

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

“ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ – ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ”

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ   ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΛΑΪΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ

**Η έρευνα του Λαϊκού Πολιτισμού της Φθιώτιδας
στο πλαίσιο των ελληνικών τοπικών λαογραφικών σπουδών:
Κοινωνική συγκρότηση. Ήθη και έθιμα. Λαϊκές τέχνες
(μέσα 19ου αι. – αρχές 21ου αι.)**

ΣΤΕΛΙΟΣ Ι. ΣΤΡΩΜΑΤΙΑΣ

Διπλωματική Εργασία

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

Μαρίνα Βρέλλη-Ζάχου, **Καθηγήτρια** (επόπτρια)

Ρενάτα Δαλιανούδη, **Λέκτορας** (μέλος)

Νικόλαος Α. Αναστασόπουλος, **Επίκουρος Καθηγητής** (μέλος)

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2021

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

“ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ – ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ”

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ   ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΛΑΪΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ

**Η έρευνα του Λαϊκού Πολιτισμού της Φθιώτιδας
στο πλαίσιο των ελληνικών τοπικών λαογραφικών σπουδών:
Κοινωνική συγκρότηση. Ήθη και έθιμα. Λαϊκές τέχνες
(μέσα 19ου αι. – αρχές 21ου αι.)**

ΣΤΕΛΙΟΣ Ι. ΣΤΡΩΜΑΤΙΑΣ

Διπλωματική Εργασία

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

Μαρίνα Βρέλλη-Ζάχου, **Καθηγήτρια** (επόπτρια)

Ρενάτα Δαλιανούδη, **Λέκτορας** (μέλος)

Νικόλαος Α. Αναστασόπουλος, **Επίκουρος Καθηγητής** (μέλος)

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2021

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

“ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ – ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ”

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΛΑΪΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ

**Η έρευνα του Λαϊκού Πολιτισμού της Φθιώτιδας
στο πλαίσιο των ελληνικών τοπικών λαογραφικών σπουδών:**

**Κοινωνική συγκρότηση, Ήθη και έθιμα. Λαϊκές τέχνες
(μέσα 19ου αι. – αρχές 21ου αι.)**

ΣΤΕΛΙΟΣ Ι. ΣΤΡΩΜΑΤΙΑΣ

Διπλωματική Εργασία

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2021

*Αφιερώνεται
Στους γονείς μου
Γιάννη και Σοφία
Και στον αδελφό μου
Βασίλη*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	12
ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ.....	21
Ιστορικό πλαίσιο: Από την μετεπαναστατική Φθιώτιδα στο σήμερα.....	21
Α. Ο χώρος.....	21
Β. Η διοικητική εξέλιξη και διαίρεση της Φθιώτιδας.....	22
Γ. Η Φθιώτιδα στο Ελληνικό κράτος.....	26
Δ. Οι άνθρωποι.....	38
Μετακινήσεις πληθυσμών – Πρόσφυγες	39
Ευρυτάνες.....	44
Σαρακατσάνοι.....	46
Αρβανίτες.....	48
Ρομά (Τσιγγάνοι).....	49
ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ.....	51
Το υλικό.....	51
I. Δημοσιεύματα.....	60
Α. Γενικά / Θεωρητικά.....	60
Β. Σύμμεικτα.....	64
Γ. Κοινωνική Συγκρότηση.....	99
Φυσικός χώρος.....	99
Οικιστική δραστηριότητα.....	99
Οικογένεια.....	102
Ευρύτερες ομάδες.....	102
Διοίκηση.....	105
Παραγωγή και χρήση αγαθών.....	105
Δ. Ήθη και Έθιμα.....	111
Ο κύκλος της ζωής.....	111
Η εθνική ζωή.....	116
Η καθημερινότητα.....	116
Εθιμικό δίκαιο.....	117
Θρησκευτικά συμπεριφορά.....	118
Ε. Λαϊκή Τέχνη.....	123

Γενικά.....	123
Λογοτεχνία.....	123
i) Αίνιγμα.....	123
ii) Επωδή.....	123
iii) Παροιμία.....	124
iv) Παραμύθι.....	125
v) Παράδοση.....	126
vi) Ευτράπελες διηγήσεις.....	129
vii) Τραγούδι (ως κείμενο).....	129
viii) Μορφές λαϊκής λογοτεχνίας, με συνεξέταση του λόγου: ευχές-κατάρες, ονόματα.....	134
Μουσική.....	142
Χορός.....	145
Ενδυμασία.....	146
Υφαντική – Κεντητική.....	148
Κοσμήματα – Σκεύη – Έπιπλα.....	148
Αρχιτεκτονική.....	150
Ζωγραφική.....	150
Λιθογλυπτική.....	151
Θέατρο.....	151
Κινηματογράφος.....	152
II. Αρχαϊκό Υλικό.....	153
Αρχείο Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας Ακαδημίας Αθηνών (Κ.Ε.Ε.Λ.).....	153
Α. Σύμμεικτα.....	153
Β. Κοινωνική Συγκρότηση.....	160
Παραγωγή και χρήση αγαθών.....	160
Γ. Ήθη και Έθιμα.....	160
Ο κύκλος της ζωής.....	160
Θρησκευτική Συμπεριφορά.....	160
Δ. Λαϊκή Τέχνη.....	161
Λογοτεχνία.....	161
i) Παροιμία.....	161
ii) Παραμύθι.....	161

Ενδυμασία.....	161
Αρχείο Λαογραφικού Φροντιστηρίου Γ.Α. Μέγα (Λ.Φ.).....	162
Α. Σύμμεικτα.....	162
Β. Ήθη και Έθιμα.....	164
Θρησκευτική συμπεριφορά.....	164
Γ. Λαϊκή Τέχνη.....	165
Λογοτεχνία.....	165
i) Παροιμία.....	165
ii) Παραμύθι.....	165
iii) Παράδοση.....	167
Λαογραφικό Αρχείο Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (Λ.Α.Π.Ι.).....	167
Α. Σύμμεικτα.....	167
Β. Ήθη και Έθιμα.....	170
Ο κύκλος της ζωής.....	170
Γ. Λαϊκή Τέχνη.....	170
Λογοτεχνία.....	170
i) Παραμύθι.....	170
ii) Παράδοση.....	170
iii) Τραγούδι (ως κείμενο).....	170
iv) Μορφές λαϊκής λογοτεχνίας, με συνεξέταση του λόγου: ευχές-κατάρες, ονόματα.....	171
Ενδυμασία.....	171
Λαογραφικό Μουσείο και Αρχείο Πανεπιστημίου Αθηνών (Λ.Μ.Α.).....	172
Α. Σύμμεικτα.....	172
Β. Κοινωνική Συγκρότηση.....	207
Ευρύτερες ομάδες.....	207
Γ. Ήθη και Έθιμα.....	207
Ο κύκλος της ζωής.....	207
Θρησκευτική συμπεριφορά.....	208
Δ. Λαϊκή Τέχνη.....	209
Λογοτεχνία.....	209
i) Τραγούδι (ως κείμενο).....	209
Λαογραφικό Αρχείο Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης (Λ.Α.Τ.Ι.Ε.).....	209

A. Σύμμεικτα.....	209
B. Ήθη και Έθιμα.....	223
Ο κύκλος της ζωής.....	223
Γ. Λαϊκή Τέχνη.....	223
Λογοτεχνία.....	223
i) Τραγούδι (ως κείμενο).....	223
Λαογραφικές εργασίες Παιδαγωγικής Ακαδημίας Λαμίας.....	224
A. Σύμμεικτα.....	224
ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ.....	225
Κριτική παρουσίαση – προσέγγιση του υλικού.....	225
A. Η έρευνα του λαϊκού πολιτισμού της Φθιώτιδας στα προπολεμικά χρόνια.....	225
Κείμενα περιηγητών.....	225
Ο Ν.Γ. Πολίτης και οι πρώτες συλλογές και δημοσιεύσεις για τη Φθιώτιδα.....	227
Οι πρώτες καταγραφές δημοτικής μουσικής.....	233
Ο Δ. Λουκόπουλος και η συμβολή του στην έρευνα του λαϊκού πολιτισμού της Ρούμελης.....	235
Υλικό από τη Φθιώτιδα στα <i>Ζητήματα Ελληνικής Λαογραφίας</i> του Μέγα.....	237
Αδημοσίευτα χειρόγραφα.....	238
Συμπερασματικά.....	240
B. Η έρευνα του λαϊκού πολιτισμού στην μεταπολεμική Φθιώτιδα (1950-1973)..	243
Τα τοπικά περιοδικά της εποχής και η συμβολή τους στην έρευνα του λαϊκού πολιτισμού της Φθιώτιδας.....	243
Οι πρώτες μονογραφίες.....	252
Αδημοσίευτα χειρόγραφα.....	256
Η διδασκαλία της Λαογραφίας στην Παιδαγωγική Ακαδημία Λαμίας.....	265
Συμπερασματικά.....	269
Γ. Η έρευνα του λαϊκού πολιτισμού στην μεταπολιτευτική Φθιώτιδα (1974 μέχρι σήμερα).....	270
Μονογραφίες.....	271
Περιοδικά.....	277
Λευκώματα.....	286
Πρακτικά Συνεδρίων και Συλλογικοί Τόμοι.....	287
Πτυχιακές και Διπλωματικές Εργασίες / Διδακτορικές Διατριβές.....	298
Αδημοσίευτα χειρόγραφα και Λαογραφικές Αποστολές.....	301

Συμπερασματικά.....	310
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	312
Συμπερασματικές Παρατηρήσεις και Προτάσεις.....	312
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	333
I. Πηγές.....	333
Χειρόγραφα.....	336
Εφημερίδες.....	336
Νόμοι.....	337
Εγκύκλιοι.....	337
Χάρτες.....	337
II. Βοηθήματα.....	338
Ελληνόγλωσσα.....	338
Ξενόγλωσσα.....	378
III. Διαδικτυογραφία.....	380
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΤΟΠΩΝ.....	381

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το θέμα της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η παρουσίαση της έρευνας του λαϊκού πολιτισμού της Φθιώτιδας στο πλαίσιο των ελληνικών τοπικών λαογραφικών σπουδών από το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα μέχρι τις μέρες μας.

Η παρούσα διπλωματική εργασία κατατέθηκε ως ερευνητική πρόταση στο επανιδρυμένο διατομεακό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών “Νεότερος και Σύγχρονος Κόσμος: Ιστορία – Λαογραφία – Ανθρωπολογία” (τίτλος, όταν επέτυχα την εισαγωγή μου: “Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία – Λαογραφία”) μετά από την επιτυχή περάτωση των τριών διδακτικών εξαμήνων. Ήδη, κατά την διάρκεια των εξαμήνων, εκπονήθηκαν εργασίες, που αφορούσαν τον λαϊκό πολιτισμό της Φθιώτιδας, της ιδιαίτερης πατρίδας μου. Μετά την αναδίφηση μου αυτή, εξέφρασα στην Καθηγήτρια κ. Μαρίνα Βρέλλη-Ζάχου, τους προβληματισμούς μου για την έλλειψη μιας περιεκτικής και ερμηνευτικής εργασίας για την έρευνα του λαϊκού πολιτισμού στην περιοχή (αγροτικός και αστικός χώρος), όπου θα αναδεικνύονται οι ερευνητές και τα χαρακτηριστικά των ερευνών (θετικά και αρνητικά), προκειμένου, στη συνέχεια, να διατυπωθούν και μελλοντικές προτάσεις. Φυσικά οι δυσκολίες ενός τέτοιου εγχειρήματος, όπως η επεξεργασία αμέτρητων δημοσιεύσεων και αδημοσίεωτων χειρογράφων, ίσως να αποθάρρυναν ερευνητές από το να προσπαθήσουν. Οι δυσκολίες αυτές με κάνουν και μένα να αμφιβάλλω, αν τα κατάφερα, αλλά νομίζω πως έγινε μια προσπάθεια, που με συνεχείς προσθήκες -άλλωστε η έρευνα δεν σταματά ποτέ- στο μέλλον, θα αποτελεί έναν οδηγό για την αχαρτογράφητη, μέχρι σήμερα, λαογραφική έρευνα. Η κ. Βρέλλη θεώρησε, πως η παραπάνω σκέψη θα μπορούσε να αποτελέσει τη διπλωματική μου εργασία. Με χαρά δέχτηκε να την επιβλέψει.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα της Διπλωματικής μου Εργασίας, καθηγήτρια κ. Μαρίνα Βρέλλη-Ζάχου, για την αγάπη της και την υποστήριξή της καθ’ όλη τη διάρκεια των προπτυχιακών και μεταπτυχιακών μου σπουδών, για τις συμβουλές της, τις προτροπές της και, φυσικά, γιατί μέσα από τα εξαιρετικά της μαθήματα και σεμινάρια με βοήθησε να αγαπήσω το αντικείμενο της Λαογραφίας. Είναι πάντα δίπλα μου.

Ευχαριστώ, επίσης, θερμά την λέκτορα, νυν εκλεγμένη επίκουρη καθηγήτρια κ. Ρενάτα Δαλιανούδη, μέλος της εξεταστικής επιτροπής, που με την ζωντάνια των μαθημάτων της με έκανε να βλέπω την μουσική γενικότερα και την μουσική παράδοση

του τόπου μας ειδικότερα με διαφορετικό μάτι. Τα πρωτοπόρα, πολυθεματικά και εξαιρετικά ενδιαφέροντα ζητήματα, που θεραπεύει, έδωσαν μία ιδιαίτερη νότα στις σπουδές μου. Την ευχαριστώ, από καρδιάς, για όλα.

Ευχαριστώ, ακόμα, τον επίκουρο καθηγητή κ. Νικόλαο Α. Αναστασόπουλο, μέλος της εξεταστικής επιτροπής, για τις ιστορικές γνώσεις που μετέδωσε καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου και για τις όμορφες συζητήσεις μας. Οι συμβουλές του πάντα είναι οδηγός για μένα.

Λυπάμαι πολύ, που από τους καλοπροαίρετους κριτές της παρούσας εργασίας απουσιάζει ο αείμνηστος καθηγητής Κώστας Κόμης. Οι ατελείωτες συζητήσεις μας, επιστημονικές και όχι μόνο, και οι συμβουλές του αγαπημένου Δασκάλου αποτελούν για εμένα πνευματική παρακαταθήκη.

Θα ήθελα, επίσης, να ευχαριστήσω τον σεβαστό κ. Μιχάλη Γ. Μερακλή, ομότιμο καθηγητή Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, για τις πολύτιμες συμβουλές του στο πλαίσιο των σπουδών μου.

Ευχαριστώ, επίσης, τον κ. Ευάγγελο Γρ. Αυδίκο, ομότιμο καθηγητή Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, για την αποστολή άρθρου του σε καιρούς δύσκολους με κλειστές βιβλιοθήκες. Πολλές ευχαριστίες στην κ. Βασιλική Χρυσανθοπούλου, επίκουρη καθηγήτρια Κοινωνικής Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και υπεύθυνη του Λαογραφικού Μουσείου και Αρχείου, γιατί μερίμνησε, ώστε να μελετήσω τα αδημοσίευτα χειρόγραφα του Αρχείου. Για τον ίδιο λόγο ευχαριστώ τον κ. Φάνη Δασούλα, μέλος ΕΔΙΠ του Τομέα Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και υπευθύνου του Λαογραφικού Αρχείου. Θερμές ευχαριστίες και στον κ. Γιώργο Κούζα, εκλεγμένο επίκουρο καθηγητή Αστικής Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και ταμία της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας, για την απλόχερη βοήθειά του, σε οτιδήποτε χρειάστηκε, κατά τη διάρκεια της έρευνας, και αφορούσε την Ελληνική Λαογραφική Εταιρεία.

Θα ήταν παράλειψή μου, να μην ευχαριστήσω ξεχωριστά τον Διευθυντή της Κεντρικής Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων κ. Γιώργο Ζάχο, που με τις ενέργειες και τις πρωτοβουλίες του διατηρεί σε δύσκολους καιρούς την Βιβλιοθήκη στην κορυφή, παρέχοντάς μας εξαιρετικές υπηρεσίες, αναγκαίες για την διεκπεραίωση κάθε ερευνητικής προσπάθειας. Επίσης τους υπαλλήλους της Κεντρικής Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, και ειδικά την κ. Φωτεινή Καραμήτσου για την αποστολή πολλών άρθρων εν καιρώ καραντίνας. Πολλές ευχαριστίες στους

υπαλλήλους της Δημόσιας Βιβλιοθήκης Λαμίας και στην Προϊσταμένη των Γενικών Αρχείων του Κράτους (Αρχείου Ν. Φθιώτιδας), κ. Σοφία Βακιρτζηδέλη, που πάντα με βοήθησαν στην ατελείωτη αναζήτηση της τοπικής μας βιβλιογραφίας.

Τέλος, από τα βάθη της ψυχής μου ευχαριστώ την οικογένεια μου, τους γονείς μου Γιάννη και Σοφία και τον αδελφό μου Βασίλη, για την αδιάκοπη εμπιστοσύνη και στήριξη τους, ηθική και υλική, καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου. Η εργασία αφιερώνεται σε αυτούς.

Εύχομαι η εργασία αυτή να αποτελέσει μια συμβολή στη λαογραφική έρευνα της Φθιώτιδας και να ευαισθητοποιήσει περισσότερους νέους ερευνητές να ασχοληθούν.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η επιστήμη της Λαογραφίας, είναι γνωστό, πως είναι δομημένη, τόσο ως προς την συλλογή, όσο και ως προς την ερμηνεία του υλικού, σε τοπικό επίπεδο, κάτι που το ίδιο το αντικείμενο υπαγορεύει, καθώς ο λαϊκός πολιτισμός είναι δομημένος σε μια σειρά τοπικών παραλλαγών, λόγω της απομόνωσης των παραδοσιακών κοινοτήτων παλαιότερα¹. Εξαιτίας αυτής, ακριβώς, της πραγματικότητας η Λαογραφία συμπεριλαμβάνεται στις λεγόμενες τοπικές σπουδές, κάτι που έχει αναδειχθεί σε θεωρητικά κείμενα² και συσχετίζεται άμεσα με άλλες κοινωνικές επιστήμες, που λαμβάνουν ως παράμετρο των ερευνών τους τον τόπο, όπως η Ιστορία³, η Κοινωνική Ανθρωπολογία κ.ά.⁴ Με βάση τα παραπάνω, «η λαογραφική έρευνα μιας περιοχής στηρίζεται αφ' ενός στα υπάρχοντα βιβλιογραφικά δεδομένα και αφ' ετέρου στη

---

¹ Μ.Γ. Βαρβούνης, «Η ελληνική λαογραφία και οι τοπικές σπουδές», στον ίδιο, *Μικρά Λαογραφικά*, Αθήνα 2000, σελ. 121-122. – Μιχαήλ Γ. Μερακλής, *Ελληνική Λαογραφία. Κοινωνική συγκρότηση – Ήθη και έθιμα – Λαϊκή τέχνη*, Αθήνα 2011³ (Α' έκδοση 2004), σελ. 51-54.

² Μ.Γ. Βαρβούνης, *Συμβολή στη μεθοδολογία της επιτόπιας λαογραφικής έρευνας*, Αθήνα 1994, σελ. 19-26. – Ο ίδιος, «Οι τοπικές σπουδές στην Ελλάδα, τέλη 19ου – αρχές 20ού αιώνα: ανάμεσα στην ιστορία και τη λαογραφία», *Πρακτικά ΚΑ' Πανελληνίου Ιστορικού Συνεδρίου*, Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 175-187. Από την ξενόγλωσση βιβλιογραφία, βλ. M.G. Varvunis, “La Laografia y los Estudios Locales en la Investigacion del Folclore Grieco Contemporaneo”, *Estudios Neogriegos* 3 (1998), p. 77-90. – Ο ίδιος, “Los Estudios Locales en Grecia, Fines del S. XIX – Comienzos del S. XX”, *Estudios Neogriegos* 4-5 (2002), p. 91-95.

³ Θεόδωρος Παπαδόπουλλος, «Η ανάπτυξη των τοπικών νεοελληνικών μελετών (Προλεγόμενα)», στο Γεώργιος Λουκάς, *Φιλολογικά Επισκέψεις των εν τω βίω των νεότερων Κυπρίων μνημείων των Αρχαίων*, Εν Λευκωσία 1974, σελ. 1-12. – Βαρβούνης, «Οι τοπικές σπουδές στην Ελλάδα, τέλη 19ου – αρχές 20ού αιώνα: ανάμεσα στην ιστορία και τη λαογραφία», ό.π., σελ. 175-187.

⁴ Από την ελληνόγλωσση βιβλιογραφία βλ. ενδεικτικά Ελεονώρα Σκουτέρη-Διδασκάλου, «Η σημασία της “τοπικής ιστορίας” : Ανθρωπολογική προσέγγιση», *Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου: Βελβεντό, χθες, σήμερα, αύριο. Ανάδειξη – ανάπτυξη της περιοχής ως πολιτισμικού και τουριστικού πόλου (Βελβεντό, 5-7 Νοεμβρίου 1993)*, Θεσσαλονίκη 1993, σελ. 220-234. Από την ξενόγλωσση βιβλιογραφία, βλ. Muriel Dimen, “Regional Studies and their Potential Value for the Ethnography of Modern Greece and Cyprus”, in Muriel Dimen – Ernestine Friedl (eds.), *Regional Variation in Modern Greece and Cyprus: Towards a Perspective on the Ethnography of Greece*, New York 1976, p. 3-9. – Stathis Damianakos, *Etudes rurales et monographies locales en Grèce*, Paris 1978. – Ο ίδιος, “Rural Community Studies in Greece”, in Jean-Luis Durand-Drouhin etc. (eds.), *Rural Community Studies in Europe. Trends, Selected and Annotated Bibliographies, Analyses*, vol. 3, 1985, p. 73-123.

συστηματική επιτόπια εμπειρία και καταγραφή των δεδομένων του υπό μελέτη παραδοσιακού κοινωνικού συστήματος»⁵.

Η ορθή θεμελίωση της λαογραφικής έρευνας σε μια περιοχή, όπως επισημαίνει ο Μανόλης Γ. Βαρβούνης⁶, απαιτεί πλήρη γνώση και εκμετάλλευση του υπάρχοντος πρωτογενούς και ανέκδοτου λαογραφικού υλικού, η οποία προσδιορίζει την πορεία του ερευνητικού έργου θετικά και αρνητικά: επισημαίνει τις όποιες ιδιαιτερότητες του παραδοσιακού πολιτισμού που πρέπει να διασταυρωθούν και να μελετηθούν, βοηθά στον εντοπισμό των φαινομένων αλλά και προβάλλει τις τοπικές ή θεματολογικές και μεθοδολογικές ελλείψεις, που πρέπει να αποτελέσουν στόχους της νέας ερευνητικής προσπάθειας. Για τους λόγους αυτούς, η σύνταξη και η δημοσίευση καταλόγων των χειρογράφων συλλογών λαογραφικού υλικού μιας περιοχής, με θεματολογική δήλωση των περιεχομένων τους, αποτελεί, μαζί με την σύνταξη σχετικής λαογραφικής βιβλιογραφίας, αναγκαίο έργο υποδομής, που πρέπει να προηγείται συνθετικότερων προσπαθειών. Αυτός είναι και ο λόγος της σύνταξης και δημοσίευσης σχετικών καταλόγων για διάφορες περιοχές του Ελληνισμού, όπου η λαογραφική έρευνα έχει σημαντικά προωθηθεί.

Για αυτό για αρκετές περιοχές έχουν εκπονηθεί ανάλογες προσπάθειες, που σκιαγραφούν τα χαρακτηριστικά της τοπικής λαογραφικής έρευνας, οι οποίες αποτέλεσαν και οδηγούς στον τρόπο προσέγγισης του θέματός μας. Ο αείμνηστος λαογράφος Δημήτριος Σ. Λουκάτος δημοσίευσε μια σημαντική μελέτη για την λαογραφική έρευνα της Χίου⁷. Ο Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης συνέγραψε ανάλογες μελέτες για τον λαϊκό πολιτισμό της ιδιαίτερης πατρίδας του, της Καρπάθου⁸, της Κω⁹, αλλά και των Ιωαννίνων¹⁰, επεξεργαζόμενος, ωστόσο, υλικό λιγότερων χρόνων. Ο Μανόλης

---

⁵ Ο ίδιος, «Λαογραφική έρευνα και πρωτογενές λαογραφικό υλικό της Θράκης Α'», *Θρακική Επετηρίδα* 9 (1992-1994), σελ. 37.

⁶ Ο.π., σελ. 38.

⁷ Δημήτριος Σ. Λουκάτος, *Η άσκηση του λαογραφικού έργου στους σύγχρονους καιρούς. Η περίπτωση της Χίου*, Αθήνα 1984.

⁸ Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης, *Λαογραφική Έρευνα της Καρπάθου (1948-1997)*, Αθήνα 1997.

⁹ Ο ίδιος, «Η έρευνα του λαϊκού πολιτισμού και η περίπτωση της νήσου Κω (1980-1990)», *Τα Κωακά* 4 (1993), σελ. 189-202.

¹⁰ Ο ίδιος, *Ηπειρωτικά Χειρόγραφα Λαογραφίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Συλλογή Φοιτητών, 1964-1974*, Ιωάννινα 1980. – Ο ίδιος, «Η λαογραφική έρευνα στην Ήπειρο (1970-1985). Επισκόπηση – Αιτήματα – Συμπεράσματα», *Ηπειρωτικά Χρονικά* 28 (1986-1987), σελ. 126-146.

Γ. Βαρβούνης, επίσης, αξιοποίησε υλικό της δημοσιευμένης βιβλιογραφίας, όσο και υλικό από αδημοσίευτα χειρόγραφα. Φυσικά τον απασχόλησε η Σάμος¹¹, τόπος καταγωγής του, η Θράκη¹², τόπος εργασίας του, αφού υπηρετεί ως καθηγητής Λαογραφίας στην Κομοτηνή, αλλά και άλλες περιοχές, όπως οι Σέρρες¹³. Η Μαρίνα Βρέλλη-Ζάχου παρουσίασε σε δική της μελέτη την ενδυματολογική έρευνα της Καρπάθου, αξιοποιώντας δημοσιευμένες και αρχαιακές πηγές, αλλά και το υλικό μουσειακών συλλογών¹⁴. Επίσης και ο Στέργιος Φασουλάκης παρέθεσε σε μια πιο γενική μελέτη τα χαρακτηριστικά των τοπικών σπουδών - όχι μόνο της Λαογραφίας - για τη Χίο¹⁵, αξιοποιώντας δημοσιευμένο υλικό.

Δυστυχώς όμως για την Φθιώτιδα, δεν υπήρχε κάτι ανάλογο. Μπορεί να δημοσιεύτηκαν οι φιλότιμες, αλλά ελλιπείς, προσπάθειες του Γιώργου Σταυρόπουλου για τη δημιουργία λαογραφικού βιβλιογραφικού καταλόγου με 160 περίπου λήμματα¹⁶, της Έλλης Λυκούρη-Λαζάρου με παλαιότερη βιβλιογραφία για την επαρχία Φθιώτιδας (όχι το σύνολο του νομού), με σχετική υπο-ενότητα με λαογραφικά δημοσιεύματα¹⁷, αλλά και του καταλόγου που επιμελήθηκε ο Γ. Σπυριδάκης, η Μαίρη Μηλίγκου-Μαρκαντώνη και ο Γεώργιος Αικατερινίδης για το σύνολο της Στερεάς Ελλάδας¹⁸,

---

¹¹ Μ.Γ. Βαρβούνης, *Εισαγωγή στις Σαμιακές Σπουδές. Θεωρία – Μεθοδολογία – Βιβλιογραφία*, Αθήνα 1994. – Ο ίδιος, «Η λαογραφική έρευνα στη Σάμο και οι προοπτικές της (19ος-20ός αι.)», *Πρακτικά Συνεδρίου: Η Σάμος από τα βυζαντινά χρόνια μέχρι σήμερα*, τ. Β', Αθήνα 1998, σελ. 339-351.

¹² Ο ίδιος, «Λαογραφική έρευνα και πρωτογενές λαογραφικό υλικό της Θράκης Α'», ό.π., σελ. 37-69. – Ο ίδιος, «Λαογραφική έρευνα και πρωτογενές λαογραφικό υλικό της Θράκης Β'», *Θρακική Επετηρίδα* 10 (1995-1998), σελ. 119-159.

¹³ Ο ίδιος, «Πρωτογενείς πηγές για την έρευνα του λαϊκού πολιτισμού των Σερρών και της περιοχής τους», στο Π.Κ. Σαμσάρης – Γ.Α. Πάσχος (επιμ.), *Πρακτικά Γ' Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου "Οι Σέρρες και η περιοχή τους. 100 χρόνια από την απελευθέρωση (1913-2013)*, Σέρρες 2016, σελ. 381-400.

¹⁴ Μαρίνα Βρέλλη-Ζάχου, *Η ενδυματολογική έρευνα της Καρπάθου*, Αθήνα 2014.

¹⁵ Στέρ. Φασουλάκης, *Εισαγωγή στις Χιακές Σπουδές. Βιβλιογραφικός Οδηγός*, Χίος 1999.

¹⁶ Γιώργος Παν. Σταυρόπουλος, «Φθιωτική Λαογραφία – Βιβλιογραφική απόπειρα», *Φθιωτικά Χρονικά* 27 (2006), σελ. 101-116.

¹⁷ Έλλη Λυκούρη-Λαζάρου, «Βιβλιογραφία Επαρχίας Φθιώτιδας», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά Α' Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990)*, Λαμία 1993, σελ. 377-404.

¹⁸ Γεώργιος Σπυριδάκης – Μαρία Μηλίγκου-Μαρκαντώνη – Γεώργιος Αικατερινίδης (επιμ.), «Λαογραφική και γλωσσική βιβλιογραφία της Στερεάς Ελλάδος», *Επετηρίς Εταιρείας Στερεοελλαδικών Μελετών* 1 (1968), σελ. 301-384 (ειδικά για την Φθιώτιδα: σελ. 334-346).

ωστόσο, παρά τις προσπάθειες αυτές, η καταγραφή είχε παραμείνει σε ένα στάδιο με πολλά κενά και ελλιπή σχολιασμό.

Με αφορμή και βάση όλα τα παραπάνω, στο πλαίσιο των πρώτων λαογραφικών σπουδών και ερευνητικών αναζητήσεων μου, ανέλαβα, ως διπλωματική εργασία, την παρουσίαση της έρευνας του λαϊκού πολιτισμού της Φθιώτιδας στο πλαίσιο των τοπικών λαογραφικών σπουδών από το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα μέχρι σήμερα.

Σ κ ο π ό ς

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η ερευνητική αναδίφηση και συγκέντρωση (στο μέτρο του δυνατού), η θεματική κατάταξη και η μελέτη και κριτική προσέγγιση όλων των πηγών, ήτοι:

α) του δημοσιευμένου λαογραφικού υλικού¹⁹ (μονογραφίες, συλλογές υλικού, άρθρα σε τοπικά περιοδικά, εισηγήσεις σε πρακτικά συνεδρίων, λευκώματα, ημερολόγια κλπ.) από Έλληνες ακαδημαϊκούς λαογράφους και ανθρωπολόγους και από άλλους ειδικούς ερευνητές, από ντόπιους επιστήμονες, εκπαιδευτικούς, λόγιους και διανοούμενους και από σπουδαστές του λαϊκού πολιτισμού, για τον γενέθλιο τόπο μου, το αστικό κέντρο της περιοχής της Φθιώτιδας (Λαμία), καθώς και για την ευρύτερη

---

¹⁹ Το υλικό, που προέρχεται από επιτόπια έρευνα με συμμετοχική παρατήρηση, μπορεί να χαρακτηριστεί και “εθνογραφικό υλικό”. Ειδικά τα τελευταία χρόνια κυριαρχεί αυτή η τάση στην επιστημονική κοινότητα. Κι αυτό γιατί το “λαογραφικό υλικό”, ειδικά στην αγγλική του απόδοση (folkloric material) παραπέμπει στο αγγλικό Folklore, που ενδιαφερόταν για την συλλογή υλικού της λεγόμενης “Φιλολογικής Λαογραφίας” με λημματογραφική μέθοδο, κάτι το οποίο ίσχυε και στα πρώτα βήματα της Ελληνικής Λαογραφίας. Έτσι, στην αγγλική γλώσσα είναι αυτονόητη η χρήση των όρων ethnographic material, data από Έλληνες επιστήμονες, καθώς η Ελληνική Λαογραφία σε καμία περίπτωση δεν ταυτίζεται ούτε στη θεματολογία, ούτε στους επιστημολογικούς προσανατολισμούς με το αγγλικό Folklore. Στην ελληνική γλώσσα δεν συμβαίνει το ίδιο, καθώς ο όρος “Λαογραφία” παραμένει σταθερός και μετά την μεταπολεμική εθνογραφική στροφή της επιστήμης. Ωστόσο, η προαναφερθείσα ταύτιση με το αγγλικό Folklore έχει ωθήσει πολλούς σύγχρονους λαογράφους και ανθρωπολόγους να διαχωρίσουν την θέση τους από τον όρο “λαογραφικό” και να προτιμούν τον όρο “εθνογραφικό”, δίνοντας έμφαση στην μέθοδο. Βλ. Βασίλης Νιτσιάκος, «Μεθοδολογικά», στου ίδιου, *Προσανατολισμοί. Μία κριτική εισαγωγή στη Λαογραφία*, Αθήνα 2014², σελ. 83-86. Επίσης για την σύζητηση για την ονοματοθεσία της Λαογραφίας, βλ. Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης, *Ελληνική και Διεθνής Επιστημονική Ονοματοθεσία της Λαογραφίας*, Αθήνα 2010².

περιοχή της Φθιώτιδας (ημιαστικές κοινότητες, αγροτικός κόσμος), από το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα ως τις μέρες μας²⁰,

β) του αδημοσίευτου πρωτογενούς αρχειακού λαογραφικού υλικού, το οποίο φυλάσσεται στο Κέντρο Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών (στο εξής Κ.Ε.Ε.Λ.), στο Αρχείο του Λαογραφικού Φροντιστηρίου του Γ.Α. Μέγα, που ανήκει στην Ελληνική Λαογραφική Εταιρεία (στο εξής Λ.Φ.), στο Λαογραφικό Αρχείο του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (στο εξής Λ.Α.Π.Ι.), στο Λαογραφικό Μουσείο και Αρχείο του τμήματος Φιλολογίας ΕΚΠΑ (πρώην Σπουδαστήριο Λαογραφίας Πανεπιστημίου Αθηνών – Σ.Λ.Π.Α.) (στο εξής Λ.Μ.Α.), στο Λαογραφικό Αρχείο του Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης (στο εξής Λ.Α.Τ.Ι.Ε.), αλλά και μια εργασία από το μάθημα της Λαογραφίας στην Παιδαγωγική Ακαδημία της Λαμίας, το οποίο καταγράφεται, κατατάσσεται θεματικά και συνεκτιμάται,

γ) των αποκλειστικά ψηφιακών εκδόσεων λαογραφικού περιεχόμενου και των λιγοστών ψηφιοποιημένων τοπικών λαογραφικών εργασιών,

με απώτερο σκοπό η εργασία μου, στην προοπτική του 21ου αιώνα, να αποτελέσει μια θεωρητική, μεθοδολογική και βιβλιογραφική βάση και ένα αποτελεσματικό εργαλείο για μια περαιτέρω πληρέστερη εξέταση, ανάλυση, μελέτη και ερμηνεία εκφάνσεων του λαϊκού πολιτισμού (κοινωνική συγκρότηση, ήθη και έθιμα, λαϊκές τέχνες), του παρελθόντος και του παρόντος, στη Φθιώτιδα, αλλά και ένα χρήσιμο βοήθημα για κάθε μελετητή (ή και φίλο) του λαϊκού πολιτισμού της Φθιώτιδας.

Τ ρ ό π ο ς ε ρ γ α σ ί α ς

Για την ανεύρεση όλων των δημοσιευμένων λαογραφικών τίτλων χρειάστηκαν ώρες αποδελτίωσης στην Κεντρική Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, στην Δημόσια Βιβλιοθήκη Λαμίας και στην Βιβλιοθήκη των Γενικών Αρχείων του Κράτους – Αρχείο Ν. Φθιώτιδας, αλλά και σε ιδιωτικές βιβλιοθήκες, ενώ για την αποδελτίωση των αδημοσίευτων χειρογράφων χρειάστηκε φυσική παρουσία και αρχειακή έρευνα στα χειρόγραφα του Λ.Α.Π.Ι. (Απρίλιος 2019) και του Λ.Μ.Α. (πρώην Σ.Λ.Π.Α.) (Ιούλιος 2019).

---

²⁰ Τα χρονικά όρια ορίζονται με βάση το ίδιο το υλικό. Η πρώτη λαογραφική εργασία στην περιοχή χρονολογείται στα 1860.

Για τη συγκρότηση του καταλόγου των χειρόγραφων των άλλων Αρχείων βοήθησαν δημοσιευμένοι κατάλογοι, όπως του Μ.Γ. Βαρβούνη και Γ.Χ. Κούζα για τα χειρόγραφα του Λ.Φ. του Γεώργιου Α. Μέγα²¹, του Μ.Γ. Βαρβούνη για τα χειρόγραφα του Λ.Α.Τ.Ι.Ε.²², που έχει επικαιροποιηθεί μέχρι σήμερα και είναι διαθέσιμη για κάθε ερευνητή στην ιστοσελίδα του Εργαστηρίου Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας του Δ.Π.Θ.²³, αλλά και η ψηφιακή βάση δεδομένων των χειρογράφων του Κ.Ε.Ε.Λ. στην ιστοσελίδα του ερευνητικού κέντρου²⁴.

Μ ε θ ο δ ο λ ο γ ί α

Ως προς τη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε, σχετικά με το υλικό²⁵, στο οποίο έγινε αναφορά επιγραμματικά πιο πάνω, αυτό αποδελτιώθηκε σε ειδικά διαμορφωμένα δελτία (χειρόγραφα και ηλεκτρονικά).

Στη συνέχεια ακολούθησε ταξινόμηση και κατηγοριοποίηση με βάση τη θεματολογία του σε τρεις μεγάλες κατηγορίες: α) Κοινωνική Συγκρότηση, β) Ήθη και Έθιμα, γ) Λαϊκή Τέχνη, και τις υποκατηγορίες τους, σύμφωνα με τον διαχωρισμό της λαογραφικής ύλης κατά τον ομ. καθηγητή της Λαογραφίας Μ.Γ. Μερακλή²⁶.

Το υλικό μάς οδήγησε να προσθέσουμε άλλες δύο θεματικές, μια για τα θεωρητικά και γενικά λαογραφικά κείμενα και μία για τα λαογραφικά σύμμεικτα²⁷. Εν συνεχεία το υλικό μελετήθηκε, ώστε να ακολουθήσει η κριτική προσέγγιση και παρουσίαση του υλικού. Εκεί το υλικό παρουσιάστηκε χρονολογικά σε τρεις περιόδους, προπολεμικά, μεταπολεμικά και μεταπολιτευτικά. Αφού αξιολογήθηκε (π.χ. ανισοβαρείς και διάφορης αξίας μελέτες κ.λπ.), με βάση τις θεωρητικές κατευθύνσεις της επιστήμης της

---

²¹ Μ.Γ. Βαρβούνης – Γ.Χ. Κούζας, *Το αρχείο του “Λαογραφικού Φροντιστηρίου” του Γ.Α. Μέγα. Αναλυτικός κατάλογος*, Αθήνα 2007.

²² Μ.Γ. Βαρβούνης, *Το “Λαογραφικό Αρχείο” του τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης*, Αθήνα 2010.

²³ <https://www.he.duth.gr/el/Κατάλογος%20χειρογράφων%20λαογραφικού%20αρχείο>

[Ανάκτηση: 15/9/2020].

²⁴ <http://www.kentrolaografias.gr/el/content/αρχείο-χειρογράφων> [Ανάκτηση: 15/9/2020].

²⁵ Αναλυτικά για το υλικό, βλ. Δεύτερο Μέρος.

²⁶ Μερακλής, *Ελληνική Λαογραφία. Κοινωνική συγκρότηση – Ήθη και έθιμα – Λαϊκή τέχνη*, ό.π.

²⁷ Και σε αυτά τα δημοσιεύματα διαχωρίζουμε το υλικό, που παρέχεται, με βάση τις τρεις μεγάλες κατηγορίες.

Λαογραφίας, εξετάστηκε η αξιοπιστία του και η ουσιαστική συμβολή του στην έρευνα του λαϊκού πολιτισμού της Φθιώτιδας (εδώ επισημαίνονται και τα θετικά σημεία και η προσφορά πολύτιμου ίσως και σπάνιου υλικού, αλλά και π.χ. ζητήματα τοποκεντρισμού/τοπολατρείας, καθώς και ερασιτεχνισμού, που προσδιορίζουν κάποτε τοπικές λαογραφικές σπουδές), πάντοτε μέσα στο πλαίσιο των ιστορικών και κοινωνικών συνθηκών της εποχής και των ανάλογων επιστημονικών εξελίξεων. Επίσης, διατυπώθηκαν προτάσεις για περαιτέρω ερευνητικό - μελετητικό (και βέβαια και διασωστικό) έργο στη Φθιώτιδα, αλλά και, με αφορμή όλα τα παραπάνω, για την ανάληψη περαιτέρω σημαντικών πρωτοβουλιών για την αξιοποίησή του από την τοπική κοινωνία.

Δυσκολίες ερευνητικής εργασίας

Ωστόσο, καθ' όλη τη διάρκεια του ταξιδιού αυτού υπήρξαν πολλές αντικειμενικές δυσκολίες. Ήταν και είναι ιδιαίτερα δύσκολο για έναν ερευνητή να εντοπίσει όλα τα δημοσιεύματα που έχουν προκύψει από την έρευνα μιας περιοχής. Είμαι σίγουρος, πως κάποιοι τίτλοι έχουν διαφύγει της προσοχής μου. Η προσπάθεια της συγκέντρωσης έγινε δυσκολότερη σε συνθήκες πανδημίας με τις βιβλιοθήκες κλειστές και με το διαδίκτυο να μην βοηθά, ειδικά, στην τοπική βιβλιογραφία. Είναι οξύμωρο, πως εν έτει 2020, όπου η τεχνολογία κυριαρχεί παντού, η ψηφιοποίηση βάσεων τοπικών κυρίως, αλλά και γενικών βιβλιογραφικών δεδομένων βρίσκονται σε βρεφικό στάδιο. Επίσης, ήταν ιδιαίτερα δύσκολη η ταξινόμηση του υλικού, καθώς πολλές φορές οι ερασιτέχνες λαογράφοι συμπεριλαμβάνουν στα δημοσιεύματα τους πληροφορίες όχι μόνο λαογραφικές, αλλά και ιστορικές και αρχαιολογικές. Στις περιπτώσεις αυτές απομονώσαμε τα λαογραφικά θέματα και τα παραθέσαμε. Από την άλλη, τα καθαρά λαογραφικά δημοσιεύματα, πολλές φορές δεν ήταν δομημένα με βάση μια θεματική ταξινόμηση του υλικού. Επίσης, πολλές από τις δημοσιεύσεις κινούνταν ανάμεσα στη σφαίρα του λογοτεχνικού και του λαογραφικού, με αποτέλεσμα να αναρωτιόμουν, αν πρέπει ή όχι να συμπεριληφθούν στη λίστα. Τέτοιου είδους δυσκολίες, ωστόσο, προκύπτουν πάντα σχετικά με την αξιοπιστία του υλικού. Δεν είναι κάτι πρωτόγνωρο.

Διάρθρωση της εργασίας

Η παρούσα εργασία διαρθρώνεται ως εξής:

Στο πρώτο μέρος της εργασίας, αρχικά, εξετάζεται ο φυσικός χώρος της Φθιώτιδας, οι ορεινοί όγκοι, οι πεδιάδες, οι θάλασσες που τη βρέχουν και τα σύνορα της με τους άλλους γειτονικούς νομούς. Στη συνέχεια εξετάζεται ο Νομός Φθιώτιδας και οι διοικητικές μεταβολές, που υπέστη, για να αντιληφθούμε σε όλο αυτό το χρονικό διάστημα για ποια περιοχή μιλάμε. Να σημειώσουμε, πως το υλικό και οι έρευνες αφορούν την επικράτεια της σημερινής Φθιώτιδας, ειδικά ως πολιτισμικό χώρο. Ακόμη, εξετάζεται το ιστορικό πλαίσιο, εντός του οποίου εντάσσονται οι διασωστικές και ερευνητικές προσπάθειες. Γίνεται, λοιπόν, αναφορά στα πιο σημαντικά ιστορικά στιγμιότυπα της Φθιώτιδας. Τέλος, επιχειρείται μια μικρή παρουσίαση των ανθρώπων, που κατοικούν στην περιοχή, εστιάζοντας σε μεγάλες ομάδες πληθυσμών, εκτός των ντόπιων, όπως οι πρόσφυγες, οι μετακινούμενοι πληθυσμοί και οι Ευρυτάνες, αλλά και εθνοτικές ομάδες, όπως οι Σαρακακατσάνοι, οι Αρβανίτες και οι Ρομά.

Στο δεύτερο μέρος γίνεται μια λεπτομερέστερη περιγραφή των γενικών χαρακτηριστικών του υλικού, εκείνων δηλαδή, που προκύπτουν και πριν την μελέτη του. Καταρχάς, γίνεται ξεκάθαρο για ποιον λαϊκό πολιτισμό μιλάμε και από που αντλούμε το υλικό (και από τις προβιομηχανικές αγροτικές κοινωνίες και από τα αστικά κέντρα). Τίθενται, δηλαδή, οι θεωρητικές αρχές, με βάση τις οποίες επιλέχθηκε και ταξινομήθηκε το υλικό. Αναλύεται ο τρόπος της κατηγοριοποίησης του στις τρεις μεγάλες ενότητες και επεξηγείται το περιεχόμενο κάθε υποενότητας. Στη συνέχεια παρατίθενται 1124 τίτλοι δημοσιευμένων ή και αδημοσίευτων εργασιών, που αφορούν τη Φθιώτιδα, με τον ανάλογο επεξηγηματικό σχολιασμό, όπου χρειάζεται.

Στο τρίτο μέρος γίνεται, αρχικά, μια χρονολογική παρουσίαση της λαογραφικής έρευνας της περιοχής. Παρουσιάζονται τα βασικά χαρακτηριστικά των ερευνών, αναδεικνύονται τα πρόσωπα (ερευνητές), η θεματολογία, η μέθοδος κλπ. και γίνεται προσπάθεια να αναδειχθούν οι αλλαγές, που έχουν προκύψει, οι πιθανές πρόοδοι και οι υστερήσεις σε σχέση με άλλες περιοχές, αλλά και η επιρροή της επιστημονικής Λαογραφίας και άλλων κοινωνικών επιστημών, όπως της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας στην έρευνα της περιοχής.

Στη συνέχεια ακολουθούν Συμπερασματικές Παρατηρήσεις, με αναφορές στο έντονο ερασιτεχνικό στοιχείο, στον τοπικισμό, αλλά και στα θετικά της διάσωσης πολύτιμου υλικού και προτείνονται, όχι ως θέσφατα, αλλά ως πεδία προβληματισμού και

ενεργοποίησης, κάποιες προτάσεις για τον μελλοντικό σχεδιασμό της τοπικής λαογραφικής έρευνας, στο πλαίσιο της διεπιστημονικότητας.

Τέλος, παρατίθεται αναλυτική βιβλιογραφία, που χρησιμοποιήθηκε για την τεκμηρίωση των κειμένων, χωρισμένη σε πηγές (χειρόγραφα, εφημερίδες, νόμοι και εγκύκλιοι), βοηθήματα (ελληνόγλωσσα και ξενόγλωσσα δημοσιεύματα) και διαδικτυογραφία. Η εργασία κλείνει με ευρτήριο τόπων, προκειμένου να βοηθηθούν οι ερευνητές για την εύρεση του υλικού, που παρατίθεται στο δεύτερο μέρος εργασίας. Εκεί ερευτηριάζονται όλοι οι τόποι συλλογής λαογραφικού υλικού με βάση τον κωδικό κάθε εργασίας.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Ιστορικό πλαίσιο:

Από την μετεπαναστατική Φθιώτιδα στο σήμερα

A. Ο χώρος

Η Φθιώτιδα βρίσκεται στη Κεντρική Ελλάδα και είναι ένας από τους νομούς, που ανήκουν γεωγραφικά στη Στερεά Ελλάδα και διοικητικά στην ομώνυμη περιφέρεια. Η Φθιώτιδα προς βορρά συνορεύει με το Νομό Καρδίτσας, το Νομό Λάρισας και το Νομό Μαγνησίας. Προς τα δυτικά συνορεύει με το Νομό Ευρυτανίας και προς το νότο συνορεύει με το Νομό Φωκίδας και το Νομό Βοιωτίας. Στα ανατολικά βρέχεται από τον Μαλιακό κόλπο.

Η περιοχή είναι κυρίως ορεινή. Στο βόρειο τμήμα της έχουμε την οροσειρά της Όθρυς, στο δυτικό το όρος Τυμφρηστός (ή Βελούχι) και πηγαίνοντας προς το νότιο μέρος της έχουμε την οροσειρά της Οίτης, το όρος Βαρδούσια, το όρος Παρνασσός, το όρος Καλλίδρομο και τέλος το όρος Χλωμό στα σύνορα με τη Βοιωτία. Ο μεγαλύτερος ποταμός της είναι ο Σπερχειός, που πηγάζει από το Τυμφρηστό στο δυτικό άκρο του νομού, διασχίζει με κατεύθυνση ανατολική μεγάλο μέρος του νομού και τελικά εκβάλλει στον Μαλιακό. Η κοιλάδα του Σπερχειού, μια στενή λωρίδα γης κατά μήκος της ακτής του Μαλιακού και ένα κομμάτι του βόρειου άκρου του νομού στην περιοχή του Δομοκού στα σύνορα της Φθιώτιδας με την Καρδίτσα και την Λάρισα, που ενώνεται με τον απέραντο θεσσαλικό κάμπο είναι οι μόνες πεδινές περιοχές της Φθιώτιδας²⁸.

---

²⁸ Για περισσότερη αναλυτικές πληροφορίες, βλ. Ιωάννης Γ. Βορτσέλας, *Φθιώτις*, Αθήνα 1973 (Φωτοτυπική έκδοση του αρχετύπου με προσθήκες/ Α΄ έκδοση 1907), σελ. 9-28. – Παναγιώτης Ι. Τσιώνης, *Ο Νομός Φθιώτιδας. Προβλήματα – Δυνατότητες – Προοπτικές*, Αθήνα 1983, σελ. 265-270.

B. Η διοικητική εξέλιξη και διαίρεση της Φθιώτιδας

Η πρώτη πληροφορία για τη διοικητική διαίρεση της Φθιώτιδας βρίσκεται το 14ο αιώνα και συγκεκριμένα το 1393 και αφορά την περιοχή του Δομοκού²⁹. Ωστόσο οι πρώτες αναλυτικές πληροφορίες αναφέρονται στο 18ο αιώνα. Εκεί γίνεται αναφορά για τρεις καζάδες στην περιοχή μας. Ο πρώτος καζάς ήταν του Ζητουνίου³⁰ και εκτεινόταν προς το βορρά μέχρι τα όρια του σημερινού δήμου Δομοκού και του σημερινού δήμου Αλμυρού Μαγνησίας. Από τις δύο αυτές περιοχές, ωστόσο, διοικούσε τα χωριά του Δομοκού Μικρολείβαδο και Παλαμάς και τα χωριά του Αλμυρού στο νότιο άκρο μέχρι τον Πτελεό. Στα δυτικά ο καζάς του Ζητουνίου συνόρευε με τον καζά του Πατρατζικίου. Τα σύνορα τους μπορούν να οριστούν ως μία νοητή γραμμή από τον Παλαμά μέχρι το νοτιοανατολικότερο άκρο της Οίτης στην κοιλάδα του Σπερχειού με τελευταία προς τα δυτικά τα χωριά Σταυρός και Κομποτάδες. Τα νοτιότερα χωριά αυτής της εδαφικής κυριαρχίας ήταν η Παύλιανη και το Ελευθεροχώρι, ενώ τα πιο ανατολικά σύνορα συμπίπτουν με τα όρια του σημερινού Δήμου Καμένων Βούρλων δίπλα στη θάλασσα. Πρωτεύουσα του καζά ήταν το Ζητούνι³¹.

Ο δεύτερος καζάς ήταν του Πατρατζικίου³² και τα όρια του ήταν τα ακόλουθα: στα δυτικά ήταν τα σημερινά όρια μεταξύ Φθιώτιδας και Ευρυτανίας με δυτικότερα χωριά το Περίβλεπτο, το Μαυρίλο, τη Μερκάδα και το Κάψη. Βορειοδυτικά τα όρια της Φθιώτιδας με τη Θεσσαλία με βορειότερο χωριό το Ροβολιάρι, ενώ βορειοανατολικά τα όρια με τον καζά του Δομοκού με οριακά χωριά τον Ασβέστη, το Κούρνοβο και τη Μοσχοκαρυά. Προς τα ανατολικά συνόρευε με τον καζά του Ζητουνίου με ανατολικότερα χωριά την Στύρφακα, το Λειανοκλάδι και το Αμούρι. Προς το νοτό τα

---

²⁹ Βλ. σχετικά, Ιωάννης Γιαννόπουλος, *Η διοικητική οργάνωση της Στερεάς Ελλάδας κατά την Τουρκοκρατία (1393-1821). Συμβολή εις την μελέτην της Επαρχιακής διοικήσεως του κυρίαρχου Οθωμανικού Κράτους*, Εν Αθήναις 1971, σελ. 105-106.

³⁰ Σημερινή Λαμία.

³¹ Ιωάννης Αθ. Καραχρήστος, «Συμβολή στη μελέτη της ιστορίας της Φθιώτιδας κατά την Ύστερη Τουρκοκρατία (Μέσα του 18ου αιώνα – Δύο πρώτες δεκαετίες του 19ου)», *Φθιωτικά Χρονικά* 13 (1992), σελ. 38-39.

³² Σημερινή Υπάτη. Τότε ονομάζονταν η Υπάτη 'Νέαι Πάτραι'.

βουνά, η Οίτη και τα Βαρδούσια, αποτελούν φυσικά όρια. Πρωτεύουσα του καζά ήταν το Πατρατζίκι³³.

Τέλος τρίτος καζάς ήταν του Δομοκού, που συμπεριλάμβανε όλα τα χωριά της καταργηθείσης επαρχίας Δομοκού, αλλιώς του σημερινού δήμου Δομοκού, εκτός από το Μακρολείβαδο και τον Παλαμά, που όπως προαναφέρθηκε ανήκα στον καζά του Ζητουνίου. Πρωτεύουσα ήταν ο Δομοκός³⁴.

Στις αρχές του 19ου αιώνα³⁵ και με την επανάσταση τα πράγματα διαφοροποιούνται. Δημιουργείται το νέο ελληνικό κράτος και η Φθιώτιδα είναι ανάμεσα στις περιοχές που απελευθερώνονται, όχι όμως στη μορφή που βρίσκεται σήμερα. Με το πρωτόκολλο του Λονδίνου εκτός της ελληνικής επικράτειας μένει η περιοχή του Δομοκού και τα χωριά Γιαννιτσού³⁶, Μακρυρράχη και Μεσοχώρι³⁷ του σημερινού δήμου Μακρακώμης³⁸, αλλά περιλαμβάνονται σε αυτή τα χωριά Σούρπη, Αμαλιάπολη,

---

³³ Καραχρήστος, «Συμβολή στη μελέτη της ιστορίας της Φθιώτιδας κατά την Ύστερη Τουρκοκρατία (Μέσα του 18ου αιώνα – Δύο πρώτες δεκαετίες του 19ου)», ό.π., σελ. 39-40.

³⁴ Ο.π., σελ. 40.

³⁵ Για μία περιεκτική παρουσίαση της πολιτικής και διοικητικής οργάνωσης του κράτους από την Επανάσταση του 1821 μέχρι σήμερα, βλ. Γιώργος Μ. Ασπρίδης, *Εισαγωγή στην Πολιτική και Διοικητική Οργάνωση του Ελληνικού Κράτους*, Αθήνα 2013.

³⁶ Η Παλαιά Γιαννιτσού προσαρτάται στη Φθιώτιδα μόλις το 1950 από το Νομό Καρδίτσας. Βλ. Τσιώνης, *Ο Νομός Φθιώτιδας. Προβλήματα – Δυνατότητες – Προοπτικές*, ό.π., σελ. 119. Πολλοί από τους κατοίκους της Γιαννιτσούς (ενν. Παλαιά), σύμφωνα με το δικαίωμα που είχαν από το Πρωτόκολλο κατέφυγαν στην Ελληνική Επικράτεια, όπου έχτισαν νέο χωριό με το ίδιο όνομα. Σήμερα λέγεται Νέα Γιαννιτσού. Βλ. σχετικά και Βαρβάρα Δημ. Νάτσιου, «Εγκατάσταση ομογενών στη Φθιώτιδα (1833-1881)», *Φθιωτικά Χρονικά* 30 (2009), σελ. 65. Επίσης, ο αείμνηστος καθηγητής Κώστας Κόμης σημειώνει σχετικά πως αν και «από το 1834 εγκρίθηκε η μετεγκατάσταση των κατοίκων του χωριού Γιαννιτσού (της οθωμανικής επικράτειας αλλά πλησίον της οροθετικής γραμμής), στα ελληνικά εδάφη. Εν τούτοις, η υλοποίηση του σχεδίου αποδείχθηκε χρονοβόρα». Και επισημαίνει για τη νέα θέση: «*Νοτίως της παλαιάς κοιτίδας, μιάμιση ώρα πεζή, κείται η (Νέα) Γιαννιτσού, προφανώς σχηματισμένη από την προαναφερθείσα, υπό εξέλιξη, μετεγκατάσταση στην ελληνική επικράτεια της εποχής (...) (από) μαζική μετακίνηση πληθυσμού*». (Κώστας Κόμης, «Εποικισμοί και Πόλεις (1833-1862)», στου ίδιου, *Σύναμμα. Κοινωνικές Δομές και Όψεις του Νεοελληνικού Χώρου: Πόλεις, Πληθυσμιακές μετακινήσεις, Μηχανισμοί κυριαρχίας και άλλα σχετικά ζητήματα*, Ιωάννινα 2007, σελ. 116-118).

³⁷ Τα χωριά αυτά προσαρτήθηκαν στη Φθιώτιδα μόλις το 1974 από το Νομό Καρδίτσας. Βλ. Τσιώνης, *Ο Νομός Φθιώτιδας. Προβλήματα – Δυνατότητες – Προοπτικές*, ό.π., σελ. 119.

³⁸ Τα μέρη αυτά προσαρτήθηκαν στην Ελλάδα με τη Συνθήκη της Κωνσταντινουπόλεως το 1881, όπου καθορίστηκαν τα νέα σύνορα και δόθηκε στην Ελλάδα η Θεσσαλία και μέρος της Ηπείρου.

Πτελεός, Αχίλλειο, Γαύριανη και Άγιοι Θεόδωροι του σημερινού δήμου Αλμυρού³⁹. Τα εδάφη καταλαμβάνονται το 1833 και έτσι συστήνονται δέκα Νομοί⁴⁰. Έβδομος κατά σειρά είναι ο Νομός Φωκίδος και Λοκρίδος. Ο Νομός διαιρείται στις ακόλουθες επαρχίες: α) Φθιώτιδας, αποτελούμενη από τις μέχρι τότε επαρχίες Ζητουνίου και Πατρατζικίου με πρωτεύουσα το Ζητούνι (Λαμία), β) Λοκρίδας αποτελούμενη από τις μέχρι τότε επαρχίες Ταλαντίου και Βουδουνίτσης με πρωτεύουσα το Ταλάντιον (Αταλάντη), γ) Δωρίδας με πρωτεύουσα το Λιδορίκι και δ) Παρνασσίδας με πρωτεύουσα τα Σάλωνα (Αμφισσα)⁴¹. Πρωτεύουσα του νεοσύστατου Νομού ορίζονται τα Σάλωνα⁴².

Με διάταγμα το 1836⁴³, «*δια να κατασθούν αι υποθέσεις απλούστεραι, δια να κινήται η διοικητική μηχανή με πλειοτέραν ταχύτητα και διά να ελλατωθούν τα δημόσια έξοδα*», καταργείται το νομαρχιακό σύστημα και συστήνονται 30 διοικήσεις, μεταξύ των οποίων η Φθιώτιδα, που περιλαμβάνει τις επαρχίες Φθιώτιδας και Λοκρίδας και έχει πρωτεύουσα τη Λαμία⁴⁴. Αυτό, ωστόσο το σύστημα δεν διατηρήθηκε για πολλά χρόνια. Εννιά χρόνια μετά, επανήλθε το σύστημα της Νομαρχίας και συστάθηκε ο Νομός Φθιώτιδος και Φωκίδος με πρωτεύουσα αυτή τη φορά τη Λαμία⁴⁵.

Τον Ιούλιο του 1899 σύμφωνα με Νόμο αποσπώνται από το Νομό Φθιώτιδας και Φωκίδας οι επαρχίες Παρνασσίδος και Δωρίδος και σχηματίζεται ο Νομός Φωκίδος. Από την άλλη οι επαρχίες Φθιώτιδος και Λοκρίδος στην οποία προστίθεται και η επαρχία Δομοκού αποτελούν το Νομό Φθιώτιδος με έδρα την Λαμία⁴⁶.

Τελευταία μεταβολή υπήρξε στα τέλη της πρώτης δεκαετίας του 20ού αιώνα, όπου και πάλι δημιουργείται ενιαίος Νομός Φθιώτιδας και Φωκίδας, που περιλαμβάνει τις τέσσερις επαρχίες, που είχε και στο παρελθόν⁴⁷. Η επαρχία Δομοκού και πάλι

---

³⁹ Οι περιοχές αυτές παρέμειναν στη Φθιώτιδα μέχρι το 1911. Έπειτα προσαρτήθηκαν στην επαρχία Αλμυρού. Βλ. για αυτό Τσιώνης, *Ο Νομός Φθιώτιδας. Προβλήματα – Δυνατότητες – Προοπτικές*, ό.π., σελ. 118. – Κόμης, «Εποικισμοί και Πόλεις (1833-1862)», ό.π., σελ. 83-85 (Ειδικά για την Αμαλιάπολη).

⁴⁰ ΦΕΚ 12/19-4-1833.

⁴¹ Οι δύο τελευταίες επαρχίες ανήκουν σήμερα στη Φωκίδα.

⁴² Τσιώνης, *Ο Νομός Φθιώτιδας. Προβλήματα – Δυνατότητες – Προοπτικές*, ό.π., σελ. 116.

⁴³ ΦΕΚ 28/21-6-1836.

⁴⁴ Τότε επανήλθε το αρχαίο όνομα της πόλης “Λαμία”. Τσιώνης, *Ο Νομός Φθιώτιδας. Προβλήματα – Δυνατότητες – Προοπτικές*, ό.π., σελ. 116-117.

⁴⁵ ΦΕΚ 32/8-12-1845. Ό.π., σελ. 117.

⁴⁶ ΦΕΚ 136/8-7-1899. Ό.π., σελ. 117.

⁴⁷ ΦΕΚ 282/4-12-1909.

αποσπάται στο Νομό Λαρίσης για μόλις δύο χρόνια⁴⁸ και μετά επανέρχεται οριστικά στο Νομό Φθιώτιδας και Φωκίδας⁴⁹. Οι Νομοί, όπως είναι σήμερα, παίρνουν τη τελική τους μορφή το 1943⁵⁰.

Με την τελευταία τροποποίηση στον τρόπο διοίκησης των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης με το πρόγραμμα “Καλλικράτης”⁵¹ σήμερα η Περιφερειακή Ενότητα Φθιώτιδας είναι μία από τις πέντε Περιφερειακές Ενότητες⁵², που αποτελούν την Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας. Έδρα τόσο της Περιφερειακής Ενότητας Φθιώτιδας, όσο και ολόκληρης της Περιφέρειας είναι η Λαμία. Με το ίδιο σύστημα συγκροτήθηκαν επτά μεγάλοι Δήμοι στη Φθιώτιδα, μετά από συγχώνευση μικρότερων. Πρόκειται για τους Δήμους Λαμιέων με έδρα τη Λαμία, Δομοκού με έδρα τον Δομοκό, Στυλίδας με έδρα την Στυλίδα, Μακρακώμης με έδρα την Σπερχειάδα, Καμένων Βούρλων με έδρα τα Καμένα Βούρλα, Αμφίκλειας – Ελάτειας με έδρα την Κάτω Τιθορέα και Λοκρών με έδρα την Αταλάντη.

Παραθέσαμε όλες αυτές τις διοικητικές μεταβολές για να καταστεί σαφές, πως το υλικό που συγκεντρώσαμε αφορά την γεωγραφική επικράτεια της Φθιώτιδας, όπως αυτή σχηματίζεται μετά το 1943.

---

⁴⁸ ΦΕΚ 282/4-12-1909.

⁴⁹ ΦΕΚ 198/28-7-1911.

⁵⁰ ΦΕΚ Α΄ 72/31-3-1943. Τσιώνης, *Ο Νομός Φθιώτιδας. Προβλήματα – Δυνατότητες – Προοπτικές*, ό.π., σελ. 118.

⁵¹ ΦΕΚ Α΄ 87/7-6-2010 (Νόμος 3852/2010).

⁵² Οι άλλες τέσσερις Περιφερειακές Ενότητες είναι της Βοιωτίας, της Εύβοιας, της Ευρυτανίας και της Φωκίδας.

Γ. Η Φθιώτιδα στο Ελληνικό κράτος

Η Φθιώτιδα, όπως είπαμε, συμπεριλήφθηκε στις περιοχές εκείνες που αποτέλεσαν το πρώτο νεοσύστατο ελληνικό κράτος. Από το 1833 μέχρι και το 1881 η Φθιώτιδα αποτελεί σύνορο⁵³, με αποτέλεσμα η περίοδος αυτή να είναι ιδιαίτερη για την περιοχή. Πέρα από τα ιστορικά γεγονότα υπήρξαν και κοινωνικές προεκτάσεις, οι οποίες μας ενδιαφέρουν ιδιαίτερα, όπως ο ερχομός μεγάλου αριθμού πληθυσμών στη Φθιώτιδα, το φαινόμενο της ληστείας κ.ά. Από το 1881 τα πράγματα διαφοροποιούνται. Ο Νομός Φθιώτιδας αλλάζει μορφή, καθώς απελευθερώνεται ο Δομοκός και μοιάζει διοικητικά να πλησιάζει στη σημερινή του μορφή. Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν ιστορικές στιγμές και κοινωνικές προεκτάσεις που επηρέαζαν τη Φθιώτιδα, όπως πολεμικές διαμάχες, διχαστικές συνθήκες, μετακινήσεις πληθυσμών, νέοι πρόσφυγες κλπ.

Η Λαμία απελευθερώνεται οριστικά τον Μάρτιο του 1833 και οι Τούρκοι τρέπονται σταδιακά σε φυγή κυρίως προς την Λάρισα, που παρέμενε σε καθεστώς κυριαρχίας. Η περιοχή προσπαθεί να οργανωθεί από την αρχή σε όλους τους τομείς. Εκκλησιαστικά το 1833 δημιουργείται η Μητρόπολη Φθιώτιδος με καθέδρα την Λαμία. Στην εκπαίδευση γίνεται η πρώτη προσπάθεια για την ίδρυση ελληνικών σχολείων και το 1835 ιδρύεται το πρώτο ελληνικό σχολείο στην Λαμία. Στον τομέα της δικαιοσύνης αρχίζει η εγκατάσταση δικαστικών λειτουργών, με τον συμβολαιογράφο Βασίλειο Περραιβό να αναλαμβάνει χρέη ειρηνοδίκη το 1835. Ένα χρόνο αργότερα μεταφέρεται στη Λαμία το Πρωτοδικείο από την Άμφισσα. Η Φθιώτιδα, μάλιστα, ως ακριτική περιοχή δεν φαίνεται να υστερεί και στον διπλωματικό τομέα, καθώς ιδρύεται από το 1846 Τούρκικο Υποπροξενείο, που αναβαθμίζεται σε Προξενείο. Το Προξενείο λειτούργησε μέχρι το 1881, οπότε τα εδάφη της ελληνικής επικράτειας αυξήθηκαν και η Φθιώτιδα έπαψε να αποτελεί μεθοριακή περιοχή.

Όλο αυτό το διάστημα, βέβαια, η πολιτική ζωή της χώρας κλυδωνίζεται από εξεγέρσεις. Το 1848 ξεσπά και στη Φθιώτιδα μεγάλη αντι-οθωνική εξέγερση. Τα κυβερνητικά στρατεύματα συγκρούονται με τα επαναστατικά γύρω απ' τη Λαμία. Το κίνημα καταπνίγεται στην Υπάτη και οι εξεγερθέντες περνούν στη Θεσσαλία. Στα μέσα

---

⁵³ Βλ. Γεώργιος Κ.Θ. Λέλης, «Πρακτικά οροθετικής γραμμής (1832) του νεοσύστατου Ελληνικού Κράτους. Προσκήνιο – Παρασκήνιο», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 3ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία)* (4,5 και 6 Νοεμβρίου 2005), Λαμία 2007, σελ. 282-340.

της επόμενης δεκαετίας η περιοχή δέχεται μεγάλες ελληνικές αντάρτικες δυνάμεις, που στόχευαν την απελευθέρωση της Θεσσαλίας. Η κινητοποίηση αυτή ενθουσίασε ιδιαίτερα τους κατοίκους της περιοχής, αλλά η έλλειψη οργάνωσης οδήγησε σε αποτυχία την προσπάθεια. Μάλιστα σύμφωνα με τον Δ. Νάτσιο με την αποτυχία της συγκεκριμένης επανάστασης η Φθιώτιδα δέχτηκε χιλιάδες πρόσφυγες⁵⁴, κάτι που ήταν φυσιολογικό, ειδικά από την στιγμή που περιοχές όπως η Μακεδονία, η Θεσσαλία, η Ήπειρος παρέμεναν υπό καθεστώς οθωμανικής κυριαρχίας και μεγάλο μέρος του πληθυσμού των περιοχών αυτών επιθυμούσε να περάσει στην ελληνική επικράτεια, να αποκτήσει τη ελληνική ιθαγένεια και να εργαστεί για να επιβιώσει.

Αλλά και στον εμπορικό τομέα στην περιοχή σημειώνεται ανάπτυξη με την θεσμοθέτηση του παζαριού της Λαμίας το 1856, που προσέλκυσε πολλούς επαγγελματίες και αύξησε τις αγοραπωλησίες στην περιοχή. Ταυτόχρονα, όλο αυτό το διάστημα, γίνονται σημαντικές αγοραπωλησίες τούρκικων περιουσιών και εκτάσεων τσιφλικάδων σε πλούσιους γαιοκτήμονες Έλληνες. Βέβαια, θα πρέπει να σημειωθεί, πως διατηρήθηκε ο θεσμός των τσιφλικιών στην περιοχή μέχρι και τις αρχές του 20ου αιώνα, οπότε και απαλλοτριώθηκαν σημαντικές εκτάσεις⁵⁵.

Βέβαια τροχοπέδη στις προσπάθειες της περιοχής να ορθοποδήσει ήταν τα σημαντικά φαινόμενα ληστείας, για αυτό θα ήταν παράλειψη μας να μην αναφερθούμε στο φαινόμενο αυτό. Η ληστεία αποτέλεσε ένα ιδιαίτερο κοινωνικό φαινόμενο με μεγάλη χρονική εξάπλωση σε όλο τον 19ο και στις αρχές του 20ού αιώνα⁵⁶, που ωστόσο σε τοπικό επίπεδο παίρνει τεράστιες διαστάσεις⁵⁷ ειδικά από το 1833 μέχρι το

---

⁵⁴ Δημήτριος Θ. Νάτσιος, *Μετεπαναστατικό Χρονολόγιο της Λαμίας (1833-2013)*, Λαμία 2013, σελ. 20.

⁵⁵ Για περισσότερες πληροφορίες για την περίοδο 1833-1881, βλ. Δημήτριος Γ. Γαρδίκης, *Ιστορικά Χρονικά Λαμίας*, Λαμία 1950, σελ. 48-56. – Γεώργιος Αλεξ. Πλατής, *Λαμία. Ιστορική και κοινωνική έρευνα*, Αθήνα 1973, σελ. 122-155. – Κωνσταντίνος Χρ. Φλώρος (Περαστικός), *Η Επαρχία Φθιώτιδας (Ιστορικά κι' άλλα ενδιαφέροντα)*, Αθήνα 1988, σελ. 90-94. – Νάτσιος, *Μετεπαναστατικό Χρονολόγιο της Λαμίας (1833-2013)*, ό.π., σελ. 15-20.

⁵⁶ Για μια ερμηνεία του φαινομένου της ληστείας και την ανάλογη συμβολή της τοπικής κοινωνίας στην εμφάνιση και ενίοτε έξαρσή του, βλ. Νικόλαος Α. Αναστασόπουλος, *Η ληστεία στο ελληνικό κράτος (μέσα 19ου – αρχές 20ού αι.)*, Αθήνα 2018.

⁵⁷ Ένα δείγμα της έκτασης του φαινομένου είναι πως στη Φθιώτιδα έχουμε και τη μοναδική περίπτωση συμμετοχής γυναίκας σε ληστρική συμμορία, κάτι που ο “νόμος των ληστών” δεν το επέτρεπε. Βλ. σχετικά, Σπύρος Λ. Μπρέκης, «Το πρόβλημα της ληστείας στη μεθοριακή Φθιώτιδα (1832-1881)», *Παρουσία* 6 (1988), σελ. 179-180.

1881, όταν η Φθιώτιδα είναι μεθοριακή⁵⁸. Αυτές οι ειδικές συνθήκες που επικρατούν στην περιοχή, όπως το γεγονός πως αποτελεί οροθετική γραμμή σε συνδυασμό με την έντονη νομαδική ζωή βλαχοποιμένων και την έλλειψη επιτήρησης οδηγούσε σε πολλά συμβάντα. Στην έλλειψη αυξημένης επιτήρησης συνέτεινε ακριβώς το δύσβατο της περιοχής. Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια του Σ. Μπρέκη, οπού αναφέρει πως «οι πάντες ήταν εκτεθειμένοι στη διάθεση των ληστών: από τον απλό χωρικό, τα δημοτικά και διοικητικά όργανα, μέχρι τον επίσκοπο της περιοχής»⁵⁹. Και σε αυτό συνέτεινε η γειτνίαση με τον επιζώντα ακόμη παραδοσιακό κλεφταρματολισμό στις υπόδουλες περιοχές⁶⁰. Για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα αυτό από τα πρώτα χρόνια του νέου ελληνικού κράτους συστάθηκε η χωροφυλακή και δημοσιεύτηκε ποινικός νόμος που προέβλεπε αυστηρότατες ποινές για τους ληστές, που από ό,τι βλέπουμε δεν βοήθησε στην επίλυση του προβλήματος.

Αρκετά χρόνια αργότερα το 1881, μετά από πολλές αποτυχημένες προσπάθειες η Θεσσαλία και ένα μικρό κομμάτι της Ηπείρου προσαρτάται στο ελληνικό κράτος με αποτέλεσμα η Φθιώτιδα να παύει να αποτελεί σύνορο⁶¹. Μεταξύ των περιοχών αυτών είναι και η επαρχία Δομοκού, που αργότερα θα αποτελέσει μέρος της Φθιώτιδας⁶².

Η περιοχή, πλέον δεν είναι ακριτική και πολλοί από τους επιστήμονες και τους επιχειρηματίες με θεσσαλική καταγωγή φεύγουν από τη Φθιώτιδα και επιστρέφουν στη Θεσσαλία. Η Φθιώτιδα θα ανακουφιστεί, σχετικά, από το φαινόμενο της ληστείας και ακολούθως θα σταματήσει να δέχεται ομογενείς πρόσφυγες. Το ίδιο διάστημα, θα αρχίσουν σταδιακά να οργανώνονται ολοένα και περισσότεροι σύλλογοι

---

⁵⁸ Για μια καταγραφή των περιστατικών αυτών, βλ. Θωμάς Γ. Καλοδήμος, «Η ληστεία στην Επαρχία της Φθιώτιδας. Από την ίδρυση του Νεοελληνικού Κράτους (1833) ως την προσάρτηση της Θεσσαλίας στην Ελλάδα (1881)», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης – Χρίστος Γαλάνης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 4ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (9, 10 και 11 Νοεμβρίου 2007)*, Λαμία 2010, σελ. 468-526.

⁵⁹ Μπρέκης, «Το πρόβλημα της ληστείας στη μεθοριακή Φθιώτιδα (1832-1881)», ό.π., σελ. 174.

⁶⁰ Ό.π., σελ. 165.

⁶¹ Για τις συνεχείς προσπάθειες απελευθέρωσης του Δομοκού, βλ. Χρήστος Δελημπόρας, «Οι υπέρ Ελευθερίας αγώνες της Επαρχίας Δομοκού», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 3ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (4,5 και 6 Νοεμβρίου 2005)*, Λαμία 2007, σελ. 273-281.

⁶² Βλ. σχετικά Τσιώνης, *Ο Νομός Φθιώτιδας. Προβλήματα – Δυνατότητες – Προοπτικές*, ό.π., σελ. 99.

επαγγελματιών (Δικηγορικός Σύλλογος) και πολιτισμού (Μουσικός Σύλλογος Λαμίας).

Η ομαλότητα, που επέστρεφε σταδιακά, στην Φθιώτιδα παραλίγο να εκτραπεί από δύο γεγονότα, που παρέπεμπαν σε περασμένα χρόνια. Η πρώτη περίπτωση ήταν μια καλά οργανωμένη ληστεία, που συνέβη το 1894, παρά το γεγονός πως τα φαινόμενα αυτά είχαν αρχίσει μετά το 1881 να φθίνουν, λόγω της ένταξης της Ηπείρου και της Θεσσαλίας στο Ελληνικό κράτος, οπότε η Φθιώτιδα έπαψε να αποτελεί μεθοριακή περιοχή. Επρόκειτο για άλλο ένα σοβαρό ληστρικό επεισόδιο εναντίον του Εισαγγελέα Ροζάκη και του Ανακριτή Αγγελή, που αιχμαλωτίστηκαν, ενώ επέστρεφαν από υπηρεσιακή περιοδεία στο Νομό. Ο σκοπός των ληστών ήταν να εκβιάσουν την αναστολή κάθε δίωξης εναντίον τους, απειλώντας πως θα σκότωναν τους αιχμαλώτους. Η Κυβέρνηση ζήτησε την εξόντωση των ληστών, κάτι που επετεύχθη αλλά συνοδεύτηκε με τον θάνατο και των αιχμαλώτων. Αυτό ήταν ένα από τα σημαντικά ληστρικά επεισόδια και ένα από τα τελευταία στη Φθιώτιδα⁶³.

Το δεύτερο περιστατικό ήταν η πολεμική διαμάχη με τους Τούρκους το 1897. Η Ελλάδα ήταν παντελώς ανέτοιμη, με αποτέλεσμα τα τουρκικά στρατεύματα, αφού προχώρησαν στο εσωτερικό της Θεσσαλίας να καταλάβουν τον Δομοκό και η πόλη της Λαμίας να αναγκαστεί να εκκενωθεί. Τα χειρότερα αποφεύχθηκαν και οι εχθροπραξίες σταμάτησαν την τελευταία στιγμή με τους Έλληνες να υπογράφουν ανακωχή με τους Τούρκους. Η υπογραφή του σχετικού πρωτοκόλλου μεταξύ των δύο στρατευμάτων έγινε στη Ταράτσα Λαμίας⁶⁴.

---

⁶³ Πλατής, *Λαμία. Ιστορική και κοινωνική έρευνα*, ό.π., σελ. 158-159.

⁶⁴ Για τον Ελληνο-Τουρκικό Πόλεμο του 1897, βλ. Ιωάννης Πικρός, «Ο Ελληνοτουρκικός Πόλεμος του 1897», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΔ', Αθήνα 1977, σελ. 125-159. Βλ. και από την τοπική βιβλιογραφία, Γεώργιος Σούλιος, «Η μάχη του Δομοκού της 5ης Μαΐου 1897: Μια “άτυχη” μάχη ενός “άτυχου” πολέμου», στο Ιωάννης Μακρής (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 1ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (3-4 Νοεμβρίου 2001 – Συνεδριακό Κέντρο Κάστρου Λαμίας)*, Λαμία 2002, σελ. 44-48. – Αναστασία Ευαγγελοπούλου-Τσελή, «Η μάχη του Δομοκού, 1897. Η τελευταία νικηφόρος μάχη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, σύμφωνα με τη γνώμη των Τούρκων», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης – Χρίστος Γαλάνης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 4ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (9, 10 και 11 Νοεμβρίου 2007)*, Λαμία 2010, σελ. 777-791.

Με το πέρασμα στον 20ό αιώνα⁶⁵ μια σειρά από κινητοποιήσεις των αγροτών με σκοπό την οριστική λύση του αγροτικού ζητήματος για την διανομή της γης⁶⁶ εκδηλώνονται και ένα χρόνο μετά το Κίνημα στο Γουδί κορυφώνονται, για να οδηγήσουν στα αιματηρά γεγονότα του Κιλελέρ (1910). Αυτό εξαναγκάζει την κυβέρνηση Βενιζέλου κατά την αναθεώρηση του συντάγματος του 1911 να συμπεριλάβει άρθρο, το οποίο ανοίγει τον δρόμο για τις απαλλοτριώσεις των μεγάλων γαιοκτησιών⁶⁷. Αυτά ήταν σπουδαία νέα για τους αγρότες του Φθιωτικού κάμπου και είχε άμεση σχέση με την εξέλιξη της περιοχής. Αν και η αγροτική μεταρρύθμιση αυτή δεν πραγματοποιήθηκε αμέσως, αλλά κυρίως έπειτα από την Μικρασιατική Καταστροφή και τον ερχομό των προσφύγων στη Λαμία, πάντως η νομοθετική ρύθμιση για απαλλοτρίωση τσιφλικιών επηρέασε ιδιαίτερα την περιοχή, που μέχρι σήμερα βασίζεται στην αγροτική παραγωγή⁶⁸.

Το ίδιο περίπου διάστημα πολλοί Φθιωτοί συμμετέχουν στους Βαλκανικούς Πολέμους, στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, σε πολεμικά γεγονότα, που φυσικά επηρεάζουν την περιοχή, όπως και ο Εθνικός Διχασμός, που ξεσπά ανάμεσα στους βενιζελικούς και τους φιλοβασιλικούς αντιβενιζελικούς, με βασικό λόγο της διαμάχης

---

⁶⁵ Από την πλούσια βιβλιογραφία για την πολιτική και οικονομική κατάσταση των πρώτων χρόνων του 20ού αιώνα, βλ. Χρήστος Χατζηιωσήφ, *Η γηραιά σελήνη. Η βιομηχανία στην ελληνική οικονομία 1830-1940*, Αθήνα 1993. – Mark Mazower, *Η Ελλάδα και η οικονομική κρίση του Μεσοπολέμου*, Αθήνα 2009. – Χρήστος Χατζηιωσήφ (επιμ.), *Όψεις πολιτικής και οικονομικής ιστορίας 1900-1940*, Αθήνα 2009. – Κώστας Κωστής, *Ο πλούτος της Ελλάδας. Η ελληνική οικονομία από τους Βαλκανικούς Πολέμους μέχρι σήμερα*, Αθήνα 2019.

⁶⁶ Να υπενθυμίσουμε πως το πρόβλημα του γεωκτησιακού καθεστώτος ήταν σοβαρό καθ' όλη τη διάρκεια του 19ου αι. και στη Φθιώτιδα. Για τα πρώτα χρόνια μετά την απελευθέρωση, βλ. Σπύρος Μπρέκης, «Το γεωκτησιακό καθεστώς στη Φθιώτιδα, όπως αυτό διαμορφώθηκε την πρώτη 20ετία του ελεύθερου βίου», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 3ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (4,5 και 6 Νοεμβρίου 2005)*, Λαμία 2007, σελ. 341-349.

⁶⁷ Βλ. αναλυτικά για την περίοδο εκείνη, Σωκράτης Δ. Πετμεζάς, *Προλεγόμενα στην Ιστορία της Ελληνικής Αγροτικής Οικονομίας του Μεσοπολέμου*, Αθήνα 2012, σελ. 90-105. Για τα τσιφλίκια, τις μεγάλες γαιοκτησίες και τις διεκδικήσεις των αγροτών στην Φθιώτιδα, βλ. Χρήστος Ν. Καραγεωργίου, *Η ιστορία των τσιφλικιών της Φθιώτιδος και οι αγώνες των αγροτών*, Λαμία 1974³.

⁶⁸ Δημήτριος Θ. Νάτσιος, *Η Λαμία (1881-1940). Ιστορική και κοινωνική έρευνα*, Λαμία 2002, σελ. 14-15.

τους την στάση που θα ακολουθήσει η Ελλάδα στον Πόλεμο⁶⁹. Μάλιστα η Λαμία αποτελεί κέντρο φιλοβασιλικών δυνάμεων. Στα γεγονότα αυτή της περιόδου περιλαμβάνονται και τα “Λαμιακά” του 1918. Τότε, μέλη του 2ου Συντάγματος Πεζικού (φιλοβασιλικοί) μετά από μία πορεία προς το Δομοκό διασκεδάζοντας σε καθεστώς μέθης αρχίσαν να πυροβολούν. Επακόλουθο ήταν να κοπούν τα καλώδια της ηλεκτροδότησης με αποτέλεσμα να βυθιστεί η πόλη στο σκοτάδι. Παρά τις νουθεσίες, που τους απηύθυναν διάφοροι περαστικοί, λιποτάκτησαν ομαδικά. Για όλα αυτά ενημερώθηκε η κυβέρνηση και δεν άργησαν οι λιποτάκτες να παραδοθούν ή να συλληφθούν. Πέρασαν από στρατοδικείο και εκτελέστηκαν⁷⁰. Τα γεγονότα αυτά είναι ευρέως γνωστά και έχουν αποτυπωθεί στη συλλογική μνήμη μέσα και από τους στίχους τραγουδιών⁷¹.

Μετά τα πολύχρονα πολεμικά και στρατιωτικά γεγονότα, που έληξαν για την Ελλάδα με τη Μικρασιατική Καταστροφή και την άφιξη πολλών χιλιάδων προσφύγων από τη Μικρά Ασία, αναζητήθηκαν οι υπεύθυνοι των αρνητικών εξελίξεων. Στο πλαίσιο αυτό ο Αλ. Παπαναστασίου με το γνωστό “Δημοκρατικό Μανιφέστο”⁷² κατηγόρησε τις φιλοβασιλικές κυβερνήσεις για τη τεράστια αποτυχία στο μικρασιατικό μέτωπο. Ο Αλ. Παπαναστασίου και άλλοι έξι συνυπογράφωντες το κείμενο οδηγήθηκαν σε δίκη στο Κακουργοδικείο Λαμίας. Πρόκειται για την διαδικασία που έμεινε γνωστή ως “Δίκη

---

⁶⁹ Ο Ελευθέριος Βενιζέλος ήταν υπέρ της συμμετοχής της Ελλάδας στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ, ενώ ο Βασιλιάς Κωνσταντίνος ήταν υπέρ της ουδετερότητας της Ελλάδας. Γενικά για τον Εθνικό Διχασμό, βλ. Νίκος Αλιβιζάτος, *Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση (1922-1974). Όψεις της ελληνικής εμπειρίας*, Αθήνα 1995, σελ. 33-134. – Gunnar Hering, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936*, τ. Β΄, Αθήνα 2006, σελ. 853-1003. – Κώστας Κωστής, *“Τα κακομαθημένα παιδιά της Ιστορίας”*. *Η διαμόρφωση του Νεοελληνικού κράτους 18ος-21ος αιώνας*, Αθήνα 2015, σελ. 552-645. – Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος, *1915: Ο Εθνικός Διχασμός*, Αθήνα 2015.

⁷⁰ Βλ. αναλυτικά τα γεγονότα, Κώστας Δ. Γαλλής, «Τα Λαμιακά του 1918. Ένα αντιπειθαρχικό κίνημα της φρουράς Λαμίας και οι συνέπειές του», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 3ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (4,5 και 6 Νοεμβρίου 2005)*, Λαμία 2007, σελ. 205-218.

⁷¹ Χρήστος Γ. Καλαντζής, «Ένα τραγούδι για τα “Λαμιακά” του 1918 στην εμπορική δισκογραφία δημοτικών τραγουδιών», *Πρακτικά 5ου Πανελληνίου Συνεδρίου “Δημοτικό Τραγούδι και Ιστορία” (Καρδίτσα 23-25 Οκτωβρίου 2015)*, Καρδίτσα 2015, σελ. 393-400.

⁷² Για την παρουσία του Αλ. Παπαναστασίου στα πολιτικά γεγονότα της εποχής και για το “Δημοκρατικό Μανιφέστο”, βλ. Παύλος Πετρίδης (επιμ.), *Αλέξανδρος Παπαναστασίου. Θεσμοί, Ιδεολογία και Πολιτική στο Μεσοπόλεμο*, Αθήνα 1987.

της Λαμίας’’ ή ‘‘Δίκη των Εξ’’. Η περιοχή επηρεάστηκε ιδιαίτερα και από αυτή την εξέλιξη με έντονες αντιπαλότητες για τις ευθύνες της αποτυχίας στο Μικρασιατικό Μέτωπο. Άλλωστε η αποτυχία αυτή είχε ως αποτέλεσμα την οριστική αποτυχία του οράματος της Μεγάλης Ιδέας και τον ερχομό των προσφύγων, ενός κύματος ανθρώπων που η ελληνική κοινωνία δεν μπορούσε εύκολα να αντιμετωπίσει.

Ταυτόχρονα στη Λαμία και στην ευρύτερη περιοχή υπήρχε μια σημαντική ανάπτυξη στην βιοτεχνία και τη βιομηχανία της πόλης. Αρχισαν να λειτουργούν βιομηχανίες, βιοτεχνίες και εργαστήρια τροφίμων, ποτών, αναψυκτικών, ένδυσης, υπόδησης, σωματικής υγιεινής (σαπούνια, αρώματα), καπνοβιομηχανίας, ηλεκτρικής ενέργειας, δομικών υλικών, προϊόντων ξυλείας, μηχανουργεία, χυτήρια, σιδηρουργεία, βαρελάδικα, ατμοκαθαριστήρια, βαφεία, πιλοποιεία, που δείχνει πως η ευρύτερη περιοχή είχε μια σημαντική εμπορική και οικονομική πρόοδο, που φυσικά βοήθησε έτσι ώστε η περιοχή να ορθοποδήσει μετά από πολλές δύσκολες καταστάσεις⁷³. Εκτός από την οικονομία της περιοχής και στην εκπαίδευση σημειώνεται πρόοδος με την ίδρυση της Παιδαγωγικής Ακαδημίας, από την οποία αποφοίτησαν χιλιάδες δάσκαλοι⁷⁴.

Το ίδιο διάστημα και γύρω από το ιστορικό κέντρο της Λαμίας συρρέουν πληθυσμοί από διάφορες περιοχές. Οι πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία ιδρύουν την συνοικία Νέα Μαγνησία, οι Ευρυτάνες κτηνοτρόφοι από την Άμπλιανη ιδρύουν τη Νέα Άμπλιανη, ενώ κάτοικοι γύρω χωριών δημιουργούν τις συνοικίες Γαλανέικα⁷⁵, Παγκράτι, Νέος Κόσμος και Νέα Σφαίρα κ.λπ. Έτσι η πρωτεύουσα του Νομού μεγαλώνει συνεχώς⁷⁶.

---

⁷³ Κωνσταντίνος Αθ. Μπαλωμένος, «Η Βιοτεχνία – Βιομηχανία της Λαμίας στα χρόνια του Μεσοπολέμου», *Φθιωτικά Χρονικά* 28 (2007), σελ. 99-118. Βλ. επίσης και την ανέκδοτη μεταπτυχιακή εργασία του γράφοντος για όλες τις επιχειρήσεις που ασχολούνταν με το ένδυμα και όχι μόνο μέσα από τις διαφημίσεις του τοπικού Τύπου, Στέλιος Ι. Στρωματιάς, *Ένδυμα και Έντυπη Διαφήμιση στη Λαμία: Τέλη 19ου αι.-1940*, Ανέκδοτη Μεταπτυχιακή Εργασία, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα 2018.

⁷⁴ Τριαντάφυλλος Δ. Παπαναγιώτου, *Η Παιδαγωγική Ακαδημία Λαμίας όπως την έζησα σπουδάζοντας και όπως την υπηρετήσαμε διδάσκοντας*, Λαμία 2019.

⁷⁵ Τα Γαλανέικα δημιουργήθηκαν από ανθρώπους που κατάγονταν από το Γαρδίκι Ομιλαιών, οι οποίοι είχαν αγοράσει εκτάσεις στο βόρειο τμήμα της πόλης. Βλ. σχετικά, Νάτσιος, *Η Λαμία (1881-1940). Ιστορική και κοινωνική έρευνα*, ό.π., σελ. 18.

⁷⁶ Ο.π., σελ. 15.

Δυστυχώς, όμως, όλα αυτά δεν κράτησαν για πολύ, καθώς η εμπόλεμη και καταστροφική δεκαετία του 1940 οδήγησε όλη τη χώρα ξανά σε μαύρες μέρες. Τον Απρίλιο του 1941 η Λαμία βομβαρδίστηκε με αποτέλεσμα η πόλη να υποστεί τεράστιες ζημιές σε περιουσιακά αγαθά (οικίες και καταστήματα) και ανθρώπινες ζωές. Ευτυχώς, όμως, οι ανθρώπινες απώλειες δεν ήταν πολλές, καθώς πολλοί πολίτες εγκατέλειψαν τις περιουσίες τους και κατέφυγαν σε συγγενείς στα ορεινά του νομού. Μετά τον βομβαρδισμό και την ερήμωση της πόλης οι Γερμανοί κατάφεραν να κυριεύσουν την Λαμία στις 23 Απριλίου. Ωστόσο, η περιοχή της Φθιώτιδας και ιδιαίτερα η Λαμία, κατά τη διάρκεια της ιταλικής και γερμανικής κατοχής, υπήρξε το λίκνο του αντάρτικου και η ψυχή της οργανωμένης Εθνικής Αντίστασης, όπως αναδεικνύει και η τεράστια σημασία ανατίναξη της σιδηροδρομικής γέφυρας του Γοργοποτάμου από ομάδες του ΕΛΑΣ και του ΕΔΕΣ το Νοέμβριο του 1942⁷⁷, μια συμβολική επιτυχία, που επετεύχθη χάρη στην συνεργασία των δύο αντιστασιακών δυνάμεων⁷⁸. Δύο χρόνια μετά την ανατίναξη της γέφυρας και μετά από μια τριετή γερμανική κατοχή η πόλη και η γύρω περιοχή απελευθερώθηκαν στις 18 Οκτωβρίου 1944, ανήμερα του εορτασμού του πολιούχου Αγίου Λουκά. Παρά το γεγονός, πως οι Γερμανοί γέμισαν την πόλη με εκρηκτικά την στιγμή που την εγκατέλειπαν ο Γιόζεφ Μπλέχινγκερ, ένας αυστριακός στρατιώτης, που είχε επιφορτιστεί την εκτέλεση της πυροδότησης, αποσύνδεσε τα καλώδια και έσωσε την πόλη⁷⁹. Αμέσως μετά την αποχώρηση των Γερμανών εισήλθε στην πόλη το πρώτο τμήμα του ΕΛΑΣ, για να ακολουθήσει η είσοδος του

---

⁷⁷ Τσιώνης, *Ο Νομός Φθιώτιδας. Προβλήματα – Δυνατότητες – Προοπτικές*, ό.π., σελ. 100.

⁷⁸ Από το 1982 και την αναγνώριση της Ενιαίας Εθνικής Αντίστασης εορτάζεται η επέτειος με πάνδημη συμμετοχή ως ένα σύμβολο εθνικής ενότητας. Βλ. σύντομα Ραϋμόνδος Αλβανός, «Γοργοπόταμος. Σύμβολο της Εθνικής Αντίστασης, σημάδι της ιδεολογικής ηγεμονίας του ΠΑΣΟΚ», στο Βασίλης Βαμβακάς – Παναγής Παναγιωτόπουλος (επιμ.), *Η Ελλάδα στη δεκαετία του '80. Κοινωνικό, Πολιτικό και Πολιτισμικό Λεξικό*, Αθήνα 2014, σελ. 90-91. – Βαγγέλης Τζούκας, «Εθνική Αντίσταση. Η αναγνώριση της ως πράξη υπέρβασης του Εμφυλίου και ενίσχυσης του αντιδεξιού επιχειρήματος», στο Βασίλης Βαμβακάς – Παναγής Παναγιωτόπουλος (επιμ.), *Η Ελλάδα στη δεκαετία του '80. Κοινωνικό, Πολιτικό και Πολιτισμικό Λεξικό*, ό.π., σελ. 133-135.

⁷⁹ Τσιώνης, *Ο Νομός Φθιώτιδας. Προβλήματα – Δυνατότητες – Προοπτικές*, ό.π., σελ. 101.

πρωτοκαπετάνιου Άρη Βελουχιώτη⁸⁰, οπού εκφώνησε τον γνωστό λόγο⁸¹. Τα Δεκεμβριανά, που ακολούθησαν τον Δεκέμβριο του 1944 έφεραν πολεμικές αναταραχές και στην περιοχή της Φθιώτιδας, με χωριά να εκκενώνονται και οι πληθυσμοί τους να προσφεύγουν στη Λαμία. Όλο αυτό το διάστημα παρά το γεγονός πως η Λαμία παρέμενε υπό την Κατοχή των Ιταλών και εν συνεχεία των Γερμανών, η περιφέρεια της ήταν η βάση του αντάρτικου και η καρδιά της Ελεύθερης Ελλάδας. Χαρακτηριστικά παραδείγματα η Μακρακώμη και η Σπερχειάδα στη δυτική Φθιώτιδα, και η Μενδενίτσα στη Λοκρίδα που ήταν έδρες μεγάλων αντάρτικων μονάδων του ΕΛΑΣ⁸².

Μετά την Κατοχή ακολούθησε ο Εμφύλιος Πόλεμος με αντιμαχόμενους, τον Εθνικό και τον Δημοκρατικό Στρατό, που έχει καταγραφεί στην συλλογική μνήμη ως μια από τις χειρότερες στιγμές της Σύγχρονης Ελληνικής Ιστορίας. Κατά την διάρκεια του Εμφυλίου η Λαμία αποτέλεσε κέντρο σημαντικών στρατιωτικών δυνάμεων και βάση εξόρμησης για τις επιχειρήσεις του Εθνικού Στρατού. Υπήρξε, ακόμη, έδρα Έκτακτου Στρατοδικείου και κέντρο υποδοχής χιλιάδων προσφύγων που μετακινήθηκαν αναγκαστικά από τις όμορες ορεινές και ημι-ορεινές περιοχές. Κι όμως ισχυρή ήταν και η παρουσία του Δημοκρατικού Στρατού, παρά το γεγονός πως δεν μπόρεσε να έχει υπό τον έλεγχο του κάποιο αστικό ή ημι-αστικό κέντρο της Φθιώτιδας. Ως αποτέλεσμα των παραπάνω, η κατάληψη των πόλεων από το κράτος συνοδευόταν από κάθε είδους απαγορεύσεις και περιορισμούς στην καθημερινή ζωή, όπως ακριβώς ίσχυε και στα

---

⁸⁰ Για την αφήγηση της εισόδου του Βελουχιώτη στην πόλη από τον Γιώργο Χουλιάρα (Καπετάν Περικλή) στον Βασίλη Αποστολόπουλο (1917-2003), βλ. Βασίλης Αποστολόπουλος, «‘...και διηγώντας τα να κλαις’». Ο Άρης μπαίνει στην ελεύθερη Λαμία», στο Βασίλης Α. Μάργαρης, *Φθιώτιδα – Λαμία*, Λαμία 2000, σελ. 153-155.

⁸¹ Ο Άρης Βελουχιώτης καταγόταν από τη Λαμία και η απελευθέρωση της Λαμίας έχει συνδεθεί με τον ίδιο. Στην Πλατεία Λαού από το 1991 υπάρχει το άγαλμα του (έφιππος), μια πράξη αναγνώρισης των αγώνων του. Βλ. σχετικά μια ενδιαφέρουσα μελέτη για τον συμβολισμό και τις επακόλουθες αμφισβητήσεις, που προσέλαβε η τοποθέτηση του αγάλματος, Γιάννης Γιαννιτσιώτης, «Ο Άρης Βελουχιώτης επιστρέφει στη Λαμία: Χωρικές διαμάχες γύρω από έναν μνημονικό τόπο», στο Κώστας Γιαννακόπουλος – Γιάννης Γιαννιτσιώτης (επιμ.), *Αμφισβητούμενοι χώροι στην πόλη. Χωρικές προσεγγίσεις του Πολιτισμού*, Αθήνα 2010, σελ. 267-314.

⁸² Βλ. Μάργαρης, *Φθιώτιδα – Λαμία*, ό.π., σελ. 141, 149.

χρόνια της Κατοχής, με την περιοχή αλλά και ολόκληρη την χώρα να βρίσκεται σε βαθιά κρίση⁸³.

Μετά την λήξη αυτής της ολέθριας δεκαετίας, όπου οι συνθήκες παραμένουν δύσκολες, ξεκινούν σταδιακά να γίνονται προσπάθειες ανανέωσης και ανοικοδόμησης της χώρας σε όλα τα επίπεδα από την οικονομία και την πολιτική, μέχρι την κυριολεκτική ανοικοδόμηση των ρημαγμένων πόλεων και χωριών. Την ίδια στιγμή, παρατηρείται μια τάση για μετακίνηση πληθυσμών στο εσωτερικό της χώρας, από τα χωριά στα μεγάλα αστικά κέντρα και την πρωτεύουσα, αλλά και προς το εξωτερικό με κύματα προς την Αμερική, την Ευρώπη και την Αυστραλία⁸⁴. Για παράδειγμα στην πόλη της Λαμίας εγκαθίστανται συνεχώς κάτοικοι από όλο τον επαρχιακό χώρο της Φθιώτιδας και των όμορων γειτονικών νομών, όπως της Ευρυτανίας και δημιουργούνται περαιτέρω συνοικίες που την μεγαλώνουν ουσιαστικά⁸⁵.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό των πρώτων μεταπολεμικών χρόνων είναι η σταδιακή, αλλά σχεδόν καθολική, εγκατάλειψη του προβιομηχανικού τρόπου ζωής και η μετάβαση σε μια φάση εκβιομηχάνισης. Στο ευρύτερο αυτό πλαίσιο η Φθιώτιδα αναπτύσσεται σημαντικά και αποτελεί εμπορικό και βιομηχανικό κόμβο στο κέντρο της Ελλάδας. Προς την κατεύθυνση αυτή και σε ετήσια βάση λειτουργεί από το 1967 η Πανελλήνια Έκθεση Λαμίας, δημιουργούνται πολλές νέες μικρές επιχειρήσεις, αλλά και νέες μεγάλες βιομηχανίες, μερικές εκ των οποίων ξεχωρίζουν παγκοσμίως, όπως η βιομηχανία μετάλλων (σιδηρονικέλιου) “ΛΑΡΚΟ” στην Λάρυμνα της Λοκρίδας⁸⁶. Παρόμοια ανάπτυξη παρατηρείται και σε άλλους τομείς, όπως του πολιτισμού, όπου αναγείρεται το 1961 το Δημοτικό Θέατρο Λαμίας και γίνονται οι πρώτες

---

⁸³ Βασιλική Λάζου, *Η επιβολή του Κράτους. Ο εμφύλιος πόλεμος στη Λαμία, 1945-1949*, Αθήνα 2016.

⁸⁴ Για την μετανάστευση προς το εξωτερικό, βλ. Αλέξανδρος Κιτρόεφ, «Η μεταπολεμική μετανάστευση», στο Ιωάννης Κ. Χασιώτης – Όλγα Κατσιαρδή-Hering – Ευρυδίκη Α. Αμπατζή (επιμ.), *Οι Έλληνες στη Διασπορά (15ος-21ος αι.)*, Αθήνα 2006, σελ. 75-91.

⁸⁵ Για την εσωτερική μετανάστευση μεγάλου μέρους του ελληνικού πληθυσμού μεταπολεμικά, βλ. Παρασκευή Καπόλη, *Η εσωτερική μετανάστευση στην Αθήνα (1950-1970)*, Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα 2014.

⁸⁶ Πέτρος Ν. Σελέκος, «Στοιχεία Βιομηχανικού Πολιτισμού στη Λάρυμνα Λοκρίδας», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης – Χρίστος Γαλάνης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 4ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (9, 10 και 11 Νοεμβρίου 2007)*, Λαμία 2010, σελ. 141-154.

παραστάσεις⁸⁷, αλλά και του τουρισμού, όπου η λουτρόπολη των Καμένων Βούρλων προσελκύει πολύ μεγάλο αριθμό παραθεριστών, οι περισσότεροι από τους οποίους προέρχονται από την Αθήνα.

Από τη δεκαετία του 1980 οι αλλαγές στη φυσιογνωμία των μεγάλων πόλεων γίνεται πιο εμφανής. Ένας βασικός λόγος είναι ο μεγάλος οικοδομικός οργανισμός στις πόλεις, που οφείλεται στον νόμο της αντιπαροχής, με επακόλουθες δυσμενείς επιπτώσεις στα νεοκλασικά σπίτια. Δεκάδες τέτοια κατεδαφίζονται στη δεκαετία αυτή και ανεγείρονται πολυκατοικίες. Η Λαμία και η γύρω περιοχή αναπτύσσεται και σε άλλους τομείς. Στον τομέα της εκπαίδευσης μετά την Παιδαγωγική Ακαδημία, που καταργείται, ιδρύεται το Πανεπιστήμιο Στερεάς Ελλάδας, που λειτουργεί μέχρι σήμερα ως Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας με πολλά τμήματα στη Λαμία. Επίσης στον τομέα του πολιτισμού, η πολιτιστική πολιτική του κράτους μετά το 1981 ευνοεί την αποκέντρωση του κράτους κόντρα στον υδροκεφαλισμό της Αθήνας⁸⁸. Στο πλαίσιο αυτό η τότε Υπουργός Πολιτισμού Μ. Μερκούρη δημιουργεί τον θεσμό των Δημοτικών Περιφερειακών Θεάτρων (ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ.), που θα ενίσχυε την τοπική θεατρική παραγωγή και θα την έκανε γνωστή ευρύτερα⁸⁹. Έτσι δημιουργείται το ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Ρούμελης με έδρα τη Λαμία⁹⁰. Η πολιτική ηγεσία δεν έμεινε εκεί και δημιούργησε και άλλα δίκτυα πολιτισμού. Η Λαμία εντάχθηκε τη δεκαετία του 90 και στο Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων και δημιούργησε το Κέντρο Μεσογειακής Μουσικής, έναν φορέα που είχε ως σκοπό του την διοργάνωση φεστιβάλ, εκδηλώσεων και

---

⁸⁷ Αγγελική Ιωαν. Τριανταφύλλου (με τη συνεργασία του Κωνσταντίνου Αθαν. Μπαλωμένου), *Δημοτικό Θέατρο Λαμίας. Προσέγγιση στην ιστορία του. Η πρώτη περίοδος λειτουργίας. Δεκαετία 1960*, Λαμία 2016.

⁸⁸ Για την πολιτιστική πολιτική εκείνης της περιόδου, βλ. Μυρσίνη Ζορμπά, *Πολιτική του Πολιτισμού. Ευρώπη και Ελλάδα στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα*, Αθήνα 2014, σελ. 324-349.

⁸⁹ Αγγελική Πανταλέων, «ΔΗΠΕΘΕ. Η περιορισμένη επιτυχία της θεατρικής αποκέντρωσης», στο Βασίλης Βαμβακάς – Παναγής Παναγιωτόπουλος (επιμ.), *Η Ελλάδα στη δεκαετία του '80. Κοινωνικό, Πολιτικό και Πολιτισμικό Λεξικό*, ό.π., σελ. 117-119.

⁹⁰ Πολλά στοιχεία για το ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Ρούμελης, βλ. Καλλιόπη Πολυμέρου, *Πολιτιστική Φθιώτιδα: Ζητήματα ταυτότητας και ανάπτυξης*, Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Επικοινωνίας, Μέσων και Πολιτισμού, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2006.

συνεδρίων με θέμα τις μουσικές της Μεσογείου. Το εγχείρημα -αν και ελπιδοφόρο- δεν κατάφερε να μείνει ζωντανό και σήμερα βρίσκεται σε αδράνεια⁹¹.

Όλο αυτό το διάστημα στο πλαίσιο της αστικοποίησης του ελληνικού πληθυσμού, προκειμένου να βρουν οι πολίτες καλύτερες συνθήκες ζωής, εργασία κ.λπ. κατευθύνονται μαζικά προς την Αθήνα. Έτσι, άνθρωποι καταγόμενοι από την Φθιώτιδα μετακινούνται, μεταφέροντας τα βιώματά τους και προσπαθώντας να διατηρήσουν ζωντανή αυτή τους την ταυτότητα με τη δημιουργία πολιτιστικών συλλόγων⁹². Η αντίδραση αυτή των κατοίκων είναι φυσιολογική γιατί η μαζική αστικοποίηση και η εσωτερική μετανάστευση έγινε εξ ανάγκης και χωρίς την θέληση τους. Σύλλογοι βέβαια δεν δημιούργησαν μόνο οι εσωτερικοί μετανάστες, αλλά και οι πρόσφυγες και οι διάφορες εθνοτικές/εθνοπολιτισμικές ομάδες (Σαρακατσάνοι, Βλάχοι κ.λπ.)⁹³. Οι σύλλογοι αυτοί αποτέλεσαν μηχανισμούς αντίστασης απέναντι στα ιστορικά και κοινωνικά γεγονότα, που τους επέβαλλαν να εγκαταλείψουν τις πατρίδες τους. Η ανάγκη αυτή, της αντίστασης, οδήγησε στην ραγδαία αύξηση τους και τους κατέστησε ως ένα κυρίαρχο στοιχείο έκφρασης της ανθρώπινης δραστηριότητας μεταπολεμικά⁹⁴.

---

⁹¹ Για το Κέντρο Μεσογειακής Μουσικής, βλ. Στέλιος Ι. Στρωματιάς, *Η Μουσική στο Εθνικό Δίκτυο Πολιτιστικών Πόλεων. Η περίπτωση του Κέντρου Μεσογειακής Μουσικής Λαμίας*, Ανέκδοτη Μεταπτυχιακή Εργασία, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα 2019.

⁹² Γιάννης Γιαννιτσιώτης, «Αστικός χώρος και δημόσια κοινωνικότητα: οι συνοικιακοί – εξωραϊστικοί σύλλογοι της Αθήνας, 1914-1969», στο Έφη Αβδελά – Χάρης Εξερτζόγλου – Χρήστος Λυριντζής (επιμ.), *Μορφές δημόσιας κοινωνικότητας στην Ελλάδα του εικοστού αιώνα*, Ρέθυμνο 2015, σελ. 259-278.

⁹³ Ακολουθώντας την πρόσφατη κατηγοριοποίηση των πολιτιστικών συλλόγων της Ρ. Δαλιανούδη στην περίπτωση μας έχουμε σωματεία απόδημου/μετοικισμένου πληθυσμού τοπικής εμβέλειας (‘‘Σύλλογος Νεοχωριτών Υπάτης Αθηνών – Πειραιώς’’) και υπερτοπικής εμβέλειας (‘‘Σύλλογος των εν Αθήναις και Πειραιεί Φθιωτών’’), καθώς και σωματεία εθνοτικών και εθνοπολιτισμικών ομάδων (παλινοστούτων, προσφύγων) (‘‘Ένωση Ποντίων Φθιώτιδας’’ / ‘‘Σύνδεσμος Σαρακατσαναίων Φθιώτιδας – Ο Κατσαντώνης’’). Βλ. αναλυτικά την πρόταση κατηγοριοποίησης, Ρενάτα Δαλιανούδη, «Πολιτιστικοί Σύλλογοι και Εθνογραφία. Διαχείριση της παράδοσης και πολιτιστική πολιτική. Κριτική προσέγγιση», στις ίδιες, *Εθνογραφίες Μετάβασης. Ηγεμονισμός – Ετεροτοπικότητα – Αστικοποίηση – Εκδυτικισμός. 5+1 ερμηνευτικά κείμενα για τη μουσική και τον χορό από επιτόπια έρευνα*, Θεσσαλονίκη 2020, σελ. 305-318.

⁹⁴ Βλ. για το ζήτημα αυτό, Μ.Γ. Μερακλής, «Η ιδιότυπη αστικοποίηση της ελληνικής κοινωνίας», στον ίδιο, *Νεοελληνικός Λαϊκός Βίος. Όψεις και Απόψεις*, Αθήνα 2001, σελ. 19-33.

Δ. Οι άνθρωποι

Επειδή στην παρούσα εργασία στο επίκεντρο μας είναι οι εκδηλώσεις του λαού της Φθιώτιδας, θεωρούμε αναγκαίο να παρουσιάσουμε συνοπτικά το ψηφιδωτό των ανθρώπων που ζουν όλα αυτά τα χρόνια στην περιοχή⁹⁵. Γιατί, εκτός των ντόπιων πληθυσμών, αυτών δηλαδή που ζούσαν ανέκαθεν στην περιοχή, υπάρχουν και πληθυσμοί με ιδιαίτερα διαφοροποιήσιμα χαρακτηριστικά. Μια τέτοια ομάδα αποτελούν οι μετακινούμενοι πληθυσμοί και οι πρόσφυγες, που εγκαταστάθηκαν στη Φθιώτιδα, λόγω των ιστορικών, πολιτικών και πολεμικών γεγονότων, κατά κύριο λόγο από το 1833 ως το 1881, ήτοι το χρονικό διάστημα κατά το οποίο η Φθιώτιδα αποτελούσε το σύνορο μεταξύ του Ελληνικού Κράτους και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αλλά και στο πρώτο μισό του 20ού αιώνα, κυρίως μετά την Μικρασιατική Καταστροφή. Ένας άλλος παράγοντας μετακίνησης πληθυσμών προς την Φθιώτιδα ήταν οι φυσικές καταστροφές ορεινών γειτονικών περιοχών, όπως περιό και η ανάγκη εξεύρεσης νέου τόπου μετεγκατάστασης. Ωστόσο, εκτός από αυτές τις περιπτώσεις στην Φθιώτιδα συμβιώνουν και διάφορες εθνοτικές / εθνοπολιτισμικές ομάδες (ethnic groups), που δεν διαφεύγουν της προσοχής των κοινωνικών επιστημών και φυσικά της Λαογραφίας⁹⁶. Η πρώτη εθνοτική / εθνοπολιτισμική ομάδα είναι οι Σαρακατσάνοι, που

---

⁹⁵ Η αναλυτική παρουσίαση των ευρύτερων αυτών ομάδων ξεφεύγουν από τα ζητούμενα της παρούσας εργασίας. Για καθεμία ομάδα θα μπορούσε να προκύψει μελλοντικά αναλυτική έρευνα σε επίπεδο διπλωματικής εργασίας ή διδακτορικής διατριβής.

⁹⁶ Σύμφωνα με τον Β. Νιτσιάκο, «ο όρος ‘εθνοτική ομάδα’, με απλά λόγια, αναφέρεται σε μια ομάδα ανθρώπων με κοινά πολιτισμικά χαρακτηριστικά, όπως γλώσσα, θρησκεία, ήθη και έθιμα και βεβαίως υποτιθέμενη κοινή καταγωγή. Αυτή η ομάδα μπορεί να συνδέεται ή όχι με έναν τόπο, με μια εδαφική επικράτεια, και δεν είναι απαραίτητο να αντιστοιχεί σε ένα κρατικό μόρφωμα, να διαθέτει πολιτική οργάνωση. Ιστορικά, όταν μια τέτοια ομάδα αποκτά κρατική υπόσταση, ουσιαστικά «μετατρέπεται» σε έθνος (Nation). Με άλλα λόγια, το έθνος με αυτήν τη σημασία του όρου προϋποθέτει την ύπαρξη κράτους (...) Το ελληνικό έθνος-κράτος από τη συγκρότησή του έχει συμπεριλάβει εθνοτικές ομάδες με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, κυρίως γλωσσικά, οι οποίες μάλιστα συνέβαλαν καθοριστικά στον αγώνα της ανεξαρτησίας, έχοντας ελληνική συνείδηση. Οι Αρβανίτες της Νότιας Ελλάδας και κάποιων νησιών, όπως και οι Βλάχοι της Βόρειας Ελλάδας αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα. Οι όποιες διαφορετικές εθνολογικές καταβολές, ακόμα και η γλωσσική διαφοροποίηση, δεν είναι εμπόδιο στην εθνική συνένωση όταν υπάρχει η σχετική πολιτική βούληση και επιλογή. Δεν είναι το αίμα, το δέρμα, η βιολογία εν γένει, αλλά η παιδεία και η συνείδηση, που αποτελούν την προϋπόθεση για τη συγκρότηση και τη συνοχή ενός έθνους» (https://www.ethnos.gr/apopseis/22223_i-ethnotiki-omada-kai-o-ethnotismos)

[Ανάκτηση: 15/9/2020].

είναι νομάδες κτηνοτρόφοι⁹⁷, μετακινούμενοι από τα ορεινά στα πεδινά, ανάλογα με την εποχή, λόγω της βασικής τους ενασχόλησης της κτηνοτροφίας. Μια δεύτερη ομάδα είναι Αρβανίτες, όπου κατοικούν στο νότιο άκρο της Φθιώτιδας, στη Λοκρίδα, ήδη από τον 14ο αιώνα. Τέλος, μια Τρίτη ομάδα είναι οι Ρομά ή Γύφτοι, όπως τους βρίσκουμε στα τοπικά δημοσιεύματα, που έχουν σημαντικούς πληθυσμούς είτε με σταθερή κατοικία μέσα στους οικισμούς, είτε μετακινούμενοι συνεχώς και απασχολούμενοι με πλήθος εργασιών (μουσικοί, πωλητές κ.ά.).

Μετακίνηση πληθυσμών – Πρόσφυγες

Τα πρώτα στοιχεία για μετακινήσεις πληθυσμών στη Φθιώτιδα αναφέρονται στα χρόνια της Οθωμανικής Κυριαρχίας. Το Νεοχώρι Υπάτης, για παράδειγμα, λέγεται πως δημιουργήθηκε στις αρχές του 17ου ή 18ου αι. από Ηπειρώτες (Σουλιώτες σύμφωνα με την παράδοση) και διατηρεί πολιτισμικά στοιχεία που παραπέμπουν στην Ήπειρο και την Θεσσαλία⁹⁸. Η Αμφίκλεια, επίσης, ήταν χώρος υποδοχής πληθυσμών που υπέφεραν από τις οθωμανικές αυθαιρεσίες σε άλλες περιοχές, λόγω των προνομίων που είχαν δοθεί στην επικράτεια της Λειβαδιάς στην οποία ανήκε⁹⁹.

Μετά την Επανάσταση ο συνοριακός χαρακτήρας της Φθιώτιδας οδήγησε στην εγκατάσταση αρκετών Ελλήνων κυρίως από τη Θεσσαλία, την Μακεδονία και την Ήπειρο. Αυτό συνέβη, σύμφωνα με τον Σταυρόπουλο, σε τρεις φάσεις: η πρώτη ήταν τα αμέσως μετά την Επανάσταση χρόνια και άμεσα συνδεδεμένη με αυτή, η δεύτερη τα επόμενα χρόνια μέχρι το 1881 και η τρίτη από το 1881 μέχρι το 1922. Στην πρώτη φάση εγκαταστάθηκαν Θεσσαλοί στην Αγία Μαρίνα, έναν συνοικισμό κοντά στη Στυλίδα και στα Καλύβια, έναν συνοικισμό κοντά στη Λαμία, όπου μεγάλοι

---

⁹⁷ Διαφέρουν από τους ημι-νομάδες Βλάχους και Καραγκούνηδες, που έχουν ένα ορεινό χωριό, το οποίο αφήνουν το μισό χρόνο για να βρουν τόπους για βοσκή. Οι Σαρακατσάνοι δεν έχουν χωριό, αλλά μετακινούνται συνεχώς δημιουργώντας τα κονάκια τους συνεχώς.

⁹⁸ Ο Παντελής Καβακόπουλος υποθέτει πως «ποιμένες Αγραφιώτες, κνηνημένοι επί τουρκοκρατίας μετέφεραν το Κλειστό στο Νεοχώρι Υπάτης». (Παντελής Καβακόπουλος, «‘Κλειστός’». Μουσική και χορευτική δομή», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990)*, Λαμία 1993, σελ. 285).

⁹⁹ Γιώργος Παν. Σταυρόπουλος, «Μετακινήσεις πληθυσμών στη Φθιώτιδα (από τον 18ο ως τις αρχές του 20ου αιω.)», *Φθιωτικά Χρονικά* 37 (2016), σελ. 52-53.

ακτήμονες¹⁰⁰ ήρθαν σε συμφωνία με οικογένειες για την εγκατάστασή τους εκεί¹⁰¹. Επίσης, γνωρίζουμε, πως πληθυσμοί από τον Ασπροπόταμο Θεσσαλίας εγκαταστάθηκαν στο Μοσχοχώρι, στη Λαμία, στη Ροδίτσα, στην Υπάτη, στη Μακρακώμη και σε άλλα χωριά της δυτικής Φθιώτιδας¹⁰². Αλλά και από τα ορεινά Άγραφα μετοίκησαν πληθυσμοί στη Λαμία, στη Νέα Πέλλα, στην περιοχή της Μενδενίτσας, στην Μακρακώμη και στην Ελάτεια¹⁰³. Ταυτόχρονα, Ηπειρώτες ελληνόφωνοι και βλαχόφωνοι από την περιοχή του Μετσόβου φαίνεται να μετοίκησαν στην περιοχή της Μενδενίτσας, ενώ, σύμφωνα με περιηγητές της εποχής, Ηπειρώτες έχουμε και στον Μώλο¹⁰⁴. Παρά τα πολλά προνόμια, που είχαν για χρόνια οι ορεινές κοινότητες στην Ήπειρο, η βαριά φορολογία, η σκληρή άσκηση της εξουσίας από τον Αλή Πασά, καθώς και οι σφαγές και οι λεηλασίες που λάμβαναν χώρα συχνά στην περιοχή, ανάγκασαν πολλούς από τους κατοίκους να μεταναστεύσουν¹⁰⁵. Επίσης και Μακεδόνες, εξαιτίας πολλών δυσκολιών εγκαταστάθηκαν στην περιοχή της

---

¹⁰⁰ Βλ. σχετικά με τέτοιες πρακτικές, Νάτσιου, «Εγκατάσταση ομογενών στη Φθιώτιδα (1833-1881)», ό.π., σελ. 66-67.

¹⁰¹ Σταυρόπουλος, «Μετακινήσεις πληθυσμών στη Φθιώτιδα (από τον 18ο ως τις αρχές του 20ου αιω.)», ό.π., σελ. 58-59.

¹⁰² Γ. Λέλης, «354 Ασπροποταμίτες αγωνιστές του 1821 εγκατεστημένοι στη Νότια Ελλάδα το 1833», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο* 44 (2003), σελ. 307-318.

¹⁰³ Κώστας Ι. Ζήσης, «Άγραφιώτες αγωνιστές του 1821 εγκατασταθέντες στο Νομό Φθιώτιδας», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 2ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (20-21 Σεπτεμβρίου 2003)*, Λαμία 2005, σελ. 148-151.

¹⁰⁴ Σταυρόπουλος, «Μετακινήσεις πληθυσμών στη Φθιώτιδα (από τον 18ο ως τις αρχές του 20ου αιω.)», ό.π., σελ. 59.

¹⁰⁵ Αντώνιος Σμυρναίος, «Μετακινήσεις Ηπειρωτών στη μετεπαναστατική Φθιώτιδα: Ένα περιηγητικό κείμενο του Μετσοβίτη Αναστάσιου Ι. Καραμίχου (1834)», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης – Χρίστος Γαλάνης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 4ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (9, 10 και 11 Νοεμβρίου 2007)*, Λαμία 2010, σελ. 401-419. Βλ. και το πιο γενικό, Δημήτριος Θ. Νάτσιος, *Ηπειρώτες αποκτήσαντες ελληνικήν ιθαγένειαν στη Λαμία*, Ιωάννινα 1977.

Αταλάντης και ίδρυσαν την κοινότητα της Νέας Πέλλας¹⁰⁶, αλλά και στο Ρεγκίνι και στο Βορλοβό, ένα μικρό χωριό κοντά στον Άγιο Κωνσταντίνο¹⁰⁷.

Στη δεύτερη φάση μέχρι το 1881 οι μετακινήσεις είναι άμεσα συνδεδεμένες με την έκρηξη διαφόρων απελευθερωτικών κινημάτων (1854, 1866, 1878), που απέτυχαν. Αρκετοί από αυτούς τους πληθυσμούς εγκαταστάθηκαν μόνιμα στο φθιωτικό χώρο. Προέρχονταν κυρίως από την Ήπειρο και τη Θεσσαλία, σε σημείο, που τοπική εφημερίδα έγραψε πως «η Λαμία είναι αναμφιβόλως το πρόσωπον της Ηπείρου και της Θεσσαλίας»¹⁰⁸. Επίσης, μετά τον Ρωσοτουρκικό πόλεμο (1877-1878), που διαδραματιζόταν σε όλη την έκταση της δυτικής και βορειοδυτικής Μακεδονίας και λόγω της έλλειψης δημόσιας ασφάλειας, οι δεινοπαθόντες κάτοικοι της περιοχής μεταναστεύουν και στην Φθιώτιδα¹⁰⁹. Οι οικογένειες αυτές εγκαθίστανται, κυρίως, στην Λαμία και στην Υπάτη, ενώ λιγότερες διασκορπίζονται σε άλλες κοινότητες της Φθιώτιδας. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως οι πρόσφυγες αυτοί συσπειρώνονται γύρω από έναν σύλλογο, που δημιουργούν με τον τίτλο “Φιλανθρωπικός Σύλλογος των εν Φθιώτιδι Μακεδόνων”¹¹⁰. Το ίδιο περίπου χρονικό διάστημα, τη δεκαετία του 1860, η περιοχή δέχεται πρόσφυγες και από την Κρήτη, εξαιτίας της αποτυχίας της επανάστασης με αίτημα την ένωσή της με την Ελλάδα, που καταπνίγηκε στο αίμα¹¹¹.

---

¹⁰⁶ Γεώργιος Χ. Χιονίδης, «Ο Συνοικισμός της “Νέας Πέλλας” της Αταλάντης από τους Μακεδόνες πρόσφυγες της Επανάστασης του 1821», *Πνευματική Ρούμελη* 23 (1983), σελ. 24-26. – Κόμης, «Εποικισμοί και Πόλεις (1833-1862)», ό.π., σελ. 85-88.

¹⁰⁷ Σταυρόπουλος, «Μετακινήσεις πληθυσμών στη Φθιώτιδα (από τον 18ο ως τις αρχές του 20ου αιω.)», ό.π., σελ. 59.

¹⁰⁸ Ό.π., σελ. 61.

¹⁰⁹ Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν οι επαγγελματικές ενασχολήσεις τους. Οι προερχόμενοι από το Νεστόριο είναι ως επί το πλείστον μυλωθροί, από τη Νέβεσκα χρυσοχόοι, οι Δαρδανιώτες υλοτόμοι, οι Σλημνιτσιώτες ανθρακείς, οι Λεχοβίτες κτίστες. Βλ. σχετικά Γεώργιος Τουσίμης, «Εγκατάσταση και επαγγελματικές παραδοσιακές επιδόσεις Δυτικομακεδόνων στη Φθιώτιδα στις αρχές του αιώνα μας», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά Α Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990)*, Λαμία 1993, σελ. 251. Για μία περίπτωση νεβεσκιώτη τεχνίτη στη Λαμία, βλ. Κατερίνα Κορρέ, «Νεοελληνικά Αργυροχοϊκά Εργαστήρια. Ο Νεβεσκιώτης τεχνίτης της Λαμίας», *Αρχαιολογία* 9 (1983), σελ. 83-88.

¹¹⁰ Τουσίμης, «Εγκατάσταση και επαγγελματικές παραδοσιακές επιδόσεις Δυτικομακεδόνων στη Φθιώτιδα στις αρχές του αιώνα μας», ό.π., σελ. 249-254.

¹¹¹ Σταυρόπουλος, «Μετακινήσεις πληθυσμών στη Φθιώτιδα (από τον 18ο ως τις αρχές του 20ου αιω.)», ό.π., σελ. 61.

Στην τρίτη φάση η Φθιώτιδα παύει να είναι παραμεθόριος περιοχή. Ολόκληρη η Θεσσαλία ελευθερώνεται, όπως και ένα κομμάτι της Ηπείρου. Αμέσως μετά την ενσωμάτωση των παραπάνω περιοχών παρατηρείται ένα κύμα πληθυσμιακών ανακατατάξεων. Ολόκληρα χωριά της περιοχής του Δομοκού, που μέχρι τότε ήταν υπόδουλα, ερημώνουν από μουσουλμάνους και αρχίζουν να γεμίζουν από ελληνικούς πληθυσμούς των γύρω χωριών. Την ίδια στιγμή, πολλοί Θεσσαλοί της Φθιώτιδας επιστρέφουν στους τόπους καταγωγής τους. Οι αναταραχές, ωστόσο, στα βόρεια της Φθιώτιδας συνεχίζονται, με πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα τον ατυχή πόλεμο του 1897, που οδηγούν σε νέες μετακινήσεις Θεσσαλών προς την Φθιώτιδα¹¹².

Με το πέρασμα στον 20ό αιώνα καταφτάνουν στην Ξυνιάδα Δομοκού οικογένειες προσφύγων από τον Καύκασο, η τύχη των οποίων, όμως, ήταν τραγική λόγω των θανατηφόρων ασθενειών¹¹³. Λίγα χρόνια μετά, το 1906, διωγμοί στην Ανατολική Ρωμυλία προκαλούν κύμα προσφύγων με αποτέλεσμα αρκετές οικογένειες να βρεθούν στον Δομοκό, στην Καρυά Δομοκού και στη Στυλίδα. Ήταν το πρώτο από τα δύο κύματα προσφύγων από το Μικρό Μοναστήρι της Ανατολικής Ρωμυλίας και πιο συγκεκριμένα από το σύμπλεγμα των χωριών, οι κάτοικοι των οποίων ονομάζονται Μοναστηριώτες¹¹⁴. Την επόμενη δεκαετία, εν μέσω συνεχών πολεμικών ταραχών, σημειώνονται συνεχείς διωγμοί και πρόσφυγες καταφτάνουν στην Φθιώτιδα από την Βόρεια Ήπειρο, την Ανατολική και Δυτική Θράκη και τη Μικρά Ασία. Στη Λαμία, μόνο, βρέθηκαν 2.600 πρόσφυγες από την Ανατολική Θράκη, που ίδρυσαν τον «Σύνδεσμο των εν τω Φθιωτιδοφωκίδι αλυτρώτων η Ελπίς» και στην Στυλίδα 400 ακόμη, που σχημάτισαν τον σύλλογο «Θρακική Ένωσις – Άγιος Παντελεήμονας»¹¹⁵.

Μετά την αποτυχία της Μικρασιατικής Εκστρατείας η Φθιώτιδα δεχόταν συνεχώς πρόσφυγες προερχόμενους από τη Μικρά Ασία, από τον Πόντο και την Ανατολική

---

¹¹² Ο.π., σελ. 61-62.

¹¹³ Συμέλα Τουμανίδου-Πατσινακίδου, «Η κατά καιρούς εγκατάσταση των Ελλήνων Ποντίων προσφύγων του Πόντου και Καυκάσου στη Φθιώτιδα», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 2ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (20-21 Σεπτεμβρίου 2003)*, Λαμία 2005, σελ. 159-167.

¹¹⁴ Θεοδωρής Τζουμέκης, «Εγκαταστάσεις προσφύγων στη Φθιώτιδα κατά το Α΄ μισό του 20ού αιώνα», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 2ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (20-21 Σεπτεμβρίου 2003)*, Λαμία 2005, σελ. 178.

¹¹⁵ Ο.π., σελ. 178.

Θράκη. Περίπου 4.000 πρόσφυγες έφτασαν το 1923 στην επαρχία Φθιώτιδας. Όπως μπορεί εύκολα να αντιληφθεί κανείς, τα προβλήματα ήταν τεράστια με βασικότερα την στέγαση και την περίθαλψη τους. Προς την επίλυση των προβλημάτων, η Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων προώθησε δύο τύπους αποκατάστασής τους, την αγροτική με διανομή γης και την αστική με την δημιουργία προσφυγικών συνοικιών στον αστικό ιστό των πόλεων. Ο πρώτος τύπος αποκατάστασης οδήγησε σε διανομή 10.300 στρεμμάτων σε πρόσφυγες, αποτέλεσμα του οποίου ήταν η δημιουργία του αγροτικού οικισμού της Μεγάλης Βρύσης, όπου μετά από απαλλοτρίωση σε 30 αγροτικές οικογένειες, οι οποίες αποκαταστάθηκαν οριστικά το 1931¹¹⁶. Με βάση τον δεύτερο τύπο αποκατάστασης, κατόπιν απαλλοτρίωσης και προγραμματισμού για την ανέγερση σπιτιών, δημιουργήθηκε η συνοικία Νέα Μαγνησία στη Λαμία με 80 αστικές οικογένειες να εντάσσονται για να κατοικήσουν σε αυτό τον τόπο. Ωστόσο, επειδή τα προβλήματα της αποκατάστασης παρέμεναν, οι κάτοικοι της προσφυγικής συνοικίας ίδρυσαν δύο συλλόγους, την “Ελπίς” και τη “Νέα Ζωή”, που διεκδικούσαν την οριστική επίλυση του στεγαστικού προβλήματος και την απόκτηση γης¹¹⁷.

Βέβαια, οι προσφυγικοί συνοικισμοί δεν περιορίστηκαν μόνο στην Λαμία, αλλά εκτείνονταν και στην υπόλοιπη Φθιώτιδα. Πρόσφυγες από την Ανατολική Θράκη και τη Μικρά Ασία εγκαταστάθηκαν στο Αχλάδι, στην Στυλίδα, στην Αταλάντη και στον Μώλο¹¹⁸. Επίσης, το 1925, βλέπουμε τη δεύτερη, μεγαλύτερη αυτή τη φορά, εισροή Μοναστηριωτών από την Ανατολική Ρωμυλία, όπου στην περίπτωση αυτή δημιουργείται εξ αρχής καινούργιος οικισμός στη επαρχία Δομοκού, που ονομάζεται Νέο Μοναστήρι¹¹⁹.

Άλλη μία ομάδα προσφύγων από τον Πόντο έφτασε στην Ελλάδα το 1939, λόγω των Σταλινικών διώξεων. Τουλάχιστον 80 οικογένειες έφτασαν στην Φθιώτιδα, από τις οποίες οι 40 εγκαταστάθηκαν μόνιμα, ενώ οι υπόλοιπες έφυγαν για τη Βόρεια

---

¹¹⁶ Για το προσφυγικό στοιχείο στη Μεγάλη Βρύση, βλ. αναλυτικά Κωνσταντίνος Αθ. Μπαλωμένος, «Οικισμός αγροτών προσφύγων Μεγάλης Βρύσης – Λαμίας», *Φθιωτικά Χρονικά* 37 (2016), σελ. 105-117.

¹¹⁷ Για τη συνοικία της Νέας Μαγνησίας, βλ. Σταύρος Γ. Μπλούκας, «Τα 70 χρόνια της Νέας Μαγνησίας Λαμίας (1929-1999)», *Φθιωτικά Χρονικά* 20 (1999), σελ. 127-134.

¹¹⁸ Τζουμέκης, «Εγκαταστάσεις προσφύγων στη Φθιώτιδα κατά το Α΄ μισό του 20ού αιώνα», ό.π., σελ. 182.

¹¹⁹ Για την περίπτωση αυτή, βλ. Μόσχος Χρ. Τερζίδης, «Οι Μοναστηριώτες», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 1 (1980), σελ. 46-93.

Ελλάδα¹²⁰. Γνωρίζουμε πως τουλάχιστον 15 οικογένειες έζησαν στη Νέα Άμπλιανη Λαμίας¹²¹.

Ωστόσο, οι προσφυγικές ροές συνεχίστηκαν και στην πολύπαθη δεκαετία του 1940 και πιο συγκεκριμένα κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου. Τότε, ένα πολύ μεγάλο μέρος του πληθυσμού, περίπου 700.000 άτομα, μετακινήθηκαν από τον τόπο διαμονής τους, στο πλαίσιο των συγκρούσεων μεταξύ των κυβερνητικών δυνάμεων και του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας για τον έλεγχο του χώρου και των ανθρώπων που διέμεναν σε αυτόν. Οι πληθυσμιακές αυτές μετακινήσεις στόχευαν στην ανάκτηση της κυριαρχίας της Κυβέρνησης σε περιοχές που ήταν υπό την εξουσία του Δημοκρατικού Στρατού. Στο προαναφερθέν πλαίσιο, πρόσφυγες κατέφυγαν και στη Φθιώτιδα. Ενδεικτικά αναφέρουμε, πως τον Ιούλιο του 1949 καταγράφηκαν 58.755 πρόσφυγες στην Φθιώτιδα, εκ των οποίων 34.086 στη Λαμία, 11.589 στην Μακρακώμη και την Σπερχειάδα και 9.870 στον Δομοκό¹²².

Ευρυτάνες

Ο Νομός Φθιώτιδας, ως όμορος και γειτονικός με το Νομό Ευρυτανίας¹²³, δέχτηκε καθ' όλη τη διάρκεια του 19ου και 20ού αιώνα πληθυσμούς Ευρυτάνων¹²⁴, είτε αρχικά με σκοπό την απόκτηση ελληνικής ιθαγένειας, είτε λόγω εργασίας και καλύτερων συνθηκών διαβίωσης, είτε εξαιτίας των πληγών που άφησε στα χωριά τους ο σεισμός του 1966.

---

¹²⁰ Τουμανίδου-Πατσινακίδου, «Η κατά καιρούς εγκατάσταση των Ελλήνων Ποντίων προσφύγων του Πόντου και Καυκάσου στη Φθιώτιδα», ό.π., σελ. 169-171. Για την διαμονή των Ποντίων στη Φθιώτιδα και την ιστορία της, βλ. Ένωση Ποντίων Φθιώτιδας, *Το χρονικό της εγκαταστάσεως των Ποντίων προσφύγων στη Φθιώτιδα (1939-1999)*, Λαμία 1999.

¹²¹ Κωνσταντίνος Αθ. Μπαλωμένος – Γεώργιος Ευαγ. Στεφανής, *Η Νέα Άμπλιανη Λαμίας*, Λαμία 2018, σελ. 36-39.

¹²² Λάζου, *Η επιβολή του Κράτους. Ο εμφύλιος πόλεμος στη Λαμία, 1945-1949*, ό.π., σελ. 241-298.

¹²³ Από την αρχειακή έρευνα και πιο συγκεκριμένα από τα συμβολαιογραφικά αρχεία προκύπτει η στενή σχέση μεταξύ της Ευρυτανίας και της Φθιώτιδας σε πολλά ζητήματα. Βλ. σχετικά Σοφία Βακιρτζηδέλη, «Η Ευρυτανία μέσα από τις Συμβολαιογραφικές Πράξεις των Γ.Α.Κ.-Αρχείων Ν. Φθιώτιδας», *Πρακτικά Συνεδρίου: Τα Άγραφα στη διαδρομή της Ιστορίας (Τροβάτο, Άγραφα, Μεγάλα Βραγγιανά 8,9,10 Αυγούστου 2008)*, τ. Β', Αθήνα 2009, σελ. 939-944.

¹²⁴ Φώτης Τσουκαλής, «Η εσωτερική μετανάστευση των κατοίκων του Δήμου Δομνίστας (τ. δήμου Ευρυτάνων)», *Πρακτικά Συνεδρίου: Ιστορία και Πολιτισμός της περιοχής του Δήμου Δομνίστας Ευρυτανίας (Δήμος Δομνίστας Ευρυτανίας 23,24,25 Ιουλίο 2010)*, τ. Α', Αθήνα 2010, σελ. 573-576.

Στην πρώτη κατηγορία μετακινούμενων ο Δημήτριος Θ. Νάτσιος αναφέρεται σε σημαντικό αριθμό Αγραφιωτών, που μετακινήθηκαν στην Λαμία τη δεκαετία του 1850 για να αποκτήσουν ελληνική ιθαγένεια, μιας και η Φθιώτιδα είχε απελευθερωθεί και δεχόνταν πολλές τέτοιες πληθυσμιακές ροές¹²⁵.

Στην δεύτερη κατηγορία, δηλαδή σε αυτούς που μετακινήθηκαν για λόγους βιοπορισμού, συμπεριλαμβάνονται, αφενός Ευρυτάνες μαστόροι-χτίστες καθ' όλη την διάρκεια του 19ου αιώνα, οι οποίοι ασχολήθηκαν με την κατασκευή εγγειοβελτιωτικών έργων, υδρόμυλων και γενικότερα οικοδομών¹²⁶, και αφετέρου κτηνοτρόφοι, κυρίως κάτοικοι της Άμπλιανης Ευρυτανίας, οι οποίοι ζούσαν ημι-νομαδικά και συνήθιζαν να ξεχειμάζουν στην περιοχή της σημερινής Νέας Άμπλιανης στην Λαμία σε καλύβες καθ' όλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα¹²⁷. Μάλιστα, την δεκαετία του 1910 αρχίζουν να αγοράζουν αρκετοί Άμπλιανίτες γη, αλλά παραμένουν ακόμη στις καλύβες τους, ενώ την επόμενη δεκαετία ξεκινά η ανέγερση σπιτιών, την στιγμή που μερικοί από αυτούς κάνουν μια ύστατη προσπάθεια για μόνιμη εγκατάσταση στην ορεινή Άμπλιανη, αλλά οι δύσκολες συνθήκες τους αναγκάζουν να εγκαταλείψουν οριστικά την προσπάθεια. Η συνοικία οργανώνεται, αρχίζει να χτίζεται, η εκκλησία εγκαινιάζεται και επεκτείνεται το δίκτυο ύδρευσης¹²⁸.

Η δεύτερη περίπτωση αφορά τους κατοίκους του χωριού Βράχα Ευρυτανίας, που εμπίπτουν στην δεύτερη κατηγορία μετακινούμενων, στους σεισμόπληκτους. Μια ισχυρή σεισμική δόνηση, που έγινε στις 5 Φεβρουαρίου 1966, οδήγησε σε καθιζήσεις, σε τραυματισμούς και στην ολική καταστροφή χιλιάδων σπιτιών στην Βράχα, σε ένα μικρό χωριό στην ορεινή Ευρυτανία και επακόλουθα στην σταδιακή ερήμωσή του. Για αυτούς τους λόγους, που ούτε η ανθρώπινη επέμβαση μπορεί να αποτρέψει, οι κάτοικοι

---

¹²⁵ Δημήτριος Νάτσιος, «Αγραφιώτες, αποκτήσαντες την ελληνική ιθαγένεια στην Λαμία 1850-1859», *Πρακτικά Συνεδρίου: Τα Άγραφα στη διαδρομή της Ιστορίας (Τροβάτο, Άγραφα, Μεγάλα Βραγγιανά 8,9,10 Αυγούστου 2008)*, τ. Β', Αθήνα 2009, σελ. 883-888.

¹²⁶ Ανάργυρος-Ιωάννης Μαυρομούτης, «Κρικελιώτες μαστόροι στην περιοχή της Λαμίας (19ος μ.Χ. αι.)», *Πρακτικά Συνεδρίου: Ιστορία και Πολιτισμός της περιοχής του Δήμου Δομνίστας Ευρυτανίας (Δήμος Δομνίστας Ευρυτανίας 23,24,25 Ιουλίου 2010)*, τ. Α', Αθήνα 2010, σελ. 309-316.

¹²⁷ Ο ίδιος, «Άμπλιανίτες κτηνοτρόφοι στον κάμπο της Λαμίας (19ος αιώνας)», *Πρακτικά Συνεδρίου: Ιστορία και Πολιτισμός της περιοχής του Δήμου Δομνίστας Ευρυτανίας (Δήμος Δομνίστας Ευρυτανίας 23,24,25 Ιουλίου 2010)*, τ. Β', Αθήνα 2010, σελ. 825-838.

¹²⁸ Μπαλωμένος – Στεφανής, *Η Νέα Άμπλιανη Λαμίας*, ό.π., σελ. 15-20.

της Βράχας αιτήθηκαν μετεγκατάσταση στην γειτονική Φθιώτιδα. Από τους πολλούς πιθανούς τόπους επιλέχθηκε η κοινότητα του Σταυρού, κοντά στη Λαμία, όπου δίπλα της χτίστηκε η Νέα Βράχα¹²⁹.

Σαρακατσάνοι

Οι Σαρακατσάνοι ή Σαρακατσαναίοι είναι νομάδες ποιμένες διεσπαρμένοι στον ελλαδικό χώρο και στον ευρύτερο βαλκανικό χώρο. Η αείμνηστη λαογράφος Αγγ. Χατζημιχάλη (1895-1964) σημειώνει πως είναι «*νομάδες τσελιγκάδες, τσοπάνοι, προβαταραίοι χωρίς δική τους γη και μόνιμη κατοικία περπατάρηδες και κόσμος από λόγγα (...) Υποταγμένοι από το επάγγελμά τους στο κλίμα, στη φύση και στις αντιθέσεις της που προκαλούν το νομαδισμό, ζούνε στους κάμπους το χειμώνα και στα βουνά το καλοκαίρι*»¹³⁰.

Οι Σαρακατσάνοι, όπως είναι φυσικό, στη βάση του παραπάνω νομαδικού τύπου ζωής μετακινούνταν και σε μέρη της Φθιώτιδας. Μάλιστα υπάρχει αναφορά πως ήδη από το 1858 παραχειμάζαν στον κάμπο της Φθιώτιδας 1250 οικογένειες Σαρακατσάνων, που ξεκαλοκαίριαζαν στην Ευρυτανία¹³¹. Ο Ν. Ζυγογιάννης μας πληροφορεί πως την δεκαετία του 1930 ο πληθυσμός των Σαρακατσάνων στη Φθιώτιδα ανέρχονταν σε 1015 οικογένειες και 87 τσελιγκάτα με 137.500 πρόβατα¹³². Η Χατζημιχάλη μας πληροφορεί πως οι Σαρακατσαναίοι ξεκαλοκαιριάζουν με τα κοπάδια τους στον Τυμφρηστό (Βελούχι), Οίτη, Όρθυ (Γούρα) και ότι παραχειμάζουν στους κάμπους της Σπερχειάδας, της Λαμίας, της Στυλίδας, του Σπερχειού, του Μώλου, του Αγ. Κωνσταντίνου, των Λιβανατών, της Αταλάντης. Αναφέρεται ακόμη στη μόνιμη εγκατάσταση τους στα χωριά Αυλάκι, Φραντζή, Κομποτάδες, Μεξιάτες,

---

¹²⁹ Ιωάννης Ευαγ. Μακρής, *Σταυρός (Μπεκή) Φθιώτιδας. Η ιστορία του*, Λαμία 1998, σελ. 9. – Μπάμπης Τσέλος, «Μετεγκατάσταση της κοινότητας Βράχας Ευρυτανίας στο Σταυρό Φθιώτιδας», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 2ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (20-21 Σεπτεμβρίου 2003)*, Λαμία 2005, σελ. 198-204.

¹³⁰ Αγγελική Χατζημιχάλη, *Οι Σαρακατσάνοι*, τ. Α', Αθήνα 1957, σελ. κγ.

¹³¹ Χρήστος Δ. Μαντζούκας, *Σαρακατσαναίοι της Φθιώτιδας, Η διαμόρφωση της μουσικοχορευτικής ταυτότητας των νέων ηλικίας 10-15 ετών σε σχέση με τις προηγούμενες γενιές*, Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα 2008, σελ. 75.

¹³² Νικόλαος Γ. Ζυγογιάννης, «Οι Σαρακατσαναίοι της Φθιώτιδας του χθες και του σήμερα», *Φθιωτικά Χρονικά* 23 (2002), σελ. 37.

Παλαιοχώρι Δωριέων, Λυγαριά, Αγριλιά, Λογγό, Αγ. Σεραφείμ, Σκάρφεια, Καινούργιο κ.ά.¹³³.

Βέβαια, από τα πρώτα μετεπαναστατικά χρόνια ξεκίνησε σταδιακά η απονομαδοποίηση των Σαρακατσάνων, κάτι που στις μέρες έχει ολοκληρωθεί με την μόνιμη εγκατάστασή τους σε χωριά και πόλεις, που ασχολούνται και με άλλα επαγγέλματα. Η προσπάθεια απονομαδοποίησης στη Φθιώτιδα φαίνεται να ξεκινά αμέσως μετά την απελευθέρωση, όταν Σαρακατσάνοι αγοράζουν την πρώτη μεγάλη μόνιμη θερινή ιδιοκτησία τους, δηλαδή ένα τσιφλίκι στο ερημωμένο χωριό Δρίστελα στην Όθρυ, στην ευρύτερη περιοχή, που ονομάζεται Γούρα¹³⁴. Βέβαια, θα πρέπει να αναφέρουμε, πως σύμφωνα με τον Κ. Κόμη αγόρασαν επίσης και το γειτονικό χωριό Σαπουνά, ενώ απέκτησαν οικίες στη Λαμία, στην Αταλάντη και στην Μενδενίτσα με σκοπό την μόνιμη εγκατάστασή τους εκεί. Επίσης είχαν σκοπό να αγοράσουν την Ταράτσα, το Λιμογάρδι, τρεις μικρούς ακατοίκητους συνοικισμούς υπό την ονομασία Νευρόπολη στα βορειοανατολικά της Λαμίας και τρεις κοιλάδες ονόματι Μπαξέι¹³⁵, Στύρφακα και Αμπελάκια¹³⁶. Βέβαια, μαζικές μόνιμες εγκαταστάσεις έχουμε μετά το 1900 και έτσι αρχίζουν να δημιουργούνται σε ορισμένα χωριά, όπως η Λυγαριά, το Παλαιοχώρι, το Λιμογάρδι, η Αγία Παρασκευή, η Αγριλιά, ο Σταυρός, η Δαμάστα, ο Αχινός και η Πελασγία, μαχαλάδες με μαζεμένο το Σαρακατσάνικο στοιχείο¹³⁷.

Μεταπολεμικά, οι Σαρακατσάνοι εγκαταστάθηκαν μόνιμα καθ' όλη τη διάρκεια του έτους σε χωριά και πόλεις, όπου πλέον έχουν αγοράσει σπίτια, χωράφια και οικόπεδα. Ασχολούνται με κάθε είδους επάγγελμα και πλέον λίγοι είναι εκείνοι που ασχολούνται αποκλειστικά με την γεωργία και την κτηνοτροφία. Με την εγκατάστασή τους σε σταθερές τοποθεσίες δημιουργούν συλλόγους, όπως ο Σύνδεσμος Σαρακατσαναίων Φθιώτιδας, που εντάσσεται στην Πανελλήνια Ομοσπονδία Συλλόγων

---

¹³³ Χατζημιχάλη, *Οι Σαρακατσάνοι*, τ. Α', ό.π., σελ. λγ, λε.

¹³⁴ Θωμάς Γ. Καλοδήμος, «Η πρώτη έγγειος ιδιοκτησία των Σαρακατσαναίων στο Νεοελληνικό Κράτος και ειδικότερα στην επαρχία του Ζητουνίου», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 2ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (20-21 Σεπτεμβρίου 2003)*, Λαμία 2005, σελ. 205-216.

¹³⁵ Ενδεχομένως αυτό να ταυτίζεται με τον οικισμό Μπεκί ή Μπεκή, που από το 1927 ονομάζουμε Σταυρό.

¹³⁶ Κόμης, «Εποικισμοί και Πόλεις (1833-1862)», ό.π., σελ. 102-104.

¹³⁷ Μαντζούκας, *Σαρακατσαναίοι της Φθιώτιδας, Η διαμόρφωση της μουσικοχορευτικής ταυτότητας των νέων ηλικίας 10-15 ετών σε σχέση με τις προηγούμενες γενιές*, ό.π., σελ. 78.

Σαρακατσαναίων, και που έχουν ως στόχο τη διατήρηση της παράδοσης τους. Εν κατακλείδι, οι Σαρακατσάνοι είναι μια από τις πολυπληθέστερες εθνοτικές / εθνοπολιτισμικές ομάδες της περιοχής, καθώς υπολογίζεται πως στις αρχές του 21ου αιώνα, κατοικούσαν στην Φθιώτιδα 13.000-14.000 Σαρακατσάνοι¹³⁸.

Αρβανίτες

Άλλη μία εθνοτική / εθνοπολιτισμική ομάδα που ζει στην Φθιώτιδα είναι οι Αρβανίτες. Οι Αρβανίτες μετακινούνται και εγκαθίστανται στον ελλαδικό χώρο από τον 11ο – 12ο αιώνα και κυρίως από τον 14ο και 15ο αι. Μάλιστα, ήδη από τα τέλη του 14ου αιώνα, μετά από πρόσκληση τοπικών ηγεμόνων γίνονται οι πρώτοι μαζικοί εποικισμοί στην ευρύτερη περιοχή της Αττικοβοιωτίας, αλλά και στα χωριά της Λοκρίδας, που γειτνιάζουν με την περιοχή αυτή. Αποτέλεσμα αυτής της πρόσκλησης ήταν η άφιξη Αρβανιτών και Αρβανιτόβλαχων από την Ήπειρο, την Θεσσαλία και την Αιτωλοακαρνανία. Αρχικά εγκαθίστανται μόνο σε χωριά και στη συνέχεια σε αστικά κέντρα (αρχικά σε 28 οικισμούς της περιοχής) και οργανώνονται σε φατριές. Σύμφωνα με κατάστιχα του 15ου αιώνα αποδεικνύεται πως ο εποικισμός τους είναι σημαντικός μιας και σε σύνολο 1320 νοικοκυριών υπάρχουν 582 νοικοκυριά¹³⁹.

Οι Αρβανίτες συμμετείχαν σημαντικά στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα του 21 και επιδίωξαν να θέσουν τους εαυτούς τους υπό τη σκέπη της ενιαίας εθνικής συνείδησης. Σε αυτό συνετέλεσε, σίγουρα και το γεγονός, πως είναι Ορθόδοξοι Χριστιανοί. Το κράτος δεν τους αντιμετώπισε ως μειονότητα. Βέβαια για να αποφευχθεί αυτό, υπήρξαν και θυσίες. Οι Αρβανίτες, εν πολλοίς, θυσίασαν τη γλώσσα τους για χάρη του κρατικού γλωσσικού ηγεμονισμού. Τα κύρια χαρακτηριστικά της ομάδας αυτής είναι η προφορική τους γλώσσα τα αρβανίτικα, η συσπείρωση τους γύρω από τα λεγόμενα αρβανιτοχώρια, αλλά και η ενασχόλησή τους κυρίως με την γεωργία και την κτηνοτροφία¹⁴⁰. Η παρουσία τους στην περιοχή είναι σημαντική μέχρι και σήμερα, μιας

---

¹³⁸ Ζυγογιάννης, «Οι Σαρακατσαναίοι της Φθιώτιδας του χθες και του σήμερα», ό.π., σελ. 47-48.

¹³⁹ Ευαγγελία Μπαλτά, «Η περιοχή Αταλάντης και Μουδουνίτσας στους πρώιμους Οθωμανικούς Χρόνους (15ος-16ος αι.)», στο Φανουρία Δακορώνια (επιμ.), *Λοκρίδα. Ιστορία και Πολιτισμός*, Αθήνα 2002, σελ. 139-172.

¹⁴⁰ Ανδρομάχη Οικονόμου, «Ζητήματα ταυτότητας και ετερότητας των εθνοπολιτισμικών ομάδων στην Λαογραφία και στην Κοινωνική Ανθρωπολογία: Η περίπτωση των Αρβανιτών», *Λαογραφία* 42 (2010-2012), σελ. 673-692.

και ζουν στο νότιο και ανατολικό άκρο της Φθιώτιδας στις Λιβανάτες, την Μαλεσίνα, το Μαρτίνο, τη Λάρυμνα, την Τραγάνα, το Μάζι και τον Προσκυνά.

Ρομά (Τσιγγάνοι)

Στην περιοχή της Φθιώτιδας παρατηρούνται σημαντικοί πληθυσμοί των Ρομά, αλλιώς Τσιγγάνων. Όπως επισημαίνεται από σύγχρονους ερευνητές οι Ρομά εμφανίζονται στον ελλαδικό χώρο τον 14ο αιώνα και έκτοτε ζουν δίπλα στους γηγενείς πληθυσμούς, είτε σε καταυλισμούς έξω από τις πόλεις και τα χωριά, είτε τις τελευταίες δεκαετίες σε σπίτια μικρά ή μεγάλα μέσα στο χώρο του άστεως. Οι Ρομά δεν αποτελούν ομοιόμορφο σύνολο και με κριτήριο την εγκατάστασή τους σε έναν τόπο ή την μετακίνησή τους από τόπο σε τόπο διακρίνονται σε νομάδες, που εργάζονται ευκαιριακά σε αγροτικές και οικοδομικές εργασίες ή ασχολούνται με το εμπόριο, σε ημι-νομάδες, με τις ίδιες ασχολίες και σε ορισμένους εδραίους, που εμφανίζονται μόνιμα εγκαταστημένοι στις παρυφές της πόλης ή του χωριού.

Ως προς την εργασία τους, ειδικά προπολεμικά, είναι ανειδίκευτοι εργάτες και τεχνίτες και καταπιάνονται με κάθε λογής εργασία ή τέχνη. Άλλοι εργάζονται ως ζωέμποροι, πεταλωτές, χαλκιάδες, γανωτήδες, καλαθοπλέκτες, ξυλουργοί ή υπαίθριοι μουσικοί. Φυσικά, μεταπολεμικά, όλα αυτά άλλαξαν και ειδικά, τα τελευταία χρόνια που η εργασία είναι εντατική και εξειδικευμένη και γίνεται στα μεγάλα αστικά κέντρα. Έτσι, οι Ρομά αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τα συνηθισμένα επαγγέλματά τους και να εγκατασταθούν στις πόλεις, όπου ως γυρολόγοι προσπαθούν να βγάλουν τα προς το ζην, πράγμα ιδιαίτερα δύσκολο καθώς δεν έχουν γίνει ευρέως αποδεκτοί από την κοινωνία¹⁴¹.

Η παρουσία τους στην Φθιώτιδα, σύμφωνα με το Ν. Δαβανέλλο, ξεκινά ανάμεσα στα χρόνια 1346 και 1356. Από τα πρώτα χρόνια δημιουργήθηκαν αρκετοί συνοικισμοί, όπως ο Σλα-Μαχαλάς, αλλιώς “Γύφτικα” ή και συνοικία των Αγίων Θεοδώρων σήμερα¹⁴², που είναι μια συνοικία ανατολικά του κάστρου της Λαμίας και σήμερα εξαιτίας της τεράστιας αύξησης του πληθυσμού και των επιγαμιών έχει ενσωματωθεί

---

¹⁴¹ Γενικά για τους Ρομά, βλ. Κώστας Κόμης, *Τσιγγάνοι: Ιστορία, Δημογραφία, Πολιτισμός*, Αθήνα 1998. – Άννα Λυδάκη, «Εισαγωγή», στο Άννα Λυδάκη (επιμ.), *Ρομά. Πρόσωπα πίσω από τα στερέωτα*, Αθήνα 2013, σελ. 11-28.

¹⁴² Νίκος Ταξ. Δαβανέλλος, *Λαμία. Το χρονικό μιας πόλης*, Αθήνα 1994, σελ. 279.

πλήρως στον υπόλοιπο κορμό της πόλης¹⁴³. Για την οργάνωση τους στην περιοχή μας, μας μιλά ο Σ. Παπαϊωάννου και μας επισημαίνει πως «οι μόνιμοι γύφτοι της Λαμίας και Σπερχειάδος δεν έχουν αρχηγόν, ώστε να ρυθμίζει ούτος τα της κοινότητός των. Έκαστος είναι αρχηγός της οικογενείας του (...) Αντιθέτως, οι πλανόδιοι γύφτοι των αυτών περιοχών έζων παλαιότερον υπό την αρχηγίαν αιρετού άρχοντος, ο οποίος είχε διοικητικήν τρόπον τινά εξουσία επί των γύφτων»¹⁴⁴. Ιδιαίτερη σημασία έχει, πως ο ίδιος ερευνητής στην εργασία του, υποστηρίζει, πως οι Ρομά της περιοχής μας, που δεν μετακινούνταν, διατυμπάνιζαν την ελληνικότητα τους και ανθίσταντο στην αμφισβήτηση αυτού¹⁴⁵. Χαρακτηριστικά «αγανακτούν εναντίον οιοδήποτε, ο οποίος είτε σοβαρολογών είτε αστειευόμενος ήθελε περιπαίζει αυτούς και ήθελεν είπει ότι δεν είναι Έλληνες (...) Επίσης, αγανακτούν, εάν ερωτηθούν, αν έχουν θρησκείαν και πατρίδα (...) Εμείς αγωνιστήκαμε για την Ελλάδα μας¹⁴⁶, πατρίδα μας είναι η Ρούμελη και θρησκεία μας η Παναγία»¹⁴⁷. Σε σχέση μάλιστα και με τη θρησκεία αλλά και με άλλα χαρακτηριστικά τους σημειώνεται και από άλλους τοπικούς ερευνητές πως οι Ρομά της Λαμίας δεν έχουν απολύτως καμία σχέση με τους πλανόδιους, που στήνουν τα τσαντίρια τους έξω από τις πόλεις και τα χωριά, που τους χαρακτηρίζουν «Τουρκόγυφτους». Και ενώ δείχνουν μια αντιπάθεια προς τους μετακινούμενους Ρομά, αντίθετα δείχνουν να έχουν πλήρως ενσωματώσει κοινωνικά τους κατοίκους της συνοικίας των Αγίων Θεοδώρων¹⁴⁸. Σήμερα, ωστόσο, εκτός αυτής της συνοικίας η Λαμία και οι γύρω περιοχές δέχονται καθημερινά και πολλούς μετακινούμενους Ρομά, ώστε η καθημερινότητα τους και οι εκδηλώσεις της ζωής τους να ενδιαφέρουν την τοπική λαογραφική έρευνα.

---

¹⁴³ Ο Σ. Παπαϊωάννου αναφέρει πως «οι μόνιμοι έχουν συγχωνευθεί με τους γηγενείς με των οποίων τα ήθη και έθιμα έχουν προσαρμοσθεί» (Σωτήριος Παπαϊωάννου, «Από την ζωή των Γύφτων της Λαμίας και της Σπερχειάδος», *Επετηρίς Εταιρείας Στερεοελλαδικών Μελετών* 3 (1971-1972), σελ. 331).

¹⁴⁴ Ο.π., σελ. 335.

¹⁴⁵ Βέβαια το άρθρο αυτό έχει γραφτεί στην καρδιά της Δικτατορίας των Συνταγματαρχών. Το καθεστώς ασκούσε σίγουρα πίεση σε ευρύτερες κοινωνικές ομάδες, όπως οι Ρομά, ώστε να συνταχθούν με το εθνικό ιδεώδες της εποχής.

¹⁴⁶ Ο Παπαϊωάννου υποστηρίζει πως οι Ρομά συμμετείχαν στις πολεμικές επιχειρήσεις των Βαλκανικών πολέμων, καθώς και του ελληνοϊταλικού πολέμου του '40.

¹⁴⁷ Παπαϊωάννου, «Από την ζωή των Γύφτων της Λαμίας και της Σπερχειάδος», ό.π., σελ. 330.

¹⁴⁸ Κώστας Αβραάμ, «Οι γύφτοι της Λαμίας», *Στερεά Ελλάς* 68-69 (1975), σελ. 2-3.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

Το υλικό

Η έρευνα του λαϊκού πολιτισμού της Φθιώτιδας περιλαμβάνει όλες τις μελέτες, δημοσιευμένες και μη, που αφορούν τον πολιτισμό του λαού της Φθιώτιδας, τόσο στην αγροτική/προ-βιομηχανική, όσο και στην αστική/νεωτερική και μετα-νεωτερική του εκδοχή. Και αυτό γιατί ο λαός της Λαογραφίας¹⁴⁹ πλέον έχει ξεπεράσει τα στενά όρια του αγροτικού κόσμου. Η Λαογραφία δέχεται την έννοια λαός ως μία πολυταξική και πολυστρωματική έννοια, όπως επισημαίνει ο ομότιμος καθηγητής της Λαογραφίας Μ.Γ. Μερακλής, με αποτέλεσμα «δίπλα στη Λαογραφία που ενδιαφέρεται για την πολιτισμική συμπεριφορά της αγροτιάς, υπάρχει και μια αστική, όπως και μία εργατική Λαογραφία»¹⁵⁰. Ωστόσο, ο καθηγητής Μερακλής διακρίνει πως από το σύνολο των εκδηλώσεων του πολυταξικού και πολυστρωματικού λαού, την Λαογραφία

---

¹⁴⁹ Για τον λαό που μελετά η Λαογραφία έχουν γίνει πολλές συζητήσεις, για αυτό τον λόγο συναντούμε το ζήτημα αυτό αρκετά στη βιβλιογραφία. Βλ. Μ.Γ. Μερακλής, «Λαός και λαϊκός πολιτισμός», στου ίδιου, *Λαογραφικά Ζητήματα*, Αθήνα 2004 (Α΄ έκδοση 1989), σελ. 26-32. – Ελένη Σπαθάρη-Μπεγλίτη, *Οι Αγριοπλάστες της Σίφνου. Κοινωνική συγκρότηση – Παραγωγή – Μετακινήσεις*, Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα 1989, σελ. 1-4. – Ευαγγελή Αρ. Ντάτση, «Ο “λαός” της Λαογραφίας. Το ιδεολογικό περιεχόμενο», *Ο Πολίτης* 108 (1990), σελ. 50-57. – Μ.Γ. Βαρβούνης, *Σύγχρονοι προσανατολισμοί της Ελληνικής Λαογραφίας*, Αθήνα 1993, σελ. 13-16. – Ευάγγελος Γρ. Αυδίκος, *Εισαγωγή στις σπουδές του λαϊκού πολιτισμού. Λαογραφίες – Λαϊκοί πολιτισμοί – Ταυτότητες*, Αθήνα 2009, σελ. 316-323. – Βάλτερ Πούχνερ, «Ποιος είναι, τελικά, ο λαός; (Εισαγωγή)», στου ίδιου, *Δοκίμια Λαογραφικής Θεωρίας*, Αθήνα 2011, σελ. 19-26. – Μαρία Γκασούκα – Ξανθίπη Φουλίδη, *Σύγχρονοι ορίζοντες των Λαογραφικών Σπουδών. Εννοιολογικό πλαίσιο, Έρευνα, Φύλο, Διαδίκτυο, Σχολείο*, Αθήνα 2012, σελ. 39-60. Από την ξενόγλωσση βιβλιογραφία, βλ. Alan Dundes, “What is Folklore?”, in Alan Dundes (ed.), *The Study of Folklore*, Englewood Cliffs, N.J. 1965, p. 2. – Alan Dundes, “Who are the Folks?”, in William R. Bascom (ed.), *Frontiers of Foklore*, Boulder, Colorado 1977, p. 7-35.

¹⁵⁰ Μερακλής, *Ελληνική Λαογραφία. Κοινωνική συγκρότηση – Ήθη και έθιμα – Λαϊκή τέχνη*, ό.π., σελ. 13-14. Για την θεματολογία των αστικών λαογραφικών φαινομένων, βλ. ενδεικτικά Δημ. Σ. Λουκάτος, *Σύγχρονα Λαογραφικά (Folklorica Contemporanea)*, Αθήνα 2003² (Α΄ έκδοση 1963). – Ευάγγελος Γρ. Αυδίκος, «Λαογραφία του αστικού χώρου: ουτοπία ή πραγματικότητα;», *Εθνολογία* 3 (1994), σελ. 163-188. – Μανόλης Γ. Βαρβούνης – Γιώργος Χ. Κούζας, *Εισαγωγή στην Αστική Λαογραφία. Θεωρητικές προσεγγίσεις/Μεθοδολογία/Θεματικές*, Αθήνα 2019, σελ. 293-379.

ενδιαφέρουν οι ομαδικές εκδηλώσεις¹⁵¹. Και ο καθηγητής Βαρβούνης επισημαίνει πως «το λαογράφο ενδιαφέρει η διαπίστωση μιας σειράς από κανονικότητες και στερεότυπες συμπεριφορές και όχι η εξάρτηση των φαινομένων από την ταξική διαστρωμάτωση των φορέων τους»¹⁵². Φυσικά σε ό,τι αφορά τα γνωρίσματα των λαογραφικών φαινομένων, που καταγράφονται στις εργασίες της Φθιώτιδας, μπορούν να σχηματιστούν δίπολα, κατ' αναλογία των προ-βιομηχανικών / παραδοσιακών και των βιομηχανικών / μη παραδοσιακών φαινομένων, όπως παραδοσιακότητα ≠ νεωτερικότητα, αυθορμητισμός ≠ ορθολογισμός, ομαδικότητα ≠ ατομικότητα, μυθική σκέψη ≠ φυσιοκρατική σκέψη. Αυτό βεβαίως, δεν σημαίνει πως στοιχεία του ενός δεν εντάσσονται στο άλλο, ή δεν αφομοιώνονται. Για αυτούς τους λόγους οι λαογράφοι επέκτειναν τα ενδιαφέροντά τους και στους πληθυσμούς των πόλεων, αλλά και σε σύγχρονα λαογραφικά φαινόμενα¹⁵³.

Οι παραπάνω διατυπώσεις μας ώθησαν να συμπεριλάβουμε στον κατάλογο του λαογραφικού υλικού, μελέτες που αφορούσαν όλη την γεωγραφική περιοχή του σημερινού Νομού Φθιώτιδας, είτε το υλικό αφορούσε αγροτικές κοινότητες παρελθόντων χρόνων, είτε την σύγχρονη πόλη της Λαμίας, αλλά και γενικότερες λαογραφικές μελέτες για τη Ρούμελη, εφόσον ο ερευνητής είλκε την καταγωγή του από τη Φθιώτιδα. Άλλωστε, οι μελέτες αυτές μπορούν να είναι είτε περιφερειακές, είτε τοπικές, είτε και μικροτοπικές. Οι πρώτες ασχολούνται με μια ευρύτερη γεωγραφική περιφέρεια (π.χ. εδώ Ρούμελη – Στερεά Ελλάδα), οι δεύτερες με έναν συγκεκριμένο τόπο ή κάποιο γεωγραφικό διαμέρισμα (π.χ. εδώ νομός Φθιώτιδας ή επαρχία Λοκρίδας) και οι τρίτες με έναν μόνο οικισμό ή κοινότητα στο πλαίσιο αυτού του τόπου¹⁵⁴. Επίσης, συμπεριλήφθηκαν και μελέτες, με στόχευση, μη λαογραφική, περισσότερο ιστορική, που ωστόσο, εκτιμάται, πως είναι χρήσιμο να τις γνωρίζουν οι ερευνητές του λαϊκού πολιτισμού, καθώς αποτελούν βοηθήματα και για τις δικές τους προσπάθειες.

---

¹⁵¹ Ήδη από τα πρώτα χρόνια της καθιέρωσης της επιστήμης της Λαογραφίας, ο Στίλπωνας Κυριακίδης (1887-1964) είχε επισημάνει ως βασικά γνωρίσματα των λαογραφικών φαινομένων «το κατά παράδοσιν, το αυθόρμητον και το ομαδικόν». (Στίλπωνας Κυριακίδης, *Ελληνική Λαογραφία. Μέρος Α΄. Μνημεία του λόγου*, Εν Αθήναις 1965, σελ. 20).

¹⁵² Βαρβούνης, *Σύγχρονοι προσανατολισμοί της Ελληνικής Λαογραφίας*, ό.π., σελ. 14.

¹⁵³ Ό.π., σελ. 15-16. Βλ. επίσης Γεώργιος Α. Μέγας, *Εισαγωγή εις την Λαογραφίαν*, Αθήναι 1975³, σελ. 74-80.

¹⁵⁴ Βαρβούνης, *Εισαγωγή στις Σαμιακές Σπουδές. Θεωρία – Μεθοδολογία – Βιβλιογραφία*, ό.π., σελ. 11.

Θα λέγαμε, ακόμη, πως συμπεριλήφθηκαν εργασίες που ακόμη και αν δεν κατονομάστηκαν λαογραφικές από τους δημιουργούς τους, έχουν λαογραφική χροιά¹⁵⁵. Άλλωστε, τόσο η Λαογραφία όσο και η Ιστορία, όταν μελετούν συγκεκριμένες περιοχές, τόπους ή κοινότητες, ανήκουν στις ευρύτερες τοπικές σπουδές¹⁵⁶. Επίσης, παρατίθενται και εργασίες ερευνητών, από συγγενείς επιστήμες όπως η Μουσική Λαογραφία και η Εθνομουσικολογία, η Ανθρωπολογία του Χορού κ.ο.κ¹⁵⁷.

Ως προς την θεματική τους ταξινόμηση, το υλικό χωρίστηκε σε τρεις μεγάλες κατηγορίες: Α΄ Κοινωνική Συγκρότηση, Β΄ Ήθη και έθιμα και Γ΄ Λαϊκή τέχνη, κατά το πρότυπο της διαίρεσης της λαογραφικής ύλης από τον καθηγητή Μερακλή¹⁵⁸. Σε αυτές τις υπάρχουσες κατηγορίες προσθέσαμε δύο ακόμη. Η πρώτη συμπεριέλαβε όλες τις μελέτες που αφορούν γενικά λαογραφικά θέματα, όπως θεωρητικά κείμενα για την Λαογραφία, κείμενα αφιερωμένα σε ερευνητές του λαϊκού πολιτισμού της περιοχής,

---

¹⁵⁵ Συμφωνούμε απόλυτα με την προσέγγιση του Γ. Βοζίκια, όπου με βάση την εστίαση του ενδιαφέροντος των μελετών αυτών στον τοπικό πολιτισμό της γενέτειρας του συγγραφέα τους, οδηγήθηκε στην σχηματοποίηση μιας ειδικής κατηγορίας εθνογραφικών κειμένων που σήμερα συμβατικά ονομάζουμε τοπική λαογραφία. Στην κατηγορία αυτή ο τόπος, ως βιωματικά οικειοποιημένος και πολιτισμικά φορτισμένος από τον άνθρωπο χώρο, καθώς και ευρύτερα ο τοπικός πολιτισμός κυριαρχεί. Σε μια τέτοια προσέγγιση οι θεματικές των μελετών διαφέρουν πολλές φορές από τις συμβατικές, άρα πολλοί από τους ερευνητές συμπεριλαμβάνονται εδώ με την λογική μιας ευρείας αντίληψης του λαϊκού πολιτισμού, κατά την οποία λαογραφία δεν είναι μόνο τα έθιμα, τα δημοτικά τραγούδια, αλλά και η κοινωνική ζωή στο σύνολο της, η οικιστική, η οικονομία, οι ασχολίες των κατοίκων, η θρησκευτική ζωή, η σχολική ζωή, η διασκέδαση. Εν τέλει, ό,τι αποκαλούμε καθημερινή ζωή. Βλ. Γιώργος Βοζίκιας, «Περί της τοπικής Λαογραφίας. Ο ιερομόναχος Γαβριήλ Κουντιάδης και το Λεύκωμα του Σουμπάσκιοϊ», *Σερραϊκά Χρονικά* 3 (2016), σελ. 225-226.

¹⁵⁶ Βλ. υποσ. 2-4.

¹⁵⁷ Ο Μ.Γ. Μερακλής τονίζει: «Πραγματικά φτάνει να ριζούμε μία ματιά στην ύλη που περιέχουν τα λαογραφικά εγχειρίδια, για να διαπιστώσουμε ότι η λαογραφία εμφανίζεται σαν πολυεπιστήμη. Υπάρχουν στα σχετικά διαγράμματα θέματα και ζητήματα που κανονικά ανήκουν σε άλλες επιστήμες: εθνομουσικολογία, αρχιτεκτονική, φιλολογία κλπ. (...) Το σημείο τομής (αυτών) των επιμέρους επιστημών που, κανονικά, βγαίνει έξω από το ερευνητικό πεδίο καθεμιάς από αυτές, είναι ό,τι κατεξοχήν ενδιαφέρει τη λαογραφική έρευνα». (Μερακλής, *Ελληνική Λαογραφία. Κοινωνική συγκρότηση – Ήθη και έθιμα – Λαϊκή τέχνη*, ό.π., σελ. 15).

¹⁵⁸ Φυσικά, υπάρχουν εργασίες, που οι θεματικές τους μπορούν να συμπεριληφθούν σε δύο θεματικές (για παράδειγμα: μουσική και χορός), ωστόσο επιλέγεται η πιο αντιπροσωπευτική κατηγορία για την ταξινόμηση του υλικού.

κείμενα για την συγκρότηση λαογραφικών μουσείων, για την συλλογή λαογραφικού υλικού κ.ο.κ. Η δεύτερη κατηγορία που προσθέσαμε ήταν τα σύμμεικτα, δηλαδή συλλογές ποικίλου λαογραφικού υλικού, που το υλικό καλύπτει μέρη ή και όλο το διάγραμμα της λαογραφικής ύλης¹⁵⁹.

Στην Κοινωνική Συγκρότηση, υπάρχουν οι εξής υπο-ενότητες:

1. Φυσικός χώρος¹⁶⁰, όπου συμπεριλαμβάνονται οι μελέτες που αφορούν τη σχέση του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον αλλά και τις μετακινήσεις πληθυσμών,
2. Οικιστική δραστηριότητα¹⁶¹, με μελέτες σχετικές με την αγροτική κοινότητα, το σπίτι και το χτισμένο περιβάλλον, τον κήπο, την πολυκατοικία, την γειτονιά, την πλατεία και την αγορά, το νεκροταφείο, την δημόσια βρύση και το δημόσιο λουτρό, καθώς και την απομόνωση των κοινοτήτων,
3. Οικογένεια¹⁶², με μελέτες για την μορφή της οικογένειας, για τις αλλαγές στα οικογενειακά πρότυπα, για την προίκα και την διανομή των ρόλων,
4. Ευρύτερες ομάδες¹⁶³, με μελέτες για τα γένη, τις εθνοτικές ομάδες (Βλάχοι, Σαρακατσάνοι, Αρβανίτες κλπ.), τον θεσμό των τσιφλικιών και τους ανθρώπους, που εξαρτιόνταν από αυτό, τις διαφορές μεταξύ των τάξεων, τις εθνικές μειονότητες, τους πρόσφυγες, για τους ξενιτεμένους και τους ετεροδημότες, αλλά και τις περιθωριακές ομάδες,
5. Διοίκηση¹⁶⁴, όπου συμπεριλαμβάνονται μελέτες για τον τρόπο διοίκησης των κοινοτήτων της Τουρκοκρατίας, όπως και για την σύγχρονη αυτοδιοίκηση,

---

¹⁵⁹ Σύμφωνα με τον Βαρβούνη υπάρχουν δύο είδη συλλογής λαογραφικού υλικού. Η πρώτη περίπτωση συλλέγεται συστηματικά και μεθοδικά κάθε είδους λαογραφικό υλικό για μία συγκεκριμένη περιοχή. Ο ερευνητής καταγράφει και κατατάσσει ένα πλήθος πληροφοριών, από όλη την κλίμακα δραστηριοτήτων των κατοίκων, προσπαθώντας να σχηματίσει μια συνολική εικόνα της παραδοσιακής ζωής εκεί, με όλες τις εκφάνσεις της (εδώ ανήκουν οι περισσότερες μελέτες, που καταχωρούμε στα Σύμμεικτα). Στην δεύτερη περίπτωση ο ερευνητής προσανατολίζει την προσπάθειά του προς συγκεκριμένο θέμα του τοπικού παραδοσιακού πολιτισμού, στο πλαίσιο ειδικής μελέτης του. (Βλ. Βαρβούνης, *Συμβολή στη μεθοδολογία της επιτόπιας λαογραφικής έρευνας*, ό.π., σελ. 17-18).

¹⁶⁰ Μερρακλής, *Ελληνική Λαογραφία. Κοινωνική συγκρότηση – Ήθη και έθιμα – Λαϊκή τέχνη*, ό.π., σελ. 22-30.

¹⁶¹ Ό.π., σελ. 31-54.

¹⁶² Ό.π., σελ. 55-66.

¹⁶³ Ό.π., σελ. 67-95.

¹⁶⁴ Ό.π., σελ. 97-102.

6. Παραγωγή και χρήση των αγαθών¹⁶⁵, με μελέτες που αφορούν επαγγέλματα και τον βίο των επαγγελματιών, τις συντεχνίες και τους συνεταιρισμούς, τις λαϊκές επιστήμες (λαϊκή ιατρική, μετεωρολογία κλπ.), αλλά και την σχέση παραγωγής και χρήσης των αγαθών (φαγητό κλπ.).

Στο τέταρτο μέρος του διαγράμματος της λαογραφικής ύλης, δηλαδή στα Έθιμα και Έθιμα, υπάρχουν οι εξής υπο-κατηγορίες:

1. Κύκλος της ζωής¹⁶⁶, όπου έχουμε τα έθιμα της γέννησης, την θνησιμότητα των παιδιών, την υιοθεσία, την βάπτισμα, την ανατροφή των παιδιών, τα παιχνίδια τους, το σχολείο και τις άλλες εκπαιδευτικές τους δραστηριότητες, τον γάμο, τα προξενιά και τα συνοικέσια, τον αρραβώνα, τα νεκρικά έθιμα, την μαγεία γύρω από την ζωή του ανθρώπου, αλλά και οι επιβιώσεις τέτοιων εθίμων στον αστικό χώρο,
2. Η Εθνική ζωή¹⁶⁷, με συνήθειες που βοηθούν στην διατήρηση της λαϊκής ιστορικής μνήμης, όπως παρελάσεις και άλλες εκδηλώσεις,
3. Η καθημερινότητα¹⁶⁸, με συνήθειες που διακρίνουν τα δύο φύλα, με τρόπους που χρησιμοποιούν οι γυναίκες για την επίδειξή τους και την προσέλκυση των ανδρών και τέλος με θέματα γύρω από τη διαφήμιση και την ξενομανία,
4. Εθιμικό δίκαιο¹⁶⁹, με υλικό που περιστρέφεται γύρω από το λαϊκό – ανεπίσημο δίκαιο και τη σχέση του με το επίσημο, την αλληλοβοήθεια μεταξύ των ανθρώπων, την φιλοξενία, τα είδη λαϊκού δικαίου: οικογενειακό, κληρονομικό, εμπράγματο, ενοχικό, εμπορικό, ποινικό, δικονομικό,
5. Θρησκευτική συμπεριφορά¹⁷⁰, όπου περιλαμβάνονται όλες οι μελέτες για τα έθιμα που αφορούν τη λαϊκή λατρεία, ήτοι τις προχριστιανικές επιβιώσεις, τις λατρευτικές

---

¹⁶⁵ Ό.π., σελ. 103-127.

¹⁶⁶ Ό.π., σελ. 143-203.

¹⁶⁷ Ό.π., σελ. 205-220.

¹⁶⁸ Ό.π., σελ. 221-241.

¹⁶⁹ Ό.π., σελ. 243-251.

¹⁷⁰ Ό.π., σελ. 253-282. Βλ. επίσης, Δημήτριος Σ. Λουκάτος, *Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία*, Αθήνα 2015⁴, σελ. 257-280. Ο Ευάγγελος Αυδίκος στην ομαδοποίηση των γνωστικών αντικειμένων σε επάλληλους κύκλους, που επιχειρεί, προτείνει να συμπεριληφθεί ανάλογο υλικό στην κατηγορία Θρησκευτική Συμπεριφορά. Πιο συγκεκριμένα, περιλαμβάνει εορτές του κύκλου του έτους, έθιμα, ιεραρχία αγίων, εικονίσματα στο σπίτι και στους αγίους, προσκυνηματική εθιμολογία, τάματα, ξωκλήσια, μοναστική ζωή, παρεκκλησιαστικές οργανώσεις, αιρέσεις. (Βλ. Ευάγγελος Γρ. Αυδίκος,

εκδηλώσεις γύρω από την επίσημη θρησκεία, τα έθιμα του κύκλου του χρόνου, αλλά και τα έθιμα γύρω από τον επαγγελματικό βίο, με σκοπό την καλή τύχη στις επαγγελματικές επιδόσεις (λατρευτικά έθιμα για την καρποφορία της γης).

Τέλος, η πέμπτη μεγάλη κατηγορία είναι η Λαϊκή Τέχνη, στην οποία συμπεριλαμβάνονται η τέχνη του λόγου, οι παραστατικές τέχνες, αλλά και οι τέχνες των “χεριών”. Πιο συγκεκριμένα οι υποκατηγορίες είναι:

1. Λογοτεχνία ή Τέχνη του λόγου, δηλαδή αινίγματα¹⁷¹, επωδές και ξόρκια¹⁷², παροιμίες και παροιμιώδεις φράσεις¹⁷³, παραμύθια¹⁷⁴, θρύλοι και παραδόσεις¹⁷⁵, ευτράπελες διηγήσεις και ανέκδοτα¹⁷⁶, τραγούδια (ως κείμενα)¹⁷⁷, ευχές και κατάρες¹⁷⁸, ονόματα¹⁷⁹ (βαπτιστικά, επώνυμα ή οικογενειακά, παρωνύμια ή παρατσούκλια, τοπωνύμια, ονόματα ζώων και φυτών, επιγραφές σε καταστήματα, συνθηματικές λέξεις και γλώσσες κ.ά.),
2. Μουσική¹⁸⁰,
3. Χορός¹⁸¹,
4. Ενδυμασία¹⁸²,
5. Υφαντική – κεντητική¹⁸³,

«Λαογραφία, Λαογραφούντες και Επιτόπια Έρευνα: Προβλήματα και Προοπτικές», *Ενδοχώρα* 54 (1997), σελ. 35).

¹⁷¹ Μερακλής, *Ελληνική Λαογραφία. Κοινωνική συγκρότηση – Ήθη και έθιμα – Λαϊκή τέχνη*, ό.π., σελ. 307-311.

¹⁷² Ό.π., σελ. 311-313.

¹⁷³ Ό.π., σελ. 313-316.

¹⁷⁴ Ό.π., σελ. 316-325.

¹⁷⁵ Ό.π., σελ. 325-335.

¹⁷⁶ Ό.π., σελ. 335-337.

¹⁷⁷ Ό.π., σελ. 337-356.

¹⁷⁸ Ό.π., σελ. 452 (υποσ. 18). Βλ. επίσης, Λουκάτος, *Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία*, ό.π., σελ. 106-113.

¹⁷⁹ Λουκάτος, *Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία*, ό.π., σελ. 158-162.

¹⁸⁰ Μερακλής, *Ελληνική Λαογραφία. Κοινωνική συγκρότηση – Ήθη και έθιμα – Λαϊκή τέχνη*, ό.π., σελ. 361-369.

¹⁸¹ Ό.π., σελ. 371-377.

¹⁸² Ό.π., σελ. 379-388.

¹⁸³ Ό.π., σελ. 389-394.

6. Κοσμήματα – σκεύη – έπιπλα¹⁸⁴,
7. Αρχιτεκτονική¹⁸⁵,
8. Ζωγραφική¹⁸⁶,
9. Λιθογλυπτική¹⁸⁷,
10. Θέατρο¹⁸⁸ και
11. Κινηματογράφος¹⁸⁹.

Το υλικό αυτό προέρχεται από δημοσιεύσεις τοπικών ερευνητών αλλά και σε μικρότερο βαθμό ακαδημαϊκών, διδασκόντων, μεταπτυχιακών φοιτητών, είτε σε αυτοτελείς εκδόσεις, είτε σε τοπικά και πανελλήνια περιοδικά, είτε σε πρακτικά συνεδρίων κ.λπ.

Από την άλλη αξιόλογο και πλούσιο υλικό προέρχεται από τα λαογραφικά αρχεία¹⁹⁰, όπως το αρχείο του κατ' εξοχήν ειδικού ερευνητικού κέντρου, του Κ.Ε.Ε.Α.¹⁹¹, από το

---

¹⁸⁴ Ο.π., σελ. 395-401.

¹⁸⁵ Ο.π., σελ. 403-412.

¹⁸⁶ Ο.π., σελ. 413-420.

¹⁸⁷ Πόπη Ζώρα, «Λιθογλυπτική», στο Στέλιος Παπαδόπουλος (εισ. – επιμ.), *Νεοελληνική Χειροτεχνία*, Αθήνα 1969, σελ. 30-47. – Δημήτρης Σταμέλος, *Νεοελληνική λαϊκή τέχνη. Πηγές, προσανατολισμοί και κατακτήσεις από τον ΙΣΤ΄ αιώνα ως την εποχή μας*, Αθήνα 1993, σελ. 77-88.

¹⁸⁸ Μερακλής, *Ελληνική Λαογραφία. Κοινωνική συγκρότηση – Ήθη και έθιμα – Λαϊκή τέχνη*, ό.π., σελ. 421-430.

¹⁸⁹ Ο.π., σελ. 431-439.

¹⁹⁰ Για τα λαογραφικά αρχεία, βλ. Ρέα Κακάμπουρα, «Λαογραφικά αρχεία και εθνική ταυτότητα: Μια σχέση αλληλεπίδρασης», στο Σωτήρης Δημητρίου (επιμ.), *Κριτική Διεπιστημονικότητα. Έθνος και ταυτότητα. Πολιτισμικές αντιστάσεις*, τ. Β΄, Αθήνα 2006, σελ. 108-135. – Μανόλης Γ. Βαρβούνης, «Πανεπιστημιακά λαογραφικά αρχεία: Συγκρότηση, περιεχόμενο και αξιολόγηση», *Λαογραφία* 42 (2010-2012), σελ. 113-127. Από την ξενόγλωσση βιβλιογραφία βλ. ενδεικτικά, George List, “Archiving”, in Richard M. Dorson (ed.), *Folklore and Folklife. An Introduction*, Chicago and London 1972, p. 455-463. – Janet Langlois – Philip LaRonge, “Using a Folklore Archive”, in Richard M. Dorson (ed.), *Handbook of American Folklore*, Bloomington 1983, p. 391-396.

¹⁹¹ Αναστ. Ορλάνδος, «Το έργο του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας κατά την πεντηκονταετία από της ίδρύσεως αυτού (1918-1968)», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας* 20-21 (1967-1968), σελ. 5-13. – Vassiliki Chryssanthopoulou, “Folklore Theory and Practice in Greece, 1945-1991: The Contribution of the Hellenic Folklore Research Center of the Academy of Athens”, in Aleksandar Boskovic – Chriss Hann (eds.), *The Anthropological Field on the Margins of Europe, 1945-1991*, Berlin 2013, p. 97-128.

Λ.Φ. του Γ.Α. Μέγα¹⁹², που ανήκει σήμερα στην Ελληνική Λαογραφική Εταιρεία, αλλά και από τα πανεπιστημιακά αρχεία, ήτοι του Λ.Α.Π.Ι.¹⁹³, του Λ.Μ.Α. του Ε.Κ.Π.Α.¹⁹⁴, του Λ.Α.Τ.Ι.Ε. του Δ.Π.Θ¹⁹⁵ και της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Λαμίας¹⁹⁶.

---

¹⁹² Βαρβούνης – Κούζας, *Το αρχείο του “Λαογραφικού Φροντιστηρίου” του Γ.Α. Μέγα. Αναλυτικός κατάλογος*, ό.π. – Γεώργιος Χ. Κούζας, *Ελληνική Λαογραφική Εταιρεία. Η ιστορική διαδρομή της (1908-2008)*, Αθήνα 2009, σελ. 193-196. – Μ.Γ. Βαρβούνης, *Ο Γεώργιος Α. Μέγας (1893-1976) και η επιστημονική οργάνωση των ελληνικών λαογραφικών σπουδών*, Αθήνα 2016, σελ. 125-131.

¹⁹³ Βλ. ενδεικτικά, Αλεξιάδης, *Ηπειρωτικά Χειρόγραφα Λαογραφίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Συλλογή Φοιτητών, 1964-1974*, ό.π. – Μαρίνα Βρέλλη-Ζάχου, *Χειρόγραφα Ενδυματολογικής Λαογραφίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Συλλογή Φοιτητών (1964-1992)*, Ιωάννινα 1994. – Η ίδια, «Επτανησιακά χειρόγραφα Λαογραφίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Συλλογή Φοιτητών, 1964-1992. Οι ενδυματολογικές ειδήσεις από την Κέρκυρα», *Δωδώνη* 27:1 (1998), σελ. 163-208. – Η ίδια, «Η διδασκαλία και η έρευνα της ενδυμασίας στο πλαίσιο του λαϊκού πολιτισμού: Οι εργασίες των φοιτητών στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων (1992-2001)», στο Μ.Α. Αλεξιάδης (επιμ.), *Θητεία. Τιμητικό αφιέρωμα στον καθηγητή Μ.Γ. Μερακλή*, Αθήνα 2002, σελ. 183-205. – Η ίδια, «Η διδασκαλία της Λαογραφίας στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων (1964-2009)», *Λαογραφία* 42 (2010-2012), σελ. 171-192. – Μαρία Μπάρκα, «Λαογραφικό Αρχείο Πανεπιστημίου Ιωαννίνων: Συλλογή Φοιτητών με θέματα Λαϊκής Τέχνης και Ενδυματολογίας (2006-2010). Αρχειακή επεξεργασία και θεματική ανάλυση», *Πρακτικά 3ης συνάντησης εργασίας μεταπτυχιακών φοιτητών του Τμήματος Φιλολογίας (Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 13-15 Μαΐου 2011)*, τ. Β', Αθήνα 2012, σελ. 74-75. – Μαρίνα Βρέλλη-Ζάχου, *Η διδασκαλία και η έρευνα του ενδύματος στο πλαίσιο του λαϊκού πολιτισμού: Οι εργασίες των φοιτητών στο Λαογραφικό Αρχείο του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (Λ.Α.Π.Ι. 1964-2014)*, Ιωάννινα 2014, σελ. 15-25. – Η ίδια, «Η διδασκαλία της Λαϊκής Τέχνης και τα Αδημοσίευτα Φοιτητικά Χειρόγραφα στο Λαογραφικό Αρχείο του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (1964-2006)», στο Σοφία Χανδακά (επιμ.), *Λαϊκή Τέχνη. Νέα Ευρήματα – Νέες ερμηνείες, Πρακτικά προς τιμήν της Πόπης Ζώρα (2-5 Νοεμβρίου 2006)*, Αθήνα 2015, σελ. 281-300.

¹⁹⁴ Γεώργιος Κ. Σπυριδάκης, *Έδρα Λαογραφίας – Σπουδαστήριο Λαογραφίας μετά προσηρητημένης λαογραφικής συλλογής της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Σύντομον Χρονικόν: 1964-1972*, Αθήνα 1974. – Μαρία Μηλίγκου-Μαρκαντώνη, «Χειρόγραφες συλλογές πρωτογενούς λαογραφικής ύλης του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών (1966-1986)», *Παρουσία* 5 (1987), σελ. 539-550. – Η ίδια, «Γεώργιος Κ. Σπυριδάκης (1963-1972). Το Αρχείο Χειρογράφων Συλλογών Πρωτογενούς Ύλης και το Σπουδαστήριο Λαογραφίας (Κατάθεση ψυχής)», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας* 33-34 (2009), σελ. 551-591. – Vassiliki Chryssanthopoulou, “The Folklore Museum and Archives of the National and Kapodistrian University of Athens: Their Academic and Public Character”, in Marlen Mouliou – Sebastian Souriban – Sofia Talas – Roland Wittje (eds.), *Turning Inside Out European University Heritage: Collections, Audiences, Stakeholders. Proceedings of the 16th Annual Meeting of the Universeum European Academic Heritage Network (Athens 11-13/6/2015)*, Athens 2018, p. 349-355. – Η ίδια, “Students’ Collections of

Όλο αυτό το υλικό, που παραμένει αδημοσίευτο, αλλά αναμένει τους ερευνητές για να το αξιοποιήσουν κατάλληλα στις δικές τους ερευνητικές προσπάθειες, παρατίθεται εδώ, γιατί θεωρούμε πως είναι ένα αναπόσπαστο κομμάτι της τοπικής λαογραφικής έρευνας. Άλλωστε ο ομότιμος καθηγητής Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης σημειώνει για τις συλλεκτικές αυτές προσπάθειες, πως είναι «αποτέλεσμα μιας σχεδόν αυθόρμητης συμπεριφοράς που την προκαλεί η έμφυτη αγάπη των ανθρώπων για την ιδιαίτερη πατρίδα τους και η συνακόλουθη τάση για την προβολή της με την παρουσίαση του τοπικού παραδοσιακού πολιτισμού»¹⁹⁷. Επομένως, θα ήταν προσβολή στην τεράστια προσπάθεια τους η απόκρυψη αυτών των τοπικών λαογραφικών συλλογών.

Το υλικό παρατίθεται στη συνέχεια και φιλοδοξεί να αποτελέσει έναν εύχρηστο οδηγό για όλους τους μελετητές του λαϊκού πολιτισμού της Φθιώτιδας.

Ethnographic Material in the Folklore Museum and Archives of the University of Athens: Continuity and Change in Folklore Theory and Methodology”, in Evangelos Karamanes (ed.), *Du Terrain à l’Archive. Les Archives de Folklore et d’ Ethnologie en tant que Pôles de Recherche, d’ Education et de Culture (Actes: XXXIe Atelier du réseau FER-EURETHNO du Conseil de l’Europe – Ière Conférence du Groupe de Travail Francophone de la SIEF – Centenaire du Centre de Recherches du Folklore Hellénique de l’Académie d’Athènes (1918-2018). Athènes, 14-16 Septembre 2018)*, Athènes 2019, p. 441-467.

¹⁹⁵ Βαρβούνης, *Το “Λαογραφικό Αρχείο” του Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης*, ό.π.

¹⁹⁶ Παπαναγιώτου, *Η Παιδαγωγική Ακαδημία Λαμίας όπως την έζησα σπουδάζοντας και όπως την υπηρετήσαμε διδάσκοντας*, ό.π., σελ. 329-335.

¹⁹⁷ Αλεξιάδης, «Η λαογραφική έρευνα στην Ήπειρο (1970-1985). Επισκόπηση – Αιτήματα – Συμπεράσματα», ό.π., σελ. 126. Βλ. επίσης Γ.Α. Μέγας, «Η σημασία της ιδιαίτερης πατρίδος», *Πλάτων* 1 (1952), σελ. 87-90.

I. Δημοσιεύματα

A. Γενικά / Θεωρητικά

1. **Αβραάμ Κ.Δ.**, «Η παράδοση που αργοπεθαίνει», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 135-136
2. **Βαρβούνης Μανόλης Γ.**, «Οργάνωση και λειτουργία Περιφερειακών Λαογραφικών Μουσείων: η περίπτωση του Λαογραφικού Μουσείου Φθιώτιδας», *Φθιωτικά Χρονικά* 16 (1995), σελ. 5-22
3. **Βλάχος Παναγιώτης Κ.**, «Λαογραφικά θέματα», *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο* 2 (1958), σελ. 151-157
4. **Γιαννόπουλος Ιωάννης**, «Η περιήγησις του Εβλιά Τσελεμπή ανά την Στερεά Ελλάδα», *Επετηρίς Εταιρείας Στερεοελλαδικών Μελετών* 2 (1969-1970), σελ. 139-198
5. **Δαβανέλλος Νίκος Ταξ.** – **Σταυρόπουλος Γεώργιος Παν.**, *Λαμία. Με τη γραφίδα των περιηγητών (1159-1940)*, εκδ. Οιδώνας, Λαμία 2005
6. **Δημάκης Παναγιώτης Γεωργίου**, *Οι περιηγητές στην Ελάτεια. Προσαρμογή κειμένων – Παρουσίαση – Σχόλια*, 2010
7. **Δημούλης Στέργιος**, «Λαογραφικά της Ρούμελης από το έργο του Ζάχου Ξηροτύρη», *Έκφραση* 3 (1991), σελ. 127-131
8. **Δροσοπούλου Αγγελική**, *Πρόταση ανάδειξης της Τοπικής Ιστορίας και του Λαϊκού Πολιτισμού στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, με την βοήθεια των Τ.Π.Ε. Το παράδειγμα της Λαμίας*, Διπλωματική Εργασία, Σχολή Θετικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Λαμία 2020
Στοιχεία που ενδιαφέρουν τον λαϊκό πολιτισμό: Λαϊκός πολιτισμός (σελ. 26). Λαογραφία και λαϊκός πολιτισμός – ο ορισμός και το αντικείμενο τους (σελ. 26-28). Η γνώση του λαϊκού πολιτισμού στην Ελλάδα (σελ. 28). Εισαγωγή του λαϊκού πολιτισμού στην εκπαιδευτική διαδικασία (σελ. 28-29). Πλεονεκτήματα εισαγωγής του λαϊκού πολιτισμού στην εκπαιδευτική διαδικασία (σελ. 30). Στόχοι διδασκαλίας λαϊκού πολιτισμού (σελ. 30-31). Η σχέση της τοπικής ιστορίας με τον λαϊκό πολιτισμό (σελ. 31).
9. **Ζαμπεθάνης Βάιος**, «Η ψυχολογική προσέγγιση της τοπικής ιστορίας και της καταγραφής της. Το συναισθηματικό υπόστρωμα των συγγραφέων της τοπικής ιστορίας», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 2ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία –*

- Λαογραφία*) (20-21 Σεπτεμβρίου 2003), εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων, Λαμία 2005, σελ. 298-302
10. **Ζήση** Ιωάννα Κ., «Η Λαμία στις περιγραφές ξένων περιηγητών: Έντουαρντ Σάρτον, “Ο Γύρος του κόσμου. Ταξίδι στην Ελλάδα. 1877”». Οι περιγραφές του περιηγητή Xentri Belle, για τη Φθιώτιδα – Λαμία», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης – Χρίστος Γαλάνης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 4ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (9, 10 και 11 Νοεμβρίου 2007)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού Δήμου Λαμιέων και Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων ν. Φθιώτιδας, Λαμία 2010, σελ. 63-73
  11. **Ζορμπάς** Απ., «Λίγα για την “παράδοση”», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 137
  12. **Καλογιάννης** Αρ., «Ελληνική λαϊκή παράδοση και κληρονομιά», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 143-144
  13. **Κανατάς** Δημήτρης, «Το λαογραφικό μας μουσείο», *Το Λυχνάρι* 1 (1992), σελ. 1
  14. **Καραπιδάκη** Λουίζα, «Από τη πολυσπóρια των νεοελλήνων στη δημιουργία στο Μουσείο του Άρτου στην Αμφίκλεια Φθιώτιδος», *Υπάτη* 50 (2006), σελ. 23
  15. **Κοτσίλης** Κώστας Ι., «Το Μουσειακό υλικό για το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Υπάτης», *Υπάτη* 11 (1984), σελ. 64-73
  16. **Λαϊνός** Θεοκ. Α., «Ιωάννης Φ. Βερέττας. Ο πρώτος λαογράφος της Φθιώτιδος», *Στερεά Ελλάς* 36 (1972), σελ. 22-27
  17. **Λαϊνός** Θ.Α., «In memoriam. Ελένη Δ. Αδαμοπούλου (8.2.1948-9.8.1975). Δέκα χρόνια απ’ την αποδημία της», *Υπάτη* 14 (1985), σελ. 3-16
  18. **Λαϊνός** Θεόκτιστος Αθαν., *Η λαϊκή ψυχή της Ρούμελης. Αναφορά στο λαογραφικό έργο του Ζάχου Ξηροτύρη*, Αθήνα 1989
  19. **Λαμνάτος** Βασίλης, «Παραδόσεις – δημοτικό τραγούδι. Σχόλια – Προτάσεις», *Υπάτη* 17-19 (1987-1988), σελ. 171-177
  20. **Μανικάρου** Ματαξούλα, *Τα λογοτεχνικά περιοδικά της Ρούμελης (1950-1967) και η συμβολή τους στην πνευματική ζωή της περιοχής*, Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Νηπιαγωγών, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα 2008
 Λαογραφικά στοιχεία από τα περιοδικά: Φθιώτις (σελ. 62-65). Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο (σελ. 147-148). Στερεολλαδική Εστία (σελ. 182-183). Ρουμελιώτικη Τέχνη (σελ. 266-268).

21. **Μανικάρου** Μεταξούλα, «Τα λαογραφικά κείμενα στα λογοτεχνικά περιοδικά της Ρούμελης, κατά το χρονικό διάστημα 1950-1967», *Λαογραφία* 42 (2010-2012), σελ. 607-630
22. **Μανικάρου** Μεταξούλα, «Λαϊκός πολιτισμός και Λογοτεχνία: Η περίπτωση του Σεραφείμ Τσιτσά», στο Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη (υπεύθ. έκδ. - γεν. επιστημ. επιμ.) - Γιώργος Βοζίκας (επιμ. ύλης - επιστημ. επιμ.), *Λαϊκός πολιτισμός και έντεχνος λόγος (ποίηση - πεζογραφία - θέατρο)*, Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου (Αθήνα, 8-12 Δεκεμβρίου 2010), τ. Β', εκδ. Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 2013, σελ. 57-70
23. **Μαντζούκας** Χρήστος (επιμ.), *Κέντρο Ελληνικής Παράδοσης 1996-2006. 10 χρόνια πολιτιστικής προσφοράς*, Λαμία 2006
 Πρόκειται για επετειακό λεύκωμα για την συμπλήρωση δέκα χρόνων από την ίδρυση του Κέντρου Ελληνικής Παράδοσης, με έδρα τη Λαμία. Πλούσιο φωτογραφικό υλικό και λαογραφικές πληροφορίες.
24. **Μηλίγκου-Μαρκαντώνη** Μαρία, «Κατάλογος χειρογράφων συλλογών λαογραφικής ύλης εκ Στερεάς Ελλάδας (1968-1972) του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας και της Λαογραφικής Συλλογής του Πανεπιστημίου Αθηνών», *Επετηρίς Εταιρείας Στερεοελλαδικών Μελετών* 3 (1971-1972), σελ. 397-437
25. **Μπούκας** Κώστας Γ., *Ελληνική παράδοση. Τραγούδια – Ήθη και Έθιμα του τόπου μας*, Λαμία 2007
 Πρόκειται για την δημοσίευση της ομιλίας του, τότε, Επιθεωρητή Εκπαίδευσης Περιφέρειας Δομοκού, σε εκδήλωση για το έτος Ελληνικής Παράδοσης 1979.
26. **Νάτσιος** Δημήτριος Θ., «Φθιωτικά λαογραφικά βιβλία 1860-1988», *Φθιωτικά Χρονικά* 10 (1989), σελ. 65-67
27. **Νάτσιος** Δημήτριος Θ., «Ο Φθιώτης Λαογράφος Ξενοφών Γ. Αναγνωστόπουλος (1893-1965) και το έργο του», *Φθιωτικά Χρονικά* 37 (2016), σελ. 7-15
28. **Νάτσιος** Δημήτριος Θ., «Η πνευματική παρουσία του Σεραφείμ Κ. Τσιτσά στη Λαμία (1945-1958)», *Φθιωτικά Χρονικά* 37 (2016), σελ. 23-27
29. **Παπαμιχαήλ-Κουτρούμπα** Άννα Ι., «Λαογραφικές αποστολές. Πορίσματα, προβληματισμοί και θεματική της επιτόπιας έρευνας», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας* 26-27 (1981-1986), σελ. 713-726
 Γίνεται αναφορά στην λαογραφική αποστολή της Άννας Παπαμιχαήλ-Κουτρούμπα στο νομό Φθιώτιδας (13 Αυγούστου – 3 Σεπτεμβρίου 1981) και στο ποικίλο λαογραφικό υλικό που συγκεντρώθηκε (σελ. 717).

30. **Παπαναγιώτου** Γιάννης Δημ., «Το λαογραφικό έργο του Ζάχου Ν. Ξηροτύρη», *Στερεά Ελλάς* 371 (2000), σελ. 30
31. **Παπαναγιώτου** Δημήτριος Χ., «Κόσμος παλιός και καινούργιος», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990)*, εκδ. Κοινότητας Λουτρών Υπάτης, Λαμία 1993, σελ. 269-275
32. **Παπαναγιώτου** Τριαντάφυλλος Δ., *Η Παιδαγωγική Ακαδημία Λαμίας όπως την έζησα σπουδάζοντας και όπως την υπηρετήσαμε διδάσκοντας*, εκδ. Δημοτικής Κοινωφελούς Επιχείρησης Δήμου Λαμιέων, Λαμία 2019
Η διδασκαλία της Λαογραφίας στην Παιδαγωγική Ακαδημία Λαμίας (σελ. 329-335).
33. **Πριόνας** Γ., «Δημήτρης Λουκόπουλος – Ο αξέχαστος λαογράφος της Ρούμελης», *Φθιώτις* 11-12 (1957), σελ. 220-221
34. **Σκούρας** Γ., «Ιστορικό και λαογραφικό υλικό του χωριού μας», *Νεχωρίτικα Νέα* 3 (1974), σελ. 5-6
35. **Σπυριδάκης** Γεώργιος – **Μηλίγκου-Μαρκαντώνη** Μαρία – **Αικατερινίδης** Γεώργιος (επιμ.), «Λαογραφική και γλωσσική βιβλιογραφία της Στερεάς Ελλάδος», *Επετηρίς Εταιρείας Στερεοελλαδικών Μελετών* 1 (1968), σελ. 301-384
Ειδικά για την Φθιώτιδα: σελ. 334-346.
36. **Σταυρόπουλος** Γιώργος Παν., «Φθιωτική Λαογραφία – Βιβλιογραφική απόπειρα», *Φθιωτικά Χρονικά* 27 (2006), σελ. 101-116
37. **Σταυρόπουλος** Γιώργος Παν., «Η Λαμία μέσα από τη ματιά των περιηγητών», *Φθιωτικά Χρονικά* 28 (2007), σελ. 43-64
38. **Σταυρόπουλος** Γιώργος Παν., «Καλιρρόης Παρρέν μικρό οδοιπορικό στην Οπούντια Λοκρίδα (Αταλάντη – Λιβανάτες – Οπούντια Λοκρίδα)», *Φθιωτικά Χρονικά* 32 (2011), σελ. 61-80
39. **Σταφυλάς** Μιχάλης, «Ανεκτίμητη η προσφορά του Ζάχου Ξηροτύρη στη λαογραφία μας», *Στερεά Ελλάς* 345 (1998), σελ. 28
40. **Σύλλογος Νεχωριτών Υπάτης**, «Μια βασική υποχρέωση», *Νεχωρίτικα Νέα* 2 (1971), σελ. 17-18
Πρόκειται για την έκκληση του συλλόγου για συγκέντρωση ιστορικού και λαογραφικού υλικού, αλλά και η δημοσίευση σχετικού διαγράμματος της ύλης.
41. **Σύνταξη Ρουμελιώτικου Ημερολογίου**, «Εμείς και ο λαϊκός πολιτισμός», *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο* 4 (1960), σελ. 5-6

42. **Σύνταξη Φθιωτικής Σκέψης**, «Μα... χρειάζεται δουλειά!», *Φθιωτική Σκέψη* 2: 3-4 (1979), σελ. 129-130
43. **Συργουινιώτη-Τσακατίκα** Βασιλική, «Μουσειακή δικαίωση της τοπικής συλλογικής μνήμης και πείρας. Η περίπτωση του Λαογραφικού Μουσείου Φθιώτιδας», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά Α' Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990)*, εκδ. Κοινότητας Λουτρών Υπάτης, Λαμία 1993, σελ. 293-306
44. **Σωτηρόπουλος** Νίκος, «Σκέψεις – προτάσεις – απόψεις για την ίδρυση Λαογραφικού Μουσείου», *Σταυρο-δρόμι* 5 (2001), σελ. 27-30
45. **Χαλάτσας** Γιώργης, «Πνευματικός Τοπικισμός», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 136
46. **Χαλάτσας** Δημήτρης, «Φθιωτική παράδοση», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 140
47. **Ψυμογιάννου** Ευμορφία Κύρ., «Ιστορία φθιωτικών πόλεων, κωμοπόλεων και χωριών», *Φθιωτικά Χρονικά* 23 (2002), σελ. 14-26
Αναφορά σε μονογραφίες, που παρουσιάζουν την ιστορία και τη λαογραφία πόλεων, κωμοπόλεων και χωριών της Φθιώτιδας.

B. Σύμμεικτα

48. **Αδάμ** Αδάμ Λ., *Αμφίγλεια. Χιουμοριστικές ιστορίες από μια ρουμελιώτικη γωνιά*, Αθήνα 2006
49. **Αλπόγλου** Κώστας Μιχ., *Στυλίδος Ενθυμήματα. Λεύκωμα*, Στυλίδα 2017
Κοινωνική Συγκρότηση: Ο φωτογράφος μας (σελ. 23). Οι κινηματογράφοι (σελ. 50-54). Οι καροτσέρηδες (σελ. 73-75). Ραφεία – μοδίστρες – καταστήματα λευκών ειδών (σελ. 76-77). Κέντρα διασκέδασης (σελ. 82-87). Τα παλιά καταστήματα (σελ. 98-105). Τα “τσαρδάκια” (αυτοσχέδια υπαίθρια κέντρα διασκέδασης) (σελ. 118). Οι κουρείς (σελ. 129-130). Οι βαρελάδες και τα βαρελάδικα (σελ. 134). Οι ιχθυέμποροι και οι παράγκες (σελ. 135). Μύλοι – βρύσες (σελ. 140-145). Πλανόδιοι πωλητές (σελ. 174). Ταβέρνες (σελ. 179).
Ήθη και Έθιμα: Οι πρωτομαγιές των κατοίκων (σελ. 95-98).
Λαϊκή Τέχνη: Ο караγκιοζοπαίχτης Ανδρέας Αλεξ. Αγιομαυρίτης (σελ. 24-25). Τα παρατσούκλια των Στυλιδιωτών (σελ. 31-32). Τα τσαγκαράδικα και οι τσαγκάρηδες (σελ. 118-119). Οι κανταδόροι και οι μουσικοί (σελ. 138-139). Μουσικά όργανα (σελ. 269-271). Πολλές ανέκδοτες καθημερινές ιστορίες (σποράδην).
Άλλα: Πλούσιο φωτογραφικό υλικό.

50. Αναγνωστόπουλος Ιωάννης Θ., *Εν Γαρδικίω Ομιλαίων*, Αθήνα 2018³

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία (σελ. 149-155). Γιατροσόφια (σελ. 221-223). Μετανάστευση (σελ. 228-254). Γεωργία (σελ. 254-267). Κτηνοτροφία (σελ. 267-275). Υλοτομία (σελ. 286-290).

Ήθη και Έθιμα: Το τάισμα της βρύσης (έθιμα για την καθαγίαση του νερού) (σελ. 161-162). Εορτή Χριστουγέννων (σελ. 198-201). Εορτή του Πάσχα (σελ. 201-203). Πανηγύρια (σελ. 204-209). Καλικάντζαροι (σελ. 216-218). Φαντάσματα (σελ. 219-221). Δεισιδαιμονίες – Προκαταλήψεις (σελ. 223-227).

Λαϊκή Τέχνη: Παραμύθια (σελ. 218-219). Κατεργασία των μαλλιών (σελ. 276-286).

Άλλα: Η εικόνα του χωριού το 1950 (σελ. 291-308). Σύλλογος Απανταχού Γαρδικιωτών (σελ. 318-324). Λαογραφικό Μουσείο (σελ. 324-327).

51. Αναγνωστόπουλος Ξενοφών Γ., *Λαογραφικά της Ρούμελης. Λαογραφική, Ιστορική και Τοπογραφική μελέτη*, Αθήναι 1955

Λαογραφικά στοιχεία, τα περισσότερα από τα χωριά της Υπάτης.

Κοινωνική Συγκρότηση: Μετονομασίες κοινοτήτων δήμου Υπάτης (σελ. 77-78). Οικονομία της κοινότητας (επαγγέλματα – υδρόμυλοι – υδροτριβεία) (σελ. 87-90). Χαρακτηριστικοί τύποι – προσωπικότητες της κοινότητας (σελ. 144-151).

Ήθη και Έθιμα: Τα έθιμα και το δίκαιο αυτών (σελ. 9-11). Έθιμα κοινωνικά (σελ. 11-37). Έθιμα οικογενειακά (σελ. 38-50). Έθιμα θρησκευτικά (σελ. 51-59). Άλλα έθιμα (σελ. 60-62). Κατάλοιπα κακών συνηθειών (σελ. 63-65).

Λαϊκή Τέχνη: Παροιμίες (σελ. 66-76). Τοπωνύμια της Υπάτης (σελ. 138-143).

52. Αναγνωστόπουλος Ξενοφών Γ., *Ελληνικά Έθιμα (Λαογραφική μελέτη)*, τ. Α΄, Αθήναι 1956

Λαογραφικά στοιχεία κυρίως από τη Φθιώτιδα.

Ήθη και Έθιμα: Γενικά περί εθίμων (σελ. 11-12). Η γέννηση (σελ. 12-37). Ο γάμος (σελ. 38-52). Ο θάνατος (σελ. 53-66). Έθιμα γενικά (Διοίκηση χωριού – λαϊκά δικαστήρια – συναλλαγές – αλληλοβοήθεια – φιλοξενία – πανηγύρια και εορτές – κοινωνικές, οικογενειακές και εργατικές σχέσεις – ξενιτεμένοι – εργατικές σχέσεις) (σελ. 67-78). Λαϊκό δίκαιο (Οικογενειακό – κληρονομικό – εμπράγματο – ενοχικό – ποινικό) (σελ. 79-86). Άλλα έθιμα (σελ. 87-92). Αθλητισμός (σελ. 93-94).

Λαϊκή Τέχνη: Προσφωνήσεις και παρώνυμα (σελ. 77-78). Τα κάλαντα (σελ. 95-98). Δημοτικά τραγούδια (σελ. 99-126). Παροιμίες του λαού (σελ. 127-146).

53. Αναγνωστόπουλος Ξενοφών Γ., *Ιστορία της Υπάτης από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ' ημάς*, Αθήναι 1959

Κοινωνική Συγκρότηση: Ακμή στην καθημερινή ζωή της Υπάτης (1890-1910) (σελ. 107-112). Η ετήσια εμποροπανήγυρη – παζάρι (σελ. 113-115). Σύγχρονοι κοσμικοί τύποι της Υπάτης (σελ. 124-132). Η παρακμή στην σύγχρονη Υπάτη (σελ. 133-134).

Ήθη και Έθιμα: Η Υπάτη κέντρο μαγισσών στη Ρωμαϊκή εποχή (σελ. 16-18). Πασχαλινά έθιμα των Υπαταίων (σελ. 115-124).

Λαϊκή Τέχνη: Ο “μπούφος και το όρνιο” (παράδοση) (σελ. 112-113). Θρύλοι και παραδόσεις της Υπάτης (σελ. 134-143).

54. Ανυπόγραφο, «*Ηθη, έθιμα και τραγούδια των χωριών μας του κάμπου (Νέο Μοναστήρι, Θαυμακός, Βελεσιώτες, Γαβράκια)*», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 10 (1999), σελ. 57-78

Πρόκειται για δημοσίευση ανώνυμων χειρόγραφων συλλογών λαογραφικού υλικού από δασκάλους στο πλαίσιο του έτους της Ελληνικής Παράδοσης, το 1979.

Νέο Μοναστήρι: Ηθη και Έθιμα: Ηθη και έθιμα γάμου (σελ. 58-59). Χριστουγεννιάτικα έθιμα και τραγούδια (σελ. 59-60). Έθιμο των Χριστουγέννων (σελ. 60-61). Πρωτοχρονιάτικα έθιμα και τραγούδια (σελ. 62). Άλλα έθιμα (σελ. 64-67). Λαϊκή Τέχνη: Χριστουγεννιάτικα έθιμα και τραγούδια (σελ. 59-60). Πρωτοχρονιάτικα έθιμα και τραγούδια (σελ. 62). Τραγούδια: 2 (σελ. 63). Θαυμακός: Ηθη και Έθιμα: Δοξασίες και συνθήθειες του τόπου (σελ. 69). Λαϊκή Τέχνη: Δημοτικά τραγούδια: 3 (σελ. 68-69).

Βελεσιώτες: Ηθη και Έθιμα: Αποκριάτικο έθιμο (σελ. 71-72). Λαϊκή Τέχνη: Δημοτικά τραγούδια: 3 (σελ. 72-73).

Γαβράκια: Λαϊκή Τέχνη: Δημοτικά τραγούδια: 11. Κάλαντα.

55. Αποστολόπουλος Γεώργιος (επιμ.), *Σκαμνός. Στην καρδιά της Ρούμελης*, εκδ. Πολιτιστικού Συλλόγου Σκαμνού Φθιώτιδας, Αθήνα 2006

Πρόκειται για αναδημοσίευση κειμένων, που πρωτοδημοσιεύτηκαν στην εφημερίδα «Φωνή των Σκαμνιωτών», αλλά και αδημοσιεύτων.

Ηθη και Έθιμα: Ηθη, έθιμα και παραδόσεις (σελ. 381-449)

Λαϊκή Τέχνη: Ηθη, έθιμα και παραδόσεις (σελ. 381-449). Τοπωνύμια (σελ. 741-782).

56. Αποστολόπουλος Θεόδωρος Ν., *Ομβριακή (η ιστορική, οικονομική, δημογραφική και λαογραφική διαδρομή της .. από τα μέσα της Τουρκοκρατίας μέχρι σήμερα)*, εκδ.

Πολιτιστικού Οργανισμού Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Φθιώτιδας, Αθήνα 2001

Κοινωνική Συγκρότηση: Ομβριακιώτες στην Αμερική (σελ. 95- 97). Πρόσφυγες στην Ομβριακή (σελ. 111-112). Εγκατάσταση Σαρακατσαναίων στην Ομβριακή (σελ. 172). Αγροτική ζωή (σελ. 229-249). Κτηνοτροφία (σελ. 250-252). Επαγγέλματα (σελ. 253-260).

Ηθη και Έθιμα: Ηθη και έθιμα: Ο Γάμος στο χωριό μας (σελ. 279-281). Μεγάλες γιορτές (Χριστούγεννα – Πάσχα – Απόκριες) (σελ. 281-285). Τα κάλαντα (σελ. 285). Το πανηγύρι (σελ. 285-286). Τα νυχτέρια (σελ. 286-287). Παιχνίδια που ξεχάστηκαν (σελ. 287).

Λαϊκή Τέχνη: Προέλευση ονόματος Ομβριακής (σελ. 45-47). Τοπωνύμια: 113 (σελ. 305-309). Ανέκδοτα (σελ. 310-313).

57. Βαρλάμης Σ., *Παλαιόκαστρο Φθιώτιδος*, Θεσσαλονίκη 1994

Κοινωνική Συγκρότηση: Τα νερά του χωριού (σελ. 93-98). Ασχολίες των κατοίκων. Γεωργία (σελ. 104-109). Κτηνοτροφία (σελ. 109-110). Χοιροτροφία (σελ. 110-114). Μελισσοκομία (σελ. 114-117). Κτιστική – Κτίρια – Οικήματα (σελ. 125-126). Υποδηματοποιία (σελ. 129). Ραπτική (σελ. 129). Κηριά στην εκκλησία – κηροπλαστική (σελ. 146-148). Πρόσωπα και τύποι του χωριού (σελ.

317-347). Στη βρύση – στο πηγάδι (σελ. 366-367). Στο μύλο (σελ. 367-369). Τα ξεφλουδίσματα (σελ. 370-371). Νοικοκυρέματα (σελ. 372-386). Οι άνδρες (σελ. 397-398). Οι γυναίκες (σελ. 398-399). Τα παιδιά (σελ. 399-400). Πεθεροί (σελ. 400-401). Μόρφωση και εξέλιξη (σελ. 410-423). Πρακτικά φάρμακα – βότανα (σελ. 420-423).

Ήθη και Έθιμα: Κηριά στην εκκλησία – κηροπλαστική (σελ. 146-148). Σίγνα (έθιμο – λιτανεία) (σελ. 149-150). Τα δώρα της Νουνάς “Φωτίκια” (σελ. 150-152). Κάλαντα του Πάσχα (σελ. 152-154). Κάλαντα των Χριστουγέννων (σελ. 154-157). Κάλαντα Πρωτοχρονιάς (σελ. 157-158). Κάλαντα των Φώτων (σελ. 158-159). Άλλα κάλαντα (σελ. 159-162). Γάμος (σελ. 162-186). Η φιλοξενία στο χωριό (σελ. 187-189). Παραδοσιακά παιχνίδια (σελ. 190-218). Τα νυχτέρια (σελ. 369-370). Γιορτές (σελ. 403-410). Προλήψεις (σελ. 416-420).

Λαϊκή Τέχνη: Αμφίεση (σελ. 99-104). Υφαντική (σελ. 117-124). Πλεκτική (σελ. 124). Κτιστική – Κτίρια – Οικήματα (σελ. 125-126). Ξυλουργική – βαλεροποιία (σελ. 127-128). Λεπτουργική (σελ. 128-129). Κάλαντα του Πάσχα (σελ. 152-154). Κάλαντα των Χριστουγέννων (σελ. 154-157). Κάλαντα Πρωτοχρονιάς (σελ. 157-158). Κάλαντα των Φώτων (σελ. 158-159). Άλλα κάλαντα (σελ. 159-162). Σκόρπια ανέκδοτα (σελ. 348-365). Ο Θεός και ο Παλιοκαστρίτης (σαν Παραμύθι) (σελ. 387-393). Μουσική (σελ. 413-415). Λεξιλόγιο ιδιωματικών λέξεων (σελ. 425-436).

58. Βασιλείου Αλέκος, *Το Κωσταλέξι Φθιώτιδας*, εκδ. Πνευματικές Σελίδες, Αθήνα 1986

Λαϊκή Τέχνη: Τοπωνύμια (σελ. 30-44).

Άλλα: Σύλλογοι και Αδελφότητες Κωσταλεξιωτών (σελ. 70-75)

59. Βελέντζας Αθανάσιος Αλεξ., *Το Μοσκοχώρι της νοσταλγίας. Λεύκωμα με παλιές ασπρόμαυρες φωτογραφίες*, εκδ. Πολιτιστικού Συλλόγου Μοσκοχωρίου, Λαμία 2019

Κοινωνική Συγκρότηση: Ο κύκλος του τόπου (Περιβάλλον – Τοπωνύμια) (σελ. 9-38). Ο νερόμυλος (σελ. 41-45). Το νερό (σελ. 38-40, 50-55). Κατοικία (σελ. 58-70). Πλατεία – Κοινοτικό Γραφείο – Μνημείο Πεσότων (σελ. 83-85). Γαιοκτησιακό και τσιφλίκια (σελ. σελ. 153-162). Αγροτικές ασχολίες (σελ. 162-187). Οικόσιτα ζώα (σελ. 188-194). Επαγγέλματα (σελ. 195-212). Οικογένειες (σελ. 213-218)

Ήθη και Έθιμα: Ο κύκλος της ζωής: Γάμος (σελ. 90-107). Γέννηση – Βάπτισμα – Παιδική ηλικία - Εκπαίδευση (σελ. 108-134). Τελευταία (σελ. 219). Κύκλος του χρόνου: Χριστούγεννα (σελ. 220-222). Πρωτοχρονιά (σελ. 223). Του Σταυρού (σελ. 224). Θεοφάνεια ή των Φώτων (σελ. 224-225). Απόκριες (σελ. 226-228). Σαρακοστή (σελ. 229). Πάσχα (σελ. 229-247). Ζωοδόχου Πηγής (σελ. 247). Πρωτομαγιά (σελ. 248-249). Των Αγίων Αποστόλων, στο ομώνυμο εξωκλήσι στη Μουσταφάμπεη, 30 Ιουνίου (σελ. 250). Της Αγίας Κυριακής, 7 Ιουλίου (σελ. 251). Της Αγίας Παρασκευής, 26 Ιουλίου Πανηγύρι (σελ. 251-256). Τ'ς Αγια-Σωτήρας (Μεταμόρφωση του Σωτήρος), 6 Αυγούστου, στο παλιό ομώνυμο Μοναστήρι στ' Αλεπόσπιτα ή και στο Κόμμα (σελ. 257-258). Της Παναγίας, Δεκαπενταύγουστος, στη Δαμάστα (σελ. 259-261). Παλιοπαναγιά, εξωκλήσι Βαρδατών, 15 Αυγούστου (σελ. 261). Της Παναγίας της Προυσιώτισσας, 23

- Αυγούστου στη Βαρδάτα (σελ. 262-264). Της Παναγιάς της Δαμάστας, 8 Σεπτεμβρίου στο Μοναστήρι (σελ. 265).
- Λαϊκή Τέχνη: Κατοικία (σελ. 58-70). Κατασκευή καμπάνας Αγίας Παρασκευής (σελ. 74). Αγιογράφηση Αγίας Παρασκευής (σελ. 75). Ξυλόγλυπτο τέμπλο Αγίας Παρασκευής (σελ. 75). Ξυλόγλυπτο τέμπλο της νέας εκκλησίας (σελ. 80).
60. **Γκέκας** Θεόδωρος Αθ., *Κόμμα. Το χωριό μας, Λαμία 2009*
- Κοινωνική Συγκρότηση: Τα καταστήματα – παντοπωλεία και η τέλεση πανηγυριών στα καφενεία (σελ. 101-108). Οι ασχολίες και τα επαγγέλματα Κομματιανών από το 1845 έως το 1913 (σελ. 109-111). Τα προικοσύμφωνα (σελ. 301-311).
- Ήθη και Έθιμα: Τα καταστήματα – παντοπωλεία και η τέλεση πανηγυριών στα καφενεία (σελ. 101-108).
- Λαϊκή Τέχνη: Τα τοπωνύμια του χωριού (σελ. 261-268).
61. **Γκίκας** Αθανάσιος Δημ., *Λουτρά Υπάτης (Ιστορία και στοργικές μνήμες)*, εκδ. Δήμου Υπάτης, Υπάτη 2001
- Κοινωνική Συγκρότηση: Η πρώτη περίοδος ακμής των Λουτρών (1900-1940) (σελ. 22-35). Τα Λουτρά κατά τη δεκαετία του 1950 (σελ. 36-37, 55-58). Τα Λουτρά μετά το 1960 (σελ. 38-44).
- Ήθη και Έθιμα: Η εκκλησία (σελ. 79-82).
- Λαϊκή Τέχνη: Μερικά χαρακτηριστικά τοπωνύμια των Λουτρών (σελ. 83-85).
- Άλλα: Η πολιτιστική ταυτότητα των Λουτρών (σελ. 86-88).
62. **Γκίκας** Αθανάσιος Δημ., «Τα Λουτρά του χθες», *Νεχωρίτικα* 45 (2017), σελ. 16-29
- Κοινωνική Συγκρότηση: Το πατρικό μου σπίτι: Η κρεβατοκάμαρη. Το σαλόνι. Ο διάδρομος που οδηγούσε στο καθιστικό (σελ. 16-20). Το υπόγειο (σελ. 25). Τα γεωργικά εργαλεία (σελ. 26-28). Ο θέρους (σελ. 28-29).
- Ήθη και Έθιμα: Οι ονομαστικές εορτές (σελ. 20-21).
- Λαϊκή Τέχνη: Ο αργαλειός (σελ. 21-23). Η κουζίνα και τα σκεύη της (σελ. 23-24).
63. **Δαλιάνης** Αναστάσιος Ι., *Υάπολις – Βαλτέτσι – Καλαπόδι. Ιστορική αναδρομή 7.000 χρόνων μιας περιοχής της Ανατολικής Λοκρίδας*, εκδ. Αρσενίδη, Αθήνα 1998
- Κοινωνική Συγκρότηση: Γεωργία – Αμπελουργία – Καπνός (σελ. 216-222). Δενδροκομία – καλλιέργεια της ελιάς (σελ. 222-223). Κτηνοτροφία (σελ. 223-226). Άλλα επαγγέλματα (σελ. 226-229). Μετανάστευση (σελ. 230-231). Οικογένειες και γενεαλογικά δένδρα (σελ. 237-349).
- Ήθη και Έθιμα: Εκκλησίες (σελ. 195-213).
64. **Δημάκης** Παναγιώτης Γεωργίου, *Μύθοι και Ιστορίες του Παρνασσού*, Αθήνα 2015
- Κοινωνική Συγκρότηση: Η Βελίτσα και τα καπνά της (σελ. 109-112).
- Λαϊκή Τέχνη: Ο γεροντόβραχος (παράδοση) (σελ. 27-31). Η Λιάκουρα (κορυφή του Παρνασσού) (παράδοση) (σελ. 32-36). Τιμαλφή και κειμήλια Οδυσσέως Ανδρούτσου (σελ. 37-44). Η σπάθη (πάλα) του Οδυσσέα Ανδρούτσου. Η θρυλική “Ασήμω” (σελ. 67-71).

65. **Δημάκης** Παναγιώτης Γεωργίου, *Λαϊκά λιθανάγλυφα. Χειρών ποιήματα και συναφή ιστορικά σημειώματα*, Αθήνα 2017

Κοινωνική Συγκρότηση: Ελάτεια: Τελευταία Νεοκλασσικά. Οικία Ηλιόπουλου (σελ. 44-45).

Πεταλωτήρια στην Ελάτεια (σελ. 76-77). Ιχθυοτρόφος Κηφισός (σελ. 126-130).

Ήθη και Έθιμα: Οι μεγάλες αποκρηές στην Ελάτεια του 1930-1939 (σελ. 113-118).

Λαϊκή Τέχνη: Λαϊκά λιθανάγλυφα εν Ελάτεια (σελ. 7-17). Το δέντρο της ζωής (μοτίβο) (σελ. 17-24). Το λιθανάγλυφο του Αγίου Δημητρίου εν Ελάτεια (σελ. 27-36). Ελάτεια: Τελευταία Νεοκλασσικά. Οικία Ηλιόπουλου (σελ. 44-45). Κρήνες στην Ελάτεια (σελ. 46-50). Σαρακατσάνικη παναούλα στην Ελάτεια (σελ. 53-59). Φυλαχτό Δραχμανίου (σελ. 60). Η ακέστρια Σοφία (σελ. 61-64). Τα όπλα του Αγώνα. Ένα μεδουλάρι από το Δραχμάνι (σελ. 65-66). Ορειχάλκινα αγγεία υγρών (σελ. 67). Μια ναυτική κασέλα ταξιδεύει (σελ. 68-71). Κακκάβη (κακκαβί) από το Δραχμάνι (σκεύος χεήσεως στα νοικοκυριά) (σελ. 74). Εγκώμιον γυναικών Ελάτειας (Για τις ενδυματολογικές επιλογές) (σελ. 84). Ο Αγγελικός άρτος της Ελάτειας (παράδοση) (σελ. 90-95). Η παλαμαριά (γεωργικό εργαλείο) (σελ. 100-102). Γελέκι Δραχμανίου (σελ. 103-108). Λουκία Χέβα. Μία λυρική μονωδός μεσόφωνος από την Ελάτεια (σελ. 119-125). Σαρακατσάνικο τηγάνι από το Δραχμάνι (σελ. 131). Αρτοφόριον Αγίου Δημητρίου Ελάτειας (σελ. 132-135).

66. **Ενισλειδής** Χρ., *Η Αμφίκλεια (το πόλισμα και η περί τον Παρνασσόν χώρα)*.

Ιστορία, λαογραφία, τοπογραφία, τουριστική γεωγραφία, αρχαιολογία, εκδ. Ελληνικού Ορειβατικού Συλλόγου Αμφίκλειας, Αθήνα 1978

67. **Ευθυμίου** Τάκης, *Ξορκισμός στη λήθη. Σκόρπιες λαογραφικές σελίδες απ' το χωριό μου Άγιο Γεώργιο Φθιώτιδας*, εκδ. Εκπολιτιστικού – Μορφωτικού Συλλόγου Αγίου Γεωργίου, Λαμία 2005

Κοινωνική Συγκρότηση: Αγροικίες (σελ. 18-20). Πέτρινες κρήνες (σελ. 42-44). Οι βρυσομάνες της Ζιώψης (σελ. 45-46). Κατοικία (σελ. 73-74). Τα χάνια (σελ. 75-76). Τα φαγητά (σελ. 77-81). Γιατροσόφια (σελ. 84-85). Παζάρι (σελ. 90). Χωράφια (σελ. 125-126). Όργωμα – σπορά (σελ. 127-128). Θερισμός (σελ. 129-130). Αλωνισμός (σελ. 131-132). Τρύγος (σελ. 133-134). Ξεφλούδισμα καλαμποκιού (σελ. 135-136). Σκιάχτρα (σελ. 137-138). Παραγωγή μεταξιού (σελ. 139-140). Μελισσοκομία (σελ. 141-142). Κυνήγι (σελ. 143-146). Παραδοσιακά επαγγέλματα (σελ. 215-262).

Ήθη και Έθιμα: Γέννηση – βάπτιση (σελ. 59-60). Αρραβώνας (σελ. 61). Γάμος (σελ. 62-67). Θάνατος (σελ. 68-70). Η πλύση (σελ. 82). Νυχτέρια (σελ. 86). Παραδοσιακά παιχνίδια (σελ. 92-94). Ο εορτασμός του Αη Γιώργη του Τροπαιοφόρου (σελ. 149-151). Ξωκκλήσια (σελ. 159-166). Εικονίσματα (σελ. 167). Πανηγύρια (σελ. 168-170). Επιτάφιος και λιτανείες (σελ. 171-173). Αφορισμός – ξεχρονιάσματα (σελ. 176). Υψωμένα δέντρα (σελ. 179). Εορτολόγιο (σελ. 180-182). Μύθοι – θρύλοι – παραδόσεις – δοξασίες (δοξασίες) (σελ. 265-273, 288-289). Έθιμα (σελ. 274-283).

Λαϊκή Τέχνη: Ενδυμασία (σελ. 87-88). Έπιπλα και σκεύη (σελ. 89). Η αγιοργίτικη ντοπιολαλιά (σελ. 91). Παραδόσεις (σελ. 95). Ανέκδοτα και η εξήγησή τους (σελ. 96). Το ξυλόγλυπτο τέμπλο του Αγίου Νικολάου Ζιώψης (σελ. 152-157). Οικοτεχνία (Αργαλειός – ρόκα – σφοντύλι κλπ.) (σελ.

- 185-192). Παραδοσιακά εργαστήρια (ασβεστάρια – κεραμάρια – καμίνια κλπ.) (σελ. 195-212). Μύθοι – θρύλοι – παραδόσεις – δοξασίες (μύθοι – θρύλοι – παραδόσεις) (σελ. 265-273, 288-289). Δημοτικά τραγούδια (σελ. 284-287). Λαϊκές παροιμίες και ονομασίες για τους μήνες (σελ. 290-292).
- Άλλα: Πολιτιστικοί σύλλογοι και χορευτικό συγκρότημα (σελ. 101-105, 122). Οι εφημερίδες του χωριού (με λαογραφική ύλη) (σελ. 106-107). Αγροτολέσχη (Πνευματικό ίδρυμα) (σελ. 108-113).
68. **Ευθυμίου Τάκης**, *Στα χνάρια της γενέτειρας Ζιώψης. Ιστορικολαογραφικό λεύκωμα*, Λαμία 2007
- Κοινωνική Συγκρότηση: Ο βακούφικος νερόμυλος (σελ. 50). Η μεταξοτροφία (σελ. 51). Τα πηγάδια (σελ. 52). Η δένδρινη ξυλεία (σελ. 58). Η καρποφόρα γη (σελ. 81-82). Οι βρύσες στα πλατάνια (σελ. 83).
- Ήθη και Έθιμα: Ο Ναός του Αγίου Νικολάου (σελ. 23). Το κωδωνοστάσιο (σελ. 26). Ο Αη Θανάσης (σελ. 27). Στο πανηγύρι της Παναγιάς (σελ. 28-29). Ο Αη Χαράλαμπος (σελ. 30-31). Ο Αη Λιάς (σελ. 45-46). Ο Ασπρόκαμπος (σελ. 47-49). Τα αποτρεπτικά σύμβολα (σελ. 56).
- Λαϊκή Τέχνη: Το ξυλόγλυπτο τέμπλο του Αγίου Νικολάου (σελ. 24). Η θεμελίωση του σπιτιού και οι τύποι των κατοικιών (σελ. 53-55, 59-80). Ξύλινο κάγκελο (σελ. 57).
69. **Ευθυμίου Τάκης**, *Άσβεστες μνήμες (Το χθες και το σήμερα σε απόσταση αναπνοής). Φωτογραφικό οδοιπορικό στο αγιοργίτικο παρελθόν*, εκδ. Εκπολιτιστικού – Μορφωτικού Συλλόγου Αγίου Γεωργίου, Λαμία 2008
- Πλούσιο φωτογραφικό υλικό που καλύπτει όλη τη λαογραφική ύλη και αποτελεί σημαντική συνεισφορά για την Οπτική Λαογραφία.
70. **Ευθυμίου Τάκης – Κανέλλος Βασίλης**, *Παγκύρια και Οργανοπαίχτες μιας άλλης εποχής στα χωριά της Δυτικής Φθιώτιδας. Λαογραφικό και Φωτογραφικό Οδοιπορικό*, Λαμία 2010
- Ήθη και Έθιμα: Τα Παγκύρια και τα Ξωπάγκυρα παλιά στα χωριά της Δυτικής Φθιώτιδας (σελ. 9-16). Το εορτολόγιο των παγκυριών στα χωριά της Δυτικής Φθιώτιδας και οι ντόπιοι οργανοπαίχτες (σελ. 45-114).
- Λαϊκή Τέχνη: Οι οργανοπαίχτες μιας άλλης εποχής (σελ. 17-24). Τα δημοτικά τραγούδια και οι χοροί (σελ. 25-28). Τα παραδοσιακά μουσικά ρουμελιώτικα όργανα (σελ. 29-44). Το εορτολόγιο των παγκυριών στα χωριά της Δυτικής Φθιώτιδας και οι ντόπιοι οργανοπαίχτες (σελ. 45-114). Οργανοπαίχτες σε γαμήλιες και άλλες εκδηλώσεις (σελ. 115-122).
71. **Ζαγγογιάννης Ε.**, «Λαογραφικά Άνω Βαρδάτων Φθιώτιδας», *Φθιώτις* 8 (1956), σελ. 34
- Ήθη και Έθιμα: Έθιμα του γάμου.
- Λαϊκή Τέχνη: Παραδόσεις.
72. **Ζησόπουλος Κωνσταντίνος Αθ.**, *Ανθήλη Φθιώτιδος (Ιστορική, κοινωνιολογική, λαογραφική μελέτη)*, εκδ. Κοινότητας Ανθήλης, Αθήνα 1972
- Κοινωνική Συγκρότηση: Οικονομική ζωή: Ρυζοκαλλιέργεια (σελ. 37-55).

Ήθη και Έθιμα: Ήθη και έθιμα της οικογένειας (σελ. 65-67). Γέννηση (σελ. 67-68). Βάπτιση (σελ. 68-69). Αρραβώνας (σελ. 69-70). Γάμος (σελ. 70-75). Θάνατος (σελ. 75-76). Ψυχαγωγία (σελ. 77-79). Λαϊκή θρησκευτικότητα (σελ. 79-82).

Βλ. και βιβλιοκριτική: Γ.Α. Μέγας, *Λαογραφία* 29 (1974), σελ. 398-399.

73. Ζησόπουλος Κώστας Αθ., Ταξίδι στο χτες της Φθιώτιδας και της Ανθήλης, Λάρισα 2007

Κοινωνική Συγκρότηση: Ο Μιχαλέας (σελ. 131-148). Σελήμπεης (σελ. 160-167). Στ' αλώνια (σελ. 168-175). Ανθλιώτες τσιγγάνοι (σελ. 179-186). Το ποτάμι (σελ. 187-191). Ο πεταλωτής (σελ. 192-195).

Ήθη και Έθιμα: Πετροπόλεμος (σελ. 149-155). Γουρνοχαρές (σελ. 175-178). Γκέο – Βαγκέο (σελ. 196-205). Τα καζάνια (σελ. 206-210).

Λαϊκή Τέχνη: Ανθλιώτικη κομπανία (σελ. 156-159). Νυχτερινή περιπέτεια (σελ. 211-216).

74. Ζορμπάς Ευάγγελος, Απ' τη ρουμελιώτικη ζωή. Ήθη κι έθιμα – ανέκδοτα – δημοτικά τραγούδια – παροιμίες – αινοίγματα, Λαμία 1979

Λαογραφικά στοιχεία από την Τσούκα Φθιώτιδας.

Ήθη και Έθιμα: Ήθη και έθιμα για τον γάμο (σελ. 19-32). Έθιμα και τραγούδια του Πάσχα (σελ. 32-40). Άλλα έθιμα (σελ. 41-43). Κάλαντα (σελ. 43-51). Νανουρίσματα – ταχαρίσματα (σελ. 51-54). Βασκανίες και μαγείες (σελ. 57-63).

Λαϊκή Τέχνη: Έθιμα και τραγούδια του Πάσχα (σελ. 32-40). Κάλαντα (σελ. 43-51). Νανουρίσματα – ταχαρίσματα (σελ. 51-54). Ανέκδοτα (σελ. 67-96). Δημοτικά τραγούδια με τους χορευτικούς ρυθμούς (σελ. 99-162). Αινίγματα: 64 (σελ. 162-169). Παροιμίες: 287 (σελ. 171-183). Ρουμελιώτικη διάλεκτος (σελ. 187-191).

75. Ηλιόπουλος Δημήτριος Ν., Η Δίβρη Φθιώτιδας (Ιστορία – Λαογραφία – Πολιτισμός), εκδ. Λαογραφικού Μουσείου του Πολιτιστικού Συλλόγου των Απανταχού Διβριωτών Φθιώτιδας, Λαμία 2011

Κοινωνική Συγκρότηση: Ορειβατικές διαδρομές και τοπωνύμια (σελ. 51-93). Παλιά επαγγέλματα (σελ. 135-139). Πηγές και βρύσες της Δίβρης (σελ. 142-157).

Ήθη και Έθιμα: Σύνδεσμος Απανταχού Διβριωτών και έθιμα που διατηρούνται (σελ. 161-173).

Λαϊκή Τέχνη: Ορειβατικές διαδρομές και τοπωνύμια (σελ. 51-93).

Άλλα: Λαογραφικό Μουσείο Δίβρης (176-182).

76. Καινούργιος Ηλίας, «Το χωρίον Μπράλλος. Τοπωνυμιαί – Ιστορίαί – Παραδόσεις», Φθιωτίς 5 (1956), σελ. 12-13

Λαϊκή τέχνη: Τοπωνύμια. Παραδόσεις.

77. Καινούργιος Ηλίας Τρ., Λαογραφικό, Η Ρούμελη, το Παλιοχώρι, οι Σαρακατσαναίοι, Αθήνα 1978

Κοινωνική Συγκρότηση: Μαντική – Αστρολογία – Ζώδια (σελ. 26-34). Προικοσύμφωνο (σελ. 194-196). Η κατοικία (σελ. 199-200). Έπιπλα και σκεύη (σελ. 200-202). Σαρακατσάνοι (σελ. 253-255). Σαρακατσάνικα τραγούδια (σελ. 268-277).

Ήθη και Έθιμα: Κοσμογονικά – Μαγεία - Δεισιδαιμονία (σελ. 21-26). Γενικά για τους μήνες (σελ. 87-90). Ταχταρίσματα – χαρδακίσματα (σελ. 91-94). Η γέννηση (σελ. 208-209). Η βάπτισμα (σελ. 209-210). Προξενιά – αρραβώνες – γάμοι (σελ. 210-214 και 256-264). Ο θάνατος (σελ. 216-220). Συνεργασία και αλληλοβοήθεια και κοινωνικές τάξεις (σελ. 221-223). Θρησκευτικά έθιμα (σελ. 223-227). Γιορτές και πανηγύρια (σελ. 229-230). Προλήψεις (σελ. 233-234). Τραγούδια του γάμου (σελ. 265-266). Ενδύματα του γάμου (σελ. 266).

Λαϊκή Τέχνη: Αινίγματα – ευχές και κατάρες (σελ. 45-53). Χοροί και τραγούδια (σελ. 56-87). Ταχταρίσματα – χαρδακίσματα (σελ. 91-94). Παροιμίες της Ρούμελης και του Παλιοχωριού (σελ. 95-105). Ντοπιολαλιά (σελ. 106-115). Λαογραφικά του Παλιοχωριού: Τοπωνυμίες από τον Ηλία Κολοτούρα (σελ. 126-127). Παραγκώμια και παρατσούκλια (σελ. 133-134). Έπιπλα και σκευή (σελ. 200-202). Ενδύματα και υποδήματα (σελ. 202-204). Παραμύθια (σελ. 234-236). Περιστατικά στο χωριό (Ιστορίες – Θρύλοι και Παραδόσεις) (σελ. 237-248). Τραγούδια του γάμου (σελ. 265-266). Ενδύματα του γάμου (σελ. 266). Σαρακατσάνικα τραγούδια (σελ. 268-277).

Άλλα (Γενικά Λαογραφικά): Λίγα λόγια για τη Λαογραφία (σελ. 18-21).

78. **Κακαβιάς Γεώργιος – Υφαντή Αλεξία – Κύρκος Νικόλαος**, «Η εκκλησιαστική τέχνη στην περιοχή της Σπερχειάδας από την ίδρυση του Νεοελληνικού κράτους έως την περίοδο του Μεσοπολέμου (1830 έως το 1940), στο Ιωάννης Μακρής (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 5ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (16,17 και 18 Απριλίου 2010)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού Δήμου Λαμιέων, Λαμία 2013, σελ. 157-198

Λαϊκή Τέχνη: Λαϊκή λιθογλυπτική. Λαϊκή ξυλογλυπτική. Λαϊκή αγιογραφία (ζωγραφική).

79. **Καλέντζου-Τερλιάνη Κωνσταντία**, *Μεσοποταμία (Χαλίλη) Φθιώτιδας. Ιστορία – Λαογραφία*, Λαμία 1995

Κοινωνική Συγκρότηση: Οι παραδοσιακές θεραπείες και τα φάρμακα (σελ. 126-131). Γενικά λαογραφικά στοιχεία από την ζωή των κατοίκων του χωριού (σελ. 138-152). Οι μύλοι του χωριού (σελ. 153-155). Τα επαγγέλματα (σελ. 155-162). Η παραδοσιακή οικιστική (σελ. 297-305).

Ήθη και Έθιμα: Το πανηγύρι του χωριού (σελ. 88-91). Οι μύθοι και οι παραδόσεις σχετικά με τον Αϊ-Νικόλα (σελ. 92-96). Γενικά λαογραφικά στοιχεία από την ζωή των κατοίκων του χωριού (σελ. 138-152).

Λαϊκή Τέχνη: Οι μύθοι και οι παραδόσεις σχετικά με τον Αϊ-Νικόλα (σελ. 92-96). Τα τοπωνύμια της περιοχής της Κοινότητας Μεσοποταμίας (σελ. 319-335). Γενικά λαογραφικά στοιχεία από την ζωή των κατοίκων του χωριού (σελ. 138-152).

80. **Καλτσάς Γιώργος**, *Τιθρώνιο (Ντερνίτσα). Ιστορική – Λαογραφική και Τοπογραφική Μελέτη*, 2000

Ήθη και Έθιμα: Ήθη και έθιμα (σελ. 51-58). Προλήψεις (σελ. 59).

Λαϊκή Τέχνη: Τοπική γλώσσα (σελ. 61). Ιδιωματικές λέξεις και γλωσσικά κατάλοιπα (σελ. 62-70). Λέξεις νηπίων (σελ. 71). Τοπικά ανέκδοτα – Ιστορίες (σελ. 73-83). Δημοτικά τραγούδια (σελ. 85-121). Κάλαντα (σελ. 123-128). Δίστιχα ή τετράστιχα (σελ. 129-131). Παιδικά στιχάκια (σελ. 133-

134). Κατάρες και προπηλακισμοί (σελ. 137-151). Αισχρολόγες παροιμίες (σελ. 153-154). Τοπωνύμια (σελ. 161-162). Επώνυμα οικογενειών (σελ. 163).

81. **Καλτσάς** Δημοσθένης, *Πουγκάκια το χωριό μου*, Λαμία 2003

82. **Κανέλλος** Βασίλειος Κ., *Η Σπερχειάδα. Ιστορική, κοινωνική και οικονομική μελέτη*, Σπερχειάδα 1997

Κοινωνική Συγκρότηση: Ονομασία – μετονομασία (σελ. 9-10). Το τοπικό παζάρι (σελ. 82-85). Τα παραδοσιακά επαγγέλματα (σελ. 98-120). Τα τοπωνύμια και την οδωνυμία (σελ. 132-172). Οι γύφτοι (ρομά) (σελ. 184-185).

Ήθη και Έθιμα: Χριστουγεννιάτικα έθιμα (σελ. 75-77). Αποκριάτικα έθιμα (σελ. 77-78). Έθιμα της Λαμπρής (σελ. 78-79).

Λαϊκή Τέχνη: Κινηματογράφος και θέατρο (σελ. 71-72). Παροιμιώδεις φράσεις: 5 και ερμηνεία τους (σελ. 79-80). Τοπικά τραγούδια (σελ. 80). Οι γραφικοί τύποι της Σπερχειάδας με παρατσούκλια (σελ. 185-187).

Άλλα: Εκπολιτιστικός – Εξωραϊστικός Σύλλογος Σπερχειάδας (σελ. 67-68).

83. **Κανέλλος** Βασίλης Κ., *Ο Γουλινάς και τα χωριά του. Ιστορικό και λαογραφικό οδοιπορικό στο Δήμο Σπερχειάδας*, Σπερχειάδα 2006

Κοινωνική Συγκρότηση: Οι συνθήκες ζωής στο πέρασμα των χρόνων (σελ. 117-122). Δόμηση και αρχιτεκτονική των οικισμών (σελ. 137-140). Η πλατεία του χωριού (σελ. 146). Η καμπάνα της εκκλησίας (σελ. 146-147). Οι νερόμυλοι (σελ. 152-158). Το παζάρι της Σπερχειάδας (σελ. 159-160).

Ήθη και Έθιμα: Το γαϊτανάκι (Έθιμο από το Κλώνι) (σελ. 103-104). Η λαϊκή μας παράδοση. Γιορτές και πανηγύρια (σελ. 141-144).

Λαϊκή Τέχνη: Οξύα και Σαράνταινα. Ιστορία – θρύλοι – παραδόσεις (σελ. 21-24). Η ιστορία της κυρα-Βασιλικής (Παράδοση από τα Αργύρια) (σελ. 101-102). Ο Αθανάσιος Διάκος και η αρραβωνιαστικιά του Κατερίνη (Παράδοση από τα Μάρμαρα) (σελ. 105-106). Του Σούφαγα η βρύση (Παράδοση από τον Πλάτανο) (σελ. 110-111). Τραγούδια και χοροί (σελ. 144-145). Η γλώσσα (σελ. 145-146). Άλλα: Πολιτιστικοί Σύλλογοι και Λαογραφικά Μουσεία (σελ. 148-151).

84. **Καντάς** Καντάς Κ., *Στο Ζέλι Λοκρίδος*, Αθήνα 1981

85. **Καντάς** Καντάς Κ., *Το χωριό μας. Παράδοση – ιστορικές μνήμες – κοινοτική ανάπτυξη του Ζελίου Λοκρίδος*, Αθήνα 1989

Πολλά ενδιαφέροντα στοιχεία για την διαχρονική πορεία της κοινότητας.

Κοινωνική Συγκρότηση: Οι κοινοτικές δράσεις και η κοινωνική ζωή (σελ. 43-59). Η δημόδης – εμπειρική ιατρική (σελ. 116-122). Η λαϊκή θυμοσοφία, χαρακτηριστικό γνώρισμα της κοινότητας (σελ. 149-151).

86. **Καντάς** Καντάς Κ., *Ανιχνεύοντας το παρελθόν*, Αθήνα 2007

87. **Καπνιάς** Δημήτριος Γ., *Στύρφακα. Το χωριό μας «Η Κυψέλη». Ρωτώντας τον τόπο μου. Κουβεντιάζοντας με τους συγχωριανούς μου*, Πάτρα χ.χ.

Κοινωνική Συγκρότηση: Λαϊκή Ιατρική (σελ. 117-125). Απασχόληση επαγγελματική. Γεωργία και κτηνοτροφία (σελ. 139-150). Αμπελουργία (σελ. 151-153). Κτηνοτροφία (Αναλυτικά) (σελ. 154-159) Τα ζώα στη καθημερινότητα (σελ. 159-166). Διατροφή (σελ. 174-180, 198-199). Επαγγέλματα (σελ. 181-190). Γενεαλογία των κατοίκων με αφηγήσεις και ανέκδοτες ιστορίες (Βρίσκουμε και θρύλους σχετιζόμενους με οικογένειες) (σελ. 297-441).

Ήθη και Έθιμα: Κουτσμπολιό (σελ. 207-208). Ήθη και έθιμα: Εορτές (σελ. 209-226). Έθιμα του γάμου (σελ. 226-230). Έθιμα του βαπτίσματος (σελ. 230-232). Πανηγύρι (σελ. 232-233). Θάνατος (σελ. 233-234). Η φιλοξενία (σελ. 243-244). Προλήψεις (σελ. 245-246). Το έθιμο της Μπερπερίτσας (σελ. 246-247). Βασκανία (σελ. 248). Μαντική (σελ. 249-250). Παιχνίδια (σελ. 250-260).

Λαϊκή Τέχνη: Ιστορικά τοπωνύμια (σελ. 30-32). Τοπωνύμια του κοινοτικού χώρου (σελ. 77-92). Οικοτεχνία – Ένδυση (σελ. 167-174). Ενδυμασία (σελ. 191-198). Παρωνύμια (σελ. 205-207). Βλασφημίες και βρισιές (σελ. 234-236). Γκλίτσα (σελ. 236-239). Τσαρούχι (σελ. 239). Κομπολόι (σελ. 239-240). Δημοτικό Τραγούδι (242-243). Παροιμίες – Γνωμικά (σελ. 244-245). Ευχές (σελ. 248-249). Γενεαλογία των κατοίκων με αφηγήσεις και ανέκδοτες ιστορίες (Βρίσκουμε και θρύλους σχετιζόμενους με οικογένειες) (σελ. 297-441).

88. **Καπράλος** Κ.Δ., «Υπάτη. Οδοιπορικών σημείωμα», *Παρνασσός* 14 (1891), σελ. 167-174 [Αναδημοσίευση στο: *Απόλλων* 8 (1892), σελ. 88-90, 102-103]

Κοινωνική Συγκρότηση: Η καλλιέργεια καπνού. Η καμήλα ως μέσο μεταφοράς.

Ήθη και Έθιμα: Το ερημοκλήσι των Αγίων Ιεροσολύμων.

Λαϊκή Τέχνη: Οι μάγισσες της Υπάτης (παράδοση).

89. **Καπράλος** Κ.Δ., «Λουτρά Υπάτης (Οδοιπορικών σημείωμα)», *Παρνασσός* 15 (1892), σελ. 820-833

Κοινωνική Συγκρότηση: Τα θαυματοργά λουτρά στην περιοχή. Οι αμαξηλάτες. Η πλατεία. Οι γύφτοι. Οι λεπροί της Υπάτης.

Λαϊκή Τέχνη: Οι ενδυμασίες των ανθρώπων που δούλευαν στα λουτρά. Μουσική και χορός. Το τραγούδι του Γέρου.

90. **Καπράλος** Κ.Δ., «Λαμιακαί εντυπώσεις», *Εθνικόν Ημερολόγιον Κωνστ. Φ. Σκόκου έτους 1892*, σελ. 294-303

Λαϊκή Τέχνη: Δημοτικό τραγούδι από τη Λαμία, με τίτλο ο “Ξενητεμμένος” (σελ. 302-303). Ωδικά καφενεία.

91. **Καραβιάς** Γεώργιος Ν., *Το Κόμμα ο γενέθλιος τόπος μου*, Λαμία 2002

Κοινωνική Συγκρότηση: Θέρος και τρύγος (σελ. 108-113). Θεραπευτικές τακτικές (σελ. 155-158).

Ήθη και Έθιμα: Έθιμα εορτών (σελ. 122-134). Γάμος (σελ. 134-146). Γέννηση (σελ. 146-151). Προλήψεις Κομματιανών (σελ. 151-155).

Λαϊκή Τέχνη: Κομματιανό λεξιλόγιο (σελ. 167-171).

92. **Καραγεωργίου** Χρήστος Ν., *Παλαιά Λαμιώτικα Έγγραφα (Πτυχές απ'τη ζωή της Λαμίας και της περιοχής της. Έτη 1833-1900). Ιστορικολαογραφικό ανάγνωσμα*, Λαμία 1961

Κοινωνική Συγκρότηση: Ένα προικοσύμφωνο του 1876 (σελ. 47-48). Ένα συμφωνητικό προπωλήσεως βάμβακος κατά το 1876 (σελ. 50).

93. **Καραγκούνης** Γ., *Ασβέστης ...Σκαλίζοντας τις στάχτες του*, 1998

Κοινωνική Συγκρότηση: Μύλος. Ασχολίες των Ασβεστιωτών.

Ήθη και Έθιμα: Εκκλησίες. Σχολείο.

Λαϊκή Τέχνη: Ασβέστης – Ασβεστιώτες (Παραδόσεις για την ονομασία του χωριού – τοπωνύμια και σημαίνοντα πρόσωπα και γεγονότα γύρω από αυτά – επώνυμα).

94. **Καραγάλιος** Χρήστος Ιωάν., *Ο Γουλινάς, τα χωριά του και τα Καμπιά. Ιστορία – Λαογραφικά σκίτσα (Δυτικής Φθιώτιδας)*, 1950

95. **Καραγάλιος** Χ., *Τα Καμπιά και οι Καμπιώτες*, Αθήνα 1977

96. **Καρφής** Λεωνίδα Ιωάννου, *Αρχιτεκτονική και Φυλαχτά σπιτιών στο Δίκαστρο*, εκδ. Συλλόγου Απανταχού Δικαστριωτών, Δίκαστρο 2017

Κοινωνική Συγκρότηση: Η αυτόνομη κοινότητα Ζημιανής τον 16ο αιώνα (σελ. 63-64). Οι μετακινήσεις των οικογενειών στις αρχές του 19ου αιώνα (σελ. 65-66). Οι οικιστικές ανάγκες τον 18ο αιώνα (σελ.66). Η σύσταση του Δήμου Τυμφρηστού (σελ. 67-68). Η οργάνωση και ο εκσυγχρονισμός της Κοινότητας Δικάστρου (σελ. 73-74). Οι ομογενείς (σελ. 75-76). Οι οικιστικές ανάγκες και οι επιλογές (σελ. 76-79).

Ήθη και Έθιμα: Τα εξωκλήσια τον 18ο αιώνα (σελ. 66). Η κοινοτική αλληλεγγύη (σελ. 76). Οι Ναοί του Δικάστρου (σελ. 105-111). Τα εξωκλήσια και τα εικονίσματα (σελ. 112-116). Η εκπαίδευση των Δικαστριωτών (σελ. 124-126). Ευχή “επί θεμελίου οίκου” (σελ. 139-140). Το “μαντήλωμα” της στέγης (σελ. 144-145). Ευχή “Όταν μέλλη τις εισέλθειν εις οίκον νέον” (σελ. 146). Το “ζιαφέτι” (γλέντι) του νοικοκύρη (σελ. 146). Φυλαχτά σπιτιών στο Δίκαστρο: Βασκανία – κακόβουλες πράξεις (σελ. 147-148). Αρχαιοελληνικά και Χριστιανικά σύμβολα (σελ. 151-152). Λαϊκή Τέχνη: Η τοπωνυμία “Ζήμιανή” (σελ. 32). Τα “πυργόσπιτα” στη περιοχή Τυμφρηστού (σελ. 57). Οι πρώτοι μάστορες και κτίστες του 19ου αιώνα (σελ. 69-70). Τα καινούργια πέτρινα σπίτια και η αρχιτεκτονική τους τον 19ο αιώνα (σελ. 74-75). Οι αρχιτεκτονικές διαρρυθμίσεις (σελ. 79-83). Το τέλος των μαστόρων και των κτιστών (σελ. 83-84). Τα σπίτια στο Δίκαστρο τον 21ο αιώνα (σελ. 88-92). Η κτιστική τέχνη στο Δίκαστρο: Οι μάστορες και οι κτίστες (σελ. 123). Η εκμάθηση της κτιστικής τέχνης (σελ. 123-124). Οι μαστορικές “παρέες” (σελ. 128). Η μαστορική διάλεκτος, τα “μπουλιάρικα” (σελ. 128-129). Το τέλος της παραδοσιακής κτιστικής τέχνης (σελ. 129). Μάστορες και κτίστες στο Δίκαστρο (ονόματα) (σελ. 131-133). Ξυλουργοί μάστορες του 20ου αιώνα (ονόματα) (σελ. 133). Το κλείσιμο (σύναψη) των συμφωνιών (σελ. 137). Το θεμελίωμα του σπιτιού (σελ. 138). Το ύψωμα του σπιτιού (σελ. 138). Το κτίσιμο των τοίχων (σελ. 140-142). Το ξυλόδεμα των τοίχων (σελ. 142-143). Η κατασκευή της στέγης (σελ. 143-144). Οι γυναίκες στο κτίσιμο των σπιτιών (σελ. 145). Οι ξυλουργικές εργασίες (σελ. 145-146). Επιλογή, εντοίχιση

- φυλαχτών σπιτιών (σελ. 152-153). Τα κυριότερα φυλαχτά των σπιτιών: Ο ρόδακας (Ρόδαξ, Ρόδο, Τριαντάφυλλο) (σελ. 154-164). Ο Ήλιος και η Σελήνη (σελ. 165-168). Ο Οικουρός Όφις (σελ. 169-173). Ο Σταυρός και η Λόγχη (σελ. 174-185). Οι ρόμβοι (σελ. 186-189). Ο Δικέφαλος Αετός (σελ. 190-191). Οι τοπωνυμίες ιστορικών οικογενειών (σελ. 206-207). Οι γεωργικές και κτηνοτροφικές τοπωνυμίες (σελ. 207). Οι εκκλησιαστικές τοπωνυμίες (σελ. 207). Οι πολεμικές τοπωνυμίες (σελ. 208). Σπίτια παραδοσιακής αρχιτεκτονικής (σελ. 208-211).
97. **Κατσάρας** Χαράλαμπος, *Γελάει στα βάθη μου η Ρούμελη. Η Ρούμελη μέσα από το Δημοτικό Τραγούδι, τη Γλώσσα, τα Έθιμα, την Ιστορία*, Άγιος Κωνσταντίνος – Φθιώτιδα 2008
98. **Κίτσος** Χρ., *Η ιστορία του χωριού μας. Άγιος Γεώργιος Φθ/δος*, Θεσσαλονίκη 1966
99. **Κολιαβάς – Μωλιοτάκης** Τάκης, *Μώλος Θερμοπυλών*, Αθήνα 2006
Κοινωνική Συγκρότηση: Παλιές αγροτικές ασχολίες (σελ. 95-107). Οι περιπλανώμενοι (σελ. 129-134). Χωριάτες και πρωτευουσιάνοι (σελ. 141-145). Επαγγέλματα που λείπουν (σελ. 162-168).
Ήθη και Έθιμα: Ο πατριαρχισμός και οι αντιλήψεις του για τον γάμο (σελ. 135-140). Τα πανηγύρια (σελ. 221-223). Οι μεγάλες γιορτές. Χριστούγεννα, Πρωτοχρονιά, Φώτα, Πάσχα (σελ. 224-232). Δοξασίες (σελ. 233-238).
Λαϊκή Τέχνη: Τα αγροτικά τοπωνύμια του Μώλου (σελ. 35-40). Παραδόσεις (σελ. 233-238). Παρατσούκλια (σελ. 244-246). Ο παραμυθάς (σελ. 305-306).
100. **Κορέλης** Λευτ., *Το Γαρδίκι Ομιλαίων και η ιστορία του*, Αθήνα 1987
101. **Κορτιμανίτσης** Απόστολος Δ., *Η Πελασγία μέσα από τους αιώνες. Ιστορία της Πελασγίας από τα προϊστορικά χρόνια μέχρι τη σύγχρονη εποχή*, Λαμία 2006
Κοινωνική Συγκρότηση: Προικοσύμφωνα: 2 (σελ. 78-79). Ομογενείς της Αμερικής από την Πελασγία (σελ. 108-109). Ασχολίες των κατοίκων. Γεωργικά προϊόντα (σελ. 143-146). Λαϊκή αγορά (σελ. 147). Ελαιοτριβεία – Βιοτεχνίες – Βιομηχανίες (σελ. 148-151). Λαογραφικά. Η εκλογή της τοποθεσίας (σελ. 233-234).
Ήθη και Έθιμα: Αποκριάτικες εκδηλώσεις και τραγούδια: 39 (σελ. 235-259).
Λαϊκή Τέχνη: Τοπωνύμια (σελ. 206-232). Αποκριάτικες εκδηλώσεις και τραγούδια: 39 (σελ. 235-259). Τα κάλαντα των Καλιντριστάδων: 14 (σελ. 260-264). Απάν' Χορός (σελ. 265-268).
102. **Κουτσαβδής** Γιώργος Στυλ., *Μακρακώμη – Δυτική Φθιώτιδα. Οδοιπορικό σε όμορφη περιοχή*, Αθήνα 1991
Κοινωνική Συγκρότηση: Αμπελουργία (τρύγος, τα ρακάρια, δηλ. το μέρος που έβγαινε το τσίπουρο, και οι δραγάτες, δηλαδή τους φύλακες των αμπελιών).
Ήθη και Έθιμα: Παιδικά παιχνίδια (σελ. 121-148). Το καρναβάλι της Καθαράς Δευτέρας (σελ. 234-238). Το Πάσχα στη Μακρακώμη και οι παραδοσιακές πασχαλιάτικες εντυπώσεις (σελ. 239-243).
Λαϊκή Τέχνη: Δημοτικά τραγούδια της περιοχής. Τοπωνύμια (σελ. 121-148).
Άλλα: Εκπολιτιστικός Σύλλογος Μακρακώμης (σελ. 201-202). Σύλλογος των Απανταχού Μακρακωμιτών (σελ. 205-210).

103. **Κουτσοκέρας Βασ. Ν.**, *Η Δαμάστα Φθιώτιδας*, Λαμία 2002
Κοινωνική Συγκρότηση: Το όνομα της κοινότητας (σελ. 11-13). Η ζωή μετά την απελευθέρωση (σελ. 18-21). Η οργάνωση του τσιφλικιού (σελ. 22-25). Η σημερινή Δαμάστα (σελ. 26-32). Ρυμοτομία στις συνοικίες (σελ. 32-34). Δεκαετίες ανάπτυξης (σελ. 34-47).
Ήθη και Έθιμα: Θρησκευτική ζωή (σελ. 49-51).
Λαϊκή Τέχνη: Το όνομα της κοινότητας (σελ. 11-13). Τοπωνύμια της Δαμάστας (σελ. 60-61).
Άλλα: Πολιτιστική ζωή (Πολιτιστικοί σύλλογοι - εφημερίδα) (σελ. 48, 52-53).
104. **Κυροδήμος Ηρακλής Γ.**, «Αποκριάτικοι χοροί και τραγούδια της παραδοσιακής κοινωνίας», *Σταυρο-δρόμι 2* (2000), σελ. 21-22
Λαϊκή Τέχνη: Αποκριάτικοι χοροί. Τραγούδια.
105. **Κυροδήμος Ηρακλής Γ.**, «Έθιμα και χοροί Νεομοναστηριωτών Νομού Φθιώτιδας», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 2ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (20-21 Σεπτεμβρίου 2003)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων, Λαμία 2005, σελ. 184-195
Κοινωνική Συγκρότηση: Οι Νεομοναστηριώτες (σελ. 184-185).
Ήθη και Έθιμα: Έθιμα Νεομοναστηριωτών: Πρωτοχρονιάτικα έθιμα (σελ. 185-188). Έθιμο τ' Αϊ-Γιαννιού (σελ. 188). Αμπελοουργικό έθιμο του Αγίου Τρύφωνα (σελ. 188). Έθιμο της Ρουμπάνας (σελ. 189). Περπιρούνα (λιτανεία) (σελ. 190). Κουρμπάνι (σελ. 191).
Λαϊκή Τέχνη: Μουσικά όργανα (σελ. 192-193). Χοροί Ν. Μοναστηρίου (σελ. 193-195).
106. **Κωνσταντίνιο Πνευματικό Κέντρο Αταλάντης**, *Η Αταλάντη*, Αθήνα 2011
Κοινωνική Συγκρότηση: Ασχολίες – Κοινωνική ζωή (σελ. 50-95).
107. **Λάμπρου Μαρία**, *Μενδενίτσα. Η Αμυντήριος Έπαυλις*, εκδ. Κ.Μ. Ζαχαράκης, Αθήνα 2013
Κοινωνική Συγκρότηση: Ονοματολογικά για την Μενδενίτσα (σελ. 13-26). Η αγορά (σελ. 228-231). Οι βρύσες (σελ. 255-260). Ασχολίες των κατοίκων (Κτηνοτροφία – Γεωργία κ.ά.) (σελ. 288-292).
Ήθη και Έθιμα: Μοναστήρια και εκκλησίες της Επισκοπής Μενδενίτσης – Θερμοπυλών (σελ. 195-227). Έθιμα (Κύκλος του Χρόνου και Κύκλος της Ζωής) (σελ. 232-250). Η συνήθεια με τα ανώνυμα γράμματα (σελ. 252-253). Παραδοσιακά εδέσματα (σελ. 293-319). Παιχνίδια (σελ. 328-331).
Λαϊκή Τέχνη: Ονοματολογικά για την Μενδενίτσα (σελ. 13-26). Επίθετα (σελ. 253-254). Δημοτικά τραγούδια (σελ. 320-327).
108. **Λίμας Γιάννης (Δάσκαλος)**, *Στα προγονικά στέκια – κοντά πολύ κοντά στις ρίζες της Δρυμαίας*, Αθήνα 1984
Κοινωνική Συγκρότηση: Στα ξωκκλήσια του χωριού (σελ. 26-30). Στο νεκροταφείο του χωριού (σελ. 31-36). Στους μύλους του χωριού (σελ. 36-39). Κοντά στην κατοικία τους, στην περιβολή τους! (σελ. 39-46). Η καλλιέργεια της ελιάς (σελ. 51-54). Ο αναδασμός (σελ. 54-57). Η εσωτερική

μετανάστευση και η κοινοτική δομή του χωριού (σελ. 58-71). Ο σκαβδάκος και τα θεραπευτικά στέκια του χωριού (σελ. 87-92). Τα κτηνοτροφικά και γεωργικά στέκια του χωριού (σελ. 120-134). Ο τρύγος (σελ. 134-138). Οι δραγάτες (σελ. 138-141). Ο αγροτικός διανομέας (σελ. 199-202). Στα νοικοκυριά του χωριού (σελ. 221-229).

Ήθη και Έθιμα: Στα εθιμοτυπικά στέκια του χωριού (σελ. 75-81). Οι καλικάντζαροι (σελ. 81-84). Των Φώτων τ' αγίασμα (σελ. 84-87). Ο Μάρτης σαν μήνας, σαν έθιμο (σελ. 92-94). Τ' Αη-Γιάννη του Ρηγανά (σελ. 94-95). Η πρωτομαγιά (σελ. 95-99). Τ' αμίλητο νερό (σελ. 100-102). Η Λαμπρή (σελ. 102-108). Η Ανάληψη και ο κούρος (σελ. 108-112). Το μάτιασμα (σελ. 113-115). Τα μάγια (σελ. 115-117). Οι μεγάλες απόκριες (σελ. 141-148). Το πανηγύρι του χωριού (σελ. 148-155). Στ' αρραβωνιάσματα και στους γάμους του χωριού μας (σελ. 155-171). Το γεροκόμι (σελ. 171-177). Η αδελφική αγάπη (στο πλαίσιο της κοινότητας) (σελ. 177-181). Τα παιδικά παιχνίδια (σελ. 181-185). Λαϊκές δοξασίες του χωριού (σελ. 206-216). Στα χειμερινά νυχτέρια του χωριού (σελ. 229-232).

Λαϊκή Τέχνη: Τα παρώνυμα – τα παρατσούκλια (σελ. 72-74). Ευχές και κατάρες (σελ. 117-120). Οι μεγάλες απόκριες (σελ. 141-148). Χοροί και τραγούδια (σελ. 217-221). Η γλώσσα του χωριού (ντοπιολαλιά) (σελ. 241-257).

109. **Λουκόπουλος Δημήτρης**, *Γεωργικά της Ρούμελης*, εκδ. Δωδώνη, Αθήνα 1983²

Λαογραφικά στοιχεία και για τη Φθιώτιδα.

Κοινωνική Συγκρότηση: Η Λαμία ξακουστό εμπορικό κέντρο, αλλά και η Σπερχειάδα στην Ορεινή Δυτική Φθιώτιδα (σελ. 5). Οι γύφτοι που γυρίζουν στην περιοχή της Λαμίας (σελ. 61). Οι γύφτοι στα παζάρια της Σπερχειάδας, της Υπάτης και της Λαμίας (σελ. 78). Τα παζάρια στη Φθιώτιδα (σελ. 102). Για τους τσασίτηδες (πραγματογνώμονες των εμπορευμάτων) στη Φθιώτιδα (σελ. 109-110). Τα καμποχώραφα της Λαμίας (σελ. 115). Το αγρίδι (χωράφι χωρίς καρπό) στη Φθιώτιδα (σελ. 121). Η γράνα (λωρίδα αμπελιού ανάμεσα σε δύο αυλακίες) (σελ. 123). Τα σέρτικα νερά στη Φθιώτιδα (σελ. 199). Εμπόριο καλαμποκιού στη Σπερχειάδα και τη Λαμία (σελ. 379-380). Συμφωνητικό κατοίκων του Γαρδικίου Φθιώτιδας (1836) για το πότισμα των χωραφιών τους (σελ. 451-452).

Ήθη και Έθιμα: Ο εορτασμός του Αγίου Μηνά στις 11 Νοεμβρίου (σελ. 170). Έθιμο παραμονής Χριστουγέννων (σελ. 172). Πρόληψη –Δεισιδαιμονία για την κοπή ξύλων (σελ. 174). Το έθιμο της Σέλιανης (Μάρμαρα) της Φθιώτιδας σχετικά με το πότισμα (σελ. 209).

Λαϊκή Τέχνη: Η ονομασία του χαντακιού στη Φθιώτιδα (σελ. 120).

110. **Μακρής Ιωάννης Ευαγ.**, *Σταυρός (Μπεκή) Φθιώτιδας. Η ιστορία του*, Λαμία 1998

Κοινωνική Συγκρότηση: Ονομασία του χωριού (σελ. 13-14). Σχετικά με τον οικισμό της Νέας Βράχας, που δημιουργήθηκε από μαζική εσωτερική μετακίνηση Ευρυτάνων από το χωριό Βράχα, και τους κατοίκους, την οργάνωση τους, την πολιτιστική τους ταυτότητα και την σχέση τους με τους ντόπιους (σελ. 41-46).

Λαϊκή Τέχνη: Ονομασία του χωριού (σελ. 13-14). Τοπωνύμια του Σταυρού και της γύρω περιοχής (σελ. 91-120).

Άλλα: Ο Σταυρός και η πολιτιστική του δραστηριότητα σήμερα (σελ. 211-215).

111. **Μαλκογιώργος Δημήτρης Θ., *Γη αγαπημένη...*, Αθήνα 2006**

Λαογραφικά στοιχεία από τον τ. Δήμο Ομιλαίων.

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία (σελ. 150-159). Επίπλωση – διακόσμηση – σκευή (σελ. 159-162). Γεωργία: Η σπορά (σελ. 195-201). Η συγκομιδή (σελ. 201-205). Άλλες γεωργικές εργασίες (σελ. 205-208). Κτηνοτροφία: Οικόσιτη (σελ. 208-211). Οι τσοπάνηδες στα βουνίσια λιβάδια (σελ. 211-214). Τα χειμαδιά (σελ. 214-217). Δασοκομία – Υλοτομία (σελ. 217-221). Άλλα επαγγέλματα (σελ. 221-224). Μετανάστευση (σελ. 224-228).

Ήθη και Έθιμα: Ήθη – έθιμα – παραδόσεις: Κυριακή – Εκκλησία του Δήμου (σελ. 178-179). Ζώσιμο (ζώσμα) της Εκκλησίας (σελ. 179). Πανηγύρια (σελ. 179-180). Ο Γάμος (σελ. 180-187). Τα κάλαντα (σελ. 187-190). Καλικάντζαροι ή παγανά (σελ. 190-191). Φωτιά και νερό (σελ. 191-192). Το ποδαρικό (σελ. 192-193). Το γούρι (σελ. 193-194).

Λαϊκή Τέχνη: Λαϊκή τέχνη (σελ. 148-150). Επίπλωση – διακόσμηση – σκευή (σελ. 159-162). Χειροτεχνία: Υφαντική (σελ. 163-170). Πλεκτική (σελ. 170-171). Κεντητική (σελ. 171-173). Τοπική ενδυμασία (σελ. 173-177).

112. **Μαντζαβίνος Παντελής – Οριγώνη-Μαντζαβίνου Νίκη, *Το δικό μας Αχλάδι.***

Ιστορική, ανθρωπογεωγραφική, πολιτιστική και λαογραφική περιήγηση στο Αχλάδι Φθιώτιδας – πλάι στα όμορα χωριά, εκδ. Συμυρνιωτάκης, Αθήνα 2015

Κοινωνική Συγκρότηση: Οι πρόσφυγες (σελ. 92-117). Καθημερινός αλιευτικός βίος (σελ. 243-248). Η ζωή γύρω από την πλατεία (σελ. 261-278). Αγροτικός βίος (σελ. 298-327). Ποιμενικός βίος (σελ. 327-330). Ο νερόμυλος και η γύρω περιοχή (σελ. 330-341). Παλιά επαγγέλματα: Καρβουναράιοι (σελ. 371-373). Γυρολόγοι (σελ. 373-378). Μοδίστρες (σελ. 378-379). Λαογραφικός θησαυρός επαγγελμάτων (σελ. 434-437). Πηγές και πηγάδια (σελ. 388-392). Μαγαζιά (σελ. 408-414).

Ήθη και Έθιμα: Δοξασίες (σελ. 279-298). Προσκυνητάρια – εικονοστάσια (σελ. 346-349).

Λαϊκή Τέχνη: Αφηγήσεις, παραδόσεις, θρύλοι (σελ. 279-298). Τοπωνύμια (σελ. 354-356, 382-388).

Άλλα (Γενικά Λαογραφικά): Λαογραφικά από τις Ράχες (σελ. 118-128). Λαογραφικά από την Σπαρτιά (σελ. 128-133). Λαογραφικά από τον Αχινό (σελ. 133-138). Λαογραφικά από τον Καραβόμυλο (σελ. 138-143). Καινούργια ζωή. Λαογραφικά στοιχεία για την περιοχή (σελ. 210-242). Πλούσιο φωτογραφικό υλικό (σελ. 249-260). Πολιτιστικός Σύλλογος (σελ. 433).

113. **Μέγας Γεώργιος Α., «Ζητήματα Ελληνικής Λαογραφίας», *Επετηρίς Λαογραφικού Αρχείου* 5 (1945-1949), σελ. 3-100**

Κοινωνική Συγκρότηση: Συλλογή ιαματικών βοτάνων, ρίγανης και άλλων χόρτων για θεραπευτική αγωγή στο Δαδί, σημερινή Αμφίκλεια (σελ. 75).

Ήθη και Έθιμα: Έθιμα της Ανάστασης στη Φθιώτιδα (σελ. 42). Έθιμα της Πρωτομαγιάς στον Μεγαπλάτανο Λοκρίδας (σελ. 59). Μαγικές πράξεις την ημέρα της Πρωτομαγιάς στον Μεγαπλάτανο Λοκρίδας (σελ. 62). Εορτή Αγίου Ιωάννη του Ριγανά στην Αταλάντη στις 24 Ιουνίου (σελ. 71). Ονειρομαντεία σχετικά με τον γάμο στην Αταλάντη (σελ. 77). Μαγικές συνήθειες του Αγίου Μηνά στην Φθιώτιδα (σελ. 91).

114. **Μερακλής Μιχαήλ Γ.**, *Ελληνική Λαογραφία. Κοινωνική Συγκρότηση – Ήθη και Έθιμα – Λαϊκή Τέχνη*, εκδ. Ινστιτούτο του Βιβλίου – Α. Καρδαμίτσα, Αθήνα 2011³
- Κοινωνική Συγκρότηση: Αναφορά στην υποεπένδυση «Περιθώριο», στο περιστατικό του εγκλεισμού της Ελένης από το Κωσταλέξι σαν ένα παράδειγμα εγκλεισμού και περιθωριοποίησης κάποιου μέλους μιας κοινότητας και της αντίδρασης των κατοίκων, που λειτούργησαν ως συλλογικότητα μη δημοσιοποιώντας το θέμα (σελ. 95, 481).
- Ήθη και Έθιμα: Θεατρικότητα των εθίμων του γάμου, μεταξύ άλλων, και στο Νεοχώρι Υπάτης (σελ. 179-180, 512). Έθιμο του γάμου από την Σπερχειάδα, όπου ο κουμπάρος υποδύεται τον γαμπρό για να παραπλανηθούν τα κακά πνεύματα (σελ. 183). Σχετικά με τον τρόπο που κληρονομούνταν η περιουσία στη Λαμία (σελ. 246).
115. **Μηχιώτης Χαρίλαος**, *Γη Πατρώα. Το Νεοχώρι – Τυμφορηστού Φθιώτιδας. Βιογραφία μίας κοινωνίας*, εκδ. Κασταλία, Αθήνα 1991
- Κοινωνική Οργάνωση: Χτίσιμο του χωριού (σελ. 21-22). Η κοινότης Νεοχωρίου (σελ. 23-24). Κίνηση του πληθυσμού (σελ. 27). Κτηνοτροφία (σελ. 43-45). Γεωργία (σελ. 45-46). Τα αλώνια (σελ. 46). Οι νερόμυλοι (σελ. 46-37). Βιοτεχνίες των παλιών Νεοχωριτών (σελ. 47-48). Οικοτεχνία (σελ. 48-49). Οι κεραμάρηδες (σελ. 49). Η μετανάστευση των Νεοχωριτών (σελ. 49-51). Αυτοδιοίκηση – Λαϊκό δικαστήριο (σελ. 73-74).
- Ήθη και Έθιμα: Επιβίωση ενός αρχαίου θεσμού (λαϊκή συνέλευση κατά την εκκλησία του Δήμου) (σελ. 25-26). Εκκλησίες και ξωκκλήσια (σελ. 33-34, 38-41). Οι μεγάλες γιορτές (σελ. 78-82). Τα πανηγύρια (σελ. 82-84). Για μια “Συμβιβαστική επιτροπή” (επιτροπή κατοίκων για την επίλυση διαφορών, αντί για δικαστήριο) (σελ. 86). Γλέντια και τραγούδια (σελ. 86-87). Συμπράξεις και συνεργασίες (σελ. 87-88). Τα νυχτέρια (σελ. 88-89). Πειράγματα και μικροαστεία (σελ. 89-90).
- Λαϊκή Τέχνη: Τοπωνύμια: Λυρική διάθεση και πρακτική ανάγκη (σελ. 19-20). Παλιά σπίτια (σελ. 29-30). Εσωτερική διακόσμηση της εκκλησίας. Ξυλόγλυπτα και εικονογράφηση (σελ. 35). Νεχωρίτες ζωγράφοι και άλλοι τεχνίτες (σελ. 37-38). Βιοτεχνίες των παλιών Νεοχωριτών (σελ. 47-48). Οικοτεχνία (σελ. 48-49). Η γλώσσα, η ομιλία (σελ. 84-85).
- Άλλα: Ο Σύνδεσμος Νεοχωριτών (σελ. 85-86).
116. **Μηχιώτης Χαρίλαος**, *Τυμφορηστός και Τυμφορήστιοι. Γεωγραφική – Χωροταξική – Ιστορική – Οικονομική – Πολιτιστική προσέγγιση*, εκδ. Κασταλία, Αθήνα 1991
- Κοινωνική Συγκρότηση: Νερά, πηγές και ποτάμια (σελ. 17-19). Γεωργία (σελ. 30-31, 96-97). Κτηνοτροφία (σελ. 31-32, 96-97, 99-100). Δενδροκαλλιέργεια (σελ. 32-35). Η βιοτεχνία και το εμπόριο (σελ. 103-105). Τα επαγγέλματα, όπως χτιστάδες, μεταλλοτεχνίτες, ζωγράφοι και αιογράφοι (σελ. 132-133). Η πλατεία (χοροστάσι) (σελ. 141-142). Το Μαυρίλο και οι μπαρουτόμυλοι (σελ. 163-167).
- Ήθη και Έθιμα: Οι γιορτές και τα πανηγύρια (σελ. 137).
- Λαϊκή Τέχνη: Τα δημοτικά και κλέφτικα τραγούδια (σελ. 137-139). Οι χοροί και τα μουσικά όργανα (σελ. 140-141). Η λαϊκή σοφία και θυμοσοφία (παροιμίες, αινίγματα κλπ.) (σελ. 142). Η λαϊκή αρχιτεκτονική (σελ. 143). Η γλώσσα του λαού με τους ιδιοματισμούς της (σελ. 143-153).

117. **Μηχιώτης** Χαρίλαος, *Το εργαστήρι της φωτιάς. Οι μαρουτόμυλοι του Μαυρίλου (1700-1914). Ο τόπος, οι άνθρωποι, η ιστορία*, εκδ. Κασταλία, Αθήνα 1996

Κοινωνική Συγκρότηση: Πηγές – βρύσες – άφθονα νερά (σελ. 11). Η ζωή στο Μαυρίλο (σελ. 13-14). Η φυσιογνωμία του Μαυρίλου (σελ. 14-19). Νεότερα χρόνια – Τουρκοκρατία. Χρόνια ακμής του Μαυρίλου (σελ. 24-25). Το Μαυρίλο ‘εργαστήρι φωτιάς’ (σελ. 25). Η οργάνωση της ζωής των σκλάβων (σελ. 26-28). Η διεκδίκηση της δημαρχίας. Ήθη της περιοχής (σελ. 81-82). Εικόνα από τις εκλογές (σελ. 85-86). Εντόπια παραγωγή – Εμπόριο (σελ. 87-88). Οι μαρουτόμυλοι του Μαυρίλου (σελ. 95-125).

Ήθη και Έθιμα: Ναοί – Ζωγραφική τέχνη – παιδεία. Ο ναός του Αγίου Δημητρίου (σελ. 45-51). Το εκκλησάκι του Αη Θανάση (σελ. 51-52). Η διεκδίκηση της δημαρχίας. Ήθη της περιοχής (σελ. 81-82). Εικόνα από τις εκλογές (σελ. 85-86). Το μεταβατικό δικαστήριο (έχει αφήγηση ντόπιου) (σελ. 86-87). Η ζωή της γυναίκας (σελ. 89-90).

Λαϊκή Τέχνη: Τόποι και χαριτωμένα τοπωνύμια (σελ. 11-12). Η προέλευση του ονόματος (σελ. 19-21). Οι πύργοι των αρχόντων (σελ. 28-29). Ζωγράφοι και αφιογράφοι του τόπου (σελ. 52-54).

Άλλα: Η ‘Ένωση Μαυριλιωτών’ (σελ. 90). Η επιβίωση του χωριού και το μέλλον (σελ. 90-92).

118. **Μίχας** Γεώργιος Κ., *Αρβανίτικα (Πελασγικά) Επώνυμα – Φάρες – Τοπωνύμια – Λαογραφικά του τέως Δήμου Λαρυμνης. Αρχαίοι και σύγχρονοι οικισμοί. Ερμηνεία επωνύμων και τοπωνυμίων*, εκδ. Λάρνακα, Αθήνα 2019²

Λαογραφικά στοιχεία για την περιοχή της Λάρυμνας.

Ήθη και Έθιμα: Ξεματιάσματα (σελ. 211-232).

Λαϊκή Τέχνη: Τοπωνύμια (σελ. 85-90). Η ερμηνεία των τοπωνυμίων (σελ. 150-210). Αρβανίτικα τραγούδια. Μύθοι. Ανέκδοτα (σελ. 211-232).

119. **Μπαλωμένος** Κωνσταντίνος Αθ. – **Στεφανής** Γεώργιος Ευαγ., *Η Νέα Άμπλιανη Λαμίας*, εκδ. Εξωραϊστικού, Εκπολιτιστικού και Επιμορφωτικού Συλλόγου Νέας Άμπλιανης Λαμίας ‘Η Αγία Παρασκευή’, Λαμία 2018

Κοινωνική Συγκρότηση: Απασχόληση – Επαγγέλματα (σελ. 21-23). Νομή ή βοσκή και «αέρα» (σελ. 24). Ανεμοπήγαδα (σελ. 25-27). Καμίνεια-Κεραμοποιεία μέχρι το 1850 (σελ. 28-29). Καραγωγείς Λαμίας την περίοδο 1950-1960 (σελ. 30-31). Επαγγελματίες από τη Νέα Άμπλιανη, στην πόλη της Λαμίας (μεταξύ αυτών και τσαρουχάδες και καποράφτες) (σελ. 32-36). Πρόσφυγες Έλληνες πόντιοι από τη Ρωσία στη Νέα Άμπλιανη (σελ. 36-39). Περιγραφή των Αμπλιανιτών της Λαμίας, του Βλάση Γαβριηλίδη, 1892, με λαογραφικά στοιχεία για την καθημερινότητά τους (σελ. 111). Παλιές αφηγήσεις (σελ. 189-190). Νομάδες κτηνοτρόφοι. Πολλές πληροφορίες για την καθημερινή ζωή των Αμπλιανιτών στην Λαμία (σελ. 191-192).

120. **Μπάμπαλης** Ηλίας, «Λαογραφικά χωριού Σπαρτιάς», *Φθιώτις* 7 (1956), σελ. 47-48, 80 και *Φθιώτις* 8 (1956), σελ. 44-45

Μέρος Α΄: Λαϊκή Τέχνη: Παραδόσεις. Θρύλοι. Ιστορίες.

Μέρος Β΄: Λαϊκή Τέχνη: Αινίγματα. Παροιμίες. Κατάρες και βρισιές.

121. **Μπουρογιάννης Γεώργιος Θ., *Μαντασιά. Εικόνες απ' το παρελθόν*, Λαμία 2005**
Κοινωνική Συγκρότηση: Το Ρόισμα (σελ. 59-64).
Άλλα: Πλούσιο φωτογραφικό λεύκωμα με λεζάντες (σελ. 75- 189).
122. **Μπουρογιάννης Γεώργιος Θ., *Παλιά μου χρόνια*, Λαμία 2010**
Κοινωνική Συγκρότηση: Πάσχα 2009 (Εικόνες της καθημερινότητας και ειδική αναφορά στο Πάσχα των ντόπιων και των Αλβανών μεταναστών του χωριού Μαντασιά). Η ονομασία του χωριού (σελ. 197).
Ήθη και Έθιμα: Πάσχα (σελ. 19-24).
Λαϊκή Τέχνη: Η ονομασία του χωριού (σελ. 197).
123. **Μπουρογιάννης Γεώργιος Θεοδώρου, *Μαντασιά. Ρίζες και Κληρονομιά*, Λαμία 2010²**
Κοινωνική Συγκρότηση: Οικονομία: Κτηνοτροφία (σελ. 43-44). Η καλλιέργεια της γης (σελ. 44-46). Κοινωνία: Η επιλογή του τόπου (σελ. 49). Τα σπίτια (σελ. 49-50).
Ήθη και Έθιμα: Η εκκλησία (σελ. 51-55). Ψυχαγωγία (σελ. 58-60). Ο γάμος (σελ. 63-65). Τα Χριστούγεννα (σελ. 65-66). Των Θεοφανείων (σελ. 66-69). Των Απόκρεω (σελ. 70). Το έθιμο της Μπιρμπιρίτσας (σελ. 70).
Λαϊκή Τέχνη: Τοπωνύμια (σελ. 25-28). Η ενδυμασία (σελ. 57-58). Δημοτικά τραγούδια (σελ. 70-75). Παραμύθι (σελ. 76-78).
124. **Μωραΐτης Γιώργης, *Βοδόνιτσα. Κάστρο των Θερμοπυλών*, εκδ. Τυποεκδοτική, Αθήνα 2002³**
Κοινωνική Συγκρότηση: Οικονομική ζωή (σελ. 42). Μετανάστες στο εξωτερικό και στο εσωτερικό (σελ. 43). Οι βρύσες (σελ. 46-47).
Ήθη και Έθιμα: Ξωκκλήσια και ιδρυτές (σελ. 41-42).
Λαϊκή Τέχνη: Κάστρο και Βίγλα. Τοπογραφία – Τοπωνυμία (σελ. 23-40). Τοπωνυμίες και ονόματα από τη Φραγκοκρατία (σελ. 87-88). Ονόματα και θρύλοι από την Τουρκοκρατία (σελ. 135-137).
Άλλα (Γενικά): Λαογραφία (σελ. 44-46). Ο σύλλογος Μενδεντισιωτών (σελ. 303-304). Η εφημερίδα του συλλόγου (σελ. 305-306).
125. **Νάτσιος Δημήτριος Θ., *Δήμος Λιανοκλαδίου (Λιανοκλάδι – Αμούρι – Ζηλευτό – Μοσχοκαρυά – Στύρφακα). Ιστορία – Τουρισμός – Ανάπτυξη*, εκδ. Δήμου Λιανοκλαδίου, Λιανοκλάδι 2001**
Κοινωνική Συγκρότηση: Η εμποροπανήγυρη και η εβδομαδιαία λαϊκή αγορά στο Λιανοκλάδι (σελ. 40-41). Οι αγροτικές ασχολίες των κατοίκων της Μοσχοκαρυάς και οι μύλοι του χωριού (σελ. 92). Η κτηνοτροφία στη Μοσχοκαρυά (σελ. 94).
Λαϊκή Τέχνη: Η ανέγερση του ναού του Αγίου Δημητρίου στο Αμούρι από κτιστάδες της Κορυτσάς (στοιχεία και από τη συμφωνία) (σελ. 60).

126. **Νάτσιος Δημήτριος Θ.**, *Η λαμιώτικη “Γκαμήλα” (ένα πατροπαράδοτο αποκριάτικο έθιμο)*, εκδ. Παπ Press, Λαμία 2018

Ήθη και Έθιμα: Η λαμιώτικη “γκαμήλα” (σελ. 7-9). Η κατασκευή της “γκαμήλας” (σελ. 9-10). Η εμφάνιση – έξοδος της “γκαμήλας” (σελ. 13). Οι πρωταγωνιστές (σελ. 14-15). Σφάξιμο της “γκαμήλας” (σελ. 16).

Λαϊκή Τέχνη: Οι μουσικοί (σελ. 11-12).

127. **Νάτσιος Δημήτριος Θ.**, *Θεματολογία Τοπικής Ιστορίας. Θεματολογικοί κύκλοι – προτεινόμενα θέματα – βιβλιογραφικός οδηγός*, εκδ. Παπ Press, Λαμία 2019

Στους θεματολογικούς κύκλους υπάρχουν και θέματα που ενδιαφέρουν και τη Λαογραφία.

Κοινωνική Συγκρότηση: Ο κατοικούμενος χώρος (σελ. 16-18). Οι οικονομικές δραστηριότητες και ο οικονομικός βίος (σελ. 18-21). Το οικογενειακό περιβάλλον (σελ. 25-26). Το προσφυγικό (σελ. 27-28).

Ήθη και Έθιμα: Η διαφήμιση (σελ. 29-30).

Άλλα: Οι περιηγητές (σελ. 26-27).

128. **Νάτσιος Δημήτριος Θ.**, *Ιστορία της Σπαρτίας – Φθιώτιδος (15ος αιών. – σήμερα)*, εκδ. Παπ Press, Λαμία 2020

Κοινωνική Συγκρότηση: Το πρώτο χωριό στις υπώρειες της Όθρης: Περιγραφή της περιοχής (φυσικός χώρος) (σελ. 19-20). Προέλευση κατοίκων (σελ. 20-21). Εγκατάσταση κατοίκων (σελ. 22). Θέση χωριού (σελ. 22). Θέση ναών (σελ. 22-23). Θέση καλλιεργήσιμων εκτάσεων και είδη καλλιέργειας (σελ. 23-24). Κτηνοτροφία (σελ. 24-25). Οι ντιστρέλες και τα μαντάνια (σελ. 26-27). Οι νερόμυλοι (σελ. 27). Η εμποροπανήγυρη (σελ. 27-30). Μετακινήσεις του χωριού (σελ. 31-34). Γενάρχεις του χωριού (σελ. 43-52). Μετοικήσεις κατοίκων του χωριού (σελ. 53-64). Οικονομικός βίος: Γεωργία (σελ. 129-140). Κτηνοτροφία (σελ. 140-148). Βιοτεχνία (σελ. 148-158). Οι Σπαρτιώτες της διασποράς (σελ. 237-238).

Ήθη και Έθιμα: Θρησκευτικός βίος: Οι ιεροί ναοί (σελ. 95-101). Ο θεσμός της “υιοθεσίας” των εκκλησιών (σελ. 111-112). Τεχνητοί οικογενειακοί δεσμοί στη Σπαρτία (υιοθεσία και αδελφοποιία) (σελ. 123-124). Οι εκκλησίες της Νέας Σπαρτίας (σελ. 228-236).

Λαϊκή Τέχνη: Όνομα του χωριού (σελ. 37-38). Η παράδοση για παλιές οικογένειες του χωριού (σελ. 41-42). Σπαρτιώτες λαϊκοί οργανοπαίχτες και τραγουδιστές (σελ. 122-123). Θέσεις και τοπωνύμια (σελ. 183-187).

129. **Ξηροτύρης Ζάχος Ν.**, *Έθιμα και δοξασίες του λαού μας*, τ. Α΄, Αθήνα 1987

Κοινωνική Συγκρότηση: Ελληνικό σπίτι (σελ. 11-14). Το τζάκι του χωριού (σελ. 14-17). Ο μπαλωματής. Μορφές του χωριού που χάνονται (σελ. 101-105). Μορφές του χωριού: ο μπακάλης (σελ. 106-110). Οιωνοί – πλατοσκοπία και σπλαγχοσκοπία (σελ. 151-156). Αθάνατο νερό κι αθάνατο βοτάνι. Ο πόθος της αθανασίας (σελ. 156-158). Τεκνοβότανο – άτεκνο και αρρενογονία (σελ. 159-163). Μορφές της υπαίθρου που χάνονται: ο καλαντζής (σελ. 188-192). Τα χάνια και ο αγωγιάτης (σελ. 193-196). Ο μυλωνάς και ο μύλος (σελ. 196-200). Ο μύθος της κατάρας των τσιγγάνων (σελ. 200-207).

Ἦθη και Ἔθιμα: Φιλόξενα χωριά και φιλόξενα σπίτια. “Κοπιάστε μετά χαράς” (σελ. 18-26). Ο γείτονας στο χωριό – Αλληλεγγύη του χωριού (σελ. 27-33). Νυχτέρια στο χωριό (σελ. 33-36). Το πανηγύρι, ένας κοινωνικός δεσμός, μια αρμονική και ομαδική χαρά του χωριού (σελ. 37-44). Η Κυριακή και τα γιορτάσματα στο χωριό (σελ. 45-52). Ξημερώνοντας Χριστούγεννα (σελ. 53-56). Το ποδαρικό, τύχη και σύμπτωση (σελ. 56-64). Ἔθιμα της Ρούμελης, Αἱ Γιάννης ο κουδουνάτος και το κοινό δείπνο (σελ. 65-66). Το ἔθιμο της Αποκριάς αργοπεθαίνει (σελ. 67-70). Αδελφική εχθρότητα και αγάπη (σελ. 71-76). Αδελφοποίηση – επιστήθια φίλια. Ὅποιον πάρει ο χάρος (σελ. 77-81). Μάγισσες και μάγια (σελ. 82-91). Προλήψεις και σάτιρα του λαού για τη ρόκα (σελ. 98-100). Ευχή επί ανορύξει φρέατος και ανορεξία (σελ. 111-114). Νεράιδες (σελ. 114-124). Το γυναικείο πένθος (σελ. 125-129). Στοιχειά και στοιχειώματα (σελ. 130-135). Φαντασία και φαντάσματα (σελ. 135-140). Δράκοι (σελ. 147-151). Αθάνατο νερό κι θάνατο βοτάνι. Ο πόθος της αθανασίας (σελ. 156-158). Τεκνοβότανο – άτεκνο και αρρενογονία (σελ. 159-163). Το λησμονοβότανο και ο αμάραντος. Δοξασίες του λαού μας (σελ. 164-168). Το μονόσκορδο (σελ. 168-170). Φίδια και λαός. Ο οικουρός όφις (σελ. 171-176). “Και κλάσας τον άρτον έδωκεν αυτοίς ειπών” (σελ. 177-180). Μοίρες και μοιρολατρεία (σελ. 181-184).

Λαϊκή Τέχνη: Λαϊκή τέχνη. Η υφάντρα και κεντήστρα (σελ. 91-98). Προλήψεις και σάτιρα του λαού για τη ρόκα (σελ. 98-100). Νεράιδες (σελ. 114-124). Στοιχειά και στοιχειώματα (σελ. 130-135). Τα Βαρδούσια και το στοιχείο τους (σελ. 140-144). Ο Βλάχος και ο χάρος (σελ. 144-146). Δράκοι (σελ. 147-151). Το μονόσκορδο (σελ. 168-170). Ο Αράπης της Υπάτης (σελ. 184-188).

130. **Ἐηροτύρης Ζάχος Ν.**, *Ἔθιμα και δοξασίες του λαού μας*, τ. Β', Αθήνα 1987

Κοινωνική Συγκρότηση: Νοσταλγία του χωριού (σελ. 18-24). Η ζωή στα παλιά τα χρόνια (σελ. 24-35). Πώς χτίστηκαν τα χωριά μας (σελ. 36-44). Ποιμενικές δοξασίες και ποιμενική ζωή που χάνεται (σελ. 48-59). Όνειρα και ονειροκρίτες (σελ. 111-116). Λαϊκή αστρολογία (σελ. 116-121). Τα παζάρια (σελ. 174-181). Μπομπότα η αλειτούργητη (σελ. 182-188).

Ἦθη και Ἔθιμα: Η καμπάνα του χωριού (σελ. 44-47). Ποιμενικές δοξασίες και ποιμενική ζωή που χάνεται (σελ. 48-59). Θρησκευτικά ἔθιμα του λαού. Περίδειπνον ή Μακαρία (Μακάρεση) (σελ. 64-67). Εσπερινός και απόδειπνο σε μοναστήρι (σελ. 67-71). Ισκιωμένα και υψωμένα δέντρα (σελ. 71-74). Τα τάματα (σελ. 74-81). Ευχή και κατάρα (σελ. 81-91). Δοξασίες του λαού για το κρασί και το ρακί (σελ. 91-101). Πονηριές του Φλεβάρη (σελ. 101-104). Μαγική τέχνη και πώς μαντεύουν τα κορίτσια τον γαμπρό (σελ. 104-111). Αφορισμός και ανάθεμα (σελ. 121-130). Ξόρκια (σελ. 131-136). Βασκανία – Το μάτιασμα (σελ. 136-144). Δαίμονες και βρυκόλακες (σελ. 145-159). Ο σατανάς και η γίδα. Ζώα δημιουργήματα του Χριστού και πλάσματα του Διαβόλου (σελ. 159-164). Τραβήγματα – κόψιμο μαλλιών κοριτσιών και εκδίκηση (σελ. 164-169). Διαπόμπευση (σελ. 170-173). Το αστραπόβολο και ο ανεμοστρόβιλος (σελ. 188-194). Ο ιεροκήρυκας και ο αδάκρυτος (σελ. 194-198). Η πάστρα και οι παστρικές (σελ. 198-200). Κατουρημένες ποδιές (σελ. 201-204).

Λαϊκή Τέχνη: Πώς χτίστηκαν τα χωριά μας (σελ. 36-44). Ευχή και κατάρα (σελ. 81-91). Ξόρκια (σελ. 131-136). Ο βουκόλος και ο κούκνας (παράδοση) (σελ. 204-207).

131. **Ἐηροτύρης Ζάχος Ν.**, *Ἔθιμα και δοξασίες του λαού μας*, τ. Γ', Αθήνα 1989

132. **Ἐηροτύρης Ζάχος Ν.**, *Ἔθιμα και δοξασίες του λαού μας*, τ. Δ', Αθήνα 1989

133. **Ξηροτύρης Ζάχος Ν.**, *Τραγούδια της Ρούμελης*, Αθήνα 1991

Λαϊκή Τέχνη: Να γνωρίσουμε το δημοτικό μας τραγούδι και το δημιουργό του λαό (σελ. 14-18). Παράδοση και δημοτικό τραγούδι (σελ. 19-23). Ποιος ο πλάστης και ο δημιουργός του δημοτικού τραγουδιού (σελ. 24-27). Τι είναι το δημοτικό τραγούδι (σελ. 28-32). Ακριτικά ιστορικά τραγούδια. Ηρωικά και του θρύλου (σελ. 33-45). Το κλέφτικο τραγούδι – Κλέφτικη ζωή – Το λάβωμα του κλέφτη (σελ. 46-61, 68-90, 111-139). Αγάπη στ' άρματα και τα τραγούδια τους (σελ. 62-68). Τραγούδια της απιστίας και της ορμήνιας (σελ. 90-105). Κλέφτικα όνειρα και δημοτικό τραγούδι (σελ. 106-110). Τραγούδια της λεβεντιάς και της παληκαριάς (σελ. 140-155). Ληστρικά τραγούδια (σελ. 155-164). Ποιμενικά και βλάχικα τραγούδια (σελ. 164-183). Τραγούδια του βουνού και της φύσης (σελ. 184-204). Το φεγγάρι και τα αστέρια στο δημοτικό τραγούδι (σελ. 205-208). Πουλιά και ζώα στο δημοτικό τραγούδι (σελ. 209-238). Το δημοτικό τραγούδι πρόδρομος του 21 (σελ. 238-247). Τραγούδια του γάμου (σελ. 247-262). Τραγούδια της αγάπης και του έρωτα (σελ. 263-287). Τραγούδια της ξενιτιάς (σελ. 288-302). Μοιρολόγια (σελ. 303-309). Νανουρίσματα (σελ. 309-312). Λατρευτικά τραγούδια (σελ. 313-316). Τραγούδια της δουλειάς (σελ. 317-320). Συμποσιακά – φιλόξενα τραγούδια (σελ. 321-324). Τραγούδια περιγελαστικά – σκωπτικά – εύθυμα – αποκριάτικα (σελ. 325-332). Ο τραγουδιστής (σελ. 333-343). Παραποίηση και κακοποίηση του δημοτικού τραγουδιού (σελ. 344-351).

134. **Ξηροτύρης Ζάχος Ν.**, *Λαϊκά όργανα και χοροί της Ρούμελης*, Αθήνα 1992

Λαϊκή Τέχνη: Δημοτική μουσική (σελ. 12-17). Λαϊκά όργανα – ζυγιά (σελ. 18-23). Η φλογέρα (σελ. 23-34). Άλλα λαϊκά όργανα (σελ. 35-44). Οι οργανοπαίχτες (σελ. 44-51). Μουσική παράδοση και παραποίηση (σελ. 52-57). Ο χορός (σελ. 58-79). Είδη χορών (σελ. 80-82). Χορός τσάμικος (Παρατίθενται 51 τραγούδια που χορεύονται με το ρυθμό του τσάμικου, τα περισσότερα από τη Φθιώτιδα) (σελ. 83-106). Συρτοί και καλαματιανοί χοροί (Παρατίθενται 42 τραγούδια που χορεύονται με το ρυθμό του καλαματιανού, μερικά και από τη Φθιώτιδα (σελ. 107-119). Άλλοι χοροί (σελ. 120-130). Κλειστός χορός (σελ. 131-133). Τι είναι και πώς χορεύεται το κλειστό (σελ. 133-135). Κλειστοί χοροί και τραγούδια (Παρατίθενται 12 τραγούδια από την περιοχή της Υπάτης) (σελ. 136-140). Άλλοι παραδοσιακοί χοροί της Υπάτης (σελ. 141-149). Ο ‘‘απαν’ χορός’’ της Πελασγίας (σελ. 150-152). Παραποίηση (σελ. 153-157).

135. **Ξηροτύρης Ζάχος Ν.**, *Ήθη – έθιμα και δοξασίες του λαού μας*, τ. Ε', Αθήνα 1997

Κοινωνική Συγκρότηση: Χάνια, λιμάνια της ξηράς – Χατζήδες (σελ. 57-61). Οι αγωγιάτες (σελ. 61-62). Φανοποιοί (φαναρτζήδες ή τενεκετζήδες) (σελ. 102-109). Βαρελοποιοί (βαενάδες) (σελ. 109-113). Σαγματοποιοί (σελ. 113-118). Οι πεταλωτήδες (σελ. 118-121). Ασβεστοποιοί - Κεραμοποιοί – Ξυλοκαρβουνάδες (σελ. 126-134). Παραδοσιακοί μαστόροι (σελ. 134-137). Το ρακαριό και ο μύθος της φλούδας του σταφυλιού (σελ. 137-142).

Ήθη και Έθιμα: Στοιχειά και στοιχειώματα. Αγαθοποιά και κακοποιά στοιχειά (Αναφορά στον Αράπη της Υπάτης) (σελ. 20-30). Τα στοιχειά της Καστανιάς και του Νεχωριού (σελ. 33-36). Το στοιχειό των Βαρδουσιών (σελ. 41-46).

Λαϊκή Τέχνη: Ποιος νίκησε τον Διάβολο. Ποιος γέλασε τον Χάρο και ποιος τον κρέμασε και τον έδερνε (σελ. 10-20). Μαρμάρωμα συμπεθερκού στο χωριό μου (παράδοση) (σελ. 50-56). Οι λαναράδες (σελ. 63-66). Οι χτενάδες και τα χτένια – Πώς γίνονται τα χτένια – Το χτένισμα και είδη χτενιών (σελ. 69-71). Ρόκα και αργαλειός, η βιοτεχνία του σπιτιού (σελ. 72-75). Λαϊκή τέχνη. Η υφάντρα (σελ. 75-78). Αργαλειός, ο ομφαλός της οικιακής οικονομίας (σελ. 78-85). Το αδράχτι και το σφοντύλι (σελ. 85-88). Το ελληνικό κέντημα (σελ. 89-91). Το κέντημα του μαντηλιού έκφραση της αγάπης (σελ. 92-96). Η κεντητή ποδιά (σελ. 96-99). Το γαϊτάνι (σελ. 99-101). Τσαρουχοποιοί – ο τσαρουχάς (σελ. 121-126). Ο καποράφτης (σελ. 143-149). Ελληνοράφτες και Ρουμελιώτικη φορεσιά (σελ. 149-155). Η γυναικεία φορεσιά της Ρούμελης (σελ. 155-160).

136. **Ξηροτύρης Ζάχος Ν.**, *Ήθη – έθιμα – δοξασίες και βιώματα του λαού μας*, τ. ΣΤ', Αθήνα 1998

Ήθη και Έθιμα: Ήθη, έθιμα, δοξασίες, βιώματα και εθιμικό δίκαιο (σελ. 11-29). Γιορτές – πανηγύρια και γιορτάσματα. Η Κυριακή του χωριού (σελ. 29-34). Γιορτές και γιορτάσματα (σελ. 34-40). Εορταστική και κοινωνική μορφή των πανηγυριών του χωριού και των ξωπάγκυρων των ξωκλησιών (σελ. 40-41). Ξωκλήσια και ξωπάγκυρα (σελ. 41-45). Ποιμενική θρησκευτικότητα (σελ. 45-46, 151-154). Μεγαλόγιορτα – θρησκευτικά – λατρευτικά έθιμα (σελ. 46-50). Προεόρτια – προετοιμασία Χριστουγέννων (σελ. 50-79). Πρωτοχρονιά – Γιορτή Αγίου Βασιλείου. Θρησκευτικά και λαϊκά έθιμα και παραδόσεις (σελ. 80-100). Εορτή του Σταυρού (5 Ιανουαρίου) (σελ. 100-102). Εορτή των Θεοφανίων ή Φώτων (σελ. 102-105). Αη-Γιάννης ο κουδουνάτος (σελ. 105-106). Απόκριες (σελ. 106-114). Νηστεία ως κοινωνικός και θρησκευτικός θεσμός (σελ. 115-116). Ευαγγελισμός της Θεοτόκου (σελ. 117-118). Λαζαρόγιορτα και γιορτή των Βαΐων (σελ. 118-121). Θρησκευτικά και λαϊκά έθιμα της Μ. Εβδομάδας, της Εβδομάδας των Παθών (σελ. 122-127). Πάσχα και λαμπριάτικα θρησκευτικά και λαϊκά έθιμα (σελ. 128-135). Αδελφοποίηση και επιστήθια φιλία (σελ. 136-139). Άλλες γιορτές (σελ. 146-151). Γιορτές Δεκαπενταύγουστου (σελ. 154-157). Ο Κλήδονας και τα ριζικάρια (σελ. 157-159).

Λαϊκή Τέχνη: Τα κάλαντα – αγυρμοί ή καλημέρα (σελ. 52-54). Χοροί και τραγούδια (σελ. 139-146).

137. **Ξηροτύρης Ζάχος Ν.**, *Νυκτιπλανή Πνεύματα*, Αθήνα 2001

Λαογραφικά στοιχεία από τη Φθιώτιδα.

Ήθη και Έθιμα: Νεράιδες και αθανασία (σελ. 102-109).

Λαϊκή Τέχνη: Θρύλοι: Ο παλουκωμένος της Υπάτης (σελ. 60-61). Το στοιχειωμένο κάστρο της Υπάτης (σελ. 62). Στοιχειό ο Αράπης της Υπάτης (σελ. 62-64). Το στοιχειό Νταούτι της Οίτης (σελ. 68-69). Μαρμάρωμα συμπεθερκού Καστανιάς και Τσούκας (σελ. 71-76). Καστανιώτικο και Νεχωρίτικο Στοιχειό και Στοιχειό της Πάθνας (σελ. 79-81). Οι Μάγισσες της Υπάτης. Ρωμαϊκής και σύγχρονης εποχής (σελ. 85-89).

138. **Πάλλης Γιώργος**, «Ο Ναός του Αγίου Νικολάου στο Νεχώρι. Ένα μνημείο της Νεότερης Εκκλησιαστικής Αρχιτεκτονικής», *Νεχωρίτικα* 39 (2011), σελ. 4-15

Λαϊκή Τέχνη: Ευλόγλυπτα της εκκλησίας (σελ. 8-12). Κειμήλια (αργυρά κλπ.) (σελ. 13).

139. **Παναγής Θ.**, «Λαογραφικά Σκλήθρου Φθιώτιδος», *Φθιώτις* 10 (1957), σελ. 133-134
Ήθη και Έθιμα: Εγκυμοσύνη των γυναικών. Γέννηση. Πρώτες περιποιήσεις και φροντίδα του νεογνού. Λοχεία. Φροντίδα των νεογνών. Οι παιδικές ασθένειες και η θεραπεία τους.
140. **Παπαγεωργίου Αθ.**, «Το χωριό Μαυρίλλο (Ιστορικά και λαογραφικά)», *Φθιώτις* 8 (1956), σελ. 37-39
Ήθη και Έθιμα: Ήθη και έθιμα. Δεισιδαιμονίες και προλήψεις.
141. **Παπαγεωργίου Χαράλαμπος Αρ.**, *Στις πλαγιές του Τυμφορηστού. Γεωπολιτική, ιστορική, πολιτιστική, γλωσσική, λαογραφική έρευνα*, εκδ. Ιβίσκος, Αθήνα 2014²
Κοινωνική Συγκρότηση: Ποιμενικός βίος. Γεωργικός βίος. Κοινωνική οργάνωση. Λαϊκή κατοικία.
Ήθη και Έθιμα: Παιδιές. Γαμήλια έθιμα. Λαϊκή λατρεία. Δεισιδαιμονίες.
Λαϊκή Τέχνη: Τραγούδια. Παροιμίες. Υφαντική.
142. **Παπαθεοδώρου Κωνστ. Ι.**, *Ροβολιάρι και 35 χρόνια δάσκαλος*, Αθήνα 1990
Κοινωνική Συγκρότηση: Το Ροβολιάρι και οι Ροβολιαρίτες από τη δεκαετία του 1930 στη δεκαετία του 1990 (σελ. 15-20). Οι Ροβολιαρίτισσες (σελ. 20-24). Η γεωργία και η κτηνοτροφία στο Ροβολιάρι (σελ. 28-32). Οι Ροβολιαρίτες τεχνίτες μωσαϊκών (σελ. 32-33). Η προσωπική εργασία (σελ. 34-35). Το ψωμί. Όργωμα, σπορά, βοτάνισμα, θέρισμα, αλώνισμα, άλεσμα, ζύμωμα (σελ. 48-50).
Ήθη και Έθιμα: Οι εκκλησίες του χωριού μας (σελ. 40-43). Τα εξοκκλήσια που πανηγυρίζουν (σελ. 44-46). Ο σύλλογος και εκδηλώσεις του (καντάδα – λαϊκό πανηγύρι) (σελ. 59, 62-64). Χριστουγεννιάτικες αναμνήσεις (σελ. 79-81). Χριστουγεννιάτικα έθιμα (σελ. 81-84). Τα κάλαντα (σελ. 84-85).
Λαϊκή Τέχνη: Τοπωνυμίες του χωριού μας (σελ. 12-13). Ιστορίες Ροβολιαριτών (σελ. 24-26). Ο σύλλογος και εκδηλώσεις του (καντάδα – λαϊκό πανηγύρι) (σελ. 59, 62-64). Τα κάλαντα (σελ. 84-85).
Άλλα: Η Λαογραφική μας συλλογή (σελ. 38-40).
143. **Παπαλιάκου-Δημοπούλου Δήμητρα**, *Φθιώτιδα. Ιστορία – Λαογραφία – Λογοτεχνία*, Αθήνα 2007
Λαϊκή Τέχνη: Δημοτικά και κλέφτικα τραγούδια (σελ. 87-103).
Άλλα: Παράδοση και Λαογραφία (σελ. 61-68). Προσφορά προσωπικοτήτων και Ιδρυμάτων στη Λαογραφία (σελ. 69-78).
144. **Παπαναγιώτου Δ.Χ.**, «Λαϊκή τέχνη και ιατρική», *Νεχωρίτικα* 38 (2010), σελ. 47-51
Κοινωνική Συγκρότηση: Λαϊκή ιατρική (σελ. 48-51).
Λαϊκή Τέχνη: Τέχνες των χειρών (σελ. 47-48).

145. **Παπανικολάου Νικόλαος Κων.**, *Τα Αργύρια. Ένα όμορφο χωριό της Δυτικής Φθιώτιδας*, Αθήνα 2005

Κοινωνική Συγκρότηση: Τα ρακαριά (σελ. 145-146). Οι κάπες και οι καποράφτης (σελ. 147-148). Νερόμυλοι (σελ. 150). Το χτίσιμο του σπιτιού (σελ. 166-167). Πρακτική ιατρική (σελ. 173-175). Ήθη και Έθιμα: Θρησκευτική ζωή – Λαϊκή λατρεία (σελ. 110-115). Ψυχικός δεσμός μεταξύ των κατοίκων (σελ. 119-120). Φιλοξενία, αλληλοβοήθεια, ενίσχυση των φτωχών (σελ. 120-122). Συναλλαγές – Λαϊκό δίκαιο (σελ. 122). Ψυχαγωγία, πανηγύρι (σελ. 122-124). Παιδικά παιχνίδια (σελ. 134-139). Ήθη και έθιμα των Αποκριών, των νηστειών (σελ. 153-155). Γαμήλια έθιμα (σελ. 155-163). Η γέννηση (σελ. 163-164). Τα βαφτίσια (σελ. 164). Θάνατος (σελ. 165). Προλήψεις – δοξασίες και δεισιδαιμονίες (σελ. 169-172). Μάγια και μάγισσες (σελ. 172).

Λαϊκή Τέχνη: Τοπωνύμια (σελ. 18-32). Ντοπιολαλιά (σελ. 86-107). Παροιμίες (σελ. 108-109). Τραγούδια και χοροί (σελ. 125-133). Λαϊκή τέχνη – χειροτεχνία (σελ. 140-142). Σκευή και εργαλεία (σελ. 143-144). Οι κάπες και οι καποράφτης (σελ. 147-148). Νερόμυλοι (σελ. 150). Η σαρμανίτσα (σελ. 150-152). Παπούτσια και γουρνοτσάρουχα (σελ. 152). Το χτίσιμο του σπιτιού (σελ. 166-167).

146. **Παπαντωνίου Ελένη**, «Το προσφυγικό ζήτημα όπως το βίωσε η Φθιώτιδα: συγκρίνοντας το χθες με το σήμερα», στο Γεωργία Παντίδου (επιμ.), *Πρακτικά Ιου Πανελληνίου Συνεδρίου: Τοπική Ιστορία και Εκπαίδευση. Αναπτύσσοντας μια οργανική και αποτελεσματική σχέση μεταξύ τους, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (Λαμία 22-24 Νοεμβρίου 2019)*, Λαμία 2020

(Διαθέσιμο σε ψηφιακή μορφή χωρίς αρίθμηση στις σελίδες: https://docs.google.com/document/d/1vmia0Aje8E1YI9iuIDdaDTY_-GT-ZARjnExuBnw0CzI/edit)

147. **Παπασταθόπουλος Στέφανος Θ.**, *Ο Θαυμακός, εμείς και οι ρίζες μας*, Αθήνα 1991

Κοινωνική Συγκρότηση: Οι Βλάχοι είναι γνήσιοι Έλληνες. Βλάχοι – Armani (σελ. 33-34). Κουτσοβλάχοι (σελ. 35). Σαρακατσαναίοι ή Σαρακατσάνοι (σελ. 35-37). Ανταλλαγή προϊόντων (πεπόνια και καυσόξυλα) (σελ. 127-128). Τώρα και 50 χρόνια (αναφορά στους γυρολόγους επαγγελματίες) (σελ. 128-130). Η βρύση του χωριού (σελ. 130-133).

Λαϊκή Τέχνη: Η μαρμαρωμένη νύφη ή νυφίτσα. Ένα παλιό παραμύθι του Θαυμακού (σελ. 19-20). Ένα παλιό ανέκδοτο (σελ. 143). Θαυμακιώτικο ανέκδοτο (σελ. 147).

148. **Παπαχρίστου Κώστας Α.**, *Παρνασσιώτικα. Γλωσσικά, ιστορικά και αρχαιολογικά, λαογραφικά*, εκδ. Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Αθήνα 1984

Λαογραφικά στοιχεία για την Αμφίκλεια (Δαδί) Φθιώτιδας.

Ήθη και Έθιμα: Δαδιώτικο Αποκριάτικο Έθιμο (σελ. 205-210).

Λαϊκή Τέχνη: Το Δαδί (πληροφορίες για το τοπωνύμιο) (σελ. 65-70).

149. **Πολυμεροπούλου Μαρία Π. – Πολυκανδριώτη Σταματία Γ. – Οικονόμου**

Ειρήνη Κ., *Φυσικές πηγές ενέργειας. Υδροκίνηση στην Επαρχία Φθιώτιδος*, εκδ. Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Φθιώτιδας, Λαμία 1998

Κοινωνική Συγκρότηση: Ο νερόμυλος στη Φθιώτιδα (σελ. 12-14). Ανακάλυψη της γεωργίας. Σπορά – θερισμός – αλωνισμός (σελ. 29-42). Τα μέρη του μύλου (σελ. 43-57). Περιγραφή αλέσματος – τεχνίτες (σελ. 59-62). Μυλωνάς – Ξάι. Ηπειρώτες μυλωθοροί (σελ. 63-68). Εκμετάλλευση νερόμυλου – Συμβάσεις – Φορολογία – Δίκαιο (σελ. 69-72). Τα χωριά που επισκεφτήκαμε (σελ. 73-223). Χωριά που δεν είχαν μύλο (σελ. 224-225). Μαρτυρίες (σελ. 227-255).

Λαϊκή Τέχνη: Ρέματα, πηγές και βρύσες που έγιναν τοπωνύμια (σελ. 25-27).

150. **Πολυμέρου-Καμηλάκη Αικατερίνη**, «Ανέκδοτο λαογραφικό υλικό από την Υπάτη στο Αρχείου Ν.Γ. Πολίτη του Κέντρου Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών», *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου “Η Υπάτη στην εκκλησιαστική ιστορία, την εκκλησιαστική τέχνη και τον ελλαδικό μοναχισμό” (Υπάτη 8-10 Μαΐου 2009)*, εκδ. Ιεράς Μητροπόλεως Φθιώτιδος, Αθήναι 2011, σελ. 337-360

Σχολιασμός του χειρογράφου 199 του Κέντρου Λαογραφίας (βλ. πιο κάτω).

Ήθη και Έθιμα: Έθιμον της Ιερουσαλής (σελ. 343-348). Έθιμον του Αϊγιάννη του Κουδουνά (σελ. 348-349).

Λαϊκή Τέχνη: Ανεμότρυπα (τοπωνύμια και παράδοση) (σελ. 349-350). Άσματα: 7 (σελ. 350-355).

151. **Πολυμέρου Καλλιόπη**, *Πολιτιστική Φθιώτιδα: Ζητήματα ταυτότητας και ανάπτυξης*, Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Επικοινωνίας, Μέσων και Πολιτισμού, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2006

Κοινωνική Συγκρότηση: Ποιοι κατοικούν τη Φθιώτιδα; Ντόπιοι και επήλυδες: ένα πανόραμα ταυτοτήτων (σελ. 94-97).

Λαϊκή Τέχνη: Το γλωσσικό ιδίωμα της Φθιώτιδας (σελ. 131-136). Το θέατρο σκιών στη Φθιώτιδα (σελ. 218-226). Τα πρώτα θεατρικά μπουλούκια (σελ. 227-233). Το κουκλοθέατρο στη Φθιώτιδα (σελ. 271-275). Η σχέση της Λαμίας με το θέατρο και τη μουσική (σελ. 326-328).

Άλλα (Γενικά – θεωρητικά): Ο “βαρύς” αλλά και “απαραίτητος” ίσκιος της Αρχαιολογίας και της Λαογραφίας (σελ. 48-53). Η μελέτη της Φθιωτικής αρχαιότητας και του λαϊκού πολιτισμού (σελ. 57-66). Η διαδικασία της έρευνας για τους πολιτιστικούς συλλόγους (σελ. 358-362). Παρατηρήσεις σχετικά με το ερωτηματολόγιο (σελ. 363). Πολιτιστικός, εκπολιτιστικός, εξωραϊστικός, μορφωτικός... (σελ. 364-369). Οι τοπικοί σύλλογοι (σελ. 369-370). Οι σύλλογοι της Αθήνας (σελ. 370-375). Οι καταστατικές αρχές των συλλόγων (σελ. 375-376). Ένα παράδειγμα (σελ. 377-381). Οι γυναικείοι σύλλογοι της Φθιώτιδας (σελ. 381-386). Οι εθνοτοπικοί σύλλογοι (σελ. 386-388). Τα παράπονα των συλλόγων (σελ. 388-389). Οι σύλλογοι – σφραγίδες (σελ. 389-391). Συμπεράσματα για τους συλλόγους (σελ. 391-393). Οι πολιτιστικοί σύλλογοι της πρωτεύουσας: μάρτυρες της ερημωμένης ελληνικής υπαίθρου (σελ. 393-395).

152. **Πράπας** Ζαχαρίας Ευστ., *Ξυνιάδα Δομοκού Ν. Φθιώτιδας “Δαουκλι”*. Ιστορία – Πολιτισμός – Ηθη και Έθιμα, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Ξυνιάδας, Λαμία 1999
- Κοινωνική Συγκρότηση: Από την αγροτική και ποιμενική ζωή του Δαουκλί (σελ. 79-82).
- Ηθη και Έθιμα: Αποκρίατικά και άλλα ήθη και έθιμα (σελ 83-87). Ο γάμος στην Ξυνιάδα Δομοκού (Ηθη και έθιμα (σελ.88-94). Παλιά παιχνίδια ξεχασμένα (σελ. 95-101).
- Λαϊκή Τέχνη: Το τραγούδι της εορτής των Φώτων, όπως τραγουδιέται στο χωριό Ξυνιάδα Δομοκού(σελ. 71-77). Τοπωνύμια Ξυνιάδας Δομοκού: 73 (σελ. 121-125). Γιάννης Ροϊνάς, «Της Ξυνιάδας. Μια παράδοση για το νησί», Αναδημοσίευση από τα Λαογραφικά της Επαρχίας Δομοκού (σελ. 126-127). Δημοτικά τραγούδια: 10 (σελ. 128-133). Παροιμίες που λέγονται στο χωριό μας: 302 (σελ. 140-146).
153. **Πρωτοπαπός** Ζήσης Χρ., *Πελασγία. Από την Κρεμαστή Λάρισα μέχρι σήμερα*, εκδ. Συνδέσμου Πελασγιωτών, Αθήνα 1993
- Κοινωνική Συγκρότηση: Οι υδρόμυλοι (σελ. 147-148).
- Ηθη και Έθιμα: Αποκρίατικά έθιμα (σελ. 191).
- Λαϊκή Τέχνη: Ένα παλιό σπίτι του 19ου αιώνα (σελ. 126). Η μετονομασία από Γαρδίκι σε Πελασγία (σελ. 159). Ο “Απάν’ χορός” (σελ. 190-192). Τα τοπωνύμια (σελ. 205-207).
154. **Ρίζος** Κωνσταντίνος Δ., *Περιβόλι – Δερελί Δομοκού. Ιστορία – Οικονομία – Λαογραφία*, Περιβόλι Δομοκού 2016
- Κοινωνική Συγκρότηση: Κοινωνία. Γενικά (σελ. 89). Κατοικία (σελ. 89-90). Διατροφή (σελ. 93). Γεωργία (σελ. 119-122). Αναδασμός (σελ. 122-123). Κτηνοτροφία (σελ. 123-124). Νερόμυλος (σελ. 128-131). Το παζάρι του Δομοκού (σελ. 135).
- Ηθη και Έθιμα: Ψυχαγωγία (σελ. 94-95). Τα παιχνίδια μας (σελ. 96-110). Έθιμα Χριστουγέννων (σελ. 157-160). Έθιμα Πρωτοχρονιάς (σελ. 160-161). Έθιμα Θεοφανίων (σελ. 161-162). Έθιμα Αποκρίας (σελ. 162-163). Έθιμα Πάσχα (σελ. 163-166). Έθιμα Πρωτομαγιάς (σελ. 166). Πανηγύρια (σελ. 166-168). Αρραβόνας (σελ. 168-169). Γάμος (169-174). Γέννηση – βάφτιση (σελ. 174-175). Θάνατος (σελ. 175-176). Έθιμα των γεωργών (σελ. 177). Έθιμα των κτηνοτρόφων (σελ. 177-178). Διάφορα έθιμα (σελ. 178). Προλήψεις – δεισιδαιμονίες (σελ. 178-179).
- Λαϊκή Τέχνη: Τοπωνύμια (σελ. 20-29). Ενδυμασία (σελ. 93-94). Λαϊκοί οργανοπαίχτες (σελ. 95-96). Λαϊκοί ποιητές (σελ. 110-111). Παραδόσεις σχετιζόμενες με τον Ιερό Ναό της Αγίας Τριάδας (σελ. 142-144). Ντοπιολαλιά (σελ. 179-219). Παροιμίες (σελ. 219-252).
- Άλλα: Σύλλογοι (σελ. 112-116).
155. **Ρίζος** Παντελής Δ., *Το Ροβολιάρι. Ένα αρχέγονο χωριό της Ρούμελης (ανατομία μίας κοινωνίας)*, Αθήνα 1997
- Κοινωνική Συγκρότηση: Ο ξενιτεμός και η διασπορά των Ροβολιαριτών (σελ. 30). Οι νερόμυλοι του χωριού (σελ. 97-98).
- Ηθη και Έθιμα: Ο Θρησκευτικός βίος των Ροβολιαριτών (επιδράσεις απ’ την περιοχή των Αγράφων) (σελ. 46-53). Ο μόχθος, η εργασία και το γλεντοκόπι των Ροβολιαριτών (σελ. 93-96).
- Λαϊκή Τέχνη: Η αρχιτεκτονική των σπιτιών στο Ροβολιάρι (σελ. 18-19). Το ερασιτεχνικό θέατρο στο χωριό (σελ. 25-26). Ροβολιαρίτικα τραγούδια (σελ. 37-42). Στοιχεία για τις παλιές εκκλησίες

και την αγιογραφία (σελ. 54-55). Διάλεκτος και γλωσσάρι (σελ. 56-65). Τοπωνύμια και ετυμολογία τους (σελ. 65-68). Προέλευση επωνύμων (σελ. 79-83). Ευτράπελες διηγήσεις και ενθυμήματα (σελ. 108-112).

Άλλα: Το Λαογραφικό Μουσείο του Ροβολαρίου (σελ. 31-36).

156. **Ροϊνάς** Γιάννης, «Της Ξυνιάδας», *Χρονικό της Επαρχίας Δομοκού 7* (1996), σελ. 111-116

Λαϊκή Τέχνη: Μία παράδοση για το νησί: Ο θάνατος ενός γίγαντα (σελ. 111-112). Δημοτικά τραγούδια: 10 (σελ. 112-116).

157. **Ρούσκας** Γιάννης, *Μυλοτόπια, Μύλοι και Μυλωνάδες*, Αθήνα 1999

Κοινωνική Συγκρότηση: “Πατρός μυλωθρού” (Βιοματικό κεφάλαιο) (σελ. 11-12). Νερόμυλοι στον ελληνικό χώρο (σελ. 22-27). Μυλοτόπια (σελ. 27-31). “Χτήμαντα απέθαντα” (σελ. 31-32). Μύλοι και μυλωνάδες (σελ. 32-34). Η κοινωνία του νερόμυλου (σελ. 35-37). Η ζωή του μυλωνά (σελ. 37-41). Εικόνες ζωής στους μύλους (σελ. 41-50). Ο “κλέφτης” μυλωνάς (σελ. 51-54). Ο “αμαρτωλός” μυλωνάς (σελ. 54-59). Μοναξιά και ερωτική λαίμαργία (σελ. 59-61). Εραστής του υπερφυσικού (σελ. 62-64). Όνειρα και πραγματικότητα (σελ. 64-65). Οι μυλωνάδες του κόσμου (σελ. 71-75). Άλεσμα αναμνήσεων (σελ. 75-76).

Λαϊκή τέχνη: Μυλωθρικά τραγούδια (σελ. 61-62). Εργαστήρι λαϊκής σοφίας (Παροιμίες) (σελ. 65-68). Ιστορία γραμμένη στους μύλους (σελ. 68-71).

158. **Ρωμαίος** Κωνσταντίνος Α., «Το Αγιολίθαρο», *Ηπειρωτικά Χρονικά 6* (1931), σελ. 285-292

Ήθη και Έθιμα: Δεισιδαίμονες συνήθειες σχετικές με τη φωτιά στην Ελάτεια Φθιώτιδας από αφήγηση πληροφορητή (σελ. 288).

159. **Σέττας** Κώστας Χρ., *Λαογραφικά της Ρούμελης. Δημοτικά τραγούδια και ζόρκια*, Αθήνα 1989

Λαογραφικό υλικό αποκλειστικά από τη Φθιώτιδα, κυρίως από τη Λοκρίδα.

Λαϊκή Τέχνη: Συλλογή ζορκιών. Συλλογή δημοτικών τραγουδιών.

160. **Σκόρδας** Γιάννης Παν., *Οι νερόμυλοι του Δαδιού*, Αμφίκλεια 2010

Κοινωνική Συγκρότηση: Τα μυλοτόπια (σελ. 6). Λειτουργία του Νερόμυλου (σελ. 7-9). Οι μυλωνάδες (σελ. 10). Η ζωή στο Νερόμυλο (σελ. 11-14). Μύλοι του Δαδιού (σελ. 14-26).

Λαϊκή Τέχνη: Παροιμίες για τους μύλους και τους μυλωνάδες (σελ. 27-28). Οι μύλοι στα τραγούδια και τη λογοτεχνία (σελ. 29).

161. **Σκούρας** Γεώργιος Αθ., *Το Κλειστό. Χορός και τραγούδι στο Νεοχώρι Υπάτης*, Αθήνα 1974

162. **Σκούρας** Γεώργ. Α., «“Το κλειστό”». Ιδιόμορφο χορός και τραγούδι στο Νεοχώρι Υπάτης», *Στερεά Ελλάς 58* (1974), σελ. 26-32

Κοινωνική Συγκρότηση: Το Νεοχώρι Υπάτης. Περιβάλλον και συνθήκες ζωής των κατοίκων (σελ. 26-27).

- Λαϊκή Τέχνη: Ο χορός “το Κλειστό”. Τι είναι και πώς χορεύεται (σελ. 27-29). Τα “κλειστά” δημοτικά τραγούδια στο ρυθμό του χόρου (σελ. 29-32).
163. **Σκούρας** Γεώργιος, «Το Μακρुकάμπι. Θρύλοι, ιστορία, μάχες και στρατόπεδο αγωνιστών του 21», *Φθιωτικά Χρονικά* 3 (1982), σελ. 64-71
Κοινωνική Συγκρότηση: Παζάρι (σελ. 64-65).
Ήθη και Έθιμα: Το γλέντι προς τιμήν της άφιξης του Όθωνα και της Αμαλίας (σελ. 71).
Λαϊκή Τέχνη: Παραδόσεις (σελ. 65). Δημοτικά τραγούδια για μάχες: 2 (σελ. 65-66). Ο κλειστός χορός (σελ. 71). Δύο “κλειστά” τραγούδια του ακριτικού κύκλου (σελ. 71).
164. **Σταμέλος** Δημήτρης, *Νεοελληνική Λαϊκή Τέχνη. Πηγές, προσανατολισμοί και κατακτήσεις από τον ΙΣΤ΄ αιώνα ως την εποχή μας*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1993³
Λαϊκή Τέχνη: Αναφέρει τη Λαμία ως κέντρο αγρογοϊκής τέχνης (σελ. 18). Γίνεται αναφορά στο ξυλόγλυπτο εικονοστάσι του Καθολικού της Ιεράς Μονής Αγάθωνος στην Υπάτη Φθιώτιδας (σελ. 73). Αναφορά στη δράση του λαϊκού ζωγράφου Γιάννη Παγώνη στη Λαμία και στην Αταλάντη (σελ. 140). Στο κατάλογο των μουσείων και των συλλογών με έργα λαϊκής τέχνης παρατίθενται το Σκευοφυλάκιο της Ιεράς Μονής Αγάθωνος και το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Υπάτης (σελ. 219, 222).
165. **Σταυρομήτρος** Σταύρος Στέργ., «Το χωριό Πετρωτό», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 4 (1990), σελ. 48-59
Λαϊκή Τέχνη: Θρύλοι (σελ. 52-53). Τοπωνύμια (σελ. 53-56).
166. **Σταυρόπουλος** Γιώργος Παν. (επιμ.), *Η Αγία Παρασκευή Δομοκού (Έρευνα – Αναζήτηση). Με τη συμμετοχή των μαθητών Δ΄, Ε΄, ΣΤ΄ τάξης, του Δημοτικού Σχολ. Δομοκού*, Δομοκός 1994
Ήθη και Έθιμα: Ο βίος της Αγίας Παρασκευής.
Λαϊκή Τέχνη: Θρύλοι και παραδόσεις. Σκεύη και κειμήλια.
167. **Σταυρόπουλος** Γιώργος Παν., *Μουσική και μουσικοί, θέατρο και θεατρίνοι. Λαμία 1834-1940 και σκέψεις για τη μουσική αγωγή*, εκδ. Οικονόμος, Λαμία 2006
 Στοιχεία για τη μουσική και θεατρική ζωή της πόλης της Λαμίας, που εμπίπτουν και στα ενδιαφέροντα της Λαογραφίας.
Λαϊκή Τέχνη: Στοιχεία για τη μουσική παιδεία στη Λαμία (19ος αιώνας) (σελ. 9-15). Στεναγμός έρωτος (Για έναν ωδικό θίασο στη Λαμία) (σελ. 16-19). Αθανάσιος Δ. Ζαχαρόπουλος (ένας άγνωστος Λαμιώτης συνθέτης) (σελ. 20-26). “... συνιστώμεν εν Λαμία Φιλαρμονικήν Εταιρίαν...” (σελ. 27-31). Με την βελόνα του φωνόγραφου (σελ. 32-36). Το θέατρο στη Λαμία (1837-1926) (σελ. 37-39). Το ερασιτεχνικό θέατρο (σελ. 40-45). Το λαϊκό θέατρο (σελ. 46-52). Το κοσμικό θέατρο (σελ. 53-62). Ο χώρος των παραστάσεων (σελ. 63-68).

168. **Σωτηρόπουλος Νικόλαος Γ.**, *Λαογραφικά για το χωριό μου τον Ασβέστη*, Λαμία 1988

Κοινωνική Συγκρότηση: Το σπίτι (σελ. 5-8). Ποιμενική ζωή (σελ. 39-49). Γεωργική ζωή (σελ. 50-62). Ξενιτεμός (σελ. 75). Εργασίες γυναίκας (σελ. 84). Φροντίδα νοικοκυριού – Διατροφή (σελ. 89-92). Πρακτική θεραπευτική (σελ. 93-97).

Ήθη και Έθιμα: Οικογενειακή ζωή. Γάμος (σελ. 8-10). Αρραβωνιάσματα (σελ. 10-11). Προετοιμασία γάμου (σελ. 11-19). Γέννηση (σελ. 19-23). Βαφτίσια (σελ. 23). Παιχνίδια (σελ. 25). Θρησκευτική ζωή και παράδοση. Τα Χριστούγεννα (σελ. 26-28). Πάσχα ή Λαμπρή (σελ. 28-31). Κάλαντα των γιορτών (σελ. 32-38). Κοινωνική ζωή. Πανηγύρι (σελ. 63-64). Θάνατος (σελ. 76-78). Προλήψεις – δεισιδαιμονίες (σελ. 79-83). Τα νυχτέρια (σελ. 84-85).

Λαϊκή Τέχνη: Χορός (σελ. 64). Τραγούδια (σελ. 64-73). Παραδόσεις (σελ. 79-83). Αργαλειός (σελ. 85-87). Φορεσιές για τους άντρες (σελ. 87-88). Φορεσιές για τις γυναίκες (σελ. 88-89). Ιδιωματισμοί (σελ. 98-103).

169. **Σωτηρόπουλος Νίκος Γ.**, *Το Δίκαστρο (Ζημιανή). Ιστορικολαογραφική αναδρομή*, εκδ. Πολιτιστικού Συλλόγου Απανταχού Δικαστριωτών, Λαμία 2002

Κοινωνική Συγκρότηση: Το πατρικό σπίτι (σελ. 33-38). Ο ξενιτεμός (σελ. 95-97). Ασχολίες των κατοίκων: Μύλος – αλέσματα. Καλλιέργεια καλαμποκιού. Αμπέλια (σελ. 115-125). Ποιμενική ζωή (σελ. 125-134). Παραδοσιακή ιατρική (σελ. 145-149).

Ήθη και Έθιμα: Ο γάμος (σελ. 38-40). Ο αρραβώνας (σελ. 40-42). Τα στέφανα (σελ. 42-52). Προλήψεις για το γάμο (σελ. 53-55). Τραγούδια του γάμου (σελ. 55-57). Γέννηση (σελ. 57-61). Προλήψεις για τη λεχώνα και το παιδί (σελ. 61-64). Βάπτιση (σελ. 64-65). Χριστούγεννα (σελ. 68-70). Προλήψεις του Δωδεκαήμερου (σελ. 70-71). Πάσχα (σελ. 71-74). Έθιμα και προλήψεις των μεγαλογιορτάδων (σελ. 74-78). Γιορτές με εθιμογραφικές εκδηλώσεις (σελ. 78-82). Το πανηγύρι (σελ. 82-84). Ο θάνατος (σελ. 97-102). Υψωμένα δέντρα (σελ. 112-113). Εικονίσματα (σελ. 103-114). Προλήψεις και δεισιδαιμονίες (σελ. 152-156). Μαντικά σημάδια (σελ. 156-157). Αδελφοποιοί ή σταυραδερφοί (σελ. 162-163). Χρησμοί και προφητείες (σελ. 165).

Λαϊκή Τέχνη: Τραγούδια του γάμου (σελ. 55-57). Δημοτικοί χοροί και τραγούδια (σελ. 85-95). Αργαλειός (σελ. 140-144). Μύθοι και παραδόσεις (σελ. 149-152). Παροιμίες και λαϊκές εκφράσεις (σελ. 157-162). Λαϊκές φορεσιές (σελ. 166-167).

170. **Τζιβελέκη-Πολυμεροπούλου Μαρία**, *Λαογραφικά της Φθιώτιδας*, εκδ. Λαογραφικού Μουσείου Φθιώτιδας, Λαμία 1997

Κοινωνική Συγκρότηση: Δρίμες – μερομήνια – γριές (σελ. 80). Παλιά επαγγέλματα (σελ. 131-132).

Ήθη και Έθιμα: Θρησκευτικά έθιμα (σελ. 56-609). Προλήψεις και δεισιδαιμονίες (σελ. 69-76). Έθιμα του γάμου (σελ. 76-79). Κάλαντα (σελ. 83-87). Παιδικά παιχνίδια, φράσεις και στιχάκια (σελ. 101-121, 125-128).

Λαϊκή Τέχνη: Κακοί χαρακτηρισμοί – παραγκώμια (σελ. 15-30). Χαρακτηρισμοί σχετικά με αρρώστιες (σελ. 31-32). Παροιμίες (σελ. 33-46). Φοβέρες – κατάρες (σελ. 46-54). Ξορκισμοί (σελ. 81-82). Κάλαντα (σελ. 83-87). Ευχές και παροιματικές εκφράσεις (σελ. 92-93). Νανουρίσματα –

ταχταρίσματα (σελ. 94-98). Χαϊδευτικά για τα μικρά παιδιά (σελ. 99-100). Παιδικά παιχνίδια, φράσεις και στιχάκια (σελ. 101-121, 125-128). Γλωσσοδέτες (σελ. 122). Παρωδία ψαλμών (σελ. 123). Αποκριάτικες παρωδίες ψαλμών (σελ. 123). Αποκριάτικα αστεία (σελ. 124-125). Οι αετοί (Δημοτικό) (σελ. 129). Μια παράδοση για τον Άγιο Γεώργιο (σελ. 130). Τα γυναικεία ονόματα της περιοχής (σελ. 133-140). Γλωσσάρι (σελ. 141-154).

171. **Τζιβελέκη-Πολυμεροπούλου Μαρία, *Με τους “δικούς” μας στα Βουνά και τα Χειμαδιά. Σαρακατσαναίοι, Λαμία 1999***

Λαογραφικά στοιχεία από τη Φθιώτιδα.

Κοινωνική Συγκρότηση: Στα β'να στο Λουπάκι (σελ. 38-44). Είμαστε στο Λουπάκι (περιγραφή του κонаκιού και των δραστηριοτήτων στον οικισμό) (σελ. 45-57). Τα πράματα (πληροφορίες για την κτηνοτροφία και τα αιγοπρόβατα) (σελ. 57-66). Η ζωή στη στάνη και ιστορίες με τα ξαδέλφια (σελ. 67-91). Κήπια – χωριανές – καλαντζήδες – γύφτοι – γυρολόγοι (σελ. 156-158). Στα χειμαδιά (σελ. 165-171). Στην Αμαλώτα (σελ. 171-180).

Ήθη και Έθιμα: Θρησκευτική ζωή στη στάνη (σελ. 92-99). Η γυρ'βολιά στη βαρέλα (σχετικά με τα συνοικέσια) (σελ. 134-142). Γέννα – κουμπιές (σελ. 143-146). Τραχανάς (σελ. 147-149).

Λαϊκή Τέχνη: Οι γυναίκες (αναφορά σε όλες τις παραδοσιακές τέχνες των χεριών που έκαναν οι σαρακατσάνες γυναίκες) (σελ. 99-123). Ο Μήτρος και τα γίδια του (ιστορία) (σελ. 149-153). Ιστορίες και παραδόσεις προσώπων (σελ. 154-155, 159-164). Γιορτινή φορεσιά Σαρακατσάνας στη Ρούμελη (σελ. 182). Γλωσσάρι (σελ. 186-187).

172. **Τζιβελέκη-Πολυμεροπούλου Μαρία, *Αγαπητοί μου συμπολίτες... Λαμιώτικα, Λαμία 2003***

Σημαντικά στοιχεία από την καθημερινή ζωή στον αστικό χώρο της Λαμίας, που ενδιαφέρουν την λαογραφική έρευνα.

Κοινωνική Συγκρότηση: Οι εκλογές (σελ. 13-21). Τύποι της παλιάς Λαμίας (Ανατολική συνοικία – Σλα Μαχαλάς) (σελ. 22-56). Οι ταβέρνες (σελ. 61-65). Η ζωή και η καταγωγή των γύφτων (σελ. 65-71). Χαρακτηριστικοί τύποι στις άλλες συνοικίες της πόλης (σελ. 72-122). Κι άλλα Λαμιώτικα. Κι άλλοι άνθρωποι. Αληθινές ιστορίες (σελ. 123-133). Το τέλος της μικρής γειτονιάς (Από τα πέτρινα σπίτια στις τσιμεντένιες πολυκατοικίες) (σελ. 134-137).

Ήθη και Έθιμα: Η γκαμήλα (σελ. 57-60). Τα πρώτα καλλιστεία στη Λαμία. Αποκριά 1929 (σελ. 149).

Λαϊκή Τέχνη: Οι λατέρνες – τα γραμμόφωνα (σελ. 60-61). Οι δικοί μου στον κύκλο της ζωής μου (σελ. 138-143).

Άλλα: Ο πρώτος Γυναικείος Σύλλογος το 1938 στη Λαμία (σελ. 144-149). Γυναίκες της Λαμίας μέχρι το 1950 (σελ. 150-166). Τα γυναικεία ονόματα (σελ. 167-171).

173. **Τριανταφύλλου Κώστας Δήμου, *Αγία Παρασκευή Λοκρίδας. Ιστορία και λαογραφία, Παλλήνη Αττικής 2018***

Κοινωνική Συγκρότηση: Οι επαγγελματίες του χωριού (σελ. 28-30). Οι ερασιτέχνες (σελ. 35). Η κατοικία – Ο φούρνος – Το κοτέτσι – Ο αχυρώνας – Το πατητήρι (σελ. 101-110). Τα πηγάδια

(σελ. 111-117). Τα καφενεΐα και οι ταβέρνες (σελ. 118-122). Τα γεφύρια (σελ. 131-132). Γεωργικές δραστηριότητες (σελ. 133-156). Διατροφή (σελ. 157-169).

Ήθη και Έθιμα: Το συνοικέσιο και ο αρραβώνας (σελ. 186-187). Ο γάμος (σελ. 187-193). Η εγκυμοσύνη και η γέννα (σελ. 194-195). Τα βαφτίσια (σελ. 196). Ο θάνατος (σελ. 197-199). Έθιμα των Χριστουγέννων (σελ. 200-202). Έθιμα της Πρωτοχρονιάς (σελ. 203-205). Έθιμα της Αποκριάς (σελ. 206-208). Έθιμα των ονομαστικών γιορτών (σελ. 209). Έθιμα του Πάσχα (σελ. 210-221). Έθιμα της Πρωτομαγιάς και της Ανάληψης (σελ. 222-224). Το πανηγύρι (σελ. 225-226). Παιχνίδια (σελ. 227-231).

Λαϊκή Τέχνη: Το λεξιλόγιο. Ντόπιο ιδίωμα (σελ. 78-85). Τοπωνύμια (σελ. 96). Τα οικιακά σκεύη (σελ. 170-177). Τα ρούχα και τα παπούτσια (σελ. 178-180). Η γυναικεία φορεσιά (σελ. 181-183). Το πλύσιμο των ρούχων (σελ. 184-185).

Άλλα: Οι σύλλογοι (σελ. 36-38).

174. **Τσαμαδιάς** Αντώνης Λ., *Τα “Καλύβια” της Λαμίας*, εκδ. Παπ Press, Λαμία 2014

Κοινωνική Συγκρότηση: Τα σπίτια των κολίγων (σελ. 36-38). Το κονάκι (σελ. 39). Ο ρόλος της γυναίκας (σελ. 40-42). Ανάπτυξη καλλιέργειας (σελ. 70-76). Κτηνοτροφία (σελ. 77-78, 80-82). Τα παζάρια (σελ. 87). Οι τσιγγάνοι στα Καλύβια (σελ. 88-89). Οι άνθρωποι όπως τους έζησα (σελ. 107-113).

Ήθη και Έθιμα: Εορταστικές εκδηλώσεις (σελ. 101-104).

Άλλα: Πολιτιστικός Σύλλογος (σελ. 104-107).

175. **Τσάμης** Βασίλειος Δ., *Η πανάρχαια Ελλάδα και η ιστορία των Ράχων*, Αθήνα 2000

Κοινωνική Συγκρότηση: Καλλιέργεια σίτου (σελ. 117-119). Καλλιέργεια της ελιάς (σελ. 122-123). Αμπέλι (σελ. 124). Επαγγέλματα (σελ. 125). Κατοικία (σελ. 126-128). Μετακίνηση πληθυσμού – Μετανάστευση (σελ. 150-153).

Ήθη και Έθιμα: Λατρεία αγίων – Πανηγύρια (σελ. 128). Χριστούγεννα (σελ. 128-129). Πρωτοχρονιά (σελ. 129). Πάσχα (σελ. 129). Απόκριες (σελ. 129-130). Γάμος (σελ. 130). Άλλες γιορτές (σελ. 130-131).

176. **Τσαούσης** Ε., «Παραδόσεις και δεισιδαιμονία», *Φθιώτις* 9 (1957), σελ. 64
Λαογραφικά στοιχεία από το Αμούρι Φθιώτιδας.

Ήθη και Έθιμα: Δεισιδαιμονίες.

Λαϊκή Τέχνη: Παραδόσεις.

177. **Τσεκούρας-Κατσαρός** Γεώργιος, *Ιστορία των Κομποτάδων Φθιώτιδος*, εκδ. Συλλόγου Κομποταδιτών Αθηνών, Αθήνα 1982

Κοινωνική Συγκρότηση: Πλατεΐα (σελ. 37-38).

Λαϊκή Τέχνη: Ιστορικές τοποθεσίες (τοπωνύμια) (σελ. 31-37). “Γαμπρός Κομποταδίτικος” (φράση με παράδοση στην περιοχή. Οι Κομποταδίτες γαμπροί έμειναν στην παράδοση ως οι πιο εντυπωσιακοί γαμπροί) (σελ. 51-52).

178. **Τσιάκας** Κωνσταντίνος Ευθ., *Το Μαυρίλον Φθιώτιδος. Ιστορία – Μεταβυζαντινά Μνημεία*, Αθήναι 1995
Κοινωνική Συγκρότηση: Η πλατεία του Μαυρίλου (σελ. 37-38). Μπαρουτόμυλοι Μαυρίλου (σελ. 92-97).
Ήθη και Έθιμα: Η θρησκευτική ζωή των κατοίκων (σελ. 220-222). Οι νηστείες (σελ. 222-223). Οι άλλες Σαρακοστές (σελ. 223). Η κηδεία (σελ. 224). Τα ιερά μνημόσυνα (σελ. 224-225). Τα κάλαντα (σελ. 226-232).
Λαϊκή Τέχνη: Ονομασία του Μαυρίλου (σελ. 36-37). Τα κάλαντα (σελ. 226-232). Η ενδυμασία των κατοίκων (σελ. 233-234).
179. **Τσιτσιπής** Δημήτρης Λ., «Το Δαδί. Δείγμα Ρούμελης. Λαογραφία – Οικολογία», *Στερεά Ελλάς* 211 (1987), σελ. 5-12
Κοινωνική Συγκρότηση: Χαρακτηριστικά γνωρίσματα των Δαδιωτών. Επαγγελματικές ασχολίες κατοίκων. Καλλιέργειες. Κτηνοτροφία.
Ήθη και Έθιμα: Χαρακτηριστικά γνωρίσματα των Δαδιωτών.
Λαϊκή Τέχνη: Ντοπιολαλιά και φωνητική του Δαδιώτη.
Άλλα: Γεωγραφικά στοιχεία.
180. **Τσιτσιπής** Δημήτρης Λ., «Το Δαδί. Δείγμα Ρούμελης. Λαογραφία – Οικολογία», *Στερεά Ελλάς* 213 (1987), σελ. 25-28
Κοινωνική Συγκρότηση: Δρόμοι, στράτες και στριμούλες του χωριού. Μύλοι. Βρύσες, πηγές και αμπλάδες. Γεφύρια στην περιοχή.
Λαϊκή Τέχνη: Μύλοι – τοπωνύμια. Ορεινά τοπωνύμια και βοσκότοποι.
181. **Τσιτσιπής** Δημήτρης Λ., «Το Δαδί. Δείγμα Ρούμελης. Λαογραφία – Οικολογία», *Στερεά Ελλάς* 217 (1987), σελ. 10-14 και *Στερεά Ελλάς* 218-219 (1987), σελ. 21-26
Κοινωνική Συγκρότηση: Γυναικείες ασχολίες: Βαφική. Γυναικείες ασχολίες: Κουζίνα: Γλυκά – ψωμιά – σπάνια φαγητά.
Λαϊκή Τέχνη: Γυναικείες ασχολίες: Διαδικασίες ύφανσης: Χοντρά λανάρια. Λιανά λανάρια. Νέσιμο του μαλλιού στη ρόκα. Ο τυλιγάδης. Η ανέμη. Το μαγκάνι. Η διάστρα. Η τυλίχτρα. Παραμάτισμα. Αργαλειός. Υφάδι. Ύφανση. Ανθορόκι ή χειράλκο.
182. **Φλώρος** Κωνσταντίνος Χρ., «Η Υπάτη χθες και σήμερα», *Φθιωτικά Χρονικά* 7 (1986), σελ. 245-260
 Λαογραφικά στοιχεία για την Υπάτη.
Κοινωνική Συγκρότηση: Το παζάρι της Υπάτης (σελ. 254-255).
Ήθη και Έθιμα: Ι.Μ. Αγάθωνος (σελ. 254).
Λαϊκή Τέχνη: Τοπωνυμιακά και παραδόσεις (σελ. 253-254),
Άλλα: Πολιτιστικές εκδηλώσεις (σελ. 257).

183. **Φλώρος** Κωνσταντίνος Χρ. (Περαστικός), *Η Επαρχία Φθιώτιδας (Ιστορικά κι' άλλα ενδιαφέροντα)*, Λαμία 1988
Κοινωνική Συγκρότηση: Τσελιγκάδες (σελ. 57). Οι γύφτοι της Λαμίας (σελ. 108). Το παζάρι του Σταυρού στην Υπάτη (σελ. 165-166).
Ήθη και Έθιμα: Οι γιορτές και τα πανηγύρια (σελ. 224-225).
184. **Χασιακός** Γεώργιος Α., *Ρουμελιώτικοι Παλμοί*, εκδ. Ρουμελιώτικη Βιβλιοθήκη (Σειρά – 4), Αθήνα 1975
Κοινωνική Συγκρότηση: Το ξεχινόσιμα (σελ. 96-100). Το ταχυδρομείο στις ορεινές περιοχές (σελ. 105-108). Το μονοπάλιο (σελ. 109-113). Το σπαρτόγνεμα (οικοτεχνία) (σελ. 118-123). Το ξεφλούδισμα του καλαμποκιού (σελ. 124-125).
Ήθη και Έθιμα: Δέηση στην Παναγία της Δαμάστας (σελ. 86-88). Η μεταφορά της καμπάνας (σελ. 89-92). Τα σκιάχτρα και τ' αγρίμια (σελ. 101-104). Προσκυνητάρια και ξωκκλήσια προστάτες των χωριών (σελ. 114-117). Χριστούγεννα στη Ρούμελη (σελ. 145-146).
185. **Χατζοπούλου** Λέλα, «Συνάντηση με την υπεραιώνια Δομοκίτσα και Εριφύλη χα Δημοσθένη Γαλλή», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 12 (2002), σελ. 216-222
 Πρόκειται για αφηγήσεις από τη ζωή της Εριφύλης Γαλλή, με λαογραφικό ενδιαφέρον.
Κοινωνική Συγκρότηση: Αναμνήσεις από το προπολεμικό παζάρι (σελ. 220). Το όνειρο (σελ. 220-221). Δομοκίτισες γιατρίνες και μαμές (σελ. 218, 221).
Λαϊκή Τέχνη: Ανέκδοτο (σελ. 221).
186. **Χορμόβας** Ευάγγελος Κ., *Η Μακρακώμη Φθιώτιδος . Κοινωνιογραφική – Λαογραφική – Ιστοριογραφική μελέτη. Δυνατότητες βελτιώσεως βιοτικού και πνευματικού επιπέδου*, Αθήναι 1964
Κοινωνική Συγκρότηση: Επαγγελματικός βίος. Κοινωνική οργάνωση. Κατοικία.
Ήθη και Έθιμα: Λαϊκή λατρεία.
Λαϊκή Τέχνη: Ενδυμασία. Λαϊκή τέχνη. Λατρευτικά τραγούδια. Παροιμίες. Αινίγματα. Γλωσσοδέτες.
187. **Χορμόβας** Βαγγέλης Κ., *Ιστορία της Μακρακώμης. Ιστορική – Κοινωνιογραφική – Λαογραφική έρευνα*, Μακρακώμη 1990
Κοινωνική Συγκρότηση: Προπολεμικά: Βαρυμποπίτες κτηνοτρόφοι – γεωργοί. Διανομή νερού (σελ. 170-172). Γενική εικόνα της Μακρακώμης από το 1890 μέχρι το 1940 (σελ. 172-174). Αμαξες, αμαξηλάτες, χάνια, χαντζήδες, γεφύρια. Πρώτη εμφάνιση του αυτοκινήτου στη Βαρυμπόπη (σελ. 175-178). Γεωργικός συνεταιρισμός και εταιρεία καπνού (σελ. 179-180). Κληρικοί, επιστήμονες και διάφοροι επαγγελματίες στην Βαρυμπόπη κατά την προπολεμική περίοδο (σελ. 181-188). Το εργαστήριο ξυλείας (σελ. 188-189). Μεταπολεμικά: Επαγγελματίες εμπορίου, βιοτεχνίας, βιομηχανίας, τεχνών, ψυχαγωγίας και λοιπών επαγγελμάτων (σελ. 302-311). Ψυχικοί δεσμοί ανάμεσα στους κατοίκους και την γενέτειρα (σελ. 337-340). Κατηγορίες αγρών (σελ. 342-345). Κτηνοτροφία (σελ. 345-346). Λαϊκή αγορά (σελ. 346-347). Βιομηχανίες ξύλου και

μεταποίησης σιτηρών (σελ. 348-349). Μακρακωμίτες που προέδευσαν στο εμπόριο και άλλες δραστηριότητες (σελ. 349-350). Διάφορες γεωργικές εργασίες και ασχολίες (σελ. 535-545). Οι κυνηγοί και οι κτηνοτρόφοι (σελ. 546-551). Τα καφενεία (σελ. 551-552).

Ήθη και Έθιμα: Εκδηλώσεις (λαϊκής) θρησκευτικότητας (σελ. 365-368). Ψυχαγωγία των κατοίκων (σελ. 368-373). Ο άνθρωπος από τη γέννηση του μέχρι το θάνατό του (Ήθη και Έθιμα του Κύκλου της Ζωής) (σελ. 491-501). Μαθητική ζωή (σελ. 501-503). Τα παιχνίδια (σελ. 503-506). Οι γιορτές (Ήθη και έθιμα του Κύκλου του Χρόνου) (σελ. 516-517). Οι γιορτές των Χριστουγέννων (σελ. 517-525). Τα τραγούδια του Πάσχα (σελ. 525-534). Κυριακάτικο γυναικείο κουβεντολόι (σελ. 534-535). Το πανηγύρι (σελ. 552-556). Δεισιδαιμονίες – Προλήψεις (σελ. 565-568).

Λαϊκή Τέχνη: Τοπωνύμια του οικισμού και ασχολίες των κατοίκων (σελ. 340-342). Άτομο που διακρίθηκε στην κατασκευή μουσικών οργάνων (Γιάνης Παλαιοδημόπουλος) (σελ. 464-466). Παλιές ιστορίες (σελ. 506-511). Τραγουδιστές, ποιητές, στιχουργοί και ωραίοι τύποι της κωμόπολης (σελ. 511-516). Τα τραγούδια του Πάσχα (σελ. 525-534). Οι τέχνες: Ανέγερση νέας οικοδομής (σελ. 556-557). Λαϊκή Τέχνη (σελ. 557). Ο αργαλειός (σελ. 557-559). Τα σύνεργα του σπιτιού (σελ. 559-563). Ρουμελιώτικοι ιδιωτισμοί (σελ. 563-565). Παροιμίες (σελ. 568-569). Θρύλοι (σελ. 570-571).

Άλλα: Σύλλογοι, σωματεία, σύνδεσμοι και συμβούλια πολιτιστικού και συνδικαλιστικού ενδιαφέροντος (σελ. 376-383, 391-392). Προτάσεις για την κοινωνική και πολιτιστική ζωή της κωμόπολης (σελ. 480-482).

188. **Χριστοφόρου Μάνθος Κ., *Η Οπούντια Λοκρίδα και η Αταλάντη. Μνήμες και μαρτυρίες*, τ. Γ' (Λαϊκή παράδοση της Αταλάντης), εκδ. Εταιρείας Ιστορικών και Λαογραφικών Ερευνών Αταλάντης, Αθήνα 1994**

Κοινωνική Συγκρότηση: Από το νοικοκυριό: Τα παλιά σπίτια της Αταλάντης (σελ. 25-39). Τα φαγητά (σελ. 52-58). Από την επαγγελματική ζωή: Οι αγρότες (σελ. 61-91). Επαγγελματίες και τεχνίτες (σελ. 92-117). Η εμποροπανήγυρη (σελ. 209-210). Η εβδομαδιαία αγορά (σελ. 211). Γιατροσόφια – γήτια – ξόρκια – μαντεία (σελ. 262-267). Ο Σύλλογος Οικιστών Μακεδόνων (σελ. 335-336).

Ήθη και Έθιμα: Ο καλλωπισμός (σελ. 40-51). Από την κοινωνική ζωή: Τ' αρραβόνιασμα και ο γάμος (σελ. 175-193). Τα Χριστούγεννα, η Πρωτοχρονιά και τα Φώτα (σελ. 194-199). Η αποκριά (σελ. 200-202). Η Λαμπρή (σελ. 203-206). Η Βεγγέρα (σελ. 207-208). Δοξασίες – προλήψεις (σελ. 255-261). Παιχνίδια (σελ. 299-309).

Λαϊκή Τέχνη: Οι φορεσιές – τα παπούτσια (σελ. 40-51). Χαιρετισμοί (σελ. 211). Ευχές (σελ. 211-212). Κατάρες – Βλαστημίες (σελ. 212-213). Όρκοι (σελ. 213). Επικρίσεις (σελ. 213). Βρισιές (σελ. 213-214). Από την πνευματική ζωή: Γλωσσικά ιδιώματα (σελ. 217-219). Ιδιωματικές λέξεις (σελ. 220-226). Ξένες λέξεις (σελ. 227-231). Παροιμίες και Γνωμικά (σελ. 232-246). Τοπωνύμια (σελ. 247-250). Βαφτιστικά ονόματα (σελ. 251-252). Παρατσούκλια (παραγκώμια – παρωνύμια) (σελ. 253-254). Τραγούδια (σελ. 268-297). Οι οργανοπαίχτες (σελ. 297). Ηχογράφηση παλιών τραγουδιών (σελ. 297-298). Από την πολιτιστική ζωή και οργάνωση: Η Μαντολινάτα Αταλάντης (σελ. 319-320). Η Χορωδία. Οι καντάδες (σελ. 326-328). Η Φιλαρμονική Αταλάντης (σελ. 329-

332). Δημοτικό Ωδείο Αταλάντης (σελ. 343). Ευτράπελες διηγήσεις – ανέκδοτα – παλιοί ωραίοι τύποι (σελ. 355-370).

Άλλα: Η Εταιρεία Ιστορικών και Λαογραφικών Ερευνών Αταλάντης (σελ. 424-428).

Γ. Κοινωνική Συγκρότηση

Φυσικός χώρος

189. **Θωμόπουλος** Θεόδωρος, «Ο Πλάτανος (Ρουμελιώτικη Λαογραφία)», *Φθιώτις* 18 (1958), σελ. 363-364
190. **Μπακογιάννης** Δ., «Ψάρεμα στο Σπερχειό», *Φθιώτις* 16 (1958), σελ. 216-217
191. **Πολίτης** Ηλίας Ζαχ., «Οι νεχωρίτες στα χειμαδιά», *Νεχωρίτικα* 46 (2018), σελ. 50-51
192. **Πρωτόπαπας** Ζήσης, «Περίπατος στη Φθιώτιδα», *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο* 9 (1965), σελ. 159-162
193. **Σταυρόπουλος** Γιώργος Παν., «Μετακινήσεις πληθυσμών στη Φθιώτιδα (από τον 18ο ως τις αρχές του 20ου αιω.)», *Φθιωτικά Χρονικά* 37 (2016), σελ. 51-71
194. **Τσιτσάς** Σεραφείμ Κ. (Αγραφιώτης), *Στα Άγρια Όρη και Άκαρπα Ξύλα - Λαογραφική Δασική Φυτογνωσία*, Λαμία χ.χ.
195. **Τσιτσάς** Σεραφείμ, «Το δάσος και τα νερά», *Φθιώτις* 3 (1955), σελ. 30-33

Οικιστική δραστηριότητα

196. **Αλεξάκης** Δημήτρης, «Αρχέτυπες νεχωρίτικες κατασκευές. Οι καλύβες στα χειμαδιά», *Νεχωρίτικα* 38 (2010), σελ. 54-57
197. **Γαλλής** Λεωνίδα, «Βρύσες – άμπλες – ρέματα του Δομοκού στην περίοδο του Μεσοπολέμου 1919-1939», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 12 (2002), σελ. 123-126
198. **Γιαννούκος** Γεώργιος, «Οι ξεχασμένες βρύσες: Μότσιο, Κατούρω και Κασσιαρίτσα. Της Ομβριακής», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 13 (2003), σελ. 121-122
199. **Γκιζάνη-Σταφυλά** Έβη Ε., «Παναγία Δέσποινα Λαμίας (Η γειτονιά των παιδικών μου χρόνων)», *Φθιωτικά Χρονικά* 39-40 (2018-2019), σελ. 94-103
200. **Δαβανέλλος** Νίκος Ταξ., «Η Δημοτική Αγορά Λαμίας (1934-2004)», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία*.

- Πρακτικά 3ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (4,5 και 6 Νοεμβρίου 2005)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων και Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων Ν. Φθιώτιδας, Λαμία 2007, σελ. 527-535
201. **Δαβανέλλος** Νίκος Ταξ., «Οίκοι Ανοχής στη Λαμία», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης – Χρίστος Γαλάνης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 4ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (9, 10 και 11 Νοεμβρίου 2007)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού Δήμου Λαμιέων και Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων ν. Φθιώτιδας, Λαμία 2010, σελ. 267-278
202. **Δελόπουλος** Γιώργος, «Βρύσες και πηγές στο Νεχώρι της Οίτης», *Νεχωρίτικα Νέα* 11 (1983), σελ. 28-29, *Νεχωρίτικα Νέα* 12 (1984), σελ. 7-12 και *Νεχωρίτικα Νέα* 13 (1985), σελ. 14-18
203. **Δελόπουλος** Γιώργος, «Η Μότσιω και η Μοτσιάρα. Βρύσες στο Νεχώρι και αλλού», *Νεχωρίτικα* 38 (2010), σελ. 21-44
204. **Δημητρίου** Γιώργος, «Πόλεις, κωμοπόλεις, χωριά και οικισμοί στη Φθιώτιδα (13ος-20ος αιώ.)», *Φθιωτικά Χρονικά* 27 (2006), σελ. 5-66
Οι οικισμοί και τα διάφορα ονόματά τους στην πορεία τους στο χρόνο. Η διάλυση κοινοτήτων. Η παρέμβαση του κράτους για τις αλλαγές στην ονομασία.
205. **Θωμόπουλος** Θεόδ., «Το ρουμελιώτικο πανηγύρι», *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο* 2 (1958), σελ. 39-42
206. **Καμηλάκης** Παναγιώτης Ιω., «Η εμπορική πανήγυρη (“παζάρι του Σταυρού”) της Υπάτης Φθιώτιδας», *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου “Η Υπάτη στην εκκλησιαστική ιστορία, την εκκλησιαστική τέχνη και τον ελλαδικό μοναχισμό” (Υπάτη 8-10 Μαΐου 2009)*, εκδ. Ιεράς Μητροπόλεως Φθιώτιδος, Αθήναι 2011, σελ. 167-204
207. **Κανατάς** Δημήτρης, «Το γκίνιασμα (οριογραμμή οικισμού)», *Το Λυχνάρι* 1 (1992), σελ. 6
208. **Κανατάς** Δημήτρης, «Η βρύση “Ψωριάρα”», *Στερεά Ελλάς* 343 (1998), σελ. 28-29
209. **Καραναστάσης** Ε., «Το γκίνιασμα του χωριού (Σταυρός Φθιώτιδος)», *Φθιώτις* 6 (1956), σελ. 13
210. **Κοτσιλής** Κώστας, «Το παζάρι της Υπάτης (μερικά στοιχεία από μία μεγάλη ιστορία)», *Στερεά Ελλάς* 464-465 (2008), σελ. 7-8

211. **Λέκκας** Ν.Γ., *Αγοραί – εμποροπανηγύρεις – εκθέσεις (ειδικαί εκθέσεις – εβδομάδες – διαγωνισμοί – χρηματιστήρια εμπορευμάτων)*, Εν Αθήναις 1934
Αναφορά στις εμποροπανηγύρεις της Φθιώτιδας. Πιο, συγκεκριμένα στις δύο σημαντικές εμποροπανηγύρεις της Λαμίας, αλλά και σε αυτή της Υπάτης, και του Αγίου Σώστη Σπερχειάδας (σελ. 100-102, 121, 130, 133).
212. **Λουκόπουλος** Δημήτρης, «Τα παζάρια», *Νεοελληνικά Γράμματα* 25 (1935), σελ. 4
Αναφέρεται στο παζάρι της Υπάτης.
213. **Νάτσιος** Δημήτριος Θ., «Οι λαϊκές αγορές της Φθιώτιδος», *Φθιωτικά Χρονικά* 1 (1980), σελ. 124-125
214. **Νάτσιος** Δημήτριος Θ., «Το λαμιώτικο εμπόριο κατά τον 19ον αιώνα», *Φθιωτικά Χρονικά* 6 (1985), σελ. 134-138
215. **Ξηροτύρης** Ζάχος Ν., «Το παζάρι της Υπάτης», *Υπάτη* 11 (1984), σελ. 74-80
216. **Ξηροτύρης** Ζάχος Ν., *Ο θρήνος του χωριού*, Αθήνα 1995
217. **Ξηροτύρης** Ζάχος Ν., «Το τζάκι και το σπίτι, ο γλυκύτερος νόστος», *Στερεά Ελλάς* 378 (2000), σελ. 5-6
218. **Ξηροτύρης** Ζάχος Ν., «Μνήμες από το παζάρι Υπάτης», *Υπάτη* 46-49 (2001-2003), σελ. 169-170 [Αναδημοσίευση στο: *Στερεά Ελλάς* 414 (2003), σελ. 4]
219. **Περράκη** Ελένη, «Η Παλιά Λαμία (οδοιοπορικό)», *Φθιωτικά Χρονικά* 18 (1997), σελ. 109-120
220. **Πολυμεροπούλου** Μαρία, «Τα Σαϊπαίικα», *Φθιωτικά Χρονικά* 15 (1994), σελ. 161-170
221. **Ραχιώτης** Χ., «Το παζάρι της Υπάτης», *Υπάτη* 4 (1980), σελ. 31-33
222. **Ρούσκας** Γιάννης Γ., «Νερά και βρύσες της Υπάτης», *Υπάτη* 17-19 (1987-1988), σελ. 210-217
223. **Ρούσκας** Γιάννης, «Νοσταλγικές εικόνες από τα παζάρια της Υπάτης», στο *Ημερολόγιο του Συνδέσμου Υπαταίων και φίλων Υπάτης "Ο άγιος Ηρωδίων"*, Αθήνα 1997
224. **Τζιβελέκη-Πολυμεροπούλου** Μαρία, *Τα Σαϊπαίικα. Συνοικία "Τρουμπέ"* Λαμίας, Λαμία 1994
Πρόκειται για μια πολύπλευρη αφήγηση της ζωής και της ιστορίας της συνοικίας, που ταυτίζεται σήμερα με το πιο κεντρικό σημείο της Λαμίας, την πλατεία Διάκου. Ο αστικός χώρος σε παρελθόντα έτη, με έντονα λαογραφικά στοιχεία.

225. **Τσιτσιπής** Δημήτρης Λ., «Το Δαδί. Δείγμα Ρούμελης. Λαογραφία – Οικολογία», *Στερεά Ελλάς* 212 (1987), σελ. 9-15

Αναφορά στην οικιστική δραστηριότητα του χωριού, στο σπίτι και το περιβάλλον του και στους αγροτικούς συνοικισμούς.

Οικογένεια

226. **Γιαννακοπούλου-Γάκη** Αικατερίνη, «Το νοικοκυριό ενός λαμιώτικου σπιτιού στα αμέσως μετεπαναστατικά χρόνια», στο Ιωάννης Μακρής (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 1ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (3-4 Νοεμβρίου 2001 – Συνεδριακό Κέντρο Κάστρου Λαμίας)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων, Λαμία 2002, σελ. 226-231

Αναφορά σε έπιπλα και οικιακά σκεύη, είδη ενδυμασίας, υπόδυσης και καλλωπισμού, στρωσίδια και σκεπάσματα, οπλισμός, εργαλεία κλπ., μέσω προικοσυμφώνων.

227. **Μαυρομύτης** Ανάργυρος – Γιάννης, «Δύο προικοσύμφωνα (1837 και 1858)», *Φθιωτικά Χρονικά* 36 (2015), σελ. 115-128
228. **Νάτσιος** Δημήτριος Θ., «Λαμιώτικα προικοσύμφωνα 1837-1839», *Φθιωτικά Χρονικά* 14 (1993), σελ. 5-24
229. **Χονδραλής** Μπάμπης Κ., «Τα προικιά», *Νεχωρίτικα* 46 (2018), σελ. 36-37

Ευρύτερες ομάδες

230. **Αβραάμ** Κώστας, «Οι γύφτοι της Λαμίας», *Στερεά Ελλάς* 68-69 (1975), σελ. 2-3
231. **Αποστολόπουλος** Θεόδωρος Ν., *Το γενεαλόγιο των Ομβριακιτών. Μέσα από γραπτά και αφηγήσεις*, Αθήνα 2009
- Πολλά λαογραφικά στοιχεία σε όλο το βιβλίο. Κυρίως αφηγήσεις από την καθημερινή ζωή των οικογενειών.
232. **Δαβανέλλος** Νίκος Ταξ., «Γύφτοι», *Φθιωτικά Χρονικά* 8 (1987), σελ. 105-109
233. **Δελόπουλος** Γιώργος, «Και βλάχικη παρουσία στο Νεχώρι;», *Νεχωρίτικα* 31 (2003), σελ. 8-12 [Αναδημοσίευση στο: *Στερεά Ελλάς* 419 (2004), σελ. 13-14]

234. **Ένωση Ποντίων Φθιώτιδας**, *Το χρονικό της εγκαταστάσεως των Ποντίων προσφύγων στη Φθιώτιδα (1939-1999)*, εκδ. Ενώσεως Ποντίων Φθιώτιδας, Λαμία 1999
- Πολλές αφηγήσεις προσφύγων και πλούσιο φωτογραφικό υλικό.
235. **Ζυγογιάννης** Νικόλαος Γ., «Οι Σαρακατσαναίοι της Φθιώτιδας του χθες και του σήμερα», *Φθιωτικά Χρονικά* 23 (2002), σελ. 35-48
236. **Ζυγογιάννης** Νικ., «Η μετεξέλιξη των Σαρακατσαναίων», *Φθιωτικά Χρονικά* 25 (2004), σελ. 81-98
237. **Ζυγογιάννης** Νίκος Γ., «Οι Σαρακατσάνοι και η ευεργετική δύναμη της φωτιάς», *Φθιωτικά Χρονικά* 31 (2010), σελ. 165-168
238. **Θωμόπουλος** Θεόδωρος, «Οι γύφτοι στη Ρούμελη», *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο* 1 (1957), σελ. 108-110
239. **Καλλιώρα** Δήμητρα – **Φράγκου** Κωνσταντία – **Παπαθανάση** Άννα – **Χριστοδούλου** Ευσταθία – **Μιχαηλίδου** Βασιλική, «Μαγνησία Μικράς Ασίας – Νέα Μαγνησία Λαμίας: Η προσφυγιά μέσα στο χρόνο», στο Γεωργία Παντίδου (επιμ.), *Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου: Τοπική Ιστορία και Εκπαίδευση. Αναπτύσσοντας μια οργανική και αποτελεσματική σχέση μεταξύ τους, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (Λαμία 22-24 Νοεμβρίου 2019)*, Λαμία 2020
(Διαθέσιμο σε ψηφιακή μορφή χωρίς αρίθμηση στις σελίδες: <https://docs.google.com/document/d/1GaE7XSvDmZcBPsHV17yRvmj6WofaG5REM-O5aB9VoTk/edit>)
240. **Καλοδήμος** Θωμάς Γ., «Σαρακατσαναίοι ή Βλάχοι;», *Φθιωτικός Λόγος* 1 (1991), σελ. 78-84
241. **Καλοδήμος** Θωμάς Γ., «Η φυγή και ο διασκορπισμός των Σαρακατσαναίων στα χρόνια του Αλή Πασά (1744-1822)», *Φθιωτικός Λόγος* 5 (1993), σελ. 68-86
242. **Καλοδήμος** Θωμάς Γ., «Σαρακατσαναίοι και μανταβέληδες», *Φθιωτικός Λόγος* 7 (1994), σελ. 57-66
243. **Καλοδήμος** Θωμάς Γ., *Οι Σαρακατσαναίοι και οι άλλες νομαδικές φάρες*, Λαμία 1996
- Πρόκειται για συλλογή ήδη δημοσιευμένων άρθρων του συγγραφέα.
244. **Καλοδήμος** Θωμάς Γ., *Σαρακατσαναίοι – Οι αρχαιότεροι ινδοευρωπαίοι νομάδες*, Λαμία 2006
245. **Λέλης** Γεώργιος, «Του τσιφλικ' τ' Καράλ'. Κτηματική λαογραφία», *Λαδικού* 7 (1989), σελ. 17-19, *Λαδικού* 8 (1990), σελ. 21-22 και *Λαδικού* 9 (1991), σελ. 11-12

246. **Μαντζούκας Χρήστος Δ.**, *Σαρακατσαναίοι της Φθιώτιδας, Η διαμόρφωση της μουσικοχορευτικής ταυτότητας των νέων ηλικίας 10-15 ετών σε σχέση με τις προηγούμενες γενιές*, Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2008
- Λαογραφικά στοιχεία: Ιστορική πορεία των Σαρακατσαναίων (σελ. 12-20). Το ιδίωμα της γλώσσας (σελ. 20-23). Κοινωνική συγκρότηση (σελ. 23-30). Οικονομική οργάνωση (σελ. 30-31). Πολιτισμικά στοιχεία (σελ. 31-34). Η οργάνωση του χώρου (σελ. 34-35). Η οργάνωση του χρόνου (σελ. 36). Συμβιωτικές ομάδες και λαϊκός πολιτισμός (σελ. 37-44). Συλλογική μνήμη (σελ. 44-49). Συγκρότηση πολιτισμικής ταυτότητας (σελ. 49-57). Κοινωνική μετεξέλιξη των Σαρακατσαναίων και πολιτισμική μεταλλαγή (σελ. 58-72). Η παρουσία των Σαρακατσαναίων στη Φθιώτιδα (σελ. 75-79). Το Σαρακατσάνικο τραγούδι στη Φθιώτιδα (σελ. 79-89). Το χορευτικό φαινόμενο των Σαρακατσαναίων στη Φθιώτιδα (σελ. 89-98). Αποτελέσματα ποσοτικής έρευνας (σελ. 89-205). Συζήτηση και συμπεράσματα από τα αποτελέσματα (σελ. 206-235).
247. **Μπαλωμένος Κωνσταντίνος Αθ.**, «Μετανάστες της Λαμίας στην Αμερική (την 1η 20ετία του 20ου αιώνα)», *Φθιωτικά Χρονικά* 33 (2012), σελ. 87-118 και *Φθιωτικά Χρονικά* 34 (2013), σελ. 45-76
248. **Μπαλωμένος Κωνσταντίνος Αθ.**, «Οικισμός αγροτών προσφύγων Μεγάλης Βρύσης – Λαμίας», *Φθιωτικά Χρονικά* 37 (2016), σελ. 105-117
249. **Ξηροτύρης Ζάχος Ν.**, «Πρωτοβρόχια και Βλαχοξεκίνημα», *Στερεά Ελλάς* 376 (2000), σελ. 5-6
250. **Ξηροτύρης Ζάχος Ν.**, «Νόστος. Ο ψυχικός κόσμος του λαού μας», *Στερεά Ελλάς* 377 (2000), σελ. 7-8
251. **Παπαϊωάννου Σωτήριος**, «Από την ζωή των Γύφτων της Λαμίας και της Σπερχειάδος», *Επετηρίς Εταιρείας Στερεοελλαδικών Μελετών* 3 (1971-1972), σελ. 321-337
- Γενικές πληροφορίες και ειδήσεις σχετικά με τον γάμο και τη γλώσσα.
252. **Παπαναγιώτου Τριαντάφυλλος Δ.**, «Βίος και πολιτεία των Σαρακατσάνων της Άγκραντης (Λοκρίδας)», *Σαρακατσάνικος Λόγος* 3 (2005-2006), σελ. 51-55
253. **Τερζίδης Μ.**, «Οι Μοναστηριώτες», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 1 (1980), σελ. 46-93
254. **Τζιβελέκη-Πολυμεροπούλου Μαρία**, «Σαρακατσαναίοι και Νεχωρίτες στη Αμαλώτα», *Νεχωρίτικα* 44 (2016), σελ. 55-61
255. **Τζουμέκης Θοδωρής**, «Εγκαταστάσεις προσφύγων στη Φθιώτιδα κατά το Α΄ μισό του 20ού αιώνα», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 2ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία –*

Αρχαιολογία – Λαογραφία) (20-21 Σεπτεμβρίου 2003), εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων, Λαμία 2005, σελ. 178-183

256. **Τουσίμης** Γεώργιος, «Εγκατάσταση και επαγγελματικές παραδοσιακές επιδόσεις Δυτικομακεδόνων στη Φθιώτιδα στις αρχές του αιώνα μας», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά Α Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία* (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990), εκδ. Κοινότητας Λουτρών Υπάτης, Λαμία 1993, σελ. 249-265
257. **Τσαμαδιάς** Αντώνης Λ., *Τσαμαδαίοι. Γενεαλογικό δέντρο – Τα έθιμα και η ζωή τους*, Λαμία 2004
258. **Τσαμαδιάς** Ευθύμιος Λ., *Ανάμεσα σε δύο εποχές. Νομαδικός βίος και μόνιμη εγκατάσταση των Σαρακατσαναίων*, Λαμία 2013
259. **Τσιτσάς** Σεραφείμ, «Το χωριό Κωσταλέξη», *Φθιώτις* 7 (1956), σελ. 21-22
260. **Φύκας** Περικλής Κ., «Οι ορεισίβιοι ημινομάδες βλάχοι (Η παρουσία τους στους φθιωτικούς κάμπους – Μία εμπορική πράξη του 1912)», *Φθιωτικά Χρονικά* 37 (2016), σελ. 93-102
261. **Χιονίδης** Γεώργιος Χ., «Ο συνοικισμός της “Νέας Πέλλας” της Αταλάντης από τους Μακεδόνες πρόσφυγες της Επανάστασης του 1821», *Πνευματική Ρούμελη* 23 (1983), σελ. 24-26
262. **Ψωρογιάννης** Ιωάννης Αθ., «Σαρακατσάνοι και Νεχωρίτες», *Νεχωρίτικα* 43 (2015), σελ. 50-55

Διοίκηση

263. **Γαλλής** Κώστας Δ., «Γνωμοδοτήσεις περί μετονομασίας συνοικισμών και κοινοτήτων των Νομών Αιτωλίας, Ακαρνανίας, Φθιώτιδας και Φωκίδας», *Στερεά Ελλάς* 450 (2006), σελ. 5-10

Παραγωγή και χρήση αγαθών

264. **Αλεξάκης** Δημήτρης, «Νεχωρίτικα γλυκά και ποτά», *Νεχωρίτικα* 38 (2010), σελ. 73-76

265. **Αναγνωστοπούλου-Φιλίππου** Φωτεινή, «Επαγγελματικός βίος στον Άγιο Γεώργιο», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 7 (1996), σελ. 88-97
 Λαογραφικά στοιχεία: Γεωργία (σελ. 88-92). Αμπελουργία (σελ. 92-93). Άλλες γεωργικές ασχολίες (σελ. 93-95). Έθιμα γεωργών (σελ. 95-97).
266. **Αναγνωστόπουλος** Ξενοφών Γ., «Ρουμελιώτικες προφητείες», *Φθιώτις* 4 (1955), σελ. 68-69
267. **Αναγνωστόπουλος** Ξενοφών Γ., «Ο τρύγος», *Φθιωτική Εστία* 5 (1958), σελ. 2
268. **Ανυπόγραφο**, «Ο ράφτης και η μοδίστρα», *Το Λυχνάρι* 13 (1998), σελ. 5-6
269. **Γαλλής** Κώστας Δημοσθ., «Οι μύλοι του Δομοκού», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 12 (2002), σελ. 127-130
270. **Γκιζάνης** Δημήτριος, «Μοναστηριακή Φαρμακευτική», *Φθιωτικός Λόγος* 8-9 (1995), σελ. 156-164
271. **Γκιζάνης** Δημήτριος Ε., «Τα βότανα της Φθιωτικής γης», *Φθιωτικά Χρονικά* 39-40 (2018-2019), σελ. 107-109
272. **Γούλας** Δημοσθένης Γ., «Ο μυλωνάς», *Υπάτη* 15-16 (1986), σελ. 26-28
273. **Γουργιώτης** Νίκος, «Η αγροτιά του Δομοκού στη δεκαετία του 30», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 12 (2002), σελ. 97-105
274. **Δαβανέλλος** Νίκος Ταξ., «Πλανόδιοι και στεγασμένοι φωτογράφοι της Λαμίας 19ος – 20ος αιώνας», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 2ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (20-21 Σεπτεμβρίου 2003)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων, Λαμία 2005, σελ. 281-289
275. **Δελόπουλος** Γιώργος, «Το τυρί της Οίτης», *Νεχωρίτικα Νέα* 19 (1991), σελ. 35-40
276. **Δελόπουλος** Γιώργος, «Στις Καρές, στις Λογκές... Χωράφια στο Νεχώρι Οίτης», *Νεχωρίτικα Νέα* 20 (1992), σελ. 40-42
277. **Δελόπουλος** Γιώργος, «Τυρί της Ρούμελης: μεγάλη ιστορία και νοστιμιά», *Υπάτη* 54 (2014), σελ. 87-105
278. **Θωμόπουλος** Θεόδωρος, «Γιατροσόφια – φτιασίδα – μπογιές», *Φθιώτις* 15-16 (1958), σελ. 201-203
279. **Καλέντζου – Τερλιάμη** Κωνσταντία, «Το παραδοσιακό ψωμί στη Δυτική Φθιώτιδα», *Φθιωτικά Χρονικά* 13 (1992), σελ. 57-71
280. **Καμηλάκης** Παναγιώτης Ιω., «Παλιά επαγγέλματα της Φθιώτιδας. Επισημάνσεις για τον επαγγελματικό βίο των κατοίκων της Φθιώτιδας, 19ος-20ος

αιώνας», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης – Χρίστος Γαλάνης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 4ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (9, 10 και 11 Νοεμβρίου 2007)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού Δήμου Λαμιέων και Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων ν. Φθιώτιδας, Λαμία 2010, σελ. 793-801

281. **Κανατάς** Δημήτρης, «Κλητήρας (κοινοτικός κλητήρας)», *Το Λυχνάρι* 5 (1995), σελ. 10-13
282. **Κανατάς** Δημήτρης, «Αγροφύλακας», *Το Λυχνάρι* 6 (1995), σελ. 13-18
283. **Κανατάς** Δημήτρης, Δουλειές και επαγγέλματα Κωσταλεξιωτών (Κανταρτζής)», *Το Λυχνάρι* 7 (1995), σελ. 11-12
284. **Κανέλλος** Βασίλης, «Ο Δάσκαλος», *Φθιωτικός Λόγος* 25-26 (2010), σελ. 268-269
285. **Καραπατάκης** Αθ. Χρ., «Παλιά λαμιώτικα επαγγέλματα (19ος-20ος αι.)», *Φθιωτικά Χρονικά* 1 (1980), σελ. 111-113
286. **Κατσαούνος** Αρ., «Σπορά – θερισμός – αλώνισμα στις αρχές του αιώνα μας», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 170-171
287. **Κούτσικας** Κώστας, «Ο θεριστής», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 13 (2003), σελ. 65-67
288. **Κτήμα Χατζημιχάλη**, *Αμπελουργείν στη Λοκρίδα χθες και σήμερα...*, Αταλάντη 2003
289. **Λουκόπουλος** Δημήτρης, «Ποιμενική ραψωδία», *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο* 2 (1958), σελ. 18-88

Πληροφορίες σχετικά με το βίο των ποιμένων στα Βαρδούσια, που εκτείνονται και στη Φθιώτιδα.

290. **Μέγας** Γεώργιος Α., «Ζητήματα Ελληνικής Λαογραφίας», *Επετηρίς Λαογραφικού Αρχείου* 3 (1941-1942), σελ. 77-195

Λέξεις και φράσεις σχετικά με τον Ήλιο, ως θέμα της Αστρολογίας, στο Δαδί, σημερινή Αμφίκλεια, Φθιώτιδας (σελ. 141). Δρίματα του μήνα Μαρτίου στη Λαμία (σελ. 153).

291. **Μπακογιάννης** Δ. Κ., «Βιοτεχνία εγχωρίων κεράμων», *Φθιώτις* 12 (1957), σελ. 191-194
292. **Μπαλωμένος** Κωνσταντίνος Αθ., «Η συνοικία και η ενορία των Αγίων Θεοδώρων Λαμίας (στο πρώτο μισό του 20ου αιώνα)», *Φθιωτικά Χρονικά* 27 (2006), σελ. 143-184

Στοιχεία που ενδιαφέρουν την λαογραφική έρευνα του αστικού χώρου: Επαγγέλματα και ασχολίες (σελ. 148-159).

293. **Μπαλωμένος** Κωνσταντίνος Αθ., «Η Βιοτεχνία – Βιομηχανία της Λαμίας στα χρόνια του Μεσοπολέμου», *Φθιωτικά Χρονικά* 28 (2007), σελ. 99-118
294. **Μπαλωμένος** Κωνσταντίνος Αθ., *Η ζώνη της ενορίας του Αγίου Νικολάου Λαμίας (στο πρώτο μισό του 20ού αιώνα)*, Λαμία 2008
Στοιχεία που ενδιαφέρουν την λαογραφική έρευνα του αστικού χώρου: Επαγγέλματα και ασχολίες (σελ. 8-34).
295. **Μπενιάτα** Ελένη, «Νερόμυλοι στο Αρχάνι Φθιώτιδας», *Στερεά Ελλάς* 349-350 (1998), σελ. 5
296. **Μπίμπη-Παπασπυροπούλου** Αγλαΐα, «Παραδοσιακή ιατρική στην περιοχή Φθιώτιδας. Συγκριτική έρευνα», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990)*, εκδ. Κοινότητας Λουτρών Υπάτης, Λαμία 1993, σελ. 315-320
297. **Νάτσιος** Δημήτριος Θ., «Τσαρουχάδικα και τσαρουχάδες της Λαμίας (19ου-20ου αιώνα). Λαογραφική και ιστορική μελέτη», *Φθιωτικά Χρονικά* 10 (1989), σελ. 1-34
298. **Ξηροτύρης** Ζάχος Ν., «Ο μπαλωματής», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 181-182
299. **Ξηροτύρης** Ζάχος Ν., «Κλεφταρματολοί και όνειρα», *Φθιωτικά Χρονικά* 1 (1980), σελ. 57-59
300. **Ξηροτύρης** Ζάχος Ν., «Ο αλωνάρης και τα΄ αλώνια», *Υπάτη* 15-16 (1986), σελ. 98-100
301. **Ξηροτύρης** Ζάχος Ν., «Ξεκαλοκαιριό. Ποιμενική νοσταλγία», *Στερεά Ελλάς* 212 (1987), σελ. 25-27
302. **Ξηροτύρης** Ζάχος Ν., «Ποιμενική ζωή που χάνεται», *Στερεά Ελλάς* 345 (1998), σελ. 5-7
303. **Ξηροτύρης** Ζάχος Ν., «Οι λαναράδες», *Στερεά Ελλάς* 358 (1999), σελ. 4
304. **Ξηροτύρης** Ζάχος Ν., «Το αυγό και η κότα ως νόμισμα και μέσον συναλλαγής», *Στερεά Ελλάς* 371 (2000), σελ. 7
305. **Παλιοκαστρίτης** Γ., «Ο σαμαράς», *Υπάτη* 7 (1982), σελ. 69-74
306. **Παλιόφιλος** (Κανατάς Δημήτρης), «Ο αυγουλάς», *Το Λυχνάρι* 2 (1993), σελ. 12-13
307. **Παλιόφιλος** (Κανατάς Δημήτρης), «Το λανάρι και ο λαναράς», *Το Λυχνάρι* 2 (1993), σελ. 18-19

308. **Παπαϊωάννου Σ.**, «Βιομηχανία, βιοτεχνία και σωματεία εν Φθιώτιδι», *Φθιώτις* 2 (1955), σελ. 22-23
309. **Παπαναγιώτου Δημήτρης Χ.**, «Γεωργικά», *Νεχωρίτικα* 32 (2004), σελ. 11-15 και *Νεχωρίτικα* 33 (2005), σελ. 39-45
310. **Παπαναγιώτου Δημήτρης Χ.**, «Ποιμενικά (2)», *Νεχωρίτικα* 39 (2011), σελ. 34-41
311. **Πλέσσας Σωτήρης**, «Το όργωμα και η σπορά», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 13 (2003), σελ. 62-64
312. **Πολυμεροπούλου Μαρία Π. – Πολυκανδριώτου Τούλα Γ. – Οικονόμου Ειρήνη Κ.**, *Παραδοσιακές συνταγές Ρούμελης*, εκδ. Αρσενίδη, Λαμία 1994
313. **Ρούσκας Γιάννης**, «Οι νερόμυλοι του Κάκαβου και του Ξηριά», *Υπάτη* 3 (1980), σελ. 28-33
314. **Ρούσκας Γιάννης Γεωρ.**, «Η εμπορική και βιοτεχνική εικόνα της Υπάτης (Εμποροι, επαγγελματίες, βιοτέχνες και τεχνίτες στην προπολεμική και μεταπολεμική Υπάτη)», *Υπάτη* 7 (1982), σελ. 53-61 και *Υπάτη* 8 (1982), σελ. 67-75
315. **Ρούσκας Γιάννης Γ.**, «Το άλεσμα στο νερόμυλο (Παλιές εικόνες της κοινωνικής ζωής)», *Υπάτη* 12 (1984), σελ. 52-60
316. **Ρούσκας Γιάννης**, «‘Εξ Υπάτης... πατρός μυλωθρού’». Μυλοτόπια, Μύλοι και Μυλωνάδες», *Στερεά Ελλάς* 376 (2000), σελ. 8-9
317. **Σελέκος Πέτρος**, «Προβιομηχανικά – Υδροκίνητα εργαστήρια στο φαράγγι της Λάρυμνας», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 3ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (4,5 και 6 Νοεμβρίου 2005)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων και Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων Ν. Φθιώτιδας, Λαμία 2007, σελ. 168-177
318. **Σελέκος Πέτρος Ν.**, «Στοιχεία Βιομηχανικού Πολιτισμού στη Λάρυμνα Λοκρίδας», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης – Χρίστος Γαλάνης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 4ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (9, 10 και 11 Νοεμβρίου 2007)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού Δήμου Λαμιέων και Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων ν. Φθιώτιδας, Λαμία 2010, σελ. 141-154
319. **Σκούρας Γεώργιος Αθ.**, «Οι κτηνοτρόφοι και οι τσελιγκάδες της Φθιώτιδας στα 1821», *Φθιωτικά Χρονικά* 1 (1980), σελ. 97-102

320. **Σκόρδας** Ιωάννης Π., *Βιομηχανίες – βιοτεχνίες του Λαδίου*, Λαμία 2014
 Λαογραφικά στοιχεία: Τα υφαντουργεία (σελ. 9-27). Τα εκκοκκιστήρια (σελ. 28-42). Οι αλευρόμυλοι (σελ. 54-57). Τα ελαιοτριβεία (σελ. 58-65). Οι λανάρες (σελ. 66-68). Τα καροποιεία (σελ. 69-72). Τα βυρσοδεψεία (σελ. 73-75). Νεροτριβές – μαντάμια – νεροπρίονα (σελ. 76-81). Τα κεραμοποιεία (σελ. 82-85). Τα πλινθοποιεία (σελ. 86-87). Τα κηροπλαστεία (σελ. 88). Τα ποτοποιεία (σελ. 89-93). Τα μηχανουργεία (σελ. 95-97). Αλωνιστικά συγκροτήματα (σελ. 98-109). Γεωργικά μηχανήματα τύπου “Ταρζάν Αμφίκλειας” (σελ. 110-113). Εκκοκκιστικά μηχανήματα αραβοσίτου (σελ. 114-115). Μηχάνημα για το τρίψιμο της ρίγανης (σελ. 116). Οι πριονοκορδέλες (σελ. 117-118). Βιοτεχνία παραδοσιακών ζυμαρικών (σελ. 121-122).
321. **Σιατόπουλος** Δημήτρης, «Η έννοια του καιρού στη επίσημη και τη Λαογραφία», *Υπάτη* 33-36 (1995-1996), σελ. 6-11
322. **Σπυρόπουλος** Ηλίας, «Οι μπαρουτόμυλοι του Μαυρίλου», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης – Χρίστος Γαλάνης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 4ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (9, 10 και 11 Νοεμβρίου 2007)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού Δήμου Λαμιέων και Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων ν. Φθιώτιδας, Λαμία 2010, σελ. 37-46
323. **Σταυρομήτρος** Σ., «Κτηνοτροφία και ποιμενική ζωή στο Πετρωτό», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 6 (1995), σελ. 103-121
324. **Σταυρόπουλος** Γεώργιος Π., «Όψεις της γυναικείας παρουσίας στη Λαμία 1835-1922. Γυναικεία επαγγέλματα», στο Ιωάννης Μακρής (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 1ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (3-4 Νοεμβρίου 2001 – Συνεδριακό Κέντρο Κάστρου Λαμίας)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων, Λαμία 2002, σελ. 232-251
325. **Σταυρόπουλος** Γιώργος Παν., «Στοιχεία για τη μαθητεία στα επαγγέλματα (Λαμία: Δεύτερο μισό του 19ου αιώ.)», *Φθιωτικά Χρονικά* 26 (2005), σελ. 71-78
326. **Τζιβελέκη-Πολυμεροπούλου** Μαρία, *Χάνια και χαντζήδες της Λαμίας, 19ος και 20ος αιώνας*, Λαμία 2005
327. **Τζιβελέκη-Πολυμεροπούλου** Μαρία, «Χάνια και χαντζήδες της Λαμίας, 19ος και 20ος αιώνας», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 2ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (20-21 Σεπτεμβρίου 2003)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων, Λαμία 2005, σελ. 112-140

328. **Τζιβελέκη-Πολυμεροπούλου** Μαρία, «Ο αμαξάς», *Φθιωτικά Χρονικά* 27 (2006), σελ. 139-142
329. **Τράντας** Νίκος Ιωάνν., «Η κτηνοτροφία του Δομοκού στη δεκαετία του 1930», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 12 (2002), σελ. 106-108
330. **Τσιτσάς** Σεραφείμ, «Τα ρακοκάζανα», *Υπάτη* 13 (1985), σελ. 39-42
331. **Τσιτσιπής** Δημήτρης Λ., «Το Δαδί. Δείγμα Ρούμελης. Λαογραφία – Οικολογία», *Στερεά Ελλάς* 214 (1987), σελ. 11-15 και *Στερεά Ελλάς* 215 (1987), σελ. 8-10
Αναφορά στις αγροτικές εργασίες: Η σπορά. Ο θέρος. Το αλώνισμα. Διαδικασίες βαμβακιού. Ελαιώνες. Άλλες καλλιέργειες.
332. **Τσιτσιπής** Δημήτρης Λ., «Το Δαδί. Δείγμα Ρούμελης. Λαογραφία – Οικολογία», *Στερεά Ελλάς* 216 (1987), σελ. 27-30
Αναφορά στην ποιμενική ζωή στο Δαδί.
333. **Χριστόπουλος** Ευθύμιος Ν., *Το χρονικό του Πιστωτικού Συνεταιρισμού Τεχνοεργατών Λαμίας*, Λαμία 1986

Δ. Ήθη και Έθιμα

Ο κύκλος της ζωής

334. **Αναγνωστοπούλου – Φιλίππου** Φωτεινή, «Από τον κοινωνικό βίο στον Άγιο Γεώργιο: η Γέννηση και η Βάπτιση», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 10 (1999), σελ. 30-35
335. **Αναγνωστοπούλου – Φιλίππου** Φωτεινή, «Ο θάνατος στον Άγιο Γεώργιο», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 11 (2000), σελ. 14-23
336. **Αναγνωστόπουλος** Β.Δ., «Η μαθητεία των παιδιών μπροστά στους ίσκιους», *Έκφραση* 11 (2000), σελ. 84-89
337. **Ανέστη** Αγγελική, *Λαϊκά παιχνίδια και αγωνίσματα στην περιοχή της Αταλάντης*, Πτυχιακή Εργασία, Τμήμα Επιστημών Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (Τ.Ε.Φ.Α.Α.), Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τρίκαλα 1998
338. **Ασημάκης** Ε., «Λαϊκά δοξασία Παλαιοχωρίου Δωριέων», *Φθιώτις* 8 (1956), σελ. 34-35
339. **Γαλλή** Εριφύλλη, «Ο γάμος στον Δομοκό», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 4 (1990), σελ. 30-32

340. **Γαλλής Κώστας Δ.**, «Τα παιχνίδια που παίζανε στο Δομοκό τα μικρά και τα μεγαλύτερα παιδιά στη δεκαετία του 1930», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 12 (2002), σελ. 148-168
341. **Γαλλής Κώστας Δ.**, «Περί τον γάμο των ποιμένων της Όθρυος», *Στερεά Ελλάδα* 449 (2006), σελ. 21-23
342. **Γαλλής Λεωνίδας Δ.**, «Η μπερμπερίτσα», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 1 (1980), σελ. 12
- Πρόκειται για έθιμο των γεωργών με σκοπό την αποφυγή της ανομβρίας.
343. **Γκιάτης Απόστολος**, «Τα έθιμα του γάμου του Νεοχωρίου Υπάτης», *Λαογραφία* 28 (1972), σελ. 316-327
344. **Δ.Ε.**, «Περί του γάμου των ποιμένων του Όθρυος», *Αθήναιον* 4 (1875), σελ. 89-101 [Αναδημοσίευση στα: *Εστία* 77 (1877), σελ. 386-390 και *Νεολόγου Εβδομαδιαία Επιθεώρησις*, τ. Γ', 1894, σελ. 938-939, 948, 965-968]
- Δημοσιεύει έθιμα και γαμήλια άσματα από την τέλεση του γάμου.
345. **Ευθυμίου Τάκης – Κανέλλος Βασίλης**, *Απ' το "Ίσιασμα" ως τα "Πιστρόφια"*. *Ήθη, έθιμα και τραγούδια του αρραβώνα και του γάμου απ' τα χωριά της δυτικής Φθιώτιδας*, εκδ. Συλλόγου Σπερχειαδιτών Φθιώτιδας "Η Σπερχειάδα", Λαμία 2009
346. **Ζάρας Δημ.**, «Το αντάμωμα των απανταχού Άνω-Αγοριανιτών στο χωριό στις 17 Ιουλίου 1993 και τα ξεχασμένα παιχνίδια», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 9 (1998), σελ. 116-131
347. **Ζορμπάς Ευάγγελος**, «Ο γάμος στο χωριό Τσούκα της Φθιώτιδας», *Φθιωτικά* 6 (1972), σελ. 37, *Φθιωτικά* 7 (1972), σελ. 44, 46 και *Φθιωτικά* 8 (1972), σελ. 29-30 [Αναδημοσίευση στο: *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 188-196]
348. **Ζορμπάς Ευάγγελος**, «Το μοιρολόι της Μήτραινας», *Το Λυχνάρι* 5 (1994), σελ. 21-22
349. **Θωμόπουλος Θεόδωρος**, «Ο Ρουμελιώτικος γάμος», *Φθιώτις* 4 (1955), σελ. 56-61
350. **Καλέντζου – Τερλιάμη Κωνσταντία**, «Τα κόλλυβα στη Δυτική Φθιώτιδα», *Φθιωτικά Χρονικά* 14 (1993), σελ. 25-42
351. **Καλοδήμος Θωμάς Γ.**, «Ο γάμος των Σαρακατσαναίων στη Φθιώτιδα (Ήθη, έθιμα, τραγούδια)», στο *Οι Σαρακατσάνοι (Μελέτες, Δοκίμια)*, τ. Α', εκδ. Πανελληνίας Ομοσπονδίας Συλλόγων Σαρακατσαναίων (Π.Ο.Σ.Σ.), Θεσσαλονίκη 1984, σελ. 36-130

352. **Καλτσάς** Δημοσθένης, «Ο γάμος στο χωριό Πουγκάκια της Φθιώτιδας», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 197-199
353. **Καντάς** Καντάς Κ., «Ο φλάμπουρας και ο ακνός στο γάμο του Ζελίου Λοκρίδος», *Λοκρικά Χρονικά* 1 (1995), σελ. 45-50
354. **Καντάς** Καντάς Κ., *Ο Γάμος στο Ζέλι Λοκρίδος. Ήθη – έθιμα... άλλοτε και τώρα*, εκδ. Δήμου Ελάτειας, Ελάτεια 2000
 Λαογραφική εργασία βραβευμένη από την Ακαδημία Αθηνών για τον γάμο. Λαογραφικά στοιχεία: Γενικά περί γάμου – Προξενιά (σελ. 10-13). Τα σιάσματα (σελ. 14). Επίσημοι αρραβώνες (σελ. 15-17). Σχέσεις συμπεθέρων, γαμπρού και νύφης κατά το χρονικό διάστημα από τους αρραβώνες μέχρι την τέλεση του γάμου (σελ. 18-19). Προλήψεις και δεισιδαιμονίες (σελ. 20). Βίαιοι αρραβώνες (σελ. 21). Συνήθειες και έθιμα κατά την προετοιμασία του γάμου (σελ. 22-38). Κυριακή του γάμου. Παράδοση και παραλαβή της προίκας (σελ. 39-41). Προετοιμασία του γαμπρού (σελ. 42). Το στόλισμα και το ντύσιμο της νύφης (σελ. 44-48). Η γαμήλια πομπή του γαμπρού προς το σπίτι της νύφης (σελ. 49-53). Το επίσημο γεύμα στο σπίτι της νύφης (σελ. 53-56). Είσοδος των νεονύμφων στο σπίτι του γαμπρού (σελ. 57-58). Το επίσημο τραπέζι στο σπίτι του γαμπρού (σελ. 59-69). Ο μπαστός (σελ. 70-71). Δευτέρα μετά το γάμο (σελ. 72-74). Η πρώτη νύχτα του γάμου. Έλεγχος της αγνείας. Το τελευταίο γλέντι της Τρίτης (σελ. 75-76). Τετάρτη μετά το γάμο η νύφη επισκέπτεται τις βρύσες του χωριού (σελ. 77-78). Τα πιστρόφια (σελ. 79-80). Διάλυση του γάμου (σελ. 81). Τι επικρατεί σήμερα (σελ. 82-84).
355. **Καραγιάννης** Ιω., «Από τα Ρουμελιώτικα έθιμα του γάμου», *Φθιώτις* 8 (1956), σελ. 36
 Έθιμα του γάμου στα χωριά του Τυμφρηστού.
356. **Καραγιάννης** Ιω., «Στοιχειολατρεία», *Φθιώτις* 9 (1957), σελ. 62
 Λαογραφικά στοιχεία: Προλήψεις και δεισιδαιμονίες για τη φωτιά, τα δένδρα και το νερό.
357. **Καραμήτρος** Κ., «Ο γάμος στο Περιβόλι», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 4 (1990), σελ. 25-29
358. **Καρπέτας** Β., «Λαογραφικά Ανατολικής Φθιώτιδος», *Φθιώτις* 13 (1958), σελ. 60-61
 Πρόκειται για μαγικές και δεισιδαίμονες συνήθειες από την Ανατολική Φθιώτιδα.
359. **Καρπέτας** Γιάννης, «Προλήψεις», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 13 (2003), σελ. 109-113
360. **Κατσιγιαννοπούλου** Εριέττα, «Ο γάμος στο Πουρνάρι Δομοκού», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 4 (1990), σελ. 11-16
361. **Κούτσικας** Κ., «Τα παιχνίδια και πως τα έπαιζαν οι προ του 1940 γενιές στην Καΐτσα και στα άλλα χωριά μας», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 4 (1990), σελ. 90-97

362. **Κούτσικας Κ.**, «Οι καλικάντζαροι στα χωριά της επαρχίας Δομοκού», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 8 (1997), σελ. 55-57
363. **Κούτσικας Κ.**, «Νεκρικές παραδόσεις της επαρχίας Δομοκού», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 11 (2000), σελ. 30-33
364. **Κουτσούμπας Δημήτριος**, «Τα έθιμα του γάμου στο χωρίο Ν. Μάκρυσιν», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 4 (1990), σελ. 22-23
365. **Λεπίδας Κωνσταντίνος**, «Πώς γίνεται ο γάμος στην Εκκάρα», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 4 (1990), σελ. 20-21
366. **Λουζιώτης Αργυρ.**, «Ο πετροπόλεμος εις την Αταλάντην», *Ελληνική Αγωγή* 2 (1934), σελ. 12
367. **Λουκάτος Δημ. Σ.**, «Ο σύζυγος εις τα κατά την γέννησιν έθιμα και λαογραφικά ενδείξεις περί αρρενολοχείας», *Επετηρίς Λαογραφικού Αρχείου* 8 (1953-1954), σελ. 124-168
- Έθιμο επίχυσης νερού στην γυναίκα που ετοιμάζεται να γεννήσει, από την Σπερχειάδα Φθιώτιδας. Η πληροφορία προέρχεται από την χειρόγραφη εργασία της φοιτήτριας Ελένης Κατσιμάνη, που είναι κατατεθειμένη στο Λαογραφικό Αρχείο το 1949 (σελ. 150)/ Ο σύζυγος στα έθιμα μετά τη γέννηση στη Φθιώτιδα, από περιγραφή της μαθήτριας της Χ.Ε.Ν. Στέλλας Γκίκα το 1956 (σελ. 159).
368. **Μάνδαλου Βασιλική**, «Ο γάμος προ του 1910 στο Νεοχώρι», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 4 (1990), σελ. 16-20
369. **Μέγας Γεώργιος Α.**, «Ζητήματα Ελληνικής Λαογραφίας», *Επετηρίς Λαογραφικού Αρχείου* 2 (1940), σελ. 118-205
- Αναφορά το τραπέζι της μακαριάς, δηλαδή της παρηγοριάς μετά την κηδεία, στην Αταλάντη Φθιώτιδας (σελ. 221).
370. **Μέγας Γ.Α.**, «Μαγικά και δεισιδαίμοναι συνήθειαι προς αποτροπήν επιδημικών νόσων (τρυποπέρασμα, καινούργια φωτιά – διαβολοφωτιά, σίδερο)», *Επετηρίς Λαογραφικού Αρχείου* 4 (1943-1944), σελ. 5-58
- Δεισιδαίμονες συνήθειες σχετικές με τη φωτιά στην Ελάτεια Φθιώτιδας από αφήγηση πληροφορητή (σελ. 46).
371. **Μέλλου Ερατώ – Αικατερίνη Γ.**, «Ο γάμος στις αρχές του αιώνα μας στη Ρούμελη», *Το Λυχνάρι* 5 (1994), σελ. 19-20
372. **Μπατοπούλου Παναγιώτα Γ.**, «Ο γάμος στην Αταλάντη», *Λοκρικά Χρονικά* 2 (1990), σελ. 100-110
373. **Ξηροτύρης Ζάχος Ν.**, «Ο γάμος και η Προβέντα», *Στερεά Ελλάς* 42 (1972), σελ. 27

374. **Ξηροτύρης Ζάχος Ν.**, «Γήρας ένας κρίσιμος και χρήσιμος σταθμός της ζωής», *Στερεά Ελλάς* 217 (1987), σελ. 28-30
375. **Ξηροτύρης Ζάχος Ν.**, «Ο Απριλομάης. Δοξασίες του λαού», *Στερεά Ελλάς* 370 (2000), σελ. 7
376. **Ξηροτύρης Ζάχος Ν.**, «Μάγισσες της Υπάτης, ρωμαϊκής και σύγχρονης εποχής», *Υπάτη* 50 (2006), σελ. 74-76
377. **Παπαμιχαήλ Άννα Ι.**, «Έκθεσις λαογραφικής ερεύνης εις την επαρχίαν Τρικάλων (16 Σεπτεμβρίου – 3 Οκτωβρίου 1967)», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας* 20-21 (1967-1968), σελ. 310-324
 Στην αναφορά της ερευνήτριας στα συλλεχθέντα, γίνεται ιδιαίτερη περιγραφή του παιχνιδιού “γ’ρούνα”. Δίδονται πολλές παραλλαγές του σε διάφορες περιοχές της χώρας. Μεταξύ αυτών και στη Λαμία (σελ. 318).
378. **Παπαναγιώτου Δ.Χ.**, «Δοξασίες και προλήψεις του χωριού», *Νεχωρίτικα* 31 (2003), σελ. 5-7
379. **Παπαναγιώτου Τριαντάφυλλος Δ.**, «Οι καλλικάντζαροι», *Φθιωτικά* 1 (1970), σελ. 9-10
380. **Πιπερίγκου Ζωή**, «Πώς γινότανε παλιότερα το προξενιό», *Το Λυχνάρι* 4 (1994), σελ. 24-25
381. **Πολίτης Βασίλης Ν.**, «Τα “π’στροφή”», *Νεχωρίτικα* 37 (2010), σελ. 24-29
 Έθιμο μετά το γάμο.
382. **Πολυμεροπούλου-Τζιβελέκη Μαρία**, «Στο Λουπάκι, που γεννήθηκα», *Φθιωτικά Χρονικά* 14 (1993), σελ. 82-85
 Αναφορά σε γάμους και έθιμα.
383. **Ροϊνάς Γιάννης**, «Ο γάμος στη Μελιταία (Αβαρίτσα)», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 4 (1990), σελ. 24-25
384. **Ρούσκας Ιωάννης Γ.**, «Απ’ το ρουμελιώτικο γάμο», *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο* 11 (1967), σελ. 169-172
385. **Ρούσκας Ιωάννης Γ.**, «Ο γάμος στην Υπάτη», *Υπάτη* 1 (1978), σελ. 23-26
386. **Σολόπουλος Νίκος**, «Οι αρχαίες μάγισσες της Υπάτης και η σύγχρονη “Λνούσα”», *Υπάτη* 4 (1980), σελ. 40-42
387. **Στεφανίδης Ανδρέας**, «Ο γάμος στο Μικρολίβαδο», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 4 (1990), σελ. 29-30

388. **Ταρσούλη** Γεωργία, *Τα παιχνίδια μας. Συλλογή παραδοσιακών παιχνιδιών απ' όλη την Ελλάδα*, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα 1979
Παιχνίδι από Φθιώτιδα, στην κατηγορία των κυνηγητών, που το λέγανε “Γρίτσα-Γρίτσα!” και παιζόταν από αγοράκια και κοριτσάκια 4-8 ετών (σελ. 37).
389. **Τσόβα** Ε. – **Τσόβας** Β., «Ο θάνατος ως γεγονός, τελετή και έθιμο στον Παλαμά», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 11 (2000), σελ. 24-29
390. **Φαλίδας** Κώστας, «Ο ρουμελιώτικος γάμος», *Φθιωτικά* 1 (1970), σελ. 30
391. **Χασιακός** Γεώργιος Α., «Δοξασίες του λαού – δεισιδαιμονίες και μαγεία», *Φθιωτική Σκέψη* 2:5-6 (1979), σελ. 248-249
392. **Χασιακός** Γεώργιος Α., «Απάθεια μπροστά στο θάνατο (Λαογραφικά σημειώματα)», *Υπάτη* 15-16 (1986), σελ. 52-53
393. **Χατζοπούλου** – **Σταυροπούλου** Λέλα, «Τα γεννητούρια στο Θαυμακό», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 10 (1999), σελ. 26-29

Η εθνική ζωή

394. **Αναγνωστόπουλος** Βασίλης Δ., «Εθνικές αφηγήσεις, παλιότερες και σύγχρονες», *Φθιωτικός Λόγος* 27-28 (2012), σελ. 227-238
395. **Ξηροτύρης** Ζάχος Ν., «Το χωριό κύτταρο κοινωνικό και προφυλακή του Ελληνισμού», *Υπάτη* 42-45 (1999-2001), σελ. 115-117 [Αναδημοσίευση στο: *Στερεά Ελλάς* 373-374 (2000), σελ. 7]

Η καθημερινότητα

396. **Γκανά** Ουρανία, *Μια ανθρωπολογική προσέγγιση του εθίμου της “φρούτουλας” στη Μαλεσίνα: περιγραφή του, αναφορά στη σημασία του και τη διαδικασία εκμάθησής του*, Διπλωματική Εργασία, Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην προσχολική ηλικία, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα 2014
Στοιχεία που ενδιαφέρουν την λαογραφική έρευνα: Γενικά για την Ανθρωπολογική επιστήμη και τις μεθόδους της, την Λαογραφική επιστήμη και τις μεθόδους της, αλλά και την σημασία των εθίμων (σελ. 13-30). Η ανθρωπολογική – επιτόπια έρευνα, μέθοδος και τα χαρακτηριστικά της (σελ. 31-50). Η μεθοδολογία της παρούσας έρευνας (σελ. 51-56). Κατηγορίες ερωτήσεων και απαντήσεων (σελ. 57-61). Τι είναι οι φρούτουλες και ποια η προέλευση της ονομασίας τους (σελ. 62). Πότε φτιάχνουν τις φρούτουλες (σελ. 63). Πού τις φτιάχνουν και σε τι ποσότητα (σελ. 64-65). Συνταγή και υλικά (σελ. 66-67). Τα σχέδια της φρούτουλας (σελ. 68). Αριθμός ατόμων που εμπλέκονται (σελ. 69-70). Ρόλοι ατόμων που παίρνουν μέρος (σελ. 71-74). Ρόλος των ανδρών

- (σελ. 75-77). Συναισθήματα (σελ. 78-81). Το έθιμο της φρούτουλας παλιά και σήμερα (ομοιότητες και διαφορές) (σελ. 82-85). Λόγοι που συνεχίζουν και λόγοι που δεν συνεχίζουν το έθιμο της φρούτουλας (σελ. 86-88). Το έθιμο και η μάθηση (σελ. 89-95). Συμπεράσματα (σελ. 96-98).
397. **Γκιζάνης Δημήτριος**, «Η Ελληνίδα στην παράδοση», *Φθιωτικά Χρονικά* 13 (1992), σελ. 109-110
398. **Δαβανέλλος Νίκος Ταξ.**, *Λαμία. Η ρεκλάμα (1850-1967)*, Αθήνα 1999
399. **Ζαφείρης Κ.**, «Ο ντελάλης (Οι αρχές της ραδιοφωνίας)», *Υπάτη* 14 (1985), σελ. 65-69
400. **Θεοδώρου Αφροδίτη**, «Φθιωτικοί Σύλλογοι Γυναικών από το 1914-1999», στο Ιωάννης Μακρής (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 1ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (3-4 Νοεμβρίου 2001 – Συνεδριακό Κέντρο Κάστρου Λαμίας)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων, Λαμία 2002, σελ. 252-265
401. **Οικονομίδης Δημ. Β.**, «Η κοινωνική θέσις της Ελληνίδος κατά τινά έθιμα του λαού», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας* 22 (1969-1972), σελ. 75-111
- Αναφορά στην συνήθεια που έχουν στη Φθιώτιδα να ονομάζουν τα κορίτσια Αγόρω ή Αγορίτσα, για να γίνει το επόμενο παιδί αγόρι. Η πληροφορία αυτή προέρχεται από ανακοίνωση του Γεωργίου Κασκαβέλη (σελ. 83). Αναφορά στη συμμετοχή των γυναικών από την Άμπλιανη Ευρυτανίας στην ξυλεία, που τροφοδοτούσε όλη την περιοχή της Λαμίας (σελ. 96).
402. **Νάτσιος Δημήτριος Θ.**, «Έντυπη διαφήμιση και τοπική Ιστορία», *Φθιωτικά Χρονικά* 35 (2014), σελ. 7-14
403. **Σαραντοπούλου Νάντια – Σαραντόπουλος Γιάννης**, *Εδεσματολόγιον Ρούμελης. Αυθεντικές συνταγές μαγειρικής και ζαχαροπλαστικής. Έθιμα και παραδόσεις της Στερεάς Ελλάδας*, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα 2010

Εθιμικό δίκαιο

404. **Θωμόπουλος Θεόδωρος**, «Ρουμελιώτικη φιλοξενία», *Φθιώτις* 7 (1956), σελ. 40-42
405. **Θωμόπουλος Θεόδωρος**, «Ο ξενητεμός του Ρουμελιώτη», *Φθιώτις* 14 (1958), σελ. 99-101
406. **Ξηροτύρης Ζάχος Ν.**, «Η διαπόμπευσις», *Στερεά Ελλάς* 46 (1972), σελ. 27
407. **Ξηροτύρης Ζάχος Ν.**, «Αλληλεγγύη», *Στερεά Ελλάς* 141 (1981), σελ. 2-3

408. **Ξηροτύρης Ζάχος Ν.**, *Ήθη έθιμα και εθιμικό Δίκαιο του χωριού*, εκδ. Συλλόγου Καστανιωτών Φθιώτιδας, Αθήνα 1986
409. **Ξηροτύρης Ζάχος Ν.**, «Κοπιάστε μετά χαράς... Η φιλοξενία του χωριού», *Στερεά Ελλάς* 363 (1999), σελ. 3
410. **Χαλάτσας Δημήτρης Χ.**, «Το δίκαιο στα ορεινά χωριά της Κεντρικής Ρούμελης επί Τουρκοκρατίας», *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο* 14 (1968-1970), σελ. 81-88

Θρησκευτική συμπεριφορά

411. **Αγραφιώτης**, «Ο Αη-Λιάς. Ο άγιος των ελληνικών βουνών», *Φθιώτις* 3 (1955), σελ. 64-65
412. **Αγραφιώτης**, «Ρουμελιώτικη αγροτική ζωή. Ο Αϊ-Δημήτρης», *Φθιώτις* 4 (1955), σελ. 66-67
413. **Αναγνωστόπουλος Ξενοφών Γ.**, «Οι κουδουνάτοι του Αι-Γιάννη (7 Ιανουαρ.)», *Φθιωτική Εστία* 7 (1959), σελ. 1-2
414. **Αναγνωστόπουλος Ξενοφών Γ.**, «Χριστούγεννα στο χωριό», *Υπάτη* 8 (1982), σελ. 4-7
415. **Ανυπόγραφο**, «Το πανηγύρι της Μελιταίας», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 8 (1997), σελ. 144
416. **Γαλλής Λεωνίδας Δ.**, «Τα κάλαντα των Φώτων στη Νότιο Θεσσαλία», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 1 (1980), σελ. 24-25
417. **Γαλλής Λεωνίδας Δ.**, «Ένα ξεχασμένο έθιμο της Πρωτοχρονιάς», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 13 (2003), σελ. 18-21
418. **Γκιζάνης Δημ.**, «Πασχαλιάτικη Λαμία», *Φθιωτικά Χρονικά* 8 (1987), σελ. 110-111
419. **Γκιζάνης Δημήτριος Ε.**, «Η Παναγιά στη λαϊκή θεραπευτική και η Ελληνίδα στην παράδοση», *Φθιωτικά Χρονικά* 38 (2017), σελ. 105-107
420. **Γκιζάνης Δημήτριος Ε.**, «Αγροτικά Χριστούγεννα», *Φθιωτικός Λόγος* 3 (1992), σελ. 56-57 [Αναδημοσίευση στο: *Φθιωτικά Χρονικά* 39-40 (2018-2019), σελ. 104-106]
421. **Γούλας Δημοσθένης Γ.**, «Πανηγύρι, η πασχαλιά του χωριού», *Φθιωτικά* 12 (1973), σελ. 37-38 [Αναδημοσίευση στο: *Υπάτη* 8 (1982), σελ. 11-14]

422. **Ευθυμίου** Τάκης, *Άγιος Γεώργιος Φθιώτιδας. Τα ζωκλήσια, τα πανηγύρια τους και οι ντόπιοι οργανοπαίχτες*, εκδ. Εκπολιτιστικού Συλλόγου Αγίου Γεωργίου, Αθήνα 2015
- Ηθη και έθιμα: Οι Άγιοι Απόστολοι (σελ. 12-20). Ο Αη Γιάννης (σελ. 21-28). Ο Αη Θανάσης (σελ. 29-34). Η Παναγία (σελ. 35-38). Ο Αη Χαράλαμπος (σελ. 39-40). Στιγμιότυπα από τα πανηγύρια της Παναγίας στον Άγιο Γεώργιο (σελ. 52-61).
- Λαϊκή τέχνη: Οι Αγιωργίτες οργανοπαίχτες (σελ. 41-51).
423. **Καλέντζου – Τερλιάμη** Κωνσταντία, «Το πρόσφορο», *Φθιωτικά Χρονικά* 18 (1997), σελ. 100-104
424. **Καλέντζου – Τερλιάμη** Ντίνα, «Η “επίσκεψη” της Παναγίας», *Φθιωτικός Λόγος* 16-17 (2001), σελ. 104-107
425. **Καλλέργη** Γεωργία, «Τ’ Αη Γιαννιού τα “βρισκόμενα”», *Φθιωτικά Χρονικά* 32 (2011), σελ. 83-86
- Λαογραφικά στοιχεία για τον εορτασμό του Αη Γιαννιού του Προδρόμου στις 29 Αυγούστου σε χωριά της Δυτικής Φθιώτιδας.
426. **Καλοδήμος** Θωμάς Γ., «Χριστουγεννιάτικα έθιμα των Σαρακατσαναίων», *Σαρακατσάνικος Λόγος* 3 (2005-2006), σελ. 9-29
427. **Καμαρίτσας** Αθαν. Αρ. – **Καμαρίτσας** Κώστ. Νικ., «Τα πανηγύρια στη Γερακλή», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 8 (1997), σελ. 150-153
428. **Καραγιάννης** Πρωτοπρ. Δημήτριος, «Ο Άγιος Αθανάσιος ο Μετεωρίτης στη γενέτειρά του, Υπάτη. Αγιοφάνειες και λαϊκά δρώμενα», *Υπάτη* 51 (2007), σελ. 8-15
429. **Καραμανές** Ευάγγελος, «Ο Άγιος Νικόλαος στο λαϊκό βίο και πολιτισμό», *Υπάτη* 51 (2007), σελ. 16-22
430. **Καρπέτας** Γιάννης, «Το πανηγύρι στη Χιλιαδού», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 8 (1997), σελ. 140-143
431. **Καρπέτας** Γιάννης, «Το τραγούδι του Λαζάρου», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 11 (2000), σελ. 40-41
432. **Κατσαούνος** Αρ., «Το “Ζεφ” στο χωριό Βαθύκοιλο Πελασγίας», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 200-204
- Πρόκειται για έθιμο των Φώτων.
433. **Κασιώτη** Μαρία Α., «Παρατηρώντας εικονοστάσια στο οδικό δίκτυο Λαμίας – Καρπενησίου – Προυσού: Μία εθνογραφική προσέγγιση», στο Βασίλης Δαλκαβούκης – Ιωάννης Μάνος – Χριστίνα Βέικου (επιμ.), *Ανυποψίαστοι*

- ανθρωπολόγοι, καχύποπτοι φοιτητές. Διδάσκοντας ανθρωπολογία σ' αυτούς που 'δεν την χρειάζονται', εκδ. Κριτική, Αθήνα 2010, σελ. 63-78*
434. **Κόκκινος** Δημήτριος, «Το δωδεκαήμερο των Χριστουγέννων», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 12 (2002), σελ. 109-113
435. **Κούτσικας** Κ., «Τα ήθη και έθιμα της πρωτοχρονιάς στη Μακρυνράχη», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 1 (1980), σελ. 20-23
436. **Κούτσικας** Κώστας Ευαγ., «Τα ήθη και έθιμα της Πρωτοχρονιάς. Όπως τα ζήσαμε στη Μακρυνράχη (Καΐτσα) Φθιώτιδας», *Στερεά Ελλάς* 319 (1996), σελ. 9-10 και *Στερεά Ελλάς* 343 (1998), σελ. 4-6
437. **Κούτσικας** Κώστας Ε., «Το πανηγύρι στο χωριό Μακρυνράχη», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 8 (1997), σελ. 136-139
438. **Κούτσικας** Κ., «Η γιορτή του Λαζάρου στα χωριά της Ρούμελης (Δομοκού)», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 11 (2000), σελ. 38-39
439. **Κυροδήμος** Ηρακλής, «Πρωτοχρονιά στο Ν. Μοναστήρι Φθιώτιδας», *Σταυροδρόμι* 5 (2001), σελ. 42-44
440. **Λαμνάτος** Βασίλης, «Απόκριες και Καθαροδευτέρα στα τσελιγγάτα», *Στερεά Ελλάς* 141 (1981), σελ. 9-12
441. **Λουκάτος** Δημ. Σ., «Αργίαι και άγιοι τιμωροί», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας* 20-21 (1967-1968), σελ. 55-105
 Οι συνήθειες του λαού στην Φθιώτιδα στις 15 Ιουλίου, του Αη Κηρύκου (σελ. 86).
442. **Λουκάτος** Δημ. Σ., «Ελληνικά Χριστούγεννα (Λαογραφική μελέτη)», *Υπάτη* 17-19 (1987-1988), σελ. 25-28
443. **Λουκόπουλος** Δ., «Ο Αηλιάς των Πουγκακίων», *Φθιώτις* 8 (1956), σελ. 29-30
444. **Μέγας** Γεώργιος Α., «Ζητήματα Ελληνικής Λαογραφίας», *Επετηρίς Λαογραφικού Αρχείου* 4 (1943-1944), σελ. 86-144
 Έθιμα της παραμονής και της ημέρας των Θεοφανίων στη Φθιώτιδα (σελ. 138).
445. **Μηχιώτης** Χαρίλαος, «Γιορτές και πανηγύρια του καλοκαιριού», *Φθιώτις* 7 (1956), σελ. 53-55
446. **Μίχος** Αντώνιος, «Το Χεί. Αποκρηάτικα έθιμα της Αμφίκλειας», *Στερεά Ελλάς* 59 (1974), σελ. 8
447. **Μυλωνάς** Βασ. Π., «Έθιμα και γιορτές αξέχαστες (Το Δωδεκαήμερο στην παλιά Υπάτη)», *Υπάτη* 2 (1979), σελ. 5-8
448. **Ξηροτύρης** Ζάχος Ν., «Ξωκκλήσια και κονίσματα στη Ρούμελη», *Στερεά Ελλάς* 36 (1972), σελ. 28

449. **Ξηροτύρης Ζάχος Ν.**, «Η λειτουργιά», *Στερεά Ελλάς* 41 (1972), σελ. 14
450. **Ξηροτύρης Ζάχος Ν.**, «Το έθιμο της Αποκριάς αργοπεθαίνει», *Φθιωτικά* 11 (1973), σελ. 30-31
451. **Ξηροτύρης Ζάχος Ν.**, «Ο Κλήδωνας, τα ριζικάρια και πώς μαντεύουν τα κορίτσια το γαμπρό», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 13 (2003), σελ. 77-79
452. **Οικονομοπούλου Αλεξάνδρα Χρ.**, «Άγιοι προστάτες, θεραπευτές –τιμωροί, για τη μάνα και το παιδί στη λαϊκή ιατρική παράδοση στη Φθιώτιδα», *Ονόματα* 20 (2013) (*«Ονοματολογικά Φθιώτιδας». Πρακτικά Ε' Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμία, 3-5 Οκτωβρίου 2008*), σελ. 275-303
453. **Ορεινός Τάκης**, «Το χριστουγενιάτικο δένδρο», *Φθιωτικά* 1 (1970), σελ. 9-10
454. **Ορεινός Τάκης**, «Ήθη και έθιμα Χριστουγέννων και Πρωτοχρονιάς», *Φθιωτικά* 2 (1971), σελ. 15
455. **Ορεινός Τάκης**, «Το καρναβάλι», *Φθιωτικά* 2 (1971), σελ. 15
456. **Παλιόφιλος** (Κανατάς Δημήτρης), «Το καρναβάλι», *Το Λυχνάρι* 4 (1994), σελ. 21-23
457. **Παπαμάρκος Ανέστης Λ.**, «Απ' τα έθιμα της Μαλεσίνας Λοκρίδος», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 208-210
 Πρόκειται για δύο έθιμα, ένα της Σαρακοστής και ένα για τη στράτευση των νέων.
458. **Παπαμίχος Κώστας**, «Της Αναλήψεως», *Φθιωτικά Χρονικά* 18 (1997), σελ. 105-108
459. **Παπαποστόλου Παναγιώτης**, «Το πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου της Ομβριακής», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 8 (1997), σελ. 154-158
460. **Περαστικός**, «Αποκριάτικα έθιμα στην Πελασγία», *Φθιώτις* 8 (1956), σελ. 40-41
461. **Πετρόπουλος Αρ.**, «Πρωτομαγιά στο ζωκκλήσι του Αγίου Κωνσταντίνου στον Θαυμακό», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 13 (2003), σελ. 91-92
462. **Πιπερίγκου Ζωή**, «Χριστουγεννιάτικα έθιμα», *Το Λυχνάρι* 7 (1995), σελ. 5-8
463. **Πιστόλη Δροσούλα Γ.**, «Αποκριάτικα έθιμα και τραγούδια από το χωριό Δρυμαία (Γλούνιτσα) Φθιώτιδος», *Στερεά Ελλάς* 60 (1974), σελ. 27-28
464. **Πολυμέρου-Καμηλάκη Αικατερίνη**, «Από την πανσπερμία των αρχαίων στα φθινοπωρινά “πολυσπόρια” των νεοελλήνων», *Υπάτη* 50 (2006), σελ. 13-22
465. **Προβόπουλος Ηλίας**, «Τα Χριστούγεννα δεν είναι πια εδώ! Α' Κάλαντα», *Στερεά Ελλάς* 366 (1999), σελ. 18-19
 Αναφέρεται στο χωριό Μεγάλη Κάψη Φθιώτιδας.

466. **Σελέκος** Πέτρος, «Η Λάρυμνα στο δρόμο της Παράδοσης – το πανηγύρι του Αγίου Νικολάου την 9η Μαΐου», *Στερεά Ελλάς* 371 (2000), σελ. 4-5
467. **Σολόπουλος** Ν., «Γιορτή της Αρσαλής (Έθιμα και παραδόσεις της Υπάτης), *Υπάτη* 5 (1981), σελ. 59-63
468. **Σολόπουλος** Νίκος, «Χριστούγεννα τον παλιό καιρό», *Υπάτη* 14 (1985), σελ. 70-73
469. **Σταμέλος** Δημήτρης, «Χριστουγεννιάτικα έθιμα», *Υπάτη* 4 (1980), σελ. 3-7
470. **Σταυρομήτρος** Σταύρος, «Τα κάλαντα στο Πετρωτό Δομοκού», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 8 (1997), σελ. 58-68
471. **Σταυρομήτρος** Στάυρος, «Το πανηγύρι στο Πετρωτό», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 8 (1997), σελ. 145-149
472. **Σωτηροπούλου** Σταυρούλα Γ., «Αλαφροΐσκιωτε καλέ, για πες απόψε τί 'δες. Αφηγήσεις για τις νεράιδες από τον Ασβέστη Φθιώτιδας», στο Γεωργία Παντίδου (επιμ.), *Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου: Τοπική Ιστορία και Εκπαίδευση. Αναπτύσσοντας μια οργανική και αποτελεσματική σχέση μεταξύ τους, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (Λαμία 22-24 Νοεμβρίου 2019)*, Λαμία 2020
 Διαθέσιμο σε ψηφιακή μορφή χωρίς αρίθμηση στις σελίδες:
https://docs.google.com/document/d/16u6eqIR_yTass_V3kN6ziil0smzTKhiXAGMeTFrpKNM/edit)
473. **Τερζίδης** Μόσχος, «Νέο Μοναστήρι, Χριστουγεννιάτικα έθιμα», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 2 (1982), σελ. 121-129
474. **Τολιόπουλος** Στέφανος Ιωαν., «Το πανηγύρι της Αγίας Παρασκευής Άνω Αγόριανης», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 8 (1997), σελ. 159-167
475. **Τσιτσάς** Σεραφείμ, «Χριστούγεννα στη Ρούμελη. Έθιμα, θρύλοι και παραδόσεις. Οι καλικάντζαροι και τα παιδικά μπουλούκια των καλαντάρηδων», *Φθιώτις* 1 (1955), σελ. 67-68
476. **Τσιτσάς** Σεραφείμ, «Ρουμελιώτικα έθιμα – Τα Βάια και η γιορτή του Λαζάρου», *Φθιώτις* 2 (1955), σελ. 46-47
477. **Τσιτσάς** Σεραφείμ, «Τα Θεοφάνεια», *Φθιώτις* 18 (1958), σελ. 326-328
478. **Τσιτσιπής** Δημήτρης Λ., «Το Δαδί. Δείγμα Ρούμελης. Λαογραφία – Οικολογία», *Στερεά Ελλάς* 220 (1987), σελ. 16-17 και *Στερεά Ελλάς* 221 (1987), σελ. 24-30 και *Στερεά Ελλάς* 222 (1987), σελ. 18-21
- Αναφέρεται σε: Εκκλησίες – παρεκκλήσια – ξωκκλήσια. Προσκυνητάρια. Γιορτές, πανηγύρια, έθιμα.

479. **Φλώρος Κ.**, «Οι φωτιές της Πελασγίας. Ένα αποκριάτικο έθιμο», *Στερεά Ελλάς* 12-13 (1970), σελ. 24
480. **Χάρης Πέτρος**, «Καθαρή Δευτέρα στη Ρούμελη», *Φθιώτις* 3 (1955), σελ. 42-43
481. **Χασιακός Γιώργος**, «Ο Άγιος Νικόλαος στη λαογραφία μας», *Στερεά Ελλάς* 341 (1997), σελ. 4-6
Αναφορά στον εορτασμό του Αγίου στη Λαμία.
482. **Χρυσοστομίδης Ανταίος**, «Ο χαρούμενος γολγοθάς της Υπάτης (Το λαϊκό πανηγύρι της Υπάτης)», *Υπάτη* 11 (1984), σελ. 84-89

Ε. Λαϊκή Τέχνη

Γενικά

483. **Θωμόπουλος Θεόδωρος**, «Ρουμελιώτικη λαϊκή τέχνη», *Φθιώτις* 13 (1958), σελ. 16-18
484. **Κανατάς Δημήτρης Σπ.**, *Λαογραφήματα του Κωσταλεξίου και της αγροτιάς*, εκδ. Πολιτιστικού και Εξωραϊστικού Συλλόγου Κωσταλεξιωτών, Κωσταλέξι 2010
485. **Ξηροτύρης Ζάχος Ν.**, *Λαϊκή τέχνη και χειροτεχνία*, Αθήνα 1990
Μικρές αναφορές σε χωριά της Φθιώτιδας και κυρίως στα χωριά της Υπάτης.
486. **Σταμέλος Δημήτρης**, «Η επιβίωση (Νεοελληνική λαϊκή τέχνη)», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 131-134

Λογοτεχνία

487. **Ξηροτύρης Ζάχος Ν.**, «Μάνα και γιαγιά. Οι πρώτοι λογοτέχνες του λαού», *Έκφραση* 7 (1995), σελ. 83-87

i) Αίνιγμα

488. **Κούτσικας Κώστας**, «Τα αινίγματα όπως τα έλεγαν κατά τα νυχτέρια στο χωριό Μακρυρράχη», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 2 (1981), σελ. 115-120

ii) Επωδή

489. **Παπανικολάου Ν.**, «Λαογραφικά χωριού Αργυρίων Φθιώτιδος. Τα ξόρκια», *Φθιώτις* 9 (1957), σελ. 63
490. **Πομπός Γεώργ. Α.**, «Επωδαί εκ Φθιώτιδος», *Λαογραφία* 2 (1910), σελ. 464-465

iii) Παροιμία

491. **Αρσαλιώτης** Κώστας, «Ρίξε Αντριάμ' ρίξε (Από τη λαϊκή σοφία του λαού μας)», *Υπάτη* 25-27 (1991-1992), σελ. 102-104
Κείμενο για την προέλευση και την εξήγηση της παροιμίας.
492. **Βερέττας** Ιωάννης Φ., *Συλλογή παροιμιών των νεότερων Ελλήνων μετά του παραλληλισμού προς τας των αρχαίων*, Λαμία 1860
Περιέχει 949 παροιμίες. Για το έργο αυτό βλ. Ν.Γ. Πολίτης, *Μελέται περί του Βίου του Ελληνικού Λαού. Παροιμιαί*, τ. Α', Τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου, Εν Αθήναις 1899, σελ. μδ-με. Βλ. επίσης κρίση: *Εφημερίδα των Φιλομαθών*, Έτος Θ' (1865), σελ. 1685.
493. **Βερέττας** Ιωάννης Φ., «Παροιμιαί των νεότερων Ελλήνων μετά παραλληλισμού προς τας των αρχαίων», *Βύρων* 3 (1878), σελ. 164-167, 281-285, 373-378, 435-441
494. **Γαλλής** Λεωνίδας Δ., «Παροιμίες που λέγονται στην Επαρχία Δομοκού», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 1 (1980), σελ. 10-11 και *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 2 (1982), σελ. 72-74
495. **Γκρέκα – Τσιλαλή** Καλομοίρα, *Παροιμίες και γνωμικά απ' όλη την Ελλάδα*, εκδ. Δρόμων, Αθήνα 2012
496. **Καραναστάσης** Αναστάσιος Ηρ., «Παροιμιακές εκφράσεις», *Σταυρο-δρόμι* 5 (2001), σελ. 39-41
497. **Κουμπάρος** Αθανάσιος Ι., «Λαϊκές παροιμίες», *Φθιώτις* 9 (1957), σελ. 62
498. **Λάμπας** Τάκης, «Ένα λαμιώτικο βιβλίο», *Φθιώτις* 3 (1955), σελ. 36
Αναφέρεται στην έκδοση της συλλογής παροιμιών του Ιωάννη Βερέττα.
499. **Οικονομίδης** Ν., «Φιλολογικές σημειώσεις (Λέξεις και φράσεις εκ Λαμίας)», *Εφημερίδα των Φιλομαθών*, Έτος Ε', σελ. 171-172
Περιέχει και κάποιες παροιμιώδεις φράσεις.
500. **Τράντας** Μ.Ι., «Παροιμίες που λέγονται στην επαρχία Δομοκού», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 3 (1987), σελ. 20-21
501. **Τσιτσάς** Σεραφεΐμ, «Ρουμελιώτικες παροιμίες», *Φθιώτις* 1 (1955), σελ. 62, *Φθιώτις* 2 (1955), σελ. 76-77, *Φθιώτις* 3 (1955), σελ. 66-67, *Φθιώτις* 5 (1956), σελ. 74-76, *Φθιώτις* 6 (1956), σελ. 75-76, *Φθιώτις* 7 (1956), σελ. 56-57 και *Φθιώτις* 8 (1956), σελ. 71
502. **Τσιτσάς** Σεραφεΐμ, «Φθιωτικές παροιμίες», *Υπάτη* 17-19 (1987-1988), σελ. 148-151

503. **Χασιακός** Γεώργιος Α., «Ρουμελιώτικη Λαογραφία. Παροιμίες (σε ρουμελιώτικη έκφραση)», *Φθιωτική Σκέψη* 1:3 (1978), σελ. 87-88

iv) Παραμύθι

504. **Αλεξόπουλος** Κώστας, «Δύο λαογραφικά σημειώματα απ' την Ανατολική Φθιώτιδα», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 205

Πρόκειται για δύο παραμύθια: "Ο πεθερός" και "Υποψήφιος γαμπρός".

505. **Γεωργαμλής** Γ.Δ., *Η Σταχτομάρω και άλλα παραμύθια της Δίβρης*, εκδ. Αντίκτυπος, Αθήνα 2002

Πολλά λαϊκά παραμύθια της Δίβρης: Η Σταχτομάρω (σελ. 9-13). Η Μάρω και η γύφτισα (σελ. 14-21). Η Μάρω και η Κάλω (σελ. 22-28). Οι δύο γριές (σελ. 29). Θόδωρος Θεοδώρα (σελ. 30-32). Οι δώδεκα μήνοι (σελ. 33-36). Ο λαγός (σελ. 37). Η αλεπού, ο λύκος και ο γάιδαρος (σελ. 38-39). Ο παπάς, ο γάιδαρος και οι αλεπές (σελ. 40-41). Η αλεπού λειτούργησε (σελ. 42). Η αλεπού, το ζύγκι και ο λύκος (σελ. 43-49). Τραγί ή γελάδα (σελ. 50-53). Το δρεπάνι, ο γάτος και ο κόκορας (οι τρεις κληρονομίες) (σελ. 54-57). Οι τρεις συμβουλές (σελ. 58-60). Οι τρεις καλές κουβέντες (σελ. 61-65). Ο παλαβός κι ο γνωστερός ή πόντζος (σελ. 66-71). Ο κοντορεβυθούλης (σελ. 72-75). Ο μπουλιούρας (σελ. 75-78). ο Γιώργος και οι τρεις σπανοί (σελ. 79-85). Το φαρμακόλαδο (σελ. 86-88). Ο καλός κι ο κακός βασιλιάς (σελ. 89). Η νύφη κι η κακιά πεθερά (σελ. 90). Εκείνος που βαριότανε (σελ. 91-92). Η αρίδα στραβή κι η τύχη ίσια (σελ. 93-95). Το χούι (σελ. 96-97). Ο Βλάχος και η φωτογραφία (σελ. 98-102). Ο Γιάννος (σελ. 103-113). Η ερευνητική εμπειρία του συλλέκτη και οι αφηγητές (σελ. 114-126). Γλωσσάρι (σελ. 127-128).

506. **Γκρέκα – Τσιλαλή** Καλομοίρα, *Λαϊκά παραμύθια της Ρούμελης*, εκδ. Δρόμων, Αθήνα 2016

Πλούσια συλλογή παραμυθιών από το νομό Φθιώτιδας και τους όμορους γειτονικούς νομούς.

507. **Δημητρίου** Γιώτα Κ., «Η Καλκαντή. Το πιο αγαπημένο νεχωρίτικο παραμύθι», *Νεχωρίτικα* 39 (2011), σελ. 89-93

508. **Ζορμπάς** Ευάγγελος, «Ο χωρικός στην πόλη», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 162-163

509. **Κατσάνου** Χριστίνα Γ., «"Η Κιτρογέννητη" – ένα παλιό παραμύθι... (Από τις αφηγήσεις του λαού μας), *Υπάτη* 37-41 (1997-1999), σελ. 110-113

510. **Κατσάρας** Χαράλαμπος, *Παραμύθια της Λοκρίδας*, Άγιος Κωνσταντίνος 2008

511. **Κατσάρας** Χαράλαμπος, *Σαν τον παλιό καλό καιρό. Στερεοελλαδίτικα παραμύθια. Λοκρίδα*, Φθιώτιδα 2009

512. **Κατσάρας** Μπάμπης, *Παραμύθι: Ο κήπος των αισθήσεων. Θεωρητική ανάλυση και διδακτικές εφαρμογές του παραμυθιού*, εκδ. Οϊωνός, Λαμία 2011

513. **Λουκάτος** Δημήτριος Σ., «Σύγχρονα Λαογραφικά VI: Θυμήματα παραμυθιών και συνέχειες εθίμων», *Λαογραφία* 37 (1993-1994), σελ. 145-147
 Λαογραφικά στοιχεία από την Φθιώτιδα: Παλιό σκηνικό αφήγησης παραμυθιού από το Κουμαρίτσι Φθιώτιδας (σελ. 145-146).
514. **Ξηροτύρης** Ζάχος Ν., «Ο μύθος ως ηθικόν δίδαγμα για άτομα και λαούς», *Στερεά Ελλάδα* 367 (2000), σελ. 16
515. **Παπάκου** Αυγή, «Η γυναίκα στο παραδοσιακό παραμύθι», *Φθιωτικός Λόγος* 2 (1992), σελ. 23-24
516. **Παπαναγιώτου** Δημήτρης Χ., «Η γλώσσα και η ταυτότητα των παραμυθιών», *Νεχωρίτικα* 47 (2019), σελ. 3-7
517. **Πεπονάκη** Ζαφείρα-Μαρία, *Αναπαραστάσεις νεών γυναικών σε λαϊκά παραμύθια της Φθιώτιδας. Η περίπτωση της Πεντάμορφης*, Διπλωματική Εργασία, Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Ρόδος 2019

ν) Παράδοση

518. **Αρβανιτάκη** Άννα Ν., «Το μυστικό (λαϊκή παράδοση)», *Φθιωτικά Χρονικά* 23 (2002), σελ. 63-64
519. **Βαρβούνης** Μανόλης Γ., «Η διήγηση του Εβλιά Τσελεμπή για τον τάφο του Βελλιουλάχ στη Μενδένιτσα», *Φθιωτικά Χρονικά* 13 (1992), σελ. 18-29
520. **Γαλλής** Λεωνίδα Δ., «Θρύλοι και θαύματα στην επαρχία Δομοκού», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 4 (1990), σελ. 101-107
521. **Γαρδικής** Δημήτριος Γ., *Ο γύρος της Φθιώτιδος. Ιστορικολαογραφικά μελέται*, εκδ. Εθνικού Αγώνος, Λαμία 1958
 Λαογραφικά στοιχεία: Ιστορίες και παραδόσεις από το Γαρδίκι Ομιλαίων (σελ. 30-37). Σκαριφήματα λαογραφικά (Μυθικές και ιστορικές παραδόσεις για την Οίτη, την Όθρυ, τον Σπερχειό, την Υπάτη (σελ. 52-62).
522. **Δελόπουλος** Γιώργος, «Στου Καλιώρα τον Πύργο. Ένα περίεργο τοπωνύμιο και ένας θρύλος σε διάφορα βουνά», *Νεχωρίτικα Νέα* 17 (1989), σελ. 33-36
523. **Δελόπουλος** Γιώργος, «Το στοιχείο της Πάθενας», *Νεχωρίτικα Νέα* 18 (1990), σελ. 14-15
524. **Ευθυμίου** Τάκης, «Άλογο (Μύθος και λαϊκή παράδοση)», *Φθιωτικός Λόγος* 25-26 (2010), σελ. 270-277

525. **Ζάρας** Δημ. (Ιερέας), «Θαύματα της Αγίας Παρασκευής Άνω Αγόριανης», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 10 (1999), σελ. 44-50
526. **Ζορμπάς** Ευάγγελος, «Το σταβάρι των γεωργών (από τις παραδόσεις του ελληνικού λαού – περιοχής Φθιώτιδας)», *Φθιωτική Σκέψη* 2:1 (1979), σελ. 8-9
Πρόκειται για παράδοση σχετικά με την αλληλοβοήθεια των κατοίκων μιας κοινότητας.
527. **Ζορμπάς** Ευάγγελος, «‘Γράψε γρήγορ’ στραβοσκούφ’...’». Παράδοση στο χωριό Τσούκα Φθιώτιδας», *Φθιωτική Σκέψη* 2:5-6 (1979), σελ. 267-268
528. **Κακαβάς** Γεώργιος, «Θρύλοι και Παραδόσεις για τις Μάγισσες και τις Φαρμακίδες της Υπάτης», *Υπάτη* 53 (2011), σελ. 101-113
529. **Κακαβάς** Γεώργιος, «Αστρομάντισσες και Φαρμακίδες της Υπάτης. Θρύλοι και παραδόσεις», *Θέματα Αρχαιολογίας* 1:1 (2017), σελ. 56-69
530. **Καλέντζου - Τερλιάμη** Κωνσταντία, «Η ‘λειτουργία’ στις πηγές του Ινάχου», *Φθιωτικά Χρονικά* 16 (1995), σελ. 23-37
531. **Καλέντζου** Ντίνα, «Το στοιχείο της Βίστριζας», *Φθιωτικά Χρονικά* 22 (2001), σελ. 126-127
532. **Κανατά – Καρβούνη** Ιουλία, «Η Σπρονογιαννάκενα και τα ξωτικά», *Νεχωρίτικα Νέα* 19 (1991), σελ. 27-28
533. **Κανέλλος** Βασίλης, «Οδοιπορικό. Οξυά και Σαράνταινα», *Φθιωτικός Λόγος* 18 (2002), σελ 109-111
534. **Κανέλλος** Βασίλειος, «Οξυά και Σαράνταινα. Ιστορία – θρύλοι – παραδόσεις», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 2ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (20-21 Σεπτεμβρίου 2003)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων, Λαμία 2005, σελ. 32-35
535. **Καμπές** Βασ., «Η Ντάμια (Φθιώτιδος) και οι μυθικοί θησαυροί της», *Στερεοελλαδική Εστία* 9-10 (1961), σελ. 194-195
536. **Καραγιάννης** Ιωάννης, «Το Παλιόκαστρο και η ιστορία του δημάρχου», *Φθιώτις* 9 (1957), σελ. 63
537. **Καραθεοδώρου** Δημήτρης Κ., «Η ονομασία της Στυλίδας στις λαϊκές μας παραδόσεις», *Φθιωτικός Λόγος* 2 (1992), σελ. 70-73
538. **Καραστάθης** Κωνσταντίνος Β., «Μαλεσίνα. Τοπωνυμικά και ιστορικά», *Στερεά Ελλάς* 15 (1970), σελ. 25-28
Λαογραφικά στοιχεία: Ιστορικές παραδόσεις από την Τουρκοκρατία.

539. **Καρπέτας** Γιάννης, «Λαογραφικά της Χιλιαδούς», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 4 (1990), σελ. 65-71
 Πρόκειται για δύο παραδόσεις.
540. **Μαντάς** Χρήστος Θ., «Τα στοιχειά της Υπάτης (Τοπικές παραδόσεις)», *Υπάτη* 5 (1981), σελ. 44-45
 Αναφορά στην παράδοση του στοιχειού που ονόμαζαν “Παλουκωμένο”.
541. **Μηνογιάνης** Δημήτριος Α., «Λαογραφικά σκαριφήματα Υπάτης», *Φθιωτικά Χρονικά* 6 (1985), σελ. 149-157
 Παραδόσεις από την Υπάτη: Η Προυσιώτισσα (σελ. 150-151). Ο παλουκωμένος (σελ. 151-152). Το σπίτι του Αϊ-Θανάση του Μετεωρίτη (σελ. 152-153). Ο Απόστολος Ηρωδίων (σελ. 153-154). Η πεντάμορφη Βασιλοπούλα (σελ. 155). Τρία στοιχειά του κάστρου (σελ. 155-156). Το λαγούμι της Ανεμότρυπας (σελ. 156). Τα σκαφιδάκια και οι νεράιδες (σελ. 156). Άλλες παραδόσεις (σελ. 156-157).
542. **Ξηροτύρης** Ζάχος Ν., «Το στοιχείο της Καστανιάς Υπάτης», *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο* 3 (1959), σελ. 109-111
543. **Ξηροτύρης** Ζάχος Ν., «Παλιές και σύγχρονες μάγισσες της Υπάτης», *Στερεά Ελλάς* 10 (1969), σελ. 33-34
544. **Ξηροτύρης** Ζάχος Ν., «Ο παλουκωμένος της Υπάτης», *Στερεά Ελλάς* 16 (1970), σελ. 7
545. **Ξηροτύρης** Ζάχος Ν., «Νεράιδες και στοιχειά της Υπάτης», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 159-161
546. **Ξηροτύρης** Ζάχος Ν., «Ο αράπης της Υπάτης», *Υπάτη* 2 (1979), σελ. 19-22
547. **Ξηροτύρης** Ζάχος Ν., «Του πλάσ Κώσταμ’ του μπλαρ; (Από τη θυμοσοφία του λαού μας)», *Υπάτη* 20-21 (1988-1989), σελ. 83-84
548. **Ξηροτύρης** Ζάχος Ν., «Στοιχειά και στοιχειώματα. Θρύλοι και παραδόσεις», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά Α’ Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990)*, εκδ. Κοινότητας Λουτρών Υπάτης, Λαμία 1993, σελ. 307-314
549. **Οικονομόπουλος** Χρήστος Θ., «Η Φθιώτιδα από τον μύθο στην ιστορία (Η σημασία των επιβιώσεων για την Ιστορία και τον Πολιτισμό της Φθιώτιδας)», *Έκφραση* 18-20 (2009), σελ. 86-90
550. **Παπαναγιώτου** Πάνος, «Στα δρακοπ’θήματα», *Νεχωρίτικα* 45 (2017), σελ. 49-54
551. **Παπαρρόδου** Βούλα Νικ., «Ο 4ος μάγος (Χριστουγεννιάτικος θρύλος)», *Υπάτη* 10 (1983), σελ. 43-52

552. **Πολίτης** Ν.Γ., «Ελληνικές Παραδόσεις», *Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρίας της Ελλάδος* 1 (1883), σελ. 349-354
Περιλαμβάνει και μία παράδοση από το χωριό Γαρδίκι Φθιώτιδας.
553. **Πολίτης** Νικόλαος Γ., *Μελέται περί του βίου και της γλώσσης του Ελληνικού λαού. Παραδόσεις*, τ. Α΄, εκδ, Γράμματα, Αθήνα 1994 (Α΄ έκδοση 1904)
Παραδόσεις από την Φθιώτιδα: “Το γυναικόκαστρο”, από τους Βελεσιώτες Δομοκού (σελ. 59). “Το άρμεγμα του φεγγαριού”, από την Λοκρίδα (σελ. 99). “Ο αράπης”, από τα Δύο Βουνά – τότε Δήμος Ηρακλειωτών (σελ. 181). “Η λάμνα του δέντρου”, από το Γαρδίκι (σελ. 366). “Η χολέρα”, από τη Λαμία (σελ. 410).
554. **Πρωτόπαπας** Ζήσης, «Θρύλοι της Φθιώτιδας», *Φθιωτικά Γράμματα* 2 (1976), σελ. 17-19
555. **Σωτηρόπουλος** Νίκος Γ., «Λαϊκή παράδοση – προλήψεις», *Φθιωτικός Λόγος* 25-26 (2010), σελ. 265-267
556. **Χριστόπουλος** Ευθύμιος, «Θρύλοι και πραγματικότητες γύρω απ’ τη Λαμία», *Φθιωτικά Χρονικά* 3 (1982), σελ. 110-111

vi) Ευτράπελες διηγήσεις

557. **Γιδαράκος** Δ.Κ., «Νεχωρίτικα ανέκδοτα», *Νεχωρίτικα Νέα* 14 (1986), σελ. 15-16, *Νεχωρίτικα Νέα* 16 (1987), σελ. 14-15, *Νεχωρίτικα Νέα* 18 (1990), σελ. 42-43, *Νεχωρίτικα Νέα* 21 (1993), σελ. 18-20, *Νεχωρίτικα Νέα* 23 (1995), σελ. 23-24 και *Νεχωρίτικα Νέα* 24 (1996), σελ. 20-22

vii) Τραγούδι (ως κείμενο)

558. **Αδαμοπούλου** Ελένη Δ., «Το δημοτικό μας τραγούδι», *Υπάτη* 6 (1981), σελ. 23-28
559. **Αδαμοπούλου** Ελένη Δ., «Το δημοτικό μας τραγούδι», *Υπάτη* 7 (1982), σελ. 8-18
560. **Αθάνας** Γ., «Ρουμελιώτικα τραγούδια των βουνών», *Φθιώτις* 3 (1955), σελ. 44 και *Φθιώτις* 4 (1955), σελ. 32-33
561. **Αναγνωστόπουλος** Β.Δ., «Ο Δομοκός στη δημοτική μας ποίηση», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 12 (2002), σελ. 32-46
562. **Αυγέρης** Μάρκος, «Τα δημοτικά τραγούδια», *Φθιωτικός Λόγος* 10 (1996), σελ. 55-57

563. **Γαλλής** Λεωνίδας Δ., «Τέσσερα δημοτικά τραγούδια μιλούν για τον Δομοκό», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 1 (1980), σελ. 94-99
564. **Γαλλής** Λεωνίδας Δ., «Δημοτικά τραγούδια που τραγουδιούνται στην επαρχία μας», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 1 (1980), σελ. 100-110, *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 2 (1982), σελ. 75-82, *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 3 (1987), σελ. 22-27
 Πρόκειται για συλλογή 40 δημοτικών τραγουδιών.
565. **Γαλλής** Λεωνίδας Δ., «Πέντε ακόμα τραγούδια για τον Δομοκό και τα χωριά μας Αγόριανη και Χιλιαδού», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 3 (1987), σελ. 15-19
566. **Γαλλής** Λεωνίδας Δ., «Δύο δημώδη μοιρολόγια για δύο πολεμιστές», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 9 (1998), σελ. 63-67
567. **Γαλλής** Λεωνίδας Δ., «Δημοτικά τραγούδια που τραγουδιούνται στο Δομοκό», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 12 (2002), σελ. 169-185
 Συλλογή 30 δημοτικών τραγουδιών, με πληροφορίες για τους τραγουδιστές και τον ρυθμό που χορεύονται.
568. **Γαλλής** Λεωνίδας Δ., «Ελαφρά τραγούδια που τραγουδούσαν στο Δομοκό οι νέοι της δεκαετίας του 30», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 12 (2002), σελ. 186-192
569. **Γαλλής** Λεωνίδας Δ., «Τι τραγουδούσαν οι μαθητές του Δημοτικού Σχολείου στις δεκαετίες 1920 και 1930», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 12 (2002), σελ. 193-202
570. **Γαλλής** Λεωνίδας Δ., «Τι τραγουδούσαν οι μαθητές του Ελληνικού Σχολείου (Σχολαρχείου) Δομοκού το 1906 και 1907», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 13 (2003), σελ. 18-21
571. **Θεοδώρου** Ι., «Λαϊκό τραγούδι», *Φθιώτις* 10 (1957), σελ. 134
572. **Καλοδήμος** Θωμάς Γ., ««Θηλυκωτά Λαμπριάτικα τραγούδια της επαρχίας Δομοκού», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 164-169
573. **Καλοδήμος** Θωμάς Γ., «Το μοτίβο του αργαλειού στην ομηρική και στη δημοτική μας ποίηση», *Νέα Παιδεία* 47 (1988), σελ. 195-205
574. **Καλοδήμος** Θωμάς, «Το τραγούδι της ομηρικής Καλυψώς στη δημοτική μας ποίηση», *Εκφραση* 1 (1989), σελ. 72-88, *Εκφραση* 2 (1990), σελ. 96-106 και *Εκφραση* 3 (1991), σελ. 96-117
575. **Καλοδήμος** Θωμάς Γ., «Θηλυκωτά Λαμπριάτικα τραγούδια της επαρχίας Δομοκού», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 8 (1997), σελ. 47-54

576. **Καλοδήμος** Θωμάς, «Το τραγούδι του Σουφ Αράπη», *Έκφραση* 12 (2001), σελ. 92-99
577. **Καραγιάννης** Ιερέας Δημήτρης, «Το Κάστρο της Υπάτης (Απ' τα τραγούδια της Υπάτης)», *Υπάτη* 6 (1981), σελ. 37-39
578. **Καραγιάννης** Ιερέας Δημήτρης, «Ο χαλασμός της Υπάτης στο τελευταίο τέταρτο του 18ου αιώνα (Απ' τα τραγούδια της Υπάτης)», *Υπάτη* 12 (1984), σελ. 36-39
579. **Κεφαλά** Ντίνα, «Τα τραγούδια του γάμου», *Το Λυχνάρι* 2 (1993), σελ. 14-15
580. **Κουτσοπέλεος** Δ.Κ., «Η μάνα στα ρουμελιώτικα δημοτικά τραγούδια», *Φθιωτικά Χρονικά* 10 (1989), σελ. 54-57
581. **Κυριακίδης** Στίλπων Π., «Τι είναι το δημοτικό τραγούδι. Ανδρικά και γυναικεία τραγούδια. Η γυνή ως λαϊκή ποιήτρια», στο: ίδιου, *Το Δημοτικό Τραγούδι*, εκδ. Ερμής, Αθήνα 1990, σελ. 77-109
Αναφορά στην λαϊκή ποιήτρια από τη Φθιώτιδα, Μυγαδανή Γκίζα (σελ. 101-102).
582. **Κυρίτσης** Σεραφεΐμ, «Το δημοτικό μας τραγούδι έκφραση της εθνικής μας παράδοσης», *Υπάτη* 37-41 (1997-1999), σελ. 101-104 [Αναδημοσίευση στο: *Σταυρο-δρόμι* 5 (2001), σελ. 35-38]
583. **Κύρκος** Βασ. Α., «Το ρουμελιώτικο τραγούδι», *Φθιώτις* 9 (1957), σελ. 53-54
584. **Κυτέα** Βούλα, «Δύο δημοτικά από το παλιό Νεοχώρι», *Νεχωρίτικα* 37 (2010), σελ. 68-69
585. **Μέγας** Γ.Α. – **Πετρόπουλος** Δ.Α. – **Σπυριδάκης** Γ.Κ., *Ελληνικά Δημοτικά Τραγούδια (Εκλογή)*, τ. Α', εκδ. Ακαδημίας Αθηνών (Δημοσιεύματα Λαογραφικού Αρχείου – 7), Εν Αθήναις 1962 (Φωτομηχανική ανατύπωση 2000)
Κλέφτικα Άσματα. Θοδωράκης Γρίβας. Υλικό προερχόμενο εξ Υπάτης. Ύλη Πολίτου, αρ. 3042/ Σ. Ματσούκας, 1888 (σελ. 257).
586. **Λάμπας** Τάκης, «Πώς τραγούδησε η Ρούμελη τους ήρωες της», *Φθιώτις* 5 (1956), σελ. 61-64, 78
587. **Λέλης** Γεωγ. Κ., «Το δημοτικό τραγούδι στη ζωή του λαού μας», *Στερεά Ελλάς* 177 (1984), σελ. 10-13
Αναφορά στις δημοσιευμένες συλλογές δημοτικών τραγουδιών από τη Φθιώτιδα.
588. **Μηνογιάννης** Δ.Α., «Τα δημοτικά τραγούδια», *Υπάτη* 6 (1981), σελ. 53-54
589. **Μιχαλόπουλος** Φάνης, «Τα δημοτικά μας τραγούδια και οι θρησκευτικοί ύμνοι της Γεννήσεως (Από την ποίηση των Χριστουγέννων)», *Υπάτη* 28-29 (1992-1993), σελ. 74-77

590. **Ξηροτύρης Ζάχος Ν.**, «Το δημοτικό τραγούδι και οι φτερωτοί ταχυδρόμοι του 21», *Φθιωτική Σκέψη*, 1:7 (1979), σελ. 220-221
591. **Ξηροτύρης Ζάχος Ν.**, «Ο γάμος στην δημοτική μας ποίηση», *Φθιωτικά Χρονικά* 2 (1981), σελ. 215-217
592. **Ξηροτύρης Ζάχος Ν.**, «Η μυθική Οίτη – Καταβόθρες στο δημοτικό τραγούδι», *Υπάτη* 17-19 (1987-1988), σελ. 186-189
593. **Ξηροτύρης Ζάχος Ν.**, «Ο ξενιτεμένος και ο ταχυδρόμος του χωριού στο δημοτικό τραγούδι», *Στερεά Ελλάς* 346 (1998), σελ. 7-8
594. **Ξηροτύρης Ζάχος Ν.**, «Το δημοτικό τραγούδι της λεβεντιάς», *Στερεά Ελλάς* 347 (1998), σελ. 5-6
595. **Ξηροτύρης Ζάχος Ν.**, «Το δημοτικό μας τραγούδι εκφραστής της λαϊκής ψυχής», *Στερεά Ελλάς* 359 (1999), σελ. 5-7
596. **Ξηροτύρης Ζάχος Ν.**, «Το φεγγάρι και τα αστέρια στο δημοτικό τραγούδι», *Στερεά Ελλάς* 362 (1999), σελ. 7
597. **Ξηροτύρης Ζάχος Ν.**, «Το κλέφτικο τραγούδι», *Στερεά Ελλάς* 372 (2000), σελ. 10-12
598. **Ξηροτύρης Ζάχος Ν.**, «Τραγούδια της αγάπης και του έρωτα», *Φθιωτικός Λόγος* 19 (2003), σελ. 110-115
599. **Παπαναγιώτου Δημ. Χρ.**, *Νεχωρίτικα τραγούδια. Συλλογή αθησαύριστων δημοτικών τραγουδιών και παραλλαγών από το Νεχώρι Υπάτης*, Αθήνα 1977
 Λαογραφικά στοιχεία: Γενικές παρατηρήσεις. Εξωτερικά γνωρίσματα (σελ. 23-30). Για τα μέτρα και το τραγούδιμά τους (σελ. 30-35). Περιεχόμενο των τραγουδιών (σελ. 35-45). Ακριτικός κύκλος: 22 (σελ. 47-63). Παραλογές: 65 (σελ. 65-107). Ιστορικά: 24 (σελ. 109-118). Κλέφτικα: 79 (σελ. 119-147). Ληστρικά – Φυλακίστικα: 30 (σελ. 149-159). Θρησκευτικά – λατρευτικά: 32 (σελ. 161-175). Της αγάπης: 162 (σελ. 177-231). Του γάμου: 31 + 4 δίστιχα (σελ. 233-243). Νανουρίσματα – Ταχταρίσματα: 10 + 4 δίστιχα (σελ. 245-249). Της ξενιτιάς: 20 (σελ. 251-260). Των ξωμάχων: 16 (σελ. 261-268). Γνωμικά – διδαχτικά: 9 (σελ. 269-273). Σατιρικά: 11 (σελ. 275-281). Παραπονεστικά – Μοιρολόγια: 33 (σελ. 283-294). Γλωσσάρι: 297-380.
600. **Παπαναγιώτου Δ.Χ.**, «Ο τόπος κι ο κόσμος των τραγουδιών», *Στερεά Ελλάς* 343 (1998), σελ. 18
601. **Παπαναγιώτου Δ.Χ.**, «Νεχωρίτες και τραγούδια», *Στερεά Ελλάς* 343 (1998), σελ. 19-20
602. **Παπαναγιώτου Δ.Χ.**, «Κλέφτες και αρματολοί. Πώς γεννιέται το ιστορικό τραγούδι», *Νεχωρίτικα* 40 (2012), σελ. 21-26

603. **Παπαποστόλου** Στάθης, «Δημοτικά τραγούδια. Μοιρολόγια – του Κάτω Κόσμου – του Χάρου», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 9 (1999), σελ. 112-114
604. **Παπασταμάτης** Π., «Το δημοτικό τραγούδι στο Νεοχώρι Υπάτης», *Φθιώτις* 6 (1956), σελ. 22-23
Ειδήσεις για τον τοπικό χορό “Κλειστό” και τραγούδια.
605. **Περσείδης** Βασ., «Το Δημοτικό Τραγούδι», *Φθιωτικά Χρονικά* 3 (1982), σελ. 112-117
606. **Πολύζος** Κων., «Το δημοτικό τραγούδι έκφραση της λαϊκής ψυχής “Η Δέσπω”», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 145-148
607. **Πουγκακιώτη** Στέλλα, «Το δημοτικό τραγούδι», *Υπάτη* 10 (1983), σελ. 56-60
608. **Πουρής** Γιώργος, «Το τραγούδι στο Νεχώρι. Η συνέχεια ενός χρονικού», *Νεχωρίτικα* 38 (2010), σελ. 77-84
609. **Πουρής** Γιώργος, «Το τραγούδι στο Νεχώρι. Η συνέχεια ενός χρονικού», *Νεχωρίτικα* 39 (2011), σελ. 21-33
610. **Πουρής** Γιώργος, «Το τραγούδι στο Νεχώρι. Το χρονικό μιας γνωριμίας», *Νεχωρίτικα* 41 (2013), σελ. 35-40
611. **Πουρής** Γιώργος, «Το τραγούδι στο Νεχώρι. Το χρονικό μιας γνωριμίας (Συνέχεια και τέλος)», *Νεχωρίτικα* 43 (2015), σελ. 14-23
612. **Πράπας** Ζαχαρίας, «Το τραγούδι της Εορτής των Φώτων», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 2 (1982), σελ. 83-88
613. **Σκούρας** Γεώργιος Α., «Σήμερα βγήκα σε χαρά (Από τα τραγούδια μας)», *Νεχωρίτικα Νέα* 3 (1974), σελ. 11-13
614. **Σκούρας** Γεώργιος Α., «Σαν άλλο δεν εξήλεσα (Από τα τραγούδια μας)», *Νεχωρίτικα Νέα* 3 (1974), σελ. 16-17
615. **Σχοινάς** Αν., «Δημοτικά τραγούδια του Νεοχωρίου Δομοκού», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 1 (1980), σελ. 111-128
Δημοτικά τραγούδια: Της ξενιτιάς (σελ. 112-114). Του έρωτα (της αγάπης) (σελ. 114-120). Του γάμου (σελ. 120-122). Καθημερινά (σελ. 122-128).
616. **Σταθοπούλου – Χατζάκη** Χριστίνα, «Το δημοτικό μας τραγούδι και η παραδοσιακή του αξία», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 149-150
617. **Σταύρου** Τατιάνα, «Το δημοτικό τραγούδι και ο θάνατος», *Υπάτη* 28-29 (1992-1993), σελ. 108-111
618. **Σωτηρόπουλος** Νίκος, «Δημοτικά τραγούδια», *Φθιωτικός Λόγος* 21-22 (2006), σελ. 109-111

619. **Σωτηρόπουλος** Νίκος, «Στα μονοπάτια της παράδοσης», *Φθιωτικός Λόγος* 23-24 (2008), σελ. 170-172
620. **Τερζίδης** Μόσχος, «Δημοτικά τραγούδια των (Νέο)Μοναστηριωτών», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 10 (1999), σελ. 51-56
621. **Τσιτσάς** Σεραφεΐμ, «Δημοτική ποίησης. Ρουμελιώτικα θ'λκωτά τραγούδια», *Φθιώτις* 1 (1955), σελ. 75
622. **Τσιτσάς** Σεραφεΐμ, «Η Μαρία Πενταγιώτισσα και το τραγούδι της», *Φθιωτικά* 10 (1972), σελ. 5-6
623. **Τσούτσικας** Κώστας Π., «Από τη δημοτική μας ποίηση», *Σταυρο-δρόμι* 2 (2000), σελ. 76-77
624. **Χασιακός** Γεώργιος Α., «Ρουμελιώτικα θ'λκωτά τραγούδια», *Φθιωτική Σκέψη* 1:3 (1978), σελ. 83
625. **Χατζόπουλος** Σερ., «Κάλαντα των Χριστουγέννων», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 1 (1980), σελ. 13-19
626. **XXX**, «Το τελευταίον άσμα των Απόκρεων εν Φθιώτιδι», *Εστία* (Ιανουάριος – Ιούνιος 1890), σελ. 93
627. **Φασατάκης** Ν., «Δημοτικά τραγούδια του Νεοχωρίου», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 6 (1995), σελ. 86-90

viii) Μορφές λαϊκής λογοτεχνίας, με συνεξέταση του λόγου: ευχές – κατάρες, ονόματα (βαπτιστικά, επώνυμα ή οικογενειακά, παρωνύμια ή παρατσούκλια, τοπωνύμια, ονόματα ζώων και φυτών, επιγραφές σε καταστήματα, συνθηματικές λέξεις και γλώσσες κ.ά.)

628. **Αναγνωστόπουλος** Β.Δ., «Τοπωνύμια του Αγίου Γεωργίου», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 7 (1996), σελ. 84-87
629. **Ασημάκης** Στάθης, *Ερμηνευτικές προσεγγίσεις στα τοπωνύμια του Ελληνικού χώρου με κατάληξη -OB-, -OBO*, Αθήνα 2014
Αναφορά στα τοπωνύμια του νομού Φθιώτιδας (σελ. 99-100).
630. **Αφρουδάκης** Άγγελος Γ., *Επιτόπια συλλογή ειδικά επιλεγμένου γλωσσικού υλικού (ερωτηματολογίων) για τον καταρτιζόμενο από το Κέντρο Γλωσσικό Ατλαντα της Ελλάδος στο πλαίσιο του Γλωσσικού Άτλαντος της Ευρώπης (718 όροι/έννοιες από δύο καθορισμένα σημεία έρευνας, τα χωριά Μοσχοκαρυά και Μακρακόμη Φθιώτιδας)*, 1989

631. **Αφρουδάκης** Άγγελος Γ., «Τοπωνυμικό υλικό από την επαρχία Φθιώτιδας. Δοκιμή επεξεργασίας με υπολογιστή», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990)*, εκδ. Κοινότητας Λουτρών Υπάτης, Λαμία 1993, σελ. 361-371
632. **Αφρουδάκης** Άγγελος, «Μηχανοργάνωση τοπωνυμίων. Παρατηρήσεις για τη μέθοδο και για το τροφοδοτημένο υλικό από την επαρχία Φθιώτιδας», *Λεξικογραφικό Δελτίο* 18 (1993), σελ. 5-38
633. **Αφρουδάκης** Άγγελος, «Τοπωνύμια της Φθιώτιδας που δεν μαρτυρούνται ως προσηγορικά», *Ονόματα* 20 (2013) («Ονοματολογικά Φθιώτιδας». *Πρακτικά Ε΄ Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμία, 3-5 Οκτωβρίου 2008*), σελ. 65-70
634. **Βασιλείου** Αλέκος, *Ιδιωματισμοί της Ρούμελης. Κωσταλεξιώτικη ντοπιολαλιά (μελέτη)*, εκδ. Πνευματικές Σελίδες, Λαμία 2000
Τοπικές ιδιωματικές λέξεις σε αλφαβητική σειρά (σελ. 9-62).
635. **Βελέντζας** Θανάσης, «Απ' το τοπωνυμικό της Βελίτσας», *Ονόματα* 9 (1984), σελ. 263-267
636. **Βελέντζας** Θανάσης, «Το όνομα Τιθορέα», *Ονόματα* 12 (1988), σελ. 91-95
637. **Βελέντζας** Θανάσης, «Τοπωνύμια και Ιστορία στην περιοχή της Τιθορέας», *Έκφραση* 1 (1989), σελ. 89-97
638. **Βελέντζας** Θανάσης, «Τα υδρωνύμια του πρώην Δήμου Τιθορέας», *Έκφραση* 2 (1990), σελ. 83-91
639. **Βελέντζας** Θανάσης, «Τα υδρωνύμια της περιοχής της Τιθορέας (2ο μέρος)», *Εμβόλιμον* 14-15 (1992), σελ. 45-50
640. **Βελέντζας** Θανάσης, «Τα υδρωνύμια της περιοχής της Τιθορέας (3ο μέρος – τελευταίο)», *Εμβόλιμον* 16 (1992), σελ. 79-81
641. **Βελέντζας** Θανάσης, «Νεοελληνικά τοπωνύμια σχετικά με παλιές λαϊκές μαγικοθρησκευτικές θεραπευτικές συνήθειες», *Η Φωνή της Καστανιάς* 76 (1999), σελ. 22-25
642. **Βελέντζας** Θανάσης, «Το τοπωνύμιο ‘‘Αγιαρσαλή’’», *Η Φωνή της Καστανιάς* 80 (2000), σελ. 12-17
643. **Βελέντζας** Θανάσης, «Τοπωνύμια της Βελίτσας (Τιθορέας) σχετικά με νεροπρίονα», *Σταυροδρόμι* 13 (2007), σελ. 39-44
644. **Γαλλής** Δημήτριος Π., «Η ντοπιολαλιά στο Δομοκό», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 13 (2003), σελ. 83-88

645. **Γαλλής** Λεωνίδα Δ., «Τοπωνύμια του Δομοκού», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 12 (2002), σελ. 86-96
646. **Γιαννοπούλου-Τσιάκα** Καλλιτσα, «Ανηφορίζοντας στον Τυμφρηστό (Βελούχι). Μερκάδα – Μαυρίλλο – Νεοχώρι (τοπωνύμια – ιστορία – παράδοση – ταυτότητα)», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». Πρακτικά Ε΄ Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμίας, 3-5 Οκτωβρίου 2008), σελ. 91-98
647. **Δάλκος** Χρίστος, «Το τοπωνύμιο Λιμογάρδι: Ανάγκη ενδοσυγκριτικής μελέτης των σλαβικών (ή “σλαβοειδών”) τοπωνυμίων», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». Πρακτικά Ε΄ Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμίας, 3-5 Οκτωβρίου 2008), σελ. 99-112
648. **Δελόπουλος** Γιώργος, «Τοπωνύμια του Νεοχωρίου», *Νεχωρίτικα Νέα* 3 (1974), σελ. 9-10
649. **Δελόπουλος** Γιώργος, «Τα ονόματα των χωριών γύρω από το Νεχώρι της Οίτης», *Νεχωρίτικα Νέα* 10 (1982), σελ. 9-11
650. **Δελόπουλος** Γιώργος, «Τρία τοπωνύμια της Φραγκοκρατίας στην Φθιώτιδα. Μεξιάτες, Κομποτάδες, Φραντζή», *Νεχωρίτικα Νέα* 15 (1987), σελ. 32-34
651. **Δελόπουλος** Γιώργος, «Για το τοπωνύμιο Λαδικού», *Υπάτη* 20-21 (1988-1989), σελ. 85-89
652. **Δελόπουλος** Γιώργος, «Τοπωνύμια της Φθιώτιδας σε ενικό/πληθυντικό διαχρονικότητα ενός φαινόμενου και σήμερα ζωντανού», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990)*, εκδ. Κοινότητας Λουτρών Υπάτης, Λαμία 1993, σελ. 195-212
653. **Δελόπουλος** Γιώργος, «Φράγκικα τοπωνύμια της περιοχής Υπάτης», *Υπάτη* 50 (2006), σελ. 60-68
654. **Δελόπουλος** Γιώργος, «Υπάτη: “πολλά ονόματα” ή και ένα μόνο; Σταθερό αλλά με πολλές περιπέτειες και αιγιματικές μεταμορφώσεις (μέρος Α΄)», *Υπάτη* 51 (2007), σελ. 113-129
655. **Δελόπουλος** Γιώργος, «Υπάτη: “πολλά ονόματα” ή και ένα μόνο; Σταθερό αλλά με πολλές περιπέτειες και αιγιματικές μεταμορφώσεις (μέρος Β΄)», *Υπάτη* 52 (2009), σελ. 30-55
656. **Δελόπουλος** Γιώργος, «Ζητούν: η τεθλασμένη διαδρομή ενός τοπωνυμίου», στο Ιωάννης Μακρής (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 5ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (16,17 και 18 Απριλίου*

- 2010), εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού Δήμου Λαμιέων, Λαμία 2013, σελ. 481-507
657. **Δελόπουλος** Γιώργος, «Υπάτη: Οι πολλές μεταμορφώσεις ενός και του ίδιου ονόματος», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». Πρακτικά Ε' Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμία, 3-5 Οκτωβρίου 2008), σελ. 113-130
658. **Δελόπουλος** Γιώργος, «Στου Μπουγομίλου: Τοπωνύμιο “εποχής” με θρησκευτική ιστορική σημασία», *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου “Η Υπάτη στην εκκλησιαστική ιστορία, την εκκλησιαστική τέχνη και τον ελλαδικό μοναχισμό”* (Υπάτη 8-10 Μαΐου 2009), εκδ. Ιεράς Μητροπόλεως Φθιώτιδος, Αθήναι 2011, σελ. 122-133
659. **Δελόπουλος** Γιώργος, «Τούρκικα ή τουρκογέννητα τοπωνύμια στο Νεχώρι», *Νεχωρίτικα* 44 (2016), σελ. 18-34
660. **Δ.Η.Ε.** (Ευθυμίουπουλος Τάκης), «Τα τοπωνύμια “Κουρναρίτσα” και “Αρσαλή” (Νύξεις από την τοπική παράδοση)», *Υπάτη* 5 (1981), σελ. 46, 53
661. **Ζησόπουλος** Κώστας Αθ., *Ντοπιολαλιές και τοπωνύμια Ανθήλης Φθιώτιδας*, Λάρισα 1987
 Λαογραφικά στοιχεία: Οι κάτοικοι του χωριού (σελ. 18-25). Η γλώσσα των κατοίκων (σελ. 25-26). Ιδιωματικές λέξεις των κατοίκων της Ανθήλης (σελ. 27-49). Τοπωνύμια της Ανθήλης (σελ. 52-81).
662. **Ηλιόπουλος** Δημήτριος Ν., «Τοπωνύμια του χωριού Δίβρη Λαμίας, Φθιώτιδας», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». Πρακτικά Ε' Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμία, 3-5 Οκτωβρίου 2008), σελ. 139-150
663. **Θεοδώρου** Αφροδίτη, «Τοπωνύμια του χωριού Φραντζή Φθιώτιδας και της περιοχής», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». Πρακτικά Ε' Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμία, 3-5 Οκτωβρίου 2008), σελ. 151-155
664. **Θωμόπουλος** Ι.Α., «Το τοπωνύμιο Χιλιαδού (Ένα κοίταγμα μεθοδολογικό)», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 11 (2000), σελ. 72-76
665. **Καλέντζου** Κωνσταντία, «Τοπωνύμια Μεσοποταμίας Φθιώτιδας», *Φθιωτικά Χρονικά* 15 (1994), σελ. 118-133
666. **Καμαρίτσας** Αθανάσιος Αρ., «Το χωριό Γερακλή. Ιστορικά – Τοπωνύμια», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 3 (1987), σελ. 36-43
 Λαογραφικά στοιχεία: Τοπωνύμια (σελ. 40-43).
667. **Καμηλάκης** Παναγιώτης Ιω., «Πατριδωνυμικά (εθνικά) επώνυμα στη Φθιώτιδα (τέλος 19ου-αρχές 20ου αιώνα): πατριδωνύμια Αμφίκλειας και

- Στυλίδας», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». Πρακτικά Ε΄ Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμίας, 3-5 Οκτωβρίου 2008), σελ. 157-172
668. **Καντάς** Καντάς Κ., «Τοπωνύμια αγροτικής περιοχής Ζελίου Λοκρίδας», *Λοκρικά Χρονικά* 2 (1996), σελ. 87-94
669. **Καραγιάννης** Θ., *Τοπωνύμια του χωριού Λυχνό Υπάτης*, Αθήνα 1983
670. **Καραλής** Δήμος, «Τοπωνύμια Καρυών», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 11 (2000), σελ. 61-64
671. **Καραντζή** Χρυσούλα, «Τοπωνύμια και δημοτικό τραγούδι: Η περίπτωση της Φθιώτιδας», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». Πρακτικά Ε΄ Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμίας, 3-5 Οκτωβρίου 2008), σελ. 183-199
672. **Καραστάθης** Κωνσταντίνος Β., «Μαλεσίνα. Τοπωνυμικά και ιστορικά», *Στερεά Ελλάς* 14 (1970), σελ. 13-15
673. **Καρπέτας** Γιάννης, «Τοπωνυμίες της Φλιαδώνας (Χιλιαδούς) Δομοκού», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 11 (2000), σελ. 65-71
674. **Καρφής** Λεωνίδα Ιωάννου, «Οι περί τον Τυμφρηστόν οικούντες», *Έκφραση* 14-15 (2004), σελ. 158-161
- Αναφορά σε προφορικές μαρτυρίες για την περιοχή, αλλά και σε τοπωνύμια.
675. **Κατσουλέας** Σταύρος Γ., «Οι μετονομασίες των μεγαλοτοπωνυμίων της Επαρχίας Φθιώτιδας και η προβληματική τους», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990)*, εκδ. Κοινότητας Λουτρών Υπάτης, Λαμία 1993, σελ. 321-334
676. **Κορτιμανίσης** Απόστολος Δ., «Ονομασία της Πελασγίας – Φθιώτιδας», *Έκφραση* 1 (1989), σελ. 98-100
677. **Κούτσικας** Κώστας Ε., «Τοπωνυμίες του χωριού Μακρυρράχη (πρώην Καΐτσα), *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 5 (1992), σελ. 48-59
678. **Λαζάρου** Ευθ., «Τοπωνυμικά Δρυμαίας – Λοκρίδος», *Φθιώτις* 8 (1956), σελ. 35
679. **Λύκειο Ελάτειας (Περιβαλλοντική Ομάδα)**, *Τοπωνύμια και Περιβάλλον στην ευρύτερη περιοχή της Ελάτειας Λοκρίδος. Τοπωνυμική βάση δεδομένων των χωριών Ελάτεια (Δραχμάνι) – Παναγίτσα (Σλέμπεϊ) – Λευκοχώρι (Μάνεσι) – Σφάκα – Προφήτης Ηλίας (Μεραλί)*, Αθήνα 1996
- Λαογραφικά στοιχεία: Πατριδωνυμικά (σελ. 9-10). Η χλωρίδα της Ελάτειας (σελ. 16-18). Η πανίδα της Ελάτειας (σελ. 18-19). Τοπωνυμική βάση δεδομένων των χωριών (Τα τοπωνύμια

- συνοδεύονται από σχολιασμό και σύνδεση με ιστορικά γεγονότα ή λαϊκές παραδόσεις (σελ. 38-89). Πίνακας κατηγοριοποίησης των τοπωνυμίων με βάση τη σημασία τους (σελ. 89-92).
680. **Μακρής** Γιάννης, «Τοπωνύμια Σταυρού Φθιώτιδας», *Φθιωτικά Χρονικά* 15 (1994), σελ. 25-70
681. **Μακρής** Γιάννης, «Το (χωριάτικο) ψωμί και το λεξιλόγιο του (στο Σταυρό)», *Σταυρο-δρόμι* 2 (2000), σελ. 73-75
682. **Μηνογιάνης** Δημήτριος Α., «Τοπωνύμια και βρύσες της Υπάτης και της περιοχής», *Φθιωτικά Χρονικά* 10 (1989), σελ. 58-64
683. **Μίχας** Γεώργιος Κ., *Ιδιωματικές λέξεις και φράσεις στ' αρβανιτοχώρια Βοιωτίας και Λοκρίδας*, εκδ. Λάρνακα, Αθήνα 2019²
Γλωσσικά στοιχεία, που ενδιαφέρουν και την Λαογραφία: Η πρώτη καταγραφή των οικισμών (σελ. 14-16). Λεξικό λέξεων και φράσεων (σελ. 17-103). Η προφορά των ονομάτων (σελ. 104-107).
684. **Μπασέα-Μπεζεντάκου** Χριστίνα, «Λαϊκή “ετυμολογία” τοπωνυμίων. Περιπτώσεις από τον νομό Φθιώτιδας», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». *Πρακτικά Ε' Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμίας, 3-5 Οκτωβρίου 2008*), σελ. 243-249
685. **Μπλούκας** Στάυρος, «Τοπωνύμια Πάπας – Μακρακώμης», *Φθιωτικά Χρονικά* 13 (1992), σελ. 72-108
686. **Μπουσμπούκης** Αντώνιος, «Τοπωνύμια Πελασγίας και Μύλων Φθιώτιδας», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». *Πρακτικά Ε' Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμίας, 3-5 Οκτωβρίου 2008*), σελ. 261-273
687. **Παλαιολόγου-Σίμου** Βασιλική, «Τοπωνύμια δημοτικού διαμερίσματος Εξάρχου δήμου Αταλάντης», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». *Πρακτικά Ε' Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμίας, 3-5 Οκτωβρίου 2008*), σελ. 351-356
688. **Παλιούρας** Γιώργος, «Τοπωνύμια των Βελεσιωτών», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 9 (1998), σελ. 78-85
689. **Παναγιωτόπουλος** Πρεσβύτερος Διομήδης – **Ανδρούτσος** Γεώργιος Ι., «Ναωνύμια της Αμφίκλειας (Δαδί) περιοχής Παρνασσού και ονομασία Δαδιωτών κληρικών από την εποχή της οθωμανικής κυριαρχίας μέχρι σήμερα», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». *Πρακτικά Ε' Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμίας, 3-5 Οκτωβρίου 2008*), σελ. 305-313
690. **Παπαλέξης** Παναγιώτης Α., «Τοπωνύμια του χωριού Παλαμάς Δομοκού», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 8 (1997), σελ. 69-78

691. **Παπαναγιώτου Δ.Χ.**, «Ευχή και κατάρα», *Νεχωρίτικα Νέα* 14 (1986), σελ. 22-27
692. **Παπαναγιώτου Δ.Χ.**, «Η νεχωρίτικη παρομοίωση», *Νεχωρίτικα Νέα* 15 (1987), σελ. 21-23
693. **Παπαναγιώτου Δ.Χ.**, *Νεχωρ' Υπάτης. Το γλωσσικό ιδίωμα. Φωνητική, σημασιολογικά – ετυμολογικά. Μορφολογία του δημοτικού τραγουδιού*, Θεσσαλονίκη 2018
694. **Παπαναγιώτου Δημήτρης Χ.**, «Νεχωρ' Υπάτης. Το γλωσσικό ιδίωμα», *Νεχωρίτικα* 46 (2018), σελ. 4-7
695. **Παπαναγιώτου Τριαντάφυλλος Δ.**, «Τοπωνύμια της Άγναντης και τα σχετικά λαογραφικά στοιχεία», *Όνόματα* 20 (2013) («Όνοματολογικά Φθιώτιδας». *Πρακτικά Ε' Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμίας, 3-5 Οκτωβρίου 2008*), σελ. 315-328
696. **Παπαντώνης Λεωνίδα Σερ.**, «Το χωριό Παναγιά», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 6 (1995), σελ. 57-62
Λαογραφικά στοιχεία: Τοπωνύμια Παναγιάς (σελ. 61).
697. **Παπασταθόπουλος Στέφ.**, «Θαυμακός (Σκάρμιτσα, Κάτω Δομοκός)», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 9 (1998), σελ. 51-57
Λαογραφικά στοιχεία: Τοπωνύμια της Κοινότητας Θαυμακού (σελ. 57).
698. **Παπαποστόλου Στάθης**, «Τοπωνύμια Ομβριακής», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 6 (1995), σελ. 19-25
699. **Πλατής Γ.Α.**, «Αλαμάνια. Ιστορική έρευνα τοπωνυμίων Φθιώτιδας», *Στερεά Ελλάς* 34 (1971), σελ. 25
700. **Πολίτης Ν.Γ.**, *Τοπωνυμικά Α. Β. (Απόσπασμα της Λαογραφίας 4-5)*, εκδ. Τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου, Εν Αθήναις 1915
Τοπωνύμια: Δαδί – Αμφίκλεια (σελ. 10). Χιλιαδού – Φυλιαδών (σελ. 10). Μόδι (σελ. 39). Μουσταφάμπεη – Ηράκλεια ή Τραχινία (σελ. 40). Αβαρίτσα – Μελίτεια (σελ. 41). Γυφτοχώρι (σελ. 41). Τσουφλάρι – Σοφιάς (σελ. 44). Μετονομασίες κοινοτήτων στο νομό Φθιώτιδος και Φωκίδος (σελ. 302).
701. **Πολίτης Ν.Γ.**, *Τοπωνυμικά (Ανατύπωσης της Λαογραφίας 5)*, εκδ. Τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου, Εν Αθήναις 1916
Τοπωνύμια: Βαρυμπόπη – Μακρακώμη (σελ. 8). Καλύβια Αγίας Μαρίνης – Αγία Παρασκευή (σελ. 8-9). Νταουκλή – Ξυνία (σελ. 10). Δερβισάδες – Άγιος Σεραφείμ (σελ. 10).
702. **Πολίτης Ν.Γ.**, «Τοπωνυμικά», *Λαογραφία* 7 (1917), σελ. 221-236
Δραχμάνιον – Ελάτεια / Κηφισοχώριον. Βελίτσα – Τιθορέα (σελ. 221-222)

703. **Πολύζος** Νικόλαος, «Τοπωνύμια Πολυδενδρίου Δομοκού», *Φθιωτικά Χρονικά* 10 (1989), σελ. 68-86 [Αναδημοσίευση στο: *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 8 (1997), σελ. 28-46]
704. **Πολυμεροπούλου-Τζιβελέκη** Μαρία, «Οίτη: Τοπωνύμια στο Λουπάκι, οικισμό Φθιώτιδας (βοσκότοποι και τσελιγκάτα σαρακατσαναίων κτηνοτρόφων)», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». Πρακτικά Ε' Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμίας, 3-5 Οκτωβρίου 2008), σελ. 371-392
705. **Πράπας** Ζαχαρίας Ευστ., «Τοπωνύμια Ξυνιάδας Δομοκού», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 7 (1996), σελ. 107-110
706. **Σκαλιστήρας** Απόστολος Αθ., «Τοπωνύμια Περιβολιού», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 7 (1996), σελ. 55-69
707. **Σκούρας** Γεώργιος Αθ., «Η Λαδικού. Τοπωνυμική διερεύνηση της περιοχής της Υπάτης», *Υπάτη* 10 (1983), σελ. 83-85
708. **Σταυρόπουλος** Γιώργος Παν., «Καταγραφή γλωσσικού υλικού από τη Φθιώτιδα μέσα από το αρχείο του Μανόλη Τριανταφυλλίδη», *Φθιωτικά Χρονικά* 29 (2008), σελ. 129-134
709. **Συμεωνίδης** Χαράλαμπος, «Λήμματα του ετυμολογικού λεξικού των νεοελληνικών τοπωνυμίων που αφορούν τη Φθιώτιδα», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». Πρακτικά Ε' Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμίας, 3-5 Οκτωβρίου 2008), σελ. 369-370
710. **Τράντας** Μιλτιάδης, «Διάφορα παρατσούκλια Δομοκιτών», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 12 (2002), σελ. 118-119
711. **Τσίτσας** Σεραφείμ, «Η Ρουμελιώτικη γλώσσα. Συμβολή στη μελέτη της τοπικής διαλέκτου», *Φθιώτις* 1 (1955), σελ. 60-61, *Φθιώτις* 2 (1955), σελ. 72-75, *Φθιώτις* 3 (1955), σελ. 58-59, *Φθιώτις* 4 (1955), σελ. 62-65, *Φθιώτις* 5 (1956), σελ. 74-76, *Φθιώτις* 6 (1956), σελ. 68-72 και *Φθιώτις* 7 (1956), σελ. 65-70
712. **Τσουκνίδας** Γιώργος Ι., «Τα μπολιάρικα. Η συνθηματική γλώσσα των φανοποιών του Τυμφρηστού Φθιώτιδας», *Πρακτικά Β' Συμποσίου Γλωσσολογίας του Βορειοελλαδικού Χώρου (13-15 Απριλίου 1978)*, εκδ. Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη 1983, σελ. 345-360
713. **Τσουκνίδας** Γιώργος Ι., «Μικροτοπωνύμια, τοπική παράδοση και τοπική ιστορία. Η περίπτωση ενός χωριού (Θερμοπύλες Φθιώτιδας)», *Ονόματα* 11 (1987), σελ. 124-127

714. **Τσουκνίδας** Γιώργος Ι., «Πατρινά. Ονοματολογικά και λαογραφικά σημειώματα», *Υπάτη* 17-18 (1987-1988), σελ. 155-158
715. **Τσουκνίδας** Γιώργος Ι., «Λαδικού (ετυμολογικά). Φθιωτικά ονοματολογικά», *Υπάτη* 22-24 (1989-1990), σελ. 97-102
716. **Τσουκνίδας** Γεώργιος Ι., «Σχηματισμός φθιωτικών τοπωνυμίων με τη μορφολογική διαδικασία της παραγωγής», *Ονόματα* 20 (2013) («Ονοματολογικά Φθιώτιδας». Πρακτικά Ε' Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμίας, 3-5 Οκτωβρίου 2008), σελ. 393-401
717. **Φλωράκης** Αλέκος Ε., «Για μια ανθρωπολογική προσέγγιση των τοπωνυμίων. Αναφορά στη Φθιώτιδα», *Ονόματα* 20 (2013) («Ονοματολογικά Φθιώτιδας». Πρακτικά Ε' Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμίας, 3-5 Οκτωβρίου 2008), σελ. 403-430
718. **Φλώρος** Αθ., «Το γλωσσικό ιδίωμα της Φθιώτιδος», *Στερεοελλαδική Εστία*, 1960, σελ. 190-191
719. **Φλώρος** Αθ., *Τοπωνύμια της Ευρυτανίας και της Φθιώτιδος*, Αθήνα 1968
720. **Φλώρος** Αθανάσιος Θ., «Τοπωνύμια της περιοχής του Δήμου Υπάτης (Φως στην τοπική μας ιστορία)», *Υπάτη* 4 (1980), σελ. 12-15
721. **Φλώρος** Αθ., «Γλωσσική ερμηνεία μερικών τοπωνυμίων και λέξεων της Φθιώτιδος και Φωκίδος», *Φθιώτις* 14 (1958), σελ. 96-98, *Φθιώτις* 15-16 (1958), σελ. 193-195, *Φθιώτις* 17 (1958), σελ. 276-277, *Φθιώτις* 19 (1959), σελ. 40-42 και *Φθιώτις* 20-21 (1959), σελ. 135-136
722. **Χασιακός** Γιώργος, «Τοπωνυμικά της Ρούμελης», *Στερεά Ελλάς* 201 (1986), σελ. 9-15
Αναφορά τοπωνυμίων της Φθιώτιδας.

Μουσική

723. **Γεραντώνης** Επαμειν., «Τραγούδια του ελληνοτουρκικού πολέμου ποιηθέντα υπό Μυγδαλινής Δ. Γκίζα», *Λαογραφία* 4 (1913), σελ. 688-690
Πρόκειται για τρία ποιήματα που δημιουργήθηκαν στη Μπρούφλιανη Σπερχειάδας Φθιώτιδας και μελοποιήθηκαν με βάση άλλους παλαιότερους γνωστούς σκοπούς.
724. **Κούτσικας** Κώστας Ε., «Οι οργανοπαίχτες της επαρχίας Δομοκού», *Στερεά Ελλάς* 420 (2004), σελ. 20

725. **Καϊμάκης** Γιάννης, *Αφιέρωμα στη μουσική παράδοση της Ανατολικής Μεσογείου. Μεσογειακά Ηχοχρώματα: Έκθεση μουσικών οργάνων των χωρών της Μεσογείου*, εκδ. Κέντρου Μεσογειακής Μουσικής Λαμίας, Λαμία 2003
726. **Καλαντζής** Χρήστος Γ., «Ένα τραγούδι για τα “Λαμακά” του 1918 στην εμπορική δισκογραφία δημοτικών τραγουδιών», *Πρακτικά 5ου Πανελληνίου Συνεδρίου “Δημοτικό Τραγούδι και Ιστορία” (Καρδίτσα 23-25 Οκτωβρίου 2015)*, εκδ. Κέντρου Ιστορικής και Λαογραφικής Έρευνας “Ο Απόλλων” Καρδίτσας και Τμήματος Ιστορίας Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Καρδίτσα 2015, σελ. 393-400
727. **Καραγιάννης** Θανάσης, «Ο Μουσικός Σύλλογος Λαμίας (1896-1940) (μελέτη)», *Φθιωτικά Χρονικά* 1 (1980), σελ. 103-106
728. **Καρράς** Σίμων, «Ρουμελιώτικα τραγούδια από το Νεχώρι Υπάτης», *Νεχωρίτικα Νέα* 2 (1971), σελ. 20-21
729. **Κίτσος** Βασίλειος (επιμ.), *Αφιέρωμα στη μουσική παράδοση της Ανατολικής Μεσογείου*, εκδ. Κέντρου Μεσογειακής Μουσικής Λαμίας, Λαμία 2002-2003
730. **Λιάβας** Λάμπρος, «Νεχωρίτες και τραγούδι», *Νεχωρίτικα* 25 (1997), σελ. 8-9 [Αναδημοσίευση στο: *Στερεά Ελλάς* 343 (1998), σελ. 20-21]
731. **Μερλιέ** Μέλω, *Η Μουσική Λαογραφία στην Ελλάδα*, εκδ. Μουσικού Λαογραφικού Αρχείου, Αθήνα 1935
- Μουσικο-λαογραφικά στοιχεία για τη Φθιώτιδα: Η περιοχή του κλέφτικου τραγουδιού. Η Ρούμελη: 29 τραγούδια από την επαρχία Λοκρίδας, φωνογραφημένα από τον Σύλλογο Δημοτικών Τραγουδιών (σελ. 41-43).
732. **Μώκος** Μπάμπης Κ., *"Ναι, είναι ...πασίλυπα..." (Μαγιά και ...Μαγεία!). "Οινοφιλοσοφία"... "Οινοδιαδρομή. Παρεϊστική Μουσική στη Φθιώτιδα. Τα Στέκια, τα Τραγούδια, οι Άνθρωποι*, Λαμία 2012
- Στοιχεία για την καλλιτεχνική (ιδίως μουσική) ζωή στη Λαμία και στην Φθιώτιδα, που ενδιαφέρουν και την λαογραφική έρευνα: “Φάροι” μουσικής στην πόλη (σελ. 156-158). Η Λαμία μας (σελ. 158-168). Της πόλης το... μπαλκόνι (πρόκειται για την συνοικία Σλα Μαχαλά, δηλαδή τους Αγίους Θεοδώρους Λαμίας) (σελ. 181-186). Οι χώροι δράσης (παλιότεροι και νεότεροι) (σελ. 187-212). Το Ρουντέικο (παρέα ρεμπετόφιλων) (σελ. 212-214). Διάφορες επαφές του συγγραφέα με μουσικούς της Λαμίας (σελ. 214-234). Μουσική... πέραν της πόλης. Αταλάντη (σελ. 234-240). Καμένα Βούρλα (σελ. 240-246). Δυτική Φθιώτιδα (Μακρακώμη – Σπερχειάδα κλπ.) (σελ. 246-255). Ανατολική Φθιώτιδα (Στυλίδα κλπ.) (σελ. 256-263).
733. **Ξηροτύρης** Ζάχος Ν., «Η φλογέρα και ο φλογερολάλης», *Φθιωτικός Λόγος* 8-9 (1995), σελ. 144-150

734. **Παπαμίχος Κώστας**, «Οι Καραμ'ζιές», *Φθιωτικά Χρονικά* 17 (1996), σελ. 138-139
735. **Παχτικός Γεώργιος Δ.**, *260 Δημώδη Ελληνικά Άσματα από του στόματος του Ελληνικού λαού*, τ. Α', εκδ. Τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου, Εν Αθήναις 1905
 Δημοτικά τραγούδια από την Φθιώτιδα, καταγεγραμμένα σε πεντάγραμμα: "Η Παρασκευούλα", που τραγουδιέται σε χωριά της Φθιώτιδας και χορεύεται σε ρυθμό τσάμικο (σελ. 345-346). "Απόψ θελ' αρματωθώ", που τραγουδιέται στη Λαμία και στα περίχωρα και χορεύεται σαν πατινάδα (σελ. 347). "Τα χιόνια και τα κρούσταλλα", που τραγουδιέται στην Λαμία και τα περίχωρα σε μονωδία από βαρύτονο, συνήθως, γέροντα, αλλά αποδίδεται και χορευτικά (σελ. 348-350).
736. **Πετρίκη – Τραγγανίδα Στέλλα**, *Μουσικά ακούσματα από τη Δρυμαία Φθιώτιδας*, εκδ. Έλλη- Ίων, Αθήνα 2009
737. **Σουλακέλλης Θεοφάνης Αντ.**, *Μουσική Λαογραφία (Υλικό Α' Συνάντησης, με θέμα: Εισαγωγή στη Μουσική Λαογραφία – Περί της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής – Περί μουσικών λαογραφικών όρων)*, εκδ. Κέντρου Μεσογειακής Μουσικής Λαμίας – Λαογραφικού Μουσείου Φθιώτιδας, Λαμία 2005
738. **Σουλακέλλης Θεοφάνης Αντ.**, *Μουσική Λαογραφία (Υλικό Β' Συνάντησης, με θέμα: Κύκλος της ζωής και κύκλος του χρόνου – Ο λόγος και η μούσα – Αφηγηματική ποίηση και δίστιχα)*, εκδ. Κέντρου Μεσογειακής Μουσικής Λαμίας – Λαογραφικού Μουσείου Φθιώτιδας, Λαμία 2005
739. **Σουλακέλλης Θεοφάνης Αντ.**, *Μουσική Λαογραφία (Υλικό Γ' Συνάντησης, με θέμα: Εισαγωγή στην Οργανολογία – Λαογραφικοί όροι στα δημώδη άσματα)*, εκδ. Κέντρου Μεσογειακής Μουσικής Λαμίας – Λαογραφικού Μουσείου Φθιώτιδας, Λαμία 2005
740. **Σουλακέλλης Θεοφάνης Αντ.**, *Μουσική Λαογραφία (Υλικό Δ' Συνάντησης, με θέμα: Άσματα εαρινών εορτών – Η φυσιολατρεία στα δημώδη άσματα)*, εκδ. Κέντρου Μεσογειακής Μουσικής Λαμίας – Λαογραφικού Μουσείου Φθιώτιδας, Λαμία 2005
741. **Σπυριδάκης Γεωρ. Κ. – Περιστέρης Σπυριδ. Δ.**, *Ελληνικά Δημοτικά Τραγούδια (Μουσική Εκλογή)*, τ. Γ', εκδ. Ακαδημίας Αθηνών (Δημοσιεύματα του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας – 10), Εν Αθήναις 1968 (Φωτομηχανική Ανατύπωση 1999)
 Ληστρικά Άσματα. Του Κωνσταντέλλου. Υλικό προερχόμενο εκ Λεύκας Φθιώτιδος. Αποστολή Σπ. Περιστέρη στο Καρπενήσι – 1959, Λαογραφικό Αρχείο: αρ, 2035, σελ. 29/ Εθνική Μουσική Συλλογή: αρ. 3074/ ταιν. 212.Α2 (σελ. 98)

742. **Σταυρόπουλος** Γιώργος, «Στεναγμός έρωτος», *Φθιωτικός Λόγος* 4 (1993), σελ. 67-70

Αναφορά σε έναν ωδικό θίασο στην Λαμία του 1876.

743. **Σταυρόπουλος** Γεώργιος Παν., «‘...Συνιστώμεν εν Λαμία Φιλαρμονικήν Εταιρείαν...’», *Φθιωτικά Χρονικά* 14 (1993), σελ. 99-102

744. **Σταυρόπουλος** Γιώργος Π., «Με τη βελόνα του φωνόγραφου», *Φθιωτικός Λόγος* 6 (1994), σελ. 49-53

745. **Σταυρόπουλος** Γιώργος, «Η Μουσική Παιδεία στη Λαμία», *Φθιωτικά Χρονικά* 16 (1995), σελ. 86-92

746. **Σταυρόπουλος** Γιώργος Παν., «Τα “καφέ-αμάν” στη Λαμία (1981-1930)», *Φθιωτικά Χρονικά* 38 (2017), σελ. 93-104

747. **Φλόρος** Κώστας (Περαστικός), «Η τρισδιάστατη μελωδική φωνή της Λαμίας», *Φθιωτικός Λόγος* 6 (1994), σελ. 75-89 και *Φθιωτικός Λόγος* 7 (1994), σελ. 67-90

Αναφορά στη μουσική ζωή της Λαμίας: Δημοτική Φιλαρμονική. Δημοτική Χορωδία Λαμίας.

Χορός

748. **Γκουτσίδης** Ιωάννης Δ., «Κοινωνική αλλαγή και παραδοσιακός χορός. Το παράδειγμα του Νέου Μοναστηρίου», στο Ευάγγελος Αυδίκος – Ρένα Λουτζάκη – Χρήστος Παπακώστας (επιμ.), *Χορευτικά Ετερόκλητα*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2004, σελ. 139-162

749. **Γρίβα** Μαίρη Νικολ., *Λαογραφικοί θησαυροί της Ρούμελης. “Απάν’ χορός” της Πελασγίας Φθιώτιδος*, Αθήνα 1975

750. **Καβακόπουλος** Παντελής, «“Κλειστός”. Μουσική και χορευτική δομή», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990)*, εκδ. Κοινότητας Λουτρών Υπάτης, Λαμία 1993, σελ. 277-291 (Αναδημοσίευση στο: Παντελής Καβακόπουλος, *Ανθολογία Μουσικολογικών Ανακοινώσεων και Δημοσιευμάτων 1954-2008*, Αθήνα 2008, σελ. 267-280)

751. **Κυροδήμος** Ηρακλής, «Απάν’ χορός Πελασγίας», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 3ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (4,5 και 6 Νοεμβρίου*

- 2005), εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων και Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων Ν. Φθιώτιδας, Λαμία 2007, σελ. 360-375
752. **Λουτζάκη** Ρένα, «Χορός και έθιμα: εμπειρίες από την επιτόπια έρευνα σε χωριά της Αν. Ρωμυλίας», στο Παύλος Αλμπανούδης (επιμ.), *Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου “Ανατολική Ρωμυλία. Ιστορία και Πολιτισμός”* (Κομοτηνή 4-6 Απριλίου 2008), εκδ. Αφων Κυριακίδη – Πανελλήνια Ομοσπονδία Σωματείων Α. Ρωμυλίας (Π.Ο.Σ.Α.Ρ.), Θεσσαλονίκη 2009, σελ. 293-307
- Αναφορά στα έθιμα που τελούνται στο Νέο Μοναστήρι Δομοκού Φθιώτιδας.
753. **Μπέτσου** Αναστασία, *Χορός και Πολιτισμική Ταυτότητα στο Σαρακατσάνικο αντάμωμα του Νομού Φθιώτιδας*, Πτυχιακή Εργασία, Τμήμα Επιστημών Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (Τ.Ε.Φ.Α.Α.), Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα 2003
754. **Πολίτης** Γιώργος, «Το χορευτικό του Συλλόγου Νεοχωριτών», *Νεχωρίτικα* 39 (2011), σελ. 65-70
755. **Loutzaki** Irene, *Dance as a Cultural Message. A Study of Dance Style among the Greek Refugees from Northern Thrace in Micro Monastiri, Neo Monastiri and Aeginion*, PhD Thesis, The Queen’s University of Belfast, Belfast 1989
756. **Loutzaki** Irene, “Structure and Style of an Implement Dance in Neo Monastiri, Central Greece”, *Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 33:1 (1991), p. 439-452
757. **Loutzaki** Irene, “Folk Dance in Political Rhythms”, *Yearbook for Traditional Music* 33 (2001), p. 127-137
- Μεταξύ άλλων περιγραφή της απαγόρευσης τέλεσης των χορευτικών δρωμένων στην προσφυγική κοινότητα του Νέου Μοναστηρίου Δομοκού από την Χούντα των Συνταγματαρχών και στη συνέχεια την προσπάθεια πολιτικοποίησης τους από τα κόμματα την δεκαετία του 1980, με τον χορό να αποτελεί ένα μέσο ένταξης και αποκλεισμού, κάτι που δεν υπερίσχυσε σε σχέση με το κοινοτικό συλλογικό πνεύμα (σελ. 134-135).

Ενδυμασία

758. **Δημάκης** Παναγιώτης Γ., «Γελέκι Δραχμανίου (Ελάτειας)», *Φθιωτικά Χρονικά* 38 (2017), σελ. 55-58
759. **Καραγιάννης** π. Δημ., «Η λαϊκή φορεσιά “Ντμασιά” των γυναικών της περιοχής της Υπάτης», *Υπάτη* 30-32 (1993-1994), σελ. 59-65

760. **Λαζάρου** Αχιλλεύς Γ., «Οι εύζωνοι της Φθιώτιδας ως φορείς πανάρχαιας φορεσιάς», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990)*, εκδ. Κοινότητας Λουτρών Υπάτης, Λαμία 1993, σελ. 161-181
761. **Νάτσιος** Δημήτριος Θ., «Σπαρτιώτικη νυφική φορεσιά», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 177-178
762. **Παπαντωνίου** Ιωάννα, «Συμβολή στη μελέτη της γυναικείας ελληνικής παραδοσιακής φορεσιάς», *Εθνογραφικά* 1 (1978), σελ. 5-53
Αναφορά στα πουκάμισα και τις ποδιές της Φθιώτιδας (σελ. 9, 24).
763. **Σκούρας** Γεώργιος Αθ., «Η κόκκινη φανέλλα. Γιορταστική γυναικεία φορεσιά από το Νεοχώρι Υπάτης», *Στερεά Ελλάς* 134 (1980), σελ. 213-215
764. **Σκούρας** Γεώργιος Αθ., «Η κόκκινη φανέλλα και το κλειστό. Ενδυμασία και χορός στο Νεοχώρι Υπάτης», *Φθιωτικά Χρονικά* 10 (1989), σελ. 50-53
765. **Σκούρας** Γεώργιος Αθ., *Η κόκκινη φανέλλα. Νυφιάτικη και γιορταστική γυναικεία φορεσιά από το Νεοχώρι Υπάτης*, Αθήνα 1993
Λαογραφικά στοιχεία: Γενικά για τη φορεσιά στην Ελλάδα (σελ. 15-20). Η νεχωρίτικη γυναικεία φορεσιά (σελ. 21-30). Τι είναι η κόκκινη φανέλλα (σελ. 31-36). Πώς γίνεται η φανέλλα: Τα μαλλιά (σελ. 37-38). Το γνέσιμο (σελ. 38-41). Το ιδίασμα (σελ. 42-45). Το μίτωμα ή μιτάρωμα (σελ. 45-46). Ο αργαλειός και το ύφασμα (σελ. 46-52). Το βάψιμο (σελ. 52-53). Το ράψιμο (σελ. 53-60). Το πουκάμισο (σελ. 60-64). Η ποδιά (σελ. 64-68). Το μαντίλι (σελ. 69-71). Στολίδια και κοσμήματα (σελ. 71-76). Κάλτσες (σελ. 76-78). Τα παπούτσια (σελ. 78-80). Η κορμοφάνελλα (κατασάρκι) (σελ. 80-81). Η τραχηλιά (σελ. 81-83). Η μπόλκα (σελ. 83-84). Το σεγκούνι (σελ. 84-85). Γλωσσάρι (σελ. 91-120).
766. **Τριανταφύλλου** Χαρίκλεια, *Φορεσιές του νομού Φθιώτιδας*, Λαμία 1988
767. **Φλώρος** Κώστας, «Το τσαρούχι», *Φθιωτικός Λόγος* 4 (1993), σελ. 62-64
768. **Χατζημιχάλη** Αγγελική, *Ελληνικαί Εθνικαί Ενδυμασίαι*, τ. Β΄, εκδ. Μουσείου Μπενάκη, Αθήναι 1954
Αναφορά στην χωρική φορεσιά των Λιβανατών (σελ. 6).
769. **Χατζημιχάλη** Αγγελική, *Η Ελληνική Λαϊκή Φορεσιά*, τ. Α΄, εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 1978
Αναφορά στην φορεσιά της Αταλάντης (σελ. 108-115) και στην φορεσιά των Σαρακατσάνων της Φθιώτιδας (σελ. 296-341, σποράδη).

Υφαντική – Κεντητική

770. **Ευθυμίου Τάκης – Κανέλλος Βασίλης**, *Του Αργαλειού τα Πάθη και τα Κάλλη. Ο Αργαλειός και η Υφαντική Τέχνη στα χωριά της Δυτικής Φθιώτιδας*, Λαμία 2011
Λαογραφικά στοιχεία: Ο αργαλειός ως οικοτεχνικό εργαλείο. Τα είδη του. Το στήσιμο και το ντύσιμο του (σελ. 13-27). Τα νήματα του αργαλειού και οι διαδικασίες από την παρασκευή μέχρι την βαφή τους (σελ. 28-39). Οι κλωνατζήδες (σελ. 39-41). Η ύφανση και τα υφαντά (σελ. 41-47). Συμφωνητικό αγορά μαλλιών (σελ. 48-49). Προκοσύμφωνο με προικώα υφαντά (σελ. 50-51). Υφαντά που διασώθηκαν σε Μουσεία και ιδιωτικές συλλογές (σελ. 52-63). Δημοτικό τραγούδι και αργαλειός (σελ. 64-70). Ο αργαλειός στη λήθη του χρόνου (σελ. 71-72).
771. **Λουκάτος Δημήτριος Σ.**, «Σύγχρονα Λαογραφικά VI: Ανανεωτικά κινήματα λαϊκής τέχνης από γυναίκες λαογράφους. Πρόσφατα δημοσιεύματα», *Λαογραφία* 37 (1993-1994), σελ. 142-144
Λαογραφικά στοιχεία από την Φθιώτιδα: Έκθεση υφαντών και κεντημάτων στο Κωσταλέξι Φθιώτιδας (σελ. 142-143).
772. **Παπαναγιώτου Δ.Χ.**, «Η υφάντρα και ο αργαλειός», *Νεχωρίτικα* 28 (2000), σελ. 4-7
773. **Πολυμέρου-Καμηλάκη Αικατερίνη**, «Η υφαντική τέχνη στην Υπάτη», στο *Ημερολόγιο του Συνδέσμου Υπαταίων και φίλων Υπάτης "Ο άγιος Ηρωδίων"*, Αθήνα 1996
774. **Σωτηρόπουλος Νίκος**, «Ο αργαλειός στην λαϊκή μας παράδοση», *Φθιωτικός Λόγος* 27-28 (2012), σελ. 279-282
775. **Χατζοπούλου – Σταυροπούλου Λέλα**, «Η επεξεργασία του μαλλιού», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 10 (1999), σελ. 102-105
776. **Ψαρογιάννης Κώστας Α.**, «Ο υφασμάτινος επιτάφιος του χωριού μας», *Νεχωρίτικα* 41 (2013), σελ. 53-56

Κοσμήματα – Σκεύη – Έπιπλα

777. **Αλαφροπάτης Χρήστος Κ.**, «Ξυλόγλυπτα (Λαϊκή Τέχνη)», *Φθιωτικά Χρονικά* 23 (2002), σελ. 78
778. **Ευθυμίου Τάκης – Κολιόπουλος Θανάσης**, *Το ξυλόγλυπτο τέμπλο Κοίμησης της Θεοτόκου Παλαιόκαστρου Φθιώτιδας (ένα σπάνιο δείγμα λαϊκής τέχνης). Ιστορικοθρησκευτικό μελέτημα*, Λαμία 2008
Λαογραφικά στοιχεία: Η ιστορική διαδρομή του ξυλόγλυπτου τέμπλου Κοίμησης της Θεοτόκου Παλαιόκαστρου (σελ. 17-18). Η τεχνική εκτέλεση του έργου (σελ. 19-21). Η παραδοσιακή

- θεματική διάταξη του Χριστιανικού τέμπλου (σελ. 22-23). Η διάρθρωση του τέμπλου Κοίμησης της Θεοτόκου Παλαιοκάστρου (σελ. 24-39). Ο Παντοκράτορας (σελ. 40). Άλλα εκκλησιαστικά έπιπλα (σελ. 41-48). Εργαλεία Ξυλογλυπτικής (σελ. 49).
779. **Ευθυμίου Τάκης – Κολιόπουλος Θανάσης**, *Το ξυλόγλυπτο τέμπλο του Αγίου Νικολάου Ζιώφης (ένα εξαιρετο δείγμα λαϊκής τέχνης και παράδοσης). Ιστορικοθηρησκευτικό μελέτημα*, Λαμία 2009
780. **Ευθυμίου Τάκης**, «Το ξυλόγλυπτο τέμπλο Κοίμησης της Θεοτόκου Παλαιόκαστρου Φθιώτιδας», στο Ιωάννης Μακρής (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 5ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (16,17 και 18 Απριλίου 2010)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού Δήμου Λαμιέων, Λαμία 2013, σελ. 157-198
781. **Καραγιάννης Θ.Ν.**, «Η Λαϊκή Ξυλογλυπτική στα Πουγκάκια Φθιώτιδας», *Γαρδικιώτικα Χρονικά* 23 (1982), σελ. 12-15.
782. **Κορρέ Κατερίνα**, «Νεοελληνικά Αργυροχοϊκά Εργαστήρια. Ο Νεβεσκιώτης τεχνίτης της Λαμίας», *Αρχαιολογία* 9 (1983), σελ. 83-88
783. **Νάτσιος Δημήτριος Θ.**, «Το ξυλόγλυπτο τέμπλο της Παναγίας Δέσποινας – Λαμίας (18ος αιώ.)», *Φθιωτικά Χρονικά* 32 (2011), σελ. 87-94
784. **Προβατάκης Θεοχάρης Μιχ.**, «Ένα άγνωστο λαϊκό ξυλόγλυπτο τέμπλο στο Ροβολιάρι Φθιώτιδας», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990)*, εκδ. Κοινότητας Λουτρών Υπάτης, Λαμία 1993, σελ. 183-194
785. **Σταυρόπουλος Γεώργιος**, «Η άνθηση της ασημουργίας στη Λαμία (τέλη 19ου – αρχές 20ου αιώνα)», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 3ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (4,5 και 6 Νοεμβρίου 2005)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων και Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων Ν. Φθιώτιδας, Λαμία 2007, σελ. 242-255
786. **Φλώρος Κώστας** (Περαστικός), «Η γκλίτσα», *Φθιωτικός Λόγος* 3 (1992), σελ. 44-46
787. **Χριστόπουλος Ευθύμιος**, «Χαλκουργοί και Χαλκουργεία της Λαμίας», *Φθιωτικά Χρονικά* 6 (1985), σελ. 29-54

788. **Χριστόπουλος** Ευθύμιος Ν., *Η λαμιώτικη τέχνη του χαλκού. Παραδοσιακά λαμιώτικα χάλκινα σκεύη - εργαλεία κατασκευής - χρήση και διάδοση*, Λαμία 2011
Λαογραφικά στοιχεία: Η αρχή της παράδοσης στη Λαμία (σελ. 9-13). Λαμιώτικα χάλκινα σκεύη (σελ. 14). Κατασκευή Λαμιακών χάλκινων σκευών (σελ. 15-32). Εργαλεία (σελ. 33-43). Επεξεργασία (σελ. 44-53). Πρώτη ύλη (σελ. 54-55). Ετήσια παραγωγή (σελ. 56-58).

Αρχιτεκτονική

789. **Θωμόπουλος** Θεόδωρος, «Ρουμελιώτικη λαϊκή αρχιτεκτονική. Τα βλαχοκόνακα», *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο* 3 (1959), σελ. 29-32
790. **Κανατάς** Δημήτρης, «Από τα παλαιά κτίσματα (οικία Χρήστου Περγουλιού – 1883). Λαϊκή Αρχιτεκτονική», *Το Λυχνάρι* 1 (1992), σελ. 9-10
791. **Κουμανούδης** Ιωάννης Ν., «Η αρχιτεκτονική ενός “πυργόσπιτου” εις το χωριό Αχινός», *Τεχνικά Χρονικά* 506 (1968), σελ. 505-532
792. **Κύρκος** Νικόλαος Η., «Η λαϊκή παραδοσιακή αρχιτεκτονική και τα λιθανάγλυφα της δυτικής Φθιώτιδας», *Πυρφόρος* 24 (1996), σελ. 51-61
793. **Μπλούνα** Μαρία, «“Είμαστε ό,τι χτίζουμε... χτίζουμε ό,τι είμαστε” - Πέτρινα κτίσματα νεότερων χρόνων στον Αχινό», στο Γεωργία Παντίδου (επιμ.), *Πρακτικά Ιου Πανελληνίου Συνεδρίου: Τοπική Ιστορία και Εκπαίδευση. Αναπτύσσοντας μια οργανική και αποτελεσματική σχέση μεταξύ τους, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (Λαμία 22-24 Νοεμβρίου 2019)*, Λαμία 2020
(Διαθέσιμο σε ψηφιακή μορφή χωρίς αριθμηση στις σελίδες:
<https://docs.google.com/document/d/11p1rm-X4NAQT6Xd8hI98HxwVh6ua3sAQ49IdPEgmKVs/edit>)
794. **Σκούρας** Γιώργος Α., «Παραδοσιακοί οικισμοί και μνημεία – πολύτιμη κληρονομιά», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 151-153

Ζωγραφική

795. **Καΐλας** Αλέκος, «Αγιογράφοι της Φθιώτιδας (Απ’ τον 17ο αιώνα μέχρι σήμερα)», *Φθιωτικός Λόγος* 1 (1991), σελ. 19-25
796. **Λαθούρης** Ι.Κ., «Ο ταπεινός αγιογράφος της τουρκοκρατίας», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), 183-185

797. **Λαθούρης** Γιάννης, «Λησμονημένοι λαϊκοί αιογράφου», *Φθιωτικά Χρονικά* 2 (1981), σελ. 140-141
798. **Οθρυώτης** Αιμίλιος, «Φθιωτική Αιογραφία», *Φθιωτικά Χρονικά* 1 (1980), σελ. 74-78
799. **Οθρυώτης** Αιμίλιος, «Ζάχος Γιώργος (αιογράφος)», *Φθιωτικά Χρονικά* 1 (1980), σελ. 71-73

Λιθογλυπτική

800. **Καλέντζου – Τερλιάμη** Ντίνα, «Τα λιθανάγλυφα του Ι. Ναού Αγίου Νικολάου Μεσοποταμίας (Χαλίλης) Φθιώτιδος», *Φθιωτικά Χρονικά* 23 (2002), σελ. 79-85

Θέατρο

801. **Ζαφείρης** Κ., «Ο Πέγκας, ο Χοϊδάς και οι Ολυμπιακοί Αγώνες (Αποκριάτικες εικόνες στην Παλιά Υπάτη)», *Υπάτη* 7 (1982), σελ. 38-41
802. **Κανατάς** Δημήτρης, «Ο καραγκιοζοπαίχτης Πέτρος Δορίζας», *Το Λυχνάρι* 7 (1995), σελ. 23
803. **Παπαευθυμίου** Θεμ., «Το Λαμιακό θέατρο», *Φθιώτις* 3 (1955), σελ. 45-47
804. **Σολόπουλος** Νίκος, «Οι αποκρηές και η ...υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών στην Υπάτη», *Υπάτη* 3 (1980), σελ. 26-27
805. **Σταυρόπουλος** Γιώργος Π., «Δύο άγνωστα συμβόλαια για το θέατρο στην παλιά Λαμία», *Φθιωτικός Λόγος* 7 (1994), σελ. 53-56
806. **Σταυρόπουλος** Γιώργος, «Το Θέατρο στη Λαμία (1837-1901)», *Φθιωτικά Χρονικά* 17 (1996), σελ. 17-39
807. **Σταυρόπουλος** Γεώργιος, «Το Θέατρο στη Λαμία Β' (1901-1926)», *Φθιωτικά Χρονικά* 21 (2000), σελ. 17-39
808. **Τριανταφύλλου** Αγγελική Ιωαν. (με τη συνεργασία του Κωνσταντίνου Αθαν. Μπαλωμένου), *Δημοτικό Θέατρο Λαμίας. Προσέγγιση στην ιστορία του. Η πρώτη περίοδος λειτουργίας. Δεκαετία 1960*, Λαμία 2016
809. **Χατζάκης** Μιχάλης, «Προλόγισμα του έργου ο Καραγκιόζης γραμματικός», *Φθιωτικά Χρονικά* 1 (1980), σελ. 126-129
810. **Χατζάκης** Μιχάλης, «Καραγκιόζης», *Φθιωτικά Χρονικά* 2 (1981), σελ. 209-211

811. **Χατζάκης** Μιχάλης, «Ένας Έλληνας χωρίς παπούτσια», *Φθιωτικά Χρονικά* 3 (1982), σελ. 156-167
812. **Χατζάκης** Μιχάλης, «Ένας Λαμιώτης караγκιοζοπαίχτης», *Φθιωτικά Χρονικά* 4 (1983), σελ. 180-185
813. **Χατζάκης** Μιχάλης, «Η επιβίωση και διατήρηση του Καραγκιοζη», *Φθιωτικά Χρονικά* 5 (1984), σελ. 119-125
814. **Χατζάκης** Μιχάλης, «Καπιταλισμός και θέατρο σκιών», *Φθιωτικά Χρονικά* 6 (1985), σελ. 139-144
815. **Χατζάκης** Μιχάλης, «Το Χρονικό του Θέατρο Σκιών», *Φθιωτικά Χρονικά* 7 (1986), σελ. 271-272
816. **Χατζάκης** Μιχάλης, «Νεοελληνική κοινωνία και Καραγκιόζης (1930 – σήμερα). Μια αναφορά στο παιδί ως θεατή στο Θέατρο Σκιών», *Έκφραση* 3 (1991), σελ. 91-95
817. **Χατζάκης** Μιχάλης, «Πορεία και σταθμοί του Νεοελληνικού Θεάτρου Σκιών», *Φθιωτικά Χρονικά* 18 (1997), σελ. 16-24
818. **Χατζάκης** Μιχάλης, «Λόγος και κίνηση στο Θέατρο Σκιών», *Φθιωτικά Χρονικά* 19 (1998), σελ. 16-24
819. **Χατζάκης** Μιχάλης, «Καραγκιόζης, ένας διαχρονικός επαναστάτης», *Φθιωτικός Λόγος* 14-15 (1999), σελ. 71-74
820. **Χατζάκης** Μιχάλης, «Τα ηρωικά στο Θέατρο Σκιών», *Έκφραση* 10 (1999), σελ. 155-162
821. **Χατζάκης** Μιχάλης, «Ο Αθανάσιος Διάκος στο Θέατρο Σκιών», *Φθιωτικός Λόγος* 31 (2017), σελ. 151-156

Κινηματογράφος

822. **Σταυρόπουλος** Γιώργος, «Μέρες κινηματογράφου στη Λαμία», *Φθιωτικός Λόγος* 5 (1993), σελ. 62-65

II. Αρχειακό υλικό

✓ Κέντρο Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών (Κ.Ε.Ε.Λ.)

A. Σύμμεικτα

823. **Αδάμ** Δημήτριος, *Αγροτικά έθιμα εκ Περγινίου Λοκρίδος*, Αριθμός χειρογράφου: 01746, Ημερομηνία κατάθεσης: 20 Νοεμβρίου 1952, Καταθέτης: Γεώργιος Μέγας – Λαογραφικό Φροντιστήριο Πανεπιστημίου Αθηνών, Τόποι συλλογής: Περγίσι Λοκρίδας, σελ. 4

Κοινωνική Συγκρότηση: Γεωργικός βίος.

Ήθη και Έθιμα: Ήθη και Έθιμα αγροτών.

824. **Αδαμοπούλου** Αθανασία, *Συγκέντρωση λαογραφικού υλικού για τη διατροφή (1992)*, Αριθμός χειρογράφου: 04624, Ημερομηνία κατάθεσης: 7 Σεπτεμβρίου 1998, Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη (Διευθύντρια Κ.Ε.Ε.Λ.), Τόποι συλλογής: Μεξιάτες Φθιώτιδος, σελ. 38

Κοινωνική Συγκρότηση: Διατροφή: Γεύματα. Βασικές τροφές. Τροφές κατά τη διάρκεια της εβδομάδας. Συντήρηση τροφών. Ποτά.

Ήθη και Έθιμα: Διατροφή: Τροφές λαϊκού εορτολογίου. Τροφές σε ειδικές περιπτώσεις της κοινωνικής ζωής.

825. **Αντωνόπουλος** Νικόλαος Κ., *Συλλογή λαογραφικών στοιχείων από την κοινότητα Αγίου Γεωργίου Τυμφρηστού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 03900, Ημερομηνία κατάθεσης: Δεκέμβριος 1976, Καταθέτης: Νικόλ. Κ. Αντωνόπουλος (Επιθεωρητής Δημοτικής Εκπαιδευσεως), Τόποι συλλογής: Άγιος Γεώργιος Φθιώτιδος, σελ. 119 + 8 πίνακες (4ος έπαινος χωρίς χρηματική αμοιβή).

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Γεωργία. Κτηνοτροφία. Ιατρική. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Λατρεία. Γάμος. Γέννηση. Μαγεία και Δεισιδαιμονίες.

Λαϊκή Τέχνη: Τραγούδια: 125. Παραδόσεις: 7. Παροιμίες. Δηγήσεις: 10. Λεξιλόγιο και ιδιωματικές φράσεις. Ένδυμα.

826. **Γαγάνης** Ευστάθιος, *Αγροτικά έθιμα εξ Αμφίκλειας Λοκρίδος*, Αριθμός χειρογράφου: 01737, Ημερομηνία κατάθεσης: 20 Νοεμβρίου 1952, Καταθέτης: Γεώργιος Μέγας – Λαογραφικό Φροντιστήριο Πανεπιστημίου Αθηνών, Τόποι συλλογής: Αμφίκλεια Λοκρίδος, σελ. 4

Κοινωνική Συγκρότηση: Γεωργικός βίος

Ήθη και Έθιμα: Ήθη και Έθιμα των αγροτών.

827. **Γιαννακάκη** Μαρία, *Λαογραφική συλλογή (1974)*, Αριθμός χειρογράφου: 03983, Ημερομηνία κατάθεσης: Ιούλιος 1977, Καταθέτης: Γ. Κ. Σπυριδάκης, Τόποι συλλογής: Γραμμένη Φθιώτιδος, σελ. 38
Ηθη και Έθιμα: Έθιμα Δωδεκαημέρου.
Λαϊκή Τέχνη: Λατρευτικά τραγούδια. Γαμήλια τραγούδια.
828. **Ευαγγελίου** Ευαγγελία, *Λαογραφία (1974)*, Αριθμός χειρογράφου: 03984, Ημερομηνία κατάθεσης: Ιούλιος 1977, Καταθέτης: Γ. Κ. Σπυριδάκης, Τόποι συλλογής: Λειανοκλάδι Φθιώτιδος, σελ. 22
Ηθη και Έθιμα: Έθιμα Δωδεκαημέρου. Έθιμα Πάσχα. Έθιμα Γάμου.
829. **Ζημιανίτης** Γεώργιος και **Κουγιάτσου – Ζημιανίτη** Τούλα, *Συλλογή λαογραφικού υλικού (1972)*, Αριθμός χειρογράφου: 03638, Ημερομηνία κατάθεσης: 10 Νοεμβρίου 1972, Καταθέτης: Γεώργιος Ζημιανίτης και Τούλα Κουγιάτσου – Ζημιανίτη (διδάσκαλοι), Τόποι συλλογής: Περιοχή Ρούμελης, ίδια χωρία **Δίκαστρον Φθιώτιδος, Αμφίκλεια Λοκρίδος** και Σερνικάκιον Φωκίδος, σελ. 26
Κοινωνική Συγκρότηση: Γεωργική ζωή. Νερόμυλος του χωριού. Λεξιλόγιο αντικειμένων σπιτιού.
Ηθη και Έθιμα: Ρουμελιώτικος γάμος. Έθιμα Αποκριάς.
Λαϊκή Τέχνη: Λεξιλόγιο αντικειμένων σπιτιού.
830. **Ζορμπάς** Ευάγγελος, *Ο γάμος στο χωριό Τσούκα Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 03002, Ημερομηνία κατάθεσης: 9 Ιουνίου 1966, Καταθέτης: Ευάγγελος Ζορμπάς (δημοδιδάσκαλος), Τόποι συλλογής: Τσούκα Φθιώτιδος, σελ. 23
Ηθη και Έθιμα: Γάμος. Λαϊκή λατρεία. Μαγεία. Δεισιδαιμονίες.
Λαϊκή Τέχνη: Ασματα: 37. Δίστιχα: 3. Επωδές: 4.
831. **Ζορμπάς** Ευάγγελος, *Λαογραφία εκ του χωριού Τσούκα Φθιώτιδος (1970)*, Αριθμός χειρογράφου: 03817, Ημερομηνία κατάθεσης: 21 Μαΐου 1976, Καταθέτης: Ευάγγελος Ζορμπάς (δημοδιδάσκαλος), Τόποι συλλογής: Τσούκα Φθιώτιδος, σελ. 146
Κοινωνική Συγκρότηση: Μαντική.
Ηθη και Έθιμα: Γάμος. Μαγεία. Λατρεία.
Λαϊκή Τέχνη: Τραγούδια διάφορα. Επωδές: 4. Διηγήσεις διάφορες: 15.
832. **Ζωγράφου** Μαρίνα, *Γεωργικά έθιμα Βελίτσας Λοκρίδος*, Αριθμός χειρογράφου: 01856, Ημερομηνία κατάθεσης: 11 Ιουνίου 1953, Καταθέτης: Γεώργιος Μέγας – Λαογραφικό Φροντιστήριο Πανεπιστημίου Αθηνών, Τόποι συλλογής: Βελίτσα Λοκρίδος (σημερινή Τιθορέα), σελ. 4

Κοινωνική Συγκρότηση: Γεωργικός Βίος.

Ήθη και Έθιμα: Γεωργικά έθιμα.

833. **Θεοδώρου** Γεώργιος Ν., *Λαογραφική και κοινωνιογραφική μελέτη του χωριού Φτέρη Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 02942, Ημερομηνία κατάθεσης: 14 Απριλίου 1965, Καταθέτης: Γεώργιος Ν. Θεοδώρου (δημοδιδάσκαλος), Τόποι συλλογής: Φτέρη Φθιώτιδος, σελ. 67

Κοινωνική Συγκρότηση: Κοινωνική Οργάνωση. Επαγγελματικός βίος. Φυτικός κόσμος. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Παιδί. Γάμος. Λαϊκή λατρεία. Μαγικά και δεισιδαίμονες συνήθειες.

Λαϊκή Τέχνη: Άσματα: 15. Δίστιχα: 1. Ευχές: 4. Παραδόσεις: 4. Παροιμίες: 92. Ενδυμασία.

Υφαντική. Λαϊκοί χοροί. Από το γλωσσικό θησαυρό: Παρωνύμια. Λεξιλόγιο.

834. **Θεοφανόπουλος** Ταξιάρχης, *Αγροτικά έθιμα Αταλάντης*, Αριθμός χειρογράφου: 01752, Ημερομηνία κατάθεσης: 20 Νοεμβρίου 1952, Καταθέτης: Γεώργιος Μέγας – Λαογραφικό Φροντιστήριο Πανεπιστημίου Αθηνών, Τόποι συλλογής: Αταλάντη, σελ. 22

Κοινωνική Συγκρότηση: Γεωργικός βίος.

Ήθη και Έθιμα: Ήθη και Έθιμα των αγροτών.

835. **Ιωαννίδου** Μαρία, *Λαογραφικά Αταλάντης από το έτος 1930*, Αριθμός χειρογράφου: 01312, Ημερομηνία κατάθεσης: 28 Νοεμβρίου 1938, Καταθέτης: Μαρία Ιωαννίδου, Τόποι συλλογής: Αταλάντη και χωρία της περιοχής, σελ. 28

Ήθη και Έθιμα: Λαϊκή λατρεία: Έθιμα λατρείας (του Κλήδονα και Πρωτομαγιάς).

Λαϊκή Τέχνη: Παραδόσεις: 2. Παροιμίες. Δίστιχα.

836. **Καντάς** Καντάς Κ., *Ο γάμος στο Ζέλι Λοκρίδος άλλοτε και τώρα – Συλλογή δημοτικών τραγουδιών που λέγονται στο χωριό*, Αριθμός χειρογράφου: 02962, Ημερομηνία κατάθεσης: 29 Νοεμβρίου 1965, Καταθέτης: Καντάς Κ. Καντάς (διδάσκαλος), Τόποι συλλογής: Ζέλι Λοκρίδος, σελ. 426.

Ήθη και Έθιμα: Γάμος. Δεισιδαίμονες συνήθειες. Τροφή.

Λαϊκή Τέχνη: Άσματα: 471.

837. **Κατσιμάνη** Ελένη, *Λαογραφική εργασία φοιτητριάς Ελένης Κατσιμάνη εκ περιφέρειας Σπερχειάδος (κοινωνική οργάνωση, ζητήματα σχετικά με το παιδί, με τον γάμον)*, Αριθμός χειρογράφου: 01598, Ημερομηνία κατάθεσης: Ιούνιος 1949, Καταθέτης: Γεώργιος Μέγας – Λαογραφικό Φροντιστήριο Πανεπιστημίου Αθηνών, Τόποι συλλογής: Σπερχειάδα Φθιώτιδας, σελ. 64

Κοινωνική Συγκρότηση: Κοινωνική οργάνωση.

Ήθη και Έθιμα: Παιδί. Γάμος.

838. **Κουκουβέτσου** Άννα, *Λαογραφικά στοιχεία της περιοχής μου (1995)*, Αριθμός χειρογράφου: 04636, Ημερομηνία κατάθεσης: 9 Σεπτεμβρίου 1998, Καταθέτης:

Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη (Διευθύντρια Κ.Ε.Ε.Λ.), Τόποι συλλογής:
Έξαρχος, Αταλάντη, Δραχμάνιο Λοκρίδας, Γοργοπόταμος Φθιώτιδος, σελ. 38

Κοινωνική Συγκρότηση: Οικοσκευή. Διατροφή. Ασχολίες κατοίκων.

Ήθη και Έθιμα: Λαϊκή λατρεία.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Οικοσκευή. Τραγούδια. Διηγήσεις.

839. **Μακρή** Χρυσούλα, *Συλλογή λαογραφικής ύλης από το χωριό Τιθορέα (Βελίτσα) Λοκρίδος νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 04203, Ημερομηνία κατάθεσης: 16 Δεκεμβρίου 1983, Καταθέτης: Χρυσούλα Μακρή (φοιτήτρια Φιλολογίας), Τόποι συλλογής: Τιθορέα (Βελίτσα) Φθιώτιδος, σελ. 1427

Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Κατοικία: Μορφή. Υλικά. Χτίστες. Εσωτερικοί χώροι. Τροφές. Ποτά. Βοηθητικοί χώροι. Αυλή. Ποιμενική καλύβα. Γεωργία: Σπορά. Αλωνισμός. Αμπελουργία. Ελαιοκομία. Άλλαι γεωργικές καλλιέργειες και ασχολίες. Φυτικός κόσμος. Ποιμενικός βίος. Μελισσοκομία. Κυνήγι. Ζωϊκός κόσμος. Βαφική. Κοινωνική οργάνωση: Κοινότητα. Οικογένεια. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία – Μετεωρολογία. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Υλικός βίος: Κατοικία: Έθιμα. Κόμμωση. Καλλωπισμός. Έθιμα γεωργών. Κοινωνικός βίος: Γέννηση: Παιδοποιΐα. Εγκυμοσύνη. Τοκετός. Βρέφος. Λεχώ. Σχετικές δεισιδαιμονίες. Βάφτιση. Παιδιά. Γάμος: Γενικά. Προξενιό. Αρραβόνας. Γάμος. Γαμήλια διασκέδαση. Γαμήλια τραγούδια. Τελευταί: Γενικά. Σχετικές δοξασίες. Προμηνύματα θανάτου. Ταφή. Μοιρολόγημα. Ανακομιδή. Συνεργασία – αλληλοβοήθεια. Εθιμικό δίκαιο. Θρησκεία: δοξασίες περί Θεού. Άγιοι. Εκκλησίες. Εικόνες. Αναθήματα. Λιτανείες. Πίστη σε δαίμονες, τελώνια, μοίρες. Έθιμα λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία – δεισιδαιμονία.

Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος: Κατοικία: Μορφή. Υλικά. Έπιπλα και σκεύη. Είδη ρουχισμού. Ένδυμα: Υπόδηση. Βιοτεχνία: Υφαντική. Ξυλοτεχνία. Μεταλλουργία. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Ευχές. Κατάρες. Αφορισμοί – αναθέματα. Όρκοι. Βλασφημία – ύβρεις. Δημώδης ποίηση – Μουσική και χοροί. Τραγούδια: 330. Μύθοι. Παραμύθια. Λοιπές διηγήσεις. Παροιμίες. Παροιμακές φράσεις. Αινίγματα. Λογοπαίγνια. Καθαρογλωσσήματα. Ονόματα διάφορα: Βαφτιστικά. Οικογενειακά. Παρωνύμια. Τοπωνύμια: 180. Λεξιλόγιο.

Άλλα: Γενικά. Φωτογραφίες: 312. Βιογραφικά πληροφορητών.

840. **Μαυράδα** Ολυμπία, *Οικισμός και κατοικία - Ελευθεροχώρι Φθιώτιδας (Βόλος 1992)*, Αριθμός χειρογράφου: 04585, Ημερομηνία κατάθεσης: 1997, Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη (Διευθύντρια Κ.Ε.Ε.Λ), Τόποι συλλογής: Ελευθεροχώρι Φθιώτιδας, σελ. 38

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία: Οικισμός. Μαστόροι. Μέρη σπιτιού κ.ά. Βοηθητικοί χώροι.

Ήθη και Έθιμα: Έθιμα.

Λαϊκή Τέχνη: Σπίτι: Ονοματολογία. Οικοδομική. Κυριότερες μορφές. Έπιπλα – σκεύη.

Άλλα: Φωτογραφίες: 14 (έγχρωμες).

841. **Μέγας** Γ. Α. (καταθέτης), *Παροιμίες καταγραφείσαι παρά διαφόρων προσώπων υπό Γ. Α. Μέγα*, Αριθμός χειρόγραφου: 01118, Ημερομηνία κατάθεσης: 30

Νοεμβρίου 1937, Καταθέτης: Γεώργιος Μέγας, Τόποι συλλογής: Αθήναι.
Μεσημβρία. Πελοπόννησος. **Λαμία** κ.ά. τόποι, σελ. 12

Λαϊκή Τέχνη: Παροιμίες: 46 από διαφόρους τόπους. Παραμύθια: 2 έμμετρες ενάρξεις παραμυθιών.

Λογοπαίγνια: 3.

842. **Μπουμπουρίδης** Γεώργ., *Λαογραφική εργασία ποικίλης ύλης από την Υπάτη (1912)*, Αριθμός χειρογράφου: 00199, Ημερομηνία Κατάθεσης: 8 Μαΐου 1920, Καταθέτης: Νικόλαος Πολίτης – Συλλογή Πολίτου, Τόπος Συλλογής: Υπάτη, σελ. 21

Σύμμεικτα.

843. **Μπρούσκου** Λουίζα, *Συλλογή προκαταλήψεων και στοιχείων μαγείας εκ του χωρίου Άγναντα Άρτης κ.ά. (1973)*, Αριθμός χειρογράφου: 03997, Ημερομηνία κατάθεσης: Ιούλιος 1977, Καταθέτης: Γ. Κ. Σπυριδάκης, Τόποι συλλογής: Άγναντα Άρτης – **Μαυρίλο Φθιώτιδος**, σελ.11

Ήθη και Έθιμα: Μαγεία και δεισιδαιμονίες.

Λαϊκή Τέχνη: Παραδόσεις: 4.

844. **Παπαμιχαήλ-Κουτρούμπα** Άννα Ι., *Λαογραφική αποστολή εις τον νομόν Φθιώτιδος από 21 Αυγούστου - 10 Σεπτεμβρίου 1980*, Αριθμός χειρογράφου: 04146, Ημερομηνία κατάθεσης: Οκτώβριος 1980, Καταθέτης: Άννα Ι. Παπαμιχαήλ-Κουτρούμπα (Συντάκτρια Κέντρου Ερεύνης Ελληνικής Λαογραφίας), Τόποι συλλογής: Λαμία, Αχλάδι, Σπαρτιά (Νέα, Παλιά), σελ. 1006

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Έπιπλα – σκευή. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Άλλες ασχολίες. Ποιμενική. Αλιεία. Ναυπηγική. Φυτικός – ζωϊκός κόσμος. Βιοτεχνία. Κοινωνική οργάνωση. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία. Μετεωρολογία.

Ήθη και Έθιμα: Γέννηση – βάφτιση. Γάμος. Τελευταί. Δίκαιο. Λαϊκή λατρεία. Μαγεία – δεισιδαιμονία.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Βιοτεχνία. Θέατρο. Παραδόσεις: 240. Παροιμίες: 257. Αινίγματα: 14.

Ευχές. Κατάρες. Παροιμίες και άλλες διηγήσεις: 15. Τραγούδια: 206. Χαιρετισμοί κ.λπ.

Άλλα: Ηχογραφήσεις: 161. Φωτογραφίες: 288.

845. **Παπαμιχαήλ – Κουτρούμπα** Άννα Ι., *Λαογραφική αποστολή εις το ν. Φθιώτιδος (18 Αυγούστου - 3 Σεπτεμβρίου 1981)*, Αριθμός χειρογράφου: 04170, Ημερομηνία κατάθεσης: 1981, Καταθέτης: Άννα Ι. Παπαμιχαήλ-Κουτρούμπα, (συντάκτρια Κέντρου Ερεύνης Ελληνικής Λαογραφίας), Τόποι συλλογής: Ράχες, Λαμία, Άγιος Γεώργιος, Μύλοι Φθιώτιδος, σελ. 686

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Ελαιοκομία. Ποιμενικός βίος. Αλιεία.

Αμπελουργία. Βαφική. Διάφορα άλλα επαγγέλματα. Λαϊκή ιατρική. Αστρονομία. Μετεωρολογία.

- Μαντική. Άλλες ασχολίες. Ποιμενική. Ναυπηγική. Φυτικός – ζωϊκός κόσμος. Βιοτεχνία. Κοινωνική οργάνωση.
- Ήθη και Έθιμα: Γέννηση. Γάμος. Τελευταία. Λαϊκή λατρεία. Μαγεία – δεισιδαιμονία. Δίκαιο. Λαϊκή λατρεία. Παιχνίδια: 10.
- Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υφαντική. Λαϊκό θέατρο. Χαιρετισμοί. Ευχές. Κατάρτες: 23. Δηγήσεις διάφορες: 12. Παραδόσεις: 134. Παροιμίες: 37. Αινίγματα: 4. Τραγούδια (κεείμενα): 137. Επωδές: 8.
- Άλλα: Ηχογραφήσεις: 118. Φωτογραφίες.
846. **Πιστόλη** Δροσούλα, *Λαογραφικά στοιχεία εξ αμέσου συλλογής εκ του χωριού Δρυμαία (Γλούνιστα) της επαρχίας Λοκρίδος Ν. Φθιώτιδος (Πάσχα 1970)*, Αριθμός χειρογράφου: 03792, Ημερομηνία κατάθεσης: 20 Δεκεμβρίου 1974, Καταθέτης: Δροσούλα Πιστόλη, Τόποι συλλογής: Δρυμαία Φθιώτιδος, σελ. 99 + 10 (συμπληρωματικές 1974)
- Κοινωνική Συγκρότηση: Γεωργικός και Ποιμενικός βίος. Αμπελουργία. Ιατρική.
- Ήθη και Έθιμα: Γέννηση. Γάμος. Τελευταία. Λατρεία.
- Λαϊκή Τέχνη: Άσματα. Παραδόσεις. Δηγήσεις. Υφαντική. Ενδυμασία.
847. **Σκλαβουνάκη** Αγγελική, *Έθιμα εορταστικά (1974)*, Αριθμός χειρογράφου: 03991, Ημερομηνία κατάθεσης: Ιούλιος 1977, Καταθέτης: Γ. Κ. Σπυριδάκης, Τόποι συλλογής: Αταλάντη, σελ. 47
- Ήθη και Έθιμα: Έθιμα Πάσχα. Έθιμα Δωδεκαημέρου και άλλων ημερών.
- Λαϊκή Τέχνη: Τραγούδια λατρευτικά.
- Άλλα: Φωτογραφία: 1.
848. **Σταυρόπουλος Κ.**, *Γλωσσικόν υλικόν συλλεγόν υπό Κ. Σταυροπούλου εις Ναυπακτίαν Φθιώτιδα και Φωκίδα εις τετράδιον*, Αριθμός χειρογράφου: 01460, Ημερομηνία κατάθεσης: 27 Δεκεμβρίου 1940, Καταθέτης: Ιστορικό Λεξικό 446, Τόποι Συλλογής: Ναυπακτία – **Φθιώτιδα** – Φωκίδα, σελ. 196
- Κοινωνική Συγκρότηση: Ειδήσεις για την κοινωνική οργάνωση. Δημόδης ιατρική.
- Ήθη και Έθιμα: Παιδιάς: 3. Ειδήσεις περί δικαίου. Λατρεία.
- Λαϊκή Τέχνη: Άσματα: 7. Παροιμίες: 87. Παραδόσεις: 11. Τοπωνύμια: 112. Παρωνύμια: 38. Ευχές: 12, Ευτράπελες Δηγήσεις: 2. Ποικίλα εκ της γλώσσης.
849. **Σταυρόπουλος Κ.**, *Υλικόν συλλεγόν υπό Κωνστ. Σταυροπούλου εκ της Ναυπακτίας, Δωρίδος, Φθιώτιδος, Ευρυτανίας τον Σεπτέμβριον του 1928*, Αριθμός χειρογράφου: 01487, Ημερομηνία κατάθεσης: 14 Οκτωβρίου 1943, Καταθέτης: Ιστορικό Λεξικό 455, Τόποι συλλογής: Ναυπακτία – Δωρίδα – **Φθιώτιδα** – Ευρυτανία, σελ. 41.
- Λαϊκή Τέχνη: Παροιμίες: 8. Ευχές: 4. Τοπωνύμια: 43.
- Άλλα: Άλλες ειδήσεις.

850. **Τσιλίρη** Χρυσούλα, *Συλλογή λαογραφικού υλικού (1974)*, Αριθμός χειρογράφου: 03992, Ημερομηνία κατάθεσης: Ιούλιος 1977, Καταθέτης: Γ. Κ. Σπυριδάκης, Τόποι συλλογής: Δριμαία Λοκρίδος, σελ. 37

Ηθη και Έθιμα: Γάμος.

Λαϊκή Τέχνη: Τραγούδια γαμήλια: 3. Διηγήσεις: 2.

Άλλα: Σχετικές φωτογραφίες.

851. **Φοιτητάι Φιλολογίας**, *Έθιμα Λαζάρου και Βαΐων εκ Στερεάς Ελλάδος περιγραφόμενα υπό φοιτητών της φιλολογίας (εργασίαι 18)*, Αριθμός χειρογράφου: 02120, Ημερομηνία κατάθεσης: 30 Σεπτεμβρίου 1954, Καταθέτης: Γεώργιος Μέγας – Λαογραφικό Φροντιστήριο Πανεπιστημίου Αθηνών, Τόποι συλλογής: Αθήνα – Αίγινα – Χωριά Κωπαΐδος – Ρούμελη – **Αμφίκλεια Λοκρίδος** – Λιδωρίκι – **Λαμία** – **Δίλοφο Φθιώτιδος** – **Δάφνη Φθιώτιδος** – Αγρίνιο – Ελευθέριανη Ναυπακτίας – Νεοχώρι Ναυπακτίας – Σίμος Ναυπακτίας – Καρπενήσι – Άγραφα – Φουρνά – Κερασοχώρι Ευρυτανίας, σελ. 56

Πρόκειται για δεκαοχτώ εργασίες φοιτητών Φιλολογίας.

Ηθη και Έθιμα: Λατρεία. Πάσχα.

Λαϊκή Τέχνη: Άσματα.

852. **Φοιτητάι Φιλολογίας**, *Αποκριάτικα έθιμα εκ διαφόρων τόπων περιγραφόμενα υπό φοιτητών της φιλολογίας, εργασίαι 28*, Αριθμός χειρογράφου: 02122, Ημερομηνία κατάθεσης: 30 Σεπτεμβρίου 1954, Καταθέτης: Γεώργιος Μέγας – Λαογραφικό Φροντιστήριο Πανεπιστημίου Αθηνών, Τόποι συλλογής: Νάξος – Μύκονος – Λεύκες Πάρου – Αγ. Παρασκευή Λέσβου- Σάμος – Σύμη – Κάρπαθος – Ρόδος – Ζάκυνθος – Αλιβέρι – Ιεράπετρα – Νεάπολη Λασιθίου – Πελοπόννησος – Αχλαδόκαμπος – Καλάμαι – Ρηγέα Λακωνίας – Μεσσήνη – **Λαμία** – **Αμφίκλεια Λοκρίδος** – Λάρισα – Σοφάδες – Άγναντα – Δωδώνη – Σιάτιστα – Ικαρία, σελ. 117

Πρόκειται για είκοσι οχτώ εργασίες φοιτητών Φιλολογίας.

Ηθη και Έθιμα: Αποκριάτικα έθιμα.

Λαϊκή Τέχνη: Άσματα.

853. **Χαλαζιάς** Γ.Α., «*Ρουμελιώτικες χαρές και λύπες*». *Λαογραφία*, 1963, Αριθμός χειρογράφου: 02750, Ημερομηνία κατάθεσης: 20 Σεπτεμβρίου 1963, Καταθέτης: Γ.Α. Χαλαζιάς (δημοδιδάσκαλος), Τόποι συλλογής: Λεύκα – Μανδρινή – Λειβαδάκι – Αρτοτίνα – **Στάγια** – **Γαρδίκι** – Καρπενήσι – Μεσσολόγγι – Παλούκοβα, δακτ. σελ. 166

Κοινωνική Συγκρότηση: Επαγγελματικός βίος. Δημόδης ιατρική. Κτηνιατρική. Κοινωνική οργάνωση.

Ήθη και Έθιμα: Λογοτεχνική περιγραφή των πανηγύρεων του Αϊ Συμιού (μαζί με ένα άσμα), του Αϊ Λια, της Αναλήψεως και της Αγ. Παρασκευής. Ειδήσεις περί τελευτής. Ειδήσεις περί γάμου. Για το παιδί.

Λαϊκή Τέχνη: Μοιρολόγια: 3. Παραδόσεις: 4. Άσματα: 7. Γαμήλια άσματα: 28. Υφαντική. Ενδυμασία.

B. Κοινωνική Συγκρότηση

Παραγωγή και χρήση των αγαθών

854. **Κουκουλές Φ.**, *Εκ του βίου των κρεοπωλών*, Αριθμός χειρογράφου: 00705, Ημερομηνία κατάθεσης: 16 Μαρτίου 1925, Καταθέτης: Ιστορικό Λεξικό 253, Τόποι συλλογής: Αθήνα και Λαμία
Επιτηδεύματα: Κρεοπώλης

Γ. Ήθη και Έθιμα

Ο κύκλος της ζωής

855. **Μπατοπούλου Παναγιώτα**, *Γάμος. Επιτόπια έρευνα*, Αριθμός χειρογράφου: 04669, Ημερομηνία κατάθεσης: Δεκέμβριος 1999, Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Τόποι συλλογής: Αταλάντη Φθιώτιδας, σελ. 23
Ειδήσεις σχετικά με: Τοπικός γάμος. Χάρτης. Προικοσύμφωνο: 1.
856. **Χρυσικού Αργυρώ**, *Λαογραφικό υλικό (1974)*, Αριθμός χειρογράφου: 03993, Ημερομηνία κατάθεσης: Ιούλιος 1977, Καταθέτης: Γ. Κ. Σπυριδάκης, Τόποι συλλογής: Τραγάνα Λοκρίδος, σελ. 38
Ειδήσεις σχετικά με: Γέννηση. Βάπτιση. Γάμος. Τελευτή.

Θρησκευτική συμπεριφορά

857. **Παπατσούτσου Ευγενία**, *Έθιμα εορταστικά (1974)*, Αριθμός χειρογράφου: 03985, Ημερομηνία κατάθεσης: Ιούλιος 1977, Καταθέτης: Γ. Κ. Σπυριδάκης, Τόποι συλλογής: Αμφίκλεια, σελ. 30
Έθιμα Δωδεκαημέρου. Έθιμα Πάσχα. Έθιμα Αποκριάς.

Δ. Λαϊκή Τέχνη

Λογοτεχνία

i) Παροιμία

858. **Οικογένεια Νικολάου Πολίτη** (καταθέτης), *Χειρόγραφα εκπαιδευτικών λειτουργών εις απαντήσεις εις την υπ' αριθ' 1837 υπουργικήν εγκύκλιον*, Αριθμός χειρογράφου: 01591, Ημερομηνία κατάθεσης: 8 Νοεμβρίου 1948, Τόποι συλλογής: Σίφνος – Σύρος – **Λαμία** – Λεχαινά – **Μακρακώμη Θεσσαλίας** – Κοντοβάζαινα – Γορτυνίας – Αιτωλικό – Αγιάσος Λέσβου – Δωρίδα – Κύμη – Κάρυστος
Γλωσσάρι. Παροιμίες. Φράσεις.

ii) Παραμύθι

859. **Ανυπόγραφο**, *Ο αρκουδογιαννάκης*, Αριθμός χειρογράφου: 00530, Ημερομηνία Κατάθεσης: 1 Ιουλίου 1924, Καταθέτης: Συλλογή Πολίτου, Τόπος συλλογής: Λαμία
Παραμύθι.
860. **Μαθηταί του Γυμνασίου Αμφικλείας**, *Συλλογή μαθητών του Γυμνασίου Αμφίκλειας*, Αριθμός χειρόγραφου: 01272, Ημερομηνία κατάθεσης: 15 Σεπτεμβρίου 1938, Καταθέτης: Διευθυντής Γυμνασίου Αμφίκλειας, Τόπος συλλογής: Αμφίκλεια Φθιώτιδας, σελ. 38
Μύθοι: 17. Παραμύθια: 2
861. **Ταρσούλη** Γεωργία (καταθέτης), *Παραμύθια 52 συλλεγόμενα από 1921 – 1928 εκ διαφόρων τόπων*, Αριθμός χειρογράφου: 01114, Ημερομηνία κατάθεσης: 9 Νοεμβρίου 1937, Τόποι συλλογής: Κορώνη, Αρεόπολις, Άγιος Πέτρος Κυνουρίας, Τήνος, **Λαμία**, Σαράντα Εκκλησιές, Αγνώστου προελεύσεως, σελ. 588
Παραμύθια: 1 από την Λαμία.

Ενδυμασία

862. **Σκούρας** Γεώργιος Αθ., *Η κόκκινη φανέλα. Γυναικεία νυφιάτικη και γιορταστική φορεσιά στο Νεοχώρι Υπάτης*, Αριθμός χειρογράφου: 04429, Ημερομηνία κατάθεσης: 12 Δεκεμβρίου 1990, Καταθέτης: Γεώργιος Αθ. Σκούρας, Τόποι συλλογής: Νεοχώρι Υπάτης Φθιώτιδας, σελ. 128

Λεπτομερής περιγραφή της τοπικής ενδυμασίας με παρεμβολή πλείστον άλλων λαογραφικών ειδίσεων και με 89 εικόνες (Πρώτος έπαινος με χρηματική αμοιβή).

✓ **Αρχείο του Λαογραφικού Φροντιστηρίου του Γ.Α. Μέγα (Λ.Φ.)**
(Αρχείο της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας)

Α. Σύμμεικτα

863. **Αθανασέκου** Αυγερούλα, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από την Κάτω Τιθορέα Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρόγραφου: Λ.Φ. 16, 1959, σελ. 17
Λαϊκή Τέχνη: Δημοτικά τραγούδια. Παραδόσεις. Παραμύθια: ΑαTh 709, ΑαTh 460*.
864. **Ανυπόγραφο**, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τη Σπερχειάδα Λαμίας και το Βάλτο Αιτωλοακαρνανίας*, Αριθμός χειρόγραφου: Λ.Φ. 75, 1959, σελ. 8+12
Ηθη και Έθιμα: Έθιμα γάμου.
Λαϊκή Τέχνη: Παραμύθια: ΑαTh 1227 + 1241 Α, ΑαTh 1220 + 1586 Α. Δημοτικά τραγούδια. Αινίγματα.
865. **Ανυπόγραφο**, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από την Αμφίκλεια*, Αριθμός χειρόγραφου: Λ.Φ. 1897, χ.χ., σελ. 13
Ηθη και Έθιμα: Έθιμα λαϊκής λατρείας.
Λαϊκή Τέχνη: Παραμύθια: ΑαTh 510 Α, ΑαTh 707, ΑαTh 480. Παραδόσεις.
866. **Αποστολοπούλου** Ευθυμία, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τη Φθιώτιδα*, Αριθμός χειρόγραφου: Λ.Φ. 83, 1959, σελ. 24
Λαϊκή Τέχνη: Παραμύθια: ΑαTh 123. Δημοτικά τραγούδια.
867. **Βαλατσού** Χριστίνα, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τη Λαμία*, Αριθμός χειρόγραφου: Λ.Φ. 112, χ.χ., σελ. 8
Ηθη και Έθιμα: Έθιμα.
Λαϊκή Τέχνη: Παραμύθια: ΑαTh 903 C*, ΑαTh 910 Β.
868. **Γεωργουσόπουλος** Κώστας, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από την Καλαμπάκα και την Αταλάντη Λαμίας*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 219, 1956, σελ. 11
Λαϊκή Τέχνη: Παραμύθια: ΑαTh 715, ΑαTh 700. Δημοτικά τραγούδια.
869. **Γιαννόπουλος** Χρήστος, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από το Περίβλεπτο Λαμίας και την Λεπτοκαρυά Πιερίας*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 227, χ.χ., σελ. 40
Ηθη και Έθιμα: Έθιμα γάμου.
Λαϊκή Τέχνη: Παραμύθια: ΑαTh 706, ΑαTh 531 ΑαTh 300 + 301 Α, ΑαTh 1951, ΑαTh 956 Β, ΑαTh 532. Τραγούδια γάμου. Δημοτικά τραγούδια.

870. **Γιωτοπούλου** Παρασκευή, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τη Λαμία*,
Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 251, 1959-1960, σελ. 21
Λαϊκή Τέχνη: Παραμύθια: AaTh 1409*, AaTh 310, AaTh 936* + 400. Παραδόσεις.
871. **Γκριλιάτσου** Γεωργία, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από την Αμφίκλεια*,
Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 270, χ.χ., σελ. 8
Λαϊκή Τέχνη: Παραμύθια: AaTh 450, AaTh 327 B + 1119 + 327 A. Δημοτικά τραγούδια.
872. **Ζησόπουλος** Κωνσταντίνος, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από την Ανθήλη
Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 415, χ.χ., σελ. 21
Ήθη και Έθιμα: Αγροτικά έθιμα.
Λαϊκή Τέχνη: Παραμύθια: AaTh 881, AaTh 930, AaTh 926 A*, AaTh 671, AaTh 554 + 425 D.
Μοιρολόγια.
873. **Θεοδώρου** Κωνσταντίνα, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από το Κωσταλέξι
Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 441, 1960, σελ. 6 + 4
Λαϊκή Τέχνη: Παραμύθια: AaTh 402 + 400. Παράδοση.
874. **Θλιμμένου** Σοφία, *Συλλογή λαογραφικού από τη Λαμία και άλλες περιοχές*,
Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 450, χ.χ., σελ. 40
Λαϊκή Τέχνη: Παραμύθια: AaTh 123. Παραδόσεις.
875. **Καλτσούλα** I., *Συλλογή λαογραφικού υλικού Λαμίας*, Αριθμός χειρογράφου:
Λ.Φ. 494, 1960, σελ. 12
Λαϊκή Τέχνη: Παραμύθια: AaTh 898 *, AaTh 700, AaTh 450. Δημοτικά τραγούδια.
876. **Κατσιγιαννόπουλος** Ευάγγελος, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από το Δομοκό
Φθιώτιδας και τα Τοπόλιανα Ευρυτανίας*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 590, 1958,
σελ. 30
Λαϊκή Τέχνη: Παραμύθια: AaTh 510 B, AaTh 301 A, AaTh 1040 A + 1115 + 1060 + 1070 + *
1152, AaTh * 2028, AaTh 670, AaTh 590 A, AaTh 315 A, AaTh 715, AaTh 451, AaTh 592, AaTh
465 A, AaTh * 1920 D, AaTh 750 D. Παράδοση.
877. **Κωρέλη** Κωνσταντίνα, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τα Μάρμαρα
Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 700, 1960, σελ. 10
Ήθη και Έθιμα: Προλήψεις και δεισιδαιμονίες.
Λαϊκή Τέχνη: Παραμύθια: AaTh 310, AaTh 930. Μοιρολόγια.
878. **Κωνσταντίνου** Ελένη, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τη Λοκρίδα και το
Μοσχοχώρι Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 776, 1961, σελ. 12
Ήθη και Έθιμα: Έθιμα του γάμου.
Λαϊκή Τέχνη: Παραμύθια: AaTh * 760 B, AaTh 327 B + 328.

879. **Λάζος** Νικόλαος, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τον Άγιο Στέφανο Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 811, 1959, σελ. 44
Λαϊκή Τέχνη: Παραμύθια: ΑαTh * 884 C, ΑαTh 531, ΑαTh 676 + 954, ΑαTh 653 A, ΑαTh 1650 + * 1245 B + 1651, ΑαTh 306, ΑαTh 1535, ΑαTh 1640 A + 1116 + 115, ΑαTh 1159 *, ΑαTh 1951.
 Παραδόσεις. Δημοτικά τραγούδια. Παροιμίες. Γνωμικά. Γλωσσικό υλικό.
880. **Νικόρας** Ιωάννης, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από την Μακρακώμη και τον Δομοκό Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 1126, 1958-1960, σελ. 70
Ηθη και Έθιμα: Μαγεία. Ήθη και έθιμα.
Λαϊκή Τέχνη: Παραμύθια: ΑαTh 325, ΑαTh 910 B, ΑαTh 33, ΑαTh 155, ΑαTh 566, ΑαTh 910 A, ΑαTh 327 B + 328 + 1121, ΑαTh 750, ΑαTh 331. Παραδόσεις.
Άλλα: Φωτογραφικό υλικό.
881. **Σκιαδάς** Απόστολος, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τη Σπαρτιά Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 1508, 1963-1964, σελ. 15
Ηθη και Έθιμα: Έθιμα λαϊκού εορτολογίου. Αδελφοποιία. Λατρεία.
Λαϊκή Τέχνη: Παραμύθια: ΑαTh 327 B + 328, ΑαTh 883 A. Δηγήσεις. Δημοτικά τραγούδια.
882. **Τσιλαλή** Μαργαρίτα, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τον Άγιο Κωνσταντίνο Λοκρίδος και από το Βούζι Δομοκού*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 1700, 1958, σελ. 18
Ηθη και Έθιμα: Προλήψεις. Έθιμα γάμου.
Λαϊκή Τέχνη: Παραμύθια: ΑαTh 981. Παράδοση.
883. **Τσιτσιρίγκος** Αθανάσιος, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από το Περιβόλι Δομοκού*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 1718, 1959, σελ. 27
Κοινωνική Συγκρότηση: Λαϊκή ιατρική.
Ηθη και Έθιμα: Έθιμα λαϊκού εορτολογίου.
Λαϊκή Τέχνη: Παραμύθια: ΑαTh 1640 + 1088 + * 1075 A + 1115 + 1134, ΑαTh 706, ΑαTh 313 A + 313 C, ΑαTh * 1543 B, ΑαTh 1920 E*, ΑαTh * 69. Ευτράπελες διηγήσεις. Παραδόσεις. Αινίγματα. Παροιμίες. Δημοτικά τραγούδια. Επωδές.
884. **Υφαντή** Παρασκευή, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τα Κόμνινα και το Ρεγγίνιο Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 1739, 1959, σελ. 4
Λαϊκή Τέχνη: Παραμύθια: ΑαTh 670. Παράδοση.

B. Ήθη και Έθιμα

Θρησκευτική συμπεριφορά

885. **Κορρές** Γεώργιος, *Έθιμα λαϊκού εορτολογίου από τη Νάξο και τη Λαμία*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 668, 1959, σελ. 16

Γ. Λαϊκή Τέχνη

Λογοτεχνία

i) Παροιμία

886. **Κυκκώτης** Γεώργιος, *Παροιμίες από τη Λαμία*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 749, χ.χ., σελ. 8

ii) Παραμύθι

887. **Αδάμ** Ευγενία, *Παραμύθια από τη Θήβα και την Αμφίκλεια*, Αριθμός χειρόγραφου: Λ.Φ. 10, χ.χ., σελ. 6
Παραμύθια: AaTh 513 B.
888. **Αμούντζας** Ιωάννης, *Παραμύθι Λαμίας*, Αριθμός χειρόγραφου: Λ.Φ. 46, χ.χ., σελ. 1
Παραμύθι: AaTh 480.
889. **Αργυροπούλου** Μαρία, *Παραμύθια Δομοκού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρόγραφου: Λ.Φ. 93, χ.χ., σελ. 11
Παραμύθια: AaTh 1175, AaTh 1000.
890. **Βούλγαρη** Αρετή, *Παραμύθια Στυλίδος Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 167, χ.χ., σελ. 8
Παραμύθια: AaTh 551.
891. **Γκιώκα** Αικατερίνη, *Παραμύθι Σπερχειάδας Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 261, χ.χ., σελ. 2
Παραμύθι: AaTh 715.
892. **Ζιόγκος** Ταξιάρχης, *Παραμύθια Ανάβρας Λοκρίδος Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 418, 1963, σελ. 30.
Παραμύθια: AaTh 884 C, AaTh 956 A, AaTh 507 C, AaTh 910 B, AaTh 882.
893. **Μίχος** Κωνσταντίνος, *Παραμύθια Ασβεστίου Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: ΛΦ 1006, 1960, σελ. 8
Παραμύθια: AaTh 900, AaTh 675.
894. **Μπαρτσιώκας** Βασίλειος, *Παραμύθια Γαρδικίου Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 1040, χ.χ., σελ. 7
Παραμύθια: AaTh 9 A + 275.

895. **Μωραΐτου** Ειρήνη, *Παραμύθια Αυλακίου Λαμίας*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 1096α, χ.χ., σελ. 19
Παραμύθια: AaTh 715, AaTh 410, AaTh *1351 D, AaTh 510 A, AaTh 450, AaTh 327 C.
896. **Ντζούδος** Γεώργιος, *Παραμύθια Καλλιθέας Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 1137, 1960, σελ. 43
Παραμύθια: AaTh 879, AaTh 875 D + 875 A, AaTh 400, AaTh 709.
897. **Παπαδημητρίου** Ευαγγελία, *Παραμύθια Λαμίας*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 1225, 1961, σελ. 10
Παραμύθια: AaTh * 852 A, AaTh * 735 E, AaTh 1384 + * 1450 A + 1540 + 1004.
898. **Παπαθανασίου** Δημήτριος, *Παραμύθι Νέας Σπαρτιάς Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 1253, 1960, σελ. 9
Παραμύθι: AaTh 709, AaTh 327 B + 1119 + 328.
899. **Παπαϊωάννου** Ιω., *Παραμύθια από το Δομοκό, τους Βελεσσιώτες και τις Καρυές*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 1258, 1958, σελ. 65
Παραμύθια: AaTh * 195, AaTh 1 + * 122 K, AaTh 64, AaTh 301 A, AaTh 709, AaTh * 884 C, AaTh 1642 + 1030 * + 1211 + 1653 B + 592, AaTh 506, AaTh 875 B, AaTh 315 A, AaTh 480, AaTh 1920, AaTh * 1529 C.
900. **Παπαναστασίου** Νίκη, *Παραμύθια Αμφίκλειας Λοκρίδος*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 1272, 1961, σελ. 9
Παραμύθια: AaTh * 887 B, AaTh 510 A + 403 B, AaTh 451, AaTh 876 A*.
901. **Παπασταθόπουλος** Γεώργιος, *Παραμύθια Ξυλικών Λοκρίδος*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 1288, χ.χ., σελ. 10
Παραμύθια: AaTh 700, AaTh * 1441, AaTh 1952, AaTh 903 C*, AaTh 982, AaTh 1641.
902. **Ρίζου** Ιωάννα, *Παραμύθι από τη Δρυμαία Λοκρίδος*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 1427, 1961, σελ. 4
Παραμύθια: AaTh * 122 K.
903. **Σαμαρά** Αναστασία, *Παραμύθι Υπάτης Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 1456, χ.χ., σελ. 8
904. **Σκόρσα** Βασιλική, *Παραμύθια Αμφίκλειας Λοκρίδος*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 1516, 1960, σελ. 17
Παραμύθια: AaTh 403 A, AaTh 403 A, AaTh 400, AaTh 425 G, AaTh 567, AaTh 311, AaTh * 760 B, AaTh 930, AaTh 934 B + 899, AaTh * 122 K.
905. **Χουλιάρα** Βασιλική, *Παραμύθια Σφάκας Λοκρίδος*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 1844, 1957, σελ. 11
Παραμύθια: AaTh 312 A, AaTh 15, AaTh 956 B.

iii) Παράδοση

906. **Λάππα** Μαρία, *Παράδοση από τη Λαμία*, Αριθμός χειρογράφου: Λ.Φ. 837, 1960, σελ. 5

✓ Λαογραφικό Αρχείο Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (Λ.Α.Π.Ι.)

Α. Σύμμεικτα

907. **Αλεξοπούλου** Σωτηρία, *Συλλογή δημοτικών τραγουδιών (Λαμία)*, Νέα Σειρά, Α-Β, 1978-1979, σελ. 83-114 [εποπτεία: Μ.Γ. Μερακλής]
Ήθη και Έθιμα: Ήθη και έθιμα κατά τις εορτές και πανηγύρεις. Έθιμα των Χριστουγέννων. Έθιμα της Πρωτοχρονιάς. Έθιμα των Θεοφανείων. Έθιμα των Αποκριών. Έθιμα του Πάσχα. Έθιμα του Γάμου. Τα πανηγύρια.
Λαϊκή Τέχνη: Δημοτικά τραγούδια. Κάλαντα Χριστουγέννων. Κάλαντα Πρωτοχρονιάς. Μοιρολόι της Μεγάλης Παρασκευής (Μοιρολόι της Παναγιάς). Τραγούδια του Γάμου. Νανουρίσματα – Ταχταρίσματα.
908. **Αντωνίου** Μαρία, *Δημοτικά τραγούδια και έθιμα γάμου Δομοκού*, Νέα Σειρά, Α-Σ, 1975-1979, σελ. 95-108 [εποπτεία: Μ.Γ. Μερακλής]
Ήθη και Έθιμα: Έθιμα του γάμου στον Δομοκό Φθιώτιδας.
Λαϊκή Τέχνη: Δημοτικά τραγούδια: 5. Νυφιάτικο τραγούδι.
Άλλα: Στοιχεία αφηγητών.
909. **Αντωνίου** Μαρία, *Λαογραφικά Σύμμεικτα Επαρχίας Δομοκού Φθιώτιδας*, Νέα Σειρά, Α-Β, 1978-1979, σελ. 293-392 [εποπτεία: Μ.Γ. Μερακλής]
Κοινωνική Συγκρότηση: Λαϊκή Μετεωρολογία.
Ήθη και Έθιμα: Εθιμική Λαογραφία: Η Γέννηση. Έθιμα του Γάμου στο Δομοκό Φθιώτιδας. Έθιμα της Πρωτοχρονιάς στο Νέο Μοναστήρι Φθιώτιδας. Έθιμα Αποκριάς στο Δομοκό Φθιώτιδας. Προλήψεις και δεισιδαιμονίες: Σχετικά με τα ζώα. Σχετικά με την εκφορά του νεκρού με την πρόκληση καταστροφής. Σχετικά με τη πρόκληση καλού.
Λαϊκή Τέχνη: Μνημεία του Λόγου: Δημοτικά Τραγούδια: Κλέφτικα Τραγούδια. Τραγούδια της τάβλας. Παραμύθια. Σχετικά Παραδόσεις: Δαιμονικές Παραδόσεις, Στοιχειολατρικές Παραδόσεις.
Άλλα: Χάρτης Φθιώτιδας. Πρόλογος. Πληροφοριοδότες.
910. **Γιακοβής** Χαράλαμπος, *Έθιμα του δωδεκαημέρου, γάμος (Αχλαδέα Δομοκού)*, Σειρά Πέμπτη, Α-Ε, 1968-1969, σελ. 519-530 [εποπτεία: Δημήτριος Σ. Λουκάτος]
Ήθη και Έθιμα: Έθιμα του Δωδεκαημέρου. Ο γάμος στο χωριό.
Λαϊκή Τέχνη: Κάλαντα των εορτών.

911. **Γιαλούρη** Μαρία, *Θρησκευτικά έθιμα, παραδόσεις, παραμύθια από την Λοκρίδα Φθιώτιδας*, Σειρά Τέταρτη, Β-Δ, 1967-1968, σελ. 253-262 [εποπτεία: Δημήτριος Σ. Λουκάτος]
Ήθη και Έθιμα: Θρησκευτικά έθιμα.
Λαϊκή Τέχνη: Παραδόσεις. Παραμύθια.
912. **Δουβλέκας** Σωτήριος, *Τοπωνύμια, γάμος, προλήψεις (Νεοχώρι Δομοκού)*, Σειρά Πέμπτη, Α-Ε, 1968-1969, σελ. 937-955 [εποπτεία: Δημήτριος Σ. Λουκάτος]
Ήθη και έθιμα: Γάμος. Προλήψεις.
Λαϊκή τέχνη: Τοπωνύμια.
Άλλα: Εισαγωγή.
913. **Καρακόστα** Ελένη, *Τραγούδια, προλήψεις, μαντική, παροιμίες, παιχνίδια, χορούς, αινίγματα, έθιμα Πρωτοχρονιάς, τοπικές γιορτές, κάλαντα, μύθοι, παραμύθι*, Σειρά Πέμπτη, Κ-Λ, 1968-1969, σελ. 459-500 [εποπτεία: Δημήτριος Σ. Λουκάτος]
Κοινωνική Συγκρότηση: Μαντική.
Ήθη και Έθιμα: Προλήψεις. Παιχνίδια. Έθιμα Πρωτοχρονιάς. Τοπικές γιορτές.
Λαϊκή Τέχνη: Τραγούδια. Παροιμίες. Παλιά κάλαντα Χριστουγέννων, Πρωτοχρονιάς, Φώτων.
Τραγούδι του Αι Γιάννη. Μύθος. Παραμύθι: Η κακιά μητριά.
Άλλα: Εισαγωγή.
914. **Καραχάλιου** Αικατερίνη, *Λαογραφική συλλογή από το χωριό Γραμμένη Φθιώτιδος*, Σειρά Πέμπτη, Κ-Λ, 1968-1969, σελ. 539-593 [εποπτεία: Δημήτριος Σ. Λουκάτος]
Κοινωνική Συγκρότηση: Καλλιέργεια καλαμποκιού. Τροφές.
Ήθη και Έθιμα: Κόμωση. Καλλωπισμός.
Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα γυναικός. Ένδυμα ανδρός. Ένδυμα παιδιών. Υπόδηση. Τραγούδια.
915. **Κοντογεωργάκης** Χρήστος, *Μορφαί Λαογραφίας (Έθιμα πρωτοχρονιάς, κάλαντα φώτων, παραμύθι (Μεταλλεία Δομοκού Φθιώτιδας)*, Σειρά Πέμπτη, Κ-Λ, 1968-1969, σελ. 697-710 [εποπτεία: Δημήτριος Σ. Λουκάτος]
Ήθη και Έθιμα: Έθιμο Πρωτοχρονιάς.
Λαϊκή Τέχνη: Κάλαντα Φώτων. Παραμύθι.
Άλλα: Πρόλογος.
916. **Ντάλλας** Γεώργιος, *Γάμος, τραγούδι φώτων (Εκκάρια Δομοκού)*, Σειρά Πέμπτη, Μ-Ο, 1968-1969, σελ. 1071-1078 [εποπτεία: Δημήτριος Σ. Λουκάτος]
Ήθη και Έθιμα: Γάμος στο χωριό μου.
Λαϊκή Τέχνη: Τραγούδι των Φώτων.

917. **Ντελέζος** Ιωάννης, *Πανηγύρια, προλήψεις, ήθη, βρυκόλακες – φαντάσματα* (Σπερχειάδα – Λαμία), Σειρά Τέταρτη, Ν-ΠΕ, 1967-1968, σελ. 160-169 [εποπτεία: Δημήτριος Σ. Λουκάτος]
Ηθη και Έθιμα: Πανηγύρια. Προλήψεις. Διάφορα ήθη και έθιμα. Απόκριες. Βρυκόλακες και φαντάσματα.
Λαϊκή Τέχνη: Προέλευση ονόματος Σπερχειάδας.
918. **Ράπτου** Γεωργία, *Λαογραφικά Κλωνίου Φθιώτιδας*, Σειρά Πέμπτη, Ρ-Σ, 1968-1969, σελ. 17-79 [εποπτεία: Δημήτριος Σ. Λουκάτος]
Κοινωνική Συγκρότηση: Πως οι κοπέλες βλέπουν στο όνειρό τους το μέλλοντα σύζυγό τους.
Ηθη και Έθιμα: Το Γαϊτανάκι. Ο γάμος. Η Βερβερίτσα. Το σιτάρι του Αγίου Θεοδώρου. Στις Απόκριες. Του Αγίου Ιωάννη του Ρηγανά. Τα κουφέτα.
Λαϊκή Τέχνη: Τραγούδια Δημοτικά. Παροιμίες. Τραγούδια των αρραβώνων. Μοιρολόγια. Τραγούδια της ξενιτειάς. Τραγούδια του Λαζάρου
Άλλα: Εισαγωγικά.
919. **Σκιαδά** Αναστασία, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τα χωριά Ύπατο Βοιωτίας και Σπαρτιά Φθιώτιδας*, Μ-Σ, 1985-1986 [Φροντιστήριο Μηνά Αλ. Αλεξιάδη]
 Λαογραφικό υλικό από την Σπαρτιά Φθιώτιδας.
Λαϊκή Τέχνη: Παραμύθια: 5. Δημοτικά τραγούδια: Κλέφτικα. Της αγάπης. Νυφιάτικα. Του Τραπεζιού. Παροιμίες: 53. Αινίγματα: 5.
Άλλα: Το χωριό Σπαρτιά. Χάρτης.
920. **Σόρκου** Αικατερίνη, *Κάλαντα και έθιμα των Χριστουγεννιάτικων ημερών της περιοχής Φθιώτιδος και ιδιαίτερα της περιφέρειας Δομοκού*, Σειρά Τρίτη, Ρ-Ω, 1966-1967, σελ. 95-102 [εποπτεία: Δημήτριος Σ. Λουκάτος]
Ηθη και Έθιμα: Έθιμα της παραμονής των Χριστουγέννων και ανήμερα της Πρωτοχρονιάς (παλαιά). Παινήματα.
Λαϊκή Τέχνη: Χριστουγεννιάτικα κάλαντα (παλαιά). Πρωτοχρονιάτικα κάλαντα (παλαιά). Κάλαντα των Θεοφανείων (παλαιά): Γενικά.
921. **Τσουκαλός** Δημήτριος, *Τραγούδια – κάλαντα – μαντεία – μετεωρολογικά – προλήψεις – δεισδαιμονίες (Καρδίτσα – Λαμία)*, Σειρά Τέταρτη, ΤΖΑ-Ω, 1967-1968, σελ. 365-390 [εποπτεία: Δημήτριος Σ. Λουκάτος]
Κοινωνική Συγκρότηση: Μετεωρολογικά: Προγνωστικά καιρού. Τεχνητή μαντεία: Του Κλήδονα, Αλμυροκούλουρα. Πρόβλεψη φύλου μωρού.
Ηθη και Έθιμα: Έθιμα του γάμου. Τεχνητή μαντεία: Του Κλήδονα, Αλμυροκούλουρα. Πρόβλεψη φύλου μωρού. Προλήψεις και δεισδαιμονίες: Αποφράδες μέρες. Λέχω.

Λαϊκή Τέχνη: Δημοτικά τραγούδια: Οικογενειακά: Της νύφης. Η κόρη. Της ξενιτιάς. Ναυτόπουλο. Του Χάρου. Λυρικά: Της αγάπης. Επικά. Κάλαντα των Φώτων: Για τους νέους. Για τις κοπέλες. Για τους γέρους. Για τον παπά. Για τους αφέντες.
Άλλα: Πρόλογος.

Β. Ήθη και Έθιμα

Ο κύκλος της ζωής

922. **Μαμαλάκη** Βασιλική, *Η κηδεία στα χωριά της Λαμίας (Μάκρη, Σπερχειάδα, Πλατύστομο, Μακρακώμη)*, Νέα Σειρά, Λ-Π, 1979-1980, σελ. 69-83 [εποπτεία: Μ.Γ. Μερακλής]
Εθιμοτυπικό κηδείας.
923. **Σόρκου** Αικατερίνη, *Έθιμα γάμου (Δομοκός Φθιώτιδας)*, σελ. 1031-1053

Γ. Λαϊκή Τέχνη

Λογοτεχνία

i) Παραμύθι

924. **Καραθεοδώρου** Δήμητρα, *Παραμύθια από το Λογγίσι Φθιώτιδας*, Σειρά Πρώτη, Α-Ω, 1965-1966, σελ. 197-219 [εποπτεία: Δημήτριος Σ. Λουκάτος]
Παραμύθια από το χωριό: Ο ήλιος και το φεγγάρι. Το μαγικό μαντίλι και το σκουφί.

ii) Παράδοση

925. **Καραμπίνη** Μιχαήλα, *Παράδοση του χωριού Μαρτίνου Φθιώτιδας αναφορικά με την ονομασία του*, Σειρά Πρώτη, Α-Κ, σελ. 439-441 [εποπτεία: Δημήτριος Σ. Λουκάτος]

iii) Τραγούδι (ως κείμενο)

926. **Αναγνωστόπουλος** Νικόλαος, *Τραγούδια, μοιρολόγια, κάλαντα (Λαμία)*, Σειρά Τέταρτη, Α-Β, 1967-1968, σελ. 214-262 [εποπτεία: Δημήτριος Σ. Λουκάτος]
Δημοτικά τραγούδια: 76. Κάλαντα: Των Χριστουγέννων (παλιά). Των Χριστουγέννων (νέα). Της Πρωτοχρονιάς (παλιά). Της Πρωτοχρονιάς (νέα). Των Θεοφανείων (παλιά). Των Θεοφανείων (νέα). Το βράδυ του Σταυρού. Του Λαζάρου.

927. **Κουμπούρα** Ευαγγελία, *Συλλογή δημοτικών τραγουδιών από τη Μελιταία Φθιώτιδας*, Σειρά Πέμπτη, Κ-Λ, 1968-1969, σελ. 839-871 [εποπτεία: Δημήτριος Σ. Λουκάτος]
- Η Μελιταία. Τραγούδια της αγάπης. Τραγούδια του γάμου. Επιτραπέζια τραγούδια. Τραγούδια των βοσκών. Τραγούδια της ξενιτειάς. Μοιρολόγια.

iv) Μορφές λαϊκής λογοτεχνίας, με συνεξέταση του λόγου: ευχές – κατάρες, ονόματα (βαπτιστικά, επώνυμα ή οικογενειακά, παρωνύμια ή παρατσούκλια, τοπωνύμια, ονόματα ζώων και φυτών, επιγραφές σε καταστήματα, συνθηματικές λέξεις και γλώσσες κ.ά.)

928. **Δελοπούλου** Βασιλική, *Τοπωνύμια (Νεοχώρι Υπάτης)*, Σειρά Πέμπτη, Α-Ε, 1968-1969, σελ. 889-915 [εποπτεία: Δημήτριος Σ. Λουκάτος]
- Γεωγραφική τοποθέτηση και γενική εικόνα του Νεοχωρίου. Τοπωνύμια.

Ενδυμασία

929. **Μαμαλούδη** Μαρία, *Η γυναικεία παραδοσιακή φορεσιά στο χωριό Νέο Μοναστήρι Φθιώτιδας*, τ. 16, Κρα-Μ, εαρινό εξάμηνο, 1990-1991, σελ. 99-239 [Φροντιστήριο Μ. Βρέλλη-Ζάχου]
- Πρόλογος. Πληροφορητές. Εισαγωγή. Τα υλικά κατασκευής για όλα τα ενδύματα ξεχωριστά. Η φορεσιά: Π' κάμ' σο. Τσουνάνα. Ζ' νάρι. Πιστίγκα. Τσιμπέρια. Κλειστός. Κάπα. Γιλέκο. Κόμμωση. Κεφαλοκαλύμματα: Τσιουμπέρια. Ντουράς. Κάλτσες. Υποδήματα: Λουράκια. Καλέβρις. Τιρλίκια. Κοσμήματα: Μπάπκα. Γκιουρντάνις. Ντούμπλις. Κλειδώματα. Μπιλιτζίκια. Δαχτυλίδια. Σκουλαρίκια. Καλλωπισμός. Φωτογραφίες. Γλωσσάρι.
930. **Τσαμπάκαλος** Σπυρίδων, *Η σαρακατσάνικη φορεσιά στην περιοχή της κομόπολης Στυλίδας στην Ανατολική Φθιώτιδα την περίοδο 1900-1960*, τ. 24, Μ-Τσα, εαρινό εξάμηνο, 1991-1992, σελ. 427-513 [Φροντιστήριο Μ. Βρέλλη-Ζάχου]
- Πρόλογος. Πληροφορητές. Εισαγωγή. Η κοινωνική ζωή των Σαρακατσάνων. Ασχολίες. Παρατηρήσεις για τη φορεσιά. Κατεργασία των πρώτων υλών. Το μαλλί. Η ανδρική φορεσιά (με φουστάνελα, με μπουραζάνα): Εσώρουχα. Πουκάμισο. Γιλέκο. Μπουραζάνα. Σελάχι. Πατατούκα. Κάπα. Κόμμωση. Ξύρισμα του γαμπρού. Κεφαλοκαλύμματα: Σκουφιά. Κάλτσες. Υποδήματα: Τσαρούχια. Κοσμήματα: Ρολόι με καδένα. Άλλα εξαρτήματα: Κομπολόι. Γκλίτσα. Γυναικεία φορεσιά: Εσώρουχα. Πουκαμίσα. Φουστάνι. Μπουλκάκι. Τραχηλιά. Κοντόκαπα. Φλοκάτο. Ποδιά. Ζωστάρι. Κόμμωση. Κεφαλοκάλυμα: Μαντίλα. Κάλτσες. Υποδήματα: Τσαρούχια. Κοσμήματα: Κιουστέκ'. Κομποθηλιά. Σκουλαρίκια. Βραχιόλια. Άλλα εξαρτήματα: Τρουβάδια και σακούλια. Καλλωπισμός. Περιποίηση της φορεσιάς. Καθαρισμός και αποθήκευση. Διατήρηση. Φωτογραφίες. Απομαγνητοφωνημένα αποσπάσματα από συνεντεύξεις με πληροφορητές. Γλωσσάρι. Ευρετήριο.

931. **Χάρλα** Παναγιώτα, *Η ενδυματολογική πορεία της Ελένης Γκολφομήτσου από την Καριά Φθιώτιδας στον 20ό αιώνα*, τ. 72, Ν-Ω, 2007-2008, σελ. 21 [Φροντιστήριο Μ. Βρέλλη-Ζάχου]

Πρόλογος. Αποδελτιωμένα λαογραφικά στοιχεία ενδυματολογίας και αποσπάσματα απομαγνητοφωνημένης συνέντευξης: Παιδική ηλικία. Νεαρή ηλικία. Νυφική ενδυμασία. Παντρεμένη. Πενθούσα. Πρώτες ύλες. Χρώματα. Κοσμήματα. Συντήρηση και φύλαξη ενδυμάτων. Παράρτημα εικόνων. Επίλογος.

✓ **Λαογραφικό Μουσείο και Αρχείο του τμήματος Φιλολογίας του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (Λ.Μ.Α.) (πρώην Σπουδαστήριο Λαογραφίας Πανεπιστημίου Αθηνών – Σ.Λ.Π.Α.)**

Α. Σύμμεικτα

932. **Αθανασοπούλου** Βασιλική, *Συλλογή λαογραφικού υλικού εκ του χωριού Τιθορέα, της επαρχίας Λοκρίδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 2116, 1974, σελ. 56

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές.

Ήθη και Έθιμα: Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Λαϊκή πίστη και λατρεία. Δεισιδαίμονες δοξασίες.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Κατάρες. Παραδόσεις: 20. Άσματα: 23.

933. **Αναγνωστόπουλος** Σταύρος, *Το τραγούδι του Λαζάρου στο Κυριακοχώρι Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1193, 1970, σελ. 39

Ήθη και Έθιμα: Ήθη και έθιμα του Λαζάρου.

Λαϊκή Τέχνη: Το τραγούδι του Λαζάρου.

Άλλα: Γενικά για το χωριό και τους χωριανούς.

934. **Αναγνωστοπούλου** Φωτεινή, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από το χωριό Άγιος Γεώργιος της επαρχίας Δομοκού του νομού Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 3500, 1980, σελ. 553

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Βοηθητικοί χώροι. Αυλή. Ποιμενική καλύβα. Τροφές. Άρτος. Ποτά. Γλυκίσματα. Γεωργία. Αμπελουργία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες και ασχολίες. Φυτικός κόσμος. Αμπελουργία. Ποιμενικός βίος. Κυνήγι. Βαφική. Κοινωνική οργάνωση: Κοινότητα. Οικογένεια. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία. Μετεωρολογία. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Έθιμα γεωργών. Γέννηση. Γάμος. Τελευταία. Βάπτιση. Το παιδί μετά τη συμπλήρωση έτους. Παιχνίδια. Συνεργασία. Αλληλοβοήθεια. Δίκαιο. Δαιμονικά όντα. Λαϊκή πίστη και λατρεία: Θεός. Χριστός. Παναγία. Άγιοι. Τάματα. Περισχονισμός.

Αγιάσματα. Λιτανείες. Πανηγύρια. Χάρος. Κάτω κόσμος. Στοιχεία φύσεως. Λαϊκό εορτολόγιο. Μαγεία και σχετικές δεισιδαιμονίες.

Λαϊκή Τέχνη: Έπιπλα. Σκεύη. Ρουχισμός. Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική. Πλεκτική. Κεντητική. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Ευχές. Κατάρες. Αφορισμοί. Όρκοι. Βλασφημίες. Άσματα. Μύθοι. Παραμύθια. Δηγήσεις. Παραδόσεις: 17. Παροιμίες: 35. Αινίγματα: 20. Αριθμητικά προβλήματα: 3. Καθαρογλωσσήματα: 6. Γλωσσικό υλικό.

Άλλα: Πληροφοριοδότες. Φωτογραφίες. Χάρτες.

935. **Αναστασίου Μαρία**, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωριού Ανθήλης (Ιμυρμπέης), της επαρχίας Φθιώτιδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 2218, 1975, σελ. 160

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Ελαιοκομία. Αγοραπωλησίες. Ποιμενικός βίος. Βαφική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Έθιμα γεωργών. Γέννηση. Βάπτιση. Γάμος. Τελευταία Δαιμονικά όντα. Μαγεία.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική. Πλεκτική. Κεντητική. Άσματα: 18. Τοπωνύμια. Λεξιλόγιο.

936. **Αστράκας Παναγιώτα**, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τα χωριά Σκάμνος και Παλαιοχώρι Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 3649, 1985, σελ. 869

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία: Πόρτα. Παράθυρα. Εσωτερική διαρρύθμιση. Φούρνος. Αχυρώνας. Αυλή. Πάτωμα. Σκεπή. Άσπρισμα. Καμινέδες. Φωτισμός. Θέρμανση. Τζάκι. Τροφές: Όσπρια. Ζυμαρικά. Πίτες. Κρέας. Χόρτα. Κουρκούτια. Αυγά. Πατσάς. Νερόβραστα. Κλέφτικο. Σαρμάδες. Μαγειρίτσα. Γλυκά. Ποτά. Ψωμί. Γεωργία: Σπορά. Θερισμός. Άλεση. Είδη χωραφιών. Ονομασία ζώων. Βοτάνισμα. Σκάλισμα. Αμπελουργία: Φύτεμα. Καλλιέργεια. Ασθένειες. Τρύγος. Κρασί. Φυτικός κόσμος: Δασικά δένδρα. Οπωροφόρα. Λουλούδια. Θάμνοι. Χορτάρια. Αρωματικά φυτά. Βοτάνια. Ζαρζαβάρια. Δημητριακά. Ποιμενικός βίος: Στάνη. Καλύβα βοσκού. Τόπος και χρόνος βοσκής. Ενοικίαση λιβαδιών. Αναπαραγωγή. Άρμεγμα. Τυροκομία. Ασθένειες. Σχέσεις βοσκών. Κυνήγι. Ζωικός κόσμος: Πουλιά. Ερπετά. Έντομα. Άγρια ζώα. Ήμερα ζώα. Προικοσύμφωνο. Βαφική. Μεταλλουργία. Ράφτες. Κοινωνική οργάνωση: Κοινωνικές τάξεις. Οικογένεια. Λαϊκή ιατρική. Μαντική. Αστρολογία. Μετεωρολογία. Ζώδια. Αποφράδες ημέρες. Μερομηνία. Αστραπές. Βροντές. Αέρηδες. Ανεμοστρόβιλος. Μήνες.

Ήθη και Έθιμα: Κατοικία: Έθιμα. Έθιμα γεωργών. Κόμμωση. Καλλωπισμός. Ποιμενικός βίος: Έθιμα. Γέννηση: Εγκυμοσύνη. Παιδοποιία. Ενέργειες μετά τον τοκετό. Λεχώνα. Βρέφος. Μοίρες. Ασθένειες. Ξεμάτιασμα. Οδοντοφυΐα. Νύχια. Μαλλιά. Βάπτιση. Το παιδί μετά τη συμπλήρωση έτους. Παιχνίδια. Γάμος: Προξενιά. Μνηστεία. Έθιμα πριν το γάμο. Έθιμα κατά το γάμο. Έθιμα μετά το γάμο. Τελευταία: Γενικές αντιλήψεις. Προγνωστικά. Ψυχομάχημα. Έθιμα μετά την τελευταία. Εμπράγατο δίκαιο. Κληρονομικό δίκαιο. Αδελφοποιία. Λαϊκό εορτολόγιο: Εισόδια. Άγιος Φίλιππος. Νικολοβάρβαρα. Άγιος Σπυρίδων. Δωδεκαήμερο. Εορτές Ιανουαρίου. Απόκριες. Σταυροπροσκυνησεως. 25 Μαρτίου. Πάσχα. Ανάληψη. Άγιος Αθανάσιος (2 Μαΐου).

Δεκαπενταύγουστος. Γενέθλια Θεοτόκου. Μαγεία. Μαγικές και δεισιδαίμονες συνήθειες. Βασκανία.

Λαϊκή Τέχνη: Κατοικία. Σχήμα. Υλικά. Κατασκευή. Κτίστες. Ευχές. Έπιπλα. Σκεύη. Ένδυμα: Φορεσιά ανδρική. Φορεσιά γυναικεία. Φορεσιά πρόχειρη. Ενδύματα βοσκών. Ενδύματα παιδιών. Υπόδηση. Κοσμήματα. Ποιμενικός βίος: Ονόματα προβάτων. Γκλίτσα. Κουδούνια. Φλογέρα. Υφαντική. Πλεκτική. Ξυλοτεχνία. Ξυλογλυπτική. Ταχταρίσματα και νανουρίσματα: 20. Παιδικά τραγούδια: 10. Γλωσσοδέτες: 13. Γαμήλια άσματα: 11. Μοιρολόγια: 26. Ευχές. Κατάρες. Βλασφημίες. Κάλαντα. Άσματα: 163: Ιστορικά. Κλέφτικα. Ακριτικά. Της αγάπης. Του γάμου. Ποιμενικά. Της ξενιτιάς. Αποκριάτικα. Διάφορα. Παροιμίες: 300. Αινίγματα: 59. Αριθμητικά προβλήματα: 3. Καθαρογλωσσήματα. Λογοπαίγνια. Παραμύθια: 1. Παραδόσεις: 8. Γλωσσικό υλικό: Οικογενειακά ονόματα. Παρατσούκλια. Τοπωνύμια.

Άλλα: Χάρτες. Γενικά. Τοπογραφικά σχεδιαγράμματα. Έγγραφα. Πληροφορητές. Λεξιλόγιο. Φωτογραφικό υλικό.

937. **Βαλάση** Ιωάννα, *Λαογραφική συλλογή εκ του χωριού Στύρφακας επαρχίας Φθιώτιδας, νομού Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 646, 1969, σελ. 172

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Βιοτεχνία.

Ήθη και Έθιμα: Γέννηση. Γάμος. Τελευταία. Μαγεία.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Βιοτεχνία. Δημόδης ποίηση-Άσματα. Παραδόσεις. Αινίγματα. Παροιμίες. Ευχές και κατάρες. Γλωσσικός Θησαυρός.

Άλλα: Χάρτες.

938. **Βαρλάμη** Παρασκευή, *Άμεσος συλλογή λαογραφικού υλικού εκ χωριού Παλαιόκαστρον Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 194, 1968, σελ. 105

Ήθη και Έθιμα: Μαγεία.

Λαϊκή Τέχνη: Άσματα: 102. Παροιμίες: 30. Καθαρογλωσσήματα: 10. Λογοπαίγνια: 10. Τοπωνύμια: 3.

939. **Βελέντζας** Αθανάσιος, *Άμεσος συλλογή λαογραφικού υλικού εκ του Μοσχοχωριού Λαμίας*, Αριθμός χειρογράφου: 193, 1968, σελ. 81

Κοινωνική Συγκρότηση: Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Θρησκεία. Έθιμα του λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία.

Λαϊκή Τέχνη: Δημόδης Ποίηση- Άσματα: 56. Μύθοι: 1. Παραμύθια: 1. Ανέκδοτα: 1. Παραδόσεις: 1. Παροιμίες: 25. Αινίγματα: 4. Καθαρογλωσσήματα-Γλωσσοδέτες: 15. Λαϊκά προβλήματα: 1.

Άλλα: Ευρετήριο πληροφορητών. Ιστορία του χωριού.

940. **Βερόγκου** Μαρία, *Συλλογή λαογραφικού υλικού εκ του χωριού Νέο Μοναστήρι, της επαρχίας Δομοκού, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 3138, 1978, σελ. 275

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Ποιμενικός βίος. Κοινωνική οργάνωση: Κοινότητα. Οικογένεια. Βαφική. Λαϊκή ιατρική. Κτηνιατρική. Αστρολογία. Μετεωρολογία. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμωση. Γέννηση. Βάπτιση. Παιδικός βίος. Παιχνίδια. Γάμος. Τελευταία. Συνεργασία. Αλληλοβοήθεια. Δίκαιο. Λαϊκή πίστη και λατρεία: Άγιοι. Θαυματουργές εικόνες. Αναθήματα. Τάματα. Λειτουργίες σε περίπτωση ανομβρίας. Αγιάσματα. Δαιμονικά όντα. Κάτω κόσμος. Λαϊκό εορτολόγιο. Μαγεία και δεισιδαίμονες δοξασίες.

Λαϊκή Τέχνη: Έπιπλα. Σκεύη. Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική. Κεντητική. Πλεκτική. Ξυλογλυπτική. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Ευχές. Αντευχές. Αποτροπές. Κατάρες. Αφορισμοί. Όρκοι. Βλασφημίες. Ύβρεις. Μιμητικές – δραματικές παραστάσεις. Άσματα: 17. Αινίγματα: 21. Καθαρογλωσσήματα. Αριθμητικά προβλήματα. Γλωσσικός θησαυρός. Βαπτιστικά ονόματα. Τοπωνύμια.

Άλλα: Αρχαιολογικά ευρήματα. Φωτογραφίες. Σχεδιαγράμματα. Χάρτες.

941. **Βίδου** Ελένη, *Συλλογή λαογραφικού υλικού εκ Τιθρινίου, της επαρχίας*

Λοκρίδος, του νομού Φθιώτιδος, Αριθμός χειρογράφου: 189, 1968, σελ. 91

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Ποιμενική καλύβα. Όνειρα.

Ήθη και Έθιμα: Πίστη σε δαίμονες και στοιχειά. Λαϊκές δεισιδαιμονίες. Έθιμα λαϊκού εορτολογίου. Κηδεία (Τελευταία). Γάμος. Αρραβώνας.

Λαϊκή Τέχνη: Δημώδη άσματα: 65. Αινίγματα: 2. Παροιμία: 1.

Άλλα: Χάρτης. Ιστορική τοποθέτηση. Γεωγραφική τοποθέτηση.

942. **Βλάχου** Ελένη, *Συλλογή λαογραφικού υλικού εκ της πόλεως Λαμίας, του νομού*

Φθιώτιδος, Αριθμός χειρογράφου: 188, 1968, σελ. 70

Κοινωνική Συγκρότηση: Αστρολογία και Μετεωρολογία. Μαντική: Ονειρομαντεία.

Ήθη και Έθιμα: Λαϊκή Πίστη και Λατρεία: Παραδόσεις σχετικά με Αγίους. Πίστη σε δαίμονες: Διάβολος. Αερικά. Νεράιδες. Μοίρες. Περί Χάρου.

Λαϊκή Τέχνη: Παραδόσεις σχετικά με Αγίους. Παραμύθια: 6 (Η Σταχτομάρω. Μοσχο-κλαρί. Ο Νικόλας ο Σκλάβος. Οι τρεις δρόμοι. Η κατάρα της μάνας. Η Μαρδούλα κι ο Γιαννάκης). Παραδόσεις: Περί ζώων. Αιτιολογικές. Παροιμίες: 23. Αινίγματα: 20. Λογοπαίγνια: 9. Λαϊκά Προβλήματα: 4.

943. **Βρανοπούλου** Μαρία, *Συλλογή λαογραφικής ύλης από το Παλαιοχώρι Γραβιάς*

ν. Φθιώτιδας, Αριθμός χειρογράφου: 3594, 1982, σελ. 80

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία: Εσωτερικοί χώροι. Βοηθητικοί χώροι. Τροφή: Είδη τροφών. Άρτος. Γεωργία: Σπορά. Οργωμα. Θέρος. Αλωνισμός. Λίχνισμα. Αμπελουργία: Φύτεμα. Τρύγος. Ποιμενικός βίος: Αρμεγμα. Τυροκομία. Κούρεμα. Αρρώστιες ζώων. Γενικά. Βαφική. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία – Μετεωρολογία. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Γέννηση: Παιδοποιία. Εγκυμοσύνη. Τοκετός. Λεχώ. Βάπτιση. Παιδιά. Γάμος: Προξενιά. Μνηστεία. Έθιμα προ του γάμου. Στεφάνωση. Τελευταία: Προμηνύματα. Λαϊκή πίστη και λατρεία: Θεός. Δαίμονες. Εορτολόγιο: Απόκριω. 25η Μαρτίου. Πάσχα. Πρωτομαγιά. 23 Ιουνίου. Δεκαπενταύγουστος. Σταυρού. Αγίου Δημητρίου. Αγίου Δημητρίου. Μαγεία: Βασκανία.

Λαϊκή Τέχνη: Κατοικία: Κατασκευή. Έπιπλα – σκεύη. Ένδυμα: Φορεσιά. Κοσμήματα. Υφαντική. Γέννηση: Ταχταρίσματα. Γάμος: Άσματα. Ευχές. Κατάρες. Άσματα: Κλέφτικα. Της αγάπης. Της ξενιτιάς. Μοιρολόγια. Περιγελαστικά. Της Πρωτομαγιάς. Νανουρίσματα. Μύθοι – διηγήσεις. Αινίγματα. Παροιμίες.

Άλλα: Φωτογραφικό υλικό.

944. **Γιαβάρης Κωνσταντίνος**, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από το χωριό Φιλιαδόνα Δομοκού νομού Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 3348, 1979, σελ. 504

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Αγοραπωλησίες. Φυτικός κόσμος. Ποιμενικός βίος. Ζωικός κόσμος. Κοινωνική οργάνωση: Κοινότητα. Οικογένεια. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία. Μετεωρολογία. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Έθιμα γεωργών: Συνεργασία. Αλληλοβοήθεια. Γέννηση. Βάπτιση. Το παιδί μετά την συμπλήρωση ενός έτους. Παιχνίδια. Γάμος. Θάνατος. Συνεργασία. Αλληλοβοήθεια. Δίκαιο. Λαϊκή πίστη και λατρεία. Λαϊκό εορτολόγιο. Μαγεία και σχετικές δεισιδαιμονίες και συνήθειες.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική. Κεντητική. Χαιρετισμοί. Ευχές. Κατάρες. Αφορισμοί. Αναθέματα. Όρκοι. Βλασφημίες. Άσματα. Μουσική. Χοροί. Μύθοι. Παραμύθια. Ευτράπελες διηγήσεις. Παραδόσεις. Τοπωνύμια.

945. **Γιαννακάκη Μαρία**, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ των χωρίων Γραμμένη Φθιώτιδος και Σταυρού Φαρσάλων Λαρίσης*, Αριθμός χειρογράφου: 2635, 1974, σελ. 38

Κοινωνική Συγκρότηση: Τροφές. Γλυκίσματα.

Ήθη και Έθιμα: Λαϊκό εορτολόγιο: Δωδεκαήμερο. Κάλαντα. Χοιροσφαγία. Δαιμονικά όντα. Αμίλητο νερό. Ποδαρικό.

Λαϊκή Τέχνη: Λεξιλόγιο. Άσματα γάμου. Νανουρίσματα.

946. **Γιαννέλου Αγγελική**, *Συλλογή λαογραφικής ύλης από χωριό τα Πουγκάκια, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 3007, 1977, σελ. 170

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Αυλή. Βοηθητικοί χώροι. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Κηπευτικά. Καστανοκαλλιέργεια. Φυτικός κόσμος. Ποιμενικός βίος. Μελισσοκομία. Κυνήγι. Ζωικός κόσμος. Βαφική. Πλεκτική. Λαϊκή ιατρική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Γέννηση. Γάμος. Τελευταία. Κοινωνική οργάνωση: Οικογενειακό δίκαιο. Λαϊκή πίστη. Δαιμονικά όντα. Λαϊκό εορτολόγιο.

Λαϊκή Τέχνη: Έπιπλα. Σκεύη. Ρουχισμός. Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική. Κεντητική. Χαιρετισμοί. Προπώσεις. Ευχές. Αντευχές. Κατάρες. Αφορισμοί. Ύβρεις. Άσματα. Ευτράπελες διηγήσεις. Παρωνύμια. Ονόματα ζώων. Λεξιλόγιο.

947. **Γκόρτσας Γεώργιος**, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του γεωργικού βίου από το χωριό Παλαιά Γιαννιτσού, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1398, 1971, σελ. 92

Κοινωνική Συγκρότηση: Γεωργικός βίος.

Ήθη και Έθιμα: Λαϊκή λατρεία.

Λαϊκή Τέχνη: Άσματα: 31. Παραδόσεις: 2.

948. **Γρίβα-Τζώρτζου**, *Έθιμα κατά την γέννηση, καθαρογλωσσήματα, ακροστιχίδες, παροιμίες, αινίγματα και ευτράπελοι διηγήσεις του χωριού Περιβολίου, της επαρχίας Φθιώτιδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1615, 1972, σελ. 69
Ήθη και Έθιμα: Γέννηση.
Λαϊκή Τέχνη: Καθαρογλωσσήματα: 5. Ακροστιχίδες. Παροιμίες: 393. Αινίγματα: 10. Ευτράπελες διηγήσεις: 3. Νανουρίσματα: 6.
949. **Ευαγγελίου Χρίστος**, *Συλλογή ποικίλου λαογραφικού υλικού και σχολίων λαϊκού βίου (εξ Κολλάκα, επαρχίας Λοκρίδος, ν. Φθιώτιδος)*, Αριθμός χειρογράφου: 12, 1965, σελ. 13
Ήθη και Έθιμα: Γάμος. Προλήψεις λαϊκής λατρείας.
Λαϊκή Τέχνη: Άσματα: 11. Παροιμίες: 111.
950. **Ζαββού Παναγιώτα**, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωριού Ριγκινίου, της επαρχίας Λοκρίδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1814, 1973, σελ. 64
Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Διατροφή. Γεωργία. Αμπελουργία. Κτηνοτροφία. Κυνήγι.
Ήθη και Έθιμα: Επιμέλεια σώματος. Γάμος. Έθιμα λαϊκού εορτολογίου. Προλήψεις. Δεισιδαιμονίες. Δοξασίες.
Λαϊκή Τέχνη: Μοιρολόγια: 12. Άσματα: 30. Αινίγματα: 19. Τοπωνύμια: 16.
951. **Ζαρκάδας Θεόδωρος**, *Συλλογή λαογραφική ύλης εκ Νεοχωρίου Υπάτης του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1195, 1970, σελ. 55
Κοινωνική Συγκρότηση: Λόγοι μαρασμού. Φάσεις της ποιμενικής ζωής: Προετοιμασία για το ξεκαλοκαιριό. Το ξεκαλοκαιριό. Πρώτη εγκατάσταση. Το μοίρασμα των λιβαδιών. Διακρίσεις των προβάτων. Σημάδεμα των αυτιών Διακρίσεις των γιδιών. Το αρμάτωμα των γιδιών. Τόποι βοσκής – Ρόγιασμα. Σμίξιμο για αναπαραγωγή. Ασθένειες γιδοπροβάτων. Πρακτικές θεραπείες. Συνεταιρισμοί. Διανομή γάλακτος. Προετοιμασίες για τα χειμαδιά. Τα χειμαδιά.
Ήθη και Έθιμα: Φάσεις της ποιμενικής ζωής: Άγιοι – προστάτες των βοσκών.
Λαϊκή Τέχνη: Φάσεις της ποιμενικής ζωής: Ενδυμασία. Κουδούνια των προβάτων. Σκεύη. Μουσικά όργανα και τραγούδια των βοσκών.
Άλλα: Γενική εικόνα του χωριού.
952. **Ζάχαρη Αγγελική**, *Συλλογή λαογραφικής ύλης από το χωριό Πελασγία Φθιώτιδος (τέως Γαρδίκι)*, Αριθμός χειρογράφου: 3595, 1982, σελ. 405
Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία: Περιγραφή. Εσωτερικοί χώροι. Βοηθητικοί χώροι. Αυλή. Ποιμενική καλύβα. Τροφές: Ψωμί. Γλυκίσματα. Ποτά. Γεωργία: Σπορά. Θερσιμός. Αλωνισμός. Αμπελουργία: Φύτεμα αμπελιού. Καλλιέργεια αμπελιού. Τρύγος. Δοκιμασία νέου κρασιού. Ιστορία για το κλάδεμα. Ελαιοκομία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες. Όσπρια. Καλαμπόκι. Καπνός. Δενδροκαλλιέργειες. Κηπευτικά. Δάσος. Αγοραπωλησίες γεωργών. Φυτικός κόσμος. Ποιμενικός βίος: Κοπάδι. Αρμεγμα. Τυροκομία. Κούρεμα. Ασθένειες. Συνήθειες ποιμένων. Μελισσοκομία. Κυνήγι. Αλιεία. Ζωικός κόσμος. Κεραμική. Μεταλλουργία. Άλλα επαγγέλματα. Κοινωνική

οργάνωση: Κοινότητα. Οικογένεια. Λαϊκή ιατρική: Γενικά. Τρόποι θεραπείας. Πρακτικοί γιατροί. Νοσολογία – θεραπευτικοί. Κτηνιατρική. Αστρολογία – Μετεωρολογία: Ήλιος. Άστρα. Μήνες και μέρες του χρόνου. Άνεμος. Αστραπή. Βροντή. Κεραυνός. Βροχή. Πρόγνωση μετεωρολογικής κατάστασης. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Τροφές: Σε ειδικές περιπτώσεις και γιορτές. Χτένισμα. Καλλωπισμός. Γεωργία: Συνεργασία – αλληλοβοήθεια. Ποιμενικός βίος: Άγιοι προστάτες. Γέννηση: Παιδοποιία. Εγκυμοσύνη. Τοκετός και μετ' αυτού ενέργειες. Λεχώ. Βρέφος. Βάφτιση. Το παιδί μετά τη συμπλήρωση έτους. Παιχνίδια. Γάμος: Γενικά. Προξενιά. Μνηστεία. Προ του γάμου. Στεφάνωση. Μετά το γάμο. Τελευταί: Γενικά. Προμνήματα. Προ του θανάτου. Τελευταίες επιθυμίες. Συγχώρεση. Μετάληψη. Ψυχομάχημα. Θάνατος. Πρώτες φροντίδες. Περιστολή. Πρόθεση. Θρήνος. Μοιρολόι. Ταφή. Εκφορά. Ενταφιασμός. Μετά την ταφή. Σκούπισμα. Περίδειπνο. Σαρανταήμερο μετά την ταφή. Μνημόσυνο. Δοξασίες για το σώμα του νεκρού. Πένθος. Συνεργασία. Αλληλοβοήθεια. Δίκαιο: Γενικές αρχές. Ενοχικό. Εμπράγματο. Κυριότητα πράγματος. Οικογενειακό. Κληρονομικό. Εμπορικό. Ποινικό. Δικονομία. Λαϊκή πίστη και λατρεία: Δοξασίες για το Θεό. Δοξασίες για τον Χριστό. Δοξασίες για την Παναγία. Δοξασίες για τους Αγίους. Εικόνες. Τάματα. Ζώσιμο εκκλησίας. Αγιάσματα. Λιτανείες. Πανηγύρι. Δαίμονες. Διάβολος. Τελώνια. Μοίρες. Χάρος – Κάτω κόσμος. Ψυχή. Άγγελος φύλακας. Στοιχεία της φύσης. Ουράνια σώματα. Λαϊκό εορτολόγιο: Άγιος Φίλιππος. Εισόδια. Αγία Βαρβάρα. Άγιος Σάββας. Άγιος Νικόλαος. Ανδρέας. Άγιος Μοδέστος. Άγιος Ελευθέριος. Δωδεκαήμερο. Υπαπαντή. Άγιος Συμεών. Άγιος Χαράλαμπος. Απόκρεω. Καθαρά Εβδομάδα. Καθαρά Δευτέρα. Άγιοι Θεόδωροι. Σταυροπροσκύνηση. 1η Μαρτίου. 25η Μαρτίου. Άγιοι Σαράντα. Εβδομάδα Διακαινησίμου. Πρωταπριλιά. Άγιος Γεώργιος. Πρωτομαγιά. Άγιος Αθανάσιος. Άγιοι Κωνσταντίνος και Ελένη. Μεσοπεντηκοστή. Ανάλυση. Πεντηκοστή. Άγιος Ιωάννης Κλήδονας (24 Ιουνίου). Άγιοι Απόστολοι. Αγία Μαρίνα. Προφήτης Ηλίας. 1η Αυγούστου (Μερομήνια). Μεταμορφώσεως Σωτήρος. Κοίμηση της Θεοτόκου. Άγιος Φανούριος. Αποκεφαλισμός Ιωάννη Προδρόμου. Γέννηση της Θεοτόκου (8 Σεπτεμβρίου). Ύψωση Τιμίου Σταυρού. Άγιος Δημήτριος. Ταξιαρχών. Εισόδια Θεοτόκου. Μαγεία και σχετικές δεισιδαίμονες συνήθειες: Βασκανία. Ανεμοστρόβιλος. Απαλλαγή από επιδημίες. Λιτανείες. Φίλτρα. Κατάδεσμοι. Καρφώματα. Στοιχειώματα. Δεισιδαίμονες δοξασίες. Απαγορεύσεις.

Λαϊκή Τέχνη: Κατοικία: Έπιπλα – σκεύη. Ρουχισμός. Ένδυμα: Υποδήματα. Καλύμματα κεφαλιού. Ποιμενικός βίος: Τραγούδια και μουσικά όργανα. Υφαντική. Βαφική. Πλεκτική. Ξυλοτεχνία. Ξυλογλυπτική. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Ευχές. Αποτροπές. Κατάρες. Αφορισμοί. Όρκοι. Βλασφημίες. Ύβρεις. Απευχές. Άσματα: 85. Μουσική. Χοροί. Παραδόσεις. Παροιμίες: 80. Αινίγματα: 3. Λογοπαίγνια: 3. Καθαρογλωσσήματα: 5. Λαϊκά προβλήματα. Γλωσσικό υλικό: Βαφτιστικά. Παρατσούκλια. Τοπωνύμια. Ονόματα μηνών.

Άλλα: Απόψεις για τους Έλληνες των διαφόρων περιοχών της Ελλάδας. Βιογραφικά πληροφορητών. Φωτογραφικό υλικό.

953. **Ζυγούρος** Νικόλαος, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωριού Αμφίκλεια ή Δαδί, της επαρχίας Λοκρίδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 2216, 1975, σελ. 236

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Ποτά. Γεωργία. Αμπελουργία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες. Ποιμενικός βίος. Κυνήγι. Αλιεία. Ζωικός κόσμος. Βαφική. Πλεκτική. Κεραμική. Μεταλλουργία. Κοινότητες. Οικογένεια. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία. Μετεωρολογία. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Γέννηση. Γάμος. Τελευταία. Δίκαιο. Λαϊκή πίστη και λατρεία. Έθιμα λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία. Δεισιδαιμονίες.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική. Κεντητική. Ξυλογλυπτική. Ξυλοτεχνία. Νανουρίσματα και ταχταρίσματα: 11. Μοιρολόγια: 44. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Ευχές. Αποτροπές. Κατάρες. Αφορισμοί. Αναθήματα. Όρκοι. Βλασφημίες. Ύβρεις. Άσματα: 82. Παραμύθια: 5. Παραδόσεις. Παροιμίες και παροιμιώδεις φράσεις. Αινίγματα: 9. Λογοπαίγνια: 3. Καθαρογλωσσήματα: 2. Λαϊκά προβλήματα. Βαπτιστικά ονόματα. Παρωνύμια. Τοπωνύμια.

Άλλα: Φωτογραφίες.

954. **Καλλιγά** Παρασκευή, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ της κομοπόλεως Στυλίδος, επαρχίας Λαμίας, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1810, 1972-1973, σελ. 206

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Ελαιοκομία. Ποιμενικός βίος. Αλιεία. Βαφική. Πλεκτική. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Γέννηση. Γάμος. Λαϊκή πίστη και λατρεία. Αναθήματα. Τάματα. Έθιμα λαϊκού εορτολογίου. Βασκανία. Δεισιδαιμονίες. Δοξασίες. Ζωολατρεία.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική. Κεντητική. Χαιρετισμοί. Άσματα: 95. Παραμύθια: 1. Παραδόσεις: 1. Παροιμίες: 7. Αινίγματα: 1. Λογοπαίγνια: 1. Παρωνύμια. Γλωσσάρι.

955. **Καραδήμα** Γεωργία, *Συλλογή λαογραφικής ύλης από το χωριό Υπάτη Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 3651, 1983, σελ. 265

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία: Εσωτερική μορφή. Εξωτερική μορφή. Βοηθητικοί χώροι. Χωμάτινα σπίτια. Τροφές: Ψωμί. Γεωργία: Σπορά. Θερισμός. Αλωνισμός. Μέτρηση σοδειάς. Αμπελουργία. Καπνοκαλλιέργεια. Προίκα. Κοινότητα. Οικογένεια. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Κατοικία: Έθιμα. Γέννηση: Τεκνοποιία. Τοκετός. Βάπτιση. Γάμος: Αρραβόνες. Προίκα. Στεφάνωση. Πρώτη έξοδος νύφης. Τελευταία: Προμηνύματα. Έθιμα πριν την τελευταία. Έθιμα κατά την τελευταία. Έθιμα μετά την τελευταία. Ταφή. Κοινότητα: Συνεργασία. Αλληλοβοήθεια. Δίκαιο: Γενικές αρχές. Ενοχικό. Εμπράγματο. Οικογενειακό. Κληρονομικό. Εμπορικό. Ποινικό. Λαϊκή πίστη και λατρεία: Άγιοι. Παναγία. Τάματα. Ζώσιμο. Λιτανείες. Δαίμονες. Μοίρες. Λαϊκό εορτολόγιο: Δωδεκαήμερο. Απόκριες. Άγιοι. Σταυροπροσκυνήσεως. Μεγάλη Εβδομάδα. Πάσχα. Βασκανίες.

Λαϊκή Τέχνη: Κατοικία: Ρουχισμός. Ένδυμα: Ανδρικό. Γυναικείο. Υφαντική. Χαιρετισμοί. Ευχές. Αποτροπές. Κατάρες. Ανάθεμα. Όρκοι. Άσματα. Ευτράπελες διηγήσεις. Παραδόσεις: Δαιμονικά όντα. Μάγισσες. Παροιμίες.

- Άλλα: Πληροφορητές. Φωτογραφικό υλικό.
956. **Καραδήμας** Δημήτριος, *Λαογραφικά στοιχεία Υπάτης Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 3135, 1978, σελ. 196
- Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Αμπελουργία. Ελαιοκομία. Κοινωνική οργάνωση: Κοινότητα. Εμπόριο.
- Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Κοινωνική οργάνωση: Δίκαιο. Συνεργασία. Αλληλοβοήθεια. Λαϊκή πίστη και λατρεία: Παναγία. Χριστός. Άγιοι. Αναθήματα. Τάματα. Λιτανείες. Ιάσεις. Λαϊκό εορτολόγιο. Μαγεία και σχετικές διηγήσεις.
- Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδηση. Χαιρετισμοί. Ευχές. Κατάρες. Όρκοι. Αφορισμοί. Αναθέματα. Ασματα. Αινίγματα. Παροιμίες.
- Άλλα: Χάρτης. Φωτογραφίες.
957. **Καραθανάση-Κατσαούνου** Αρετή, *Συλλογή λαογραφικού υλικού εκ του χωριού Καστανέας, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1617, 1971, σελ. 96
- Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργικός βίος. Ονειρομαντεία. Οικογένεια.
- Ήθη και Έθιμα: Γέννηση. Βάπτιση. Γάμος. Θάνατος. Μαγεία. Λαϊκές δοξασίες. Προλήψεις. Έθιμα λαϊκού εορτολογίου.
- Λαϊκή Τέχνη: Ασματα: 27. Παροιμίες: 61.
958. **Καραϊσκού** Βασιλική, *Η ζωή των Σαρακατσαναίων κατ' αφήγησιν Μιλτιάδη και Παρασκευής Καραϊσκού εξ Αμφίκλειας νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1032, 1969, σελ. 83
- Κοινωνική Συγκρότηση: Γενικά για τους Σαρακατσάνους. Κατοικία. Επαγγελματικός Βίος των Βλάχων: Ποιμενικός.
- Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Κοινωνικός Βίος: Γέννηση. Μνηστεία. Γάμος.
- Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδηση. Παραδόσεις (Διηγήσεις): 2. Τραγούδια Σαρακατσάνων: 29. Λεξιλόγιο.
959. **Καρανάσου** Γαρυφαλλιά, *Συλλογή λαογραφικού υλικού εκ της περιοχής της Λαμίας Φθιώτιδος (Λαμία)*, Αριθμός χειρογράφου: 93, 1967, σελ. 32
- Ήθη και Έθιμα: Λαϊκή λατρεία: Έθιμα προ των Χριστουγέννων. Έθιμα του Δωδεκαήμερου. Κάλαντα Δωδεκαήμερου. Περί αγίων: Άγιος Φίλιππος. Άγιος Τρύφωνας. Άγιος Θεόδωρος κ.ά.
- Λαϊκή Τέχνη: Παροιμίες.
960. **Καραστάθης** Κωνσταντίνος, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ Μαλεσίνης Λοκρίδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1390, 1971, σελ. 31
- Ήθη και Έθιμα: Ασθένειες. Θάνατος. Τελευταί.
- Λαϊκή Τέχνη: Παραδόσεις: 2.

961. **Κατή** Ευαγγελία, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωριού Πύργου (τ. Σμόκοβο) Υπάτης, της επαρχίας Φθιώτιδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 3008, 1977, σελ. 127

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Βοηθητικοί χώροι. Αυλή. Ποιμενική καλύβα. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Ετοιμασία κρασιού. Παραγωγή τσίπουρου. Δενδροκαλλιέργεια. Κηπουρικά. Ξυλεία. Ενοικιάσεις χωραφιών. Αγροφύλακας. Ποιμενικός βίος. Κυνήγι. Ζωικός κόσμος. Βαφική. Πλεκτική. Κοινωνική οργάνωση. Πρόγνωση μετεωρολογικής κατάστασης. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Γέννηση. Βάπτιση. Παιδιά. Γάμος. Τελευταία. Λαϊκή πίστη και λατρεία: Θεός. Παναγία. Άγιοι. Αγιασμός. Λιτάνευση. Λαϊκό εορτολόγιο.

Λαϊκή Τέχνη: Έπιπλα. Σκεύη. Ρουχισμός. Ένδυμα. Υπόδηση. Καλύμματα κεφαλής. Ενδυμασία βοσκού. Υφαντική. Κεντητική. Ευχές. Κατάρες. Ύβρεις. Άσματα: 20. Παραδόσεις. παροιμίες: 3. Αινίγματα: 11. Ονόματα χωριανών. Παρωνύμια. Τοπωνύμια. Λεξιλόγιο.

Άλλα: Πληροφορητές. Φωτογραφικό υλικό. Χάρτες.

962. **Κατσαβριά** Παγώνα, *Συλλογή λαογραφικής ύλης από το χωριό Βιτώλη (η), της επαρχίας Φθιώτιδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 3501, 1980, σελ. 582

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γλυκίσματα. Ποτά. Φρούτα. Γεωργία. Αμπελουργία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες και ασχολίες. Φυτικός κόσμος. Ποιμενικός βίος. Μελισσοκομία. Κυνήγι. Αλιεία. Βιοτεχνία: Βαφική. Πλεκτική. Μεταλλουργία. Διάφορα άλλα επαγγέλματα. Κοινωνική οργάνωση: Κοινότητα. Οικογένεια. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία. Μετεωρολογία. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Έθιμα γεωργών. Γέννηση. Γάμος. Τελευταία. Βάπτιση. Το παιδί μετά τη συμπλήρωση έτους. Παιχνίδια. Κοινωνική οργάνωση: Συνεργασία. Αλληλοβοήθεια. Δίκαιο. Δαιμονικά όντα. Λαϊκή πίστη και λατρεία: Θεός. Χριστός. Παναγία. Άγιοι. Τάματα. Περισχονισμός. Αγιάσματα. Λιτανείες. Πανηγύρια. Χάρος. Κάτω κόσμος. Στοιχεία φύσεως. Λαϊκό εορτολόγιο. Μαγεία και σχετικές δεισιδαιμονίες.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδηση. Βιοτεχνία: Υφαντική. Κεντητική. Ξυλοτεχνία. Ξυλογλυπτική. Χαιρετισμοί. Προδόσεις. Ευχές. Κατάρες. Αφορισμοί. Όρκοι. Βλασφημίες. Άσματα: 108. Μουσική. Χοροί. Μύθοι. Παραμύθια: 1. Ευτράπελες διηγήσεις: 1. Παραδόσεις: 11. Παροιμίες: 42. Αινίγματα: 16. Λογοπαίγνια: 3. Λαϊκά προβλήματα: 2. Γλωσσικό υλικό: Βαπτιστικά ονόματα. Επώνυμια. Παρωνύμια. Τοπωνύμια. Ονόματα ζώων. Λεξιλόγιο.

Άλλα: Χάρτες. Φωτογραφίες. Σχεδιαγράμματα. Έγγραφα.

963. **Κατσανού** Ελένη, *Λαογραφικά στοιχεία συλλεγμένα εκ του χωριού Λυγαριάς ν. Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 643, 1968-1969, σελ. 153

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Επαγγελματικός βίος: Γεωργία. Αμπελουργία. Καπνοκαλλιέργεια. Ποιμενικός βίος. Ζωικός κόσμος. Βιοτεχνία: Βαφική. Πλεκτική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Γέννηση. Βάπτιση. Γάμος. Τελευταία.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδηση. Βιοτεχνία: Υφαντική. Τραγούδια: 31.

Άλλα: Χάρτες. Γενικά για το χωριό.

964. **Κατσαούνος** Αριστείδης, *Συλλογή λαογραφικού υλικού εκ του χωριού Βαθυκοίλου (Σουβάλα), του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1612, 1972, σελ. 62

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία.

Ήθη και Έθιμα: Γέννηση. Βάπτιση. Γάμος. Θάνατος. Έθιμα λαϊκού εορτολογίου.

Λαϊκή Τέχνη: Ασματα: 55. Παροιμίες: 5.

965. **Καψάλη** Βασιλική, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από το χωριό Άγιος Κωνσταντίνος, της επαρχίας Λοκρίδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 3345, 1979, σελ. 297

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Ελαιοκομία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες και ασχολίες. Φυτικός κόσμος. Κυνήγι. Αλιεία. Ζωικός κόσμος. Βιοτεχνία. Βαφική. Πλεκτική. Κεραμική. Μεταλλοτεχνία. Λαϊκή ιατρική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Γέννηση. Παιχνίδια. Γάμος. Τελευταία. Λαϊκό εορτολόγιο. Μαγεία και σχετικές δεισιδαιμονίες.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική. Κεντητική. Ξυλοτεχνία. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Ευχές. Αντευχές. Κατάρες. Αφορισμοί. Βλασφημίες. Ύβρεις. Ασματα. Μουσική. Χοροί. Μύθοι. Παραδόσεις. Παροιμίες. Αινίγματα. Καθαρογλωσσήματα. Αριθμητικά προβλήματα. Λογοπαίγνια. Γλωσσικό υλικό: Βαπτιστικά ονόματα. Επώνυμα. Παρωνύμια. Τοπωνύμια.

Άλλα: Φωτογραφίες. Χάρτες.

966. **Κίσσας** Δημήτριος, *Λαογραφική συλλογή από το Δίλοφο Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 3636, 1985, σελ. 241

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία: Βοηθητικοί χώροι. Τροφές: Είδη και τρόπος παρασκευής. Γλυκά – μπόμπολα. Γεωργία: Σπορά. Χειμερινή και θερινή καλλιέργεια. Θερισμός. Αλωνισμός. Λίχνισμα. Μέτρηση σοδειάς. Άλεσμα. Νερόμυλος. Αμπελουργία: Φύτεμα. Καλλιέργεια. Τρύγος. Θεραπευτικές ιδιότητες. Άλλες καλλιέργειες: Τριφύλλι. Φασόλια. Καλαμπόκι. Φυτικός κόσμος. Ενοικιάσεις αγρών. Αγροφύλακες. Ποιμενική ζωή: Μαντρί. Χωρισμός προβάτων. Ονομασίες. Βοσκοτόπια. Αναπαραγωγή. Κούρεμα. Τυροκομία. Αρρώστιες προβάτων. Βιοτεχνία: Βαφική. Λαϊκή ιατρική: Θεραπευτικά βότανα.

Ήθη και Έθιμα: Κατοικία: Έθιμα κατά το κτίσιμο. Συνεργασία και αλληλοβοήθεια γεωργών. Κόμμωση. Γέννηση: Λεχώ. Παιδιές. Γάμος: Τα προ – κατά – μετά τον γάμο. Τελευταία: Κηδεία. Μνημόσυνα. Έθιμα λαϊκού εορτολογίου: Δωδεκαήμερο. Απόκριες. Λάζαρος. Μεγάλη Εβδομάδα. Πάσχα. Ιούλιος. Δεκέμβριος. Εμποροπανήγυρη.

Λαϊκή Τέχνη: Κατοικία: Έπιπλα και σκεύη. Ρουχισμός. Ένδυμα: Υπόδηση. Βιοτεχνία: Υφαντική. Παροιμίες. Ασματα. Λεξιλόγιο.

967. **Κορτιμανίτσης** Απόστολος, *Τα χαρακτηριστικά έθιμα της κομοπόλεως Πελασγίας (Φθιώτιδος)*, Αριθμός χειρογράφου: 191, 1968, σελ. 61
Ήθη και Έθιμα: Κοινωνικός βίος: Έθιμα γάμου. Έθιμα θανάτου. Έθιμα βαπτίσεως. Πνευματικός βίος: Εορτές.
Λαϊκή Τέχνη: Δημοτικά τραγούδια: 27.
Άλλα: Χάρτης. Γεωγραφική τοποθέτηση. Ιστορική τοποθέτηση. Φωτογραφικό υλικό.
968. **Κοσμά** Ευανθία, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωρίου Σκάρφεια Λοκρίδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 2767, 1976, σελ. 164
Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Ελαιοκομία. Άλλες γεωργικές ασχολίες. Φυτικός κόσμος. Ποιμενικός βίος. Αλιεία. Κοινότητα. Οικογένεια. Λαϊκή ιατρική. Μαντική.
Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Έθιμα γεωργών. Γέννηση. Γάμος. Τελευταία. Δίκαιο: Γενικές αρχές. Ενοχικό. Εμπράγματο. Οικογενειακό. Κληρονομικό. Έθιμα λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία.
Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική. Βαφική. Πλεκτική. Κεντητική. Χαιρετισμοί. Προσόψεις. Ευχές. Κατάρες. Αφορισμοί. Όρκοι. Βλασφημίες. Αφορισμοί. Όρκοι. Βλασφημίες. Υβριστικά σχήματα. Άσματα.
969. **Κουρκούλη** Ξανθίππη, *Συλλογή λαογραφικού υλικού εξ Αθηνών και εξ Υπάτης Λαμίας*, Αριθμός χειρογράφου: 1977, 1973, σελ. 29
 Λαογραφικό υλικό από την Υπάτη.
Ήθη και Έθιμα: Γέννηση. Μνηστεία. Γάμος. Θάνατος. Δωδεκαήμερο.
970. **Κουτσούκος** Νικόλαος, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωρίου Κυριακοχωρίου, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 192, 1968, σελ. 90
Λαϊκή Τέχνη: Δημοτικά τραγούδια: Ακριτικά: 3. Ιστορικά και Κλέφτικα: 10. Παραλογές: 5. Της αγάπης: 42. Του γάμου: 3. Της ξενιτιάς: 1. Μοιρολόγια: 2. Θρησκευτικά (Κάλαντα): 2. Ληστρικά: 3. Σατιρικά: 7. Παραμύθια και ευτράπελες διηγήσεις: 4. Παραδόσεις: 1. Παροιμίες: 10. Επωδές. Γλωσσικός θησαυρός.
Άλλα: Χάρτης.
971. **Κουτσουλέλου** Σταματία, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από την κομόπολη Μακρακώμη, της επαρχίας Φθιώτιδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 3136, 1978, σελ. 526
Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία: Εσωτερικοί χώροι. Βοηθητικοί χώροι. Αυλή. Ποιμενική καλύβα. Τροφές. Άρτος. Γλυκίσματα. Ποτά. Γεωργία. Μύλος. Αμπελουργία. Ελαιοκομία. Άλλες γεωργικές ασχολίες. Καλαμπόκι. Καπνός. Δενδροκαλλιέργεια. Κηπευτικά. Εκμετάλλευση δάσους. Ξυλεία. Ξυλάνθρακες. Αγοραπωλησίες. Φυτικός κόσμος. Ποιμενικός βίος. Μελισσοκομία. Κυνήγι. Αλιεία. Ζωικός κόσμος. Βαφική. Κεραμική. Μεταλλουργία. Σιδηρουργοί. Σαμαράς. Τσαγκάρης. Κοινότητα. Οικογένεια. Λαϊκή ιατρική. Κτηνιατρική. Αστρολογία. Μετεωρολογία. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Συνεργασία. Αλληλοβοήθεια. Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Δίκαιο. Λαϊκή λατρεία και πίστη: Θεός. Χριστός. Παναγία. Άγιοι. Χάρος. Κάτω κόσμος. Στοιχεία φύσεως. Ουράνια σώματα. Λαϊκό εορτολόγιο. Μαγεία και δεισιδαίμονες δοξασίες.

Λαϊκή Τέχνη: Κατοικία. Σκεύη. Έπιπλα. Ρουχισμός. Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική. Πλεκτική. Κεντητική. Ξυλοτεχνία. Ξυλογλυπτική. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Ευχές. Απευχές. Αποτροπές. Κατάρες. Αφορισμοί. Αναθέματα. Όρκοι. Βλασφημίες. Ύβρεις. Άσματα: 138. Μουσική. Λαϊκοί χοροί. Παραμύθια: 4. Ευτράπελες διηγήσεις: 10. Μύθοι: 2. Παραδόσεις. Παροιμίες. Γνωμικά. Αινίγματα. Λογοπαίγνια. Λαϊκά προβλήματα. Γλωσσικό υλικό: Βαπτιστικά ονόματα. Επώνυμα. Παρωνύμια. Συνθηματικές γλώσσες. Τοπωνύμια.

Άλλα: Χάρτης. Φωτογραφικό υλικό.

972. **Κουφοπούλου Ευθυμία**, *Συλλογή λαογραφικού υλικού εκ του χωριού Καστρίου, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1351, 1970, σελ. 87

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Αστρολογία. Μετεωρολογία. Γεωργία. Ζωικός κόσμος.

Ήθη και Έθιμα: Γέννηση. Λαϊκό εορτολόγιο. Δεισιδαίμονες δοξασίες.

Λαϊκή Τέχνη: Παραδόσεις. Παροιμίες. Λεξιλόγιο.

973. **Κρικόνης Γεώργιος**, *Λαογραφική ύλη εξ Αμφίκλειας Λοκρίδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1034, 1969-1970, σελ. 213

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Ελαιοκομία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες. Φυτικός κόσμος. Ποιμενικός βίος. Μελισσοκομία. Κυνήγι. Αλιεία. Ζωικός κόσμος. Βιοτεχνία. Κοινωνική οργάνωση. Αστρολογία. Μετεωρολογία. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Γεωργικά έθιμα. Γέννηση. Γάμος. Τελευταία Έθιμα λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία. Δεισιδαιμονίες. Προλήψεις.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Βιοτεχνία. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Ευχές. Κατάρες. Αφορισμοί. Όρκοι. Ύβρεις. Άσματα. Χοροί. Μύθοι. Παραμύθια. Ανέκδοτα. Παραδόσεις.

Άλλα: Ιστορική και γεωγραφική τοποθέτηση Αμφίκλειας. Χάρτες. Ευρετήριο.

974. **Κυργιόπουλος Αναστάσιος**, *Περί λαϊκών εθίμων γενικά, των εις το χωριόν μου επικρατούντων Καστρίον Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 186, 1968, σελ. 72

Κοινωνική Συγκρότηση: Ποιμενικός βίος.

Ήθη και Έθιμα: Κοινωνικός βίος: Γέννηση. Γάμος. Έθιμα λαϊκού εορτολογίου: Χριστούγεννα. Πρωτοχρονιά. Θεοφάνια. Αγίου Ιωάννη. Αγίου Τρύφωνα. Υπαπαντή. Αγίου Χαραλάμπους. Σάββατο Λαζάρου. Μεγάλη Παρασκευή. Πάσχα. Πρωτομαγιά. Μαγεία.

Λαϊκή Τέχνη: Τραγούδια: Παιδικά – Σατιρικά.

975. **Κυριαζή** Γεωργία, *Συλλογή λαογραφικής ύλης από το χωριό Παλαμάς, της επαρχίας Δομοκού, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 3498, 1980, σελ. 300

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Γεωργικές καλλιέργειες. Φυτικός κόσμος. Ποιμενικός βίος. Ζωικός κόσμος. Μεταλλουργία. Κοινωνική οργάνωση. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία. Μετεωρολογία. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Έθιμα γεωργών. Γέννηση. Γάμος. Βάπτιση. Τελευταία Δίκαιο. Λαϊκή πίστη και λατρεία. Λαϊκό εορτολόγιο. Μαγεία και σχετικές δεισιδαιμονίες και συνήθειες.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική. Ξυλογλυπτική. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Ευχές. Αντευχές. Αποτροπές. Κατάρες. Αφορισμοί. Αναθέματα. Όρκοι. Άσματα: 30. Μουσική. Χοροί. Μύθοι. Παραμύθια. Παραδόσεις: 4. Παροιμίες: 9. Αινίγματα: 5. Ευχές. Κατάρες. Βλασφημίες. Όρκοι. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Γλωσσικό υλικό.

Άλλα: Φωτογραφίες. Χάρτες.

976. **Κυριακάκη** Ευαγγελία, *Λαογραφική συλλογή εκ του χωριού Μακρολειβάδου επαρχίας Δομοκού ν. Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 641, 1968-1969, σελ. 140

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Γεωργία. Αμπελουργία. Ποιμενικός βίος. Βιοτεχνία. Αστρολογία. Μετεωρολογία.

Ήθη και Έθιμα: Γέννηση. Γάμος. Τελευταία. Θρησκεία: Έθιμα λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία και δεισιδαίμονες συνήθειες.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδηση. Καλλωπισμός. Βιοτεχνία. Δημόδης ποίηση: 72: Παραλογές. Ιστορικά και Κλέφτικα. Της αγάπης. Της ξενιτιάς. Του γάμου. Διάφορα. Παροιμίες: 35. Ανέκδοτα: 1. Λεξιλόγιο.

Άλλα: Χάρτες.

977. **Κωστοπούλου** Αγαθή, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από το χωριό Νεχώρι Υπάτης, του νομού Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 3496, 1980, σελ. 211

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Ποτά. Γεωργία. Αμπελουργία. Γεωργικές καλλιέργειες. Ποιμενικός βίος. Βαφική. Πλεκτική. Κοινωνική οργάνωση. Μαντική. Αστρολογία. Μετεωρολογία.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Έθιμα γεωργών. Γέννηση. Βάπτιση. Παιχνίδια. Σχολική ζωή. Γάμος. Θάνατος. Δίκαιο. Λαϊκή πίστη και λατρεία. Λαϊκό εορτολόγιο. Μαγεία.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική.

Κεντητική. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Ευχές. Αντευχές. Βλασφημίες. Κατάρες. Αφορισμοί. Όρκοι. Αναθέματα. Άσματα. Γλωσσικό υλικό.

Άλλα: Φωτογραφίες. Χάρτες.

978. **Λιάγκας** Στυλιανός Γ., *Συλλογή λαογραφικού υλικού εκ του χωριού Καλαμάκι Λαμίας ν. Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 642, 1969, σελ. 96

Κοινωνική Συγκρότηση: Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Μαγεία.

Λαϊκή Τέχνη: Τραγούδια: 44. Μοιρολόγια: 10. Ιστορίες-Παραδόσεις: 3.

Άλλα: Χάρτες. Ιστορία του χωριού.

979. **Λίτος** Δημήτριος, *Συλλογή λαογραφική ύλης εκ Δομοκού*, Αριθμός χειρογράφου: 938, 1969, σελ. 23

Κοινωνική Συγκρότηση: Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Έθιμα λαϊκού εορτολογίου.

Λαϊκή τέχνη: Παραδόσεις: 3. Άσματα: 8.

980. **Μακρή** Χρυσούλα, *Συλλογή λαογραφικής ύλης από το χωριό Τιθορέα (τέως Βελίτσα) επ. Λοκρίδος ν. Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 3600, 1981-1982, σελ. 1394 (Βραβείο Ακαδημίας Αθηνών)

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία: Εξωτερική μορφή. Χτίστες. Πάτωμα. Στέγη. Βοηθητικοί χώροι: Αχυρώνας. Ορνιθώνας. Φούρνος. Αυλή. Ποιμενική καλύβα. Τροφές: Είδη τροφών και παρασκευή. Τρόπος ψησίματος. Ποτά. Γλυκίσματα σε ειδικές περιπτώσεις και γιορτές. Άρτος. Γεωργία: Σπορά δημητριακών. Είδη χωραφιών. Σπόρος. Ετοιμασία γεωργικών εργαλείων. Πότε αρχίζει η σπορά. Βοτάνισμα. Πότισμα. Ασθένειες δημητριακών. Θερισμός. Αλωνισμός. Μέτρηση σοδειάς. Αποθήκευση καρπού και χωρισμός του σπόρου. Άλεση δημητριακών: Νερόμυλος. Αντίτιμο αλέσεως. Χερόμυλος. Αμπελουργία: Φύτεμα. Καλλιέργεια. Ασθένεια. Τρυγητός. Δοκιμασία νέου κρασιού. Κλήμα. Κληματόφυλλα. Προϊόντα αμπέλου. Ελαιοκομία: Φύτεμα. Καλλιέργεια. Είδη ελαιόδεντρων. Συγκομιδή ελαιόκαρπου. Ελαιοτριβείο. Αμοιβή εργατών. Ιδιοκτησία ελαιοτριβείων. Ιερότητα ελαίου. Καλλιέργεια οσπρίων. Καλλιέργεια καλαμποκιού. Καλλιέργεια καπνού. Δενδροκαλλιέργειες. Εκμετάλλευση δάσους. Αγοραπωλησίες γεωργών. Σύζευξη αροτριαζόντων ζώων. Ενοικιάσεις αγρών. Αγοραπωλησίες. Φύλαξη χωραφιών. Αγροφύλακες. Φυτικός κόσμος: Χρήση δένδρων και φυτών σε μαγικές και θεραπευτικές ενέργειες. Ιαματικές ιδιότητες των βοτάνων. Ποιμενικός βίος: Γενικά. Όνομα βοσκού. Στάνη. Κοπάδι. Ονόματα αιγοπροβάτων. Τόποι βοσκής. Ενοικίαση βοσκοτόπων. Σμίξιμο. Απόκομμα από το γάλα. Άρμεγμα. Τυροκομία. Πρώτο άρμεγμα. Σκεύη και εργαλεία αρμέγματος και τυροκομίας. Τυροκομικά προϊόντα. Κούρος. Ανάληψη. Ασθένειες προβάτων. Συνήθειες ποιμένων. Συμβάσεις βοσκών. Μελισσοκομία: Τρόπος διαβίωσης μέλισσας. Τροφή. Βασιλοκύτταρα. Ζωή μελισσών. Πως χωρίζουμε το μέλι από το κερί. Εχθροί μέλισσας. Κυνήγι: Είδη που θηρεύονται και εποχή. Μέσα κυνηγιού. Κυνηγετικός σκύλος. Γδάρσιμο αλεπούς και άλλων ζώων. Ζωικός κόσμος: Άγρια ζώα. Κατοικίδια. Πτηνά. Ερπετά. Αμφίβια. Έντομα. Βιοτεχνία: Βαφική: Τυποβαφική (σταμπωτά). Καλλιέργεια και κατεργασία βάμβακος. Πλεκτική. Μεταλλουργία: Οικιακά σκεύη. Γανωτζής. Κοινωνική οργάνωση: Κοινότητα: Άρχοντες. Υπάλληλοι. Φόροι. Κοινωνικές τάξεις. Αποδημία. Οικογένεια. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία – Μετεωρολογία: Μέτρηση χρόνου. Άστρα. Πρόγνωση καιρού. Μήνες και μέρες του χρόνου. Ημερομηνία. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Κατοικία: Θεμελίωση και σχετικά έθιμα. Κόμμωση. Καλλωπισμός. Ψιμίθια. Γεωργία: Έθιμα σποράς. Έθιμα γεωργών. Συνεργασία – αλληλοβοήθεια. Γέννηση: Παιδοποιία. Εγκυμοσύνη. Προγνωστικά μέσα για το γένος του εμβρύου. Δεισιδαίμονες δοξασίες και συνήθειες

των εγκύων. Τοκετός και μετ' αυτού ενέργειες. Γέννηση βρέφους. Λεχώ. Δώρα. Βασκανία. Ασθένειες νηπίων. Η πρώτη οδοντοφυΐα. Βάπτισις: Όνομα αβάπτιστου. Ονοματοθεσία – βάπτισις. Επιστροφή στο σπίτι. Σχέση αναδεκτού προς τα τέκνα. Βάπτισις ετοιμοθάνατου βρέφους. Το παιδί μετά τη συμπλήρωση έτους. Παιχνίδια. Σχολική ζωή: Δάσκαλοι. Τιμωρίες μαθητών. Παιδιές. Γάμος: Γενικά. Η θέση του νέου και της κόρης. Σχέσεις δύο φύλων. Εκλογή συζύγου. Ηλικία γάμου. Προξενία. Μνηστεία. Προ του γάμου. Κατά το γάμο. Μετά το γάμο. Γαμήλιοι άρτοι. Φλάμπουρο. Ποικίλες ετοιμασίες. Μεταφορά προίκας. Τελευταίες ετοιμασίες. Σταφάνωση. Επιστροφή από την εκκλησία. Υποδοχή νύφης από την πεθερά. Γαμήλιο συμπόσιο. Επίσκεψη νεονύμφων στη βρύση. Πιστρόφια. Τελευταί: Γενικά. Δοξασίες του λαού για τον θάνατο. Προμηνύματα. Εκπνοή – περιστολή και πρόθεση του νεκρού. Θρήνος. Μοιρολόι. Φύλαξη νεκρού. Εκφορά. Ταφή. Μετά την ταφή. Σαρανταήμερο μετά την ταφή. Εστιάσεις συγγενών. Μνημόσυνα. Ψυχοσάββατα. Δοξασίες για το σώμα του νεκρού. Πένθος. Κοινωνική οργάνωση: Συνεργασία. Αλληλοβοήθεια. Εθιμικό Δίκαιο: Γενικές αρχές. Αντιλήψεις περί δικαίου. Ενοχικό. Εμπράγατο. Οικογενειακό. Κληρονομικό. Εμπορικό. Ποινικό. Λαϊκή πίστη και λατρεία: Θεός. Παναγία. Χριστός. Άγιοι. Εκκλησίες. Θαυματουργές εικόνες. Αναθήματα. Τάματα. Λιτανείες. Δαίμονες. Διάβολος. Τελώνια. Αερικά. Νεράιδες. Μοίρες. Στοιχεία της φύσης. Ουράνια σώματα. Δενδρολατρεία. Δοξασίες για το νερό – τη φωτιά και τους λίθους. Λαϊκό εορτολόγιο: Δωδεκαήμερο. Εορτές Ιανουαρίου. Εορτές Φεβρουαρίου. Απόκριες. Καθαρά Δευτέρα. Άγιος Θεόδωρος. Εορτές Μαρτίου. Εορτές Πάσχα. Εορτές Απριλίου. Εορτές Μαΐου. Εορτές Ιουνίου. Εορτές Αυγούστου. Εορτές Σεπτεμβρίου. Εορτές Οκτωβρίου. Μαγεία και σχετικές δεισιδαιμόνες συνήθειες: Βασκανία. Ανεμοστρόβιλος. Λιτανείες. Φίλτρα. Κατάδεσμοι. Καρφώματα. Στοιχειώματα.

Λαϊκή Τέχνη: Κατοικία: Σχεδιάγραμμα. Σχήμα. Οικοδομικά υλικά. Εσωτερική διαίρεση. Έπιπλα – σκευή. Ρουχισμός. Ένδυμα: Ανδρική φορεσιά. Γυναικεία και παιδική. Ένδυμα γεωργού. Ένδυμα ποιμένος. Καθημερινό ένδυμα γυναικός. Υποδήματα. Καλύμματα κεφαλιού. Κοσμήματα. Ποιμενικός βίος: Ενδυμασία. Γκλίτσα. Τα κουδούνια. Τραγούδια και μουσικά όργανα. Βιοτεχνία: Υφαντική: Ζωικές και φυτικές ύλες. Κατεργασία. Υφαντικός ιστός. Κεντητική. Ξυλοτεχνία. Ξυλογλυπτική. Γέννηση: Ευχές προς την έγκυο. Ευχές μετά τη γέννηση. Χοροί. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Ευχές. Αποτροπές. Κατάρες. Αφορισμοί. Όρκοι. Βλασφημίες. Ύβρεις. Ύβριστικά σχήματα. Παραμύθια. Παροιμίες. Παροιμιώδεις φράσεις. Γνωμικά. Αινίγματα. Καθαρογλωσσήματα. Αυτοσχέδια σατυρικά και αριθμητικά τραγούδια. Γλωσσικό υλικό: Βαφτιστικά. Επώνυμα. Παρωνύμια. Τοπωνύμια. Λεξιλόγιο.

Άλλα: Γενικά. Βιογραφικά πληροφορητών. Φωτογραφικό υλικό.

981. **Μάνδρα Καλλιόπη**, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωρίου Μενδενίτσας (τ. Βοδονίτσα, Μπουντουνίτσα), της επαρχίας Λοκρίδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 2766, 1974, σελ. 175

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Βοηθητικοί χώροι. Αυλή. Ποιμενικές καλύβες. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Ελαιοκομία. Φυτικός κόσμος. Ποιμενικός βίος. Βαφική. Πλεκτική. Κοινότητα. Οικογένεια. Λαϊκή ιατρική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Γέννηση. Βάπτιση. Σχολική ζωή. Γάμος. Τελευταία. Συνεργασία. Αλληλοβοήθεια. Εθιμικό δίκαιο: Γενικές αρχές. Ενοχικό δίκαιο. Εμπράγματο δίκαιο. Οικογενειακό δίκαιο. Κληρονομικό δίκαιο. Εμπορικό δίκαιο. Ποινικό δίκαιο. Δικονομία. Λαϊκή πίστη: Δοξασίες για Θεό, Χριστό, Παναγία, Αγίους. Αναθήματα. Τάματα. Λιτανείες. Δαιμονικά όντα. Στοιχεία από την φύση. Λαϊκό εορτολόγιο. Μαγεία. Δεισιδαιμονίες.

Λαϊκή Τέχνη: Έπιπλα. Σκεύη. Ρουχισμός. Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική. Κεντητική. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Ευχές. Αποτροπές. Άσματα: 30.

982. **Μαντζούκας Ρίζος**, *Συλλογή λαογραφικού υλικού εκ Ρεγκινίου Λοκρίδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1394, 1971, σελ. 79

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Γεωργία. Ποιμενικός βίος.

Ήθη και Έθιμα: Τροφές.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδηση. Τραγούδια: 4. Παραδόσεις: 4.

Άλλα: Φωτογραφίες.

983. **Ματσούκα Ευσταθία**, *Συλλογή λαογραφικού υλικού εκ του χωριού Λευκοχωρίου, της επαρχίας Λοκρίδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 2219, 1975, σελ. 40

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Κοινωνική συναναστροφή.

Ήθη και Έθιμα: Γλέντια. Γάμος. Έθιμα λαϊκού εορτολογίου.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υφαντική. Άσματα: 3. Παραδόσεις: 1. Λεξιλόγιο.

Άλλα: Φωτογραφίες.

984. **Μητσοπούλου Τριανταφυλλιά**, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από το χωριό Κουμαρίτσι ν. Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 3546, 1981, σελ. 456

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές: Είδη τροφών. Τροφές σε ειδικές περιπτώσεις. Άρτος. Γλυκίσματα. Γεωργία: Σπορά δημητριακών. Ζώα γεωργού. Θερισμός. Αλωνισμός. Λίχνισμα. Άλεση. Αμπελουργία: Φύτεμα αμπελιού. Καλλιέργεια αμπελιού. Ασθένειες. Είδη. Τρύγος. Ρακή. Δοκιμασία νέου κρασιού. Άλλες γεωργικές ασχολίες. Φυτικός κόσμος. Δενδροκαλλιέργειες. Ποιμενική ζωή: Ονομα βοσκού. Στάνη. Ζώα. Κοπάδι. Ονομασία. Κουδούνια. Τόποι βοσκής. Γέννα. Άρμεγμα. Τυροκομία. Κούρεμα. Ασθένειες. Μελισσοκομία. Κυνήγι. Ζωικός κόσμος. Βιοτεχνία: Βαφική. Πλεκτική. Κοινωνική οργάνωση: Κοινότητα. Θέση μελών κοινότητας. Φόρος. Κοινωνικές συναναστροφές και επισκέψεις. Οικογένεια. Ονόματα μελών οικογένειας. Σχέσεις αυτών. Μετεωρολογία. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία – Μετεωρολογία: Ήλιος. Σελήνη. Αστέρες. Άνεμοι. Αστραπή. Βροντή. Κεραυνός. Βροχή. Ουράνιο τόξο. Πρόγνωση καιρού. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Αμπελουργία: Δοξασίες – έθιμα. Γεωργία: Έθιμα γεωργών. Ποιμενική ζωή: Άγιοι προστάτες των βοσκών. Γέννηση. Παιδοποιία. Εγκυμοσύνη. Λέχω. Βρέφος. Ασθένειες. Οδοντοφύια. Βάπτιση. Το παιδί μετά τη συμπλήρωση ενός έτους. Σχολική ζωή. Παιγνίδια. Γάμος: Προξενιά. Μνηστεία. Τα προ της τελετής του γάμου. Στεφάνωση. Τα μετά την τέλεση του γάμου. Πιστρόφια. Επίσκεψη στη βρύση (Αντιλήψεις για τους ερχόμενους σε δεύτερο γάμο). Τελευταία: Γενικά. Προμηνύματα. Μετάληψη. Ετοιμοθάνατος. Έθιμα μετά τον θάνατο. Νεκρός. Ταφή. Θρήνος. Μοιρολόγια. Μετά την ταφή. Σαρανταήμερο. Δοξασίες για το

σώμα. Βρικόλακες. Πένθος. Κοινωνική οργάνωση: Συνεργασία. Αλληλοβοήθεια. Δίκαιο: Γενικές αρχές. Ενοχικό. Εμπράγματο. Οικογενειακό. Εμπορικό. Ποινικό. Λαϊκή πίστη και λατρεία: Θεός. Χριστός. Παναγία. Άγιοι. Παρακλήσεις. Αναθήματα. Τάματα. Περισχοινισμός εκκλησίας. Αγιάσματα. Λιτανείες. Πανηγύρια. Δαιμονικά όντα. Χάρος. Κάτω κόσμος. Νεκροί. Άγγελος φύλακας. Στοιχειά φύσεως. Λαϊκό εορτολόγιο: Σαρανταήμερο προ των Χριστουγέννων. Άγιος Φίλιππος. Εισόδια. Δωδεκαήμερο. Χοιροσφάγια. Αγίου Ιωάννη. Απόκριες. Καθαρά Δευτέρα. Υπαπαντή. Σταυροπροσκύνηση. Πρωτομαρτιά. Άγιοι Σαράντα. Ευαγγελισμός. Γιορτές Πάσχα. Διακαινήσιμος. Άγιος Γεώργιος. Πρωταπριλιά. Πρωτομαγιά. Ενέργειες προς πρόκληση βροχής. Αγίου Κωνσταντίνου και Ελένης. Ανάληψη. Πεντηκοστή. Αγίου Ιωάννου (24 Ιουνίου). Άγιοι Απόστολοι. Προφήτης Ηλίας. Αγία Παρασκευή. Μερομήνια. Της Μεταμορφώσεως. Δεκαπενταύγουστος. Αγίου Ιωάννου (29 Αυγούστου). Αγίου Δημητρίου. Μαγείες και σχετικές προς αυτών δεισιδαιμονίες και συνήθειες.

Λαϊκή τέχνη: Ένδυμα. Υπόδηση. Ποιμενική ζωή: Τραγούδια. Μουσικά όργανα. Παραδόσεις. Βιοτεχνία: Υφαντική. Κεντητική. Ξυλοτεχνία. Χαιρετισμοί. Προπώσεις. Ευχές. Αποτροπές. Κατάρες. Αφορισμοί. Όρκοι. Ύβρεις. Υβριστικά σχήματα. Άσματα: 45. Μουσική. Χοροί. Μύθοι: 2. Παραμύθια: 1. Παραδόσεις: 23. Παροιμίες: 77. Αινίγματα: 11. Καθαρογλωσσήματα: 6. Γλωσσικό υλικό: Οικογενειακά ονόματα. Παρωνύμια. Τοπωνύμια. Βιογραφίες πληροφορητών. Λεξιλόγιο.

Άλλα: Φωτογραφικό υλικό.

985. **Μιχελή** Παναγιώτα, *Λαογραφικά στοιχεία εκ της περιοχής Φθιώτιδος* (Κωσταλέξι, Οίτη, Ροδωνιά, Μεξιάτες), Αριθμός χειρογράφου: 90, 1967, σελ. 42

Κοινωνική Συγκρότηση: Λαϊκή ιατρική.

Ήθη και Έθιμα: Γάμος. Δαιμονικά όντα: Καλικάντζαροι. Νεράιδες. Ξενιτεία. Μαγεία. Καλλωπισμός.

986. **Μόκκας** Βασίλειος, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωριού Γαβράκια* Δομοκού, του νομού Φθιώτιδος, Αριθμός χειρογράφου: 190, 1968, σελ. 131

Κοινωνική Συγκρότηση: Μαντική. Συμβολισμός ονείρων. Γεωργία: Καπνοκαλλιέργεια. Σιτηρά.

Ήθη και Έθιμα: Έθιμα. Γάμος. Συνοικέσιο. Ξεμάτιασμα.

Λαϊκή Τέχνη: Δημοτικά τραγούδια: 18 (με πληροφορίες για τον ρυθμό τους). Κάλαντα. Παραμύθια: 8. Παροιμίες: 31.

Άλλα: Γενικά για το χωριό. Φωτογραφικό υλικό.

987. **Μόσχου** Σοφία, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από το χωριό Περιβόλι (τ.Δερλή), της επαρχίας Δομοκού, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 3497, 1980, σελ. 415

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γλυκά. Ποτά. Γεωργία. Γεωργικές εργασίες. Ποιμενικός βίος. Αλιεία. Κτηνιατρική. Ζωικός κόσμος. Βαφική. Μεταλλουργία. Σαγματοποιός. Πεταλωτής. Κοινωνική οργάνωση. Λαϊκή ιατρική. Οδοντιατρική. Κτηνιατρική. Αστρολογία. Μετεωρολογία. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Έθιμα γεωργών. Γέννηση. Βάπτιση. Το παιδί μετά τη συμπλήρωση έτους. Σχολική ζωή. Παιχνίδια. Γάμος. Θάνατος. Δίκαιο. Λαϊκή πίστη και λατρεία. Λαϊκό εορτολόγιο. Μαγεία και σχετικές δεισιδαιμονίες και συνήθειες.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική. Υποδηματοποιός. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Ευχές. Αποτροπές. Κατάρες. Όρκοι. Βλασφημίες. Ύβρεις. Ύβριστικά σχήματα. Άσματα: 116. Μουσική. Χοροί. Μύθοι: 4. Παραμύθια: 2. Ευτράπελες διηγήσεις: 11. Παραδόσεις: 25. Παροιμίες: 160. Παροιμιώδεις φράσεις: 22. Ανιγμάτα: 28. Λογοπαίγνια: 2. Γλωσσοδέτες: 2. Λαϊκά προβλήματα: 1. Γλωσσικό υλικό.

Άλλα: Πληροφοριοδότες. Φωτογραφίες. Χάρτες.

988. **Μουρτέζα Αθηνά – Πλατίτσα** Ευαγγελία, *Άμεση λαογραφική εργασία από το χωριό Καλαπόδι νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 3777, 1999, σελ. 139

Κοινωνική Συγκρότηση: Ασχολίες κατοίκων.

Λαϊκή Τέχνη: Προέλευση ονομασίας. Παραμύθια. Ευτράπελες διηγήσεις. Μύθοι.

Άλλα: Γενικά για το χωριό. Γεωγραφική θέση. Πληθυσμός. Πληροφορητές.

989. **Μπακαλέξη** Κωνσταντίνα, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από το χωριό Αμφίκλεια ν. Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 3547, 1981, σελ. 353

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία: Περιγραφή. Εσωτερικοί χώροι. Εξωτερικοί χώροι. Στέγη. Παράθυρα. Βοηθητικοί χώροι. Αυλή. Τροφές: Είδη τροφών. Τροφές σε ειδικές περιπτώσεις. Παρασκευή ψωμιού. Γλυκίσματα. Γεωργία: Όργωμα. Σπορά. Θερισμός. Αλωνισμός. Μέτρηση δημητριακού. Μύλος. Βαμβακοκαλλιέργεια. Αμπελουργία: Καλλιέργεια αμπελιού. Ελαιοκομία: Φύτεμα. Καλλιέργεια. Μάζεμα. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες και ασχολίες. Καλαμποκοκαλλιέργεια. Ποιμενικός Βίος: Γενικά. Βοσκοί. Κοπάδι. Άρμεγμα. Τυροκομία. Γιαούρτι. Κούρεμα. Συνήθειες βοσκών. Ασθένειες. Γιορτές ασθενών. Κυνήγι: Είδη θηραμάτων. Εποχή θήρας. Μέσα κυνηγιού. Σκύλος. Προλήψεις. Βιοτεχνία: Βαφική. Πλεκτική. Κοινωνική οργάνωση: Κοινότητα: Οργάνωση. Μέλη κοινότητας. Κοινοτικοί Φόροι. Κοινοτικά κτήματα. Κοινωνικές τάξεις. Οικογένεια: Σχέσεις μελών οικογένειας. Θέση γυναίκας. Λαϊκή ιατρική. Κτηνιατρική. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Κατοικία: Έθιμα κατά τη θεμελίωση. Έθιμα γεωργών: Συνεργασία. Αλληλοβοήθεια. Γέννηση: Παιδοποιία. Τοκετός και μετά από αυτόν ενέργειες. Βρέφος. Λεχώνα. Βάπτιση. Το παιδί μετά τη συμπλήρωση ενός έτους. Σχολική ζωή. Γάμος: Προξενιά. Μνηστεία. Τα προ της τελετής του γάμου. Στεφάνωση. Τα μετά την τέλεση του γάμου. Τελευταί: Έθιμα μετά τον θάνατο. Ταφή. Μετά την ταφή. Δοξασίες περί της ψυχής. Τροφές. Σαρανταήμερο. Μνημόσυνα. Ανακομιδή λειψάνων. Πένθος. Κοινωνική οργάνωση: Οικογένεια: Συνεργασία. Αλληλοβοήθεια. Δίκαιο: Ενοχικό. Εμπράγματο. Οικογενειακό. Κληρονομικό. Λαϊκό εορτολόγιο: Σαρανταήμερο προ των Χριστουγέννων. Δωδεκαήμερο. Αγίου Αντωνίου. Υπαπαντή. Αγίου Βλασίου. Απόκριες. Καθαρά Δευτέρα. Άγιοι Θεόδωροι. Σταυροπροσκύνηση. Πρωτομαρτιά. Άγιοι Σαράντα. Λάζαρος. Κυριακή Βαΐων. Μεγάλη Εβδομάδα. Διακαινήσιμος. Άγιος Γεώργιος. Πρωτομαγιά. Ανάληψη. Πεντηκοστή. Γέννηση Ιωάννη Προδρόμου. Της Μεταμορφώσεως.

Κοίμηση της Θεοτόκου. Ύμωση Τίμιου Σταυρού. Μαγείες και σχετικές δεισιδαιμονίες και συνήθειες.

Λαϊκή Τέχνη: Κατοικία: Έπιπλα και σκεύη. Ρουχισμός. Ένδυμα: Φορεσιά: Γυναικεία. Ανδρική. Επίσημη για γιορτές και γάμο. Καθημερινή. Παπούτσια. Κάλτσες. Καλύμματα κεφαλής. Βιοτεχνία: Υφαντική: Υφαντικές ύλες. Παρασκευή στημονιού. Υφαντικός ιστός. Τρόπος υφάνσεως. Κατεργασία υφάσματος. Κεντητική. Άσματα: 60. Παραμύθια: 1. Ευτράπελες διηγήσεις: 1. Παραδόσεις: 9. Αινίγματα: 2.

Άλλα: Γενικά στοιχεία χωριού. Βιογραφικά σημειώματα πληροφορητών. Φωτογραφικό υλικό. Χάρτες.

990. **Μπαρούδα** Ευσταθία, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από το χωριό*

Ελευθεροχώρι, του νομού Φθιώτιδος, Αριθμός χειρογράφου: 3347, 1979, σελ. 147

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Ελαιοκομία. Φυτικός κόσμος. Ποιμενικός βίος. Κυνήγι. Ζωικός κόσμος. Βαφική. Μεταλλουργία. Ράφτης. Κοινωνική οργάνωση. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία. Μετεωρολογία. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Γέννηση. Γάμος. Τελευταία. Λαϊκή πίστη και λατρεία. Λαϊκό εορτολόγιο. Μαγεία.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική. Κεντητική. Ξυλοτεχνία. Άσματα. Μουσική. Χοροί. Παραδόσεις.

Άλλα: Χάρτες. Φωτογραφίες.

991. **Μπλούνας** Αθανάσιος, *Λαογραφική συλλογή εξ Αχινού Φθιώτιδος, Αριθμός χειρογράφου: 1130, 1970, σελ. 20*

Ήθη και Έθιμα: Έθιμα λαϊκού εορτολογίου.

Λαϊκή Τέχνη: Δημοτικά Τραγούδια: 5. Παροιμίες.

992. **Μπούκαλης** Κωνσταντίνος, *Λαογραφικά από τις Μεξιάτες Φθιώτιδος, Αριθμός χειρογράφου: 1201, 1970, σελ. 24*

Κοινωνική Συγκρότηση: Γενικά για το χωριό: Φυσική φυσιογνωμία. Οικονομική φυσιογνωμία.

Ήθη και Έθιμα: Θρησκεία.

Λαϊκή Τέχνη: Τραγούδια του πανηγυριού.

Άλλα: Γενικά για το χωριό: Ιστορική φυσιογνωμία.

993. **Μπουρογιάννη** Βάια, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ της κωμοπόλεως Δομοκού, της επαρχίας Δομοκού, του νομού Φθιώτιδος, Αριθμός χειρογράφου: 2224, 1975, σελ. 142*

Κοινωνική συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Φυτικός κόσμος. Ιαματικές ιδιότητες βοτάνων. Ποιμενικός βίος. Βαφική. Πλεκτική. Μαντική.

Ήθη και έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Γέννηση. Βάπτιση. Γάμος. Τελευταία.

Λαϊκή τέχνη: Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική. Κεντητική. Ξυλοτεχνία. Ξυλογλυπτική. Παροιμίες. Άσματα.

Άλλα: Φωτογραφίες. Σχεδιαγράμματα.

994. **Μπουρούνη Ε. Δ.**, *Συλλογή λαογραφικής ύλης από το χωριό Μώλος Φθιώτιδας*,

Αριθμός χειρογράφου: 3710, 1995, σελ. 219

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία: Εξωτερική μορφή. Τοίχοι. Στέγες. Θεμελίωση. Εσωτερικοί χώροι. Βοηθητικοί χώροι. Τροφές. Γενικά. Γλυκά. Βύσσινο. Ποτά. Καφές. Άρτος. Εφτάζυμο. Γλυκίσματα. Γεωργία: Σπορά δημητριακών. Σπόροι. Προγνωστικά σοδειάς. Εργαλεία. Ζώα. Τρόπος σποράς. Βοτάνισμα. Θερισμός. Αλωνισμός. Λίχνισμα. Άλεση δημητριακών. Αμπελουργία: Φύτεμα. Καλλιέργεια. Κορφολόγισμα. ‘Κεΐαφισμα’. Τρυγητός. Αποθήκευση. Ελαιοκομία. Καλλιέργεια οσπρίων. Καλλιέργεια καλαμποκιού. Καλλιέργεια καπνού. Δενδροκαλλιέργεια. Κηπευτικά. Αγοραπωλησία. Φυτικός κόσμος. Ποιμενικός βίος: Γενικά. Κοπάδι. Τόποι βοσκής. Ενοικιαστές βοσκοτόπων. Αναπαραγωγή. Άρμεγμα. Τυροκομία. Κούρεμα. Ασθένειες. Συνήθειες ποιμένων. Μελισσοκομία: Κυψέλη. Τροφή. Περιποίηση. Εχθροί μελισσών. Κυνήγι. Αλιεία. Βιοτεχνία: Βαφική.

Ήθη και Έθιμα: Τροφές. Γαμήλια εδέσματα. Κόμμωση. Καλλωπισμός. Καλλυντικά. Συνεργασία. Αλληλοβοήθεια. Ποιμενικός βίος: Άγιοι προστάτες. Γέννηση: Παιδοποιία. Εγκυμοσύνη. Τοκετός. Ευχές. Λεχώνα. Βρέφος. Παιδικές ασθένειες. Βάπτισμα. Το παιδί μετά την συμπλήρωση του έτους. Παιδιές. Γάμος: Γενικά. Προξενιά. Μνηστεία. Τελευταία: Δοξασίες πριν την τελευταία. Θρήνοι. Κοινότητα: Οικογενειακό δίκαιο. Κληρονομικό δίκαιο. Ποινικό δίκαιο. Γενικές αρχές δικαίου. Ενοχικό δίκαιο. Εμπράγματο δίκαιο. Λαϊκή πίστη και λατρεία: Θεός. Παναγία. Αγιάσματα. Πανηγύρια. Πίστη σε δαίμονες. Μοίρες. Δοξασίες για τον χάρο. Νερό από τις πηγές. Λαϊκό εορτολόγιο: Δωδεκάημερο. Άγιος Συμεών. Απόκριες. Ψυχοσάββατα. Του Λαζάρου. Κυριακή Βαΐων. Μεγάλη Πέμπτη. Μεγάλη Παρασκευή (Μοιρολόγι της Παναγιάς). Μεγάλο Σάββατο. Μαγεία και δεισιδαίμονες δοξασίες. Βασκανία. Ανεμοστρόβιλος. Απαλλαγή από επιδημίες. Λιτανεία για ανομβρία.

Λαϊκή Τέχνη: Κατοικία: Έπιπλα. Σκεύη. Ένδυμα. Υπόδηση. Κοσμήματα. Ποιμενικός βίος: Παραδόσεις. Βιοτεχνία: Υφαντική. Ξυλοτεχνία. Ξυλογλυπτική. Γέννηση: Μοιρολόγια. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Ευχές. Αντευχές. Αποτροπές. Κατάρες. Αφορισμοί. Αναθέματα. Όρκoi. Βλασφημίες.

Άλλα: Γενικά. Ιστορικά στοιχεία. Γεωγραφικά στοιχεία. Βιογραφικό πληροφορητών.

995. **Νάτσιος Δημήτριος**, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωριού Σπαρτιά, του*

νομού Φθιώτιδος, Αριθμός χειρογράφου: 2217, 1974-1975, σελ. 120

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφή. Γεωργία. Ελαιοκομία. Ποιμενικός βίος. Πλεκτική. Άλλα επαγγέλματα: Ράπτης. Καπωτάς. Σαγματοποιός. Πεταλωτής. Κοινωνική οργάνωση.

Ήθη και Έθιμα: Έθιμα γεωργών. Γέννηση. Γάμος. Τελευταία. Λαϊκή πίστη. Έθιμα λαϊκού εορτολογίου. Βασκανία. Ζωολατρεία.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική. Ξυλοτεχνία. Άσματα: 29. Παροιμίες: 250. Αριθμητικά προβλήματα: 10. Τοπωνύμια.

Άλλα: Φωτογραφίες.

996. **Νικολαΐδης** Βασίλειος, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωριού Νεοχωρίου, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 2115, 1974, σελ. 50
Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Κτηνοτροφία. Ζωικός κόσμος. Βαφική. Κοινωνική οργάνωση.
Ήθη και Έθιμα: Γέννηση. Γάμος. Τελευταία. Λαϊκή πίστη και λατρεία. Έθιμα λαϊκού εορτολογίου. Δεισιδαίμονες συνήθειες.
Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υφαντική. Κεντητική. Κατάρες. Άσματα. Μύθοι. Ευτράπελες διηγήσεις.
997. **Ντάου** Σοφία, *Συλλογή λαογραφικού υλικού εκ της πόλεως Λαμίας, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 187, 1968, σελ. 23
Ήθη και Έθιμα: Έθιμα λαϊκού εορτολογίου.
Λαϊκή Τέχνη: Θρύλοι – Παραδόσεις: 5. Άσματα: 16.
998. **Ντζιαβίδα** Αγγελική, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από το χωριό Νεοχώρι ν. Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 3548, 1981, σελ. 235
Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία: Εσωτερικοί χώροι. Βοηθητικοί χώροι. Κοινωνική οργάνωση.
Ήθη και Έθιμα: Γάμος. Λαϊκή πίστη και λατρεία.
Λαϊκή Τέχνη: Κατοικία: Έπιπλα. Σκεύη. Ρουχισμός. Μιμικές και δραματικές παραστάσεις. Άσματα: 196. Μουσική. Λεξιλόγιο.
Άλλα: Πληροφορητές.
999. **Οικονόμου** Στυλιανός, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωριού Λυγαριάς, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1400, 1971, σελ. 36
Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Γεωργία. Ποιμενικός βίος.
Ήθη και Έθιμα: Γάμος.
1000. **Παπαδοπούλου** Αρχοντία, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωριού Πόργος, της επαρχίας Φθιώτιδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 2113, 1974, σελ. 239
1001. **Παπακόστα** Νίκη, *Συλλογή λαογραφικού υλικού εκ του χωριού Ηράκλεια, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 2112, 1974, σελ. 77
Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Καλλιέργεια καλαμποκιού. Δενδροκαλλιέργειες. Φυτικός κόσμος: Ιαματικές ιδιότητες βοτάνων. Κυνήγι. Βαφική. Άλλα επαγγέλματα. Λαϊκή ιατρική.
Ήθη και Έθιμα: Έθιμα γεωργών. Ζωικός κόσμος: Προλήψεις και δεισιδαιμονίες για τα ζώα. Γέννηση. Βάπτισμα. Γάμος. Τελευταία. Κοινωνική οργάνωση: Φιλοξενία. Δοξασίες περί Θεού, Χριστού, Παναγίας, Αγίων. Έθιμα λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία.
Λαϊκή Τέχνη: Υφαντική. Άσματα: 9. Χοροί. Παραμύθια: 1. Ευτράπελες διηγήσεις: 1. Παραδόσεις για δαιμονικά όντα.

1002. **Παπακωστώκη** Σοφία, *Γνωριμία με την κοινωνική ζωή του Μώλου της επαρχίας Λοκρίδος του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 648, 1969, σελ. 54
Ήθη και Έθιμα: Κοινωνικός βίος: Γέννηση. Γάμος. Τελευταία. Δεισιδαιμονίες.
Λαϊκή Τέχνη: Πνευματικός βίος: Τραγούδια. Μοιρολόγια.
Άλλα: Σχετικά με το χωριό.
1003. **Παπαναγιώτου** Ιωάννης, *Παροιμίες από το Παλαιοχώριον Τυμφρηστού, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1393, 1971, σελ. 87
Λαϊκή Τέχνη: Παροιμίες: 362. Ασματα: 2.
1004. **Παπανάγνου** Παναγιώτης, *Συλλογή λαογραφικού υλικού εκ του χωριού Δίβρη του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 195, 1968, σελ. 47
Κοινωνική Συγκρότηση: Υλική ζωή. Ποιμενική ζωή. Μαντική. Ονειρομαντεία.
Ήθη και Έθιμα: Γάμος. Βάπτιση. Δίκαιο. Προλήψεις. Λαϊκές εορτές. Βασκανίες. Μαγεία.
Λαϊκή Τέχνη: Υλική ζωή. Ευχές. Κατάρες. Όρκοι. Ασματα: 8.
1005. **Παπανικολάου** Αθανάσιος, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωριού Πολυδένδριον Δομοκού, της επαρχίας Δομοκού, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 3006, 1977, σελ. 144
Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Βοηθητικοί χώροι. Ποιμενική καλύβα. Τροφές. Γεωργία. Φυτικός κόσμος. Ποιμενικός βίος. Ζωικός κόσμος. Κοινότητα. Οικογένεια. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία. Μετεωρολογία. Μαντική.
Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Γέννηση. Βάπτιση. Γάμος. Τελευταία. Συνεργασία. Αλληλοβοήθεια. Δίκαιο: Ενοχικό. Εμπράγματο. Οικογενειακό. Κληρονομικό. Ποινικό. Δικονομία. Τάματα. Αγιάσματα. Λιτανείες. Πανηγύρεις. Δαίμονες. Στοιχεία φύσεως. Λαϊκό εορτολόγιο. Μαγεία και δεισιδαιμονίες.
Λαϊκή Τέχνη: Έπιπλα. Σκεύη. Ρουχισμός. Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική. Κεντητική. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Ευχές. Αντευχές. Αποτροπές. Κατάρες. Αφορισμοί. Αναθήματα. Όρκοι. Βλασφημίες. Ύβρεις. Ασματα: 19. Μουσική. Χορός. Μύθοι: 5. Αινίγματα: 13. Καθαρογλωσσήματα. Λογοπαίγνια. Λαϊκά προβλήματα.
Άλλα: Χάρτης. Φωτογραφικό υλικό.
1006. **Παπανικολάου** Ευρυδίκη, *Συλλογή λαογραφικής εκ του χωριού Πλατυστόμου ν. Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1211, 1971, σελ. 213
Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Τροφές. Ποιμενικός βίος. Αστρολογία και Μετεωρολογία. Μαντική.
Ήθη και Έθιμα: Υλικός βίος: Κόμμωση. Κοινωνικός βίος: Γέννηση. Γάμος. Πνευματικός βίος: Θρησκεία. Έθιμα του λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία.
Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος: Ένδυμα. Υποδήματα. Καλύμματα της κεφαλής. Δημόδης ποίηση: Ασματα: 76.
Άλλα: Χάρτες. Γενικά για το χωριό.

1007. **Παπαντώνη** Βασιλική, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ της κομποπόλεως Στυλίδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1212, 1970-1971, σελ. 154
Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Ελαιοκομία. Γεωργικές ασχολίες. Ποιμενικός βίος. Αλιεία. Βιοτεχνία.
Ήθη και Έθιμα: Υλικός βίος: Κόμμωση και καλλωπισμός. Συνεργασία γεωργών. Κοινωνικός Βίος: Γέννηση: Παιδοποιία. Εγκυμοσύνη. Τοκετός. Λεχώ. Βρέφος. Βάφτιση. Το παιδί μετά την συμπλήρωση ενός έτους. Γάμος: Γενικά. Προξενία και μνηστεία. Έθιμα προ της τελετής. Η τελετή του γάμου. Περί γάμου. Τελευταί: Γενικά περί θανάτου. Προμηνύματα του χάρου. Τα προ της τελευταίας. Έθιμα μετά την τελευταία. Πνευματικός Βίος: Θρησκεία. Δοξασίες. Έθιμα λαϊκού εορτολόγιου.
Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος: Ένδυμα. Υπόδηση. Βιοτεχνία. Ευχές. Κατάρες. Αφορισμοί. Ύβρεις. Δημόδης ποίηση: Τραγούδια: 17. Παρωνύμια. Καθαρογλωσσήματα. Γλωσσάρι.
Άλλα: Χάρτες. Γενικά για την κομόπολη.
1008. **Παπαφώτη** Μαρία, *Άμεσος συλλογή λαογραφικών στοιχείων εκ του χωριού Λευκάδος της επαρχίας Φθιώτιδος του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 196, 1968, σελ. 78
Ήθη και Έθιμα: Γάμος. Προλήψεις και δεισιδαιμονίες. Φαντάσματα.
Άλλα: Χάρτης. Γεωγραφική κατατόπιση. Η σημερινή κατάσταση του χωριού και η ζωή. Σύντομη ιστορία.
1009. **Παρασκευά** Μαρία, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωριού Ξυλικοί, της επαρχίας Λοκρίδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1580, 1972, σελ. 200
Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Ποιμενικός βίος. Κυνήγι. Μελισσοκομία. Πλεκτική. Βαφική. Μαντική. Λαϊκή ιατρική.
Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Γέννηση. Βάφτιση. Παιδικός βίος. Έθιμα λαϊκού εορτολόγιου. Λαϊκή λατρεία.
Λαϊκή Τέχνη: Σκεύη. Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική. Άσματα: 20. Παραδόσεις: 9. Γλωσσάρι.
1010. **Παρινός** Χρήστος, *Συλλογή λαογραφικού υλικού εξ Αχλαδέας (τ. Καρατζάλι) Δομοκού, της επαρχίας Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1387, 1971, σελ. 50
Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Γεωργία. Μεταφορές. Ποιμενικός βίος.
Ήθη και Έθιμα: Τροφές. Προλήψεις. Γάμος.
Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδηση. Άσματα.
1011. **Παρλαβάντζας** Ιωάννης, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του Τριλόφου (Κούρνοβου) Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1210, 1970, σελ. 74
Κοινωνική Συγκρότηση: Οικία. Γεωργία. Ποιμενικός βίος.
Ήθη και Έθιμα: Γάμος. Θάνατος. Λαϊκή λατρεία.
Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Ευχές. Άσματα: 35. Παραδόσεις: 3.
Άλλα: Χάρτης.

1012. **Πετροπούλου Ζωή**, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από το χωριό Υπάτη, της επαρχίας Φθιώτιδος, της επαρχίας Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 3499, 1980, σελ. 424

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γλυκίσματα. Γεωργία. Γεωργικές ασχολίες. Φυτικός κόσμος. Αμπελουργία. Μελισσοκομία. Κυνήγι. Αλιεία. Ποιμενικός βίος. Ζωικός κόσμος. Βαφική. Πλεκτική. Κοινωνική οργάνωση. Λαϊκή ιατρική. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Έθιμα γεωργών. Γέννηση. Το παιδί μετά τη συμπλήρωση έτους. Βάπτιση. Παιχνίδια. Γάμος. Τελευταία. Δίκαιο. Λαϊκή πίστη και λατρεία. Λαϊκό εορτολόγιο. Μαγεία και σχετικές δεισιδαιμονίες και συνήθειες.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική. Κεντητική. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Ευχές. Αντευχές. Αποτροπές. Κατάρες. Αφορισμοί. Αναθέματα. Όρκοι. Βλασφημίες. Ύβρεις. Άσματα. Μουσική. Χοροί. Μύθοι. Ευτράπελες διηγήσεις. Παραμύθια. Παραδόσεις. Παροιμίες. Αινίγματα. Γλωσσοδέτες. Γλωσσικό υλικό.

Άλλα: Φωτογραφίες. Χάρτες.

1013. **Πέτσας Κωνσταντίνος**, *Κοινωνιογράφημα και τοπωνύμια του χωριού Ομβριακής νομού Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 796, 1969, σελ. 54

Κοινωνική Συγκρότηση: Κοινωνικός βίος.

Λαϊκή Τέχνη: Τοπωνύμια.

1014. **Πιλάλη Δήμητρα**, *Συλλογή λαογραφικής ύλης από το Παλαιοχώριον Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 2220, 1975, σελ. 80

Κοινωνική Συγκρότηση: Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία. Κοινωνική οργάνωση. Κοινότητα.

Ήθη και Έθιμα: Έθιμα λαϊκού εορτολογίου. Βασκανία. Παιδοποιία. Εθιμικό δίκαιο. Ενοχικό δίκαιο. Εμπράγατο δίκαιο. Οικογενειακό δίκαιο. Ποινικό δίκαιο.

Λαϊκή Τέχνη: Τοπωνύμια. Παρωνύμια. Άσματα. Χαιρετισμοί. Ευχές. Κατάρες. Όρκοι.

1015. **Πιστόλη Δροσούλα**, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωριού Δρυμαία (Γλούνιστα), της επαρχίας Λοκρίδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1492, 1970, σελ. 116

Κοινωνική Συγκρότηση: Γεωργία. Αμπελουργία. Ποιμενικός βίος. Λαϊκή ιατρική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση και καλλωπισμός. Γέννηση. Γάμος. Τελευταία. Έθιμα λαϊκού εορτολογίου.

Λαϊκή Τέχνη: Υφαντική. Παραδόσεις. Ένδυμα. Υπόδηση. Άσματα. Έμμετρο παραμύθι.

1016. **Πολάτωφ Χρίστος**, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τα χωριά: Μεξιάτες Φθιώτιδας, Λουσικά Αχαΐας, Ορεινής Τριχωνίδας πρώην δήμοι Θέρμου και Θεσπείων*, Αριθμός χειρογράφου: 168, 1967-1968, σελ. 40

Λαογραφικό υλικό από τις Μεξιάτες (σελ. 1-6).

Κοινωνική Συγκρότηση: Σπορά.

Ήθη και Έθιμα: Χριστούγεννα. Αρραβώνες.

Λαϊκή Τέχνη: Τραγούδι: Του Γάμου.

1017. **Πολυμεροπούλου Ζωή**, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωρίου Λιμογαρδίου, της επαρχίας Λαμίας, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 2226, 1975, σελ. 47

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Ποιμενικός βίος. Βαφική. Πλεκτική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική. Κεντητική. Λεξιλόγιο.

Άλλα: Φωτογραφίες.

1018. **Πουγκακιώτου Στυλιανή**, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του Δήμου Υπάτης, της επαρχίας Φθιώτιδος, του Νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 2221, 1975, σελ. 224

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες και ασχολίες. Αγοραπωλησίες. Ποιμενικός βίος. Μελισσοκομία. Κυνήγι. Βαφική. Πλεκτική. Διάφορα επαγγέλματα. Κοινωνική οργάνωση: Κοινότητα. Οικογένεια. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία. Μετεωρολογία. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Έθιμα γεωργών. Γέννηση. Βάπτιση. Παιδικός βίος. Γάμος. Τελευταία. Κοινωνική οργάνωση: Εθιμικό δίκαιο. Άλλα είδη δικαίου. Λαϊκή πίστη και λατρεία. Έθιμα λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία και σχετικές δεισιδαιμονίες και συνήθειες.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική. Κεντητική. Παιδικά Τραγούδια: 4. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Ευχές. Αποτροπές. Κατάρες. Αφορισμοί. Όρκοι. Βλασφημίες. Ύβρεις. Άσματα: 82: Ακριτικά: 4. Παραλογές: 6. Ιστορικά – κλέφτικα: 10. Της αγάπης: 10. Του γάμου: 10. Της ξενιτιάς: 2. Μοιρολόγια: 4. Σατιρικά δίστιχα: 5. Σατιρικά άσματα: 5. Θρησκευτικά: 2. Διδακτικά: 5. Νανουρίσματα – ταχταρίσματα: 7. Χορευτικά: 10. Τάβλας: 5. Παραμύθι: 1. Παραδόσεις: 3. Παροιμίες: 118. Αινίγματα: 14. Βαπτιστικά ονόματα. Επώνυμα. Ονόματα μηνών και εποχών. Ονόματα ζώων. Τοπωνύμια. Γλωσσάρι.

Άλλα: Φωτογραφίες. Σχήματα (γραφικές παραστάσεις).

1019. **Πρωτοπαπά Παρασκευή**, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ της Λαμίας, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 2225, 1975, σελ. 185

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Ελαιοκομία. Άλλες γεωργικές ασχολίες και καλλιέργειες. Φυτικός κόσμος. Ποιμενικός βίος. Μελισσοκομία. Κυνήγι. Αλιεία. Ζωικός κόσμος. Βαφική. Πλεκτική. Κεραμική. Μεταλλουργία. Άλλα επαγγέλματα. Κοινότητα. Οικογένεια. Λαϊκή ιατρική. Κτηνιατρική. Αστρολογία.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Έθιμα γεωργών. Γέννηση. Γάμος. Τελευταία. Συνεργασία. Δίκαιο. Λαϊκή πίστη και λατρεία. Έθιμα λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική. Κεντητική. Ξυλοτεχνία. Ξυλογλυπτική. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Ευχές. Αφορισμοί. Αναθήματα. Όρκοι. Αποτροπές. Βλασφημίες. Ύβρεις. Άσματα. Μουσική. Χοροί. Μύθοι. Εντράπελες διηγήσεις. Παραμύθια. Ανέκδοτα. Παραδόσεις. Παροιμίες. Αινίγματα. Γλωσσοδέτες. Βαπτιστικά ονόματα. Παρωνύμια. Ονόματα ημερών και μηνών. Ονόματα ζώων.

Άλλα: Σχεδιαγράμματα.

1020. **Ρεστέμη** Αρετή, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωριού Αμφίκλεια, της επαρχίας Λοκρίδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1214, 1970-1971, σελ. 190

Κοινωνική Συγκρότηση: Ασχολίες κατοίκων. Υλικός Βίος: Κατοικία. Τροφές. Αμπελουργία. Βιοτεχνία. (Λαϊκή) Ιατρική. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Υλικός Βίος: Κόμμωση. Κοινωνικός Βίος: Γέννηση. Γάμος. Τελευταί. Πνευματικός Βίος: Έθιμα Δωδεκαήμερου. Έθιμα Αποκριών. Άλλα έθιμα λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία.

Λαϊκή Τέχνη: Τα τοπωνύμια Οφιτεία – Αμφικαία – Αμφίκλεια. Υλικός Βίος: Ένδυμα. Υπόδηση. Βιοτεχνία. Δημόδης ποίηση: 57: Παραλογές. Ιστορικά και Κλέφτικα. Της αγάπης. Του γάμου. Μοιρολόγια. Σατιρικά. Θρησκευτικά. Διδακτικά. Της Πρωτομαγιάς. Βλάχικα. Μύθοι-Παραμύθια-Ευτράπελες διηγήσεις: 13. Παροιμίες: 8. Αινίγματα: 20.

Άλλα: Χάρτες. Φωτογραφίες. Η Αμφίκλεια κατά τους αρχαίους χρόνους: Τοπογραφία-Αρχαιολογία-Ιστορία.

1021. **Ρίζος** Παντελής, *Συλλογή λαογραφικού υλικού εκ του χωριού Ροβολιαρίου, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1611, 1972, σελ. 79

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Ποιμενικές καλύβες. Τροφές. Βιοτεχνία.

Ήθη και Έθιμα: Γάμος. Λαϊκή πίστη.

Λαϊκή Τέχνη: Επιπλα. Σκεύη. Είδη ρουχισμού. Ενδύματα. Υπόδηση. Καλλωπισμός. Βιοτεχνία. Ασματα: 15.

1022. **Ρίζου** Βασιλική, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωριού Παλαιά Γιαννιτσού, της επαρχίας Φθιώτιδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 3005, 1977, σελ. 128

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Φυτικός κόσμος. Ποιμενικός βίος. Κυνήγι. Ζωικός κόσμος. Κοινότητα. Οικογένεια. Αστρολογία. Μετεωρολογία. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Έθιμα γεωργών. Γέννηση. Τοκετός. Λεχώ. Βρέφος. Βάπτισμα. Παιδιά. Γάμος. Τελευταί. Δίκαιο: Ενοχικό. Εμπράγματο. Οικογενειακό. Κληρονομικό. Ποινικό. Δικονομία. Αδελφοποία. Λαϊκή πίστη και λατρεία: Θεός. Χριστός. Παναγία. Άγιοι. Εικόνες. Λιτανείες. Δαιμονικά όντα. Στοιχεία φύσεως. Λαϊκό εορτολόγιο. Μαγεία και σχετικές δεισιδαιμονίες και συνήθειες.

Λαϊκή Τέχνη: Επιπλα. Σκεύη. Ρουχισμός. Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική. Κεντητική. Χαιρετισμοί. Ευχές. Κατάρες. Αναθήματα. Όρκοι. Άσματα: 23. Χοροί. Μουσική. Μύθοι. Παραμύθια. Αινίγματα: 3. Παρωνύμια.

Άλλα: Φωτογραφίες. Χάρτες.

1023. **Ρόππας** Αθανάσιος, *Άμεσος συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωριού Οίτη Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1031, 1970, σελ. 85

Κοινωνική Συγκρότηση: Επαγγελματικός Βίος: Γεωργία. Αμπελουργία. Ποιμενικός βίος.

Ήθη και Έθιμα: Κοινωνικός Βίος: Γάμος.

Άλλα: Χάρτης.

1024. **Σαμαρά** Παναγιώτα, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από το χωριό Υπάτη ν. Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 3453, 1979, σελ. 475

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γλυκίσματα. Ποτά. Ψωμί. Γεωργία. Αμπελουργία. Ελαιοκομία. Όσπρια. Καλαμπόκι. Καπνός. Δενδροκαλλιέργειες. Κηπευτικά. Φυτικός κόσμος. Ποιμενικός βίος. Μελισσοκομία. Αλιεία. Ζωικός κόσμος. Βιοτεχνία. Κοινότητα. Οικογένεια. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία. Μετεωρολογία. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Έθιμα γεωργών. Γέννηση. Βάπτιση. Γάμος. Τελευταία. Εθιμικό δίκαιο. Μαγεία.

Λαϊκή Τέχνη: Ενδυμασία. Υπόδηση. Βιοτεχνία. Άσματα. Μουσική. Χοροί. Μύθοι. Παραμύθια. Ευτράπελες διηγήσεις. Παραδόσεις. Παροιμίες. Αινίγματα. Γλωσσοδέτες. Γλωσσικός θησαυρός.

Άλλα: Χάρτες. Φωτογραφίες.

1025. **Σάνδρη** Κωνσταντίνα, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωριού Λυγαριά (τέως Τσοπαλνάτα), της επαρχίας Φθιώτιδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 2114, 1975, σελ. 83

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Καπνοκαλλιέργεια. Σιτοκαλλιέργεια. Αμπελουργία. Ποιμενικός βίος.

Ήθη και Έθιμα: Γέννηση. Γάμος. Τελευταία. Τάματα. Έθιμα λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία. Καλλωπισμοί.

Λαϊκή Τέχνη: Ενδύματα.

1026. **Σηφακάκης** Βασίλειος, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωριού Μόδιον, της επαρχίας Λοκρίδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1582, 1972, σελ. 83

Κοινωνική Συγκρότηση: Γεωργία. Βαφική. Βιοτεχνία. Λαϊκή ιατρική.

Ήθη και Έθιμα: Γάμος. Έθιμα λαϊκού εορτολογίου.

Λαϊκή Τέχνη: Βιοτεχνία. Άσματα: 6. Μύθοι. Παροιμίες: 2. Ευτράπελες διηγήσεις: 1.

1027. **Σκαλιστήρας** Απόστολος, *Συλλογή λαογραφικού υλικού εκ του χωριού Περιβόλιον ή Δερελή ή Ντιρλή, της επαρχίας Δομοκού, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1614, 1971-1972, σελ. 41

Κοινωνική Συγκρότηση: Αλιεία.

Ήθη και Έθιμα: Τελευταία. Σχετικές δοξασίες.

Λαϊκή Τέχνη: Ονόματα ψαριών. Ονόματα πουλιών.

Άλλα: Γενικά για τη λίμνη Ξυνιάδα.

1028. **Σκαρλάτος** Γεώργιος, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωριού Κυριακοχωριού, της επαρχίας Φθιώτιδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1610, 1972, σελ. 61

Κοινωνική Συγκρότηση: Προγνώσεις καιρού.

Ήθη και Έθιμα: Γάμος. Προλήψεις και δοξασίες.

Λαϊκή Τέχνη: Άσματα: 16.

Άλλα: Φωτογραφίες.

1029. **Σκλαβουνάκη** Αγγελική, *Λαογραφικά Αταλάντης Λοκρίδος νομού Φθιώτιδος*,

Αριθμός χειρογράφου: 2694, 1974, σελ. 51

Ήθη και Έθιμα: Έθιμα λαϊκού εορτολογίου: Άγιος Φίλιππος. Λάζαρος. Βαΐων. Μεγάλη εβδομάδα.

Άγιος Γεώργιος. Πεντηκοστή. Πρωτομαγιά. Δωδεκαήμερο. Δεισιδαίμονες δοξασίες. Προλήψεις.

Λαϊκή Τέχνη: Κάλαντα.

1030. **Σκλαβούνος** Νικόλαος, *Λαογραφική συλλογή από την Αμφίκλεια (Δαδί)*

Φθιώτιδος, Αριθμός χειρογράφου: 3697, 1995, σελ. 190

Κοινωνική Συγκρότηση: Γενικά. Κατοικία. Εσωτερικοί χώροι. Εξωτερικοί χώροι. Τζάκι. Έπιπλα.

Σκεύη. Νεοκλασικά σπίτια. Βρύσες. Πηγές. Αμπλάδες. Εκκλησίες. Παρεκκλήσια. Τροφές: Γλυκά:

Μπακλαβάς. “Φουστανέλλες”. Κουραμπιέδες. Άρτος. Λειτουργίες. Άζυμος άρτος. Τηγανόψωμο.

Σταχτοκούλουρα. Μουστοκούλουρα. Είδη φαγητών. Σκορδοστούμπι. Ψητές πατάτες στο φούρνο.

Γεωργία: Σπορά. Θέρος. Αλώνισμα. Αμπέλια. Ελαιώνες. Καπνά. Φυτικός κόσμος: Κωνοφόρα

δένδρα. Ποιμενική ζωή: Γενικά. Γαλακτοκομικά προϊόντα. Πανίδα Παρνασσού.

Ήθη και Έθιμα: Γάμος: Γενικά. Προξενιά. Μνηστεία. Προίκα. Έθιμα πριν το γάμο. Έθιμα μετά το

γάμο. Βαφτίσια. Λαϊκό εορτολόγιο: Πρωτοχρονιά. Φώτα. Άγιος Συμεών. Αγία Άννα. Άγιος

Αντώνιος. Άγιος Αθανάσιος. Άγιος Ευθύμιος. Πανηγύρι. Καθαρά Δευτέρα. Οι λάκκοι του Πάσχα

στην Αμφίκλεια. Πρωτομαγιά. Το παζάρι του Δαδίου.

Λαϊκή Τέχνη: Τοιχοδομία. Ενδυμασία: Ανδρική. Γυναικεία. Κοσμήματα. Ποιμενική ζωή:

Ονόματα προβάτων. Κουδούνια. Ποιμενικά όργανα. Ποιμενικά σκεύη. Υφαντική. Χοντρά

λανάρια. Λιανά λανάρια. Νέσιμο μαλλιού. Αργαλειός. Ντοπιολαλιές του Δαδίου. Παροιμίες.

Ευχές. Χαιρετισμοί. Παινίες. Όρκοι. Μικροκατάρεις. Ύβρεις. Ονόματα ζώων. Ιδίωμα. Λέξεις που

εγκαταλείπονται. Ποικίλα Άσματα: Νανουρίσματα. Ταχταρίσματα. Γλωσσοδέτες. Αινίγματα.

Ευτάπελες ιστορίες και περιστατικά. Παραδόσεις.

Άλλα: Ιστορικές απελευθερωτικές μάχες. Ο αγώνας του Δαδίου και η συμβολή στο πόλεμο του

1940. Φωτογραφικό υλικό.

1031. **Σκούρα** Ειρήνη, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωρίου Κομποτάδες, της*

επαρχίας Λαμίας, του νομού Φθιώτιδος, Αριθμός χειρογράφου: 1808, 1973, σελ.

221

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Ελαιοκομία. Ποιμενικός βίος.

Κυνήγι. Αλιεία. Πλεκτική. Βαφική. Κοινότητα. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία. Μετεωρολογία.

Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Έθιμα γεωργών. Γέννηση. Γάμος. Τελευταία. Οικογενειακό δίκαιο.

Κληρονομικό δίκαιο. Ποινικό δίκαιο. Λαϊκή λατρεία. Έθιμα λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Σκεύη. Έπιπλα. Υφαντική. Κεντητική. Χαιρετισμοί: 3. Προπόσεις: 5.

Ευχές: 6. Απευχές: 5. Όρκοι: 5. Κατάρα: 5. Άσματα: 27. Μουσική. Χορός. Παραμύθια: 1.

Ανέκδοτα: 1. Παραδόσεις: 6. Παροιμίες: 13. Αινίγματα: 4. Λεξιλόγιο. Βαπτιστικά ονόματα. Παρωνύμια. Τοπωνύμια. Στερεότυπες εκφράσεις.

Άλλα: Φωτογραφίες.

1032. **Σκούρα** Ειρήνη, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωρίου Κομποτάδες, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 2222, 1975, σελ. 138

Λαϊκή Τέχνη: Άσματα: 50. Μύθος: 1. Παραμύθια: 3. Ευτράπελες διηγήσεις και ανέκδοτα: 5. Παραδόσεις: 2. Παροιμίες: 35. Αινίγματα: 3. Καθαρογλωσσήματα: 3. Ευχές: 6. Κατάρες: 7. Βαπτιστικά ονόματα. Επώνυμα. Παρωνύμια. Ονόματα μηνών. Ονόματα ζώων.

Άλλα: Φωτογραφίες.

1033. **Σούλια** Κωνσταντίνα, *Συλλογή λαογραφικής ύλης από το χωριό Οίτη ή Γαρδικάκι, της επαρχίας Φθιώτιδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 3004, 1977, σελ. 142

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Αυλή. Βοηθητικοί χώροι. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Άλλες γεωργικές ασχολίες. Ποιμενικός βίος. Βαφική. Κοινότητα. Λαϊκή ιατρική. Μετεωρολογία. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Έθιμα γεωργών. Γέννηση. Βάπτιση. Παιδίες. Γάμος. Δίκαιο: Ενοχικό. Εμπράγματο. Οικογενειακό. Κληρονομικό. Ποινικό. Δικονομία. Τάματα. Αναθήματα. Λιτανείες. Αγιολίθαρο. Ύψωμα συνόρων. Δαίμονες. Λαϊκό εορτολόγιο. Τελευταί.

Λαϊκή Τέχνη: Έπιπλα. Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική. Άσματα: 40. Χορός. Παραμύθια: 3. Ευτράπελες διηγήσεις: 2. Παραδόσεις: 1. Παροιμίες: 8.

Άλλα: Φωτογραφικό υλικό.

1034. **Σουφλερός** Ευάγγελος, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ της Κάψης επαρχίας Φθιώτιδος του Νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 647, 1968-1969, σελ. 123

Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Ποιμενικός βίος. Κυνήγι. Ζωικός κόσμος. Κοινωνική οργάνωση.

Ήθη και Έθιμα: Υλικός βίος: Κόμμωση. Έθιμα των γεωργών. Κοινωνικός βίος: Γέννηση. Γάμος. Τελευταί. Κληρονομικό δίκαιο. Πνευματικός βίος: Πίστη σε στοιχεία της φύσης. Έθιμα του λαϊκού εορτολογίου.

Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος: Ένδυμα. Υπόδηση.

Άλλα: Χάρτης.

1035. **Σπυρόπουλος** Ελευθέριος, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ Νέας Γιαννιτσούς, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1388, 1971, σελ. 40

Ήθη και Έθιμα: Πανηγύρι.

Λαϊκή Τέχνη: Παροιμίες: 2. Παραμύθια. Ιδιωματισμοί.

1036. **Σύρου Μαρία**, *Συλλογή λαογραφικής ύλης από το χωριό Δρυμαία, της επαρχίας Λοκρίδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 3346, 1979, σελ. 194
Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Γεωργικές καλλιέργειες. Φυτικός κόσμος. Ποιμενικός βίος. Κυνήγι. Βαφική. Πλεκτική. Κοινωνική οργάνωση: Κοινότητα. Οικογένεια. Λαϊκή ιατρική. Κτηνιατρική. Αστρολογία. Μετεωρολογία. Μαντική.
Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Έθιμα γεωργών. Γέννηση. Γάμος. Τελευταία. Εμπράγατο δίκαιο. Οικογενειακό δίκαιο. Εμπορικό δίκαιο. Ποινικό δίκαιο. Λαϊκή πίστη και λατρεία. Λαϊκό εορτολόγιο. Μαγεία και σχετικές δεισιδαιμονίες και συνήθειες.
Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική. Κεντητική. Ξυλοτεχνία. Χαιρετισμοί. Άσματα. Μουσική. Χορός. Μύθοι. Παραμύθια. Παροιμίες. Γνωμικά. Γλωσσικός θησαυρός.
Άλλα: Χάρτες. Φωτογραφίες.
1037. **Συρράφος Νικόλαος Κ.**, *Συλλογή λαογραφικού υλικού εκ του χωριού Γραμμένη της επαρχίας Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 644, 1968-1969, σελ. 200
Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός Βίος: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Καπνοκαλλιέργεια. Φυτικός κόσμος. Ποιμενικός βίος. Βιοτεχνία.
Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Έθιμα γεωργών. Πνευματικός Βίος: Εορτές προ του Πάσχα.
Λαϊκή Τέχνη: Υλικός Βίος: Ένδυμα. Υπόδηση. Βιοτεχνία. Παροιμίες: 3. Τραγούδια: 31.
Άλλα: Χάρτες. Ιστορία του χωριού.
1038. **Σφήκα Βασιλική**, *Συλλογή λαογραφικής ύλης από τη Σπαρτιά νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1110, 1970, σελ. 36
Λαϊκή Τέχνη: Άσματα: Ερωτικά: 7. Μεσαιωνικά και Ακριτικά: 2. Παραλογές: 3. Ιστορικά: 3. Θρησκευτικά-Λατρευτικά: 5. Κλέφτικα: 2. Τοπωνύμια. Λεξιλογικός Θησαυρός.
1039. **Τζαβίδα Μαρία**, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από το χωριό Τρίλοφο, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 3137, 1978, σελ. 235
Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Βοηθητικοί χώροι. Αυλή. Καλύβες. Φούρνος. Τροφές. Ψωμί. Γλυκά. Ποτά. Γεωργία. Αμπελουργία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες. Φυτικός κόσμος. Ποιμενικός βίος. Κυνήγι.
Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Έθιμα γεωργών. Γέννηση. Βάπτιση. Γάμος. Τελευταία. Λαϊκή πίστη και λατρεία: Παναγία. Δαιμονικά όντα. Λαϊκό εορτολόγιο.
Λαϊκή Τέχνη: Επιπλα. Σκεύη. Ένδυμα. Υπόδηση. Κοσμήματα. Υφαντική. Άσματα.
Άλλα: Χάρτης. Σχεδιαγράμματα.
1040. **Τζώρτζος Κωνσταντίνος**, *Ποιμενικός βίος, αινίγματα, ευτράπελοι διηγήσεις, παραδόσεις δια τα νεώτερα ιστορικά πρόσωπα και παροιμίες του χωριού Περιβόλιον, της επαρχίας Φθιώτιδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1613, 1971, σελ. 87
Κοινωνική Συγκρότηση: Ποιμενικός βίος.
Λαϊκή Τέχνη: Αινίγματα: 30. Ευτράπελες διηγήσεις. Παραδόσεις: 1. Παροιμίες: 535.

1041. **Τριανταφύλλου** Βασιλική-Μαρία, *Συλλογή λαογραφικού υλικού εκ του χωριού Παλαμά (το), της επαρχίας Δομοκού, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 3009, 1977, σελ. 112

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Φυτικός κόσμος. Ποιμενικός βίος. Βαφική. Μεταλλουργία. Άλλα επαγγέλματα: Ραφτάδες. Σαμαράδες. Καλαθοπλέκτες. Κοινωνική οργάνωση: Κοινότητα. Οικογένεια. Αστρολογία. Μετεωρολογία.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Γέννηση. Γάμος. Τελευταία. Κοινωνική οργάνωση: Συνεργασία. Αλληλοβοήθεια. Ενοχικό δίκαιο. Δάνεια. Εμπράγματο δίκαιο. Κληρονομικό δίκαιο. Δικονομία. Λαϊκή πίστη και λατρεία: Θεός. Παναγία. Άγιοι. Λαϊκό εορτολόγιο. Μαγεία και δεισιδαίμονες δοξασίες.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική. Κεντητική. Ξυλοτεχνία. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Ευχές. Αποτροπές. Κατάρες. Αφορισμοί. Όρκοι. Βλασφημίες. Ύβρεις. Άσματα: 21. Παροιμίες: 17. Αινίγματα: 9. Παρωνύμια. Τοπωνύμια. Λεξιλόγιο.

Άλλα: Χάρτες. Φωτογραφικό υλικό.

1042. **Τσαπραζλή** Ευφροσύνη, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωριού Καλαμακίου Λαμίας, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 3133, 1977, σελ. 163

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Ποιμενικός βίος. Ζωικός κόσμος. Γεωργία. Αμπελουργία. Κοινότητα. Οικογένεια. Λαϊκή ιατρική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Γέννηση. Βάπτιση. Γάμος. Τελευταία. Συνεργασία. Αλληλοβοήθεια. Δίκαιο. Λαϊκό εορτολόγιο. Τάματα.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική. Κεντητική. Κατάρες. Αφορισμοί. Γλωσσικό υλικό: Βαπτιστικά ονόματα. Παρωνύμια. Ονόματα μηνών, ημερών. Ονόματα ζώων. Αινίγματα. Λογοπαίγνια. Καθαρογλωσσήματα. Παροιμίες. Παραδόσεις. Παραμύθια. Άσματα.

Άλλα: Χάρτες. Φωτογραφίες.

1043. **Τσαπρούνη** Ασημίνα, *Λαϊκά έθιμα Παναγίτσης Λοκρίδος ν. Φθιώτιδος από των Απόκρεων μέχρι της Πεντηκοστής*, Αριθμός χειρογράφου: 498, 1968, σελ. 11

Κοινωνική Συγκρότηση: Μαντική. Λαϊκή Ιατρική.

Ήθη και Έθιμα: Έθιμα: Απόκριες. Σαρακοστή. Πάσχα. Αναλήψεως.

1044. **Τσαπρούνη** Ιωάννα, *Συλλογή εκ της Αμφικλείας, της επαρχίας Λοκρίδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1812, 1972-1973, σελ. 45

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Γεωργία. Ποιμενικός βίος. Βαφική.

Ήθη και Έθιμα: Γέννηση. Βάπτιση. Γάμος. Τελευταία. Λαϊκή πίστη και λατρεία. Έθιμα λαϊκού εορτολογίου.

Λαϊκή Τέχνη: Υφαντική. Μοιρολόγια: 4. Τάματα. Άσματα: 20. Τοπωνύμια.

1045. **Τσατσάνης** Νικόλαος, *Λαογραφικόν υλικόν εκ του χωριού Λυχνού του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1033, 1968-1969, σελ. 57

Κοινωνική Συγκρότηση: Λαϊκή Ιατρική.

Λαϊκή Τέχνη: Δημόδης Ποίηση: Άσματα: Του γάμου: 7. Κλέφτικα και Ιστορικά: 11. Της ξενιτιάς: 3. Μοιρολόγια: 2. Θρησκευτικά: 9. Εργατικά: 1. Σατιρικά: 1. Διάφορα: 29. Ποιήματα: 2. Ανιγήματα: 13. Γνωμικό: 1. Παραδόσεις.

Άλλα: Χάρτης.

1046. **Τσεργά** Δήμητρα, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωριού Παλαιοβράχας επαρχίας Φθιώτιδας, νομού Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 645, 1968-1969, σελ. 100

Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός Βίος: Τροφές. Επαγγελματικός Βίος: Αμπελουργία. Βιοτεχνία: Βαφική. Πλεκτική. Ζωικός κόσμος. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Υλικός Βίος: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Κοινωνικός Βίος: Γάμος. Πνευματικός Βίος: Προλήψεις. Δεισιδαιμονίες.

Λαϊκή Τέχνη: Υλικός Βίος: Ένδυμα. Υπόδηση. Βιοτεχνία: Υφαντική. Κεντητική. Άσματα γάμου. Άσματα.

Άλλα: Χάρτες. Γενικά για το χωριό.

1047. **Τσιλίρη** Παναγιώτα, *Άμεση λαογραφική εργασία από το χωριό Κωσταλέξης Λαμίας, νομού Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 3793, 2008, σελ. 426

Κοινωνική Συγκρότηση: Οικονομικό κέντρο. Μεταναστεύσεις. Ασχολίες κατοίκων. Προϊόντα περιοχής. Περιγραφή οικισμού. Περιστατικό “Κωσταλέξι” και στιγματισμός του χωριού. Υλικός Βίος: Κατοικία: Σχεδιάγραμμα της οικίας. Περιγραφή οικίας. Εσωτερικοί χώροι. Βοηθητικοί χώροι. Αυλή. Ποιμενική καλύβα. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες. Ποιμενικός βίος. Βιοτεχνία: Βαφική. Πλεκτική. Άλλα επαγγέλματα: Σιδεράς. Γανωματής. Σαγματοποιός. Πεταλωτής. Καροτσέρης. Ντελάλης. Κουρέας. Μαμή. Ράφτης. Νεροφόρος. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία. Μετεωρολογία. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Υλικός Βίος: Κόμμωση. Καλλωπισμός: Φτιασίδια. Κοινωνικός Βίος: Γέννηση: Παιδοποιία. Εγκυμοσύνη. Τοκετός. Ενέργειες μετά τον τοκετό. Λεχώνα. Βρέφος. Βάπτιση. Παιδιάς. Γάμος: Γενικά. Προξενιό. Μνηστεία. Έθιμα πριν το γάμο. Η τελετή του γάμου. Έθιμα μετά το γάμο. Τελευταί: Γενικά. Προμηνύματα του θανάτου. Έθιμα πριν την τελετή. Έθιμα μετά την τελετή. Ταφή. Έθιμα μετά την ταφή του νεκρού. Πένθος. Πνευματικός Βίος: Θρησκεία: Έθιμα λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία και σχετικές δεισιδαιμονίες και συνήθειες.

Λαϊκή Τέχνη: Προέλευση ονομασίας του χωριού. Υλικός Βίος: Κατοικία: Έπιπλα. Σκεύη. Είδη ρουχισμού της οικίας. Ένδυμα: Καθημερινό, επίσημο, χειμερινό και θερινό ένδυμα ανδρών και γυναικών. Παιδικό ένδυμα. Νυφιάτικο ένδυμα. Πλύσιμο ρούχων. Σιδέρωμα ρούχων. Τσάντες. Καλύμματα κεφαλής. Υπόδηση. Κόμμωση. Καλλωπισμός: Κοσμήματα. Βιοτεχνία: Υφαντική. Κεντητική. Χαιρετισμοί. Ευχές. Κατάρες. Βλασφημίες. Ύβρεις. Άσματα. Μουσική. Χορός. Παροιμίες. Παροιμιώδεις φράσεις. Γνωμικά. Ανιγήματα. Λογοπαίγνια. Αριθμητικά προβλήματα. Καθαρογλωσσήματα. Γλωσσικός θησαυρός: Παρατσούκλια.

Άλλα: Πολιτικός χάρτης Φθιώτιδας. Γεωφυσικός χάρτης Φθιώτιδας. Οδικός χάρτης περιοχής. Γενικά για το χωριό. Γεωγραφική θέση. Διαμόρφωση εδάφους. Πληθυσμός. Ιστορία του τόπου. Φωτογραφίες. Πληροφορητές. Από-μαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις.

1048. **Τσιλίρη** Χρυσούλα, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωριού Δρυμαία, της επαρχίας Λοκρίδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 2606, 1974, σελ. 38
Ηθη και Έθιμα: Γάμος. Δαιμονικά όντα.
Λαϊκή Τέχνη: Παραμύθι.
Άλλα: Φωτογραφίες.
1049. **Τσιμπούκας** Χρήστος, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ Πολυδενδρίου Δομοκού, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1399, 1971, σελ. 40
Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Οικογένεια.
Ηθη και Έθιμα: Έθιμα λαϊκού εορτολογίου.
Λαϊκή Τέχνη: Ασματα: 11.
1050. **Τσιτσιπή** Ζωή, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωριού Μώλος, της επαρχίας Λοκρίδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1811, 1972-1973, σελ. 45
Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφή. Γεωργία. Θερισμός. Αμπελουργία. Ελαιοκομία. Ποιμενικός βίος.
Ηθη και Έθιμα: Γάμος. Γέννηση. Θάνατος. Λαϊκή πίστη. Έθιμα λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία.
Λαϊκή Τέχνη: Ενδυμασία. Χαιρετισμοί: 2. Ευχές: 10. Ασματα: 7.
1051. **Τσιτσιπής** Λουκάς, *Συλλογή λαογραφικού υλικού εξ Αμφικλείας (Δαδί) Λοκρίδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 3, 1965, σελ. 15
Ηθη και Έθιμα: Εθιμικές διηγήσεις σχετικά με τις Απόκριες.
Λαϊκή Τέχνη: Δημοτικά τραγούδια.
Άλλα: Γενικά για την Αμφίκλεια.
1052. **Τσουμπού** Παναγούλα, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωριού Κάτω Τιθορέα, της επαρχίας Λοκρίδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 2223, 1975, σελ. 60
Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία.
Ηθη και Έθιμα: Γέννηση. Βάπτιση. Γάμος. Τελευταία. Λαϊκή πίστη και λατρεία. Έθιμα λαϊκού εορτολογίου. Συνταγές: 2.
Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Αινίγματα: 5. Νανουρίσματα: 1. Παροιμίες: 2. Ασματα: 9.
1053. **Φλέγγα** Ευαγγελία, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από το χωριό Γαρδίκι Ομιλαίων, του νομού Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 3502, 1980, σελ. 546
Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Ποτά. Γεωργία. Αμπελουργία. Άλλες γεωργικές ασχολίες. Φυτικός κόσμος. Ποιμενικός βίος. Μελισσοκομία. Κυνήγι. Ζωικός κόσμος. Βαφική. Πλεκτική. Κεραμική. Μεταλλουργία. Κοινότητα. Οικογένεια. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία. Μετεωρολογία. Μαντική.
Ηθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Έθιμα γεωργών. Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Συνεργασία. Αλληλοβοήθεια. Δίκαιο. Λαϊκή πίστη και λατρεία. Μαγεία. Λαϊκό εορτολόγιο.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική. Κεντητική. Ξυλοτεχνία. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Ευχές. Αποτροπές. Κατάρες. Αφορισμοί. Όρκoi. Βλασφημίες. Βρισιές. Άσματα: 46. Μουσική. Παραδόσεις: 7. Παροιμίες: 30. Προβλήματα: 13. Ευτράπελες διηγήσεις: 5.

Άλλα: Φωτογραφίες. Χάρτες. Σχεδιαγράμματα.

1054. **Φλωροπούλου Ασπασία**, *Συλλογή λαογραφικού υλικού εκ του χωριού Ράχες, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1813, 1973, σελ. 135

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Ελαιοκομία. Ποιμενικός βίος. Αλιεία. Βαφική. Κοινωνική οργάνωση – Κοινότητα. Λαϊκή ιατρική.

Ήθη και Έθιμα: Καλλωπισμός. Γέννηση. Γάμος. Τελευταία. Λαϊκή λατρεία. Έθιμα λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική. Παρωνύμια. Συναισθηματικές λέξεις. Τοπωνύμια. Παροιμίες: 6. Αινίγματα: 3. Άσματα.

1055. **Χανή Αικατερίνη**, *Συλλογή λαογραφικής ύλης από το χωριό Μοσχοκαρυά Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 2768, 1976, σελ. 90

Κοινωνική Συγκρότηση: Καπνοκαλλιέργεια. Κυνήγι. Ποιμενικός βίος. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Γέννηση. Γάμος. Προλήψεις. Έθιμα δωδεκαήμερου. Έθιμα πρωτομαγιάς.

Λαϊκή Τέχνη: Αφορισμοί. Όρκoi. Κατάρες. Αντευχές. Παροιμιώδεις φράσεις. Παροιμίες. Αινίγματα. Επωδές. Παραδόσεις. Άσματα. Γλωσσικό υλικό.

Άλλα: Φωτογραφίες.

1056. **Χανή Αικατερίνη**, *Συλλογή λαογραφικής ύλης από το χωριό Άγιος Στέφανος Δομοκού, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 3134, 1978, σελ. 78

Κοινωνική Συγκρότηση: Γεωργία.

Ήθη και Έθιμα: Γάμος. Γέννηση. Λαϊκό εορτολόγιο. Δεισιδαίμονες δοξασίες.

Λαϊκή Τέχνη: Ενδυμασία. Τραγούδια. Διηγήσεις. Παροιμίες. Αινίγματα.

Άλλα: Χάρτης.

1057. **Χριστοδούλου Μαρία**, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από το χωριό Αχινός, της επαρχίας Φθιώτιδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 3495, 1980, 8ον, σελ. 341

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Ελαιοκομία. Γεωργικές καλλιέργειες. Φυτικός κόσμος. Ποιμενικός βίος. Μελισσοκομία. Κυνήγι. Αλιεία. Ζωικός κόσμος. Κοινωνική οργάνωση. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία. Μετεωρολογία. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Έθιμα γεωργών. Γέννηση. Γάμος. Τελευταία. Λαϊκή πίστη και λατρεία. Λαϊκό εορτολόγιο. Μαγεία.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδηση. Υφαντική. Χαιρετισμοί. Ευχές. Αντευχές. Κατάρες. Άσματα. Μύθοι. Παραδόσεις. Παροιμίες. Γλωσσικό υλικό. Λεξιλόγιο.

Άλλα: Βιογραφικά. Φωτογραφίες. Χάρτες.

1058. **Χριστόπουλος** Σεραφεΐμ, *Αινίγματα και καθαρογλωσσήματα από το χωρίον Λογγός Λοκρίδος του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1197, 1970, σελ. 19
Λαϊκή Τέχνη: Αινίγματα: 108. Καθαρογλωσσήματα: 8.

Άλλα: Γενικά για το χωριό.

1059. **Χρυσικού** Αργυρώ, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωρίου Τραγάνα Λοκρίδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 2615, 1974, σελ. 38

Ήθη και Έθιμα: Γέννηση. Βάπτιση. Γάμος. Τελευτή.

Λαϊκή τέχνη: Άσματα.

B. Κοινωνική Συγκρότηση

Ευρύτερες ομάδες

1060. **Καραϊσκου** Βασιλική, *Πληροφορίες περί των Σαρακατσάνων της Αμφίκλειας, της επαρχίας Λοκρίδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1581, 1972, σελ. 15

Καταγωγή Σαρακατσάνων.

Γ. Ήθη και Έθιμα

Ο κύκλος της ζωής

1061. **Βασιλείου** Κωνσταντίνος, *Ο Γάμος στη Δυτική Φθιώτιδα*, Αριθμός χειρογράφου: 1180, 1970, σελ. 37

Χάρτης. Γενικά για την περιοχή. Προξενιά. Προίκα. Προετοιμασία της νύφης. Γλέντι στο σπίτι της νύφης. Προικιά. Προετοιμασία του γαμπρού. Τα στέφανα. Γλέντι στο σπίτι του γαμπρού. Η πρώτη εβδομάδα του γάμου. Παροιμίες για τον γάμο.

1062. **Γκίκα** Παναγιώτα, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ Νεοχωρίου Υπάτης*, Αριθμός χειρογράφου: 1179, 1970, σελ. 37

Φωτογραφίες. Χάρτης. Γενικά για το χωριό. Γάμος.

1063. **Πέτσας** Κωνσταντίνος, *Λαογραφικά στοιχεία εκ Τριλόφου Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 568, 1968, σελ. 7

Παιδοποιία. Εγκυμοσύνη.

1064. **Πιτουρουπούλου** Μαρίνα, *Συλλογή λαογραφικού υλικού εξ Αθηνών και άλλων τόπων: Πατρών και Καλαβρύτων, του νομού Αχαΐας, Υπάτης και Καστανιάς Λαμίας, του νομού Φθιώτιδος και Ναυπακτίας, του νομού Αιτωλοακαρνανίας*, Αριθμός χειρογράφου: 1982, 1973, σελ. 84
Διάφορες δοξασίες από τα χωριά Υπάτη και Καστανιά.

Θρησκευτική συμπεριφορά

1065. **Γουβαλάς** Νικόλαος, *Λαογραφικά εκ Μαρμάρων Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1130, 1970, σελ. 22
Γενικά για το χωριό. Έθιμα Δωδεκαήμερου. Έθιμα Πάσχα.
1066. **Κουτσοκόστας** Ιωάννης, *Συλλογή λαογραφικού υλικού εκ του χωριού Καναλίων, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1616, 1971, σελ. 116
Έθιμα λαϊκού εορτολογίου.
1067. **Λάμπου** Θεοχάρης, *Ήθη και έθιμα Λαμίας ν. Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 441, 1968, σελ. 6
Έθιμα: Απόκριες. Καθαρά Δευτέρα. Σαρακοστή. Πάσχα.
1068. **Ντάσιος** Ιωάννης, *Συλλογή υλικού εκ του χωριού Ξυλικοί Λοκρίδος ν. Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 401, 1968, σελ. 3
Έθιμα Μεγάλης Εβδομάδας.
1069. **Παπαδημητρίου** Αθανάσιος, *Έθιμα των Απόκρεων και του Πάσχα από το Λογγίσιον Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 550, 1968, σελ. 13
Έθιμα: Απόκριες. Πάσχα.
1070. **Παπατσούτσου** Ευγενία, *Έθιμα εορταστικά από των Χριστουγέννων έως των Θεοφανείων, του Πάσχα και της Αποκριάς εις Αμφίκλειαν, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 2681, 1974, σελ. 36
Έθιμα Δωδεκαήμερου. Έθιμα Πάσχα. Έθιμα Απόκρεω.
1071. **Παπιώτη** Στυλιανή, *Ήθη και Έθιμα Σπερχειάδος, επαρχίας Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 431, 1968, σελ. 17
Έθιμα: Απόκριες. Καθαρά Δευτέρα. Σαρακοστή. Πάσχα.
1072. **Προβατάκης Χ. – Κατσαούνης** Αρ. – **Δούμπου** Χρ., *Συλλογή λαογραφικού υλικού εκ α) Γεροσκύπου Κύπρου, β) Χριστού Ιεραπέτρας Κρήτης, γ) Πελασγίας, Βαθύκοιλου και Γλύφας Φθιώτιδος και δ) Χρυσής και Χιλιοδένδρου Καστοριάς*, Αριθμός χειρογράφου: 1704, 1963/1970/1972, 8^ο
Επιγραφή. Έθιμα λαϊκού εορτολογίου.

1073. **Φλώρου** Δήμητρα, *Ήθη και έθιμα των Απόκρεων και του Πάσχα (εκ Λαμίας και Αγρινίου και Κέρκυρας)*, Αριθμός χειρογράφου: 540, 1968, σελ. 24
Έθιμα: Απόκριες. Πάσχα.

Δ. Λαϊκή Τέχνη

Λογοτεχνία

ι) Τραγούδι (ως κείμενο)

1074. **Γόνης** Σωκράτης, *Δημώδη άσματα (όπως τραγουδιούνται εις τον Άγιον Γεώργιον Τυμφρηστού Φθιώτιδας)*, Αριθμός χειρογράφου: 1202, 1970, σελ. 49
Παραλογές: 1. Κλέφτικα: 10. Της Αγάπης (Ερωτικά): 10. Του γάμου: 6. Της ξενιτιάς: 2. Μοιρολόγια: 4. Των βοσκών: 4. Διάφορα: 2.
1075. **Κεχαγιάς** Θωμάς, *Συλλογή λαογραφικής ύλης από το χωριό Γιαννιτσού του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1183, 1970, σελ. 37
Χάρτης. Κάλαντα. Νανουρίσματα. Τραγούδια του γάμου. Διάφορα άλλα τραγούδια.
1076. **Κρέτσης** Δημήτριος, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ Νεοχωρίου Τυμφρηστού, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου: 1392, 1971, σελ. 52
Δημοτικά τραγούδια: 72. Κάλαντα.

✓ Λαογραφικό Αρχείο

του τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας

του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης (Λ.Α.Τ.Ι.Ε.)

Α. Σύμμεικτα

1077. **Αλεξίου** Χριστίνα, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τη Λαμία*, Αριθμός χειρογράφου: 1623, 2004-05, σελ. 100
Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Κατοικία. Τροφές. Επαγγελματικός βίος: Γεωργία. Αμπελουργία. Άλλες γεωργικές ασχολίες. Φυτικός κόσμος. Ποιμενική ζωή. Μελισσοκομία. Κυνήγι. Αλιεία. Ζωικός κόσμος. Βιοτεχνία. Κοινωνική οργάνωση. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία και μετεωρολογία. Μαντική.
Ήθη και Έθιμα: Υλικός βίος: Κόμμωση και καλλωπισμός. Έθιμα των γεωργών. Κοινωνικός βίος: Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Πνευματικός βίος: Θρησκεία. Έθιμα του λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία.
Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος: Ένδυμα. Υπόδεση. Βιοτεχνία. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Δημώδης ποίηση. Μύθοι-παραμύθια. Παραδόσεις. Παροιμίες. Ανίγματα. Λογοπαίγνια από τον γλωσσικό θησαυρό.

Άλλα: Εισαγωγικό σημείωμα. Φωτογραφικό υλικό.

1078. **Αμπλιανίτη** Μαρία – Ζωή, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τον Άγιο Γεώργιο*

Τυμφορηστού Φθιώτιδας, Αριθμός χειρογράφου: 1602, 2004-05, σελ. 132

Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Κατοικία. Τροφές. Ποτά και γλυκίσματα. Επαγγελματικός βίος: Γεωργία. Αμπελουργία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες και ασχολίες. Ποιμενική ζωή. Κυνήγι. Αλιεία. Βιοτεχνία: Βαφική. Πλεκτική. Κοινωνική οργάνωση. Κοινότητα. Οικογένεια. Λαϊκή ιατρική.

Ήθη και Έθιμα: Υλικός βίος: Κόμμωση και καλλωπισμός. Έθιμα των γεωργών. Κοινωνικός βίος: Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Παιδικά παιχνίδια. Εθιμικό δίκαιο. Πνευματικός βίος: Θρησκεία. Έθιμα λαϊκού εορτολογίου.

Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος: Ένδυμα. Υπόδεση. Βιοτεχνία: Υφαντική. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Ευχές και κατάρες. Δημώδης ποίηση. Μουσική και χοροί. Μύθοι και παραμύθια. Ευτράπελες διηγήσεις και ανέκδοτα. παροιμίες. Αινίγματα. Λογοπαίγνια. Αριθμητικά προβλήματα. Καθαρογλωσσήματα από τον γλωσσικό θησαυρό.

Άλλα: Χάρτης της περιοχής. Εισαγωγικό σημείωμα. Φωτογραφικό υλικό.

1079. **Αντωνίου** Δήμητρα, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από την Υπάτη Φθιώτιδας*,

Αριθμός χειρογράφου: 1898, 2007-08, σελ. 76

Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Κατοικία. Επαγγελματικός βίος: Γεωργία. Αμπελουργία. Ελαιοκομία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες και ασχολίες. Φυτικός κόσμος. Ποιμενική ζωή. Μελισσοκομία. Ζωικός κόσμος. Βιοτεχνία. Κοινωνική οργάνωση. Λαϊκή ιατρική, αστρολογία και μετεωρολογία.

Ήθη και Έθιμα: Υλικός βίος: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Έθιμα των γεωργών. Κοινωνικός βίος: Έθιμα στη γέννηση, το γάμο και τον θάνατο. Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Πνευματικός βίος: Θρησκεία (Λαϊκή πίστη και λατρεία). Έθιμα του λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία και σχετικές δεισιδαίμονες αντιλήψεις και συνήθειες.

Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος: Ένδυμα. Υπόδεση. Βιοτεχνία. Δημώδης ποίηση. Μουσική. Χοροί. Μύθοι. Παραμύθια. Ευτράπελες διηγήσεις και ανέκδοτα. Παροιμίες. Παροιμιώδης φράσεις και γνωμικά.

Άλλα: Πρόλογος. Φωτογραφικό υλικό.

1080. **Βήττα** Ιωάννα Μαρία, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από το Κυριακοχώρι*

Φθιώτιδας, Αριθμός χειρογράφου: 2245, 2010-11, σελ. 50

Κοινωνική Συγκρότηση: Τα σπίτια. Αγροτικές απασχολήσεις. Η σπορά. Όργωμα. Ο τρύγος. Βόσκηση αιγοπροβάτων. Κτηνοτροφικές απασχολήσεις.

Ήθη και Έθιμα: Ήθη. Έθιμα. Συνήθειες. Η φανέρωση του αρραβώνα. Γάμοι. Τα βαπτίσια. Το πουλημένο παιδί. Το ξεμάτιασμα. Χριστούγεννα. Πρωτοχρονιά. Θεοφάνια (Φώτα). Ευαγγελισμός της Θεοτόκου. Ανάσταση του Χριστού. Λαμπρή. Της Παναγίας.

Λαϊκή Τέχνη: Κλινοσκεπάσματα. Ρουχισμός. Αργαλειός. Έπιπλα και σκευή της κουζίνας. Λεξιλόγιο.

Άλλα: Εισαγωγή. Οι παλαιοί κυριακοχωρίτες. Τρόπος ζωής.

1081. **Βοσκάνη** Μαρία, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από την Άλωνα Φθιώτιδας*,
Αριθμός χειρογράφου: 1954, 2007-08, σελ. 33

Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Ποιμενική ζωή.

Ήθη και Έθιμα: Υλικός βίος: Κόμμωση και καλλωπισμός. Κοινωνικός βίος: Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Έθιμα του λαϊκού εορτολογίου.

Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος: Ένδυμα. Υπόδεση. Μουσική και χοροί.

Άλλα: Εισαγωγή. Φωτογραφικό υλικό.

1082. **Γιαννακοπούλου** Φωτεινή, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τα Πουγκάκια Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 341, 1998-99, σελ. 80

Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Κατοικία. Τροφές. Επαγγελματικός βίος: Γεωργία. Αμπελουργία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες και ασχολίες. Φυτικός κόσμος. Ποιμενικός βίος. Κυνήγι. Ζωικός κόσμος. Βιοτεχνία. Κοινωνική οργάνωση. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία. Μετεωρολογία.

Ήθη και Έθιμα: Υλικός βίος: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Έθιμα γεωργών. Κοινωνικός βίος: Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Πνευματικός βίος: Θρησκεία. Λαϊκή πίστη και λατρεία. Λαϊκό εορτολόγιο. Μαγεία. Δεισιδαιμονίες.

Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος: Ένδυμα. Υπόδεση. Βιοτεχνία. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Ευχές. Κατάρτες. Αποτροπές. Αφορισμοί. Όρκοι. Βλασφημίες. Ύβρεις. Υβριστικά σχήματα. Δημόδης ποίηση. Μουσική. Χοροί. Μύθοι. Παραμύθια. Ευτράπελες διηγήσεις. Ανέκδοτα. Γλωσσικός θησαυρός.

1083. **Γκορίτσα** Στέλλα, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τις Λιβανάτες Φθιώτιδας*,
Αριθμός χειρογράφου: 1074, 2001-02, σελ. 60

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Ελαιοκομία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες και ασχολίες. Φυτικός κόσμος. Ποιμενική ζωή. Μελισσοκομία. Κυνήγι. Αλιεία. Βιοτεχνία. Κοινωνική οργάνωση. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία και μετεωρολογία. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση – καλλωπισμός. Έθιμα των γεωργών. Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Θρησκεία. Έθιμα του λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία κ.λπ.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα – υπόδεση. Βιοτεχνία. Δημόδης ποίηση. Μουσική και χοροί. Μύθοι - παραμύθια - ευτράπελες διηγήσεις. Παροιμιώδεις φράσεις, αινίγματα από το γλωσσικό θησαυρό.

Άλλα: Γενικά για το χωριό. Φωτογραφικό υλικό.

1084. **Ζέρβα** Χρυσταλένια, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από την Λυγαριά Λαμίας*,
Αριθμός χειρογράφου: 1199, 2002-03, σελ. 50

Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Ποιμενική ζωή. Κοινωνική οργάνωση.

Ήθη και Έθιμα: Κοινωνικός βίος: Γέννηση - γάμος – θάνατος. Πνευματικός βίος.

Άλλα: Σύντομο σημείωμα για τη Λυγαριά. Φωτογραφίες.

1085. **Καϊνάρη** Παρασκευή, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από την Ομβριακή Δομοκού Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 1951, 2007-08, σελ. 80

Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Κατοικία. Τροφές. Επαγγελματικός βίος: Γεωργία. Αμπελουργία. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία και μετεωρολογία. Μαντική. Κοινωνική οργάνωση. Ποιμενική ζωή. Αλιεία. Ζωικός κόσμος. Βιοτεχνία.

Ήθη και Έθιμα: Υλικός βίος: Κόμμωση και καλλωπισμός. Πνευματικός βίος: Θρησκεία. Έθιμα του λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία και σχετικές δεισιδαίμονες αντιλήψεις και συνήθειες. Κοινωνικός βίος: Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες και ασχολίες. Έθιμα των γεωργών.

Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος: Ένδυμα. Υπόδεση. Δημόδης ποίηση. Μουσική και χοροί. Μύθοι. Παραμύθια. Ευτράπελες διηγήσεις και ανέκδοτα από τον γλωσσικό θησαυρό. Παραδόσεις. Χαιρετισμοί. Βιοτεχνία.

Άλλα: Γενικά.

1086. **Κάπουλας** Αθανάσιος, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τα Λουτρά Υπάτης Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 2130, 2008-09, σελ. 41

Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Κατοικία. Γεωργία. Φυτικός κόσμος. Ποιμενική ζωή. Κοινωνική οργάνωση.

Ήθη και Έθιμα: Υλικός βίος: Κόμμωση και καλλωπισμός. Κοινωνικός βίος: Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Πνευματικός βίος: Θρησκεία. Έθιμα του λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία και σχετικές δεισιδαίμονες αντιλήψεις και συνήθειες.

Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος: Ένδυμα. Υπόδεση.

Άλλα: Εισαγωγή.

1087. **Καραχάλιος** Γεώργιος, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τη Λαμία Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 2974, 2016-17, σελ. 57

Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Κατοικία. Τροφές: Τροφές. Παρασκευή ψωμιού. Γλυκίσματα. Ποτά. Γεωργία. Σπορά των δημητριακών. Θερισμός και αλωνισμός. Αμπελουργία: Φύτεμα του αμπελιού. Καλλιέργεια του αμπελιού. Τρυγητός. Δοκιμασία κρασιού. Ελαιοκομία. Φύτεμα ελιάς. Είδη ελαιόδεντρων. Συγκομιδή. Έκθλιψη της ελιάς. Ελαιοτριβείο. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες και ασχολίες: Όσπρια. Καλαμπόκι. Καπνός. Δενδροκαλλιέργειες. Κηπευτικά. Εκμετάλλευση του δάσους. Ποιμενική ζωή: Γενικά. Το κοπάδι. Άρμεγμα και τυροκομία. Κούρεμα. Ασθένειες των ζώων. Κυνήγι. Αλιεία. Ζωικός κόσμος. Βιοτεχνία: Βαφική. Πλεκτική. Κοινωνική οργάνωση: Κοινότητα. Οικογένεια. Λαϊκή ιατρική: Ονόματα ασθενειών και τρόποι θεραπείας. Αστρολογία και μετεωρολογία: Άνεμοι. Ουράνιο τόξο. Πρόγνωση καιρικών συνθηκών.

Ήθη και Έθιμα: Υλικός βίος: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Έθιμα αμπελουργίας. Ιερότητα της ελιάς. Χρήση κλαδιών σε διάφορα έθιμα. Έθιμα των γεωργών: Συνεργασία. Αλληλοβοήθεια. Ενοικιάσεις χωραφιών. Αγοραπωλησίες. Φύλαξη χωραφιών. Ποιμενική ζωή: Άγιοι προστάτες τους. Κοινωνικός βίος: Γέννηση: Εγκυμοσύνη. Τοκετός. Ενέργειες μετά από αυτόν. Βάπτισμα. Παιδικά παιχνίδια. Γάμος: Γενικά. Προξενιό και αρραβόνας. Έθιμα πριν από τη τελετή του γάμου. Η τελετή του γάμου. Μετά τη τελετή του γάμου. Θάνατος: Προμνήματα του θανάτου. Πριν από το θάνατο. Έθιμα μετά το θάνατο. Η ταφή. Πένθος. Μνημόσυνο. Εκταφή. Πνευματικός βίος: Θρησκεία (λαϊκή

πίστη και λατρεία). Δοξασίες για το θεό. Δοξασίες για το χάρο και τον κάτω κόσμο. Έθιμα του λαϊκού εορτολογίου: Η σαρακοστή πριν τα Χριστούγεννα. Το δωδεκάημερο. Μαγεία και δεισιδαίμονες αντιλήψεις και συνήθειες: Βασκανία.

Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος: Ένδυμα. Υπόδεση. Ένδυμα. Υπόδημα. Καλύμματα του κεφαλιού. Ποιμενική ζωή: Τραγούδια και μουσικά όργανα των βοσκών. Βιοτεχνία: Υφαντική. Ξυλοτεχνία και ξυλογλυπτική. Κεντητική.

Άλλα: Εισαγωγή.

1088. **Καπιώτη Μαρία**, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τον Τυμφορηστό Φθιώτιδας*,

Αριθμός χειρογράφου: 2045, 2006-07, σελ. 202

Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Κατοικία. Τροφές: Τροφές. Παρασκευή ψωμιού. Γλυκίσματα. Ποτά. Επαγγελματικός βίος: Γεωργία-σπορά-θερισμός-άλεση των δημητριακών. Αμπελουργία: Φύτεμα του αμπελιού. Καλλιέργεια του αμπελιού. Τρυγητός. Δοκιμασία του νέου κρασιού. Ελαιοκομία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες και ασχολίες: Όσπρια. Καλαμπόκι. Καπνός. Δενδροκαλλιέργειες. Κηπευτικά. Εκμετάλλευση του δάσους. Φυτικός κόσμος: Είδη. Ποιμενική ζωή: Γενικά. Άρμεγμα και τυροκομία. Κούρεμα. Ασθένειες των ζώων. Συνήθειες διάφορες των βοσκών. Μελισσοκομία. Κυνήγι. Αλιεία. Ζωικός κόσμος. Βιοτεχνία: Βαφική. Πλεκτική. Άλλα επαγγέλματα. Κοινωνική οργάνωση: Κοινότητα. Οικογένεια. Λαϊκή ιατρική: Γενικά. Ονόματα ασθενειών. Κτηνιατρική. Αστρολογία και μετεωρολογία: Ο ήλιος και η σελήνη. Αστέρια. Πρόγνωση καιρικών συνθηκών. Ουράνιο τόξο. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Υλικός βίος: Κόμμωση και καλλωπισμός. Έθιμα των γεωργών: Συνεργασία. Αλληλοβοήθεια. Ενοικιάσεις χωραφιών. Αγοραπωλησίες. Φύλαξη των χωραφιών. Ποιμενική ζωή: Άγιοι προστάτες τους. Κοινωνικός βίος: Γέννηση. Παιδοποιία. Εγκυμοσύνη. Τοκετός και ενέργειες μετά αυτόν. Λεχώνα. Βρέφος, το παιδί μετά την συμπλήρωση έτους. Βάφτιση, παιδική ηλικία. Γάμος: Προξενιά και αρραβώνας. Έθιμα πριν την τελετή του γάμου. Η τελετή του γάμου. Μετά την εορτή του γάμου. Θάνατος: Προμηνύματα του θανάτου. Πριν από τον θάνατο. Έθιμα μετά τον θάνατο. Η ταφή. Έθιμα μετά την ταφή. Πένθος-μνημόσυνα. Εκταφή. Συνεργασία και αλληλοβοήθεια. Εθιμικό δίκαιο. Πνευματικός βίος: Θρησκεία: Δοξασίες. Πίστη σε δαίμονες. Δοξασίες για το χάρο και τον κάτω κόσμο. Έθιμα του λαϊκού εορτολογίου: Η σαρακοστή πριν από τα Χριστούγεννα. Το δωδεκάημερο. Γιορτές του Φεβρουαρίου. Απόκριες. Κινητές εορτές. Ακίνητες εορτές της άνοιξης. Γιορτές του καλοκαιριού. Μαγεία και σχετικές δεισιδαίμονες αντιλήψεις και συνήθειες: Βασκανία. Ανεμοστρόβιλος. Απαλλαγή από επιδημίες, λιτανείες και μαγικές ενέργειες. Φίλτρα και μισητικά. Κατάδεσμοι και καρφώματα.

Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος: Ένδυμα. Υπόδεση. Κόμμωση και καλλωπισμός: Ένδυμα. Υπόδημα. Κάλυμμα για το κεφάλι και κόμμωση. Καλλωπισμός. Φυτικός κόσμος: Ονόματα. Παραδόσεις. Διηγήσεις. Ποιμενική ζωή: Τραγούδια και μουσικά όργανα. Βιοτεχνία: Υφαντική. Κεντητική. Ξυλοτεχνία και ξυλογλυπτική. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Ευχές. Δημώδης ποίηση. Μουσική και χοροί: Δημοτικά τραγούδια. Μουσικοί. Οργανοπαίκτες και όργανα. Λαϊκοί χοροί. Μύθοι-παραμύθια-ευτράπελες διηγήσεις και ανέκδοτα. Παροιμίες. Παροιμιώδης φράσεις και γνωμικά. Αινίγματα. Λογοπαίγνια. Αριθμητικά προβλήματα. Καθαρογλωσσήματα (γλωσσοδέτες) από τον

γλωσσικό θησαυρό: Βαπτιστικά ονόματα. Επώνυμα. ονόματα μηνών. Παρατσούκλια. Τοπωνύμια και άλλες λέξεις του χωριού.

Άλλα: Χάρτης της Ελλάδας. Φωτογραφία του νομού Φθιώτιδας. Χάρτης της περιοχής. Φωτογραφίες του Τυμφρηστού. Εισαγωγή: Τυμφρηστός το βουνό. Τυμφρηστός το χωριό. Αρχαία χρόνια. Φραγκοκρατία-βυζαντινά χρόνια. Τουρκοκρατία. Χρονικά εθνικής αντίστασης. Χρονικά εμφύλιου. Φωτογραφίες. Πίνακας πληροφορητών.

1089. **Κεραμίδας** Σταύρος, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τις κοινότητες, Καρυά - Ρεγγίσι - Καινούργιο Καμένων Βούρλων Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 1938, 2007-08, σελ. 127

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Σιτάρι. Ελαιοκομία. Κοινωνική οργάνωση. Κυνήγι. Αλιεία. Πλεκτική. Λαϊκή ιατρική. Πρόγνωση των καιρικών συνθηκών.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση και καλλωπισμός. Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Προστάτης Άγιος. Έθιμα του λαϊκού εορτολογίου. Βασκανία.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδεση. Κεντητική. Δημοτικά τραγούδια. Παραμύθια. Παροιμίες. Παροιμιώδεις φράσεις από τον γλωσσικό θησαυρό. Γλωσσάρι λέξεων και εκφράσεων.

Άλλα: Εισαγωγή. Φωτογραφικό υλικό.

1090. **Κολάφα** Μαργαρίτα, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από την Άνω Αγοριάνη Δομοκού Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 128, 1992-93, σελ. 128

Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Κατοικία. Τροφές. Επαγγελματικός βίος: Γεωργία. Αμπελουργία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες. Ποιμενικός βίος: Ζωικός κόσμος. Βιοτεχνία. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία. Μετεωρολογία. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Υλικός βίος: Καλλωπισμός. Κόμμωση. Επαγγελματικός βίος: Έθιμα γεωργών. Κοινωνικός βίος: Γάμος. Θάνατος. Πνευματικός βίος. Θρησκεία. Λαϊκό εορτολόγιο. Μαγεία. Δεισιδαιμονίες.

Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος: Ένδυμα. Υπόδεση. Βιοτεχνία. Δημόδης ποίηση. Μουσική. Χοροί. Παροιμίες. Παροιμιώδεις φράσεις. Γνωμικά. Γλωσσικός θησαυρός.

Άλλα: Εισαγωγή. Ιστορικά. Πίνακας πληροφορητών.

1091. **Κολοβού** Χρυσούλα, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από το Αυλάκι Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 1638, 2004-05, σελ. 77

Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Κατοικία. Τροφές. Επαγγελματικός βίος: Γεωργία. Αμπελουργία. Ελαιοκομία. Ποιμενική ζωή. Βιοτεχνία. Κοινωνική οργάνωση. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία.

Ήθη και Έθιμα: Επαγγελματικός βίος: Έθιμα των γεωργών. Κοινωνικός βίος: Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Πνευματικός βίος: Θρησκεία. Έθιμα του λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία.

Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος: Ένδυμα. Βιοτεχνία. Χαιρετισμοί. Δημοτικό τραγούδι.

Άλλα: Εισαγωγικό σημείωμα. Φωτογραφικό υλικό.

1092. **Κονάνου** Παναγιώτα, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τον Σταυρό Λαμίας*,
Αριθμός χειρογράφου: 1231, 2002-03, σελ. 136
Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Ελαιοκομία. Δενδροκαλλιέργειες. Φυτικός κόσμος. Ποιμενική ζωή. Βιοτεχνία. Κοινωνική οργάνωση.
Ήθη και Έθιμα: Υλικός βίος: Κόμμωση. Έθιμα γεωργών. Κοινωνικός βίος: Γέννηση - γάμος - θάνατος. Πνευματικός βίος: Έθιμα του λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία από το γλωσσικό θησαυρό.
Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος: Ένδυμα - υπόδεση. Βιοτεχνία.
Άλλα: Εισαγωγή.
1093. **Κοσώνη** Ιωάννα, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τη Λαμία Φθιώτιδας*,
Αριθμός χειρογράφου: 2640, 2012-13, σελ. 136
Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Ελαιοκομία. Φυτικός κόσμος. Ποιμενική ζωή. Μελισσοκομία. Κυνήγι. Ζωικός κόσμος. Κοινωνική οργάνωση. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία. Μετεωρολογία. Μαντική.
Ήθη και Έθιμα: Έθιμα γεωργού. Κοινωνικός βίος: Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Πνευματικός βίος: Θρησκεία. Έθιμα λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία. Δεισιδαιμονίες. Αντιλήψεις.
Λαϊκή Τέχνη: Δημώδης ποίηση. Μουσική. Χοροί. Μύθοι. Παραμύθια. Ευτράπελες διηγήσεις. Ανέκδοτα. παραδόσεις. Παροιμίες. Γνωμικά. Αινίγματα. Γλωσσοδέτες.
Άλλα: Πρόλογος.
1094. **Κούτρα** Βάια, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τα Ταβράκια Δομοκού Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 217, 1997-98, σελ. 118
Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος. Επαγγελματικός βίος. Λαϊκή ιατρική. Μαντική.
Ήθη και Έθιμα: Κοινωνικός βίος: Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Πνευματικός βίος: Θρησκεία.
Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος. Δημώδης ποίηση. Μουσική. Χοροί. Γλωσσικός θησαυρός.
1095. **Κρίκου** Βάγια, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τον Θαυμακό - Σκάρμιτσα Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 1711, 2004-05, σελ. 113
Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Τροφές. Επαγγελματικός βίος: Γεωργία. Αμπελουργία. Άλλες γεωργικές ασχολίες. Φυτικός κόσμος. Ποιμενική ζωή. Ζωικός κόσμος. Λαϊκή ιατρική.
Ήθη και Έθιμα: Επαγγελματικός βίος: Έθιμα των γεωργών. Κοινωνικός βίος: Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Έθιμα του λαϊκού εορτολογίου. Προλήψεις. Δεισιδαιμονίες.
Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος: Ένδυση. Μύθοι. Παραμύθια.
Άλλα: Εισαγωγικό σημείωμα. Φωτογραφικό υλικό.
1096. **Κρικόνη** Νικολέτα, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τη Λαμία Φθιώτιδας*,
Αριθμός χειρογράφου: 2652, 2012-13, σελ. 37
Κοινωνική Συγκρότηση: Πληροφορίες για την εργασία. Υλικός βίος.
Ήθη και Έθιμα: Κοινωνικός βίος. Πνευματικός βίος.
Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος.
Άλλα: Πληροφορίες συνεντευξιαζόμενου. Πληροφορίες για τον τόπο μου. Εικόνες.

1097. **Λαγαράς** Ευάγγελος, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από την Στυλίδα Φθιώτιδας*,

Αριθμός χειρογράφου: 3084, 2017-18, σελ. 76

Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Κατοικία. Τροφές. Επαγγελματικός βίος: Γεωργία. Αμπελουργία. Ελαιοκομία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες και ασχολίες. Ποιμενική ζωή. Μελισσοκομία. Κυνήγι. Αλιεία. Βιοτεχνία. Κοινωνική οργάνωση. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία και μετεωρολογία.

Ήθη και Έθιμα: Υλικός βίος: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Επαγγελματικός βίος: Έθιμα των γεωργών. Κοινωνικός βίος: Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Πνευματικός βίος: Θρησκεία (λαϊκή πίστη και λατρεία). Έθιμα του λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία και σχετικές δεισιδαιμονίες, αντιλήψεις και συνήθειες.

Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος: Ένδυση. Υπόδεση. Βιοτεχνία. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Ευχές. Αποτροπές. Κατάρες και αφορισμοί. Όρκοι και βλασφημίες. Ύβρεις και υβριστικά σχήματα. Δημόδης ποίηση. Μουσική και χοροί. Μύθοι. Παραμύθια. Ευτράπελες διηγήσεις και ανέκδοτα. Παροιμίες – παροιμιώδεις φράσεις και γνωμικά. Αινίγματα. Λογοπαίγνια. Αριθμητικά προβλήματα και καθαρογλωσσήματα (γλωσσοδέτες) από τον γλωσσικό θησαυρό.

Άλλα: Φωτογραφικό υλικό. Πίνακας πληροφορητών.

1098. **Λατζά** Ευαγγελία, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τις Ράχες Φθιώτιδας*,

Αριθμός χειρογράφου: 907, 2001-02, σελ. 139

Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Κατοικία. Θέρμανση. Τροφές. Επαγγελματικός βίος: Γεωργία. Αμπελουργία. Ελαιοκομία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες και ασχολίες. Κυνήγι. Βιοτεχνία. Κοινωνική οργάνωση. Λαϊκή ιατρική. Μετεωρολογία.

Ήθη και Έθιμα: Υλικός βίος: Κόμμωση – καλλωπισμός. Επαγγελματικός βίος: Έθιμα των γεωργών. Κοινωνικός βίος: Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Εκπαίδευση. Πνευματικός βίος: Θρησκεία. Έθιμα λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία.

Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος: Ένδυμα – υπόδεση. Βιοτεχνία. Δημόδης ποίηση. Μύθοι - παραμύθια - ευτράπελες διηγήσεις από το γλωσσικό θησαυρό.

Άλλα: Λίγα στοιχεία (ιστορικά - γεωγραφικά) για το χωριό Ράχες Φθιώτιδας. Παράρτημα φωτογραφιών. Παράρτημα εγγράφων. Πίνακας πληροφορητών. Πίνακας περιεχομένων.

1099. **Μπλούνα** Κωνσταντίνα, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τη Λαμία Φθιώτιδας*,

Αριθμός χειρογράφου: 2550, 2012-13, σελ. 80

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Παρασκευή ψωμιού. Γλυκίσματα. Ποτά. Γεωργία. Σπορά των δημητριακών. Θερισμός και αλωνισμός. Άλεση δημητριακών. Αμπελουργία. Φύτεμα του αμπελιού. Καλλιέργεια του αμπελιού. Τρυγητός. Δοκιμασία του νέου κρασιού. Ιστορίες για το κλίμα και την αμπελουργία. Ελαιοκομία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες. Φυτικός κόσμος. Ποιμενική ζωή. Μελισσοκομία. Κυνήγι. Αλιεία. Ζωικός κόσμος. Βιοτεχνία. Κεραμική και μεταλλουργία. Κοινωνική οργάνωση. Λαϊκή ιατρική. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Χρήση του αμπελιού σε διάφορα έθιμα. Ιερότητα της ελιάς. Έθιμα γεωργών. Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Μνημόσυνα. Εκταφή. Θρησκεία.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υποδήματα. Καλύμματα του κεφαλιού. Ιστορίες για το κλίμα και την αμπελουργία. Βιοτεχνία. Ξυλοτεχνία και ξυλογλυπτική. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Ευχές και αποτροπές. Κατάρες και αφορισμοί. Όρκοι. βλασφημίες. Ύβρεις και υβριστικά σχήματα. Κατάρες. Δημόδης ποίηση. Μύθοι. Παραμύθια. Ευτράπελες διηγήσεις. Ανέκδοτα. Παροιμίες. Παροιμιώδεις φράσεις. Γνωμικά. Αινίγματα. Λογοπαίγνια. Γλωσσοδέτες από τον γλωσσικό θησαυρό. Τοπωνύμια.

Άλλα: Εισαγωγή. Φωτογραφικό υλικό.

1100. **Νικομάχου** Ελένη, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τις Μεξιάτες Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 1120, 2002-03, σελ. 37

Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος. Επαγγελματικός βίος. Λαϊκή ιατρική. Οικισμός.

Ήθη και Έθιμα: Κοινωνικός βίος. Πνευματικός βίος.

Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος.

1101. **Ντίνη** Στυλιανή, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τον Άγιο Στέφανο Δομοκού Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 956, 2001-02, σελ. 109

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Ποτά. Γεωργία. Αμπελουργία. Ελαιοκομία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες και ασχολίες. Ποιμενική ζωή. Μελισσοκομία. Βιοτεχνία. Κοινωνική οργάνωση. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Έθιμα των γεωργών. Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Θρησκεία (λαϊκή πίστη και λατρεία). Έθιμα του λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα – υπόδεση. Βιοτεχνία. Χαιρετισμοί. Μύθοι. Παραδόσεις. Παροιμίες. Αινίγματα από τον γλωσσικό θησαυρό.

Άλλα: Περιεχόμενα. Εισαγωγικά για τον Άγιο Στέφανο.

1102. **Παληαλέξη** Μαρία, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από την Λυγαριά Λαμίας Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 340, 1998-99, σελ. 112

Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Κατοικία. Τροφές. Επαγγελματικός βίος: Γεωργία. Αμπελουργία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες και ασχολίες. Φυτικός κόσμος. Ποιμενικός βίος. Ελαιοκομία. Μελισσοκομία. Κυνήγι. Βιοτεχνία. Κοινωνική οργάνωση. Λαϊκή ιατρική. Μετεωρολογία. Αστρολογία. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Υλικός βίος: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Επαγγελματικός βίος: Έθιμα γεωργών. Κοινωνικός βίος: Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Πνευματικός βίος. Θρησκεία. Λαϊκή πίστη και λατρεία. Λαϊκό εορτολόγιο. Μαγεία. Δεισιδαιμονίες.

Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος: Ένδυμα. Υπόδεση. Βιοτεχνία. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Ευχές. Αποτροπές. Κατάρες. Αφορισμοί. Όρκοι. Βλασφημίες. Ύβρεις. Ύβριστικά σχήματα. Δημόδης ποίηση. Μουσική. Χοροί. Μύθοι. Παραδόσεις. Ευτράπελες διηγήσεις. Ανέκδοτα. Παροιμίες. Παροιμιώδεις φράσεις. Γνωμικά. Γλωσσικός θησαυρός.

1103. **Παναγιώτου** Ιουλία, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τα Δύο Βουνά*

Φθιώτιδας, Αριθμός χειρογράφου: 400, 1999-00, σελ. 109

Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Κατοικία. Τροφές. Επαγγελματικός βίος: Γεωργία. Αμπελουργία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες και ασχολίες. Ποιμενική ζωή. Μελισσοκομία. Κυνήγι. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία και μετεωρολογία. Μαντική. Κοινωνική οργάνωση.

Ήθη και Έθιμα: Επαγγελματικός βίος: Έθιμα γεωργών. Κοινωνικός βίος. Θρησκεία. Έθιμα λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία και σχετικές δεισιδαίμονες αντιλήψεις και συνήθειες. Γέννηση. Γάμος. Θάνατος.

Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος: Ενδυμασία. Υπόδεση. Δημόδης ποίηση. Μουσική και χοροί. Μύθοι. Παραμύθια. Χαιρετισμοί. Προτάσεις. Υβριστικά σχήματα.

Άλλα: Προλογικό σημείωμα. Φωτογραφικό υλικό.

1104. **Παντίδου** Παρασκευή, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τον Δομοκό*

Φθιώτιδας, Αριθμός χειρογράφου: 473, 1999-00, σελ. 61

Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Κατοικία. Είδη διατροφής. Επαγγελματικός βίος: Γεωργία. Αμπελουργία. Ποιμενική ζωή. Κοινωνική οργάνωση. Λαϊκή λατρεία. Αστρολογία. Μετεωρολογία. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Υλικός βίος: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Επαγγελματικός βίος: Έθιμα των γεωργών. Κοινωνικός βίος: Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Πνευματικός βίος: Θρησκεία. Έθιμα του λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία και σχετικές δεισιδαίμονες αντιλήψεις και συνήθειες.

Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος: Ένδυμα. Υπόδεση. Κάλυμμα κεφαλιού. Δημόδης ποίηση. Μουσική. Χοροί. Ευτράπελη διήγηση. Παραδόσεις. Παροιμίες. Λογοπαίγνια. Γλωσσοδέτες. Ανέκδοτα. Αριθμητικά προβλήματα. Γλωσσικός θησαυρός.

Άλλα: Εισαγωγή. Χάρτης. Φωτογραφίες.

1105. **Παπαναστασίου** Αντιγόνη, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τον Αχινό*

Φθιώτιδας, Αριθμός χειρογράφου: 582, 2000-01, σελ. 84

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Ελαιοκομία. Ποιμενική ζωή. Κυνήγι. Βιοτεχνία. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία και μετεωρολογία. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Καλλωπισμός. Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Θρησκεία. Έθιμα του λαϊκού εορτολογίου. Σχετικές δεισιδαίμονες αντιλήψεις.

Λαϊκή Τέχνη: Ενδυμασία. Υπόδεση. Βιοτεχνία. Χαιρετισμοί. Ευχές. Κατάρες. Όρκοι. Χοροί και τραγούδια. Ανέκδοτα. Παραδόσεις. Αινίγματα. Λογοπαίγνια. Γλωσσοδέτες από το γλωσσικό θησαυρό.

Άλλα: Η ιστορία του χωριού.

1106. **Ράπτη** Πασχαλίνα, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από την Μαντασιά Φθιώτιδας*,

Αριθμός χειρογράφου: 181, 1996-97, σελ. 61

Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Κατοικία. Τροφές. Επαγγελματικός βίος: Γεωργία. Αμπελουργία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες και ασχολίες. Φυτικός κόσμος. Ποιμενικός βίος. Βιοτεχνία. Κοινωνική οργάνωση. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία. Μετεωρολογία.

Ήθη και Έθιμα: Υλικός βίος: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Επαγγελματικός βίος: Έθιμα γεωργών. Κοινωνικός βίος: Έθιμα στη γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Πνευματικός βίος: Θρησκεία. Λαϊκό εορτολόγιο. Μαγεία. Δεισιδαιμονίες.

Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος: Ένδυμα. Υπόδεση. Βιοτεχνία. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Ευχές. Αποτροπές. Κατάρες. Αφορισμοί. Όρκοι. Βλασφημίες. Ύβρεις. Υβριστικά σχήματα. Δημώδης ποίηση. Μουσική. Χοροί. Παροιμίες. Παροιμιώδεις φράσεις. Γνωμικά. Γλωσσικός θησαυρός.

1107. **Ρότσου** Δήμητρα, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από την Σπερχιάδα Φθιώτιδας*,
Αριθμός χειρογράφου: 194, 1997-98, σελ. 86

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες και ασχολίες. Καπνός. Φύλαξη χωραφιών. Φυτικός κόσμος. Ποιμενικός βίος. Μελισσοκομία. Ζωικός κόσμος. Βιοτεχνία. Κοινωνική οργάνωση. Μετεωρολογία.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Θρησκεία. Λαϊκό εορτολόγιο. Μαγεία. Δεισιδαιμονίες.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδεση. Βιοτεχνία. Προπόσεις. Δημώδης ποίηση. Μουσική. Χοροί. Ανέκδοτα. Παραδόσεις. Παροιμιώδεις φράσεις. Παροιμίες. Αινίγματα. Τοπωνύμια.

Άλλα: Τοπογραφική ενημέρωση.

1108. **Σάκκα** Παρασκευή, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από την Ελάτεια Φθιώτιδας*,
Αριθμός χειρογράφου: 3253, 2018-19, σελ. 43

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Ελαιοκομία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες και ασχολίες. Ποιμενική ζωή.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση και καλλωπισμός. Έθιμα των γεωργών. Γέννηση. Γάμος. Θάνατος.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδεση. Δημώδης ποίηση – μουσική και χοροί. Μύθοι – παραμύθια – ευτράπελες διηγήσεις και ανέκδοτα. Παροιμίες – παροιμιώδεις φράσεις και γνωμικά. Αινίγματα. Λογοπαίγνια. Αριθμητικά προβλήματα. Καθαρογλωσσήματα (γλωσσοδέτες).

Άλλα: Πληροφορητές.

1109. **Σελτσιώτη** Παναγιώτα, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από Κάρνα Λοκρίδος Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 2448, 2011-12, σελ. 102

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Ελαιοκομία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες και ασχολίες. Ποιμενική ζωή. Κυνήγι. Ζωικός κόσμος. Βιοτεχνία. Κοινωνική οργάνωση. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία και μετεωρολογία. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Έθιμα των γεωργών. Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Θρησκεία (λαϊκή πίστη και λατρεία). Έθιμα του λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία και σχετικές δεισιδαιμονίες και συνήθειες.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδεση. Βιοτεχνία. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Ευχές και αποτροπές. Κατάρες και αφορισμοί. Όρκοι. Βλασφημίες. Ύβρεις και υβριστικά σχήματα. Δημώδης ποίηση. Μουσική. Χοροί. Μύθοι. Παραμύθια. Ευτράπελες διηγήσεις και ανέκδοτα. Αινίγματα. Λογοπαίγνια. Αριθμητικά προβλήματα. Καθαρογλωσσήματα. Παροιμίες. Παροιμιώδεις φράσεις και γνωμικά από τον γλωσσικό θησαυρό.

Άλλα: Εισαγωγή. Φωτογραφικό υλικό.

1110. **Σομπόνη** Κυριακή, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από την Φθιώτιδα*, Αριθμός χειρογράφου: 25, 1992-93, σελ. 23

Κοινωνική Συγκρότηση: Τροφές. Γλυκίσματα.

Ήθη και Έθιμα: Εορτολόγιο. Προλήψεις. Δεισιδαιμονίες.

Άλλα: Χάρτης. Φωτογραφικό υλικό. Σχεδιαγράμματα.

1111. **Σοφαδίτης** Ανδρέας, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από την Βαρδαλή Δομοκού Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 1168, 2002-03, σελ. 31

Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Τροφές. Επαγγελματικός βίος: Γεωργία. Αμπελουργία. Γεωργικές καλλιέργειες και ασχολίες. Ποιμενική ζωή.

Ήθη και Έθιμα: Υλικός βίος: Κόμωση. Κοινωνικός βίος: Γέννηση – γάμος – θάνατος. Πνευματικός βίος.

Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος: Ένδυμα – υπόδεση. Δημόδης ποίηση από το γλωσσικό θησαυρό.

Άλλα: Γενικά.

1112. **Τσιλιμίγκα** Ιωάννα, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από την Άνω Παύλιανη Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 177, 1996-97, σελ. 60

Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Κατοικία. Τροφές. Επαγγελματικός βίος: Γεωργία. Αμπελουργία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες και ασχολίες. Συνήθειες αγροτών. Ποιμενικός βίος. Κυνήγι. Ζωικός κόσμος. Λαϊκή ιατρική. Πρακτικοί γιατροί. Κτηνιατρική. Μετεωρολογία. Τοπικές ονομασίες μηνών. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Κοινωνικός βίος: Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Πνευματικός βίος: Λαϊκό εορτολόγιο. Δεισιδαιμονίες. Βασκανία. Αντιμετώπιση ανομβρίας. Στοιχειώματα. Τοκετός. Σχολείο. Εκκλησία. Δεισιδαιμονίες.

Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος: Ένδυμα. Κατάρες. Βλασφημίες. Μύθοι. Παραμύθια. Παρατσούκλια.

1113. **Τσιλοφύτης** Κωνσταντίνος, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τις Ράχες Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 2702, 2012-13, σελ. 41

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Τροφές. Γεωργία. Αμπελουργία. Ελαιοκομία. Κυνήγι. Αλιεία. Ζωικός κόσμος. Βιοτεχνία. Λαϊκή ιατρική. Μαντική. Μετεωρολογία.

Ήθη και Έθιμα: Καλλωπισμός. Έθιμα γεωργών. Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Θρησκεία. Έθιμα του λαϊκού εορτολογίου. Δεισιδαιμονίες.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδεση. Βιοτεχνία. Χαιρετισμοί. Όρκοι. Αποτροπές. Βλασφημίες. Ύβρεις. Μουσική. Ευτράπελα. Παροιμίες. Αριθμητικά προβλήματα. Γλωσσοδέτες. Τοπωνύμια. Παρατσούκλια.

Άλλα: Φωτογραφίες.

1114. **Τσόλιας** Γεώργιος, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από την Αταλάντη Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 609, 2000-01, σελ. 103

Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Κατοικία. Τροφές: Παρασκευή ψωμιού. Γλυκίσματα. Ποτά. Σπορά δημητριακών. Θερισμός. Αλωνισμός. Επαγγελματικός βίος: Γεωργία. Αμπελουργία. Φύτεμα του αμπελιού. Τρυγητός. Δοκιμασία νέου κρασιού. Ελαιοκομία. Φύτεμα της ελιάς. Είδη

ελαιόδεντρων. Συγκομιδή. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες ασχολίες. Καλαμπόκι. Ποιμενική ζωή. Γενικά. Το κοπάδι. Το άρμεγμα και η τυροκομία. Το κούρεμα. Ασθένειες ζώων. Βιοτεχνία: Βαφική. Πλεκτική. Άλλα επαγγέλματα. Λαϊκή ιατρική: Γενικά. Ονόματα ασθενειών και τρόποι θεραπείας. Μαντική. Αστρολογία. Μετεωρολογία. Πρόγνωση καιρικών φαινομένων.

Ήθη και Έθιμα: Υλικός βίος: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Ιερότητα της ελιάς. Έθιμα γεωργών. Συνεργασία. Αλληλοβοήθεια. Κοινωνικός βίος: Γέννηση: Εγκυμοσύνη. Τοκετός και ενέργειες μετά από αυτόν. Η λεχώνα. Το βρέφος. Παιδικά παιχνίδια. Γάμος: Γενικά. Προξενιά και αρραβώνες. Έθιμα πριν από την τελετή του γάμου. Η τελετή του γάμου. Προικοσύμφωνα. Θάνατος: Πριν από το θάνατο. Έθιμα μετά από το θάνατο. Πνευματικός βίος: Θρησκεία (λαϊκή πίστη και λατρεία). Δοξασίες. Προλήψεις. Έθιμα του λαϊκού εορτολογίου: Το Δωδεκαήμερο. Αποκριές. Πάσχα. Γιορτές του καλοκαιριού. Μαγεία.

Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος: Ενδυμασία. Υπόδεση. Καλύμματα του κεφαλιού και κόμμωση. Βιοτεχνία: Υφαντική. Κεντητική. Όρκοι. Ύβρεις. Δημοτική ποίηση. Μουσική και χοροί. Δημοτικά τραγούδια. Παραδόσεις. Βασκανία από το γλωσσικό θησαυρό.

Άλλα: Γενική εισαγωγή. Φωτογραφίες. Επίλογος.

1115. **Τσουτσόπουλος Δημήτρης**, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τον Δομοκό Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 1948, 2007-08, σελ. 13

Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Τροφές. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες και ασχολίες. Ποιμενική ζωή. Κυνήγι. Λαϊκή ιατρική.

Ήθη και Έθιμα: Κοινωνικός βίος. Πνευματικός βίος.

Λαϊκή Τέχνη: Δημόδης ποίηση. Μουσική και χοροί.

Άλλα: Γενικά για το Δομοκό.

1116. **Τσουχτερή Δήμητρα**, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τις Καρβές Δομοκού Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου: 583, 2000-01, σελ. 58

Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Κατοικία. Τροφές. Επαγγελματικός βίος: Γεωργία. Αμπελουργία. Ελαιοκομία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες ασχολίες. Ποιμενική ζωή. Βιοτεχνία. Απαλλαγή από λαϊκή ιατρική. Μαντική. Αστρολογία και μετεωρολογία.

Ήθη και Έθιμα: Υλικός βίος: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Επαγγελματικός βίος: Έθιμα γεωργών. Κοινωνικός βίος: Έθιμα στη γέννηση, το γάμο και τον θάνατο. Πνευματικός βίος: Θρησκεία (λαϊκή πίστη και λατρεία). Έθιμα του λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία και σχετικές δεισιδαίμονες αντιλήψεις και συνήθειες. Βασκανία.

Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος: Ενδυμασία. Υπόδεση. Βιοτεχνία. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Ευχές και αποτροπές. Κατάρες. Αφορισμοί. Όρκοι. Βλασφημίες. Ύβρεις και υβριστικά σχήματα. Δημόδης ποίηση. Μουσική και χοροί. Μύθοι – παραμύθια – ευτράπελες διηγήσεις και ανέκδοτα. Παροιμίες, παροιμιώδεις φράσεις και γνωμικά. Αινίγματα, λογοπαίγνια, αριθμητικά προβλήματα, καθαρογλωσσήματα (γλωσσοδέτες), από το γλωσσικό θησαυρό.

Άλλα: Εισαγωγή του χωριού. Πίνακας πληροφορητών.

1117. **Φλέσσα** Μαρία, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τα Μάρμαρα Λαμίας*,

Αριθμός χειρογράφου: 1461, 2003-04, σελ. 190

Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Κατοικία. Τροφές. Επαγγελματικός βίος: Γεωργία. Αμπελουργία. Ελαιοκομία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες και ασχολίες. Ποιμενική ζωή. Μελισσοκομία. Κυνήγι. Ζωικός κόσμος. Βιοτεχνία. Κοινωνική οργάνωση. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία και μετεωρολογία.

Ήθη και Έθιμα: Υλικός βίος: Κόμμωση – καλλωπισμός. Κοινωνικός βίος: Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Πνευματικός βίος: Έθιμα λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία.

Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος: Ένδυμα – υπόδεση. Βιοτεχνία. Δημώδης ποίηση – Μουσική και χοροί. Μύθοι – παραμύθια – ευτράπελες διηγήσεις. Παραδόσεις. Παροιμίες – γνωμικά. Αινίγματα – λογοπαίγνια.

Άλλα: Πρόλογος. Πληροφορητές.

1118. **Φλώρου** Μαρία, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τις Ράχες Φθιώτιδας*,

Αριθμός χειρογράφου: 76, 1995-96, σελ. 80

Κοινωνική Συγκρότηση: Κατοικία. Επαγγελματικός βίος. Φυτικός κόσμος. Ζωικός κόσμος. Κοινωνική οργάνωση. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία. Μετεωρολογία. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Καλλωπισμός. Κόμμωση. Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Θρησκεία. Λαϊκό εορτολόγιο.

Λαϊκή Τέχνη: Ένδυμα. Υπόδεση. Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Ευχές. Αποτροπές. Κατάρες. Αφορισμοί. Όρκοι. Βλασφημίες. Ύβρεις. Υβριστικά σχήματα. Δημώδης ποίηση. Μουσική. Χοροί. Μύθοι. Παραμύθια. Ευτράπελες διηγήσεις. Ανέκδοτα. Παροιμίες. Παροιμιώδεις φράσεις. Γνωμικά. Γλωσσικός θησαυρός.

Άλλα: Μαγνητοσκοπήσεις.

1119. **Φωτοπούλου** Μαρία, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τη Μακρυρράχη*

Φθιώτιδας, Αριθμός Αρχείου: 1023, 2001-02, σελ. 95

Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Κατοικία. Σχεδιάγραμμα της οικίας και περιγραφή της. Τροφές. Επαγγελματικός βίος: Γεωργία. Αμπελουργία. Ελαιοκομία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες και ασχολίες. Φυτικός κόσμος. Ποιμενική ζωή. Μελισσοκομία. Κυνήγι. Αλιεία. Ζωικός κόσμος. Βιοτεχνία. Κοινωνική οργάνωση. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία και μετεωρολογία. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Υλικός βίος: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Επαγγελματικός βίος: Έθιμα των γεωργών. Κοινωνικός βίος: Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Πνευματικός βίος: Θρησκεία (λαϊκή πίστη και λατρεία). Έθιμα του λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία και σχετικές δεισιδαίμονες αντιλήψεις και συνήθειες.

Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος: Σχεδιάγραμμα της οικίας και περιγραφή της. Ένδυμα. Υπόδεση. Βιοτεχνία. Χαιρετισμοί κλπ. Δημώδης ποίηση. Μουσική και χοροί. Μύθοι. Παραμύθια. Ευτράπελες διηγήσεις και ανέκδοτα. Παροιμίες. Αινίγματα – γλωσσοδέτες.

Άλλα: Εισαγωγή. Πληροφορητές.

1120. **Χονδροδήμος** Δημήτριος, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τα Καμένα Βούρλα*

Φθιώτιδας, Αριθμός χειρογράφου: 3012, 2016-17, σελ. 58

Κοινωνική συγκρότηση: Υλικός βίος: Κατοικία. Τροφές. Επαγγελματικός βίος: Γεωργία. Αμπελουργία. Ελαιοκομία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες και ασχολίες. Φυτικός κόσμος. Ποιμενική ζωή. Μελισσοκομία. Κυνήγι. Αλιεία. Ζωικός κόσμος. Βιοτεχνία. Κοινωνική οργάνωση. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία και μετεωρολογία. Μαντική.

Ήθη και έθιμα: Υλικός βίος: Κόμμωση. Καλλωπισμός. Επαγγελματικός βίος: Έθιμα των γεωργών. Κοινωνικός βίος: Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Πνευματικός βίος: Θρησκεία. Έθιμα του λαϊκού εορτολογίου. Μαγεία και σχετικές δεισιδαίμονες αντιλήψεις και συνήθειες.

Λαϊκή τέχνη: Υλικός βίος: Ένδυμα. Υπόδεση. Βιοτεχνία. Δημόδης ποίηση. Μουσική και χοροί. Μύθοι - παραμύθια - ευτράπελες διηγήσεις και ανέκδοτα από το γλωσσικό θησαυρό.

Άλλα: Πρόλογος.

1121. **Ψωρογιάννη** Χριστίνα, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τα Λουτρά Υπατής*

Φθιώτιδας, Αριθμός χειρογράφου: 935, 2001-02, σελ. 26

Κοινωνική Συγκρότηση: Υλικός βίος: Κατοικία. Τροφές. Επαγγελματικός βίος: Γεωργία. Αμπελουργία. Ελαιοκομία. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες και ασχολίες. Ποιμενική ζωή. Μελισσοκομία. Κυνήγι. Βιοτεχνία. Λαϊκή ιατρική. Αστρολογία. Μαντική.

Ήθη και Έθιμα: Υλικός βίος: Κόμμωση – καλλωπισμός. Επαγγελματικός βίος: Έθιμα των γεωργών. Κοινωνικός βίος: Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Πνευματικός βίος: Θρησκεία. Έθιμα εορτολογίου. Μαγεία.

Λαϊκή Τέχνη: Υλικός βίος: Ένδυμα – υπόδεση. Βιοτεχνία. Δημόδης ποίηση. Μύθοι. Παραδόσεις. Παροιμίες-γνώμικά. Αινίγματα από τον γλωσσικό θησαυρό.

Β. Ήθη και Έθιμα

Ο κύκλος της ζωής

1122. **Μητσοπούλου** Σταματία, *Συλλογή λαογραφικού υλικού Νεκροταφείου Λαμίας*

Φθιώτιδας, Αριθμός χειρογράφου: 1525, 2004-05, σελ. 54

Επιτύμβιες επιγραφές. Φωτογραφικό υλικό.

Γ. Λαϊκή Τέχνη

Λογοτεχνία

ι) Τραγούδι (ως κείμενο)

1123. **Παντίδου** Παρασκευή, *Συλλογή μοιρολογιών από την Λαμία*, Αριθμός

χειρογράφου: 529, 1999-00, σελ. 23

Μοιρολόγια.

✓ Λαογραφικές εργασίες της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Λαμίας

Α. Σύμμεικτα

1124. **Σιώκη** Ειρήνη, *Τα λαογραφικά στοιχεία του Γαρδικίου Ομιλαίων. Εργασία στο μάθημα της Λαογραφίας, 1985*

Κοινωνική Συγκρότηση: Κοινωνικές σχέσεις. Ο Βαενάς και ο τρύγος. Οι απιθώστρες.

Ήθη και Έθιμα: Σχολαρούδια. Το τάισμα της βρύσης και της φωτιάς. Ειδύλλια και έρωτες. Γάμος και χαρές. Γάμος με προξενιό. Τα έθιμα του γάμου στο Γαρδίκι. Τα καλημέρα (έθιμο και τραγούδι). Το χαροπούλι. Η μαγεία.

Λαϊκή Τέχνη: Η ονομασία του Γαρδικίου Ομιλαίων. Τα κάλαντα του Γαρδικίου Ομιλαίων. Τα καλημέρα (έθιμο και τραγούδι). Η ρόκα στα χέρια της Γαρδικιώτισας.

Άλλα: Εισαγωγή.

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

Κριτική παρουσίαση – προσέγγιση του υλικού

Α. Η έρευνα του λαϊκού πολιτισμού της Φθιώτιδας στα προπολεμικά χρόνια

Κείμενα περιηγητών

Η έρευνα του λαϊκού πολιτισμού και της εύρεσης λαογραφικών στοιχείων, σαφώς προϋπάρχει την έναρξη της επίσημης λαογραφικής έρευνας στα τέλη του 19ου αιώνα και τις αρχές του 20ού αιώνα. Όπως επισημαίνει ο Μ.Γ. Βαρβούνης, *«η πρακτική αυτή, η οποία οφείλεται στην επίδραση που η καθημερινή ζωή ασκεί στο έργο των συγγραφέων όλων των εποχών, συντέλεσε ώστε να διαθέτουμε πολλές και ποικίλες πηγές για επιμέρους μορφές του ελληνικού λαϊκού πολιτισμού, διαχρονικά, οι οποίες βεβαίως, σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να λάβουν τον χαρακτήρα μιας συστηματικής λαογραφικής επιστημονικής έρευνας. Για αυτό και στα πρώιμα αυτά στάδια αναφερόμαστε σε ‘λαογραφική παρατήρηση και καταγραφή’»*¹⁹⁸. Σε αυτή, λοιπόν, την πρώτη περίοδο, την οποία, τόσο η Άλκη Κυριακίδου-Νέστορος, όσο και αργότερα άλλοι ερευνητές, χαρακτηρίζουν ως “προ-επιστημονική” και στην οποία καταγράφονται τέτοιου είδους λαογραφικές παρατηρήσεις, κυριαρχούν δύο κατευθύνσεις, αφενός ο δρόμος προς την γνώση του τόπου και αφετέρου ο δρόμος προς την γνώση της ομιλούμενης γλώσσας¹⁹⁹. Στην πρώτη περίπτωση, όπου μελετάται ο τόπος εγγράφονται και τα κείμενα των περιηγητών.

---

¹⁹⁸ Μανόλης Γ. Βαρβούνης, «Ιστορική πορεία της ελληνικής Λαογραφίας: από τη λαογραφική παρατήρηση και καταγραφή στη σύγχρονη επιστημονική θεώρηση», στο Μανόλης Γ. Βαρβούνης – Μανόλης Γ. Σέργης (επιμ.), *Ελληνική Λαογραφία. Ιστορικά, Θεωρητικά, Μεθοδολογικά, Θεματικές*, τ. Α', σελ. 27. Επίσης, κατά τον Δημήτριο Β. Οικονομίδη αυτές οι προσπάθειες λέγονται *λαογραφικές παρατηρήσεις και ειδήσεις*. (Δημήτριος Β. Οικονομίδης, «Συμβολή εις την ιστορίαν της Ελληνικής Λαογραφίας», *Λαογραφία* 35 (1987-1989), σελ. 11).

¹⁹⁹ Κυριακίδου-Νέστορος, *Η Θεωρία της Ελληνικής Λαογραφίας. Κριτική Ανάλυση*, ό.π., σελ. 49.

Έτσι και στην περίπτωση της Φθιώτιδας έχουμε τέτοιες καταγραφές από ξένους περιηγητές²⁰⁰, που συγκεντρώνονται αποδελτιωμένες από τοπικούς ερευνητές, όπως ο Ν. Δαβανέλλος και ο Γ. Σταυρόπουλος για την ευρύτερη περιοχή της Λαμίας²⁰¹, ο Π. Δημάκης για την περιοχή της Ελάτειας στην Λοκρίδα²⁰², η Ι. Ζήση για όλη την Φθιώτιδα²⁰³ και ο Ι. Γιαννόπουλος γενικότερα για τη Ρούμελη²⁰⁴, με σημαντικά στοιχεία από την καθημερινή ζωή των ανθρώπων, που στη συνέχεια απασχόλησαν και την επίσημη Λαογραφία.

Παρόμοιες καταγραφές με αυτές των ξένων περιηγητών δημοσιεύουν και Έλληνες περιηγητές. Στα τέλη του 19ου αιώνα δημοσιεύονται τρία τέτοια κείμενα του Κ.Δ. Καπράλου, με τις εντυπώσεις του από το ταξίδι του στην Λαμία²⁰⁵, την Υπάτη²⁰⁶ και τα Λουτρά Υπάτης²⁰⁷, με σημαντικές λαογραφικές παρατηρήσεις. Άλλη μια σημαντική

---

²⁰⁰ Για την συμβολή των περιηγητών στην λαογραφική έρευνα, βλ. ενδεικτικά Μέγας, *Εισαγωγή εις την Λαογραφίαν*, ό.π., σελ. 241-247. – Λουκάτος, *Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία*, ό.π., σελ. 49-55. – Οικονομίδης, «Συμβολή εις την ιστορίαν της Ελληνικής Λαογραφίας», ό.π., σελ. 50-51. – Βαρβούνης, «Ιστορική πορεία της ελληνικής Λαογραφίας: από τη λαογραφική παρατήρηση και καταγραφή στη σύγχρονη επιστημονική θεώρηση», ό.π., σελ. 45-50. Επίσης για την συμβολή τους στην τοπική έρευνα, βλ. Δημήτριος Θ. Νάτσιος, *Θεματολογία Τοπικής Ιστορίας. Θεματολογικοί κύκλοι – προτεινόμενα θέματα – βιβλιογραφικός οδηγός*, Λαμία 2019, σελ. 26-27.

²⁰¹ Νίκος Ταξ. Δαβανέλλος – Γεώργιος Παν. Σταυρόπουλος, *Λαμία. Με τη γραφίδα των περιηγητών (1159-1940)*, Λαμία 2005.

²⁰² Παναγιώτης Γεωργίου Δημάκης, *Οι περιηγητές στην Ελάτεια. Προσαρμογή κειμένων – Παρουσίαση – Σχόλια*, 2010.

²⁰³ Ιωάννα Κ. Ζήση, «Η Λαμία στις περιγραφές ξένων περιηγητών: Έντουαρντ Σάρτον, “Ο Γύρος του κόσμου. Ταξίδι στην Ελλάδα. 1877”». Οι περιγραφές του περιηγητή Xentri Belle, για τη Φθιώτιδα – Λαμία», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης – Χρίστος Γαλάνης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 4ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (9, 10 και 11 Νοεμβρίου 2007)*, Λαμία 2010, σελ. 63-73.

²⁰⁴ Ιωάννης Γιαννόπουλος, «Η περιήγησις του Εβλιά Τσελεμπί ανά την Στερεά Ελλάδα», *Επετηρίς Εταιρείας Στερεοελλαδικών Μελετών* 2 (1969-1970), σελ. 139-198.

²⁰⁵ Κ.Δ. Καπράλος, «Λαμιακαί εντυπώσεις», *Εθνικόν Ημερολόγιον Κωνστ. Φ. Σκόκου έτους 1892*, σελ. 294-303.

²⁰⁶ Ο ίδιος, «Υπάτη. Οδοιπορικών σημείωμα», *Παρνασσός* 14 (1891), σελ. 167-174 [Αναδημοσίευση στο: *Απόλλων* 8 (1892), σελ. 88-90, 102-103].

²⁰⁷ Ο ίδιος, «Λουτρά Υπάτης (Οδοιπορικών σημείωμα)», *Παρνασσός* 15 (1892), σελ. 820-833.

προσωπικότητα της εποχής, η Καλιρρόη Παρρέν²⁰⁸, περιγράφει τις πλούσιες “λαογραφικές” εντυπώσεις από ταξίδι της στην Αταλάντη, τις Λιβανάτες και την γύρω περιοχή, το 1892. Αξίζει, να πούμε, πως η Παρρέν μιλά για μια σειρά από θέματα, που ενδιαφέρουν τη Λαογραφία, όπως για το φυσικό περιβάλλον, την εικόνα των οικισμών, την έλλειψη σχολικών μονάδων, την κοινωνική διαστρωμάτωση, την κοινωνική θέση των δύο φύλων, τις ασχολίες των κατοίκων, τα ήθη και έθιμα, την ενδυμασία, τους χορούς, τα πανηγύρια, το ζήτημα των τσιγγάνων και την σπογγαλεία²⁰⁹.

Ο Ν. Γ. Πολίτης και οι πρώτες συλλογές και δημοσιεύσεις για τη Φθιώτιδα

Πέρα από τις προαναφερθείσες καταγραφές, που αφορούν την γνώση του τόπου, σταδιακά ξεκινούν και οι πρώτες συλλογές, που αφορούν την γνώση της καθομιλουμένης γλώσσας. Η πρώτη συλλογή που εκδίδεται στην Φθιώτιδα με πλούσιο λαογραφικό - γλωσσολογικό υλικό είναι μια συλλογή 949 παροιμιών του Λαμιώτη φοιτητή της Νομικής Ιωάννη Βερέττα, που κατά κύριο λόγο προέρχονται από την Φθιώτιδα²¹⁰ και που εμπλουτίζεται λίγα χρόνια μετά με μία ακόμη συλλογή άλλων 195 παροιμιών²¹¹. Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί η προδρομική ενασχόληση ενός φοιτητή, συστηματικά για την εποχή του, με τη συλλογή παροιμιών, οχτώ χρόνια μόλις μετά τη γέννηση του ιδρυτή της επιστήμης της Λαογραφίας, του Νικολάου Γ. Πολίτη (1852-1921), ήτοι το 1860. Θα μπορούσαμε, επίσης, να υποθέσουμε πως οι συλλογές του Βερέττα αποτελούν ανταπόκριση στο εθνικό κάλεσμα του Υπουργείου των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Εκπαιδύσεως, με την υπ. αριθ. 1837 δημοσίευση παρατηρήσεων για τις μεθόδους που πρέπει να ακολουθούν οι δάσκαλοι για να συλλέξουν γλωσσικό – λαογραφικό υλικό, όπως λέξεις, φράσεις, παροιμίες, διηγήματα

---

²⁰⁸ Για την Καλιρρόη Παρρέν και τη σχέση της με την Ελληνική Λαογραφία, βλ. Ευδοκία Ολυμπίτου, «Αναζητήσεις και προσανατολισμοί της εθνικής ιδεολογίας: η πρώτη εικοσαετία της επιστήμης της Λαογραφίας και η δημιουργία του Λυκείου των Ελληνίδων», στο Έφη Αβδελλά (επιμ.), *Το Λύκειον των Ελληνίδων. 100 χρόνια*, Αθήνα 2010, σελ. 339-363.

²⁰⁹ Γιώργος Παν. Σταυρόπουλος, «Καλιρρόης Παρρέν μικρό οδοιπορικό στην Οπούντια Λοκρίδα (Αταλάντη – Λιβανάτες – Οπούντια Λοκρίδα)», *Φθιωτικά Χρονικά* 32 (2011), σελ. 61-80.

²¹⁰ Ιωάννης Φ. Βερέττας, *Συλλογή παροιμιών των νεότερων Ελλήνων μετά του παραλληλισμού προς τας των αρχαίων*, Λαμία 1860

²¹¹ Ο ίδιος, «Παροιμιαί των νεότερων Ελλήνων μετά παραλληλισμού προς τας των αρχαίων», *Βύρων* 3 (1878), σελ. 164-167, 281-285, 373-378, 435-441

και άλλες παραδόσεις του ελληνικού λαού²¹². Η συλλογή έχει ως βασικό της χαρακτηριστικό την προσπάθεια σύνδεσης της αρχαιότητας με την σύγχρονη, τότε, εποχή, μέσω του υλικού, δηλαδή των παροιμιών, που παραλληλίζονται με αντίστοιχες αρχαίες, κάτι το αναμενόμενο, καθώς η Ιστοριογραφία και η Λαογραφία της εποχής είχαν ως βασικό τους στόχο να βρεθούν τα απαραίτητα πολιτισμικά επιβιώματα (survivals)²¹³, που θα απαντούσαν στις θέσεις του γνωστού Αυστριακού Jakob Philipp Fallmerayer (1790-1861)²¹⁴. Για αυτό τον λόγο και η *Εφημερίδα των Φιλομαθών* θεωρεί τη συλλογή αυτή θετική και φιλότιμη συμβολή, ενώ προτρέπει οποιονδήποτε τιμά τον εθνικό βίο να την προμηθευτεί, γιατί διδάσκει και τέρπει²¹⁵. Ο Νικόλαος Γ. Πολίτης, ωστόσο, μάλλον διαφωνεί με την μέθοδο της συλλογής του Βερέττα, κάνοντας αυστηρή κριτική, επισημαίνοντας πως μερικές από τις αρχαίες παροιμίες είναι ανύπαρκτες και μερικές από τις δημώδεις είναι μεταφρασμένες από τις αρχαίες, αποδεικνύοντας πως ο ίδιος δεν είχε ως επιστημονικό αυτοσκοπό την εύρεση πλαστών

---

²¹² Βλ. την Εγκύκλιο υπ. αριθ. 1837 της 22/5/1857, στο Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη κ.ά. (επιμ.), *Ο Νικόλαος Γ. Πολίτης και το Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας (Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου, Μέγαρον Ακαδημίας Αθηνών, 4-7 Δεκεμβρίου 2003)*, τ. Β', Αθήνα 2012, σελ. 1132-1135. Επίσης, στο Κ.Ε.Ε.Λ. υπάρχει χειρόγραφο με απαντήσεις/συλλογές των δασκάλων στην/με βάση την παραπάνω εγκύκλιο. Μεταξύ αυτών καταχωρούνται και συλλογές από την Λαμία και την Μακρακώμη Φθιώτιδας. Βλ. Οικογένεια Νικολάου Πολίτη (καταθέτης), *Χειρόγραφα εκπαιδευτικών λειτουργών εις απαντήσεις εις την υπ' αριθ' 1837 υπουργικήν εγκύκλιον*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 01591, 1948.

²¹³ Βλ. σχετικά Loring M. Danforth, "The Ideological Context of the Search for Continuities in Greek Culture", *Journal of Modern Greek Studies* 2:1 (1984), p. 53-85.

²¹⁴ Ο Fallmerayer δημοσιεύει το 1830 μια μελέτη με τον ελληνικό τίτλο *Περί της καταγωγής των σημερινών Ελλήνων* και σημειώνει σε αυτή ότι «ουδέ σταγόν αίματος ελληνικού ρέει εις τας φλέβας των σημερινών Ελλήνων», θεωρώντας πως οι κατοικούντες την Ελλάδα του 19ου αιώνα ήταν απόγονοι Σλάβων και Αρβανιτών, αλλά και άλλων πληθυσμιακών ομάδων που περιθωριοποίησαν και σταδιακά αφομοίωσαν τους παλιούς Έλληνες. Βλ. Ι. Φ. Φαλλμεράυερ, *Περί της καταγωγής των σημερινών Ελλήνων*, Κ.Π. Ρωμανός (μτφ.), Αθήνα 1984. Βλ. επίσης Γιώργος Βελούδης, *Ο Jakob Philipp Fallmerayer και η γένεση του ελληνικού ιστορισμού*, Αθήνα 1982. Για την αντίδραση της Λαογραφίας στις θέσεις αυτές, βλ. Βαγγέλης Αντ. Καναβούρας, «Ο Jakob Phillip Fallmerayer και η Ελληνική Λαογραφία», *Φιλολόγος* 13 (1978), σελ. 294-300. – Μιχάλης Γ. Μερακλής, «Ο Φαλλμεράγερ και η Ελληνική Λαογραφία», στο Ευάγγελος Χρυσός (επιμ.), *Ένας νέος κόσμος γεννιέται. Η εικόνα του Ελληνικού Πολιτισμού στη Γερμανική επιστήμη κατά τον 19ο αι.*, Αθήνα 1996, σελ. 269-276.

²¹⁵ *Εφημερίδα των Φιλομαθών*, Έτος Θ' (1865), σελ. 1685

πολιτισμικών επιβιωμάτων, αλλά την σωστή καταγραφή του υλικού²¹⁶. Διαφορετική είναι βέβαια η αντιμετώπιση της συμβολής του Βερέττα από τους ντόπιους κατοπινούς μελετητές. Θεωρήθηκε από όλους, και πράγματι είναι, ως ο πρώτος Λαογράφος της Φθιώτιδας, ίσως και της Ρούμελης, καθιστώντας με την συλλγή του, το 1860 ως το γενέθλιο της Φθιωτικής Λαογραφίας²¹⁷. Επίσης, τονίζουν το σπουδαίο γεγονός πως σε μια μικρή επαρχιακή πόλη, όπως η Λαμία, εκδίδεται μια τόσο ογκώδης συλλογή παροιμιών σε μια εποχή με τεράστιες εκδοτικές δυσκολίες²¹⁸. Χαρακτηριστικά τα λόγια του Δημήτριου Νάτσιου, δείχνουν την σημασία που προσδίδουν οι τοπικοί – λόγιοι ερευνητές στην συλλογή: «*όταν ο Νικόλαος Πολίτης, ο πατέρας της Ελληνικής Λαογραφίας, ήταν μόλις έξι (6) ετών, το 1860, στην ακριτική και παραμεθόρια Λαμία²¹⁹, την πρωτεύουσα της Φθιώτιδας, τυπωνόταν το πρώτο λαογραφικό βιβλίο στην ελληνική επαρχία και το δεύτερο στην, τότε, ελληνική επικράτεια!*»²²⁰.

Μία άλλη λαογραφική εργασία των χρόνων εκείνων είναι η αναλυτική περιγραφή και παρουσίαση των εθίμων του γάμου των ποιμένων της Φθιώτιδας και ιδιαίτερα των χωριών, που βρίσκονται στο όρος Όθρυς. Πέρα από τα έθιμα, παρατίθενται στοιχεία για τον αρραβώνα, για την προίκα, αλλά και άσματα που συνοδεύουν όλη την εθιμική διαδικασία. Ο συγγραφέας, που δεν υπογράφει ολογράφως, μας πληροφορεί πως η καταγραφή αυτή προέρχεται από αφήγηση γυναίκας κτηνοτρόφου²²¹. Πρόκειται για

---

²¹⁶ Ν.Γ. Πολίτης, *Μελέται περί του Βίου του Ελληνικού Λαού. Παροιμιαί*, τ. Α', Εν Αθήναις 1899, σελ. μδ-με.

²¹⁷ Νάτσιος, «Φθιωτικά λαογραφικά βιβλία 1860-1988», ό.π., σελ. 65-67.

²¹⁸ Τάκης Λάππας, «Ένα λαμιώτικο βιβλίο», *Φθιώτις* 3 (1955), σελ. 36. – Θεοκ. Α. Λαϊνάς, «Ιωάννης Φ. Βερέττας. Ο πρώτος λαογράφος της Φθιώτιδος», *Στερεά Ελλάς* 36 (1972), σελ. 22-25. – Δημήτριος Θ. Νάτσιος, «Τα Λαμιώτικα βιβλία του ΙΘ' αιώνα», *Φθιωτικά Χρονικά* 2 (1981), σελ. 192, 194. – Ο ίδιος, «Φθιωτικά λαογραφικά βιβλία 1860-1988», *Φθιωτικά Χρονικά* 10 (1989), σελ. 65-67.

²¹⁹ Θα μπορούσαμε να υποθέσουμε πως το πρώιμο ερευνητικό ενδιαφέρον για την ακριτική Φθιώτιδα έγκειται ακριβώς στην γεωγραφική της θέση, δίπλα στα σύνορα του νεοσύστατου ελληνικού κράτους. Ίσως λοιπόν η συλλογή αυτή να είχε ως σκοπό την απόδειξη της ελληνικότητας της σημαίνουσας αυτής περιοχής. Για κάτι αντίστοιχο βλ. Ευάγγελος Γρ. Αυδίκος, «Επιτόπια έρευνα και τοπικές εξουσίες», στου ίδιου, *Η Θράκη και οι άλλοι. Ιχνηλατώντας τα πολιτισμικά όρια και την ιστορική μνήμη*, Αθήνα 2007, σελ. 123.

²²⁰ Νάτσιος, «Φθιωτικά λαογραφικά βιβλία 1860-1988», ό.π., σελ. 65-67.

²²¹ Η εργασία αυτή διαφέρει σημαντικά από τις περισσότερες της εποχής αυτής. Δεν βασίζεται στην λημματογραφική μέθοδο, αλλά σε μια καλή περιγραφή των εθίμων του γάμου, που αφηγείται μέλος της κοινότητας μέσα από τα βιώματα της.

μία καλή καταγραφή που μας δίνει σημαντικές πληροφορίες για τα έθιμα του γάμου σε μία συγκεκριμένη ομάδα, τους ποιμένες, που είναι πιθανόν και μετακινούμενοι, Σαρακατσάνοι²²².

Εκτός αυτών των μεμονωμένων καταγραφών, σημαντική είναι και η συνεισφορά του πατέρα της Ελληνικής Λαογραφίας, Νικολάου Γ. Πολίτη, που προσπαθεί να συγκεντρώσει σταδιακά λαογραφικό υλικό από όλη την Ελλάδα. Άλλωστε τα ενδιαφέροντα του Νικολάου Γ. Πολίτη είχαν καθοριστεί από τις ανάγκες της εποχής, ήτοι την τεκμηρίωση της συνέχειας και της συνοχής του εθνικού βίου, μέσω των μνημείων του λόγου. Κινούμενος σε αυτή την κατεύθυνση ο Πολίτης αποστέλλει εγκυκλίους στους εκπαιδευτικούς λειτουργούς της Δημόσιας Εκπαίδευσης με σκοπό να τους ευαισθητοποιήσει και να συλλεχθεί, πιο εύκολα, αξιόπιστο υλικό, από όλο τον Ελλαδικό χώρο, που θα αποδείκνυε και την πολυπόθητη ενότητα στον χώρο. Καταφέρνει, λοιπόν, να δημιουργήσει έναν τεράστιο κύκλο επαφών με δασκάλους²²³, το υλικό των οποίων αξιοποιεί στις πρώτες του μελέτες, αλλά και αρχειοθετεί, καταρτίζοντας την δική του λαογραφική ύλη, την “Ύλη Πολίτου”²²⁴. Ο Πολίτης, λοιπόν, δημοσιεύει μία παράδοση με τίτλο “Η Λάμνα του δένδρου” από το Γαρδίκι σε δημοσίευμα του με θέμα τις ελληνικές παραδόσεις²²⁵, την οποία αναδημοσιεύει²²⁶ μαζί με άλλες τέσσερις παραδόσεις, με τίτλους: “Το γυναικόκαστρο” από τους

---

²²² Ε. Δ., «Περί του γάμου των ποιμένων του Όθρυος», *Αθήναιον* 4 (1875), σελ. 89-101 [Αναδημοσίευση στα: *Εστία* 77 (1877), σελ. 386-390 και *Νεολόγου Εβδομαδιαία Επιθεώρησις*, τ. Γ', 1894, σελ. 938-939, 948, 965-968].

²²³ Για την δημιουργία του μεγάλου δικτύου δασκάλων – συλλεκτών από το Ν.Γ. Πολίτη, βλ. ενδεικτικά Ρέα Κακάμπουρα-Τύλη, «Ο Ν.Γ. Πολίτης και οι εκπαιδευτικοί ως συλλογείς λαογραφικού υλικού», στο Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη κ.ά. (επιμ.), *Ο Νικόλαος Γ. Πολίτης και το Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας (Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου, Μέγαρον Ακαδημίας Αθηνών, 4-7 Δεκεμβρίου 2003)*, τ. Α', Αθήνα 2012, σελ. 325-342.

²²⁴ Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, «Αναδιφώντας την Ύλη Πολίτου. Ο Νικόλαος Πολίτης και οι συλλογείς λαογραφικού υλικού», στο Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη κ.ά. (επιμ.), *Ο Νικόλαος Γ. Πολίτης και το Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας (Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου, Μέγαρον Ακαδημίας Αθηνών, 4-7 Δεκεμβρίου 2003)*, τ. Β', Αθήνα 2012, σελ. 765-825.

²²⁵ Ν.Γ. Πολίτης, «Ελληνικές Παραδόσεις», *Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρίας της Ελλάδος* 1 (1883), σελ. 350.

²²⁶ Ο ίδιος, *Μελέται περί του βίου και της γλώσσης του Ελληνικού λαού. Παραδόσεις*, τ. Α', Αθήνα 1994 (Α' έκδοση 1904), σελ. 366.

Βελεσιώτες Δομοκού²²⁷, “Το άρμεγμα του φεγγαριού” από την Λοκρίδα²²⁸, “Ο αράπης” από τα Δύο Βουνά²²⁹, “Η χολέρα” από τη Λαμία²³⁰, σε μεγάλη συλλογή παραδόσεων από όλο τον ελλαδικό χώρο. Από την Ύλη Πολίτου δημοσιεύεται επίσης ένα κλέφτικο τραγούδι από την Υπάτη, με θέμα τον Θωδωράκη Γρίβα, που το είχε συλλέξει ο Σ. Ματσούκας το 1888²³¹. Δύο ακόμη συλλογές λαογραφικού υλικού από την Ύλη Πολίτου παραμένουν αδημοσίευτες και είναι αρχειοθετημένες στο Κέντρο Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας. Η πρώτη συλλογή υλικού χρονολογείται το 1912, προέρχεται από την Υπάτη, από τον φοιτητή Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών Γεώργιο Μπομπορίδη και περιγράφει το τοπικό έθιμο της Ιερουσαλής, το έθιμο του Αϊγιάννη του Κουδουνά, το τοπωνύμιο “Ανεμότρυπα”, χαρακτηριστική τοποθεσία της Υπάτης, που συνδέεται με νεράιδες, ένα τραγούδι σε ρυθμό τσάμικο και 6 δημοτικά τραγούδια με σχολιασμό, κυρίως, γλωσσικό²³². Η δεύτερη συλλογή περιέχει ένα παραμύθι από τη Λαμία με τίτλο “Ο αρκουδογιαννάκης”, που καταχωρήθηκε στο αρχείο το 1924 και δεν γνωρίζουμε το όνομα του συλλέκτη²³³. Τέλος, ο Νικόλαος Γ. Πολίτης σχολιάζει πολλές μετονομασίες κοινοτήτων από την Φθιώτιδα στις μελέτες του για τα τοπωνυμικά²³⁴.

Ταυτόχρονα συστήνεται και επίσημα η Ελληνική Λαογραφική Εταιρεία, η οποία εκδίδει το περιοδικό *Λαογραφία*, με πλούσιο λαογραφικό υλικό²³⁵. Η εταιρεία

---

²²⁷ Ο.π., σελ. 59.

²²⁸ Ο.π., σελ. 99.

²²⁹ Ο.π., σελ. 181.

²³⁰ Ο.π., σελ. 410.

²³¹ Γ.Α. Μέγας – Δ.Α. Πετρόπουλος – Γ.Κ. Σπυριδάκης, *Ελληνικά Δημοτικά Τραγούδια (Εκλογή)*, τ. Α', Εν Αθήναις 1962 (Φωτομηχανική ανατύπωση 2000), σελ. 257.

²³² Γεώργ. Μπουμπουρίδης, *Λαογραφική εργασία ποικίλης ύλης από την Υπάτη (1912)*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 00199, 1920. Το υλικό της συγκεκριμένης λαογραφικής συλλογής έχει επεξεργαστεί η Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, «Ανέκδοτο λαογραφικό υλικό από την Υπάτη στο Αρχείο Ν.Γ. Πολίτη του Κέντρου Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών», *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου “Η Υπάτη στην εκκλησιαστική ιστορία, την εκκλησιαστική τέχνη και τον ελλαδικό μοναχισμό” (Υπάτη 8-10 Μαΐου 2009)*, Αθήναι 2011, σελ. 337-360.

²³³ Ανυπόγραφο, *Ο αρκουδογιαννάκης*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 00530, 1924.

²³⁴ Ν.Γ. Πολίτης, *Τοπωνυμικά Α. Β. (Απόσπασμα της Λαογραφίας 4-5)*, Εν Αθήναις 1915, σελ. 10, 39-41, 44, 302. – Ο ίδιος, *Τοπωνυμικά (Ανατύπωσης της Λαογραφίας 5)*, Εν Αθήναις 1916, σελ. 8-10. – Ο ίδιος, «Τοπωνυμικά», *Λαογραφία* 7 (1917), σελ. 221-222.

²³⁵ Βλ. αναλυτικά για την Ελληνική Λαογραφική Εταιρεία, Κούζας, *Ελληνική Λαογραφική Εταιρεία. Η ιστορική διαδρομή της (1908-2008)*, ό.π.

ακολουθεί, πλέον ως επιστημονικό σωματείο με μεγαλύτερη οργάνωση, τα βήματα του ιδρυτή της και πατέρα της επιστήμης της Λαογραφίας Νικολάου Γ. Πολίτη, προκειμένου να συλλέξει και να δημοσιεύσει πολύτιμο υλικό. Ήδη στο δεύτερο τεύχος του περιοδικού δημοσιεύονται από τον Γεώργιο Πόμπο επωδές από την Φθιώτιδα²³⁶, ενώ ακολούθως, στο τέταρτο τεύχος του περιοδικού, αποστέλλονται στη διεύθυνση του περιοδικού τρία τραγούδια για τον Ελληνοτουρκικό πόλεμο, από την Μπρούφλιανη Σπερχειάδας (σημερινό Δίλοφο)²³⁷. Τα συγκεκριμένα τραγούδια απέστειλε ο δάσκαλος του χωριού Επαμεινώνδας Γεραντώνης, με την πληροφορία ότι τα συνέθεσε μια νεαρή κοπέλα²³⁸ από το χωριό η Μυγδαλινή Γκίτζα, που ήταν μόλις 21 ετών και μάλιστα εγγράμματη. Σημαντικά, ωστόσο, είναι τα σχόλια του περιοδικού με βάση τις πληροφορίες που δίνει ο Γεραντώνης. Σημειώνει πως τα τραγούδια προκαλούν ιδιαίτερη εντύπωση σε αυτούς που τα ακούν, επειδή η Μυγδαλινή τα τραγουδά σε ήχους γνωστούς παλιών δημοτικών τραγουδιών. Αυτό το φαινόμενο στην επιστήμη της Εθνομουσικολογίας είναι ιδιαίτερα συνηθισμένο και λέγεται προσομοίωση ποιητικών κειμένων σε σκοπούς – πρότυπα²³⁹. Ακόμη, η διεύθυνση του περιοδικού παρατηρεί

---

²³⁶ Γεώργ. Α. Πομπός, «Επωδαί εκ Φθιώτιδος», *Λαογραφία* 2 (1910), σελ. 464-465.

²³⁷ Επαμειν. Γεραντώνης, «Τραγούδια του ελληνοτουρκικού πολέμου ποιηθέντα υπό Μυγδαλινής Δ. Γκίτζα», *Λαογραφία* 4 (1913), σελ. 688-690.

²³⁸ Φαίνεται ιδιαίτερα περιέργο το γεγονός, πως μία νεαρή κοπέλα δημιούργησε αυτά τα τραγούδια. Πολύ περισσότερο, μας εντυπωσιάζει η δημιουργικότητα των γυναικών στην προ-βιομηχανική κοινωνία. Για το θέμα αυτό, για τις γυναίκες λαϊκές ποιήτριες μίλησε ο Στίλπων Π. Κυριακίδης, «Τι είναι το δημοτικό τραγούδι. Ανδρικά και γυναικεία τραγούδια. Η γυνή ως λαϊκή ποιήτρια», στου ίδιου, *Το Δημοτικό Τραγούδι*, Αθήνα 1990, σελ. 77-109. Σημείωσε μεταξύ άλλων και για την Μυγδαλινή Γκίτζα: «Πολλά άσματα, εις διάφορα περιστατικά τοπικού ή και γενικότερου ενδιαφέροντος αναφερόμενα, έχουν ποιήτριας γυναικάς. Είναι δε ταύτα και δίστιχα και πολύστιχα (...) τρία δε άσματα, δημοσιευθέντα εν *Λαογραφία* και αναφερόμενα εις τον πόλεμον, έχουν ποιήτριαν την εκ Φθιώτιδος κόρην του λαού Μυγδαλινήν Γκίτζα». (Ο.π., σελ. 101-102).

²³⁹ Σύμφωνα με τη Ρενάτα Δαλιανούδη «το φαινόμενο του δανεισμού μιας μελωδίας και της προσαρμογής άλλων στίχων πάνω σ' αυτήν (...) είναι σύνθετες και συμβατό τόσο με τη δημοτική μουσική, όσο και με τη βυζαντινή μουσική μας παράδοση. Οι μελωδίες αυτές, οι οποίες είναι κατά κανόνα ευκολομνημόνευτες και απλές, λειτουργούν σαν σκοποί - πρότυπα, πάνω στους οποίους προσομοιώνονται διαφορετικά ποιητικά κείμενα, τα οποία στην αρχαία Ελλάδα ονομάζονταν μουσικοί νόμοι και στα βυζαντινά χρόνια ιδιόμελα». (Ρενάτα Δαλιανούδη, «Μελοποίηση παραδοσιακού τραγουδιού: προσομοίωση ή νεωτερικότητα; Μελέτη περίπτωσης το τραγούδι “Πέρα στους πέρα κάμπους” για το θεατρικό έργο Καίσαρ και Κλεοπάτρα, 1962», στο Ιωάννης Φούλιας – Πέτρος Βούβαρης – Κώστας Καρδάμης – Κώστας Χάρδας

πως δεν είναι δημοτικά τα τραγούδια, γιατί δεν έχουν διαδοθεί, δεν τα έχει παραλάβει και ενστερνιστεί ο λαός, αλλά και γιατί αποτελούν ατομική δημιουργία. Ωστόσο, έχουν όλα τα αναγκαία στοιχεία, καθώς έχουν δημιουργηθεί κατά τον τύπο των δημοτικών τραγουδιών και εκφράζουν λαϊκά συναισθήματα και με λίγες μεταβολές θα προσλάβουν τον τύπο των διαδεδομένων δημοτικών τραγουδιών²⁴⁰. Άλλωστε όπως επισημαίνει και ο Γιώργος Βοζίκας: «είναι γνωστό πως το δημοτικό τραγούδι, αν και αντιπροσωπεύει μια συλλογική έκφραση, στην αφετηρία του είναι μια προσωπική δημιουργία, μια μουσική και ποιητική αποτύπωση των συναισθημάτων ή των ιδεών ενός ατόμου (...) Η συλλογικότητα του δημοτικού τραγουδιού είναι το αποτέλεσμα μιας μακράς κοινωνικής διαδικασίας στην οποία λαμβάνουν μέρος με μια ποικιλία βαθμών συμμετοχής όλα τα μέλη μιας κοινότητας. Μέσα από αυτή τη διαδικασία το τραγούδι αποκτά γνωρίσματα της κοινότητας μέσα στην οποία τραγουδιέται και ο αρχικός προσωπικός χαρακτήρας του τραγουδιού χάνεται και τελικά παύει να ενδιαφέρει. Το κατ' αρχήν προσωπικό τραγούδι μετατρέπεται σε δημοτικό τραγούδι και εκφράζει πλέον όχι μόνο το άτομο που το εμπνεύστηκε αλλά ολόκληρη την κοινωνία, ολόκληρο το κοινωνικό και συμβολικό σύστημα της τοπικής κοινωνίας»²⁴¹.

Οι πρώτες καταγραφές δημοτικής μουσικής

Την ίδια περίοδο έχουν ξεκινήσει και οι πρώτες συστηματικές καταγραφές δημοτικής μουσικής, χωρίς ωστόσο ηχογράφιση. Μία τέτοια συλλογή καταρτίζει ο Γεώργιος Παχτικός (1869-1916), που περιλαμβάνει 260 τραγούδια από όλο τον ελλαδικό χώρο,

---

(επιμ.), *7ο Διατμηματικό Μουσικολογικό Συνέδριο: "Μουσική, λόγος και τέχνες"* (Πρακτικά διατμηματικού συνεδρίου υπό την αιγίδα της Ελληνικής Μουσικολογικής Εταιρείας, Κέρκυρα, 30 Οκτωβρίου – 1 Νοεμβρίου 2015), Θεσσαλονίκη 2016, σελ. 407).

²⁴⁰ Για το θέμα της διάδοσης των ατομικών αυτών δημιουργιών στον λαό και την λειτουργία ως δημόδη άσματα, βλ. Ν. Γ. Πολίτης, *Γνωστοί ποιηταί δημοτικών ασμάτων*, Εν Αθήναις 1916 – Μερακλής, *Ελληνική Λαογραφία. Κοινωνική Συγκρότηση – Ήθη και Έθιμα – Λαϊκή Τέχνη*, ό.π., σελ. 337-339. – Αλέξης Πολίτης, *Το Δημοτικό Τραγούδι*, Ηράκλειο 2011, σελ. 140-146. – Αριστείδης Ν. Δουλαβέρας, *Λαογραφία του Έντεχνου Λαϊκού Λόγου. Παράδοση και Νεωτερικότητα*, τ. Α', Θεσσαλονίκη 2020, σελ. 161-163.

²⁴¹ Γιώργος Βοζίκας, «Ζητήματα μεθόδου και έρευνας του δημοτικού τραγουδιού, με αφορμή μια τοπική συλλογή δημοτικών τραγουδιών περιοχής των Σερρών (Βιβλιοπαρουσίαση)», *Σερραϊκά Χρονικά* 19 (2019), σελ. 260-261.

προερχόμενα από επιτόπιες έρευνες από το 1888 μέχρι το 1904²⁴². Αξίζει να αναφερθεί, πως ο Παχτικός υπήρξε σημαντικός συλλέκτης-ερευνητής, που πρώιμα φάνηκε να έχει συγκεκριμένη μεθοδολογία²⁴³, αλλά και να επεκτείνεται σε μια τεράστια εδαφική περιοχή έρευνας. Πέρα από το κείμενο του τραγουδιού υπάρχει και η καταγραφή του σκοπού στο σύστημα της ευρωπαϊκής σημειογραφίας, αλλά και η πληροφορία για τον ρυθμό που χορεύεται το κάθε τραγούδι. Μάλιστα, έχει ειπωθεί, πως ο τρόπος εργασίας του αποτελούσε, αν και πολύ πρώιμα, τη γέφυρα μεταξύ των επιστημών της (Μουσικής) Λαογραφίας και της Εθνομουσικολογίας²⁴⁴. Στην συλλογή παρουσιάζονται και 3 δημοτικά τραγούδια από την Φθιώτιδα, που έχουν υπαγορευθεί από τον γυμνασιάρχη Χρήστο Χατζηχρήστο. Είναι “Η Παρασκευούλα”, που τραγουδιέται σε χωριά της Φθιώτιδας και χορεύεται σε ρυθμό τσάμικο, το “Απόψ θελ’ αρματωθώ”, που είναι πατινάδα και τραγουδιέται στη Λαμία και στα περίχωρα και “Τα χιόνια και τα κρούσταλλα”, που τραγουδιέται στην Λαμία και τα περίχωρα σε μονωδία από βαρύτονο²⁴⁵, συνήθως, γέροντα, αλλά αποδίδεται και χορευτικά²⁴⁶.

Προς την ίδια κατεύθυνση κινούνται και οι προσπάθειες της Μέλπω Μερλιέ (1890-1979), μιας σημαντικής εξω-πανεπιστημιακής λαογράφου²⁴⁷, που ερεύνησε

---

²⁴² Για τις πρώτες συστηματικές καταγραφές δημοτικής μουσικής με επιτόπια έρευνα στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα, βλ. Μαρία Γ. Ανδρουλάκη, «Η δημοτική μουσική ως πεδίο έρευνας. Παλαιές εκφάνσεις και σύγχρονες προοπτικές», στο Μανόλης Γ. Βαρβούνης – Μανόλης Γ. Σέργης (επιμ.), *Ελληνική Λαογραφία. Ιστορικά, θεωρητικά, μεθοδολογικά, θεματικές*, τ. Α΄, Αθήνα 2012, σελ. 702-703.

²⁴³ Στην συλλογή του υπήρχε κεφάλαιο “Τεχνικά”.

²⁴⁴ Ιωάννης Λυμπέρης, *Μουσικολαογραφικές και Εθνομουσικολογικές προσεγγίσεις των Ελληνικών Δημοτικών Τραγουδιών. Θεωρίες, μέθοδοι και καταγραφές*, Διπλωματική Εργασία, Αθήνα 2014, σελ. 70-71. Βέβαια η συλλογή δέχεται κριτική από τον Μάρκο Δραγούμη για τα λάθη της στη μετρική, που επισημαίνει πως πρέπει να επανεκδοθεί βελτιωμένη. Βλ. Μάρκος Δραγούμης, «Η συλλογή Παχτικού και το πρόβλημα των μουσικών καταγραφών της», στον ίδιο, *Η παραδοσιακή μας μουσική*, τ. Α΄, Αθήνα 2003, σελ. 52-60.

²⁴⁵ Ο Παχτικός χρησιμοποιεί τον όρο “βαρύτονος”, παρότι προέρχεται από την λόγια δυτική μουσική, και ειδικότερα από την όπερα.

²⁴⁶ Γεώργιος Δ. Παχτικός, *260 Δημόδη Ελληνικά Άσματα από του στόματος του Ελληνικού λαού*, τ. Α΄, Εν Αθήναις 1905, σελ. 345-350.

²⁴⁷ Βλ. Μέλπω Μερλιέ, *Το αρχείο της Μικρασιατικής Λαογραφίας. Πώς ιδρύθηκε – πώς εργάστηκε*, Αθήνα 1948. Για μια αποτίμηση του έργου της βλ. Μ.Γ. Μερακλής, «Η Μέλπω Μερλιέ, το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών και η Λαογραφία», στο Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης (επιμ.), *Κέντρο*

συστηματικά όλο τον ελλαδικό χώρο και επίσης εισήγαγε τον όρο “Μουσική Λαογραφία”²⁴⁸. Η Μερλιέ στόχευε αφενός στην συστηματοποίηση των ερευνών για την παραδοσιακή μουσική και αφετέρου στη δημιουργία ενός αρχείου, που θα συγκεντρώνονταν οι καταγραφές από τις έρευνες. Η πρώτη της κίνηση ήταν η δημιουργία του Συλλόγου Δημοτικών Τραγουδιών το 1930²⁴⁹, που θα αναλάμβανε τον προγραμματισμό και την οργάνωση της έρευνας. Καρπός της έρευνας ήταν η συγκέντρωση τραγουδιών από όλο τον Ελλαδικό χώρο και από τις περιοχές της Μικράς Ασίας, μεταξύ των οποίων συγκεντρώθηκαν 29 κλέφτικα τραγούδια από την επαρχία Λοκρίδας στην Φθιώτιδα και από την ευρύτερη περιοχή της Ρούμελης²⁵⁰.

Ο Δ. Λουκόπουλος και η συμβολή του στην έρευνα του λαϊκού πολιτισμού της Ρούμελης

Κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου, μία ακόμη εξέχουσα μορφή των ερασιτεχνών εξω-πανεπιστημιακών λαογράφων και συνεργάτης της Μέλπως Μερλιέ για ένα διάστημα, ο Δημήτριος Λουκόπουλος (1872-1943) δημοσιεύει μία σημαντική μελέτη για την ζωή των γεωργών σε όλη τη Ρούμελη, που θεωρείται, μαζί με άλλες εργασίες του, ως ένα από τα πρώτα έργα εθνογραφικής καταγραφής, που καλύπτει όλο το φάσμα της παραγωγής με μία δυναμική διαχρονική θεώρησή της. Ο Λουκόπουλος, όπως επισημαίνει ο Σ. Παπαδόπουλος, καταγράφει εξαντλητικά την παραδοσιακή

Μικρασιατικών Σπουδών. Εξηνταπέντε χρόνια επιστημονικής προσφοράς. Αποτίμηση και προοπτική, Αθήνα 1996, σελ. 45-56.

²⁴⁸ «Στη Μέλπω Μερλιέ οφείλουμε και τον όρο μουσική λαογραφία (...) Τον όρο αυτό χρησιμοποίησε για να περιγράψει την έρευνα της δημοτικής μουσικής κατά περιοχές, τη συλλογή πληροφοριών για τον τραγουδιστή και το χωριό του (τοπογραφία, κάτοικοι, μέσα συγκοινωνίας, συνθήκες ζωής, λαογραφία κλπ.) (...) Είναι φανερό ότι δίνει έμφαση στη λαογραφική θεώρηση του φαινομένου της μουσικής ως τμήματος της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Παράλληλα, υποδηλώνει τον ρόλο του ερευνητή της μουσικής, που πρέπει να συγκεράσει τους δύο επιστημονικούς τομείς, τη μουσικολογία και τη λαογραφία ή καλύτερα να ερμηνεύσει τη μουσική ως προϊόν συλλογικότητας, ως ενός κοινωνικού φαινομένου με τη μεθοδολογία της λαογραφικής επιστήμης. Υποδηλώνεται έτσι μία ολιστική θεώρηση της μουσικής ενός τόπου, μέσα από την οποία αναδεικνύεται και ο παράγων άνθρωπος», όπως πολύ περιεκτικά μας επισημαίνει η Μ. Ανδρουλάκη. (Ανδρουλάκη «Η δημοτική μουσική ως πεδίο έρευνας. Παλαιές εκφάνσεις και σύγχρονες προοπτικές», ό.π., σελ. 704).

²⁴⁹ Ο Σύλλογος Δημοτικών Τραγουδιών συνέστησε το Μουσικό Λαογραφικό Αρχείο, το οποίο σήμερα λειτουργεί προσαρτημένο στο Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών.

²⁵⁰ Μερλιέ Μέλπω, *Η Μουσική Λαογραφία στην Ελλάδα*, Αθήνα 1935, σελ. 41-43.

τεχνολογία, μελετώντας ταυτόχρονα τις οικονομικές σχέσεις που υπάρχουν ανάμεσα σε όλους τους εμπλεκόμενους στην παραγωγική διαδικασία και με ίση προσοχή και ενδιαφέρον τις νομικές, εθιμικές σχέσεις, που ρυθμίζουν τις οικονομικές δραστηριότητες, τις κοινωνικές σχέσεις, τις σχέσεις των γεωργών με τους αγίους στο πλαίσιο του εορταστικού κύκλου²⁵¹. Με μοναδικό προσόν, ανάμεσα σε άλλα, την βιωματική του σχέση με τον γεωργικό βίο, ο Λουκόπουλος παρουσιάζει πλήθος εθνογραφικού υλικού και για την Φθιώτιδα, με θέματα, όπως το εμπόριο, τα παζάρια, οι γύφτοι, τα χωράφια, τα ήθη και τα έθιμα, τις προλήψεις και τις δεισιδαιμονίες κ.ο.κ.²⁵² Παρά το γεγονός, πως ασχολήθηκε κατά κύριο λόγο με την Δυτική Στερεά, λόγω και της καταγωγής του από την Αιτωλοακαρνανία, οι μελέτες του τα επόμενα χρόνια δημοσίευονταν στα περιοδικά της Φθιώτιδας, δείγμα του υπερτοπικού ερευνητικού του έργου και της αποδοχής του, ως κορυφαίου λαογράφου της Ρούμελης. Άλλωστε οι Φθιωτοί συνάδελφοι του, εκτός της αναδημοσίευσης των άρθρων του, τον τίμησαν και με ειδικό αφιέρωμα²⁵³. Χαρακτηριστικά είναι τα αποχαιρετιστήρια λόγια του Γ.Α. Μέγα προς τον Δημήτρη Λουκόπουλο, λίγο μετά την εκδημία του: «*Αν εις τους δημοδιδασκάλους μας η ελληνική λαογραφία οφείλει πολλά, διότι αυτοί έρχονται πρώτοι μεταξύ των συλλογέων του λαογραφικού θησαυρού της χώρας, εις τον Δημήτριο Λουκόπουλο, που προήρχετο επίσης από τας τάξεις των δημοδιδασκάλων, οφείλεται πραγματικά ευγνωμοσύνη*»²⁵⁴.

---

²⁵¹ Στέλιος Παπαδόπουλος, «Ανασκόπηση της μεθόδου έρευνας του “υλικού βίου”», στον ίδιο, *Η χαλκοτεχνία στον ελληνικό χώρο (1900-1975) κατά τις προφορικές μαρτυρίες των χαλκουργών. Συμβολή στην εθνογραφική τεχνολογία*, τ. Α', Διδακτορική Διατριβή, Ναύπλιο 1982, σελ. 24.

²⁵² Δημήτρης Λουκόπουλος, «Τα παζάρια», *Νεοελληνικά Γράμματα* 25 (1935), σελ. 4. – Ο ίδιος, *Γεωργικά της Ρούμελης*, Αθήνα 1983² (Α' έκδοση 1938).

²⁵³ Ο ίδιος, «Ο Αηλιάς των Πουγκακίων», *Φθιώτις* 8 (1956), σελ. 29-30. – Ο ίδιος, «Ποιμενική ραψωδία», *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο* 2 (1958), σελ. 18-88. Βλ. και το αφιερωματικό άρθρο, Γ. Πριόνας, «Δημήτρης Λουκόπουλος – Ο αξέχαστος λαογράφος της Ρούμελης», *Φθιώτις* 11-12 (1957), σελ. 220-221.

²⁵⁴ Γεώργιος Α. Μέγας, «Δημήτριος Λουκόπουλος», *Νέα Εστία* 390 (1943), σελ. 1113-1114. Βλ. επίσης για τις πρωτοποριακές προσεγγίσεις του Λουκόπουλου στην έρευνα της γεωργικής ζωής στη Ρούμελη (π.χ. συνάρτηση πολιτισμού με την οικονομία – αποστάσεις από την λαογραφία της συνέχειας), Μ.Γ. Μερακλής, «Εισαγωγή», στο Δημήτρης Λουκόπουλος, *Γεωργικά της Ρούμελης*, Αθήνα 1983², σελ. V-XV. Βλ. επίσης, Ανδρομάχη Ι. Οικονόμου, *Υλικός Πολιτισμός. Θεωρία – Μεθοδολογία – Αξιοποίηση*, Αθήνα 2014, σελ. 124-126.

Υλικό από τη Φθιώτιδα στα Ζητήματα Ελληνικής Λαογραφίας του Γ.Α. Μέγα²⁵⁵

Κλείνοντας την πρώτη αυτή περίοδο, με κύρια χαρακτηριστικά τις λιγοστές τοπικές μελέτες και κυρίαρχες τις συλλογές υλικού από ευρύτερες περιοχές, που περιείχαν, όμως, λιγοστό υλικό και από τη Φθιώτιδα, θα ήταν παράλειψη μας να μην συνυπολογίσουμε το σημαντικό υλικό που παραθέτει ο Γ.Α. Μέγας (1893-1976) στα *Ζητήματα Ελληνικής Λαογραφίας*²⁵⁶. Τα *Ζητήματα Ελληνικής Λαογραφίας* αποτέλεσαν έναν σημαντικό οδηγό συλλογής λαογραφικού υλικού για όλους τους ερευνητές του λαϊκού πολιτισμού. Για να κατανοήσουν οι αναγνώστες τις οδηγίες αυτές, ο Μέγας τις συνόδευε με παραδείγματα από όλο τον ελλαδικό χώρο. Τα *Ζητήματα* δημοσιεύτηκαν σε μέρη στην Επετηρίδα του Κ.Ε.Ε.Α. Στο πρώτο μέρος γίνεται αναφορά στο τραπέζι της μακαριάς, δηλαδή της παρηγοριάς μετά την κηδεία, στην Αταλάντη Φθιώτιδας²⁵⁷. Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζονται λέξεις και φράσεις σχετικά με τον Ήλιο, ως θέμα της Αστρολογίας, στο Δαδί, την σημερινή Αμφίκλεια, Φθιώτιδας²⁵⁸ και αναφέρονται στα δρίματα, δηλαδή στις αποφράδες μέρες, του μήνα Μαρτίου στη Λαμία²⁵⁹. Στο επόμενο μέρος, ο Μέγας αναφέρεται στα έθιμα της παραμονής και της ημέρας των Θεοφανίων στη Φθιώτιδα²⁶⁰. Τέλος, στο τελευταίο μέρος των *Ζητημάτων* παρουσιάζει και το περισσότερο υλικό για την Φθιώτιδα, αφού περιγράφει τα έθιμα της Ανάστασης γενικά στη Φθιώτιδα²⁶¹ και τα έθιμα της Πρωτομαγιάς στον Μεγαπλάτανο

---

²⁵⁵ Για το πολύπλευρο και πολυσήμαντο επιστημονικό έργο του Γ.Α. Μέγα, βλ. ενδεικτικά Βαρβούνης, *Ο Γεώργιος Α. Μέγας (1893-1976) και η επιστημονική οργάνωση των ελληνικών λαογραφικών σπουδών*, ό.π. – Μ.Γ. Βαρβούνης – Γ.Χ. Κούζας (επιμ.), *Ο Γεώργιος Α. Μέγας και η Ελληνική Λαογραφία (Πρακτικά Ημερίδας)*, Αθήνα 2018.

²⁵⁶ Βλ. επίσης για τις δεισιδαίμονες συνήθειες σχετικές με τη φωτιά στην Ελάτεια Φθιώτιδας από αφήγηση πληροφορητή, Γ.Α. Μέγας, «Μαγικά και δεισιδαίμονα συνήθειαι προς αποτροπήν επιδημικών νόσων (τρυποπέρασμα, καινούργια φωτιά – διαβολοφωτιά, σίδερο)», *Επετηρίς Λαογραφικού Αρχείου* 4 (1943-1944), σελ. 46.

²⁵⁷ Ο ίδιος, «Ζητήματα Ελληνικής Λαογραφίας», *Επετηρίς Λαογραφικού Αρχείου* 2 (1940), σελ. 221.

²⁵⁸ Ο ίδιος, «Ζητήματα Ελληνικής Λαογραφίας», *Επετηρίς Λαογραφικού Αρχείου* 3 (1941-1942), σελ. 141.

²⁵⁹ Ο.π., σελ. 153.

²⁶⁰ Ο ίδιος, «Ζητήματα Ελληνικής Λαογραφίας», *Επετηρίς Λαογραφικού Αρχείου* 4 (1943-1944), σελ. 138.

²⁶¹ Ο ίδιος, «Ζητήματα Ελληνικής Λαογραφίας», *Επετηρίς Λαογραφικού Αρχείου* 5 (1945-1949), σελ. 42.

Λοκρίδας²⁶², ενώ αναφέρεται και στις μαγικές πράξεις την ημέρα της Πρωτομαγιάς στην ίδια κοινότητα²⁶³ και στον εορτασμό του Αγίου Ιωάννη του Ριγανά στην Αταλάντη στις 24 Ιουνίου²⁶⁴. Ακόμη, παρουσιάζει τη συνήθη πρακτική της συλλογής ιαματικών βοτάνων, ρίγανης και άλλων χόρτων για θεραπευτική αγωγή στο Δαδί, σημερινή Αμφίκλεια²⁶⁵ και περιγράφει την ονειρομαντεία σχετικά με τον γάμο στην Αταλάντη²⁶⁶ και τις μαγικές συνήθειες του Αγίου Μηνά στην Φθιώτιδα²⁶⁷. Όλο αυτό το υλικό είναι βέβαιο, πως προέρχεται από τοπικούς συλλέκτες, που το απέστειλαν στο Λαογραφικό Αρχείο την εικοσαετία που το διηύθυνε ο Μέγας. Η συγγραφή των *Ζητημάτων* έγινε παράλληλα με τη ταξινόμηση του υλικού αυτού και για αυτό συμπεριλαμβάνει στα *Ζητήματα* τα πιο κατάλληλα παραδείγματα από το υλικό, για να βοηθήσει τους ερευνητές²⁶⁸.

Αδημοσίευτα χειρόγραφα

Ήδη από την πρώτη αυτή περίοδο της λαογραφικής έρευνας της Φθιώτιδας ερευνητές αποστέλλουν, ανταποκρινόμενοι στο κάλεσμα της επιστημονικής Λαογραφίας, συλλογές στο Λαογραφικό Αρχείο. Οι ερευνητές αυτοί δεν κατάγονται από την περιοχή και δεν εστιάζουν στην συλλογή υλικού από μια μόνο περιοχή. Άλλωστε σε αυτή την περίοδο, η επιστημονική Λαογραφία δεν εστιάζει την προσοχή της στον τόπο, αλλά στην εξάπλωση ενός λαογραφικού φαινομένου στον χώρο. Όσα, λοιπόν, στοιχεία, προερχόμενα από τη Φθιώτιδα, στάλθηκαν στο Λαογραφικό Αρχείο, αποτελούσαν μέρος μεγαλύτερων υπερ-τοπικών συλλογών. Αυτές οι λιγοστές συλλογές αφορούσαν

---

²⁶² Ο.π., σελ. 59.

²⁶³ Ο.π., σελ. 62.

²⁶⁴ Ο.π., σελ. 71.

²⁶⁵ Ο.π., σελ. 75.

²⁶⁶ Ο.π., σελ. 77.

²⁶⁷ Ο.π., σελ. 91.

²⁶⁸ Όπως τονίζει ο Γ.Α. Μέγας τα *Ζητήματα* «παρέχουν σαφή υποτύπωση των θεμάτων της λαογραφικής έρευνας, διευκρινιζόμενων δια της παραθέσεως χαρακτηριστικών παραδειγμάτων. Ούτως εις χείρας των επιθυμούντων να συμβάλουν εις την λαογραφικήν εξερεύνησιν της Πατρίδος, δεν δίδεται απλόν και ξηρόν ερωματολόγιον, αλλά πλήρες και σαφές υπόδειγμα δια τε την συλλογήν και την επιστημονικήν κατατάξιν της ύλης». (Γ.Α. Μέγας, «Εκθέσεις των υπό του Λαογραφικού Αρχείου πεπραγμένων κατά τα έτη 1950 και 1951», *Επετηρίς Λαογραφικού Αρχείου* 6 (1950-1951), σελ. 327). Βλ. επίσης Γεώργιος Ν. Αικατερινιδής, «Συλλογή και διάσωση λαογραφικού υλικού. Στιγμές και φάσεις μιας μακράς προσπάθειας», *Λαογραφία* 41 (2007-2009), σελ. 448-449.

το επάγγελμα του Κρεοπώλη στη Λαμία, ως μέρος μια υπερ-τοπικής σχετικής εργασίας του σπουδαίου Βυζαντινολόγου και Λαογράφου Φαίδωνος Κουκουλέ²⁶⁹, ένα παραμύθι που δεν γνωρίζουμε τον συλλέκτη και κατατέθηκε από την Γεωργία Ταρσούλη²⁷⁰, δύο συλλογές υλικού από όλη την Ρούμελη από τον Κ. Σταυρόπουλο²⁷¹, διάφορες παροιμίες που κατέγραψαν συλλέκτες και απέστειλαν στον Γ.Α. Μέγα²⁷² και τέλος τρεις συλλογές που αφορούσαν συγκεκριμένες κοινότητες από την Φθιώτιδα (Αταλάντη²⁷³, Αμφίκλεια²⁷⁴ και Σπερχειάδα²⁷⁵), που αποτελούν ίσως τις πρώτες χειρόγραφες εργασίες που προσπάθησαν να καταγράψουν διάφορες πτυχές του καθημερινού βίου μιας συγκεκριμένης κοινότητας της Φθιώτιδας και όχι να καταγράψουν αποσπασματικά υλικό από μεγαλύτερες περιοχές. Η μία από αυτές τις συλλογές, μάλιστα, συλλέχθηκε από μαθητές του Γυμνασίου Αμφίκλειας. Η συλλογή έγινε στο πλαίσιο της εγκυκλίου 10287/1-1-1936 της Ακαδημίας Αθηνών και του Υπουργείου Παιδείας, η οποία απευθυνόταν στους “λειτουργούς της Μέσης και

---

²⁶⁹ Φ. Κουκουλέ, *Εκ του βίου των κρεοπωλών*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 00705, 1925. Για το σπουδαίο λαογραφικό έργο του Φαίδωνος Κουκουλέ, βλ. Βαρβούνης, «Ιστορική πορεία της ελληνικής Λαογραφίας: από τη λαογραφική παρατήρηση και καταγραφή στη σύγχρονη επιστημονική θεώρηση», ό.π., σελ. 42-43.

²⁷⁰ Γεωργία Ταρσούλη (καταθέτης), *Παραμύθια 52 συλλεγμένα από 1921 – 1928 εκ διαφόρων τόπων*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 01114, 1937.

²⁷¹ Κ. Σταυρόπουλος, *Γλωσσικόν υλικόν συλλεγν υπό Κ. Σταυροπούλου εις Ναυπακτίαν Φθιώτιδα και Φωκίδα εις τετράδιον*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 01460, 1940. – Ο ίδιος, *Υλικόν συλλεγν υπό Κωνστ. Σταυροπούλου εκ της Ναυπακτίας, Δωρίδος, Φθιώτιδος, Ευρυτανίας τον Σεπτέμβριον του 1928*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 01487, 1943.

²⁷² Γ. Α. Μέγας (καταθέτης), *Παροιμιαί καταγραφείσαι παρά διαφόρων προσώπων υπό Γ. Α. Μέγα*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 01118, 1937.

²⁷³ Μαρία Ιωαννίδου, *Λαογραφικά Αταλάντης από το έτος 1930*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 01312, 1938.

²⁷⁴ Μαθηταί του Γυμνασίου Αμφικλείας, *Συλλογή μαθητών του Γυμνασίου Αμφικλείας*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 01272, 1938.

²⁷⁵ Ελένη Κατσιμάνη, *Λαογραφική εργασία φοιτητριάς Ελένης Κατσιμάνη εκ περιφέρειας Σπερχειάδος (κοινωνική οργάνωσις, ζητήματα σχετικά με το παιδίον, με τον γάμον)*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 01598, 1949. Η Ελένη Κατσιμάνη ήταν φοιτήτρια του Γ.Α. Μέγα. Αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός πως η εργασία κατατέθηκε από τον ίδιο τον Μέγα στο πλαίσιο του Λαογραφικού Φροντιστηρίου του Πανεπιστημίου Αθηνών. Υλικό για τα έθιμα πριν την γέννηση του παιδιού από την εργασία της Ελένης Κατσιμάνη αξιοποιεί και ο Δημήτριος Σ. Λουκάτος. Βλ. Δημήτριος Σ. Λουκάτος, «Ο σύζυγος εις τα κατά την γέννησιν έθιμα και λαογραφικά ενδείξεις περί αρρενολογείας», *Επετηρίς Λαογραφικού Αρχείου* 8 (1953-1954), σελ. 150.

Δημοτικής Εκπαιδύσεως’’ και είχε ως στόχο τη συγκέντρωση και διάσωση λαϊκών μύθων και παραμυθιών²⁷⁶. Η συλλογή υλικού από μαθητές των σχολείων ήταν μία τακτική, που ενθάρρυνε η επιστήμη της Λαογραφίας και ειδικά ο καθηγητής Γεώργιος Α. Μέγας και η οποία συνεχίστηκε και τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια²⁷⁷.

Συμπερασματικά

Η πρώτη αυτή περίοδος ξεκινά με την πρώτη δημοσίευση λαογραφικής συλλογής, αυτή του Βερέττα, που εκδίδεται στην Λαμία το 1860, έτος που μπορεί να θεωρηθεί ως το γενέθλιο της μελέτης του λαϊκού πολιτισμού της Φθιώτιδας, χωρίς όμως να παρουσιαστεί στα επόμενα χρόνια κάποιος άξιος συνεχιστής για να δημοσιεύει ανάλογες μελέτες. Για αυτό και το υλικό που αναλύσαμε, προέρχονταν κατά κύριο λόγο: 1) από περιηγητές που μας έδωσαν στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού της περιοχής, 2) από συλλέκτες και ερευνητές ευρύτερης γεωγραφικής επικράτειας, όπως ο Παχτικός, η Μερλιέ και ο Λουκόπουλος, με τους δύο τελευταίους να ανήκουν σε μια ομάδα εξω-πανεπιστημιακών λαογράφων, που κάνουν επιτόπια εθνογραφική έρευνα, 3) από ‘‘ανώνυμους’’ ερασιτέχνες συλλέκτες, που ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμα της επιστημονικής Λαογραφίας και του ιδρυτή της Νικολάου Γ. Πολίτη για συλλογή και διάσωση λαογραφικού υλικού, και απέστειλαν τις συλλογές τους (λημματογραφική μέθοδος), που στη συνέχεια ο Πολίτης αξιοποίησε σε δικές του εργασίες, ή δημοσίευσε

---

²⁷⁶ Βλ. σχετικά Μαριλένα Παπαχριστοφόρου, «Παιδικές αφηγήσεις από τη Λιβαδειά και τη Θίσβη Βοιωτίας: Παρατηρήσεις σε δύο χειρόγραφα της Συλλογής Μαθητών του Λαογραφικού Αρχείου», *Επετηρίς της Εταιρείας Βοιωτικών Μελετών* 4:2 (2008), σελ. 551-553. – Η ίδια, «Ο Γεώργιος Α. Μέγας, η ιστορική – γεωγραφική θεωρία και η επιτόπια έρευνα», στο Μ.Γ. Βαρβούνης – Γ.Χ. Κούζας (επιμ.), *Ο Γεώργιος Α. Μέγας και η Ελληνική Λαογραφία (Πρακτικά Ημερίδας)*, Αθήνα 2018, σελ. 113-114.

²⁷⁷ Ο Γεώργιος Α. Μέγας σε παρουσίαση τέτοιας συλλογής στο περιοδικό *Λαογραφία* επισημαίνει τα εξής: «*Η σημασία της χρησιμοποίησεως των μαθητών των σχολείων διά την συλλογήν λαογραφικού υλικού είναι από πολλού ανεγνωρισμένη. Οι μαθηταί, ιδία των γυμνασίων, ως προερχόμενοι πολλάκις εξ ευρείας περιφερείας της υπαίθρου, αποτελούν πυκνόν δίκτυον συνεργατών και δύνανται, καταλλήλως καθοδηγούμενη, να συμβάλουν σπουδαίως εις την λαογραφικήν εξερεύνηση της πατρίδος των (...) δια μαθητών των σχολείων της στοιχειώδους και μέσης εκπαιδύσεως ολοκλήρου της Χώρας το Λαογραφικόν Αρχείον της Ακαδημίας Αθηνών ηδυνήθη προ ετών να πλουτίση εξόχως τας συλλογάς των μύθων και των παραμυθιών του*». (Γ.Α. Μέγας, «Βιβλιογραφία (Χρ. Κυπριανού, *Το Παγκύπριον Γυμνάσιον και η Λαογραφία*)», *Λαογραφία* 27 (1971), σελ. 429).

αυτουσίως στο περιοδικό *Λαογραφία*²⁷⁸, 4) από αδημοσίευτα χειρόγραφα, που εστάλησαν στο μοναδικό μέχρι τότε λαογραφικό αρχείο, ήτοι το Λαογραφικό Αρχείο της Ακαδημίας Αθηνών (ανεξάρτητα από την Ύλη Πολίτου), 5) από τα πλούσια παραδείγματα λαογραφικού υλικού από όλη την επικράτεια, που συμπεριέλαβε στα *Ζητήματα Ελληνικής Λαογραφίας* ο Γ.Α. Μέγας. Αυτό μας δείχνει πως δεν υπάρχει κάποια αυξημένη ανεξάρτητη ερευνητική κίνηση στη Φθιώτιδα μέχρι το 1950, αλλά κυρίως ανώνυμοι συλλογείς απέστελλαν τα αποτελέσματα των ερευνών τους σε επιστήμονες Λαογράφους ή σε επίσημους κρατικούς φορείς, όπως το Λαογραφικό Αρχείο.

Για λόγους συμβολικούς, από την περίοδο αυτή ξεχωρίζουμε τον πατέρα της Φθιωτικής Λαογραφίας Ιωάννη Βερέττα και αφετέρου τις συλλεκτικές και διασωστικές προσπάθειες των μεγάλων πανεπιστημιακών και εξω-πανεπιστημιακών λαογράφων, που αποκόμισαν υλικό και από τη Φθιώτιδα, ακολουθώντας τον σωστικό και συλλεκτικό χαρακτήρα της επιστήμης την εποχή εκείνη. Ως προς τις θεματικές του υλικού, κυριαρχούν τα ήθη και τα έθιμα, τα μνημεία του λόγου (όσα δηλαδή εμείς στην παρούσα έρευνα ονομάζουμε λαϊκή λογοτεχνία) και η μουσική. Εξαίρεση αποτελεί η πολυπρισματική εθνογραφική έρευνα του Δημητρίου Λουκόπουλου, που αποτυπώθηκε στο βιβλίο του *Γεωργικά της Ρούμελης* και αποτελεί προπομπό της επιτόπιας έρευνας, που η επίσημη Λαογραφία ακολουθεί μεταπολεμικά²⁷⁹. Ως προς τον

---

²⁷⁸ Παρά το γεγονός, πως η επίσημη Λαογραφία προέκρινε την τακτική αυτή, ήδη από τα πρώτα δέκα χρόνια της λειτουργίας της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας ο Στίλπων Κυριακίδης, ένας εκ των δύο συνεχιστών του Ν.Γ. Πολίτη (ο άλλος ο Γεώργιος Α. Μέγας) επισημαίνει μια σειρά από αρνητικές διαπιστώσεις για το ως τότε συντελεσμένο έργο. Αφενός αναφέρεται στην έλλειψη επιστημονικού υπόβαθρου στο δίκτυο των συλλογών, με αποτέλεσμα οι περισσότερες συλλογές να είναι επιστημονικά “άχρηστες”, αφετέρου σημειώνει πως δεν διεξήχθησαν οι απαιτούμενες αποστολές για λαογραφική έρευνα στο πεδίο, ούτε διαγωνισμοί για συναγωγή λαογραφικής ύλης. Ωστόσο, υποχρεώνεται και ο ίδιος να επικαλεστεί και πάλι την βοήθεια εθελοντών μη ειδικών, ιδιαίτερα δασκάλων, καθώς ούτε οι δυνάμεις ούτε ο χρόνος του επιστημονικού προσωπικού του Λαογραφικού Αρχείου επαρκεί. Για να αποφευχθούν, ωστόσο, οι αστοχίες, που ο ίδιος επεσήμανε, προαναγγέλλει την σύνταξη οδηγιών (τακτική, που παγιώθηκε στην συνέχεια) προς τους συλλογείς, που θα περιλαμβάνουν τα θέματα έρευνας και συμβουλές για τον τρόπο περισυλλογής και καταγραφής. (Στίλπων Κυριακίδης, «Εγκύκλιος προς τους λειτουργούς της Μέσης και Δημοτικής Εκπαίδευσης διά την συλλογήν λαογραφικής ύλης», *Λαογραφία* 8 (1921), σελ. 236-239).

²⁷⁹ Σύμφωνα με τον Σ. Παπαδόπουλο το 1925 μπορεί να θεωρηθεί ως έτος γεννήσεως της εθνογραφικής τάσης στην ελληνική Λαογραφία, χάρη στις σημαντικές πρώτες εκδόσεις των μελετών της Αγγελικής

χώρο των συλλογών, το υλικό αυτή την περίοδο αφορά τον λαό της υπαίθρου της Φθιώτιδας, όπως συνέβαινε κατά κόρον προπολεμικά. Όλες αυτές οι προσπάθειες αποτελούν, δίχως άλλο, τα πρώτα βήματα για μία πιο συστηματική μελέτη του λαϊκού πολιτισμού της Φθιώτιδας, με κύρια, όμως, χαρακτηριστικά την ληματογραφική μέθοδο, την μη συνάρτηση του υλικού με το κοινωνικό περιβάλλον, στο οποίο γεννιέται, την αποκλειστική εξέταση των μνημείων του λόγου και την παραμέληση, με εξαίρεση την εργασία του Λουκόπουλου, της μελέτης του υλικού βίου.

Χατζημιχάλη (*Ελληνική Λαϊκή Τέχνη: Σκόρος*) και του Δημητρίου Λουκόπουλου (*Αιτωλικά οικήσεις, σκεύη και τροφαί*), που ξέφυγαν από την ληματογραφική προσέγγιση, που κυριαρχούσε. Τα *Γεωργικά της Ρούμελης* αποτελούν το τρίτο στη σειρά έργο του Λουκόπουλου. Ενδιάμεσα είχε δημοσιευτεί και η μελέτη του για τα *Ποιμενικά της Ρούμελης*, με υλικό από την Δυτική Στερεά Ελλάδα. (Παπαδόπουλος, «Ανασκόπηση της μεθόδου έρευνας του ‘υλικού βίου’», ό.π., σελ. 17, 24).

Β. Η έρευνα του λαϊκού πολιτισμού στην μεταπολεμική Φθιώτιδα (1950-1973)

Τα τοπικά περιοδικά της εποχής και η συμβολή τους στην έρευνα του λαϊκού πολιτισμού της Φθιώτιδας

Μετά τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και του Εμφυλίου Πολέμου, η Ελλάδα βρισκόταν αναμφίβολα σε ένα μεταβατικό στάδιο. Οι τεράστιες υλικές καταστροφές, οι ανυπολόγιστες ανθρώπινες απώλειες είχαν ως αποτέλεσμα, ο ελληνικός λαός να επιθυμεί να κάνει μία νέα αρχή. Ένας από τους βασικούς λόγους ήταν πως ο αγροτικός χώρος και η επαρχία, ευρύτερα, καταστράφηκαν, κάτι που είχε ως φυσική συνέπεια την μετακίνηση μεγάλων πληθυσμών στα μεγάλα αστικά κέντρα. Οι μετακινήσεις αυτές είχαν σημαντικές επιπτώσεις στην ζωή των ανθρώπων, αλλά και στην επιστήμη της Λαογραφίας, που είδε να κλονίζεται ο χώρος των ερευνών της, δηλαδή ο λαϊκός πολιτισμός. Ο λαός, που μελετά η Λαογραφία μέχρι τότε, δηλαδή της υπαίθρου, προσπάθησε να δημιουργήσει μηχανισμούς αντίστασης που απέβλεπαν στη διάσωση του πολιτισμού του. Προσπάθησε να ρίξει τα φώτα ακόμη περισσότερο στις αγροτικές κοινότητες, εκεί όπου υπήρχαν ακόμη ψήγματα προβιομηχανικής οργάνωσης και εκδηλώσεων, αφενός, λόγω της νοσταλγίας προς την γενέθλια γη, αφετέρου για να αναδειχθεί ο σπουδαίος αυτός πολιτισμός πριν χαθεί οριστικά. Σημαντικές είναι και οι επισημάνσεις του Αυδίκου σχετικά με αυτή την μεταβατική περίοδο: *«το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα πορεύτηκε με την ερήμωση της περιφερειακής Ελλάδας, τη νοσταλγία για τον γενέθλιο χώρο αλλά και την προσπάθεια προσαρμογής στον αστικό χώρο, καθώς και τις νέες πολιτισμικές συμπεριφορές, ανάμεσα στις οποίες συγκαταλέγεται η ρητορική περί παράδοσης, που αντικαθιστά ολοένα και πιο έντονα τον τρόπο ζωής, τον λαϊκό πολιτισμό»*²⁸⁰.

---

²⁸⁰ Αυδίκος, *Εισαγωγή στις σπουδές του λαϊκού πολιτισμού. Λαογραφίες – Λαϊκοί πολιτισμοί – Ταυτότητες*, ό.π., σελ. 229. Βλ. επίσης, Μανόλης Γ. Βαρβούνης, *Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος ως ορόσημο για τον ελληνικό παραδοσιακό πολιτισμό*, Κομοτηνή 1994. – Βασίλης Νιτσιάκος, «Εισαγωγή», στο Βασίλης Νιτσιάκος (επιμ.), *Νομός Ιωαννίνων. Σύγχρονη πολιτισμική γεωγραφία*, Γιάννινα 1998, σελ. 9-17.

Μέσα σε όλο αυτό το πνεύμα, παρατηρείται ραγδαία αύξηση της έκδοσης των τοπικών περιοδικών της επαρχίας²⁸¹, που και αυτά ρίχνουν τα φώτα τους στον λαϊκό πολιτισμό της υπαίθρου²⁸², δημοσιεύοντας συλλογές υλικού, κυρίως προερχόμενου με λημματογραφική μέθοδο, όπως και την προηγούμενη περίοδο. Το ίδιο συμβαίνει και στην περιοχή της Φθιώτιδας, έστω και καθυστερημένα, ως αποτέλεσμα αυτού του διάχυτου ενδιαφέροντος για την τοπική Λαογραφία.

Τα περιοδικά, είτε μπορεί να αφορούν ένα χωριό – κοινότητα, είτε μπορεί να αφορούν το νομό Φθιώτιδας, είτε την περιφέρεια ευρύτερα, δηλαδή την Στερεά Ελλάδα. Τα περιοδικά αυτά θα λέγαμε είναι οι πρώτοι πυρήνες ώθησης για την έρευνα του λαϊκού πολιτισμού της Φθιώτιδας μεταπολεμικά και ‘‘προηγούνται’’, τουλάχιστον, ποσοτικά σε σχέση με αυτοτελείς μελέτες σε αυτή την περίοδο²⁸³. Ήδη από τα πρώτα τους τεύχη τα περιοδικά δημοσιεύουν τις βασικές τους αρχές, μεταξύ των οποίων η συγκέντρωση λαογραφικού υλικού, αλλά και την θεματολογία της ύλης τους²⁸⁴. Χαρακτηριστικό είναι το ακόλουθο σημείωμα του περιοδικού *Φθιώτις*: «*το περιοδικόν φιλοδοξεί να συμβάλη εις μίαν τοπικήν καλλιέργειαν των γραμμάτων, δημοσιεύον εις τα στήλας του διηγήματα, ηθογραφίας, λαογραφικάς μελέτας, τραγούδια και άλλην φιλολογικήν ύλην γύρω από την ζώην και την φύσιν της Ρούμελης*»²⁸⁵. Στο επόμενο τεύχος ο νεαρός τότε Κώστας Γεωργουσόπουλος, σήμερα σημαντικός κριτικός θεάτρου, τόνιζε: «*Αι πρόοδοι της τεχνικής, της μηχανής και της οικονομικής επιστήμης τότε μόνον γίνονται γόνιμοι σε έναν λαόν, όταν ο λαός αυτός έχει ενδοσκοπηθεί εώς τα μύχια της ψυχής του. Και η ενδοσκόπησις αυτή -βασικός τομέυς της οποίας είναι η*

---

²⁸¹ Τοπικές εταιρείες, που εξέδιδαν τέτοια περιοδικά, είχαν αρχίσει να ιδρύονται από την εποχή του Μεσοπολέμου, ωστόσο μεταπολεμικά τα παραδείγματα αυξάνονται σημαντικά. Βλ. Λουκάτος, *Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία*, ό.π., σελ. 77-81.

²⁸² Ο Δ.Σ. Λουκάτος παρατηρεί: «*Ένα εθνικό ένστικτο (...) οδήγησε τους Έλληνες λαογράφους (και τους λαογραφικούς οργανισμούς) να εντείνουν τις προσπάθειές τους για την περισυλλογή του αφανιζόμενου υλικού (...) Νέες τοπικές εταιρείες και συντακτικές επιτροπές εξέδωσαν πνευματικά περιοδικά, με λαογραφικούς κυρίως στόχους*» (ό.π., σελ. 80-81).

²⁸³ Για αυτό τον λόγο, στην περίοδο αυτή, ξεκινάμε την αναφορά μας από τα περιοδικά και όχι από τις μονογραφίες.

²⁸⁴ Παναγιώτης Κ. Βλάχος, «Λαογραφικά θέματα», *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο* 2 (1958), σελ. 151-157. – Σύνταξη Ρουμελιώτικου Ημερολογίου, «Εμείς και ο λαϊκός πολιτισμός», *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο* 4 (1960), σελ. 5-6.

²⁸⁵ Σύνταξη περιοδικού Φθιώτις, «Οι σκοποί μας», *Φθιώτις* 1 (1955), σελ. 2.

λαογραφία και η λαογνωσία- είναι έργον των ανθρώπων του πνεύματος, του λαογραφοῦ, του ποιητοῦ, του λογοτέχνου (...) Εκείνο το πεδίο που είναι ακόμα παρθένο και αμάλαγο είναι η λαογραφική έρευνα. Δω κι εκεί έχουν σπαρθεί με γόνιμα σπόρια μερικές πλευρές, δω κι εκεί φωτίστηκαν ορισμένα εδάφη, το όλο όμως είναι θεοσκότεινο, απροσπέλαστο μυστήριον, όμως και τόσο προσιτό»²⁸⁶.

Ακόμη πιο σημαντικό είναι το σχόλιο του καθηγητή Μέγα, που ήταν τότε Διευθυντής του Λαογραφικού Αρχείου, ο οποίος εκφράζει την χαρά και την ικανοποίηση του για την δημοσίευση λαογραφικών κειμένων στο περιοδικό *Φθιώτις*, αλλά ταυτόχρονα επισημαίνει την απουσία μιας αξιολογής συλλογής από το νομό Φθιώτιδας μέχρι τότε και δηλώνει πρόθυμος να συνδράμει στην προσπάθεια αυτή στέλνοντας έντυπες οδηγίες του Λαογραφικού Αρχείου²⁸⁷.

Το περιοδικό, λαμβάνοντας σοβαρά υπόψιν του την επιστολή του Μέγα, προσπαθεί να ωθήσει τους Φθιωτούς να ασχοληθούν με την λαογραφική έρευνα για να καλυφθεί σύντομα το δυσαναπλήρωτο κενό. Προς την κατεύθυνση αυτή προκηρύσσει βραβεία για τη συγγραφή πονημάτων λαογραφικού περιεχομένου, στην κριτική επιτροπή των

---

²⁸⁶ Κώστας Χρ. Γεωργουσόπουλος, «Τι μπορεί να προσφέρει η Ρούμελη στην υπηρεσία του πνεύματος», *Φθιώτις* 7 (1956), σελ. 59,62.

²⁸⁷ Πιο συγκεκριμένα ο Μέγας στέλνει την ακόλουθη επιστολή: «Είμαι πρόθυμος να συμβάλω, όσον δύναμαι, εις την επιτυχίαν του έργου σας, τοσούτω μάλλον, καθ' όσον εκ Φθιώτιδος ουδεμίαν άξιαν λόγου λαογραφικήν συλλογήν έχομεν, πλην ολίγων παραμυθιών εξ Υπάτης των ετών 1888 και 1912. Και αυτή η έκκλισις, την οποίαν η Ακαδημία Αθηνών προ διετίας απήθυνε με εγκύκλιον του Υπουργείου Παιδείας προς τους δημοδιδασκάλους διά των επιθεωρητών της Στοιχειώδους Εκπαιδείσεως, ουδέν απολύτως απέφευρεν εκ της Φθιώτιδος και των Επαρχιών Δομοκού και Λοκρίδος, εν ω εξ άλλων περιοχών απεστάλησαν εις το Λαογραφικόν Αρχείον περίπου 300 χειρόγραφα συγκείμενα εν όλω εκ 15.000 σελίδων πλήρων αξιολογώτατης ύλης. Τρέφων ελπίδα ότι αι ημέτεραι προσπάθειαι θέλουν τελεσφορήσει, θέτω εις την διάθεση υμών 75 Αντίτυπα των Ζητημάτων μου Ελληνικής Λαογραφίας (τεύχη Α', Β' και Γ'), αφορώντα εις τα έθιμα του λαού, με την παράκλησιν όπως διατεθώσιν εις τους κατά κρίσιν υμών ενδεδειγμένους διά το συλλεκτικόν έργον δημοδιδασκάλους». (Γ.Α. Μέγας, «Επιστολή», *Φθιώτις* 2 (1955), σελ. 81-82). Για την επιστολή του Μέγα, βλ. και Μεταξούλα Μανικάρου, *Τα λογοτεχνικά περιοδικά της Ρούμελης (1950-1967) και η συμβολή τους στην πνευματική ζωή της περιοχής*, Διδακτορική Διατριβή, Ιωάννινα 2008, σελ. 63. – Η ίδια, «Τα λαογραφικά κείμενα στα λογοτεχνικά περιοδικά της Ρούμελης κατά το χρονικό διάστημα 1950-1967», *Λαογραφία* 42 (2010-2012), σελ. 612-613.

οποίων ορίζει τον ίδιο τον Μέγα, κάτι που θα εξασφάλιζε κατά το μάλλον ή ήττον την βράβευση καλών εργασιών²⁸⁸.

Αποτέλεσμα όλης αυτής της κινητοποίησης ήταν η εκπόνηση πιο συστηματικών μελετών, που βραβεύονται και από άλλα ιδρύματα. Για παράδειγμα η μελέτη του Σεραφείμ Τσιτσά *Στα Άγρια Όρη*²⁸⁹, που αποτελεί μια προδρομική μελέτη οικολογικής Λαογραφίας²⁹⁰ και η αδημοσίευτη, μέχρι σήμερα, συλλογή λαϊκού γλωσσικού υλικού του Ξενοφώντα Αναγνωστόπουλου, βραβεύτηκαν από την Ακαδημία Αθηνών.

---

²⁸⁸ Εκτός από το περιοδικό *Φθιώτις*, το ίδιο διάστημα, και ο Σύλλογος Φθιωτών Φοιτητών προκηρύσσει διαγωνισμό για τη συγγραφή μελέτης με θέματα ιστορίας, λαογραφίας, λογοτεχνίας, οικονομίας της Φθιώτιδας. Βλ. αναλυτικά για τα θέματα αυτά, Μανικάρου, «Τα λαογραφικά κείμενα στα λογοτεχνικά περιοδικά της Ρούμελης κατά το χρονικό διάστημα 1950-1967», ό.π., σελ. 612-613.

²⁸⁹ Σεραφείμ Κ. Τσιτσάς (Αγραφιώτης), *Στα Άγρια Όρη και Άκαρπα Ξύλα - Λαογραφική Δασική Φυτογνωσία*, Λαμία χ.χ.

²⁹⁰ Ο Σεραφείμ Τσιτσάς (1905-1983) ήταν δασολόγος και ερευνητής του λαϊκού πολιτισμού, άμεσα όμως συνδεδεμένου με το φυτικό και ζωικό κόσμο, λόγω και της επαγγελματικής του ιδιότητας. Μέσα από το συγκεντρωμένο λαογραφικό του υλικό, με θεματικό άξονα την χλωρίδα και την πανίδα, προβάλλει ως υπέρτατη εθνική ανάγκη τη διάδοση της φιλοδασικής ιδέας και τη διάσωση του φυσικού περιβάλλοντος. Γίνεται με λίγα λόγια πρόδρομος του οικολογικού κινήματος και θέτει το ζήτημα της σχέσης Λαογραφίας και Οικολογίας, καθώς και της αλληλεπίδρασης του ανθρώπου με το φυσικό του περιβάλλον. Βλ. για τον λαογραφικό έργο του Σεραφείμ Τσιτσά, Μεταξούλα Μανικάρου, «Λαϊκός πολιτισμός και Λογοτεχνία: Η περίπτωση του Σεραφείμ Τσιτσά», στο Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη (υπεύθ. έκδ. - γεν. επιστημ. επιμ.) – Γιώργος Βοζίκας (επιμ. ύλης - επιστημ. επιμ.), *Λαϊκός πολιτισμός και έντεχνος λόγος (ποίηση - πεζογραφία - θέατρο)*, Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου (Αθήνα, 8-12 Δεκεμβρίου 2010), τ. Β', Αθήνα 2013, σελ. 57-70. Τον δρόμο για την διερεύνηση της οικολογικής διάστασης της Λαογραφίας άνοιξε η αείμνηστη Άλκη Κυριακίδου-Νέστορος, ενώ στα κατοπινά χρόνια με το ζήτημα ασχολήθηκε διεξοδικά ο Βασίλης Νιτσιάκος. Βλ. Άλκη Κυριακίδου-Νέστορος, «Η οικολογική ερμηνεία στη λαογραφία», στις ίδιες *Λαογραφικά Μελετήματα*, Αθήνα 1975, σελ. 78-85. – Μ.Γ. Μερακλής, «Φύση και πολιτισμός», *Ιωλκός* 4 (1997), σελ. 36-40. – Βασίλης Γ. Νιτσιάκος, «Ανθρωπολογία του περιβάλλοντος: Ο τόπος και ο άνθρωπος», στον ίδιο, *Λαογραφικά Ετερόκλητα*, Αθήνα 1997, σελ. 45-52. – Ο ίδιος, «Λαογραφία και Οικολογία», στο Χρυσούλα Χατζητάκη – Καψωμένου (επιμ.), *Ελληνικός Παραδοσιακός Πολιτισμός. Λαογραφία και Ιστορία. Συνέδριο στη μνήμη της Άλκης Κυριακίδου-Νέστορος*, Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 106-113. – Ο ίδιος, «Η οικολογική διάσταση», στον ίδιο, *Προσανατολισμοί. Μια κριτική εισαγωγή στη Λαογραφία*, ό.π., σελ. 127-142. – Καλλιόπη Στάρα, «Λαογραφία και Οικολογία. Ταξινομήσεις, αξίες και ερμηνείες της ελληνικής φύσης», στο Βασίλης Νιτσιάκος – Παρασκευάς Ποτηρόπουλος (επιμ.), *Λαογραφία και Ανθρωπολογία. Μια συμβολή στον διάλογο*, Αθήνα 2018, σελ. 321-336.

Επίσης, συγκινητική είναι η συνεισφορά των δασκάλων την περίοδο αυτή²⁹¹, κυρίως στην Φθιώτιδα, που φτάνουν τους δεκαπέντε (15) στον αριθμό, οι οποίοι υπήρξαν άοκνοι εργάτες και συλλέκτες λαογραφικού υλικού των χωριών τους ή των χωριών που υπηρετούσαν. Οι δάσκαλοι, αφού συγκέντρωναν το υλικό, ανταποκρίνονταν στο κάλεσμα των τοπικών περιοδικών και δημοσίευαν τις συλλογές τους. Μια τέτοια στήλη ήταν τα *Λαογραφικά Σύμμεικτα* του περιοδικού *Φθιώτις*²⁹², στην οποία ο Ε. Ασημάκης συλλέγει και δημοσιεύει λαϊκές δοξασίες από το Παλαιοχώρι Δωριέων²⁹³, ο Ε. Ζαγγογιάννης έθιμα του γάμου και παραδόσεις από τις Άνω Βαρδάτες²⁹⁴, ο Ηλ. Καινούργιος τοπωνύμια και παραδόσεις από τον Μπράλο²⁹⁵, ο Β. Καρπέτας μαγικές

---

²⁹¹ Για την συνεισφορά των δασκάλων στην έρευνα του λαϊκού πολιτισμού, όπου η πανεπιστημιακή παράδοση της Ελληνικής Λαογραφίας ευνοούσε από τα πρώτα χρόνια της ύπαρξής της μέχρι και τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες, βλ. Νικ. Χ. Ρεμπέλης, «Ο διδάσκαλος και η ελληνική Λαογραφία», *Ηπειρωτική Εστία* 4 (1955), σελ. 458-459. – Χρ. Παπασταματίου-Μπαμπαλίτης, «Η Λαογραφία και η συμβολή των διδασκάλων εις το έργον αυτής», *Θρακικά* 39 (1965), σελ. 279-293. – Γεώργιος Α. Μέγας, «Η Λαογραφία και η συμβολή των Δημοδιδασκάλων εις το έργον αυτής», *Λαογραφία* 25 (1967), σελ. 43-56. – Έφη Σ. Πασχαλίδου, *Η διδασκαλία του μαθήματος της Λαογραφίας στα προγράμματα των Παιδαγωγικών Ακαδημιών. Η συμβολή των Δασκάλων στην ανάπτυξη των Λαογραφικών Σπουδών*, Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα 2004. – Ρέα Κακάμπουρα-Τίλη, «Από τη συλλογή λαογραφικού υλικού στη διαθεματική προσέγγιση του λαϊκού πολιτισμού. Η καθοδήγηση των πανεπιστημιακών Λαογράφων και η ανταπόκριση των Δασκάλων», *Λαογραφία* 40 (2004-2006), σελ. 175-191. – Η ίδια, «Ο Ν.Γ. Πολίτης και οι εκπαιδευτικοί ως συλλογείς λαογραφικού υλικού», στο Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη κ.ά. (επιμ.), *Ο Νικόλαος Γ. Πολίτης και το Κέντρον Ερένης της Ελληνικής Λαογραφίας (Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου, Μέγαρον Ακαδημίας Αθηνών, 4-7 Δεκεμβρίου 2003)*, τ. Α', Αθήνα 2012, σελ. 325-342. – Αριστείδης Ν. Δουλαβέρας (εισ. – επιμ.), *Λαογραφικά Σύμμεικτα Κορινθίας Κεντρικής και Ανατολικής. Λαογραφικό υλικό από Δασκάλους και Δασκάλες του Νομού Κορινθίας σχολικού Έτους 1964-1965. Από το αρχείο Ι.Θ. Κακριδή*, Κιάτο 2018.

²⁹² Σχετικά με τις δημοσιεύσεις αυτές βλέπε το σχόλιο της διεύθυνσης του περιοδικού: «Στο τεύχος αυτό σημειούμεν ευχαρίστως την παρουσίαν του διδασκαλικού κόσμου της Φθιώτιδος εις το λαογραφικόν συλλεκτικόν έργον. Αναμένομεν το έργον αυτό να πολλαπλασιαστή. Δι' αυτό παρακαλούνται θερμότατα οι κ.κ. Διδάσκαλοι, όπως εγκύψωσιν με ζήλον και αγάπην εις την λαογραφικήν μελέτην των χωριών εις τα οποία υπηρετούν ή από τα οποία κατάγονται». (Ανυπόγραφο, «Λαογραφικά», *Φθιώτις* 6 (1956), σελ. 78-79).

²⁹³ Ε. Ασημάκης, «Λαϊκάι δοξασίαι Παλαιοχωρίου Δωριέων», *Φθιώτις* 8 (1956), σελ. 34-35.

²⁹⁴ Ε. Ζαγγογιάννης, «Λαογραφικά Άνω Βαρδάτων Φθιώτιδας», *Φθιώτις* 8 (1956), σελ. 34.

²⁹⁵ Ηλίας Καινούργιος, «Το χωρίον Μπράλλος. Τοπωνύμια – Ιστορία – Παραδόσεις», *Φθιώτις* 5 (1956), σελ. 12-13.

και δεισιδαίμονες συνήθειες από την περιοχή της Ανατολικής Φθιώτιδας²⁹⁶, ο Αθ. Κουμπάρος παροιμίες αγνώστου προελεύσεως²⁹⁷, ο Ευθ. Λαζάρου τοπωνύμια από την Δρυμαία Λοκρίδας²⁹⁸, ο Ηλ. Μπάμπαλης παραδόσεις, θρύλους, ιστορίες, αινίγματα, παροιμίες, κατάρες και βρισιές από την Σπαρτιά²⁹⁹, ο Θ. Παναγής ειδήσεις σχετικά με την εγκυμοσύνη των γυναικών, την γέννηση, τις πρώτες περιποιήσεις και φροντίδα του νεογνού, τη λοχεία, τις παιδικές ασθένειες και τη θεραπεία τους από το Σκλήθρο³⁰⁰, ο Αθ. Παπαγεωργίου ήθη και έθιμα, δεισιδαιμονίες και προλήψεις από το Μαυρίλο³⁰¹, ο Ν. Παπανικολάου ξόρκια από τα Αργύρια³⁰² και ο Ε. Τσαούσης παραδόσεις και δεισιδαιμονίες από το Αμούρι³⁰³. Βέβαια το περιοδικό δημοσιεύει και λαογραφικά κείμενα πέρα από την στήλη *Λαογραφικά Σύμμεικτα*. Αυτά τα κείμενα μπορεί να χαρακτηριστούν είτε τοπικά για όσα αφορούν τη Φθιώτιδα, ή και μη τοπικά για τα ευρύτερα περιγραφικά και ερμηνευτικά. Από αυτά, θα ξεχωρίσουμε τις μελέτες του Ξ. Αναγνωστόπουλου³⁰⁴, του Δ. Λουκόπουλου³⁰⁵, του Θ. Θωμόπουλου³⁰⁶, του Σ.

---

²⁹⁶ Β. Καρπέτας, «Λαογραφικά Ανατολικής Φθιώτιδος», *Φθιώτις* 13 (1958), σελ. 60-61.

²⁹⁷ Αθανάσιος Ι. Κουμπάρος, «Λαϊκές παροιμίες», *Φθιώτις* 9 (1957), σελ. 62.

²⁹⁸ Ευθ. Λαζάρου, «Τοπωνυμικά Δρυμαίας – Λοκρίδος», *Φθιώτις* 8 (1956), σελ. 35.

²⁹⁹ Ηλίας Μπάμπαλης, «Λαογραφικά χωριού Σπαρτιάς», *Φθιώτις* 7 (1956), σελ. 47-48, 80 και *Φθιώτις* 8 (1956), σελ. 44-45.

³⁰⁰ Θ. Παναγής, «Λαογραφικά Σκλήθρου Φθιώτιδος», *Φθιώτις* 10 (1957), σελ. 133-134.

³⁰¹ Αθ. Παπαγεωργίου, «Το χωριό Μαυρίλο (Ιστορικά και λαογραφικά)», *Φθιώτις* 8 (1956), σελ. 37-39.

³⁰² Ν. Παπανικολάου, «Λαογραφικά χωριού Αργυρίων Φθιώτιδος. Τα ξόρκια», *Φθιώτις* 9 (1957), σελ. 63. Πολλά χρόνια μετά στις αρχές του 21ου αιώνα ο Παπανικολάου θα εκδώσει εκτενέστερη μελέτη για το χωριό του, τα Αργύρια, με πλούσια λαογραφική ύλη. Βλ. Ο ίδιος, *Τα Αργύρια. Ένα όμορφο χωριό της Δυτικής Φθιώτιδας*, Αθήνα 2005.

³⁰³ Ε. Τσαούσης, «Παραδόσεις και δεισιδαιμονίαι», *Φθιώτις* 9 (1957), σελ. 64.

³⁰⁴ Ξενοφών Γ. Αναγνωστόπουλος, «Ρουμελιώτικες προφητείες», *Φθιώτις* 4 (1955), σελ. 68-69.

³⁰⁵ Βλ. πιο πάνω υποσ. 245.

³⁰⁶ Θεόδωρος Θωμόπουλος, «Ο Ρουμελιώτικος γάμος», *Φθιώτις* 4 (1955), σελ. 56-61. – Ο ίδιος, «Ρουμελιώτικη φιλοξενία», *Φθιώτις* 7 (1956), σελ. 40-42. – Ο ίδιος, «Ρουμελιώτικη λαϊκή τέχνη», *Φθιώτις* 13 (1958), σελ. 16-18. – Ο ίδιος, «Ο ξηνητερός του Ρουμελιώτη», *Φθιώτις* 14 (1958), σελ. 99-101. – Ο ίδιος, «Γιατροσόφια – φτιασίδια – μιογιές», *Φθιώτις* 15-16 (1958), σελ. 201-203. – Ο ίδιος, «Ο Πλάτανος (Ρουμελιώτικη Λαογραφία)», *Φθιώτις* 18 (1958), σελ. 363-364.

Τσιτσά³⁰⁷ και του Αθ. Φλώρου³⁰⁸, ερευνητών που σημάδεψαν την έρευνα του λαϊκού πολιτισμού της Ρούμελης ευρύτερα.

Επιπροσθέτως, εκτός από το περιοδικό *Φθιώτις*, συλλογές από την Φθιώτιδα δημοσιεύονται, ήδη από την δεκαετία του 1950 στην *Φθιωτική Εστία*³⁰⁹, την *Στερεοελλαδική Εστία*³¹⁰ και το *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο*³¹¹, ενώ από τα τέλη της δεκαετίας του 60 ξεκινούν άλλα δύο περιοδικά με λαογραφική ύλη, η *Στερεά Ελλάδα* με εμβέλεια σε όλους τους νομούς της Ρούμελης³¹², τα *Φθιωτικά* με ελάχιστα λαογραφικά

---

³⁰⁷ Βλ. κυρίως την δημοσίευση πολλών ρουμελιώτικων παροιμιών σε σειρά από τεύχη, Σεραφείμ Τσιτσάς, «Ρουμελιώτικες παροιμίες», *Φθιώτις* 1 (1955), σελ. 62, *Φθιώτις* 2 (1955), σελ. 76-77, *Φθιώτις* 3 (1955), σελ. 66-67, *Φθιώτις* 5 (1956), σελ. 74-76, *Φθιώτις* 6 (1956), σελ. 75-76, *Φθιώτις* 7 (1956), σελ. 56-57 και *Φθιώτις* 8 (1956), σελ. 71.

³⁰⁸ Αθ. Φλώρος, «Γλωσσική ερμηνεία μερικών τοπωνυμίων και λέξεων της Φθιώτιδος και Φωκίδος», *Φθιώτις* 14 (1958), σελ. 96-98, *Φθιώτις* 15-16 (1958), σελ. 193-195, *Φθιώτις* 17 (1958), σελ. 276-277, *Φθιώτις* 19 (1959), σελ. 40-42 και *Φθιώτις* 20-21 (1959), σελ. 135-136.

³⁰⁹ Ξενοφών Γ. Αναγνωστόπουλος, «Ο τρύγος», *Φθιωτική Εστία* 5 (1958), σελ. 2. – Ο ίδιος, «Οι κουδουνάτοι του Αι-Γιάννη (7 Ιανουαρ.)», *Φθιωτική Εστία* 7 (1959), σελ. 1-2.

³¹⁰ Αθ. Φλώρος, «Το γλωσσικό ιδίωμα της Φθιώτιδος», *Στερεοελλαδική Εστία*, 1960, σελ. 190-191. – Βασ. Καππές, «Η Ντάμια (Φθιώτιδος) και οι μυθικοί θησαυροί της», *Στερεοελλαδική Εστία* 9-10 (1961), σελ. 194-195.

³¹¹ Παραθέτουμε μόνο, όσα έχουν κάποια αναφορά στη Φθιώτιδα. Βλ. Θεόδωρος Θωμόπουλος, «Οι γύφτοι στη Ρούμελη», *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο* 1 (1957), σελ. 108-110. – Ο ίδιος, «Το ρουμελιώτικο πανηγύρι», *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο* 2 (1958), σελ. 39-42. – Λουκόπουλος, «Ποιμενική ραψωδία», ό.π., σελ. 18-88. – Θεόδωρος Θωμόπουλος, «Ρουμελιώτικη λαϊκή αρχιτεκτονική. Τα βλαχοκόνακα», *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο* 3 (1959), σελ. 29-32. – Ζάχος Ν. Ξηροτύρης, «Το στοιχείο της Καστανιάς Υπάτης», *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο* 3 (1959), σελ. 109-111. – Ζήσης Πρωτόπαπας, «Περίπατος στη Φθιώτιδα», *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο* 9 (1965), σελ. 159-162. – Ιωάννης Γ. Ρούσκας, «Απ' το ρουμελιώτικο γάμο», *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο* 11 (1967), σελ. 169-172. – Δημήτρης Χ. Χαλάτσας, «Το δίκαιο στα ορεινά χωριά της Κεντρικής Ρούμελης επί Τουρκοκρατίας», *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο* 14 (1968-1970), σελ. 81-88.

³¹² Το περιοδικό *Στερεά Ελλάδα* δημοσιεύει πολλές και σημαντικές μελέτες ερευνητών από τη Φθιώτιδα. Ενδεικτικές, τα πρώτα χρόνια της κυκλοφορίας του, είναι οι μελέτες του Ζάχου Ξηροτύρη. Βλ. απολύτως ενδεικτικά, Ζάχος Ν. Ξηροτύρης, «Παλιές και σύγχρονες μάγισσες της Υπάτης», *Στερεά Ελλάδα* 10 (1969), σελ. 33-34. – Ο ίδιος, «Ο παλουκωμένος της Υπάτης», *Στερεά Ελλάδα* 16 (1970), σελ. 7. – Ο ίδιος, «Ο γάμος και η Προβέντα», *Στερεά Ελλάδα* 42 (1972), σελ. 27.

δημοσιεύματα³¹³ και τα *Νεχωρίτικα Νέα* με ύλη από το Νεοχώρι Υπάτης και την γύρω περιοχή³¹⁴. Από τα προαναφερθέντα περιοδικά μόνο η *Στερεά Ελλάς* και τα *Νεχωρίτικα Νέα* συνεχίζουν να κυκλοφορούν και στις αρχές του 21ου αιώνα³¹⁵.

Ακόμη, αξίζει να αναφερθούμε στις μελέτες που δημοσιεύονται στην *Επετηρίδα Στερεοελλαδικών Μελετών*. Πρόκειται για τέσσερις μελέτες, δύο εκ των οποίων αποτελούν ιδιαίτερα σημαντικές προσπάθειες για την παράθεση και γνωστοποίηση δημοσιευμένων και αδημοσίευτων εργασιών γύρω από την έρευνα του λαϊκού πολιτισμού της Στερεάς Ελλάδας. Στην πρώτη ο καθηγητής Σπυριδάκης ανέθεσε σε μαθητές του³¹⁶, στο πλαίσιο του Φροντιστηρίου Λαογραφίας του Ακαδημαϊκού έτους 1966-1967, να συντάξουν βιβλιογραφία, που περιέχει τις δημοσιευμένες μελέτες και τις αδημοσίευτες που βρίσκονται στο Κ.Ε.Ε.Λ.³¹⁷. Στη δεύτερη η βοηθός του, τότε, Μηλίγκου-Μαρκαντώνη δημοσιεύει αναλυτικό κατάλογο των αδημοσίευτων εργασιών των φοιτητών Λαογραφίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, κατά την πρώτη τετραετία της λειτουργίας του (1968-1972), για όλους τους νομούς της Στερεάς Ελλάδας³¹⁸. Οι άλλες δύο εργασίες αναφέρονται στις παρατηρήσεις του περιηγητή Εβλιά Τσελεμπί που πέρασε από τη Ρούμελη, και στην οποία

---

³¹³ Ευάγγελος Ζορμπάς, «Ο γάμος στο χωριό Τσούκα της Φθιώτιδας», *Φθιωτικά* 6 (1972), σελ. 37, *Φθιωτικά* 7 (1972), σελ. 44, 46 και *Φθιωτικά* 8 (1972), σελ. 29-30. Η εργασία αυτή προέρχεται από το αδημοσίευτο χειρόγραφο που κατέθεσε στο Κέντρο Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας ο Ευάγγελος Ζορμπάς. Βλ. Ο ίδιος, *Ο γάμος στο χωριό Τσούκα Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 03002, 1966.

³¹⁴ Το περιοδικό *Νεχωρίτικα Νέα* δημιουργήθηκε από τον Σύλλογο Νεχωριτών Υπάτης και είχε ως βασικό στόχο και ηθική υποχρέωση την συλλογή λαογραφικού υλικού, κάτι που φαίνεται ξεκάθαρα από τα πρώτα τεύχη και τις εκκλήσεις τους. Βλ. Σύλλογος Νεχωριτών Υπάτης, «Μια βασική υποχρέωση», *Νεχωρίτικα Νέα* 2 (1971), σελ. 17-18. – Γ. Σκούρας, «Ιστορικό και λαογραφικό υλικό του χωριού μας», *Νεχωρίτικα Νέα* 3 (1974), σελ. 5-6.

³¹⁵ Τα *Νεχωρίτικα Νέα* έχουν μετονομαστεί σε *Νεχωρίτικα*.

³¹⁶ Για την επαρχία Φθιώτιδος και Φωκίδος εργάστηκαν ο Κωνσταντίνος Πασσάκος και η Κωνσταντίνα Παναγιωτοπούλου. Στην τελική επεξεργασία του καταλόγου συνεισέφερε η Μαρία Μηλίγκου-Μαρκαντώνη και ο Γεώργιος Αικατερινίδης.

³¹⁷ Σπυριδάκης – Μηλίγκου-Μαρκαντώνη – Αικατερινίδης (επιμ.), «Λαογραφική και γλωσσική βιβλιογραφία της Στερεάς Ελλάδος», ό.π., σελ. 301-384 (ειδικά για την Φθιώτιδα: σελ. 334-346).

³¹⁸ Μαρία Μηλίγκου-Μαρκαντώνη, «Κατάλογος χειρογράφων συλλογών λαογραφικής ύλης εκ Στερεάς Ελλάδας (1968-1972) του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας και της Λαογραφικής Συλλογής του Πανεπιστημίου Αθηνών», *Επετηρίς Εταιρείας Στερεοελλαδικών Μελετών* 3 (1971-1972), σελ. 397-437.

αναφερθήκαμε και νωρίτερα³¹⁹ και σε ειδήσεις για τον γάμο και για τη γλώσσα των γύφτων της Λαμίας και της Σπερχειάδας³²⁰.

Τέλος, δημοσιεύεται στο περιοδικό *Λαογραφία* η εργασία του Απ. Γκάτη με θέμα τα έθιμα του γάμου στο Νεοχώρι Υπάτης³²¹, καθώς και η κριτική του Μέγα στο βιβλίο του Κ. Ζησόπουλου για την Ανθήλη Φθιώτιδας³²².

Ωστόσο, υλικό από τον λαϊκό πολιτισμό της Φθιώτιδας χρησιμοποιούν σε εργασίες τους δύο σημαντικοί λαογράφοι, ο Δημήτριος Σ. Λουκάτος και ο Δημήτριος Β. Οικονομίδης. Ο Λουκάτος (1908-2003) ερευνά τη θέση του συζύγου στα έθιμα της γέννησης και τις ενδείξεις που αποδεχόταν ο λαϊκός άνθρωπος σχετικά με την αρρενολοχεία. Μας πληροφορεί, λοιπόν, μεταξύ όλων των άλλων για ένα έθιμο επίχυσης νερού στην γυναίκα που ετοιμάζεται να γεννήσει, από την Σπερχειάδα Φθιώτιδας³²³, αλλά και για την στάση του συζύγου στα έθιμα μετά τη γέννηση στη Φθιώτιδα³²⁴. Ο Οικονομίδης (1909-2010) ερευνά την κοινωνική θέση της Ελληνίδας σε έθιμα του λαού και σε ό,τι αφορά την Φθιώτιδα μας πληροφορεί για την συνήθεια που έχουν να ονομάζουν τα κορίτσια Αγόρω ή Αγορίτσα, για να γίνει το επόμενο παιδί

---

³¹⁹ Γιαννόπουλος, «Η περιήγησις του Εβλιά Τσελεμπή ανά την Στερεά Ελλάδα», ό.π., σελ. 139-198.

³²⁰ Παπαϊωάννου, «Από την ζωή των γύφτων της Λαμίας και της Σπερχειάδος», ό.π., σελ. 321-337.

³²¹ Απόστολος Γκιάτης, «Τα έθιμα του γάμου του Νεοχωρίου Υπάτης», *Λαογραφία* 28 (1972), σελ. 316-327.

³²² Γ.Α. Μέγας, «Βιβλιογραφία (Κ.Α. Ζησόπουλου, *Ανθήλη Φθιώτιδος. Ιστορική, κοινωνιολογική, λαογραφική μελέτη*, εκδ. Κοινότητα Ανθήλης, Αθήνα 1972)», *Λαογραφία* 29 (1974), σελ. 398-399.

³²³ Η πληροφορία προέρχεται από την χειρόγραφη εργασία της φοιτήτριας Ελένης Κατσιμάνη, που είναι κατατεθειμένη στο Λαογραφικό Αρχείο το 1949. Βλ. και υποσημείωση πιο πάνω. (Λουκάτος, «Ο σύζυγος εις τα κατά την γέννησιν έθιμα και λαογραφικά ενδείξεις περί αρρενολοχείας», ό.π., σελ. 150). Ωστόσο, αποδεικνύεται, περίτρανα, πως οι μεγάλοι Έλληνες λαογράφοι χρησιμοποιούν και εμπιστεύονται το υλικό που έχει αποτεθεί στα αρχεία. Αυτό, βέβαια, ταυτόχρονα έχει αποτελέσει και βασική κατηγορώ των όμορων επιστημών, που τους κατηγορούν για ερασιτεχνισμό, μιας και δεν συλλέγουν μόνοι τους το υλικό τους, αλλά εμπιστεύονται τους κατά τόπους συλλέκτες, ως επιστήμονες της “πολυθρόνας”. Βλ. σχετικά με αυτό το θέμα, Μ.Γ. Μερακλής, «Θέσεις για τη Λαογραφία, *Διαβάζω* 245 (1990), σελ. 18.

³²⁴ Από περιγραφή της μαθήτριας της Χ.Ε.Ν. Στέλλας Γκίκα το 1956.

αγόρι³²⁵, αλλά και για τη συμμετοχή των γυναικών από την Άμπλιανη Ευρυτανίας στην ξυλεία, που τροφοδοτούσε όλη την περιοχή της Λαμίας³²⁶.

Οι πρώτες μονογραφίες

Στη πρώτη μεταπολεμική δεκαετία ξεκινούν δειλά – δειλά να δημοσιεύονται τοπικές αυτοτελείς μελέτες, που αφορούσαν δηλαδή είτε μια κοινότητα είτε μια ομάδα χωριών της Φθιώτιδας. Οι μελέτες αυτές έχουν τα εξής χαρακτηριστικά:

α) είναι λαογραφικές μελέτες και αφορούν ένα συγκεκριμένο τομέα της λαογραφικής ύλης, π.χ. για τα έθιμα στην Υπάτη,

β) είναι λαογραφικά σύμμεικτα,

γ) είναι λαογραφικά, ιστορικά και αρχαιολογικά σύμμεικτα.

Εκτός των τοπικών μελετών, την περίοδο αυτή συνεχίζει να χρησιμοποιείται υλικό από τη Φθιώτιδα σε μελέτες σημαντικών Ελλήνων λαογράφων.

Μια εξέχουσα προσωπικότητα της έρευνας του λαϊκού πολιτισμού της Φθιώτιδας ήταν ο Ξενοφών Αναγνωστόπουλος³²⁷. Ο Αναγνωστόπουλος (1893-1965) δημοσιεύει την δεκαετία του '50 τρεις σημαντικές μονογραφίες με άφθονο λαογραφικό υλικό κυρίως από το χωριό του τον Πύργο, αλλά και από την περιοχή της Υπάτης. Είναι, θα λέγαμε, οι πιο συστηματικές μελέτες, περιγραφικές και ερμηνευτικές, μέχρι τότε. Η πρώτη τιτλοφορείται *Λαογραφικά της Ρούμελης*. Ανήκει στην κατηγορία των μελετών με λαογραφικά στοιχεία από όλο το διάγραμμα της ύλης, μιας και περιέχει στοιχεία για τις μετονομασίες των κοινοτήτων του δήμου Υπάτης, την οικονομία της κοινότητας (επαγγέλματα – υδρόμυλοι – υδροτριβεία), τους χαρακτηριστικούς τύπους – προσωπικότητες της κοινότητας, τα έθιμα και το δίκαιο αυτών, τις παροιμίες, αλλά και

---

³²⁵ Δημ. Β. Οικονομίδης, «Η κοινωνική θέση της Ελληνίδος κατά τινά έθιμα του λαού», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας* 22 (1969-1972), σελ. 83.

³²⁶ Ό.π., σελ. 96.

³²⁷ Για το έργο του Ξενοφώντα Αναγνωστόπουλου, βλ. Δημήτριος Θ. Νάτσιος, «Ο Φθιώτης Λαογράφος Ξενοφών Γ. Αναγνωστόπουλος (1893-1965) και το έργο του», *Φθιωτικά Χρονικά* 37 (2016), σελ. 7-15. Το έργο του Αναγνωστόπουλου σύμφωνα με τον Γ. Αθανασιάδη-Νόβα έχει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: τη νοσταλγική ευαισθησία για το χωριό του, που ωστόσο δεν επηρεάζει επιστημονικά το έργο του. Αντίθετα, κατατάσσει το υλικό του σε ιδιαίτερα κεφάλαια με πολλή επιστημοσύνη. Ακόμη, η βιωματική σχέση με όσα περιγράφει δίνουν ζωντάνια στη μελέτη του και δεν την καθιστά μια ψυχρή συλλογή λαογραφικού υλικού. (Βλ. Γ. Αθανασιάδη-Νόβας, «Πρόλογος», στο Ξενοφών Γ. Αναγνωστόπουλος, *Ελληνικά Έθιμα (Λαογραφική Μελέτη)*, τ. Α', Αθήναι 1956, σελ. 7-8).

τα τοπωνύμια της Υπάτης³²⁸. Η δεύτερη μελέτη είναι βραβευμένη (α΄ βραβείο) από το περιοδικό *Φθιώτις*, που διεξήγαγε διαγωνισμό για την καλύτερη συλλογή εθίμων. Ο τίτλος του είναι *Ελληνικά Έθιμα (Λαογραφική μελέτη)* και το προλόγισε ο Ακαδημαϊκός Γεώργιος Αθανασιάδης-Νόβας³²⁹. Η τρίτη μελέτη του, εν πρώτοις λόγω του τίτλου, μοιάζει για ένα καθαρά ιστορικό βιβλίο, ωστόσο στις σελίδες του υπάρχει και ολόκληρο λαογραφικό κεφάλαιο. Είναι η *Ιστορία της Υπάτης από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ' ημάς* και περιέχει περιγραφές για την καθημερινή ζωή στην Υπάτη και παραθέτει θρύλους και παραδόσεις³³⁰. Ο Αναγνωστόπουλος, μέσα από τις μελέτες του, ήθελε ιδιαιτέρως να ανοίξει τον δρόμο της ενασχόλησης με τον λαϊκό πολιτισμό της Φθιώτιδας σε νέους ανθρώπους. Τόνιζε χαρακτηριστικά: «*την συλλογήν και συγγραφήν των στοιχείων των αφορόντων (...) εν γένει τη λαογραφίαν (...) αφήνω εις τους σημερινούς και νέους την ηλικίαν διανοούμενους κατοίκους της Υπάτης (...) περιοριζόμενος ν' αναφέρω ελάχιστα εκ των στοιχείων τούτων απλώς και μόνον δια να κεντίσω την φιλοτιμίαν και το ενδιαφέρον των νέων προς τούτο*»³³¹. Επίσης επεσήμαινε πως, αυτό που τον ώθησε να ασχοληθεί με τον λαϊκό πολιτισμό, ήταν η αγάπη του για την πατρίδα και η ηθική του υποχρέωση να το πράξει, παρά το γεγονός πως δεν είχε ειδικευτεί σε κάτι τέτοιο³³². Ωστόσο αυτή η βιωματική του σχέση με τον ερευνώμενο τόπο δεν τον ώθησε σε υπερβολές, αναχρονισμούς και απόκρυψη στοιχείων, κάτι που σημάδεψε τα έργα του και τα κατέστησε σημαντικές συμβολές στην έρευνα του λαϊκού πολιτισμού της Φθιώτιδας.

Πλην των έργων του Αναγνωστόπουλου, την ίδια περίοδο έχουμε τη γενική ιστορικο-λαογραφική μελέτη του Δ. Γαρδίκη για τη Φθιώτιδα³³³, την σημαντική μελέτη πρωτογενούς αρχειακού υλικού (έγγραφα) με έντονα λαογραφικά στοιχεία του Χ.

---

³²⁸ Ξενοφών Γ. Αναγνωστόπουλος, *Λαογραφικά της Ρούμελης. Λαογραφική, Ιστορική και Τοπογραφική μελέτη*, Αθήνα 1955.

³²⁹ Ο ίδιος, *Ελληνικά Έθιμα (Λαογραφική μελέτη)*, ό.π.

³³⁰ Ο ίδιος, *Ιστορία της Υπάτης από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ' ημάς*, Αθήνα 1959.

³³¹ Ο.π., σελ. 7-8.

³³² Ο ίδιος, *Λαογραφικά της Ρούμελης. Λαογραφική, Ιστορική και Τοπογραφική μελέτη*, ό.π., σελ. 5. Βλ. και Μ.Γ. Μερακλής, «Η ερασιτεχνία ως αξία (Ζητήματα θεωρίας της Λαογραφίας)», *Μεσσηνιακό Ημερολόγιο* 3 (2009), σελ. 17-28.

³³³ Δημήτριος Γ. Γαρδίκης, *Ο γύρος της Φθιώτιδος. Ιστορικολαογραφικά μελέται*, εκδ. Εθνικού Αγώνος, Λαμία 1958.

Καραγεωργίου³³⁴, την πρώτη από τις δύο μελέτες του Β. Χορμόβα για την Μακρακώμη³³⁵, την μελέτη του Χρ. Κίτσου για την ιστορία του Αγίου Γεωργίου Τυμφρηστού με πολλά, ωστόσο, λαογραφικά στοιχεία³³⁶, την συγκεντρωτική έρευνα του Αθ. Φλώρου με τοπωνύμια από τη Φθιώτιδα και την γειτονική Ευρυτανία³³⁷ και την μελέτη για την οικονομική και κοινωνική ζωή στην Ανθήλη του Κ. Ζησόπουλου³³⁸.

Τέλος, σε μια παρουσίαση των κατά τόπους παραλλαγών των παραδοσιακών ενδυμασιών, που επιμελήθηκε η εξω-πανεπιστημιακή Λαογράφος Αγγελική

---

³³⁴ Χρήστος Ν. Καραγεωργίου, *Παλαιά Λαμιώτικα Έγγραφα (Πτυχές απ'τη ζωή της Λαμίας και της περιοχής της. Έτη 1833-1900). Ιστορικολαογραφικό ανάγνωσμα*, Λαμία 1961. Αξίζει να αναφερθεί πως ο Καραγεωργίου, σε μία πρώιμη φάση για την τοπική έρευνα της Φθιώτιδας επιχειρεί και λαογραφικές αναγνώσεις των επίσημων εγγράφων. Θα μπορούσαμε να επισημάνουμε πως η Λαογραφία υπολόγιζε πάντα κάθε είδους αρχειακό υλικό. Σήμερα θα λέγαμε πως σε κάθε αρχείο εκτός από την επιφανειακή τους μελέτη, υπάρχει ένας κόσμος ολόκληρος που πρέπει να ανακαλυφθεί. Για αυτό και πρόσφατα βλέπουμε να δημιουργείται μια νέα επιστημονική προσέγγιση, αυτή της Αρχαικής Εθνογραφίας. Βλ. ενδεικτικά για τη νέα αυτή τάση, Βασίλης Δαλκαβούκης, *Γράφοντας ανάμεσα. Εθνογραφικές δοκιμές με αφορμή το Ζαγόρι*, Αθήνα 2015, σελ. 27-55. – Αλέξανδρος Γ. Καπανιάρης, *Αρχαική Εθνογραφία και Αναγνώσεις σε Ψηφιακό Περιβάλλον: “Συνομιλώντας” με τα Αρχεία των Πηλιορείτων Εν Αιγύπτω*, Βόλος 2020.

³³⁵ Ευάγγελος Κ. Χορμόβας, *Η Μακρακώμη Φθιώτιδος. Κοινωνιογραφική – Λαογραφική – Ιστοριογραφική μελέτη. Δυνατότητες βελτιώσεως βιοτικού και πνευματικού επιπέδου*, Αθήνα 1964.

³³⁶ Χρ. Κίτσος, *Η ιστορία του χωριού μας. Άγιος Γεώργιος Φθ/δος*, Θεσσαλονίκη 1966.

³³⁷ Αθ. Φλώρος, *Τοπωνύμια της Ευρυτανίας και της Φθιώτιδος*, Αθήνα 1968.

³³⁸ Κωνσταντίνος Αθ. Ζησόπουλος, *Ανθήλη Φθιώτιδος (Ιστορική, κοινωνιολογική, λαογραφική μελέτη)*, Αθήνα 1972. Ο Κ. Ζησόπουλος ήταν φοιτητής του Γ.Α. Μέγα και για αυτό είχε προχωρήσει και σε συλλογή λαογραφικού υλικού από την Ανθήλη, στο πλαίσιο του Λαογραφικού Φροντιστηρίου του. Εμπλουτίζοντας αυτή τη συλλογή, δημοσίευσε το πρώτο του βιβλίο το 1972. Λόγω της γνωριμίας τους, ο Μέγας παρουσίασε στο περιοδικό *Λαογραφία* το βιβλίο. Ο Μέγας, λοιπόν, μεταξύ των άλλων σημειώνει: «παρά το ολιγοσέλιδον της λαογραφικής μελέτης, ο συγγραφεύς επέτυχε να δώσει εικόνα οπωσούν σαφή της οικονομικής αναπτύξεως του οικισμού με αρκετήν αντικειμενικότητα και με ορθάς παρατηρήσεις και υποδείξεις δια την περαιτέρω πολιτιστικήν ανάπτυξιν της κοινότητος. Μπορεί να προταθή ως πρότυπον δι' ομοίας μελέτας περί της οικονομικής και κοινωνικής αναπτύξεως των αγροτικών συνοικισμών της χώρας». (Γ.Α. Μέγας, «Βιβλιογραφία (Κ.Α. Ζησόπουλου, *Ανθήλη Φθιώτιδος. Ιστορική, κοινωνιολογική, λαογραφική μελέτη*», εκδ. Κοινότητος Ανθήλης, Αθήνα 1972)», *Λαογραφία* 29 (1974), σελ. 398-399).

Χατζημιχάλη³³⁹ γίνεται αναφορά στην χωρική φορεσιά των Λιβανατών³⁴⁰. Είναι η πρώτη επίσημη καταγραφή για την περιοχή μας, με θέμα την ενδυμασία, δηλαδή τον υλικό βίο ευρύτερα³⁴¹.

---

³³⁹ Για το σπουδαίο έργο της Αγγελικής Χατζημιχάλη και την προσφορά της στη λαογραφική έρευνα, βλέπε ενδεικτικά τα κείμενα του προσφάτως δημοσιευθέντος συλλογικού τόμου του Ιδρύματος της Βουλής των Ελλήνων, Φραγκίσκη Αμπατζοπούλου (επιμ.), *Αγγελική Χατζημιχάλη*, Αθήνα 2020.

³⁴⁰ Αγγελική Χατζημιχάλη, *Ελληνικάί Εθνικάί Ενδυμασίαι*, τ. Β', Αθήναι 1954, σελ. 6

³⁴¹ Είναι γνωστό πως η Ακαδημαϊκή “επίσημη” Λαογραφία είχε στραμμένο το βλέμμα της, μέχρι πρόσφατα (τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια), στα αντικείμενα της Φιλολογικής Λαογραφίας, των “Μνημείων του Λόγου”, όπως τα χαρακτήρισε ο Ν.Γ. Πολίτης. Μοναδικές εξαιρέσεις αποτέλεσαν ο καθηγητής Μέγας, που μελέτησε την ελληνική κατοικία και εξω-πανεπιστημιακοί λαογράφοι, όπως η Αγγελική Χατζημιχάλη, που μελέτησε την ελληνική ενδυμασία και ο Δημήτριος Λουκόπουλος, που μελέτησε την υφαντική και την παραγωγή ενδυμασιών στην Αιτωλοακαρνανία. Είναι χαρακτηριστικό πως η πρώτη διδακτορική διατριβή, με θέμα, που αφορά τον υλικό βίο, υποστηρίζεται το 1965. Η ερευνητική ενασχόληση συστηματοποιείται, ωστόσο, στον ακαδημαϊκό χώρο, χάρη στον καθηγητή Μ.Γ. Μερακλή και στη “Σχολή των Ιωαννίνων”, που ο ίδιος θεμελίωσε. Πολλές διατριβές μαθητών του έθεσαν τις βάσεις για την θεματική διεύρυνση της λαογραφικής έρευνας, πλέον και σε θέματα υλικού βίου. Για το αργοπορημένο ενδιαφέρον της Λαογραφίας για τον υλικό βίο, βλ. Παπαδόπουλος, «Ανασκόπηση της μεθόδου έρευνας του “υλικού βίου”», ό.π., σελ. 11-42. – Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, «Λαϊκός υλικός βίος και πολιτισμός (Προβλήματα και απόψεις)», στο *Επιστημονικές Ανακοινώσεις (22-30 Νοεμβρίου 1979)*, Αθήνα 1984, σελ. 93-104. – Μ.Γ. Μερακλής, «Η μελέτη του υλικού πολιτισμού. Μια όχι άσκοπη αναδρομή», στον ίδιο, *Θέματα Λαογραφίας*, Αθήνα 1999, σελ. 75-88. – Οικονόμου, *Υλικός Πολιτισμός. Θεωρία – Μεθοδολογία – Αξιοποίηση*, ό.π., σελ. 107-138. – Βασιλική Κράββα, «Οι λαογράφοι, τα πράγματα και ο υλικός βίος: Θεωρητικές και μεθοδολογικές διαδρομές στη μακρά λαογραφική διάρκεια», στο Βασίλης Νιτσιάκος – Παρασκευάς Ποτηρόπουλος (επιμ.), *Λαογραφία και Ανθρωπολογία. Μια συμβολή στον διάλογο*, ό.π., σελ. 231-262. – Μ.Γ. Βαρβούνης – Ν. Μαχά-Μπιζούμη, «Εισαγωγή», στον ίδιο, *Τέχνη του Λόγου και Ένδυμα. Μελετήματα για την ελληνική λαϊκή τέχνη*, Θεσσαλονίκη 2019, σελ. 11-22. Βλ. πιο συγκεκριμένα για την μελέτη του ενδύματος, Βρέλλη-Ζάχου, *Η διδασκαλία και η έρευνα του ενδύματος στο πλαίσιο του λαϊκού πολιτισμού: Οι εργασίες των φοιτητών στο Λαογραφικό Αρχείο του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (Α.Α.Π.Ι. 1964-2014)*, ό.π. – Νάντια Μαχά-Μπιζούμη, «Η συνομιλία Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας στη μελέτη του παραδοσιακού και σύγχρονου ενδύματος», στο Μ.Γ. Βαρβούνης (επιμ.), *Ο Σύγχρονος Λαϊκός Πολιτισμός μεταξύ Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας (Πρακτικά Επιστημονικής Ημερίδας Αφιερωμένης στον Ομότιμο Καθηγητή Μηνά Αλ. Αλεξιάδη)*, Κομοτηνή 2020, σελ. 79-96. Τέλος, για την “Σχολή των Ιωαννίνων” βλ. Μ.Γ. Βαρβούνης, «Η εξέλιξη της ελληνικής λαογραφίας και η “Σχολή των Ιωαννίνων”», *Εξώπολις* 8-9 (1997-1998), σελ. 173-180. – Βρέλλη-Ζάχου, «Η διδασκαλία της Λαογραφίας στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων (1964-2009)», ό.π., σελ. 171-192. – Η ίδια, «Η διδασκαλία της Λαϊκής Τέχνης και τα Αδημοσίευτα Φοιτητικά Χειρόγραφα στο Λαογραφικό Αρχείο του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (1964-2006)», ό.π.

Αδημοσίευτα χειρόγραφα

Τα αδημοσίευτα χειρόγραφα αυτής της δεύτερης περιόδου είναι πολύ περισσότερα από ό,τι μέχρι το πρώτο μισό του 20ου αιώνα. Και αυτό γιατί εκτός των χειρογράφων που συνεχίζουν να κατατίθενται στο Κ.Ε.Ε.Λ., κατατίθενται χειρόγραφες εργασίες φοιτητών και μετεκπαιδευόμενων δασκάλων σε άλλα τρία αρχεία, ήτοι στο Αρχείο του Λ.Φ. του Γεωργίου Α. Μέγα, στο Λ.Α.Π.Ι. και στο Λ.Μ.Α του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Από το Λ.Φ. του Μέγα έχουμε συνολικά 44 χειρόγραφα από την περιοχή της Φθιώτιδας. Τα περισσότερα από αυτά έχουν κυρίως υλικό που αφορά παραλλαγές παραμυθιών. Από το σύνολο των 44 χειρογράφων τα 19 χειρόγραφα είχαν μόνο παραμύθια³⁴², άλλα 22 χειρόγραφα ήταν σύμμεικτα, αλλά με παραμυθιακό υλικό και μόνο 3 χειρόγραφα είχαν αποκλειστικά άλλη ύλη (λαϊκή λατρεία³⁴³, παροιμίες³⁴⁴, παραδόσεις³⁴⁵). Η κλίση των ερευνητών στη συλλογή παραμυθιών ήταν εύλογο, μιας και ο καθηγητής Μέγας αποσκοπούσε μέσα από αυτές τις συλλογές να καταρτίσει τον κατάλογο των παραμυθιακών τύπων σε όλο τον ελλαδικό χώρο, σύμφωνα με το διεθνές σύστημα ταξινόμησης των Α. Aarne και St. Thompson (AT)³⁴⁶. Εντύπωση, βέβαια,

---

³⁴² Βλ. ενδεικτικά τις μεγαλύτερες συλλογές, Ιω. Παπαϊωάννου, *Παραμύθια από το Δομοκό, τους Βελεσσιώτες και τις Καρυές*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Φ.: 1258, 1958. – Γεώργιος Ντζιζίδος, *Παραμύθια Καλλιθέας Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Φ.: 1137, 1960. – Ταξιάρχης Ζιόγκος, *Παραμύθια Ανάβρας Λοκρίδος Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Φ.: 418, 1963.

³⁴³ Γεώργιος Κορρές, *Έθιμα λαϊκού εορτολογίου από τη Νάξο και τη Λαμία*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Φ.: 668, 1959.

³⁴⁴ Γεώργιος Κυκκώτης, *Παροιμίες από τη Λαμία*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Φ.: 749, χ.χ.

³⁴⁵ Μαρία Λάππα, *Παράδοση από τη Λαμία*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Φ.: 837, 1960.

³⁴⁶ Για το σύστημα Aarne-Thompson, βλ. A. Aarne – St. Thompson, *The Types of Folktale. A Classification and Bibliography*, Helsinki 1928. Ο ίδιος ο Γ.Α. Μέγας τυπολόγησε αυτό το μεγάλο και ποικίλο υλικό των παραμυθιών, που προέκυψε στο πλαίσιο της συγκέντρωσης του υλικού για την σύνθεση του ελληνικού καταλόγου. Η ανάθεση είχε γίνει στον Γ.Α. Μέγα από τον ίδιο το δάσκαλό του Νικόλαο Γ. Πολίτη και ο ίδιος μπόρεσε τελικά να δημοσιεύσει, όσο ζούσε, μόνο το τμήμα που περιλαμβάνει τους μύθους των ζώων. Κατά τα τελευταία χρόνια, με την προσπάθεια του Μ.Γ. Μερακλή, τη συνέχιση του πολύτιμου και αναγκαίου καταλόγου ανέλαβαν οι Άννα Αγγελοπούλου, Αίγλη Μπρούσκου, Εμμανουέλα Κατρινάκη και Μαριάνθη Καπλάνογλου. Βλ. Βαρβούνης – Κούζας, *Το Αρχείο του "Λαογραφικού Φροντιστηρίου" του Γ.Α. Μέγα. Αναλυτικός κατάλογος*, ό.π., σελ. 14-15, όπου και η σχετική βιβλιογραφία για τις δημοσιεύσεις του Μέγα και των συνεχιστριών του.

προκαλεί πως, τουλάχιστον στα χειρόγραφα της Φθιώτιδας, απουσιάζουν στοιχεία για την λαϊκή αρχιτεκτονική, μια θεματική που μελέτησε πρώτος και επί τόπου ο Μέγας. Η συλλογή των εργασιών αυτών βασιζόταν, στα *Ζητήματα Ελληνικής Λαογραφίας* του δασκάλου τους, Γεωργίου Α. Μέγα. Οι χειρόγραφες αυτές εργασίες προέρχονται από τα τελευταία έτη της διδασκαλίας του Μέγα στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και από τους μετεκπαιδευόμενους δασκάλους στη Μαράσλειο Παιδαγωγική Ακαδημία., στους οποίους δίδασκε Λαογραφία.

Βέβαια, πολλές από τις χειρόγραφες εργασίες των φοιτητών του, κατέθετε ο Μέγας και στο Κ.Ε.Ε.Λ. Κατά τα έτη 1952³⁴⁷, 1953³⁴⁸ έχουμε τέσσερις χειρόγραφες εργασίες από την Φθιώτιδα, που προέρχονται από το Λ.Φ. και μάλιστα με κοινή θεματική τα έθιμα των γεωργών. Άλλωστε τα προαναφερθέντα έτη το Λ.Φ. συνέδραμε σημαντικά με 101 συλλογές στον εμπλουτισμό της ύλης του αρχείου³⁴⁹. Δύο ακόμη χειρόγραφα, που περιέχουν πολλές συλλογές μαζί, έχουν υλικό και από τη Φθιώτιδα και κατατίθενται το έτος 1954³⁵⁰.

Τη δεκαετία του '60 κατατίθενται άλλα τρία χειρόγραφα, που ανήκουν όλα σε δασκάλους από την Φθιώτιδα. Για παράδειγμα ο δάσκαλος από το Ζέλι της Λοκρίδας Καντάς Καντάς καταθέτει μια συλλογή για τα έθιμα του γάμου στο χωριό του, που συνοδεύεται και από μια πλουσιότατη συλλογή δημοτικών τραγουδιών³⁵¹, που

---

³⁴⁷ Δημήτριος Αδάμ, *Αγροτικά έθιμα εκ Ρεγγινίου Λοκρίδος*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 01746, 1952. – Ευστάθιος Γαγάνης, *Αγροτικά έθιμα εξ Αμφίκλειας Λοκρίδος*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 01737, 1952. – Ταξιάρχης Θεοφανόπουλος, *Αγροτικά έθιμα Αταλάντης*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 01752, 1952.

³⁴⁸ Μαρίνα Ζωγράφου, *Γεωργικά έθιμα Βελίτσας Λοκρίδος*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 01856, 1953.

³⁴⁹ Γ.Α. Μέγας, «Εκθέσεις πεπραγμένων κατά το έτος 1952», *Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου* 7 (1952), σελ. 161-163. – Ο ίδιος, «Εκθέσεις πεπραγμένων κατά τα έτη 1953 και 1954», *Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου* 8 (1953-1954), σελ. 324-327.

³⁵⁰ Φοιτηταί Φιλολογίας, *Έθιμα Λαζάρου και Βαΐων εκ Στερεάς Ελλάδος περιγραφόμενα υπό φοιτητών της φιλολογίας (εργασίαι 18)*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 02120, 1954. – Φοιτηταί Φιλολογίας, *Αποκριάτικα έθιμα εκ διαφόρων τόπων περιγραφόμενα υπό φοιτητών της φιλολογίας, εργασίαι 28*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 02122, 1954.

³⁵¹ Καντάς Κ. Καντάς, *Ο γάμος στο Ζέλι Λοκρίδος άλλοτε και τώρα – Συλλογή δημοτικών τραγουδιών που λέγονται στο χωριό*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 02962, 1965.

βραβεύεται από την Ακαδημία Αθηνών³⁵². Αντίστοιχη περίπτωση είναι ο Ευάγγελος Ζορμπάς, ένας δάσκαλος από την Τσούκα της δυτικής Φθιώτιδας, που καταθέτει το 1966 μια χειρόγραφη εργασία με θέμα τον γάμο στο χωριό του³⁵³ και δέκα χρόνια αργότερα μια ακόμη συλλογή ποικίλου λαογραφικού υλικού³⁵⁴, οι οποίες θα αποτελέσουν το έναυσμα για την περαιτέρω ενασχόληση του με την έρευνα του λαϊκού πολιτισμού και τη δημοσίευση πλούσιου υλικού³⁵⁵.

Την ίδια εποχή ξεκινά η συστηματική διδασκαλία και έρευνα του λαϊκού πολιτισμού στο Πανεπιστήμιο των Ιωαννίνων. Το 1964 ιδρύεται η Φιλοσοφική Σχολή των Ιωαννίνων³⁵⁶, στην οποία συμπεριλαμβάνεται και Έδρα της Λαογραφίας. Τα πρώτα πέντε χρόνια της διδασκαλίας της Λαογραφίας καθηγητής είναι ο διεθνώς αναγνωρισμένος επιστήμονας και ουσιαστικός ανανεωτής της Λαογραφίας Δημήτριος Σ. Λουκάτος³⁵⁷. Κατά τη διάρκεια της θητείας του αυτής έκανε τις πρώτες ενέργειες

---

³⁵² Οι βραβεύσεις αυτές αποδεικνύουν, λοιπόν, πως πολλές από τις εργασίες των αρχείων αυτών είναι σημαντικές, μεθοδικές και μπορούν να αξιοποιηθούν ως αξιόπιστες.

³⁵³ Ευάγγελος Ζορμπάς, *Ο γάμος στο χωριό Τσούκα Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 03002, 1966.

³⁵⁴ Η εργασία αυτή έγινε το 1970, για αυτό και συμπεριλαμβάνεται σε αυτό το κεφάλαιο. Βλ. Ο ίδιος, *Λαογραφία εκ του χωριού Τσούκα Φθιώτιδος (1970)*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 03817, 1970.

³⁵⁵ Αναφερθήκαμε σε αυτό σε προηγούμενο κεφάλαιο της εργασίας. Πιο συγκεκριμένα στην δημοσίευση της εργασίας για τον γάμο σε τοπικό περιοδικό. Βλ. Ο ίδιος, *Απ' τη ρουμελιώτικη ζωή. Ήθη κι έθιμα – ανέκδοτα – δημοτικά τραγούδια – παροιμίες – ανοιγμάτα*, Λαμία 1979. – Ο ίδιος, «Ο χωρικός στην πόλη», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 162-163. – Ο ίδιος, «‘Γράψε γρήγορ’ στραβοσκούφ’...’». Παράδοση στο χωριό Τσούκα Φθιώτιδας», *Φθιωτική Σκέψη* 2:5-6 (1979), σελ. 267-268.

³⁵⁶ Για την ιστορία και την εξέλιξη του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων από το 1964 μέχρι τα πρώτα χρόνια του 21ου αιώνα, βλ. Γεώργιος Πλουμίδης (επιστ. εποπτ.) – Νικόλαος Α. Αναστασόπουλος – Αργύριος Ν. Γιαννέλος (έρευν. – επιμ.), *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Ιστορία και Εξέλιξη 1964-2004*, Ιωάννινα 2006.

³⁵⁷ Ο Δημήτριος Σ. Λουκάτος πρωτοστάτησε, μεταξύ άλλων, στην είσοδο της Λαογραφίας στον αστικό χώρο. Τόνιζε χαρακτηριστικά στα *Σύγχρονα Λαογραφικά* του: «Είναι σημαντικά διαφορετικός ο νέος ‘λαός’ των μεγαλουπόλεων ή και των αστικοποιημένων επαρχιών και χωριών από τον αγροτικό και προβιομηχανικό λαό, που είχε ως τώρα θέμα της η λαογραφία (...) Τα παραδοσιακά στοιχεία δεν λείπουν και από αυτή τη νέα σύνθεση. Μόνο που ‘ανεβαίνουν’ κι αυτά, μαζί με τους φορείς των, και γίνονται έθιμα ‘αστικά’, μηχανοποιημένα από το εμπόριο και τον ρυθμό της ζωής ή ωραιοποιημένα από τους ‘φολκλορικούς’ ερασιτέχνες... Η Σύγχρονη Λαογραφία πρέπει να παρακολουθή και της νέας αυτής ζωής τα δημιουργήματα, που όσο κι αν είναι ‘εξελιγμένα’ ή ετερόκλητα και βιομηχανικά, δεν παύουν να έχουν τον πρωταρχικό λαϊκό χαρακτήρα τους, ελληνικό μάλιστα και εθνικό, χωρίς την ομοιότητα ή την

για τη σύσταση του Λαογραφικού Μουσείου και του Λαογραφικού Αρχείου³⁵⁸, που θα περιείχε πλούσιο ανέκδοτο, πρωτογενές λαογραφικό υλικό, προερχόμενο από τους φοιτητές του. Μάλιστα ο Λουκάτος, όπως επισημαίνει η Μαρίνα Βρέλλη-Ζάχου, παρότρυνε τους φοιτητές του να καταγράφουν εκφράσεις του λαϊκού πολιτισμού των ιδιαίτερων πατρίδων τους, βασιζόμενοι στην άμεση λαϊκή επαφή, ουσιαστικά σε δικά τους, και των συγχωριανών τους, βιώματα, ακούσματα, πράξεις και καταστάσεις, μέσα στο οικογενειακό, συγγενικό, φιλικό περιβάλλον, στον τοπικά περιορισμένο χώρο της κοινότητας, όπου είχαν οι ίδιοι ανατραφεί, καλλιεργώντας έτσι τα λαογραφικά τους ενδιαφέροντα και ασκώντας τους στην επιτόπια έρευνα³⁵⁹. Κατά την εποχή του καθηγητή Λουκάτου και Φθιωτοί φοιτητές συνέλεξαν υλικό από τις ιδιαίτερες πατρίδες τους. Συνολικά κατατέθηκαν 7 χειρόγραφες εργασίες, με θεματολογία διαφορετική η καθεμία. Οι φοιτητές συνέλεξαν παραμύθια³⁶⁰, παραδόσεις³⁶¹, κάλαντα³⁶², δημοτικά

προσαρμογή τους σε παλιότερους εθνικούς εθισμούς». (Λουκάτος, Σύγχρονα Λαογραφικά (Folklorica Contemporanea), ό.π., σελ. 14). Επίσης για μια αναλυτική παρουσίαση του επιστημονικού έργου του Λουκάτου, βλ. Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη – Παναγιώτης Καμηλάκης – Παρακευάς Ποτηρόπουλος (επιμ.), Ο Δημήτριος Σ. Λουκάτος και η Ελληνική Λαογραφία (Πρακτικά Επιστημονικής Ημερίδας), Αθήνα 2008.

³⁵⁸ Βρέλλη-Ζάχου, «Η διδασκαλία της Λαογραφίας στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων», ό.π., σελ. 175.

³⁵⁹ Η ίδια, «Μαρτυρίες υλικού βίου και πολιτισμού στα χειρόγραφα των μαθητών του Δημητρίου Σ. Λουκάτου (Λαογραφικό Αρχείο Πανεπιστημίου Ιωαννίνων)», στο Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη – Παναγιώτης Καμηλάκης – Παρακευάς Ποτηρόπουλος (επιμ.), Ο Δημήτριος Σ. Λουκάτος και η Ελληνική Λαογραφία (Πρακτικά Επιστημονικής Ημερίδας), ό.π., σελ. 65-66. – Η ίδια, «Η διδασκαλία της Λαογραφίας στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων», ό.π., σελ. 175 (υποσ. 9). Την σημασία που προσέδιδε ο καθηγητής Λουκάτος στην άσκηση των σπουδαστών στην συλλογή λαογραφικού υλικού αποδεικνύει και η συνεργασία με τους σπουδαστές της Ζωσιμαίας Παιδαγωγικής Ακαδημίας, στην οποία δίδαξε Λαογραφία κατά το έτος 1966-1967 και απέφερε πλούσιο πρωτογενές υλικό. Βλ. Η ίδια, Χειρόγραφα Λαογραφίας από Σπουδαστές της Ζωσιμαίας Παιδαγωγικής Ακαδημίας Ιωαννίνων (1966-1967). Αρχείο Καθηγ. Δημητρίου Σ. Λουκάτου, Ιωάννινα 1999.

³⁶⁰ Δήμητρα Καραθεοδώρου, Παραμύθια από το Λογγίσι Φθιώτιδας, Κωδικός χειρογράφου Λ.Α.Π.Ι.: Σειρά Πρώτη, Α-Ω, 1965-1966, σελ. 197-219. – Μαρία Γιαλούρη, Θρησκευτικά έθιμα, παραδόσεις, παραμύθια από την Λοκρίδα Φθιώτιδας, Κωδικός χειρογράφου Λ.Α.Π.Ι.: Σειρά Τέταρτη, Β-Δ, 1967-1968, σελ. 253-262.

³⁶¹ Γιαλούρη, Θρησκευτικά έθιμα, παραδόσεις, παραμύθια από την Λοκρίδα Φθιώτιδας, ό.π.

³⁶² Αικατερίνη Σόρκου, Κάλαντα και έθιμα των Χριστουγεννιάτικων ημερών της περιοχής Φθιώτιδος και ιδιαίτερα της περιφέρειας Δομοκού, Κωδικός χειρογράφου Λ.Α.Π.Ι.: Σειρά Τρίτη, Ρ-Ω, 1966-1967, σελ. 95-102. – Νικόλαος Αναγνωστόπουλος, Τραγούδια, μοιρολόγια, κάλαντα (Λαμία), Κωδικός χειρογράφου

τραγούδια³⁶³ και μοιρολόγια³⁶⁴ και περιέγραψαν χριστουγεννιάτικα έθιμα³⁶⁵, γαμήλια έθιμα³⁶⁶, πανηγύρια³⁶⁷ και προλήψεις και δεισιδαιμονίες σχετικά με μεταφυσικά πλάσματα και την λαϊκή μετεωρολογία³⁶⁸ από χωριά της Φθιώτιδας. Οι συλλογές θεματικά δεν προσεγγίζουν το σύνολο της λαογραφικής ύλης, καθώς κυριαρχούν τα θέματα της Φιλολογικής Λαογραφίας, όπως ονόμασε τα “Μνημεία Λόγου” ο Λουκάτος, και τα θέματα της Εθιμικής Λαογραφίας, αλλά απουσιάζουν παντελώς τα θέματα του υλικού βίου, τα θέματα της παραδοσιακής λαϊκής τέχνης³⁶⁹. Άλλες έχουν σαφή στόχευση για συλλογή υλικού από μία θεματική ενότητα, ενώ άλλες έχουν σύμμεικτο λαογραφικό υλικό. Ως προς το περιεχόμενο, οι συλλογές είναι ιδιαίτερα μικρές, αλλά με σημαντικό καταγεγραμμένο υλικό. Ωστόσο, οι συλλογείς περιορίζονται αποκλειστικά σε καταγραφή, σπάνια σε μικρή περιγραφή και καθόλου σε ερμηνεία των καταγεγραμμένων λαογραφικών πληροφοριών. Παρατηρώντας, εντούτοις, τις καταγραφές πολλές φορές οι φοιτητές χωρίζουν το υλικό του σε «παλιό» και «νέο», δηλαδή, για παράδειγμα, σε παλιά κάλαντα και νέα κάλαντα των Χριστουγέννων. Δυστυχώς, δεν δίνεται κάποια εξήγηση για το κριτήριο το οποίο χρησιμοποιείται ως διαχωριστικό. Ως νέα υποθέτουμε, πως εννοούνται τα λαογραφικά φαινόμενα που, τότε (δεκαετία 60), ήταν ζωντανά, ενώ ως παλιά τις προηγούμενες μορφές των ίδιων αυτών λαογραφικών φαινομένων, που θεωρούνται τα πιο «ωραία», τα πιο «αυθεντικά», τα πιο «παραδοσιακά», από τους ίδιους τους ανθρώπους των

Λ.Α.Π.Ι.: Σειρά Τέταρτη, Α-Β, 1967-1968, σελ. 214-262. – Δημήτριος Τσουκαλάς, *Τραγούδια – κάλαντα – μαντεία – μετεωρολογικά – προλήψεις – δεισιδαιμονίες (Καρδίτσα – Λαμία)*, Κωδικός χειρογράφου Λ.Α.Π.Ι.: Σειρά Τέταρτη, ΤΖΑ-Ω, 1967-1968, σελ. 365-390.

³⁶³ Αναγνωστόπουλος, *Τραγούδια, μοιρολόγια, κάλαντα (Λαμία)*, ό.π. – Τσουκαλάς, *Τραγούδια – κάλαντα – μαντεία – μετεωρολογικά – προλήψεις – δεισιδαιμονίες (Καρδίτσα – Λαμία)*, ό.π.

³⁶⁴ Αναγνωστόπουλος, *Τραγούδια, μοιρολόγια, κάλαντα (Λαμία)*, ό.π.

³⁶⁵ Σόρκου, *Κάλαντα και έθιμα των Χριστουγεννιάτικων ημερών της περιοχής Φθιώτιδος και ιδιαίτερα της περιφέρειας Δομοκού*, ό.π.

³⁶⁶ Η ίδια, Έθιμα γάμου (Δομοκός Φθιώτιδας), Χειρόγραφο Λ.Α.Π.Ι., σελ. 1031-1053.

³⁶⁷ Ιωάννης Ντελέζος, *Πανηγύρια, προλήψεις, ήθη, βρυκόλακες – φαντάσματα (Σπερχειάδα – Λαμία)*, Κωδικός χειρογράφου Λ.Α.Π.Ι.: Σειρά Τέταρτη, Ν-ΠΕ, 1967-1968, σελ. 160-169.

³⁶⁸ Ο ίδιος, *Πανηγύρια, προλήψεις, ήθη, βρυκόλακες – φαντάσματα (Σπερχειάδα – Λαμία)*, ό.π. – Ο ίδιος, *Τραγούδια – κάλαντα – μαντεία – μετεωρολογικά – προλήψεις – δεισιδαιμονίες (Καρδίτσα – Λαμία)*, ό.π.

³⁶⁹ Όπως έχουμε αναφέρει ξανά η Λαογραφία άργησε να στρέψει το βλέμμα της στον υλικό πολιτισμό.

κοινοτήτων³⁷⁰. Η παρούσα περίοδος, που εδώ αναλύουμε, ταυτίζεται με το πρόσωπο του καθηγητή Λουκάτου, που συνέδραμε, μεταξύ άλλων, ουσιαστικά στην ανανέωση της μεθοδολογίας της Λαογραφίας, υποστηρίζοντας την εθνογραφική τάση της με επιτόπια έρευνα, επηρεαζόμενος από την Γαλλική Σχολή της Εθνολογίας³⁷¹, όπου σπούδασε, αλλά και στην ανανέωση των θεματικών που ερευνά η Λαογραφία, με την στροφή στον αστικό χώρο³⁷². Οι νεωτερισμοί αυτοί, δεν φαίνονται στα λιγοστά χειρόγραφα της περιόδου, αλλά, προφανώς, επηρέασαν τους φοιτητές τα επόμενα

---

³⁷⁰ Βλ. σχετικά με τη νοσταλγία του παρελθόντος (εξωτισμός στη χρονική του διάσταση κατά τον Μ.Γ. Μερακλή) και την εξιδανίκευσή του, αλλά και για τον φολκλορισμό που γεννά, Μ.Γ. Μερακλής, «Τι είναι ο Folklorismus», στου ίδιου, *Λαογραφικά Ζητήματα*, Αθήνα 2004, σελ. 109-125. – Μαρία Παπαπαύλου, «Φολκλόρ και φολκλορισμός. Συγκλίσεις και αποκλίσεις», στο Παύλος Κάβουρας (επιμ.), *Φολκλόρ και Παράδοση. Ζητήματα ανα-παράστασης και επιτέλεσης της μουσικής και του χορού*, Αθήνα 2010, σελ. 89-102. Βλ. επίσης, Ρέα Κακάμπουρα, «‘Τα παλιά χρόνια ήταν δύσκολα, αλλά καλύτερα’». Ρεαλισμός και εξιδανίκευση του παρελθόντος σε αφηγήσεις ζωής», στο Τασούλα Δ. Τσιλιμένη (επιμ.), *Μες στον ανασασμό των φύλλων (Πρακτικά του 5ου Φεστιβάλ Αφήγησης Ολύμπου)*, Βόλος 2013, σελ. 27-40.

³⁷¹ Βλ. Δημήτριος Σ. Λουκάτος, *Λαογραφία – Εθνογραφία. Στοιχεία διδασκαλίας και απόψεις από τον εναρκτήριο λόγο της έδρας της Φιλοσοφικής Σχολής Ιωαννίνων (13 Ιανουαρίου 1967)*, Ιωάννινα 1968.

³⁷² Ο Λουκάτος επισημαίνει πως «όταν η Λαογραφία γίνει εθνογραφία, μπορεί καλά να περιβάλει στα διαφέροντα της και εκδηλώσεις που δεν είναι απόλυτα λαϊκές, αλλά που καθρεφτίζουν τη νοστροπία και τη δημιουργική παράδοση αστικών θεσμών και επαγγελμάτων». Βλ. Ελευθέριος Π. Αλεξάκης, «Η Γαλλική Εθνολογική Σχολή και η Λαογραφία του Δημητρίου Λουκάτου», στο Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη – Παναγιώτης Καμηλάκης – Παρακευάς Ποτηρόπουλος (επιμ.), *Ο Δημήτριος Σ. Λουκάτος και η Ελληνική Λαογραφία (Πρακτικά Επιστημονικής Ημερίδας)*, ό.π., σελ. 25. Για την στροφή της Λαογραφίας στον αστικό χώρο από την εποχή του Λουκάτου και εξής, βλ. Λουκάτος, *Σύγχρονα Λαογραφικά (Folklorica Contemporanea)*, ό.π. – Μ.Γ. Μερακλής, «Αστική Λαογραφία», στου ίδιου, *Λαογραφικά Ζητήματα*, Αθήνα 2004 (Α΄ έκδοση 1989), σελ. 61-64. – Ευάγγελος Γρ. Αυδίκος, «Προς μια λαογραφία του αστικού χώρου», *Διαβάζω* 245 (1990), σελ. 67-70. – Ο ίδιος, «Αστική Λαογραφία: ουτοπία ή πραγματικότητα;», ό.π., σελ. 163-186. – Νικόλαος Ξ. Καρπούζης, «Αστική Λαογραφία: ορισμένες μεθοδολογικές προσεγγίσεις και παρατηρήσεις σχετικά με την έρευνα», *Λαογραφία* 42 (2010-2012), σελ. 423-448. – Γεώργιος Κούζας, «Αστική Λαογραφία: θεωρητικές διασταυρώσεις – ιστορική διαδρομή – θεματολογία. Από τη μελέτη των ‘βιομηχανικών επιτηδευμάτων’ στην έρευνα των σύγχρονων μεγαλουπόλεων», στο Μανόλης Γ. Βαρβούνης – Μανόλης Γ. Σέργης (επιμ.), *Ελληνική Λαογραφία. Ιστορικά, θεωρητικά, μεθοδολογικά, θεματικές*, τ. Β΄, Αθήνα 2012, σελ. 67-172. – Μανόλης Γ. Σέργης, *Αστική Λαογραφία. Αναπαραστάσεις της Αθήνας (1880-1896) στο συγγραφικό έργο του Μιχαήλ Μητσάκη. Χώρος, κοινωνία, πολιτισμοί, ταυτότητες*, Αθήνα 2015, σελ. 69-230. – Ευάγγελος Γρ. Αυδίκος, *Η πόλη. Λαογραφικές και εθνογραφικές οπτικές*, Αθήνα 2016. – Βαρβούνης – Κούζας, *Εισαγωγή στην Αστική Λαογραφία. Θεωρητικές προσεγγίσεις/Μεθοδολογία/Θεματικές*, ό.π.

χρόνια, καθώς και μετά την παραίτηση του καθηγητή Λουκάτου από την Έδρα της Λαογραφίας, αξιοπρόσεχτο πρωτογενές λαογραφικό υλικό συνέχισε να συγκεντρώνεται στο Λαογραφικό Αρχείο.

Ταυτόχρονα και στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, η εκλογή του Γεώργιου Κ. Σπυριδάκη στην Έδρα της Λαογραφίας και η άμεση προτεραιότητα που έδωσε στην βελτίωση της θέσης της Λαογραφίας και στην στέγαση της Έδρας, σηματοδοτεί έπειτα και την ίδρυση ενός Σπουδαστηρίου με αρχείο πρωτογενούς λαογραφικού υλικού, μουσείου κλπ.³⁷³, πράγμα, που επιτυγχάνεται, παρά τις αντιξοότητες. Το αρχείο συγκεντρώνει πολύτιμο υλικό από τους φοιτητές της Φιλοσοφικής Σχολής, αλλά και από μετεκπαιδευόμενους δασκάλους της Μαρασλείου Παιδαγωγικής Ακαδημίας³⁷⁴. Ο Σπυριδάκης (1906-1975), προκειμένου να διευκολύνει την συγκέντρωση του υλικού και μάλιστα να μειώσει τις πιθανότητες αναξιοπιστων καταγραφών, ετοιμάζει αναλυτικές οδηγίες και ερωτηματολόγιο, που αποτελούν βοήθημα των νεαρών ερευνητών κατά την επιτόπια έρευνά τους³⁷⁵ και στις οποίες βασίζονται όλες οι καταγραφές του Αρχείου³⁷⁶. Ακολουθεί, ωστόσο, την πανεπιστημιακή παράδοση των προκατόχων του και δεν προχωρά σε ανάλογους νεωτερισμούς με τον Λουκάτο. Έτσι οι εργασίες των φοιτητών, εκεί, βασίζονται σε μία πιο συντηρητική παράδοση, που καλλιεργήθηκε στα χρόνια του ιδρυτή της Λαογραφίας Νικολάου Γ. Πολίτη και συνεχίστηκε για πολλές δεκαετίες.

---

³⁷³ Σπυριδάκης, *Έδρα Λαογραφίας – Σπουδαστήριο Λαογραφίας μετά προσηρτημένης λαογραφικής συλλογής της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Σύντομον Χρονικόν: 1964-1972*, ό.π.

³⁷⁴ Μαρία Μηλίγκου-Μαρκαντώνη, «Γεώργιος Κ. Σπυριδάκης (1963-1972). Το Αρχείο Χειρογράφων Συλλογών Πρωτογενούς Ύλης και το Σπουδαστήριο Λαογραφίας (Κατάθεση ψυχής)», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας* 33-34 (2009), σελ. 551-591 (Διαθέσιμο σε ψηφιακό ανάτυπο: http://www.kentrolaografias.gr/sites/default/files/Miligkou-Markantoni_epetirida_33.pdf) [Ανάκτηση: 9/9/2020]. Ειδικά για τη συνεργασία του καθηγητή Μέγα με τους μετεκπαιδευόμενους δασκάλους, βλ. Ρέα Κακάμπουρα – Αφροδίτη Νουνανάκη, «Ο Γεώργιος Α. Μέγας και οι μετεκπαιδευόμενοι δάσκαλοι στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, στο Μ.Γ. Βαρβούνης – Γ.Χ. Κούζας (επιμ.), *Ο Γεώργιος Α. Μέγας και η Ελληνική Λαογραφία (Πρακτικά Ημερίδας)*, Αθήνα 2018, σελ. 45-67.

³⁷⁵ Γεωργ. Κ. Σπυριδάκης, «Οδηγία προς συλλογήν λαογραφικής ύλης», *Επετηρίς Λαογραφικού Αρχείου* 13-14 (1960-1961), σελ. 73-147.

³⁷⁶ Μηλίγκου-Μαρκαντώνη, «Χειρόγραφες συλλογές πρωτογενούς λαογραφικής ύλης του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών (1966-1986)», ό.π., σελ. 540.

Σε ό,τι αφορά την Φθιώτιδα, το Αρχείο του Πανεπιστημίου Αθηνών συγκεντρώνει τις περισσότερες χειρόγραφες εργασίες από κάθε άλλο αρχείο. Αυτό έχει μια βασική εξήγηση. Η Αθήνα είναι πολύ πιο κοντά στην Φθιώτιδα και έτσι είναι επόμενο οι φοιτητές να επιλέγουν την Φιλοσοφική της Αθήνας, ως την πιο εύκολα προσβάσιμη και εγγύτερη στην πατρίδα τους σχολή. Το πρώτο αυτό διάστημα έχουμε πέντε συλλογές από την Φθιώτιδα. Όλες έχουν ένα κοινό στοιχείο, πρόκειται για σύμμεικτα λαογραφικά στοιχεία και δεν είναι εργασίες που αφορούν μόνο μια θεματική της λαογραφικής ύλης. Η Μ. Μηλίγκου-Μαρκαντώνη (1940-2008) σημειώνει και αυτή στα γενικά χαρακτηριστικά των συλλογών, πως το περιεχόμενο της ύλης, που συλλέγεται, καταβάλλεται προσπάθεια να καλύπτει όλο το φάσμα των επιμέρους μορφών του λαϊκού βίου³⁷⁷. Παρά την σημείωση αυτή της Μηλίγκου-Μαρκαντώνη, που αναφέρεται και σε μεταγενέστερα χειρόγραφα (μέχρι το 1986), στην πρώτη αυτή εποχή δεν έχουμε καμία εργασία με θέματα υλικού πολιτισμού.

Μια αξιοπρόσεκτη εργασία είναι αυτή του νεαρού φοιτητή Λουκά Τσιτσιπή, με θέματα τα έθιμα των αποκριών και κάποια αποκριάτικα δημοτικά τραγούδια της Αμφίκλειας. Ιδιαίτερη εντύπωση κάνει πως αν και πρωτοετής φοιτητής συνοδεύει τις αφηγήσεις με προσωπικά σχόλια, που δείχνουν την πρώιμη κριτική εθνογραφική ματιά του ερευνητή³⁷⁸. Η πορεία του Λουκά Τσιτσιπή απέδειξε, πως εκείνη η πρώτη εργασία του με πρωτογενές υλικό από επιτόπια έρευνα δεν ήταν τυχαία³⁷⁹. Αυτό το γεγονός δεν

---

³⁷⁷ Ο.π., σελ. 540.

³⁷⁸ Λουκάς Τσιτσιπής, *Συλλογή λαογραφικού υλικού εξ Αμφικλείας (Δαδί) Λοκρίδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Μ.Α. (πρώην Σ.Λ.Π.Α.): 3, 1965.

³⁷⁹ Καταρχήν ο Λουκάς Τσιτσιπής ήταν γιος του τοπικού ερευνητή Δημήτρη Τσιτσιπή, που δημοσίευσε εκτενή λαογραφική μελέτη για τη λαογραφία της Αμφίκλειας. Βλ. Δημήτρης Λ. Τσιτσιπής, «Το Δαδί. Δείγμα Ρούμελης. Λαογραφία – Οικολογία», *Στερεά Ελλάς* 211 (1987), σελ. 5-12, *Στερεά Ελλάς* 212 (1987), σελ. 9-15, *Στερεά Ελλάς* 214 (1987), σελ. 11-15, *Στερεά Ελλάς* 215 (1987), σελ. 8-10, *Στερεά Ελλάς* 216 (1987), σελ. 27-30, *Στερεά Ελλάς* 217 (1987), σελ. 10-14, *Στερεά Ελλάς* 218-219 (1987), σελ. 21-26, *Στερεά Ελλάς* 220 (1987), σελ. 16-17, *Στερεά Ελλάς* 221 (1987), σελ. 24-30 και *Στερεά Ελλάς* 222 (1987), σελ. 18-21. Εκτός αυτού ο Λουκάς Τσιτσιπής μετά το πτυχίο της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, ακολούθησε μεταπτυχιακές σπουδές στην Ανθρωπολογία και τη Γλωσσολογία στο Πανεπιστήμιο του Wisconsin και στη συνέχεια διετέλεσε καθηγητής Ανθρωπολογίας της Γλώσσας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, με σπουδαίο, διεθνώς αναγνωρισμένο, ερευνητικό έργο. Παρά το γεγονός της ενασχόλησης του με συγγενείς επιστήμες προς τη Λαογραφία, δεν ασχολήθηκε με την ιδιαίτερη πατρίδα του την Φθιώτιδα, απ' όσο γνωρίζω, όπως οι λαογράφοι

μειώνει την ποιότητα των άλλων εργασιών, μιας και η κάθε εργασία έχει τα θετικά και τα αρνητικά της. Επίσης να σημειώσουμε πως υλικό από τις ιδιαίτερες πατρίδες τους συνέλεξαν και αρκετοί μετέπειτα σημαντικοί τοπικοί ερευνητές με δημοσιευμένες μονογραφίες και άρθρα σε τοπικά περιοδικά, όπως ο Αθ. Βελέντζας³⁸⁰, ο οποίος στη συνέχεια, θα ασχοληθεί ιδιαίτερα με τα φθιωτικά τοπωνύμια³⁸¹ και τη λαογραφία. Η πρώτη αυτή χειρόγραφη εργασία αποτέλεσε το έναυσμα για μια πενηνταετή αδιάκοπη ενασχόληση που φτάνει μέχρι σήμερα³⁸². Επίσης ο Π. Ρίζος θα συλλέξει λαογραφικό υλικό³⁸³ για το χωριό του το Ροβολιάρι στη βάση του οποίου αρκετά χρόνια μετά θα δημοσιεύσει μια ανάλογη μονογραφία³⁸⁴. Ο Απ. Κορτιμανίτης, επίσης, ερευνητής της Πελασγίας καταθέτει μια συλλογή λαογραφικού υλικού³⁸⁵, που στη συνέχεια θα οδηγήσει σε ένα σημαντικό άρθρο για τα τοπωνύμια³⁸⁶ και σε μια αναλυτική μονογραφία για την Πελασγία³⁸⁷. Τέλος η Δ. Πιστόλη³⁸⁸ και ο Αρ.

συνηθίζουν, αλλά με την γλώσσα των Αρβανιτών της Αττικο-Βοιωτίας. Ο Λουκάς Τσιτσιπής έφυγε νωρίς και άφησε δυσαναπλήρωτο κενό πίσω του. Για τον άνθρωπο και τον επιστήμονα Λουκά Τσιτσιπή (1946-2008), βλ. το αφιέρωμα των συναδέλφων του στα *Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου με θέμα Ευρωπαϊκό έτος διαπολιτισμικού διαλόγου: Συνομιλώντας με τις γλώσσες – πολιτισμούς*, σελ. 21-48. (https://www.frl.auth.gr/sites/congres/pdf/AFIEROMA_TSITSIPI.pdf) [Ανάκτηση: 22/9/2020].

³⁸⁰ Αθανάσιος Βελέντζας, *Άμεσος συλλογή λαογραφικού υλικού εκ του Μοσχοχωρίου Λαμίας*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Μ.Α. (πρώην Σ.Λ.Π.Α.): 193, 1968.

³⁸¹ Ο Αθ. Βελέντζας διετέλεσε Πρόεδρος της Ελληνικής Ονοματολογικής Εταιρείας για τρία χρόνια (1998-2001). Βλ. <https://onomatologiki.wordpress.com/διατελέσαντες-πρόεδροι>. [Ανάκτηση: 22/9/2020].

³⁸² Η τελευταία του πολύ πρόσφατη λαογραφική εργασία – λεύκωμα αφορά το χωριό του, το Μοσχοχώρι. Βλ. Αθανάσιος Αλεξ. Βελέντζας, *Το Μοσχοχώρι της νοσταλγίας. Λεύκωμα με παλιές ασπρόμαυρες φωτογραφίες*, Λαμία 2019.

³⁸³ Παντελής Ρίζος, *Συλλογή λαογραφικού υλικού εκ του χωριού Ροβολιαρίου, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Μ.Α. (πρώην Σ.Λ.Π.Α.): 1611, 1972.

³⁸⁴ Ο ίδιος, *Το Ροβολιάρι. Ένα αρχέγονο χωριό της Ρούμελης (ανατομία μίας κοινωνίας)*, Αθήνα 1997.

³⁸⁵ Απόστολος Κορτιμανίτης, *Τα χαρακτηριστικά έθιμα της κωμοπόλεως Πελασγίας (Φθιώτιδος)*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Μ.Α. (πρώην Σ.Λ.Π.Α.): 191, 1968.

³⁸⁶ Ο ίδιος, «Ονομασία της Πελασγίας – Φθιώτιδας», *Έκφραση 1* (1989), σελ. 98-100.

³⁸⁷ Ο ίδιος, *Η Πελασγία μέσα από τους αιώνες. Ιστορία της Πελασγίας από τα προϊστορικά χρόνια μέχρι τη σύγχρονη εποχή*, Λαμία 2006.

³⁸⁸ Δροσουλά Πιστόλη, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωριού Δρυμαία (Γλόυνιστα), της επαρχίας Λοκρίδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Μ.Α. (πρώην Σ.Λ.Π.Α.): 1492, 1970. Η εργασία κατατέθηκε και στο Αρχείο του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας. Βλ. Η ίδια,

Κατσαούνος³⁸⁹ θα χρησιμοποιήσουν υλικό από τις αδημοσίευτες συλλογές τους και θα δημοσιεύσουν σχετικά άρθρα για τη Δρυμαία Λοκρίδας³⁹⁰ και το Βαθύκοιλο³⁹¹ αντίστοιχα.

Η διδασκαλία της Λαογραφίας στην Παιδαγωγική Ακαδημία Λαμίας

Η σχέση μεταξύ των Δασκάλων και της Λαογραφίας είναι πολύ ισχυρή. Ήδη από τα μέσα του 19ου αιώνα οι δάσκαλοι ενθαρρύνονται να ασχοληθούν με τη συλλογή και καταγραφή λαογραφικής ύλης, τόσο από τις ιδιαίτερες πατρίδες τους, όσο και από τις κοινότητες που υπηρετούσαν, με στόχο την διάσωση της. Αρχικά, ο Ν.Γ. Πολίτης δημιούργησε ένα ευρύ κύκλο δασκάλων – συλλογών σε όλο τον ελλαδικό χώρο, που απέφεραν σπουδαίο υλικό, ενώ στην συνέχεια ο Στ. Κυριακίδης απέστειλε σχετική εγκύκλιο, με την οποία προέτρεπε τους εκπαιδευτικούς να συλλέγουν λαογραφικό υλικό³⁹². Ακόμη περισσότερο, ο Γ.Α. Μέγας υποστήριξε την συμβολή των δασκάλων στο έργο της Λαογραφίας. Επεσήμανε πως τα χειρόγραφα των δασκάλων αξιοποιήθηκαν από τους πανεπιστημιακούς λαογράφους στις μελέτες τους, κάτι που φάνηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο. Το ίδιο και το Κ.Ε.Ε.Λ. στηρίχθηκε στην συνεργασία των δασκάλων για την καταγραφή³⁹³. Όλες αυτές οι ενέργειες της επίσημης Λαογραφίας, που επεδίωκαν την διάσωση του υλικού και όχι την ανάλυσή του σε πρώτη φάση τουλάχιστον, χαρακτήρισαν την “σωστική” Λαογραφία της

Λαογραφικά στοιχεία εξ αμέσου συλλογής εκ του χωριού Δρυμαία (Γλούνισσα) της επαρχίας Λοκρίδος Ν. Φθιώτιδος (Πάσχα 1970), Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 03792, 1974.

³⁸⁹ Αριστείδης Κατσαούνος, *Συλλογή λαογραφικού υλικού εκ του χωριού Βαθυκοίλου (Σουβάλα), του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Μ.Α. (πρώην Σ.Λ.Π.Α.): 1612, 1972.

³⁹⁰ Δροσούλα Γ. Πιστόλη, «Αποκριάτικα έθιμα και τραγούδια από το χωριό Δρυμαία (Γλούνισσα) Φθιώτιδος», *Στερεά Ελλάς* 60 (1974), σελ. 27-28.

³⁹¹ Αρ. Κατσαούνος, «Το “Ζεφ” στο χωριό Βαθύκοιλο Πελασγίας», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 200-204.

³⁹² Ο Στίλπων Κυριακίδης ζητούσε «από πάντας τους εραστάς της ακραιφνούς ελληνικής ψυχής (...) κατά τας ώρας της σχολής αυτών, οιονεί παίζοντες, να μελετήσωσι τον βίον αυτού υφ’ όλας τας επόψεις του και να καταρτίσωσι μελέτας και συλλογάς». (Κυριακίδης, «Εγκύκλιος προς τους λειτουργούς της Μέσης και Δημοτικής Εκπαιδύσεως δια την συλλογήν λαογραφικής ύλης», ό.π., σελ. 236-239).

³⁹³ Βλ. Μέγας, «Η Λαογραφία και η συμβολή των Δημοδιδασκάλων εις το έργον αυτής», ό.π., σελ. 43-56. Βλ. επίσης, Στέφανος Δ. Ήμελλος, «Δάσκαλος και Λαογραφία», στο Γ.Κ. Παπάζογλου – Αγγ. Μ. Δαβάζογλου (επιμ.), *Παιδαγωγικά Τμήματα Δημοτικής Εκπαιδύσεως (Παρόν και Μέλλον)*, Αθήνα 1994, σελ. 38-43.

πρώτης αυτής περιόδου, μέχρι τα μέσα του 20ού αιώνα, που όμως διατηρήθηκε και στη συνέχεια, σαν πρακτική, από τους περισσότερους τοπικούς λαογράφους.

Αυτή η ιδιαίτερη σχέση μεταξύ των δασκάλων και της Λαογραφίας έχει μια λογική εξήγηση. Οι δάσκαλοι ήταν οι κατάλληλοι άνθρωποι για να συλλέξουν λαογραφικό υλικό στις κοινότητες σε όλο τον ελλαδικό χώρο. Ο Γ.Α. Μέγας, σωστά, σημειώνει, πως αν ο δάσκαλος επιτελεί σωστά το λειτούργημά του, έχει μια εξέχουσα θέση στην κοινότητα, απολαμβάνει την εμπιστοσύνη των κατοίκων και συμμερίζεται τη χαρά και τη λύπη τους. Αν τα καταφέρει όλα αυτά, έχει άμεση επαφή με τις καθημερινές συνήθειες των ανθρώπων και μπορεί πολύ πιο εύκολα να τις καταγράψει³⁹⁴. Αναδεικνύεται εδώ ένα από τα θετικά της βιωματικής σχέσης των ερασιτεχνών λαογράφων σε σχέση με τους πανεπιστημιακούς λαογράφους, τους λεγόμενους λαογράφους της πολυθρόνας, την εποχή εκείνη³⁹⁵.

Ωστόσο, το βασικό πρόβλημα, στην προκείμενη περίπτωση, ήταν με ποιον τρόπο οι δάσκαλοι θα καταφέρουν να προικίσουν τις συλλογές τους με την ανάλογη θεωρητική κατάρτιση. Προς την κατεύθυνση αυτή, όπως είπαμε, απεστάλησαν συγκεκριμένες οδηγίες και καταρτίστηκαν ερωτηματολόγια. Ωστόσο, η μέχρι τότε πολιτική φαίνεται πως είχε περιθώρια πιο εντατικής κατάρτισης των δασκάλων. Αυτό επετεύχθη, ως ένα βαθμό³⁹⁶, με την ένταξη της Λαογραφίας στο αναλυτικό πρόγραμμα των

---

³⁹⁴ Μέγας, «Η Λαογραφία και η συμβολή των Δημοδιδασκάλων εις το έργο αυτής», ό.π., σελ. 53-56.

³⁹⁵ Η Λαογραφία έχει δεχθεί κριτική για την ταύτιση της με τον ερασιτεχνισμό. Για το θέμα βλ. ενδεικτικά Μερακλής, «Θέσεις για τη Λαογραφία», ό.π., σελ. 18. Βλ. επίσης το σημαντικό άρθρο του για την προσφορά των ερασιτεχνών, Ο ίδιος, «Η ερασιτεχνία ως αξία (Ζητήματα θεωρίας της Λαογραφίας)», ό.π., σελ. 17-28. Η χρήση του όρου “λαογράφοι της πολυθρόνας” χρησιμοποιείται από την Άλκη Κυριακίδου-Νέστορος. Είναι παραλλαγή μετάφραση του όρου *armchair anthropologist*, που δηλώνει, στην ιστορία της εθνολογίας, εκείνους τους εκπροσώπους της που έκαναν την έρευνα τους στις βιβλιοθήκες, από την πολυθρόνα του γραφείου τους, με βάση τις δημοσιευμένες πληροφορίες για τους πρωτόγονους λαούς. Αυτό συνέβαινε και στην ελληνική Λαογραφία, όπου χρησιμοποιούσαν το υλικό των συλλεκτών, με εξαίρεση τον Γ.Α. Μέγα, που πραγματικά περπάτησε την ελληνική ύπαιθρο. Τις περισσότερες φορές δεν ασχολούνταν οι ίδιοι με την παρατήρηση, αλλά την αναθέτουν σε άλλους, συνήθως εκπαιδευτικούς, δασκάλους κλπ. Όλα αυτά, φυσικά, αλλάζουν μεταπολεμικά, όταν συστηματοποιείται η επιτόπια λαογραφική έρευνα με συμμετοχική παρατήρηση. Βλ. Άλκη Κυριακίδου-Νέστορος, *Η Θεωρία της Ελληνικής Λαογραφίας. Κριτική ανάλυση*, Αθήνα 1978, σελ. 95, 197-198 (υποσ. 11).

³⁹⁶ Λέμε “ως ένα βαθμό”, γιατί η Λαογραφία διδασκόταν στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες κατά τρόπο εν πολλοίς ασαφή και αποσπασματικό και -εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις- όχι από εξειδικευμένο

Παιδαγωγικών Ακαδημιών, έστω και καθυστερημένα το 1966³⁹⁷. Είναι κάτι που ο Γ.Α. Μέγας χαιρέτισε με ενθουσιασμό και προχώρησε στη διάθεση του βιβλίου του *Εισαγωγή εις την Λαογραφίαν «εις χρήσιν των εν ταις Παιδαγωγικαίς Ακαδημίαις, ως και εν τοις Πανεπιστημίοις σπουδαζόντων»*³⁹⁸.

Η Λαογραφία εντάχθηκε στο πρόγραμμα διδασκαλίας της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Λαμίας και διατηρήθηκε μέχρι το 1991, που καταργήθηκαν όλες οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες. Το μάθημα, αρχικά, διδασκόταν από τον φιλόλογο και διευθυντή Τριαντάφυλλο Παπαναγιώτου, από 1983 μέχρι το 1986 από τον αποσπασμένο από το Γυμνάσιο Νέου Μοναστηρίου φιλόλογο Βασίλειο Αλεξίου, και τέλος από το 1986 και έπειτα από τον αποσπασμένο φιλόλογο Βασίλη Παπαχατζή³⁹⁹.

Κατά την διάρκεια της παρακολούθησης του μαθήματος, οι σπουδαστές μελετούσαν πανεπιστημιακά συγγράμματα, τα οποία προμηθευόταν η Ακαδημία και τους τα έδινε δωρεάν. Τα βιβλία, που μελετούσαν, ήταν: η *Εισαγωγή εις τη Λαογραφίαν* του Γ.Α. Μέγα, η *Ελληνική Λαογραφία* του Γεώργιου Σπυριδάκη, οι *Οδηγίες προς συλλογήν λαογραφικού υλικού*, επίσης, του Γεώργιου Σπυριδάκη, η *Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία* του Δημήτριου Σ. Λουκάτου και η *Ελληνική Λαογραφία* του Μ.Γ. Μερακλή⁴⁰⁰.

επιστημονικό προσωπικό. Μόνο μετά την εξέλιξη των Παιδαγωγικών Ακαδημιών σε Πανεπιστημιακά Τμήματα κατά τη δεκαετία του 1990 προκηρύχθηκαν ορισμένες θέσεις Λαογραφίας στα Παιδαγωγικά Τμήματα, αλλά και αυτές είναι λίγες. Βλ. Πασχαλίδου, *Η διδασκαλία του μαθήματος της Λαογραφίας στα προγράμματα των Παιδαγωγικών Ακαδημιών. Η συμβολή των δασκάλων στην ανάπτυξη των λαογραφικών σπουδών*, ό.π., σελ. 19.

³⁹⁷ Το Ν.Δ. 4379/ 16-10-1964, «Περί Οργανώσεως και Διοικήσεως της Γενικής (Στοιχειώδους και Μέσης) Εκπαιδεύσεως», ΦΕΚ Α' 182/24-10-1964, Άρθρον 16 (Παιδαγωγικά Ακαδημιαί), προέβλεπε διδασκαλία της Λαογραφίας με δύο ώρες κατά το δεύτερο έτος σπουδών. Βλ. Πασχαλίδου, *Η διδασκαλία του μαθήματος της Λαογραφίας στα προγράμματα των Παιδαγωγικών Ακαδημιών. Η συμβολή των δασκάλων στην ανάπτυξη των λαογραφικών σπουδών*, ό.π., σελ. 19. Κι όταν τα έτη των σπουδών στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες μειώθηκαν από τρία σε δύο, σύμφωνα με το Α.Ν. 129/1967 και το Ν.Δ. 842/1971 (της Δικτατορίας), το μάθημα της Λαογραφίας δεν καταργήθηκε. Βλ. Παπαναγιώτου, *Η Παιδαγωγική Ακαδημία Λαμίας όπως την έζησα σπουδάζοντας και όπως την υπηρετήσαμε διδάσκοντας*, ό.π., σελ. 329.

³⁹⁸ Μέγας, *Εισαγωγή εις την Λαογραφίαν*, ό.π., σελ. 4.

³⁹⁹ Παπαναγιώτου, *Η Παιδαγωγική Ακαδημία Λαμίας όπως την έζησα σπουδάζοντας και όπως την υπηρετήσαμε διδάσκοντας*, ό.π., σελ. 329-331.

⁴⁰⁰ Ό.π., σελ. 330.

Τα πανεπιστημιακά αυτά εγχειρίδια – οδηγοί, είναι βέβαιο, πως βοηθούσαν τους σπουδαστές να κατανοήσουν βασικά θεωρητικά ζητήματα της Λαογραφίας και να προχωρήσουν όσο το δυνατόν πιο συστηματικά στην συλλογή λαογραφικού υλικού, από τους τόπους καταγωγής τους, ακόμα και από την Κύπρο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ένα λαογραφικό αρχείο, οι εργασίες του οποίου, κάλυπταν μεγάλο μέρος της Ελλάδας⁴⁰¹. Όπως επισημαίνει ο Β. Παπαχατζής «το μάθημα αυτό είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον (...) Οι σπουδαστές, στο τέλος του διδακτικού έτους, εκπονούσαν εργασία, το θέμα της οποίας επέλεγαν από μια σειρά, προτεινόμενων από τον καθηγητή, θεμάτων και την υποστήριζαν προφορικά ενώπιον του κατά την τελική αξιολόγηση και βαθμολόγηση»⁴⁰². Δυστυχώς, μετά την κατάργηση της Ακαδημίας, δεν έγινε δεκτή (!) η πρόταση του Διευθυντή Γρ. Παπαναγιώτου προς την προϊσταμένη του Λαογραφικού Μουσείου να παραλάβει τις λαογραφικές εργασίες των σπουδαστών της Ακαδημίας. Για αυτό ο Παπαναγιώτου επέστρεψε τις περισσότερες εργασίες στους συγγραφείς, ενώ κάποιες από αυτές δημοσιευθήκαν σε τοπικά περιοδικά, όπως τα *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού*⁴⁰³.

Ταυτόχρονα με το αρχείο των εργασιών συγκροτήθηκε και λαογραφική συλλογή με αντικείμενα λαϊκής τέχνης και παραδοσιακές στολές. Ο διδάσκων Βασίλης Αλεξίου συγκρότησε ένα πραγματικό μικρό λαογραφικό μουσείο. Με μεγάλη προθυμία πολλοί σπουδαστές έφεραν αρκετά είδη λαογραφικού ενδιαφέροντος. Όλες οι ενδυμασίες και τα αντικείμενα λαϊκής τέχνης, μετά την κατάργηση της Ακαδημίας, παρελήφθησαν από το Λαογραφικό Μουσείο Φθιώτιδας⁴⁰⁴.

---

⁴⁰¹ Ό.π., σελ. 329.

⁴⁰² Ό.π., σελ. 331.

⁴⁰³ Ό.π., σελ. 329-330. Κατά την προσπάθεια της συγκέντρωσης των τίτλων των εργασιών για την κατάρτιση του καταλόγου της παρούσας εργασίας ανακαλύψαμε κάποιες εργασίες από φοιτητές της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Λαμίας στα ράφια της Δημόσιας Βιβλιοθήκης Λαμίας, δυστυχώς μετρημένες στα δάχτυλα του ενός χεριού. Από αυτές μόνο μία αφορά τη Φθιώτιδα. Βλ. Ειρήνη Σιώκη, *Τα λαογραφικά στοιχεία του Γαρδικίου Ομιλαίων. Εργασία στο μάθημα της Λαογραφίας*, Χειρόγραφο Παιδαγωγικής Ακαδημίας, 1985.

⁴⁰⁴ Για την κατάσταση του λαογραφικού υλικού, που προσέφεραν οι σπουδαστές και οι σπουδάστριες, για την δημιουργία του μικρού λαογραφικού μουσείου της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Λαμίας, βλ. Παπαναγιώτου, *Η Παιδαγωγική Ακαδημία Λαμίας όπως την έζησα σπουδάζοντας και όπως την υπηρετήσαμε διδάσκοντας*, ό.π., σελ. 333-335.

Συμπερασματικά

Την δεύτερη αυτή περίοδο, δηλ. τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, έχουμε δειλά μια πιο συστηματική ενασχόληση των τοπικών λόγιων ερευνητών με τον λαϊκό πολιτισμό της Φθιώτιδας. Σε αυτό έχουν συντελέσει τα πολλά τοπικά περιοδικά, που προσπαθούν να παρακινήσουν τους δασκάλους, κυρίως, να συλλέξουν υλικό. Ταυτόχρονα σημαντικές συλλογές προέρχονται από την Ακαδημία Αθηνών και από τα Πανεπιστήμια Ιωαννίνων, Αθηνών και από το Λαογραφικό Φροντιστήριο του Γ.Α. Μέγα. Την ίδια εποχή η Παιδαγωγική Ακαδημία Λαμίας εντάσσει στο Πρόγραμμα Διδασκαλίας της και το μάθημα της Λαογραφίας. Τα κύρια χαρακτηριστικά του συλλεχθέντος υλικού είναι πως προέρχονται, όπως και στην προηγούμενη περίοδο, από ερασιτέχνες λαογράφους της περιοχής, από φοιτητές και από μετεκπαιδευμένους δασκάλους, κατά κύριο λόγο με την λημματογραφική / σωστική μέθοδο. Άλλωστε, όπως επισημαίνει ο Ευ. Αυδίκος παρατηρείται μια στατικότητα στη Λαογραφία για μια περίοδο 70 σχεδόν χρόνων (από την αρχή του 20ού αιώνα μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960 και τις αρχές του 1970), με κύριο χαρακτηριστικό την ταύτισή της με την ερασιτεχνική ενασχόληση⁴⁰⁵. Αν εξαιρέσουμε τις αναλυτικές και βραβευμένες εργασίες του Ξ. Αναγνωστόπουλου και του Κ. Καντά, που τους καθιστούν σημαίνουσες προσωπικότητες της Φθιωτικής λαογραφίας, οι άλλες εργασίες είναι μικρές καταγραφές χωρίς ιδιαίτερη περιγραφή και καθόλου ανάλυση. Επίσης οι εργασίες συνεχίζουν να εστιάζουν στον αγροτικό κόσμο και καθόλου στα αστικά κέντρα, πράγμα που σημαίνει, πως οι πρόσφατες θέσεις του Λουκάτου δεν είχαν φτάσει στην επαρχία, ή και αν είχαν φτάσει, δεν είχαν βρει ανταποκριτές, ενώ θεματολογικά καταγράφουν τα θέματα της φιλολογικής και εθιμικής Λαογραφίας. Η μοναδική εργασία που αφορά τον υλικό βίο δεν προέρχεται από τοπικό ερευνητή, αλλά από την εξω-πανεπιστημιακή λαογράφο Αγγελική Χατζημιχάλη, που μελέτησε τις τοπικές ενδυμασίες σε όλο τον ελλαδικό χώρο, αποτελώντας μία από τις πρώτες λαογράφους, που ακολούθησαν την επιτόπια έρευνα. Άλλωστε η πανεπιστημιακή Λαογραφία, μόνο μικρές αναφορές στα διαγράμματα της ύλης, έκανε μέχρι τότε στα θέματα του υλικού βίου, με εξαίρεση τον Γ.Α. Μέγα, με τις εργασίες του για την λαϊκή κατοικία.

---

⁴⁰⁵ Ευαγγέλος Γρ. Αυδίκος, «Λαογραφία: μια επιστήμη υπό αμφισβήτηση», *Δωδώνη* 23 (1994), σελ. 114-116.

Γ. Η έρευνα του λαϊκού πολιτισμού στην μεταπολιτευτική Φθιώτιδα (1974 μέχρι σήμερα)

Από τα πρώτα μεταπολιτευτικά χρόνια η έρευνα του λαϊκού πολιτισμού της Φθιώτιδας θα μπορούσε να χαρακτηριστεί πολύ πιο εντατική. Καταρχάς πληθαίνουν οι μονογραφίες των κοινοτήτων/χωριών⁴⁰⁶, αλλά και οι τοπικές μονογραφίες, που αφορούν όλο το νομό. Επίσης συνεχίζονται τα λαογραφικά δημοσιεύματα σε περιοδικά όπως η *Στερεά Ελλάς* και τα *Νεχωρίτικα Νέα*, ενώ κυκλοφορούν και άλλα. Η αυξητική αυτή τάση των τοπικών λαογραφικών δημοσιευμάτων οφείλεται, εκτός των άλλων, και στην ενθάρρυνση της κεντρικής Πολιτείας, που θέσπισε ως Έτος Παράδοσης το 1979⁴⁰⁷, με κύριο σύνθημα την “επιστροφή στις ρίζες μας”. Δίπλα στις πολλές ερασιτεχνικές προσπάθειες των τοπικών ερευνητών, εμφανίζονται σταδιακά και κάποιες πιο μεθοδικές επιστημονικές εργασίες, όπως πτυχιακές, διπλωματικές εργασίες και διδακτορικά και ακόμη διοργανώνονται συνέδρια με άξονα την Τοπική Ιστορία και Λαογραφία κάτι που δεν είχαμε στο παρελθόν. Τέλος, διοργανώνονται οι πρώτες λαογραφικές αποστολές, την στιγμή που οι φοιτητές, που κατάγονται από τη Φθιώτιδα, αναλαμβάνουν εργασίες, που κατατίθενται στα αρχεία των Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων.

---

⁴⁰⁶ Πρόκειται για ραγδαία αύξηση των μονογραφιών χωριών. Δανειζόμαστε τον όρο *village monographs* (μεταφρασμένο στα ελληνικά) από τον Τούρκο Λαογράφο Arzu Öztürkmen, ο οποίος περιγράφει την μελέτη των χωριών ως μια τάση που προώθησε η Τουρκική Πολιτεία. Τα κοινά στοιχεία με την ελληνική περίπτωση είναι πολλά (ερασιτέχνες λαογράφοι, ερωτηματολόγια κ.ο.κ.). Βλ. Arzu Öztürkmen, “Dancing around Folklore. Constructing a National Culture in Turkey”, in Regina F. Bendix – Galit Hasan – Rokem (eds.), *A Companion to Folklore*, Malden, MA 2012, p. 311.

⁴⁰⁷ Το 1979 ορίστηκε από την Πολιτεία ως έτος Ελληνικής Παράδοσης, μια προσπάθεια του κράτους με σκοπό «τη γνωριμία, τη συνειδητοποίηση και την προβολή του πλούτου, της αξίας και της εθνικής σπουδαιότητας της Ελληνικής Παράδοσης στους μαθητές των σχολείων κυρίως, αλλά μέσω αυτών και σ’ ολόκληρο τον ελληνικό λαό». Η επιστημονική κοινότητα σχολίασε κριτικά αυτή την πολιτιστική πολιτική, βλ. Νόρα Σκουτέρη-Διδασκάλου, «Ελληνική Παράδοση. Η ανάγκη για τον ιστορικό της ορισμό (Ένα σχόλιο)», *Φιλολόγος* 17 (1979), σελ. 179-182. – Η ίδια, «Η παράδοση της “παράδοσης” (από τον καθημερινό στον επιστημονικό λόγο)», *Ο Πολίτης* 41 (1981), σελ. 44-56. – Άλκη Κυριακίδου-Νέστορος, «Η λαϊκή παράδοση: σύμβολο και πραγματικότητα», στο Δημήτριος Γ. Τσαούσης (επιμ.), *Ελληνισμός Ελληνικότητα. Ιδεολογικοί και βιωματικοί άξονες της νεοελληνικής κοινωνίας*, Αθήνα 1983, σελ. 249-256. – Δημήτριος Γ. Τσαούσης, «Ελληνισμός και Ελληνικότητα», στο Τσαούσης (επιμ.), *Ελληνισμός Ελληνικότητα. Ιδεολογικοί και βιωματικοί άξονες της νεοελληνικής κοινωνίας*, ό.π., σελ. 15-25.

Μονογραφίες

Οι μονογραφίες της μεταπολιτευτικής περιόδου είναι πολύ περισσότερες. Σε αυτό έχει συντελέσει η συνεχής ερήμωση της υπαίθρου και η επακόλουθη αστικοποίηση της ελληνικής κοινωνίας. Ο ελληνικός πληθυσμός, για να αμυνθεί σε αυτές τις ταχύτατες αλλαγές, προσπάθησε να ρίξει το βάρος στον παραδοσιακό πολιτισμό, προτού χαθεί εξ ολοκλήρου. Μελέτες με κύρια χαρακτηριστικά την αγάπη και τη νοσταλγία για την ιδιαίτερη πατρίδα, αλλά και την πνευματική οφειλή προς τα υπόλοιπα μέλη της κοινότητας αυξάνονται ραγδαία.

Έτσι βλέπουμε ερευνητές που ταυτίζονται με χωριά ή ευρύτερες περιοχές της Φθιώτιδας, συνήθως λόγω καταγωγής. Για παράδειγμα από τους πιο σημαντικούς ερευνητές είναι ο Τ. Ευθυμίου⁴⁰⁸ και ο Ν. Σωτηρόπουλος⁴⁰⁹, που μελετούν τα ορεινά χωριά της Δυτικής Φθιώτιδας, ο Χ. Μηχιώτης τα χωριά του Τυμφρηστού⁴¹⁰, ο Β. Κανέλλος τη Σπερχειάδα και τα γύρω χωριά⁴¹¹, ο Ευ. Ζορμπάς τη Τσούκα⁴¹², ο Θ.

---

⁴⁰⁸ Τάκης Ευθυμίου, *Ξορκισμός στη λήθη. Σκόρπιες λαογραφικές σελίδες απ' το χωριό μου Άγιο Γεώργιο Φθιώτιδας*, Λαμία 2005. – Τάκης Ευθυμίου – Θανάσης Κολιόπουλος, *Το ξυλόγλυπτο τέμπλο Κοίμησης της Θεοτόκου Παλαιόκαστρου Φθιώτιδας (ένα σπάνιο δείγμα λαϊκής τέχνης). Ιστορικοθηρησκευτικό μελέτημα*, Λαμία 2008. – Οι ίδιοι, *Το ξυλόγλυπτο τέμπλο του Αγίου Νικολάου Ζιώψης (ένα εξαιρετο δείγμα λαϊκής τέχνης και παράδοσης). Ιστορικοθηρησκευτικό μελέτημα*, Λαμία 2009. – Τάκης Ευθυμίου – Βασίλης Κανέλλος, *Απ' το "Ίσιασμα" ως τα "Ίπιστρόφια". Ήθη, έθιμα και τραγούδια του αρραβώνα και του γάμου απ' τα χωριά της δυτικής Φθιώτιδας*, Λαμία 2009. – Οι ίδιοι, *Τον Αργαλειού τα Πάθη και τα Κάλλη. Ο Αργαλειός και η Υφαντική Τέχνη στα χωριά της Δυτικής Φθιώτιδας*, Λαμία 2011. – Τάκης Ευθυμίου, *Άγιος Γεώργιος Φθιώτιδας. Τα ξωκλήσια, τα πανηγύρια τους και οι ντόπιοι οργανοπαίχτες*, Αθήνα 2015.

⁴⁰⁹ Νικόλαος Γ. Σωτηρόπουλος, *Λαογραφικά για το χωριό μου τον Ασβέστη*, Λαμία 1988. – Ο ίδιος, *Το Δίκαστρο (Ζήμιανη). Ιστορικολαογραφική αναδρομή*, Λαμία 2002.

⁴¹⁰ Χαρίλαος Μηχιώτης, *Γη Πατρώα. Το Νεοχώρι – Τυμφρηστού Φθιώτιδας. Βιογραφία μίας κοινωνίας*, Αθήνα 1991. – Ο ίδιος, *Τυμφρηστός και Τυμφρήστιοι. Γεωγραφική – Χωροταξική – Ιστορική – Οικονομική – Πολιτιστική προσέγγιση*, Αθήνα 1991. – Ο ίδιος, *Το εργαστήρι της φωτιάς. Οι μαρουτόμυλοι του Μαυρίλου (1700-1914). Ο τόπος, οι άνθρωποι, η ιστορία*, Αθήνα 1996.

⁴¹¹ Βασίλης Κ. Κανέλλος, *Η Σπερχειάδα. Ιστορική, κοινωνική και οικονομική μελέτη*, Σπερχειάδα 1997. – Ο ίδιος, *Ο Γουλινάς και τα χωριά του. Ιστορικό και λαογραφικό οδοιπορικό στο Δήμο Σπερχειάδας*, Σπερχειάδα 2006. Εκτός αυτών των μονογραφιών βλέπε και τις εργασίες σε συνεργασία με τον Τ. Ευθυμίου πιο πάνω.

⁴¹² Ζορμπάς, *Απ' τη ρουμελιώτικη ζωή. Ήθη κι έθιμα – ανέκδοτα – δημοτικά τραγούδια – παροιμίες – ανοιήματα*, ό.π.

Μπουρογιάννης τη Μαντασιά⁴¹³, ο Γ. Σκούρας⁴¹⁴ και ο Δ. Παπαναγιώτου⁴¹⁵ το Νεοχώρι Υπάτης, ο Κ. Ζησόπουλος την Ανθήλη⁴¹⁶, ο Χ. Κατσάρας τον Άγιο Κωνσταντίνο και άλλα χωριά της Λοκρίδας⁴¹⁷, ο Γ. Σκόρδας την Αμφίκλεια⁴¹⁸, ο Κ. Καντάς το Ζέλι⁴¹⁹, ο Κ. Μίχας τα αρβανιτοχώρια της Λοκρίδας⁴²⁰ και πολλοί άλλοι.

Ταυτόχρονα, ωστόσο, υπάρχουν και ερευνητές που μελετούν γενικότερα τον λαϊκό πολιτισμό της Φθιώτιδας. Μέχρι στιγμής ο πολυγραφέτερος όλων είναι ο Ζάχος Ξηροτύρης που καταγόταν από την περιοχή της Υπάτης. Είναι ο μοναδικός που έγραψε κείμενα για όλο το φάσμα της λαογραφικής ύλης. Όλα τα μικρά δημοσιεύματα του τα συγκέντρωσε σε 6 τόμους για τα ήθη, τα έθιμα και τις δοξασίες⁴²¹, αλλά και ξεχωριστές

---

⁴¹³ Γεώργιος Θ. Μπουρογιάννης, *Μαντασιά. Ρίζες και Κληρονομιά*, Λαμία 2010² (Α΄ έκδοση 1999). – Ο ίδιος, *Παλιά μου χρόνια*, Λαμία 2010.

⁴¹⁴ Γεώργιος Αθ. Σκούρας, *Το Κλειστό. Χορός και τραγούδι στο Νεοχώρι Υπάτης*, Αθήνα 1974. – Ο ίδιος, *Η κόκκινη φανέλα. Νυφιάτικη και γιορταστική γυναικεία φορεσιά από το Νεοχώρι Υπάτης*, Αθήνα 1993.

⁴¹⁵ Δημ. Χρ. Παπαναγιώτου, *Νεχωρίτικα τραγούδια. Συλλογή αθησαύριστων δημοτικών τραγουδιών και παραλλαγών από το Νεχώρι Υπάτης*, Αθήνα 1977. – Ο ίδιος, *Νεχωρ' Υπάτης. Το γλωσσικό ιδίωμα. Φωνητική, σημασιολογικά – ετυμολογικά. Μορφολογία του δημοτικού τραγουδιού*, Θεσσαλονίκη 2018.

⁴¹⁶ Κώστας Αθ. Ζησόπουλος, *Ντοπιολαλιές και τοπωνύμια Ανθήλης Φθιώτιδας*, Λάρισα 1987. – Ο ίδιος, *Ταξίδι στο χτες της Φθιώτιδας και της Ανθήλης*, Λάρισα 2007.

⁴¹⁷ Χαράλαμπος Κατσάρας, *Γελάει στα βάθη μου η Ρούμελη. Η Ρούμελη μέσα από το Δημοτικό Τραγούδι, τη Γλώσσα, τα Έθιμα, την Ιστορία*, Άγιος Κωνσταντίνος – Φθιώτιδα 2008. – Ο ίδιος, *Παραμύθια της Λοκρίδας*, Άγιος Κωνσταντίνος 2008. – Ο ίδιος, *Σαν τον παλιό καλό καιρό. Στερεοελλαδίτικα παραμύθια. Λοκρίδα*, Φθιώτιδα 2009.

⁴¹⁸ Γιάννης Παν. Σκόρδας, *Οι νερόμυλοι του Λαδιού*, Αμφίκλεια 2010. – Ο ίδιος, *Βιομηχανίες – βιοτεχνίες του Λαδιού*, Λαμία 2014.

⁴¹⁹ Καντάς Κ. Καντάς, *Στο Ζέλι Λοκρίδος*, Αθήνα 1981. – Ο ίδιος, *Το χωρίο μας. Παράδοση – ιστορικές μνήμες – κοινοτική ανάπτυξη του Ζελίου Λοκρίδος*, Αθήνα 1989. – Ο ίδιος, *Ο Γάμος στο Ζέλι Λοκρίδος. Ήθη – έθιμα... άλλοτε και τώρα*, Ελάτεια 2000. – Ο ίδιος, *Ανιχνεύοντας το παρελθόν*, Αθήνα 2007.

⁴²⁰ Γεώργιος Κ. Μίχας, *Αρβανίτικα (Πελασγικά) Επώνυμα – Φάρες – Τοπωνύμια – Λαογραφικά του τέως Δήμου Λαρύνης. Αρχαίοι και σύγχρονοι οικισμοί. Ερμηνεία επωνύμων και τοπωνυμίων*, εκδ. Λάρνακα, Αθήνα 2019². – Ο ίδιος, *Ιδιωματικές λέξεις και φράσεις στ' αρβανιτοχώρια Βοιωτίας και Λοκρίδας*, εκδ. Λάρνακα, Αθήνα 2019².

⁴²¹ Ζάχος Ν. Ξηροτύρης, *Έθιμα και δοξασίες του λαού μας*, τ. Α΄, Αθήνα 1987. – Ο ίδιος, *Έθιμα και δοξασίες του λαού μας*, τ. Β΄, Αθήνα 1987. – Ο ίδιος, *Έθιμα και δοξασίες του λαού μας*, τ. Γ΄, Αθήνα 1989. – Ο ίδιος, *Έθιμα και δοξασίες του λαού μας*, τ. Δ΄, Αθήνα 1989. – Ο ίδιος, *Ήθη – έθιμα και δοξασίες του λαού μας*, τ. Ε΄, Αθήνα 1997. – Ο ίδιος, *Ήθη – έθιμα – δοξασίες και βιώματα του λαού μας*, τ. ΣΤ΄, Αθήνα 1998.

μονογραφίες για τα το εθιμικό δίκαιο των χωριών⁴²², για τα χωριά που ερημώνουν⁴²³, για τα χθόνια πνεύματα της νύχτας⁴²⁴, για τα δημοτικά τραγούδια⁴²⁵, για τα λαϊκά όργανα και τους χορούς⁴²⁶, αλλά και τη λαϊκή τέχνη και τη χειροτεχνία⁴²⁷. Ο Ξηροτύρης ασχολήθηκε με καθετί σχετικό με τη ζωή στα χωριά μας, τα οποία θεωρούσε ως κύτταρα που φυλάσσουν τον ελληνισμό⁴²⁸. Προσέγγισε όλα αυτά μέσα από τα δικά του βιώματα, με μια αφηγηματική και λογοτεχνική ματιά, που ωστόσο δεν μειώνει την προσφορά του⁴²⁹. Εκτός των μελετών του Ξηροτύρη και η Μ. Τζιβελέκη-Πολυμεροπούλου έγραψε μία μονογραφία για τα λαογραφικά του νομού⁴³⁰, ενώ έδωσε ιδιαίτερη βάση την έρευνα των Σαρακατσάνων⁴³¹. Ο Κ. Σέττας, επίσης, συνέγραψε μια εξαιρετική μονογραφία για τα λαογραφικά της Ρούμελης, το υλικό της οποίας, ωστόσο, προέρχεται κατά κύριο λόγο από τη Λοκρίδα⁴³². Τέλος σε μια πιο πρόσφατη μελέτη η Δ. Παπαλιάκου εστιάζει και αυτή στο Φθιωτικό λαϊκό πολιτισμό⁴³³.

---

⁴²² Ο ίδιος, *Ηθη έθιμα και εθιμικό Δίκαιο του χωριού*, Αθήνα 1986.

⁴²³ Ο ίδιος, *Ο θρήνος του χωριού*, Αθήνα 1995.

⁴²⁴ Ο ίδιος, *Νυκτιπλανή Πνεύματα*, Αθήνα 2001.

⁴²⁵ Ο ίδιος, *Τραγούδια της Ρούμελης*, Αθήνα 1991.

⁴²⁶ Ο ίδιος, *Λαϊκά όργανα και χοροί της Ρούμελης*, Αθήνα 1992.

⁴²⁷ Ο ίδιος, *Λαϊκή τέχνη και χειροτεχνία*, Αθήνα 1990.

⁴²⁸ Ο ίδιος, «η λαϊάρο κοινωνικό και προφυλακή του Ελληνισμού», *Υπάτη* 42-45 (1999-2001), σελ. 115-117 [Αναδημοσίευση στο: *Στερεά Ελλάς* 373-374 (2000), σελ. 7].

⁴²⁹ Ο Ζάχος Ξηροτύρης θεωρείται από τους τοπικούς ερευνητές ο κορυφαίος λαογράφος της Φθιώτιδας, καθώς όλοι παραδέχονται το εύρος του έργου του. Θα πρέπει, ωστόσο, να επισημανθεί πως οι θεματικές του έργου του παρά το γεγονός ότι είναι ποικίλες, δεν είναι ξεκάθαρες. Υπάρχει ένα σχετικό πρόβλημα με την ταξινόμηση του υλικού, αλλά και με την προέλευση του, πράγμα συνηθισμένο σε αρκετούς ερασιτέχνες λαογράφους. Σπάνια αναφέρει τα χωριά που του «προσφέρουν» το υλικό. Ωστόσο, επειδή δεν υπάρχει καμία διάθεση υποτίμησης της τεράστιας προσπάθειας του Ξηροτύρη, θα έλεγα πως το έργο του ξεχωρίζει ως μια άριστη λογοτεχνική παρουσίαση του λαϊκού πολιτισμού της Φθιώτιδας. Για το έργο του Ζ. Ξηροτύρη βλ. Θεόκτιστος Αθαν. Λαϊνάς, *Η λαϊκή ψυχή της Ρούμελης. Αναφορά στο λαογραφικό έργο του Ζάχου Ξηροτύρη*, Αθήνα 1989. – Στέργιος Δημούλης, «Λαογραφικά της Ρούμελης από το έργο του Ζάχου Ξηροτύρη», *Έκφραση* 3 (1991), σελ. 127-131. – Μιχάλης Σταφυλάς, «Ανεκτίμητη η προσφορά του Ζάχου Ξηροτύρη στη λαογραφία μας», *Στερεά Ελλάς* 345 (1998), σελ. 28.

⁴³⁰ Μαρία Τζιβελέκη-Πολυμεροπούλου, *Λαογραφικά της Φθιώτιδας*, Λαμία 1997.

⁴³¹ Η ίδια, *Με τους “δικούς” μας στα Βουνά και τα Χειμαδιά. Σαρακατσαναίοι*, Λαμία 1999.

⁴³² Κώστας Χρ. Σέττας, *Λαογραφικά της Ρούμελης. Δημοτικά τραγούδια και ζόρκια*, Αθήνα 1989.

⁴³³ Δήμητρα Παπαλιάκου-Δημοπούλου, *Φθιώτιδα. Ιστορία – Λαογραφία – Λογοτεχνία*, Αθήνα 2007.

Επίσης, πέρα από αυτές τις βασικές και πιο γνωστές προσπάθειες θα θέλαμε να εστιάσουμε και στην συλλογή λαογραφικού υλικού από μαθητές των σχολείων. Αυτή η τακτική έρχεται από παλιά⁴³⁴, επικαιροποιήθηκε, ωστόσο, μεταπολιτευτικά με την καθιέρωση του Έτους Παράδοσης⁴³⁵. Ο Δάσκαλος και γνωστός τοπικός ερευνητής Γ. Σταυρόπουλος μαζί με τους μαθητές του συλλέγουν σημαντικό λαογραφικό υλικό από την Αγία Παρασκευή Δομοκού⁴³⁶ και η περιβαλλοντική ομάδα του Λυκείου Ελάτειας ανακαλύπτει τα τοπωνύμια της περιοχής τους σε άμεση σχέση με το φυσικό περιβάλλον⁴³⁷.

Βέβαια περιγραφές, παρατηρήσεις, σχολιασμό λαογραφικών θεμάτων από τη Φθιώτιδα βλέπουμε και σε εργασίες σημαντικών πανεπιστημιακών και εξωπανεπιστημιακών λαογράφων της εποχής, που έχουν ευρύτερο υπερ-τοπικό περιεχόμενο. Η εξω-πανεπιστημιακή λαογράφος Αγγ. Χατζημιχάλη στο μνημειώδες έργο της για την ελληνική φορεσιά αφιερώνει ένα μέρος της εργασίας στο ενδυματολογικό σύνολο της Αταλάντης και των γύρω χωριών της περιοχής της

---

⁴³⁴ Πραγματικά αυτή η τακτική της ανάθεσης συλλογής υλικού σε μαθητές έχει τις ρίζες του στο Μεσοπόλεμο. Σύμφωνα με τη Μαριλένα Παπαχριστοφόρου μεγάλο μέρος του αρχειοθετημένου υλικού (ενν. του Κ.Ε.Ε.Λ) οφείλεται σε καταγραφές από μνήμης τόσο ενηλίκων και παιδιών. Σε ό,τι αφορά τα παιδιά αναφέρεται στα 174 χειρόγραφα, που αποτελούν τη Συλλογή Μαθητών και προήλθαν από εγκύκλιο της εποχής. Βλ. Παπαχριστοφόρου, «Παιδικές αφηγήσεις από τη Λιβαδειά και τη Θίσβη Βοιωτίας: Παρατηρήσεις σε δύο χειρόγραφα της Συλλογής Μαθητών του Λαογραφικού Αρχείου», ό.π., σελ. 551-553.

⁴³⁵ Ο Επιθεωρητής Εκπαίδευσης της Επαρχίας Δομοκού, τότε, Κώστας Γ. Μπούκας παραθέτει τη δική του εμπειρία και τις ενέργειες του. Αναφέρει: «*Φρόντισα με εγκυκλίους και προσωπικές επαφές με τους Διευθυντές των Σχολείων να πραγματοποιηθούν σε όλα τα Σχολεία σχετικές εκδηλώσεις (...) Συγκέντρωσα μέσω των Διευθυντών και Διδασκάλων των Σχολείων της Περιφέρειας μου αρκετό λαογραφικό υλικό και φωτογραφίες παραδοσιακών αντικειμένων (...) Αρκετό από το υλικό (...) καταχωρήθηκε στους τόμους 'Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού'*». (Κώστας Γ. Μπούκας, *Ελληνική Παράδοση. Τραγούδια – Ήθη και έθιμα του τόπου μας*, Λαμία 2007, σελ. 21). Έτσι κατόπιν οδηγιών δάσκαλοι και μαθητές συγκέντρωσαν λαογραφικό υλικό. Αποτελέσματα αυτής της προσπάθειας, βλ. Ανυπόγραφο, «*Ήθη, έθιμα και τραγούδια των χωριών μας του κάμπου (Νέο Μοναστήρι, Θυμακός, Βελεσιώτες, Γαβράκια)*», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 10 (1999), σελ. 57-78.

⁴³⁶ Γιώργος Παν. Σταυρόπουλος (επιμ.), *Η Αγία Παρασκευή Δομοκού (Ερευνα – Αναζήτηση). Με τη συμμετοχή των μαθητών Δ', Ε', ΣΤ' τάξης, του Δημοτικού Σχολ. Δομοκού*, Δομοκός 1994.

⁴³⁷ Λύκειο Ελάτειας (Περιβαλλοντική Ομάδα), *Τοπωνύμια και Περιβάλλον στην ευρύτερη περιοχή της Ελάτειας Λοκρίδος. Τοπωνυμική βάση δεδομένων των χωριών Ελάτεια (Δραχμάνι) – Παναγίτσα (Σλέμπεϊ) – Λευκοχώρι (Μάνεσι) – Σφάκα – Προφήτης Ηλίας (Μεραλί)*, Αθήνα 1996.

Λοκρίδας⁴³⁸, αλλά και στην ενδυμασία των Σαρακατσάνων της Φθιώτιδας⁴³⁹. Επίσης ο Δ. Σταμέλος, εξω-πανεπιστημιακός λαογράφος, στη λεπτομερή μελέτη του για τη λαϊκή τέχνη, επισημαίνει τη Λαμία ως κέντρο αργυροχοϊκής τέχνης⁴⁴⁰, κάνει αναφορά στο ξυλόγλυπτο εικονοστάσι του Καθολικού της Ιεράς Μονής Αγάθωνος στην Υπάτη Φθιώτιδας⁴⁴¹, στη δράση του λαϊκού ζωγράφου Γιάννη Παγώνη στη Λαμία και στην Αταλάντη⁴⁴², ενώ, τέλος, στο κατάλογο των μουσείων και των συλλογών με έργα λαϊκής τέχνης που παραθέτει, υπάρχει το Σκευοφυλάκιο της Ιεράς Μονής Αγάθωνος⁴⁴³ και το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Υπάτης⁴⁴⁴.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό της τελευταίας αυτής περιόδου, είναι και η ανανέωση της θεματολογίας. Η ανανέωση αυτή έχει δύο κατευθύνσεις. Η μία κατεύθυνση αφορά την ενασχόληση, έστω και καθυστερημένα, με τον υλικό βίο. Φυσικά οι μελέτες αυτές είναι πολύ λιγότερες, αλλά γίνεται μια πρώτη προσπάθεια από μερικούς ερευνητές. Η πρώτη, χρονικά, μονογραφία για τον υλικό βίο δημοσιεύεται το 1988 από τη Χ. Τριανταφύλλου, με θέμα τις φορεσιές του νομού Φθιώτιδας⁴⁴⁵ και θα ακολουθήσει το 1990 ο Ζ. Ξηροτύρης για τη λαϊκή τέχνη και τη χειροτεχνία⁴⁴⁶. Στη συνέχεια ξεχωρίζει η μελέτη του Γ. Σκούρα για την τοπική φορεσιά της Υπάτης⁴⁴⁷, τα κείμενα της Αικ. Πολυμέρου-Καμηλάκη για την υφαντική στην Υπάτη⁴⁴⁸, των Τ. Ευθυμίου και Β.

---

⁴³⁸ Αγγελική Χατζημιχάλη, *Η Ελληνική Λαϊκή Φορεσιά*, τ. Α', Αθήνα 1978, σελ. 109-115.

⁴³⁹ Ο.π., σελ. 296-341 (σποράδη).

⁴⁴⁰ Σταμέλος, *Νεοελληνική Λαϊκή Τέχνη. Πηγές, προσανατολισμοί και κατακτήσεις από τον ΙΣΤ' αιώνα ως την εποχή μας*, ό.π., σελ. 18.

⁴⁴¹ Ο.π., σελ. 73.

⁴⁴² Ο.π., σελ. 140.

⁴⁴³ Ο.π., σελ. 219.

⁴⁴⁴ Ο.π., σελ. 222.

⁴⁴⁵ Χαρίκλεια Τριανταφύλλου, *Φορεσιές του νομού Φθιώτιδας*, Λαμία 1988.

⁴⁴⁶ Ξηροτύρης, *Λαϊκή τέχνη και χειροτεχνία*, ό.π.

⁴⁴⁷ Σκούρας, *Η κόκκινη φανέλα. Νυφιάτικη και γιορταστική γυναικεία φορεσιά από το Νεοχώρι Υπάτης*, ό.π. Η εργασία αυτή του Γ. Σκούρα αποτελεί δημοσιευμένη εκδοχή της α' βραβευμένης χειρόγραφης εργασίας του από το Κέντρο Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας για το έτος 1990. Βλ. την χειρόγραφη εργασία, Ο ίδιος, *Η κόκκινη φανέλα. Γυναικεία νυφιάτικη και γιορταστική φορεσιά στο Νεοχώρι Υπάτης*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 04429, 1990.

⁴⁴⁸ Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, «Η υφαντική τέχνη στην Υπάτη», στο *Ημερολόγιο του Συνδέσμου Υπαταίων και φίλων Υπάτης "Ο άγιος Ηρωδίων"*, Αθήνα 1996.

Κανέλλου για το ίδιο θέμα στη δυτική Φθιώτιδα⁴⁴⁹, καθώς και οι εργασίες των Τ. Ευθυμίου και Αθ. Κολιόπουλου για τα ξυλόγλυπτα τέμπλα⁴⁵⁰, του Ευθ. Χριστόπουλου για την τέχνη του χαλκού στη Λαμία⁴⁵¹, του Λ. Καρφή για την λαϊκή αρχιτεκτονική και τους συμβολισμούς των θεμάτων της λαϊκής τέχνης στο Δίκαστρο⁴⁵², αλλά και του Π. Δημάκη για διάφορα θέματα του υλικού βίου στην περιοχή της Ελάτειας Λοκρίδος⁴⁵³. Η δεύτερη κατεύθυνση της θεματολογικής ανανέωσης είναι η σταδιακή ενασχόληση της τοπικής έρευνας με τον αστικό χώρο της Λαμίας. Σε αυτή την κατεύθυνση κυριαρχούν αρκετοί ερευνητές των τελευταίων χρόνων, κάτι που αναδεικνύει πως οι θεωρητικές θέσεις του Λουκάτου και των συνεχιστών του, άργησαν πολύ να επηρεάσουν την Φθιώτιδα. Ο Κ. Μπαλωμένος αποκρυπτογραφεί συνοικίες της πόλης, παραθέτοντας και ενδιαφέροντα λαογραφικά στοιχεία⁴⁵⁴ και η Μ. Τζιβελέκη-Πολυμεροπούλου παρουσιάζει καθημερινές αναμνήσεις από τις γειτονίες της πόλης της Λαμίας⁴⁵⁵. Τη μουσική και θεατρική πλευρά της Λαμίας σκιαγραφούν με εξαιρετικό τρόπο ο Γ. Σταυρόπουλος⁴⁵⁶ και ο Μ. Μώκος⁴⁵⁷. Ο Ν. Δαβανέλλος αναδεικνύει την εμπορική, οικονομική πλευρά της πόλης μέσα από τη μελέτη του για

---

⁴⁴⁹ Ευθυμίου – Κανέλλος, *Του Αργαλειού τα Πάθη και τα Κάλλη. Ο Αργαλειός και η Υφαντική Τέχνη στα χωριά της Δυτικής Φθιώτιδας*, ό.π.

⁴⁵⁰ Ευθυμίου – Κολιόπουλος, *Το ξυλόγλυπτο τέμπλο Κοίμησης της Θεοτόκου Παλαιόκαστρου Φθιώτιδας (ένα σπάνιο δείγμα λαϊκής τέχνης). Ιστορικοθηρησκευτικό μελέτημα*, ό.π. – Οι ίδιοι, *Το ξυλόγλυπτο τέμπλο του Αγίου Νικολάου Ζιώψης (ένα εξαιρετο δείγμα λαϊκής τέχνης και παράδοσης). Ιστορικοθηρησκευτικό μελέτημα*, ό.π.

⁴⁵¹ Ευθύμιος Ν. Χριστόπουλος, *Η λαμιώτικη τέχνη του χαλκού. Παραδοσιακά λαμιώτικα χάλκινα σκεύη - εργασία κατασκευής - χρήση και διάδοση*, Λαμία 2011.

⁴⁵² Λεωνίδας Ιωάννου Καρφή, *Αρχιτεκτονική και Φυλαχτά σπιτιών στο Δίκαστρο*, Δίκαστρο 2017.

⁴⁵³ Παναγιώτης Γεωργίου Δημάκης, *Λαϊκά λιθανάγλυφα. Χειρών ποιήματα και συναφή ιστορικά σημειώματα*, Αθήνα 2017.

⁴⁵⁴ Κωνσταντίνος Αθ. Μπαλωμένος, *Η ζώνη της ενορίας του Αγίου Νικολάου Λαμίας (στο πρώτο μισό του 20ού αιώνα)*, Λαμία 2008.

⁴⁵⁵ Μαρία Τζιβελέκη-Πολυμεροπούλου, *Τα Σαϊπαίικα. Συνοικία "Τρουμπέ" Λαμίας*, Λαμία 1994. – Η ίδια, *Αγαπητοί μου συμπολίτες... Λαμιώτικα*, Λαμία 2003.

⁴⁵⁶ Γιώργος Παν. Σταυρόπουλος, *Μουσική και μουσικοί, θέατρο και θεατρίνοι. Λαμία 1834-1940 και σκέψεις για τη μουσική αγωγή*, εκδ. Οιωτός, Λαμία 2006.

⁴⁵⁷ Μπάμπης Κ. Μώκος, *"Ναι, είναι ...πανσίλυπα..." (Μαγιά και ...Μαγεία!). "Οινοφιλοσοφία"... "Οινοδιαδρομή. Παρεΐστικη Μουσική στη Φθιώτιδα. Τα Στέκια, τα Τραγούδια, οι Άνθρωποι*, Λαμία 2012.

τη διαφήμιση⁴⁵⁸. Τέλος, ο Δ. Νάτσιος παρουσιάζει ένα αποκριάτικο έθιμο της πόλης, σήμα κατατεθέν, για τους Ρομά της Λαμίας τη “γκαμήλα”⁴⁵⁹.

Περιοδικά

Όπως είπαμε, η έρευνα συνεχίζεται και μάλιστα με αυξητικές τάσεις στα τοπικά περιοδικά. Ένα σημαντικό περιοδικό με πλούσιο λαογραφικό περιεχόμενο είναι η *Φθιωτική Σκέψη*. Παρά το γεγονός, πως το περιοδικό κυκλοφόρησε μόνο για δύο χρόνια το 1979 και το 1980, συγκέντρωσε πάρα πολλά λαογραφικά δημοσιεύματα και μάλιστα αφιέρωσε και ένα τεύχος του στο έτος Ελληνικής Παράδοσης. Στο τεύχος αυτό συγκεντρώθηκαν θεωρητικές, γενικές μελέτες⁴⁶⁰, αλλά και ειδικότερες μελέτες σχετικά με τον γεωργικό βίο⁴⁶¹, με τα παραδοσιακά επαγγέλματα⁴⁶², τα γαμήλια έθιμα⁴⁶³, τα έθιμα του κύκλου του χρόνου⁴⁶⁴, τα στοιχειά (νεράιδες)⁴⁶⁵, την παραδοσιακή

---

⁴⁵⁸ Νίκος Ταξ. Δαβανέλλος, *Λαμία. Η ρεκλάμα (1850-1967)*, Αθήνα 1999.

⁴⁵⁹ Δημήτριος Θ. Νάτσιος, *Η λαμιώτικη “Γκαμήλα” (ένα πατροπαράδοτο αποκριάτικο έθιμο)*, εκδ. Παπ Press, Λαμία 2018.

⁴⁶⁰ Κ.Δ. Αβραάμ, «Η παράδοση που αργοπεθαίνει», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 135-136. – Απ. Ζορμπάς, «Λίγα για την “παράδοση”», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 137. – Αρ. Καλογιάννης, «Ελληνική λαϊκή παράδοση και κληρονομιά», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 143-144. – Δημήτρης Σταμέλος, «Η επιβίωση (Νεοελληνική λαϊκή τέχνη)», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 131-134. – Σύναξη Φθιωτικής Σκέψης, «Μα... χρειάζεται δουλειά!», *Φθιωτική Σκέψη* 2: 3-4 (1979), σελ. 129-130. – Γιώργης Χαλάτσας, «Πνευματικός Τοπικισμός», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 136. – Δημήτρης Χαλάτσας, «Φθιωτική παράδοση», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 140.

⁴⁶¹ Αρ. Κατσαούνος, «Σπορά – θερισμός – αλώνισμα στις αρχές του αιώνα μας», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 170-171.

⁴⁶² Ζάχος Ν. Ξηροτύρης, «Ο μπαλωματής», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 181-182.

⁴⁶³ Ευάγγελος Ζορμπάς, «Ο γάμος στο χωριό Τσούκα της Φθιώτιδας», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 188-196. – Δημοσθένης Καλτσάς, «Ο γάμος στο χωριό Πουγκάκια της Φθιώτιδας», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 197-199.

⁴⁶⁴ Κατσαούνος, «Το “Ζεφ” στο χωριό Βαθύκοιλο Πελασγίας», ό.π., σελ. 200-204. – Ανέστης Λ. Παπαμάρκος, «Απ’ τα έθιμα της Μαλεσίνας Λοκρίδος», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 208-210.

⁴⁶⁵ Ζάχος Ν. Ξηροτύρης, «Νεράιδες και στοιχειά της Υπάτης», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 159-161.

ενδυμασία⁴⁶⁶, την λαϊκή αρχιτεκτονική⁴⁶⁷ και την λαϊκή ζωγραφική⁴⁶⁸ καθώς και συλλογή παραμυθιών⁴⁶⁹ και τραγουδιών⁴⁷⁰.

Την ίδια χρονιά ο πολυγραφότατος σε θέματα Τοπικής Ιστορίας, ενίοτε και Λαογραφίας, και προϊστάμενος του Τοπικού Ιστορικού Αρχείου Φθιώτιδος (μετέπειτα Γ.Α.Κ. Φθιώτιδας) Δ. Νάτσιος ξεκινά τη κυκλοφορία του μακροβιότερου περιοδικού τοπικής ύλης μέχρι και σήμερα των *Φθιωτικών Χρονικών*. Στα *Φθιωτικά Χρονικά* θα κυριαρχήσουν οι ιστορικές μελέτες, ωστόσο θα γίνουν σημαντικά βήματα και για την τοπική λαογραφική έρευνα. Δεν μπορούμε να μην αναφέρθουμε στις σημαντικές συνεισφορές του Νάτσιου, ο οποίος έκανε μια πρώτη προσπάθεια καταγραφής των λαογραφικών βιβλίων στη Φθιώτιδα⁴⁷¹, προσπάθησε να τονίσει τη συνεισφορά του Ξ. Αναγνωστόπουλου και του Σεραφείμ Τσιτσά στην έρευνα του λαϊκού πολιτισμού της Φθιώτιδας και όχι μόνο⁴⁷² και έσκυψε πάνω από ανεξερευνήτα θέματα μέχρι τότε, όπως τα τσαρουχάδικα της Λαμίας⁴⁷³, τα προικοσύμφωνα του 19ου αιώνα⁴⁷⁴, το εμπόριο στη Λαμία του 19ου αιώνα⁴⁷⁵ κ.ά. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι μελέτες για το Θέατρο Σκιών στη Λαμία από το Μ. Χατζάκη, μιας και ο ίδιος με βιοματικό τρόπο, όντας караγκιοζοπαίχτης, μεταδίδει με τα γραπτά του όλη την διαδικασία της

---

⁴⁶⁶ Δημήτριος Θ. Νάτσιος, «Σπαρτιώτικη νυφική φορεσιά», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 177-178.

⁴⁶⁷ Γιώργος Α. Σκούρας, «Παραδοσιακοί οικισμοί και μνημεία – πολύτιμη κληρονομιά», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 151-153.

⁴⁶⁸ Ι.Κ. Λαθύρης, «Ο ταπεινός αγιογράφος της τουρκοκρατίας», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), 183-185.

⁴⁶⁹ Ζορμπάς, «Ο χωρικός στην πόλη», ό.π., σελ. 162-163. – Κώστας Αλεξόπουλος, «Δύο λαογραφικά σημειώματα απ' την Ανατολική Φθιώτιδα», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 205.

⁴⁷⁰ Κων. Πολύζος, «Το δημοτικό τραγούδι έκφραση της λαϊκής ψυχής ‘‘Η Δέσπω’’», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 145-148. – Χριστίνα Σταθοπούλου – Χατζάκη, «Το δημοτικό μας τραγούδι και η παραδοσιακή του αξία», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 149-150. – Θωμάς Γ. Καλοδήμος, ««Θηλυκωτά Λαμπριάτικα τραγούδια της επαρχίας Δομοκού», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 164-169.

⁴⁷¹ Νάτσιος, «Φθιωτικά λαογραφικά βιβλία 1860-1988», ό.π., σελ. 65-67.

⁴⁷² Ο ίδιος, «Ο Φθιώτης Λαογράφος Ξενοφών Γ. Αναγνωστόπουλος (1893-1965) και το έργο του», ό.π., σελ. 7-15. – Ο ίδιος, «Η πνευματική παρουσία του Σεραφείμ Κ. Τσιτσά στη Λαμία (1945-1958)», *Φθιωτικά Χρονικά* 37 (2016), σελ. 23-27.

⁴⁷³ Ο ίδιος, «Τσαρουχάδικα και τσαρουχάδες της Λαμίας (19ου-20ου αιώνα). Λαογραφική και ιστορική μελέτη», *Φθιωτικά Χρονικά* 10 (1989), σελ. 1-34.

⁴⁷⁴ Ο ίδιος, «Λαμιώτικα προικοσύμφωνα 1837-1839», *Φθιωτικά Χρονικά* 14 (1993), σελ. 5-24.

⁴⁷⁵ Ο ίδιος, «Το λαμιώτικο εμπόριο κατά τον 19ον αιώνα», *Φθιωτικά Χρονικά* 6 (1985), σελ. 134-138.

παράστασης⁴⁷⁶. Άλλο ένα ιδιαίτερος σημαντικό επίτευγμα της διεύθυνσης των *Φθιωτικών Χρονικών* είναι η παρότρυνση σε ερευνητές για συστηματική ενασχόληση με τον αστικό χώρο, που φυσικά ενδιαφέρει ειδικά τα τελευταία χρόνια και τη Λαογραφία. Αυτό γίνεται ιδιαίτερα από τον Κ. Μπαλωμένο, που ερευνά συνοικίες της πόλης αλλά και την βιομηχανική και βιοτεχνική της εικόνα⁴⁷⁷. Από την άλλη ο Γ. Σταυρόπουλος μελετά άλλες όψεις της καθημερινότητας στις πόλεις. Μελετά την μουσική και τη θεατρική ζωή στη Λαμία⁴⁷⁸, δηλαδή θέματα που είναι ιδιαίτερα πρωτοπόρα και που ενδιαφέρουν σίγουρα τη Λαογραφία και άλλες όμορες επιστήμες, όπως την (Ιστορική) Εθνομουσικολογία και την Θεατρολογία, χωρίς ωστόσο να παύει να ενδιαφέρεται και για πιο παραδοσιακά θέματα της Λαογραφίας⁴⁷⁹. Αντιθέτως προχώρησε στην μέχρι στιγμής λεπτομερέστερη καταγραφή λαογραφικών δημοσιευμάτων, με σκοπό να βοηθήσει τους ενδιαφερόμενους ερευνητές⁴⁸⁰. Επίσης, θα πρέπει να ειπωθεί πως συνεχίζουν να δημοσιεύονται και άρθρα σχετικά με τα χωριά της Φθιώτιδας⁴⁸¹. Τέλος, αξίζει να σημειωθούν και οι δύο μελέτες του Μ.Γ. Βαρβούνη με θέμα τη διήγηση του περιηγητή Εβλιά Τσελεμπί σχετικά με τοπική παράδοση της

---

⁴⁷⁶ Βλ. ενδεικτικά Μιχάλης Χατζάκης, «Ένας Λαμιώτης караγκιοζοπαίχτης», *Φθιωτικά Χρονικά* 4 (1983), σελ. 180-185. – Ο ίδιος, «Η επιβίωση και διατήρηση του Καραγκιοζι», *Φθιωτικά Χρονικά* 5 (1984), σελ. 119-125.

⁴⁷⁷ Κωνσταντίνος Αθ. Μπαλωμένος, «Η συνοικία και η ενορία των Αγίων Θεοδώρων Λαμίας (στο πρώτο μισό του 20ου αιώνα)», *Φθιωτικά Χρονικά* 27 (2006), σελ. 143-184. – Ο ίδιος, «Η Βιοτεχνία – Βιομηχανία της Λαμίας στα χρόνια του Μεσοπολέμου», ό.π., σελ. 99-118.

⁴⁷⁸ Γεώργιος Παν. Σταυρόπουλος, «‘...Συνιστώμεν εν Λαμία Φιλαρμονικήν Εταιρείαν...’», *Φθιωτικά Χρονικά* 14 (1993), σελ. 99-102. – Ο ίδιος, «Η Μουσική Παιδεία στη Λαμία», *Φθιωτικά Χρονικά* 16 (1995), σελ. 86-92. – Ο ίδιος, «Το Θέατρο στη Λαμία (1837-1901)», *Φθιωτικά Χρονικά* 17 (1996), σελ. 17-39. – Ο ίδιος, «Το Θέατρο στη Λαμία Β’ (1901-1926)», *Φθιωτικά Χρονικά* 21 (2000), σελ. 17-39. – Ο ίδιος, «Τα ‘‘καφέ-αμάν’’ στη Λαμία (1981-1930)», *Φθιωτικά Χρονικά* 38 (2017), σελ. 93-104.

⁴⁷⁹ Ο ίδιος, «Στοιχεία για τη μαθητεία στα επαγγέλματα (Λαμία: Δεύτερο μισό του 19ου αιώ.)», *Φθιωτικά Χρονικά* 26 (2005), σελ. 71-78.

⁴⁸⁰ Ο Σταυρόπουλος έκανε μια αξιοπρεπέστατη καταγραφή, με μικρές αλλά σημαντικές ατέλειες. Για παράδειγμα δεν καταγράφονται οι σελίδες των άρθρων. Ωστόσο η καταγραφή ήταν η πιο εξαντλητική μέχρι σήμερα και για αυτό έχει ιδιαίτερη αξία. Βλ. Σταυρόπουλος, «Φθιωτική Λαογραφία – Βιβλιογραφική απόπειρα», ό.π., σελ. 101-116. Βλ. επίσης την προσπάθεια καταγραφής και σχολιασμού μερικών μονογραφιών για κοινότητες, Ευμορφία Κύρ. Ψιμογιάννου, «Ιστορία φθιωτικών πόλεων, κωμοπόλεων και χωριών», *Φθιωτικά Χρονικά* 23 (2002), σελ. 14-26.

⁴⁸¹ Δημήτριος Α. Μηνογιάννης, «Λαογραφικά σκαριφήματα Υπάτης», *Φθιωτικά Χρονικά* 6 (1985), σελ. 149-157.

περιοχής της Λοκρίδας⁴⁸² και την οργάνωση και λειτουργία των περιφερειακών μουσείων με μελέτη περίπτωσης το Λαογραφικό Μουσείο Φθιώτιδας, που μέχρι σήμερα δυστυχώς παραμένει αναξιοποίητη, παρότι είναι εξαιρετικά επίκαιρη⁴⁸³.

Επιπρόσθετα, άλλο ένα περιοδικό ο *Φθιωτικός Λόγος* με εμβέλεια σε όλο το νομό Φθιώτιδας δημοσιεύει στα τεύχη του λαογραφικά δημοσιεύματα. Παρά το γεγονός, πως κυριαρχούν σε αυτό τα λογοτεχνικά δημοσιεύματα, ποιήματα και πεζά, πράγμα φυσιολογικό μιας και αποτελεί το επίσημο περιοδικό του Ομίλου Φθιωτών Λογοτεχνών και Συγγραφέων, η συντακτική ομάδα δίνει έμφαση σε λαογραφικά δημοσιεύματα που αναδεικνύουν τη σχέση της Λογοτεχνίας με τη Λαογραφία⁴⁸⁴. Έτσι κυριαρχούν μελέτες για το δημοτικό τραγούδι, που είναι το δημοφιλέστερο, ίσως, είδος της λαϊκής λογοτεχνίας⁴⁸⁵, καθώς και για άλλες λαϊκές τέχνες, όπως είναι η μουσική⁴⁸⁶, το θέατρο⁴⁸⁷ και ο κινηματογράφος⁴⁸⁸.

---

⁴⁸² Μανόλης Γ. Βαρβούνης, «Η διήγηση του Εβλιά Τσελεμπί για τον τάφο του Βελλιουλάχ στη Μενδένιτσα», *Φθιωτικά Χρονικά* 13 (1992), σελ. 18-29.

⁴⁸³ Ο ίδιος, «Οργάνωση και λειτουργία Περιφερειακών Λαογραφικών Μουσείων: η περίπτωση του Λαογραφικού Μουσείου Φθιώτιδας», *Φθιωτικά Χρονικά* 16 (1995), σελ. 5-22.

⁴⁸⁴ Για την σχέση Λαογραφίας και Λογοτεχνίας βλ. ενδεικτικά Μ.Γ. Μερακλής, «Λαογραφία και Λογοτεχνία», *Φιλολογικά* 2 (1979-1980), σελ. 2-14. – Αριστείδης Ν. Δουλαβέρας, «Λαογραφία και Λογοτεχνία. Επισημάνσεις σε μια πρώτη βιβλιογραφική απόπειρα», *Λαογραφία* 42 (2010-2012), σελ. 231-294. – Μ. Βαρβούνης – Ν. Μαχά-Μπιζούμη, «Νεοελληνική Λογοτεχνία και Ελληνικός Λαϊκός Πολιτισμός: Σχέσεις αμφίδρομες», *Kathedra of Byzantine and Modern Greek Studies* 1-2:3 (2018), σελ. 190-204.

⁴⁸⁵ Μάρκος Αυγέρης, «Τα δημοτικά τραγούδια», *Φθιωτικός Λόγος* 10 (1996), σελ. 55-57. – Ζάχος Ν. Ξηροτύρης, «Τραγούδια της αγάπης και του έρωτα», *Φθιωτικός Λόγος* 19 (2003), σελ. 110-115. – Νίκος Σωτηρόπουλος, «Δημοτικά τραγούδια», *Φθιωτικός Λόγος* 21-22 (2006), σελ. 109-111.

⁴⁸⁶ Ζάχος Ν. Ξηροτύρης, «Η φλογέρα και ο φλογερολάλης», *Φθιωτικός Λόγος* 8-9 (1995), σελ. 144-150. – Γιώργος Σταυρόπουλος, «Στεναγμός έρωτος», *Φθιωτικός Λόγος* 4 (1993), σελ. 67-70. – Ο ίδιος, «Με τη βελόνα του φωνόγραφου», *Φθιωτικός Λόγος* 6 (1994), σελ. 49-53. – Κώστας Φλώρος (Περαστικός), «Η τρισδιάστατη μελωδική φωνή της Λαμίας», *Φθιωτικός Λόγος* 6 (1994), σελ. 75-89 και *Φθιωτικός Λόγος* 7 (1994), σελ. 67-90.

⁴⁸⁷ Γιώργος Π. Σταυρόπουλος, «Δύο άγνωστα συμβόλαια για το θέατρο στην παλιά Λαμία», *Φθιωτικός Λόγος* 7 (1994), σελ. 53-56. – Μιχάλης Χατζάκης, «Καραγκιόζης, ένας διαχρονικός επαναστάτης», *Φθιωτικός Λόγος* 14-15 (1999), σελ. 71-74. – Ο ίδιος, «Ο Αθανάσιος Διάκος στο Θέατρο Σκιών», *Φθιωτικός Λόγος* 31 (2017), σελ. 151-156.

⁴⁸⁸ Γιώργος Σταυρόπουλος, «Μέρες κινηματογράφου στη Λαμία», *Φθιωτικός Λόγος* 5 (1993), σελ. 62-65.

Την δεκαετία του '90 οι Φιλολόγοι του νομού Φθιώτιδας ξεκινούν την έκδοση του περιοδικού *Έκφραση*, το οποίο θα συνεισφέρει, φυσικά, και στην τοπική λαογραφική έρευνα. Από τα πολλά και σημαντικά δημοσιεύματα θα ξεχωρίσουμε τη μελέτη του Χρ. Οικονομόπουλου που μιλά για τις επιβιώσεις από την αρχαιότητα και τη σημασία τους⁴⁸⁹. Η μελέτη αυτή δείχνει πως αρκετοί ερασιτέχνες ερευνητές παραμένουν προσηλωμένοι στο ένδοξο παρελθόν και πως δεν έχουν αντιληφθεί πως η προσπάθεια εύρεσης επιβιωμάτων έχει παρέλθει για τη λαογραφική έρευνα. Η επιστημονική Λαογραφία ακολουθεί μεν την ιστορικο-κοινωνική μέθοδο, που πρότεινε ο Μερακλής, δηλαδή αφενός την ιστορική υπόσταση των λαογραφικών φαινομένων⁴⁹⁰, όπου είναι βέβαιο πως θα αναζητηθεί η διαχρονική τους παρουσία, αφετέρου τη συγχρονική αντιμετώπιση των πολιτιστικών φαινομένων με μια κοινωνική οπτική, ωστόσο δεν θα επιδιώξει να βρει εκείνα τα επιβιώματα που θα την συνδέσουν με την αρχαιότητα⁴⁹¹. Φυσικά υπάρχουν πολλές άλλες σημαντικές μελέτες, όπως το αφιερωματικό κείμενο του Στ. Δημούλη στον Ζάχο Ξηροτύρη για τη συμβολή του στη Λαογραφία της Ρούμελης ή του ομότιμου καθηγητή Λαογραφίας, σήμερα, Β.Δ. Αναγνωστόπουλου για την διαρκή μαθητεία των μικρών παιδιών στη προ-βιομηχανική περίοδο⁴⁹².

Εκτός αυτών των περιοδικών, στα οποία δημοσιεύονται κείμενα με γενικά λαογραφικά θέματα ή και λαογραφικό υλικό από όλη τη Φθιώτιδα, ξεκινούν και άλλα σημαντικά περιοδικά, που αφορούν είτε τις επαρχίες του νομού, είτε μια ομάδα χωριών, είτε ένα χωριό. Να θυμίσουμε πως είχε προηγηθεί με την ίδια λογική το περιοδικό *Νεχωρίτικα Νέα*. Τέτοια, λοιπόν, περιοδικά είναι η *Υπάτη*, τα *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* και τα *Λοκρικά Χρονικά* και τα λιγότερο γνωστά *Λαδικού*, *Λυχνάρι* και *Σταυρο-δρόμι*.

Η *Υπάτη* είναι από τα πολύ σημαντικά περιοδικά της Φθιώτιδας με εκατοντάδες μελέτες ιστορικού και λαογραφικού ενδιαφέροντος για όλη την περιοχή. Οι εργασίες

---

⁴⁸⁹ Χρίστος Θ. Οικονομόπουλος, «Η Φθιώτιδα από τον μύθο στην ιστορία (Η σημασία των επιβιώσεων για την Ιστορία και τον Πολιτισμό της Φθιώτιδας)», *Έκφραση* 18-20 (2009), σελ. 86-90.

⁴⁹⁰ Μ.Γ. Μερακλής, «Η ιστορικότητα των λαογραφικών φαινομένων», στου ίδιου, *Λαογραφικά Ζητήματα*, Αθήνα 2004, σελ. 15-25.

⁴⁹¹ Για τις απόψεις του Μερακλή, βλ. συνοπτικά Βαρβούνης, «Η εξέλιξη της ελληνικής λαογραφία και η “Σχολή των Ιωαννίνων”», ό.π., σελ. 173-180.

⁴⁹² Β.Δ. Αναγνωστόπουλος, «Η μαθητεία των παιδιών μπροστά στους ίσκιους», *Έκφραση* 11 (2000), σελ. 84-89.

καλύπτουν όλο το φάσμα της λαογραφικής ύλης, ωστόσο συνεχίζει να υστερεί σημαντικά ο υλικός βίος. Μερικά από τα κυρίαρχα θέματα είναι το παζάρι της Υπάτης, οι νεράιδες, μάγισσες της Υπάτης κ.ά. Εκτός της ποικίλης λαογραφικής ύλης στο περιοδικό δημοσιεύονται κείμενα σπουδαίων λαογράφων. Ο λαογράφος Δ.Σ. Λουκάτος αναφέρεται σε μία λαογραφική εξέταση του εορτασμού των Χριστουγέννων⁴⁹³, η λαογράφος και Διευθύντρια του Κέντρου Λαογραφίας Αικ. Πολυμέρου-Καμηλάκη αναλύει την ιστορική, διαχρονική ύπαρξη εθίμων με σκοπό την καρποφορία της γης⁴⁹⁴ και ο ερευνητής του Κέντρου Λαογραφίας Ευάγγελος Καραμανές παρουσιάζει τον Άγιο Νικόλαο στα έθιμα, τις προλήψεις, τις παραδόσεις του λαού⁴⁹⁵. Τέλος, αξίζει να γίνει ιδιαίτερη αναφορά στην απότιση τιμής στην Ελ. Αδαμοπούλου από το περιοδικό, που δημοσίευσε ένα κομμάτι της διδακτορικής διατριβής⁴⁹⁶ της αείμνηστης μουσικολόγου, που καταγόταν από την Υπάτη. Το κομμάτι που παρατίθεται έχει θέμα τη δημοτική μουσική στην Ελλάδα⁴⁹⁷.

Συνεχίζοντας την μικρή, αλλά αναγκαία περιδιάβασή μας στις σελίδες των τοπικών περιοδικών θα πρέπει να τονίσουμε την τεράστια συνεισφορά στην μελέτη του λαϊκού πολιτισμού της επαρχίας Δομοκού, του περιοδικού *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού*. Στα 13 τεύχη του περιοδικού έχει συγκεντρωθεί πλουσιότατο υλικό. Ο πολυγλωσσότατος Λ. Γαλλής, που είναι ένας από τους ιδρυτές του περιοδικού, συνέλεξε

---

⁴⁹³ Δημ. Σ. Λουκάτος, «Ελληνικά Χριστούγεννα (Λαογραφική μελέτη)», *Υπάτη* 17-19 (1987-1988), σελ. 25-28.

⁴⁹⁴ Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, «Από την πανσπερμία των αρχαίων στα φθινοπωρινά “πολυσπόρια” των νεοελλήνων», *Υπάτη* 50 (2006), σελ. 13-22.

⁴⁹⁵ Ευάγγελος Καραμανές, «Ο Άγιος Νικόλαος στο λαϊκό βίο και πολιτισμό», *Υπάτη* 51 (2007), σελ. 16-22.

⁴⁹⁶ Η Διδακτορική Διατριβή της Ελ. Αδαμοπούλου υποστηρίχθηκε το 1975 στο Freie Universitat Berlin, λίγο πριν χάσει τη ζωή της, σε ηλικία μόλις 27 ετών. Το θέμα της ήταν η επίδραση του δημοτικού και λαϊκού τραγουδιού στους Έλληνες εργάτες του Δυτικού Βερολίνου. Άλλωστε τα λόγια του Γ. Λεωτσάκου, που βιογραφώντας την στην εγκυκλοπαίδεια *Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα*, σημείωνε πως ο πρόωρος θάνατος της στέρησε την Ελληνική Μουσικολογία από μία ελπίδα της, ισχύουν και για τη Φθιώτιδα, που πολλά περίμενε από την Αδαμοπούλου. Βλ. το σημείωμα της συντακτικής ομάδας του περιοδικού στο *Υπάτη* 6 (1981), σελ. 23. Επίσης, Θ.Α. Λαϊνάς, «In memoriam. Ελένη Δ. Αδαμοπούλου (8.2.1948-9.8.1975). Δέκα χρόνια απ’ την αποδημία της», *Υπάτη* 14 (1985), σελ. 3-16.

⁴⁹⁷ Ελένη Δ. Αδαμοπούλου, «Το δημοτικό μας τραγούδι», *Υπάτη* 6 (1981), σελ. 23-28 και *Υπάτη* 7 (1982), σελ. 8-18.

πλήθος παροιμιών⁴⁹⁸, δημοτικών⁴⁹⁹ και αστικολαϊκών τραγουδιών⁵⁰⁰, τοπωνυμίων⁵⁰¹ και άλλων λαογραφικών θεμάτων⁵⁰². Βέβαια και πολλοί άλλοι τοπικοί ερασιτέχνες λαογράφοι συγκέντρωσαν σημαντικό υλικό για τα χωριά τους, όπως ο Μ. Τερζίδης για το προσφυγικό χωριό Νέο Μοναστήρι⁵⁰³, ο Κ. Κούτσικας για τη Μακρυρράχη⁵⁰⁴, ο Σ. Σταυρομήτρος για το Πετρωτό⁵⁰⁵, ο Γ. Καρπέτας για τη Χιλιαδού⁵⁰⁶ και η Φ.

---

⁴⁹⁸ Λεωνίδας Δ. Γαλλής, «Παροιμίες που λέγονται στην Επαρχία Δομοκού», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 1 (1980), σελ. 10-11 και *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 2 (1982), σελ. 72-74.

⁴⁹⁹ Ο ίδιος, «Τέσσερα δημοτικά τραγούδια μιλούν για τον Δομοκό», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 1 (1980), σελ. 94-99. – Ο ίδιος, «Δημοτικά τραγούδια που τραγουδιούνται στην επαρχία μας», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 1 (1980), σελ. 100-110, *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 2 (1982), σελ. 75-82, *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 3 (1987), σελ. 22-27. – Ο ίδιος, «Δημοτικά τραγούδια που τραγουδιούνται στο Δομοκό», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 12 (2002), σελ. 169-185.

⁵⁰⁰ Ο ίδιος, «Ελαφρά τραγούδια που τραγουδούσαν στο Δομοκό οι νέοι της δεκαετίας του 30», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 12 (2002), σελ. 186-192.

⁵⁰¹ Ο ίδιος, «Τοπωνύμια του Δομοκού», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 12 (2002), σελ. 86-96.

⁵⁰² Ο ίδιος, «Ένα ξεχασμένο έθιμο της Πρωτοχρονιάς», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 13 (2003), σελ. 18-21.

⁵⁰³ Τερζίδης, «Οι Μοναστηριώτες», ό.π., σελ. 46-93. – Ο ίδιος, «Νέο Μοναστήρι, Χριστουγεννιάτικα έθιμα», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 2 (1982), σελ. 121-129. – Ο ίδιος, «Δημοτικά τραγούδια των (Νέο)Μοναστηριωτών», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 10 (1999), σελ. 51-56.

⁵⁰⁴ Κ. Κούτσικας, «Τα ήθη και έθιμα της πρωτοχρονιάς στη Μακρυρράχη», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 1 (1980), σελ. 20-23. – Ο ίδιος, «Τα αινίγματα όπως τα έλεγαν κατά τα νυχτέρια στο χωριό Μακρυρράχη», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 2 (1981), σελ. 115-120. – Ο ίδιος, «Τα παιχνίδια και πως τα έπαιζαν οι προ του 1940 γενιές στην Καϊτσα και στα άλλα χωριά μας», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 4 (1990), σελ. 90-97. – Ο ίδιος, «Τοπωνυμίες του χωριού Μακρυρράχη (πρώην Καϊτσα), *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 5 (1992), σελ. 48-59. – Ο ίδιος, «Το πανηγύρι στο χωριό Μακρυρράχη», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 8 (1997), σελ. 136-139.

⁵⁰⁵ Σταύρος Στέργ. Σταυρομήτρος, «Το χωριό Πετρωτό», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 4 (1990), σελ. 48-59. – Ο ίδιος, «Κτηνοτροφία και ποιμενική ζωή στο Πετρωτό», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 6 (1995), σελ. 103-121. – Ο ίδιος, «Τα κάλαντα στο Πετρωτό Δομοκού», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 8 (1997), σελ. 58-68. – Ο ίδιος, «Το πανηγύρι στο Πετρωτό», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 8 (1997), σελ. 145-149.

⁵⁰⁶ Γιάννης Καρπέτας, «Λαογραφικά της Χιλιαδούς», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 4 (1990), σελ. 65-71. – Ο ίδιος, «Το πανηγύρι στη Χιλιαδού», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 8 (1997), σελ. 140-143. – Ο ίδιος, «Τοπωνυμίες της Φιλιαδώνας (Χιλιαδούς) Δομοκού», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 11 (2000), σελ. 65-71.

Αναγνωστοπούλου-Φιλίππου για τον Άγιο Γεώργιο⁵⁰⁷. Αλλά και εκτός των τοπικών ερασιτεχνών στο περιοδικό δημοσιεύει ο καταγόμενος από την περιοχή ομότιμος καθηγητής Λαογραφίας Β.Δ. Αναγνωστόπουλος, που έχει συλλέξει στην μακρόχρονη ερευνητική του πορεία ποικίλο λαογραφικό υλικό από την επαρχία Δομοκού⁵⁰⁸ και από τους όμορους και γειτονικούς νομούς της Θεσσαλίας.

Το περιοδικό της έτερης επαρχίας, της Λοκρίδας με τίτλο *Λοκρικά Χρονικά* δεν έδωσε την ίδια βαρύτητα στα λαογραφικά θέματα. Τα *Λοκρικά Χρονικά* υπήρξαν το περιοδικό της Εταιρείας Ιστορικών και Λαογραφικών Ερευνών Αταλάντης. Στα τεύχη του υπάρχουν δύο μελέτες του Κ. Καντά, ενός σημαντικού μελετητή από τη Λοκρίδα⁵⁰⁹ και μια μελέτη της Π. Μπατοπούλου⁵¹⁰. Βέβαια θα πρέπει να ειπωθεί πως ο ιδρυτής του περιοδικού Μ. Χριστοφόρου παράλληλα με το περιοδικό δημοσίευσε μια τριλογία με θέμα την Λοκρίδα και ιδιαίτερα την Αταλάντη, όπου παρέθετε όλη την ιστορία, τη

---

⁵⁰⁷ Φωτεινή Αναγνωστοπούλου-Φιλίππου, «Επαγγελματικός βίος στον Άγιο Γεώργιο», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 7 (1996), σελ. 88-97. – Η ίδια, «Από τον κοινωνικό βίο στον Άγιο Γεώργιο: η Γέννηση και η Βάπτιση», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 10 (1999), σελ. 30-35. – Η ίδια, «Ο θάνατος στον Άγιο Γεώργιο», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 11 (2000), σελ. 14-23. Να πούμε πως η Φ. Αναγνωστοπούλου, έπειτα από επιτόπια έρευνα, συνέλεξε, ως φοιτήτρια, πλούσιο λαογραφικό υλικό από τον Άγιο Γεώργιο, στο πλαίσιο της διδασκαλίας της Λαογραφίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Η συλλογή περιλάμβανε υλικό από όλο το διάγραμμα των λαογραφικών θεμάτων. Αντίθετα στο περιοδικό δεν δημοσιεύεται καθόλου υλικό από τις θεματικές του υλικού βίου. Αποδεικνύεται, δυστυχώς, πως τα τοπικά περιοδικά δεν ακολουθούν τη στροφή που η επιστημονική Λαογραφία έχει κάνει και προς την κατεύθυνση αυτή. Για την αδημοσίευτη εργασία στο Σπουδαστήριο Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, βλ. Η ίδια, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από το χωριό Άγιος Γεώργιος της επαρχίας Δομοκού του νομού Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Μ.Α. (πρώην Σ.Λ.Π.Α.): 3500, 1980.

⁵⁰⁸ Β.Δ. Αναγνωστόπουλος, «Τοπωνύμια του Αγίου Γεωργίου», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 7 (1996), σελ. 84-87. – Ο ίδιος, «Ο Δομοκός στη δημοτική μας ποίηση», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 12 (2002), σελ. 32-46.

⁵⁰⁹ Καντάς, «Ο φλάμπουρας και ο ακνάς στο γάμο του Ζελίου Λοκρίδος», ό.π., σελ. 45-50. – Ο ίδιος, «Τοπωνύμια αγροτικής περιοχής Ζελίου Λοκρίδας», ό.π., σελ. 87-94.

⁵¹⁰ Παναγιώτα Γ. Μπατοπούλου, «Ο γάμος στην Αταλάντη», *Λοκρικά Χρονικά* 2 (1990), σελ. 100-110. Η παρούσα εργασία, με περεταίρω επεξεργασία, κατατέθηκε στο Αρχείο του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας από την Αικ. Πολυμέρου-Καμηλάκη στο πλαίσιο μαθημάτων της στο Πανεπιστήμιο. Βλ. Η ίδια, *Γάμος. Επιτόπια έρευνα*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 04669, 1999.

λαογραφία και την αρχαιολογία του τόπου. Μάλιστα ο ένας από τους τρεις τόμους ήταν εξ ολοκλήρου αφιερωμένος στη λαϊκή παράδοση⁵¹¹.

Εκτός των τοπικών περιοδικών δημοσιεύονται εργασίες με υλικό από τη Φθιώτιδα και σε πανελλήνιας εμβέλειας περιοδικά. Ο Αγ. Αφρουδάκης δημοσιεύει στο *Λεξικογραφικό Δελτίο*⁵¹², ο Αθ. Βελέντζας⁵¹³ και ο Γ. Τσουκνίδας⁵¹⁴ στα *Ονόματα*. Πρόκειται για σημαντικούς ερευνητές που προωθούν την έρευνα των φθιωτικών τοπωνυμίων, μιας θεματικής που γνώρισε πολλούς ερευνητές, τόσο τοπικούς ερασιτέχνες, όσο και καταξιωμένους επιστήμονες. Εκτός αυτών των άρθρων, η Κατερίνα Κορρέ παρουσιάζει στο περιοδικό *Αρχαιολογία* την πρώτη σημαντική συμβολή στη μελέτη της λαμιώτικης αργυροχοΐας, ανοίγοντας νέους δρόμους για τη μελέτη των ελάσσονων τεχνών⁵¹⁵.

Τέλος παρατηρήσεις, επισημάνσεις και σχολιασμό φθιωτικών λαογραφικών θεμάτων βλέπουμε και σε εργασίες σημαντικών πανεπιστημιακών και εξωπανεπιστημιακών λαογράφων της εποχής. Στο άρθρο της ενδυματολόγου Ι. Παπαντωνίου στο περιοδικό *Εθνογραφικά* με θέμα τη γυναικεία παραδοσιακή φορεσιά έχουμε χαρακτηριστικές αναφορές στα πουκάμισα και τις ποδιές των ενδυματολογικών συνόλων της Φθιώτιδας⁵¹⁶. Εξίσου, σημαντικές είναι οι αναφορές του λαογράφου Δ.Σ. Λουκάτου σε σύγχρονα λαογραφικά φαινόμενα της Φθιώτιδας, όπως μια έκθεση υφαντών και κεντημάτων στο Κωσταλέξι και η περιγραφή ενός παλιού σκηνικού αφήγησης παραμυθιού από το Κουμαρίτσι στο περιοδικό *Λαογραφία*⁵¹⁷.

---

⁵¹¹ Μάνθος Κ. Χριστοφόρου, *Η Οπούντια Λοκρίδα και η Αταλάντη. Μνήμες και μαρτυρίες*, τ. Γ' (Λαϊκή παράδοση της Αταλάντης), Αθήνα 1994.

⁵¹² Άγγελος Αφρουδάκης, «Μηχανοργάνωση τοπωνυμίων. Παρατηρήσεις για τη μέθοδο και για το τροφοδοτημένο υλικό από την επαρχία Φθιώτιδας», *Λεξικογραφικό Δελτίο* 18 (1993), σελ. 5-38.

⁵¹³ Θανάσης Βελέντζας, «Απ' το τοπωνυμικό της Βελίτσας», *Ονόματα* 9 (1984), σελ. 263-267. – Ο ίδιος, «Το όνομα Τιθορέα», *Ονόματα* 12 (1988), σελ. 91-95.

⁵¹⁴ Γιώργος Ι. Τσουκνίδας, «Μικροτοπωνύμια, τοπική παράδοση και τοπική ιστορία. Η περίπτωση ενός χωριού (Θερμοπύλες Φθιώτιδας)», *Ονόματα* 11 (1987), σελ. 124-127.

⁵¹⁵ Κορρέ, «Νεοελληνικά Αργυροχοϊκά Εργαστήρια. Ο Νεβεσκιώτης τεχνίτης της Λαμίας», ό.π., σελ. 83-88.

⁵¹⁶ Ιωάννα Παπαντωνίου, «Συμβολή στη μελέτη της γυναικείας ελληνικής παραδοσιακής φορεσιάς», *Εθνογραφικά* 1 (1978), σελ. 9, 24.

⁵¹⁷ Δημήτριος Σ. Λουκάτος, «Σύγχρονα Λαογραφικά VI: Ανανεωτικά κινήματα λαϊκής τέχνης από γυναίκες λαογράφους. Πρόσφατα δημοσιεύματα», *Λαογραφία* 37 (1993-1994), σελ. 142-143. – Ο ίδιος,

Λευκώματα

Εκτός των μονογραφιών αυτών που αφορούν τις κοινότητες, την περίοδο αυτή εκδίδονται λευκώματα⁵¹⁸ και ημερολόγια⁵¹⁹. Αυτά, αν και δεν έχουν ερευνητικά κείμενα, συμπεριλήφθηκαν στον κατάλογο μας για έναν βασικό λόγο: γιατί η Λαογραφία και η Ανθρωπολογία σαφέστατα υπολογίζουν ως εξαιρετικό υλικό τις φωτογραφίες⁵²⁰. Αλλωστε ό,τι δεν μας λείπει μια ολόκληρη ερευνητική εργασία, μπορεί

«Σύγχρονα Λαογραφικά VI: Θυμήματα παραμυθιών και συνέχειες εθίμων», *Λαογραφία* 37 (1993-1994), σελ. 145-146.

⁵¹⁸ Ένωση Ποντίων Φθιώτιδας, *Το χρονικό της εγκαταστάσεως των Ποντίων προσφύγων στη Φθιώτιδα (1939-1999)*, ό.π. – Γεώργιος Θ. Μπουρογιάννης, *Μαντασιά. Εικόνες απ' το παρελθόν*, Λαμία 2005. – Χρήστος Μαντζούκας (επιμ.), *Κέντρο Ελληνικής Παράδοσης 1996-2006. 10 χρόνια πολιτιστικής προσφοράς*, Λαμία 2006. – Τάκης Ευθυμίου, *Στα χνάρια της γενέτειρας Ζιώψης. Ιστορικολαογραφικό λεύκωμα*, Λαμία 2007. – Ο ίδιος, *Άσβεστες μνήμες (Το χτες και το σήμερα σε απόσταση αναπνοής). Φωτογραφικό οδοιπορικό στο αγιοργίτικο παρελθόν*, εκδ. Εκπολιτιστικού – Μορφωτικού Συλλόγου Αγίου Γεωργίου, Λαμία 2008. – Τάκης Ευθυμίου – Βασίλης Κανέλλος, *Παγκύρια και Οργανοπαίχτες μιας άλλης εποχής στα χωριά της Δυτικής Φθιώτιδας. Λαογραφικό και Φωτογραφικό Οδοιπορικό*, Λαμία 2010. – Κώστας Μιχ. Αλπόγλου, *Στυλίδος Ενθυμήματα. Λεύκωμα*, Στυλίδα 2017. – Βελέντζας, *Το Μοσκοχώρι της νοσταλγίας. Λεύκωμα με παλιές ασπρόμαυρες φωτογραφίες*, ό.π.

⁵¹⁹ Πολυμέρου-Καμηλάκη, «Η υφαντική τέχνη στην Υπάτη», ό.π. – Γιάννης Ρούσκας, «Νοσταλγικές εικόνες από τα παζάρια της Υπάτης», στο *Ημερολόγιο του Συνδέσμου Υπαταίων και φίλων Υπάτης "Ο άγιος Ηρωδίων"*, Αθήνα 1997. Για το ενδιαφέρον που έχει επιδείξει τελευταία η Λαογραφία στην μελέτη των ημερολογίων πολιτιστικών συλλόγων, βλ. Μανόλης Γ. Σέργης, «Ημερολόγια τοίχου των Εθνικοτοπικών Συλλόγων. Η περίπτωση των εν Αθήναις Ναξιακών Συλλόγων, 1980-2007», στο Κατερίνα Κορρέ-Ζωγράφου – Γ. Χ. Κούζας (επιμ.), *Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου "Η έρευνα και διδασκαλία του υλικού πολιτισμού των νεοτέρων χρόνων στα ελληνικά πανεπιστήμια"*, Αθήνα 2010, σελ. 467-515.

⁵²⁰ Μ.Γ. Μερακλής, «Η νατουραλιστική μαγεία της φωτογραφίας», στον ίδιο, *Λαογραφικά Ζητήματα*, Αθήνα 2004 (Α' έκδοση 1989), σελ. 272-281. – Ο ίδιος, «Η παλιά φωτογραφία», στον ίδιο, *Λαογραφικά Ζητήματα*, ό.π., σελ. 282-287. – Κωνσταντίνα Μπάδα, «Παλιά φωτογραφία: Μια πρόταση "ανάγνωσής" της», *Δωδώνη* 24:1 (1995), σελ. 221-227. – Παρασκευάς Ποτηρόπουλος, «Η φωτογραφία ως μαρτυρία. Η καθημερινή ζωή στην Έδεσσα στις αρχές του 20ου αιώνα», *Περίπτο* 2 (2000), σελ. 21-28. – Άννα Λυδάκη, «Η λαογραφική έρευνα: μέθοδοι και τεχνικές», *Λαογραφία* 42 (2010-2012), σελ. 596. – Η ίδια, *Μέσα από την κάμερα. Κινηματογράφος και κοινωνική πραγματικότητα*, Αθήνα 2012, σελ. 31-39. – Η ίδια, *Αναζητώντας το χαμένο παράδειγμα. Επιτόπια έρευνα – κατανόηση – ερμηνεία*, Αθήνα 2016, σελ. 401-406. – Αθηνά Πεγκλίδου, «"Και της αρίστης δε περιγραφής, σαφεστέρα και διδακτικότερα είναι η εικόν του περιγραφόμενου...": Λαογραφικές εικόνες, νεωτερικότητα και αποικιοκρατία», στο Βασίλης

μερικές φορές να μας το δείξει η φωτογραφία, για αυτό και οι προαναφερθείσες επιστήμες μιλούν υπέρ μιας Οπτικής Εθνογραφίας⁵²¹, που θα εστιάζει σε φωτογραφίες, βίντεο, ντοκιμαντέρ κ.ο.κ. Γιατί, όπως αναφέρει και η σχετική βιβλιογραφία, η φωτογραφία ενσωματώνεται στην επιστημονική εργασία ως πολιτισμικό κείμενο, ως αναπαράσταση εθνογραφικής γνώσης και ως χώρος πολιτισμικής παραγωγής, κοινωνικής διαντίδρασης και ατομικής εμπειρίας και αποτελεί αλληλοδιαπλεκόμενη πολιτιστική μορφή που λειτουργεί ως ένα παράθυρο στο παρελθόν που οπτικοποιεί την Ιστορία⁵²². Και βέβαια, αξίζει να σημειωθεί, πως από τις αρχές της λαογραφικής έρευνας της Φθιώτιδας, τόσο στις δημοσιευμένες όσο και στις αδημοσίευτες εργασίες το φωτογραφικό υλικό είναι πλούσιο.

Πρακτικά Συνεδρίων και Συλλογικοί Τόμοι

Το διάστημα αυτό διοργανώνονται τα πρώτα συνέδρια με θέμα τις τοπικές σπουδές (Ιστορία, Λαογραφία, Αρχαιολογία, Τέχνες), που αποφέρουν σημαντικές μελέτες από τοπικούς ερευνητές αλλά και από άλλους γνωστούς επιστήμονες. Οι εργασίες αυτές είναι περισσότερο τεκμηριωμένες και φυσικά πρωτότυπες. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 διοργανώνεται στα Λουτρά Υπάτης το Α΄ Συνέδριο Φθιωτικών Ερευνών, με πλούσιες ανακοινώσεις, πολλές από τις οποίες δημοσιεύονται στα πρακτικά. Οι θεματικές των λαογραφικών εισηγήσεων και δημοσιεύσεων ποικίλουν. Στις γενικές και θεωρητικές μελέτες συμπεριλαμβάνονται η συνεισφορά του Δ. Παπαναγιώτου, που έχει ως θέμα την σύγκριση των παλαιών παραδοσιακών εποχών με τις σύγχρονες⁵²³ και της Β. Συργουνιώτη-Τσακατίκα για τη διατήρηση της μνήμης μέσα από τη συλλογή του Λαογραφικού Μουσείου Φθιώτιδας⁵²⁴. Ο Γ. Τουσίμης δημοσίευσε εργασία με

Νιτσιάκος – Παρασκευάς Ποτηρόπουλος (επιμ.), *Λαογραφία και Ανθρωπολογία. Μια συμβολή στον διάλογο*, Αθήνα 2018, σελ. 199-230.

⁵²¹ Ρέα Κακάμπουρα – Ορσαλία-Ελένη Κασσαβέτη, *Οπτική Εθνογραφία και Εκπαίδευση. Θεωρητικές προσεγγίσεις και διδακτικές προτάσεις*, Αθήνα 2018.

⁵²² Ρέα Κακάμπουρα – Ορσαλία-Ελένη Κασσαβέτη – Έλλη Σαμαρτζή – Θωμάς Μπαμπάλης, «Οπτική Εθνογραφία και Εκπαίδευση: Μία διδακτική πρόταση», *Επιστήμες Αγωγής* 1 (2018), σελ. 76.

⁵²³ Δημήτριος Χ. Παπαναγιώτου, «Κόσμος παλιός και καινούργιος», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990)*, Λαμία 1993, σελ. 269-275.

⁵²⁴ Βασιλική Συργουνιώτη-Τσακατίκα, «Μουσειακή δικαίωση της τοπικής συλλογικής μνήμης και πείρας. Η περίπτωση του Λαογραφικού Μουσείου Φθιώτιδας», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.),

θέμα την εγκατάσταση, τα επαγγέλματα και τις παραδοσιακές τέχνες που ασκούσαν οι Δυτικομακεδόνες στη Φθιώτιδα⁵²⁵, ενώ σχετικά με τη λαϊκή ιατρική έγραψε η Αγ. Μπίμπη-Παπασπυροπούλου⁵²⁶. Άλλες τέσσερεις εισηγήσεις αφορούν θέματα λαϊκής λογοτεχνίας, ήτοι η εργασία του Ζ. Ξηροτύρη με θρύλους και τις παραδόσεις για τα στοιχειά⁵²⁷ και οι εργασίες των Αγγ. Αφρουδάκη, Γ. Δελόπουλου και Σ. Κατσουλέα για τα τοπωνύμια της Φθιώτιδας από λαογραφικής και γλωσσολογικής άποψης⁵²⁸. Για τον χορό “Κλειστό” της Υπάτης μίλησε με εισήγηση ο μουσικός λαογράφος Π. Καβακόπουλος⁵²⁹, ενώ το συνέδριο φιλοξένησε και δύο εισηγήσεις με θέματα υλικού

Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990), Λαμία 1993, σελ. 293-306.

⁵²⁵ Τουσίμης, «Εγκατάσταση και επαγγελματικές παραδοσιακές επιδόσεις Δυτικομακεδόνων στη Φθιώτιδα στις αρχές του αιώνα μας», ό.π., σελ. 249-265.

⁵²⁶ Αγγαΐα Μπίμπη-Παπασπυροπούλου, «Παραδοσιακή ιατρική στην περιοχή Φθιώτιδας. Συγκριτική έρευνα», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990)*, Λαμία 1993, σελ. 315-320.

⁵²⁷ Ζάχος Ν. Ξηροτύρης, «Στοιχειά και στοιχειώματα. Θρύλοι και παραδόσεις», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990)*, Λαμία 1993, σελ. 307-314.

⁵²⁸ Άγγελος Γ. Αφρουδάκης, «Τοπωνυμικό υλικό από την επαρχία Φθιώτιδας. Δοκιμή επεξεργασίας με υπολογιστή», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990)*, Λαμία 1993, σελ. 361-371. – Γιώργος Δελόπουλος, «Τοπωνύμια της Φθιώτιδας σε ενικό/πληθυντικό· διαχρονικότητα ενός φαινομένου και σήμερα ζωντανού», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990)*, Λαμία 1993, σελ. 195-212. – Σταύρος Γ. Κατσουλέας, «Οι μετονομασίες των μεγαλοτοπωνυμίων της Επαρχίας Φθιώτιδας και η προβληματική τους», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990)*, Λαμία 1993, σελ. 321-334.

⁵²⁹ Καβακόπουλος, «“Κλειστός”. Μουσική και χορευτική δομή», ό.π., σελ. 277-291. Ο Παντελής Καβακόπουλος έχει ερευνήσει και καταγράψει την μουσικοχορευτική παράδοση ολόκληρου του ελλαδικού χώρου και είναι ένας από τους σημαντικότερους εν ζωή μουσικούς λαογράφους. Για το έργο του βλ. Μαρίνα Βρέλλη-Ζάχου, «Παντελής Καβακόπουλος. Μια ευλογημένη μουσική – λαογραφική διαδρομή», στο Παντελής Καβακόπουλος, *Τραγούδι, Μουσική και Χορός στην Κρήτη*, Αθήνα 2018, σελ. 21-45. – Ρενάτα Δαλιανούδη, «Η συμβολή του Μουσικού Λαογράφου Παντελή Καβακόπουλου στην Εθνογραφία της Ηπείρου με αφορμή το βιβλίο του *Τραγούδι, Μουσική και Χορός στην Ήπειρο*, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα 2016», *Δωδώνη. Ιστορία και Αρχαιολογία* 45-46 (2019), σελ. 353-386. Βλ. επίσης για μια μετα-εθνογραφική προσέγγιση του έργου του, Η ίδια, «Ηπειρος. Μετα-εθνογραφική επισκόπηση της μουσικο-χορευτικής παράδοσης της Ηπείρου. Εν-κειμενικότητα και συν-

βίου, ήτοι ενδυμασίας και πιο συγκεκριμένα για την από αρχαιοτάτων χρόνων προέλευση της φουστανέλας του Αχ. Λαζάρου⁵³⁰ και ξυλογλυπτικής για το τέμπλο στο Ροβολιάρι του Θ. Προβατάκη⁵³¹. Εκτός από αυτές τις ανακοινώσεις, που δημοσιεύτηκαν στα Πρακτικά του Συνεδρίου, υπήρξαν και δύο ακόμη που παρέμειναν αδημοσίευτες. Η Αν. Παπαμιχαήλ-Κουτρούμπα μίλησε για τη θέση των δύο φύλων στην αγροτική κοινωνία της βορειοδυτικής Φθιώτιδας και ο Ιερ. Δ. Καραγιάννης μίλησε για τις αναφορές στην περίοδο της Φραγκοκρατίας στα δημοτικά τραγούδια, στις παροιμίες και στις παραδόσεις της Υπάτης.

Στην αυγή του 21ου αιώνα ξεκίνησαν τα Συνέδρια Φθιωτικής Ιστορίας, που διοργανώθηκαν από τον Δήμο Λαμιέων. Το Α΄ Συνέδριο έγινε το 2001 και στα πρακτικά του δημοσιεύθηκαν τρεις εργασίες με θέματα λαογραφικού ενδιαφέροντος, όπως το νοικοκυριό του λαμιώτικου σπιτιού τα μετεπαναστατικά χρόνια μέσα από προικοσύμφωνα από την Αικ. Γιαννακοπούλου-Γάκη⁵³², η γυναικεία παρουσία σε όλους τους τομείς της καθημερινότητας του Γ. Σταυρόπουλου⁵³³ και οι γυναικείοι

κειμενικότητα στην Εθνογραφία», στις ίδιες, *Εθνογραφίες Μετάβασης. Ηγεμονισμός – Ετεροτοπικότητα – Αστικοποίηση – Εκδυτικισμός. 5+1 ερμηνευτικά κείμενα για τη μουσική και τον χορό από επιτόπια έρευνα*, Θεσσαλονίκη 2020, σελ. 251-298.

⁵³⁰ Αχιλλεύς Γ. Λαζάρου, «Οι εϋζώνοι της Φθιώτιδας ως φορείς πανάρχαιας φορεσιάς», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990)*, Λαμία 1993, σελ. 161-181. Η μελέτη του Λαζάρου έχει κάποιες υπερβολές. Θεωρεί πως η φορεσιά των ευζώνων είναι πανάρχαιη, παρουσιάζει ένα θέμα διατρέχοντας τους αιώνες και βγάζει πολύ βιαστικά συμπεράσματα. Επίσης το θέμα δεν είναι τοπικό, αλλά ευρύτερο και δεν δικαιολογείται ο τίτλος της εργασίας. Για μία διαφορετική και πιο αποδεκτή επιστημονικά μελέτη για την “καταγωγή” της φουστανέλας, βλ. Κωνσταντίνα Μπάδα, «Η παράδοση στη διαδικασία της ιστορικής διαπραγμάτευσης της εθνικής και τοπικής ταυτότητας. Η περίπτωση της “φουστανέλας”», *Εθνολογία* 4 (1995), σελ. 127-150.

⁵³¹ Θεοχάρης Μιχ. Προβατάκης, «Ένα άγνωστο λαϊκό ξυλόγλυπτο τέμπλο στο Ροβολιάρι Φθιώτιδας», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990)*, Λαμία 1993, σελ. 183-194.

⁵³² Αικατερίνη Γιαννακοπούλου-Γάκη, «Το νοικοκυριό ενός λαμιώτικου σπιτιού στα αμέσως μετεπαναστατικά χρόνια», στο Ιωάννης Μακρής (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά Ιου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (3-4 Νοεμβρίου 2001 – Συνεδριακό Κέντρο Κάστρο Λαμίας)*, Λαμία 2002, σελ. 226-231.

⁵³³ Γεώργιος Π. Σταυρόπουλος, «Όψεις της γυναικείας παρουσίας στη Λαμία 1835-1922. Γυναικεία επαγγέλματα», στο Ιωάννης Μακρής (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά Ιου Συνεδρίου Φθιωτικής*

σύλλογοι στη Φθιώτιδα τον 20ο αιώνα από την Αφ. Θεοδώρου⁵³⁴. Και στις τρεις εισηγήσεις κυριαρχούν οι γυναίκες. Συμπεριλαμβάνονται, λοιπόν, οι εργασίες αυτές στη λίστα μας, γιατί η Λαογραφία τα τελευταία χρόνια έχει εντρυφήσει στις έμφυλες σχέσεις και ειδικότερα στο γυναικείο φύλο⁵³⁵.

Στο Β΄ Συνέδριο Φθιωτικής Ιστορίας, που έγινε το 2003 ο Ηρ. Κυροδήμος μίλησε για τα έθιμα και τους χορούς στο προσφυγικό χωριό Νέο Μοναστήρι Δομοκού⁵³⁶, ο Ν. Δαβανέλλος ανέλυσε το επάγγελμα των πλανόδιων και των στεγασμένων φωτογράφων τον 19ο και 20ο αιώνα⁵³⁷ και η Μ. Τζιβελέκη-Πουμεροπούλου τα χάνια και τους χαντζήδες το ίδιο χρονικό διάστημα⁵³⁸.

Το Γ΄ Συνέδριο Φθιωτικής Ιστορίας έγινε το 2005 και σε αυτό ανακοινώθηκαν θεματικές, που θεραπεύουν την έρευνα του λαϊκού πολιτισμού, τόσο του παραδοσιακού όσο και του σύγχρονου⁵³⁹. Ο Ν. Δαβανέλλος δίνει μια αναλυτική μελέτη

Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (3-4 Νοεμβρίου 2001 – Συνεδριακό Κέντρο Κάστρου Λαμίας), Λαμία 2002, σελ. 232-251.

⁵³⁴ Αφροδίτη Θεοδώρου, «Φθιωτικοί Σύλλογοι Γυναικών από το 1914-1999», στο Ιωάννης Μακρής (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 1ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (3-4 Νοεμβρίου 2001 – Συνεδριακό Κέντρο Κάστρου Λαμίας), Λαμία 2002, σελ. 252-265.*

⁵³⁵ Βλ. ενδεικτικά Γκασούκα – Φουλίδη, *Σύγχρονοι Ορίζοντες των Λαογραφικών Σπουδών. Εννοιολογικό πλαίσιο, Έρευνα, Φύλο, Διαδίκτυο, Σχολείο*, ό.π., σελ. 77-93.

⁵³⁶ Ηρακλής Γ. Κυροδήμος, «Έθιμα και χοροί Νεομοναστηριωτών Νομού Φθιώτιδας», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 2ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (20-21 Σεπτεμβρίου 2003), Λαμία 2005, σελ. 184-195.*

⁵³⁷ Νίκος Ταξ. Δαβανέλλος, «Πλανόδιοι και στεγασμένοι φωτογράφοι της Λαμίας 19ος – 20ος αιώνας», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 2ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (20-21 Σεπτεμβρίου 2003), Λαμία 2005, σελ. 281-289.*

⁵³⁸ Μαρία Τζιβελέκη-Πολυμεροπούλου, «Χάνια και χαντζήδες της Λαμίας, 19ος και 20ος αιώνας», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 2ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (20-21 Σεπτεμβρίου 2003), Λαμία 2005, σελ. 112-140.*

⁵³⁹ Για τις μεταξύ τους διαφορές, βλ. κυρίως Μ.Γ. Μερακλής, *Σύγχρονος Ελληνικός Λαϊκός Πολιτισμός*, Αθήνα 2016⁴. Βλ. ακόμη, Μ.Γ. Βαρβούνης, «Παραδοσιακός και λαϊκός πολιτισμός στη Θράκη τον 20ο αιώνα», στο Χάρης Στρατιδάκης (επιμ.), *Μα 'σα μυρίζει ο φρόνιμος, βαρσάμια δε μυρίζουν. Εγκώμιον Σταμάτη Αποστολάκη*, Χανιά 2019, σελ. 139-149.

για τη δημοτική αγορά της Λαμίας⁵⁴⁰, όπου αποτελεί ένα μέρος του αστικού χώρου που σαφώς ενδιαφέρει τη Λαογραφία, ο Γ. Σταυρόπουλος μιλά για την άνθηση της ασημουργίας στη Λαμία⁵⁴¹, ο Π. Σελέκος μας επαναφέρει στην επαρχία και στα προβιομηχανικά υδροκίνητα εργαστήρια στη Λάρυμνα της Λοκρίδας⁵⁴² και τέλος ο Ηρ. Κυροδήμος αφιερώνει τη εισήγησή του στον “Απάν” χορό της Πελασγίας⁵⁴³.

Το Δ΄ Συνέδριο Φθιωτικής Ιστορίας διεξήχθη το 2007 και φιλοξένησε σημαντικές ανακοινώσεις. Η Ι. Ζήση μελέτησε κείμενα περιηγητή που πέρασε από την περιοχή⁵⁴⁴ και ο Ν. Δαβανέλλος συνέχισε να ερευνά θέματα από τον αστικό χώρο, ιδιαιτέρως πρωτοποριακά, όπως οι οίκοι ανοχής⁵⁴⁵. Ο ερευνητής του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας Π. Καμηλάκης έκανε σημαντικές επισημάνσεις για τον επαγγελματικό βίο στην προβιομηχανική εποχή στη Φθιώτιδα⁵⁴⁶, ενώ ο Π. Σελέκος

---

⁵⁴⁰ Νίκος Ταξ. Δαβανέλλος, «Η Δημοτική Αγορά Λαμίας (1934-2004)», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 3ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (4,5 και 6 Νοεμβρίου 2005)*, Λαμία 2007, σελ. 527-535.

⁵⁴¹ Γεώργιος Σταυρόπουλος, «Η άνθηση της ασημουργίας στη Λαμία (τέλη 19ου – αρχές 20ου αιώνα)», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 3ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (4,5 και 6 Νοεμβρίου 2005)*, Λαμία 2007, σελ. 242-255. Την κεντρική ιδέα της ανακοίνωσης έχει επισημάνει και ο Δ. Σταμέλος, που θεωρεί τη Λαμία ως ένα κέντρο της αργυροχοϊκής τέχνης. Βλ. Σταμέλος, *Νεοελληνική Λαϊκή Τέχνη. Πηγές, προσανατολισμοί και κατακτήσεις από τον ΙΣΤ΄ αιώνα ως την εποχή μας*, ό.π., σελ. 18.

⁵⁴² Πέτρος Σελέκος, «Προβιομηχανικά – Υδροκίνητα εργαστήρια στο φαράγγι της Λάρυμνας», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 3ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (4,5 και 6 Νοεμβρίου 2005)*, Λαμία 2007, σελ. 168-177.

⁵⁴³ Ηρακλής Κυροδήμος, «Απάν’ χορός Πελασγίας», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 3ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (4,5 και 6 Νοεμβρίου 2005)*, Λαμία 2007, σελ. 360-375.

⁵⁴⁴ Ζήση, «Η Λαμία στις περιγραφές ξένων περιηγητών: Έντουαρντ Σάρτον, “Ο Γύρος του κόσμου. Ταξίδι στην Ελλάδα. 1877”». Οι περιγραφές του περιηγητή Xentri Belle, για τη Φθιώτιδα – Λαμία», ό.π., σελ. 63-73.

⁵⁴⁵ Νίκος Ταξ. Δαβανέλλος, «Οίκοι Ανοχής στη Λαμία», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης – Χρίστος Γαλάνης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 4ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (9, 10 και 11 Νοεμβρίου 2007)*, Λαμία 2010, σελ. 267-278.

⁵⁴⁶ Παναγιώτης Ιω. Καμηλάκης, «Παλιά επαγγέλματα της Φθιώτιδας. Επισημάνσεις για τον επαγγελματικό βίο των κατοίκων της Φθιώτιδας, 19ος-20ος αιώνας», στο Ιωάννης Μακρής –

επισημάνει τη σύνθεση της τοπικής οικονομίας και τις βασικές επαγγελματικές δραστηριότητες των κατοίκων της Λάρυμνας στη Λοκρίδα, που επηρεάζονται από τα μεταλλεία⁵⁴⁷. Τέλος ο Ηλ. Σπυρόπουλος μίλησε για τους μπαρουτόμυλους του Μαυρίλου της δυτικής Φθιώτιδας⁵⁴⁸.

Το Ε΄ Συνέδριο, που είναι το τελευταίο που μέχρι στιγμής έχει διεξαχθεί στη σειρά αυτή των συνεδρίων Φθιωτικής Ιστορίας, διοργανώθηκε το 2010. Οι εισηγήσεις με λαογραφικό περιεχόμενο ήταν του Γ. Κακαβά, της Αλ. Υφαντή και του Ν. Κύρκου με θέμα την εκκλησιαστική τέχνη στην περιοχή της Σπερχειάδας (ξυλόγλυπτα, αργυρά, τοιχογραφίες κλπ.)⁵⁴⁹, του Τ. Ευθυμίου με θέμα το ξυλόγλυπτο τέμπλο Κοίμησης της Θεοτόκου Παλαιόκαστρου Φθιώτιδας⁵⁵⁰ και τέλος του Γ. Δελόπουλου για το τοπωνύμιο Ζητούνι⁵⁵¹.

Η έρευνα για τα ονόματα της Φθιώτιδας, δηλαδή τα βαφτιστικά, τα επώνυμα ή οικογενειακά, τα παρωνύμια ή παρατσούκλια, τα τοπωνύμια, τα ονόματα ζώων και φυτών, τις επιγραφές σε καταστήματα, τις συνθηματικές λέξεις και γλώσσες κ.ά., όσα δηλαδή ο Μερακλής σωστά συνυπολόγισε στις θεματικές της λαϊκής λογοτεχνίας, απασχόλησαν ιδιαίτερα τους ερευνητές και μάλιστα έτι περαιτέρω με την διοργάνωση

Αναστάσιος Καραναστάσης – Χρίστος Γαλάνης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 4ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (9, 10 και 11 Νοεμβρίου 2007)*, Λαμία 2010, σελ. 793-801.

⁵⁴⁷ Σελέκος, «Στοιχεία Βιομηχανικού Πολιτισμού στη Λάρυμνα Λοκρίδας», ό.π., σελ. 141-154.

⁵⁴⁸ Ηλίας Σπυρόπουλος, «Οι μπαρουτόμυλοι του Μαυρίλου», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης – Χρίστος Γαλάνης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 4ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (9, 10 και 11 Νοεμβρίου 2007)*, Λαμία 2010, σελ. 37-46. Έχει προηγηθεί εκτενέστερη μελέτη για το συγκεκριμένο θέμα, βλ. Μηχιώτης, *Το εργαστήρι της φωτιάς. Οι μπαρουτόμυλοι του Μαυρίλου (1700-1914). Ο τόπος, οι άνθρωποι, η ιστορία*, ό.π.

⁵⁴⁹ Γεώργιος Κακαβάς – Αλεξία Υφαντή – Νικόλαος Κύρκος, «Η εκκλησιαστική τέχνη στην περιοχή της Σπερχειάδας από την ίδρυση του Νεοελληνικού κράτους έως την περίοδο του Μεσοπολέμου (1830 έως το 1940)», στο Ιωάννης Μακρής (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 5ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (16,17 και 18 Απριλίου 2010)*, Λαμία 2013, σελ. 157-198.

⁵⁵⁰ Τάκης Ευθυμίου, «Το ξυλόγλυπτο τέμπλο Κοίμησης της Θεοτόκου Παλαιόκαστρου Φθιώτιδας», στο Ιωάννης Μακρής (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 5ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (16,17 και 18 Απριλίου 2010)*, Λαμία 2013, σελ. 157-198.

⁵⁵¹ Γιώργος Δελόπουλος, «Ζητούνι: η θελασμένη διαδρομή ενός τοπωνύμιου», στο Ιωάννης Μακρής (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 5ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (16,17 και 18 Απριλίου 2010)*, Λαμία 2013, σελ. 481-507.

του Ε' Ονοματολογικού Συνεδρίου της Ονοματολογικής Εταιρείας στη Λαμία το 2008, που οδήγησε στην έκδοση του εικοστού τόμου του περιοδικού της *Ονόματα*, μα θέματα *Ονοματολογικά της Φθιώτιδας*. Σπουδαίες εργασίες, που προάγουν την σχετική τοπική έρευνα, δημοσιεύτηκαν σχετικά με τα τοπωνύμια στα χωριά Μερκάδα, Μαυρίλλο και Νεοχώρι⁵⁵², στη Δίβρη⁵⁵³, στο Φραντζή⁵⁵⁴, στους Μύλους και τη Πελασγία⁵⁵⁵, στον Έξαρχο Λοκρίδας⁵⁵⁶, στην Άγναντη⁵⁵⁷, στο Λουπάκι Οίτης⁵⁵⁸, αλλά και πιο ειδικά ερμηνευτικά κείμενα για το τοπωνύμιο “Υπάτη”⁵⁵⁹ και

---

⁵⁵² Καλλίτσα Γιαννοπούλου-Τσιάκα, «Ανηφορίζοντας στον Τυμφρηστό (Βελούχι). Μερκάδα – Μαυρίλλο – Νεοχώρι (τοπωνύμια – ιστορία – παράδοση – ταυτότητα)», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». Πρακτικά Ε' Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμία, 3-5 Οκτωβρίου 2008), σελ. 91-98.

⁵⁵³ Δημήτριος Ν. Ηλιόπουλος, «Τοπωνύμια του χωριού Δίβρη Λαμίας, Φθιώτιδας», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». Πρακτικά Ε' Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμία, 3-5 Οκτωβρίου 2008), σελ. 139-150.

⁵⁵⁴ Αφροδίτη Θεοδώρου, «Τοπωνύμια του χωριού Φραντζή Φθιώτιδας και της περιοχής», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». Πρακτικά Ε' Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμία, 3-5 Οκτωβρίου 2008), σελ. 151-155

⁵⁵⁵ Αντώνιος Μπουσμπούκης, «Τοπωνύμια Πελασγίας και Μύλων Φθιώτιδας», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». Πρακτικά Ε' Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμία, 3-5 Οκτωβρίου 2008), σελ. 261-273.

⁵⁵⁶ Βασιλική Παλαιολόγου-Σίμου, «Τοπωνύμια δημοτικού διαμερίσματος Εξάρχου δήμου Αταλάντης», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». Πρακτικά Ε' Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμία, 3-5 Οκτωβρίου 2008), σελ. 351-356.

⁵⁵⁷ Τριαντάφυλλος Δ. Παπαναγιώτου, «Τοπωνύμια της Άγναντης και τα σχετικά λαογραφικά στοιχεία», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». Πρακτικά Ε' Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμία, 3-5 Οκτωβρίου 2008), σελ. 315-328.

⁵⁵⁸ Μαρία Πολυμεροπούλου-Τζιβελέκη, «Οίτη: Τοπωνύμια στο Λουπάκι, οικισμό Φθιώτιδας (βοσκότοποι και τσελιγκάτα σαρακατσαναίων κτηνοτρόφων)», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». Πρακτικά Ε' Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμία, 3-5 Οκτωβρίου 2008), σελ. 371-392.

⁵⁵⁹ Γιώργος Δελόπουλος, «Υπάτη: Οι πολλές μεταμορφώσεις ενός και του ίδιου ονόματος», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». Πρακτικά Ε' Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμία, 3-5 Οκτωβρίου 2008), σελ. 113-130.

“Λιμογάρδι”⁵⁶⁰. Επίσης υπήρξαν γενικές εργασίες για τοπωνύμια της Φθιώτιδας⁵⁶¹. Εκτός από τα τοπωνύμια που κυριάρχησαν στις εισηγήσεις δημοσιεύτηκαν εργασίες για τα επώνυμα στη Φθιώτιδα⁵⁶² και τα ονόματα των ναών στην Αμφίκλεια⁵⁶³. Τέλος υπήρξε και μία εργασία που δεν κατατάσσεται η θεματική της στην ονοματολογική έρευνα, αλλά περισσότερο στην καθαρά λαογραφική μιας και μιλά για του άγιους προστάτες στη λαϊκή παράδοση της Φθιώτιδας⁵⁶⁴.

Ένα ακόμη συνέδριο που φιλοξένησε λαογραφικές θεματικές ήταν το Συνέδριο της Ιεράς Μητροπόλεως Φθιώτιδος, που ήταν αφιερωμένο στην περιοχή της Υπάτης. Το συνέδριο διεξήχθη το 2009 και στα πρακτικά του βρίσκουμε τρεις πολύ ενδιαφέρουσες

---

⁵⁶⁰ Χρίστος Δάλκος, «Το τοπωνύμιο Λιμογάρδι: Ανάγκη ενδοσυγκριτικής μελέτης των σλαβικών (ή “σλαβοειδών”) τοπωνυμίων», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». *Πρακτικά Ε΄ Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμίας, 3-5 Οκτωβρίου 2008*), σελ. 99-112.

⁵⁶¹ Άγγελος Αφρουδάκης, «Τοπωνύμια της Φθιώτιδας που δεν μαρτυρούνται ως προσηγορικά», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». *Πρακτικά Ε΄ Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμίας, 3-5 Οκτωβρίου 2008*), σελ. 65-70. – Χρυσούλα Καραντζή, «Τοπωνύμια και δημοτικό τραγούδι: Η περίπτωση της Φθιώτιδας», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». *Πρακτικά Ε΄ Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμίας, 3-5 Οκτωβρίου 2008*), σελ. 183-199. – Χριστίνα Μπασέα-Μπεζεντάκου, «Λαϊκή “ετυμολογία” τοπωνυμίων. Περιπτώσεις από τον νομό Φθιώτιδας», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». *Πρακτικά Ε΄ Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμίας, 3-5 Οκτωβρίου 2008*), σελ. 243-249. – Χαράλαμπος Συμεωνίδης, «Λήμματα του ετυμολογικού λεξικού των νεοελληνικών τοπωνυμίων που αφορούν τη Φθιώτιδα», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». *Πρακτικά Ε΄ Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμίας, 3-5 Οκτωβρίου 2008*), σελ. 369-370. – Γεώργιος Ι. Τσουκνίδας, «Σχηματισμός φθιωτικών τοπωνυμίων με τη μορφολογική διαδικασία της παραγωγής», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». *Πρακτικά Ε΄ Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμίας, 3-5 Οκτωβρίου 2008*), σελ. 393-401. – Αλέκος Ε. Φλωράκης, «Για μια ανθρωπολογική προσέγγιση των τοπωνυμίων. Αναφορά στη Φθιώτιδα», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». *Πρακτικά Ε΄ Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμίας, 3-5 Οκτωβρίου 2008*), σελ. 403-430.

⁵⁶² Παναγιώτης Ιω. Καμηλάκης, «Πατριδωνυμικά (εθνικά) επώνυμα στη Φθιώτιδα (τέλος 19ου-αρχές 20ου αιώνα): πατριδωνύμια Αμφίκλειας και Στυλίδας», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». *Πρακτικά Ε΄ Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμίας, 3-5 Οκτωβρίου 2008*), σελ. 157-172.

⁵⁶³ Πρεσβύτερος Διομήδης Παναγιωτόπουλος – Γεώργιος Ι. Ανδρούτσος, «Ναωνύμια της Αμφίκλειας (Δαδί) περιοχής Παρνασσού και ονομασία Δαδιωτών κληρικών από την εποχή της οθωμανικής κυριαρχίας μέχρι σήμερα», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». *Πρακτικά Ε΄ Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμίας, 3-5 Οκτωβρίου 2008*), σελ. 305-313.

⁵⁶⁴ Αλεξάνδρα Χρ. Οικονομοπούλου, «Άγιοι προστάτες, θεραπευτές – τιμωροί, για τη μάνα και το παιδί στη λαϊκή ιατρική παράδοση στη Φθιώτιδα», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». *Πρακτικά Ε΄ Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμίας, 3-5 Οκτωβρίου 2008*), σελ. 275-303.

λαογραφικές εργασίες. Η, τότε, Διευθύντρια του Κ.Ε.Ε.Λ. Αικ. Πολυμέρου-Καμηλάκη αξιοποίησε και επεξεργάστηκε χειρόγραφη συλλογή υλικού από την Υπάτη των αρχών του 20ου αιώνα⁵⁶⁵, ο ερευνητής του ίδιου ερευνητικού κέντρου Π. Καμηλάκης δημοσίευσε την πιο αναλυτική μέχρι στιγμής εργασία για το παζάρι του “Σταυρού”, όπως ονομαζόταν το ξακουστό παζάρι της Υπάτης⁵⁶⁶ και τέλος ο ερευνητής των τοπωνυμίων Γ. Δελόπουλος αναφέρθηκε σε τοπωνύμιο της περιοχής με ιστορική και θρησκευτική σημασία⁵⁶⁷.

Τέλος, πολύ πρόσφατα, το 2019 διοργανώθηκε στη Λαμία το 1ο Πανελλήνιο Συνέδριο Τοπικής Ιστορίας και Εκπαίδευσης. Λόγω της εγγύτητας που υπάρχει μεταξύ της Τοπικής Ιστορίας και της Λαογραφίας⁵⁶⁸, υπήρξαν από τη μια λαογραφικές εισηγήσεις αλλά και από την άλλη εισηγήσεις που οι θεματικές τους ενδιαφέρουν τη λαογραφική έρευνα. Στην πρώτη κατηγορία των λαογραφικών δημοσιεύσεων, η Σ. Σωτηροπούλου αναφέρθηκε σε αφηγήσεις για τις νεράιδες στο χωριό Ασβέστης της δυτικής Φθιώτιδας⁵⁶⁹. Στην άλλη κατηγορία έχουμε δύο εργασίες σχετικά με τους

---

⁵⁶⁵ Πολυμέρου-Καμηλάκη, «Ανέκδοτο λαογραφικό υλικό από την Υπάτη στο Αρχείου Ν.Γ. Πολίτη του Κέντρου Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών», ό.π., σελ. 337-360.

⁵⁶⁶ Παναγιώτης Ιω. Καμηλάκης, «Η εμπορική πανήγυρη (“παζάρι του Σταυρού”) της Υπάτης Φθιώτιδας», *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου “Η Υπάτη στην εκκλησιαστική ιστορία, την εκκλησιαστική τέχνη και τον ελλαδικό μοναχισμό” (Υπάτη 8-10 Μαΐου 2009)*, Αθήναι 2011, σελ. 167-204.

⁵⁶⁷ Γιώργος Δελόπουλος, «Στου Μπουγομίλου: Τοπωνύμιο “εποχής” με θρησκευτική ιστορική σημασία», *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου “Η Υπάτη στην εκκλησιαστική ιστορία, την εκκλησιαστική τέχνη και τον ελλαδικό μοναχισμό” (Υπάτη 8-10 Μαΐου 2009)*, Αθήναι 2011, σελ. 122-133.

⁵⁶⁸ Βαρβούνης, «Οι τοπικές σπουδές στην Ελλάδα, τέλη 19ου – αρχές 20ού αιώνα: ανάμεσα στην ιστορία και τη λαογραφία», ό.π., σελ. 175-187.

⁵⁶⁹ Σταυρούλα Γ. Σωτηροπούλου, «Αλαφροϊσκιωτε καλέ, για πες απόψε τί ‘δες. Αφηγήσεις για τις νεράιδες από τον Ασβέστη Φθιώτιδας», στο Γεωργία Παντίδου (επιμ.), *Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου: Τοπική Ιστορία και Εκπαίδευση. Αναπτύσσοντας μια οργανική και αποτελεσματική σχέση μεταξύ τους, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (Λαμία 22-24 Νοεμβρίου 2019)*, Λαμία 2020. (Διαθέσιμο σε ψηφιακή μορφή χωρίς αρίθμηση στις σελίδες:

https://docs.google.com/document/d/16u6eqIR_yTass_V3kN6ziil0smzTKhiXAGMeTFrpKNM/edit)

[Ανάκτηση: 10/10/2020]. Οι αφηγήσεις που συγκέντρωσε η Σωτηροπούλου προέρχονται από τον παππού της Νίκο Σωτηρόπουλο. Ο Σωτηρόπουλος υπήρξε σημαντικός ερευνητής του λαϊκού πολιτισμού της δυτικής Φθιώτιδας. Μελέτησε αναλυτικά το Δίκαστρο και τον Ασβέστη, ενώ διαμόρφωσε από το μηδέν το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο στο Δίκαστρο. Βλ. Σωτηρόπουλος, *Λαογραφικά για το χωριό μου τον Ασβέστη*, ό.π. – Ο ίδιος, «Σκέψεις – προτάσεις – απόψεις για την ίδρυση Λαογραφικού

πρόσφυγες, που ανακοινώθηκαν από την Ελ. Παπαντωνίου⁵⁷⁰ και από ομάδα εκπαιδευτικών⁵⁷¹, ενώ τέλος η Μ. Μπλούνα αναφέρθηκε σε παραδοσιακότροπα σπίτια στα νεότερα χρόνια στο χωριό Αχινό⁵⁷².

Ειδική αναφορά θα κάνουμε στο 3ο Διεθνές Συνέδριο της Πανελληνίας Ομοσπονδίας Συλλόγων Σαρακατσαναίων με θέμα “Σαρακατσάνοι: Πορεία και Προοπτική στον Χώρο και τον Χρόνο” που έγινε στη Λαμία τον Μάρτιο του 2016 και τα πρακτικά του εκδόθηκαν ένα χρόνο αργότερα⁵⁷³. Το συνέδριο προσέλκυσε πολλούς πανεπιστημιακούς και ερευνητές του πολιτισμού των Σαρακατσάνων με αποτέλεσμα πολλές λαογραφικές αξιόλογες εργασίες. Παρά το γεγονός πως το Συνέδριο διοργανώθηκε από τον Σύλλογο της Φθιώτιδας, πράγμα που δείχνει πως στον χώρο της

Μουσείου», *Σταυρο-δρόμι* 5 (2001), σελ. 27-30. – Ο ίδιος, *Το Δίκαστρο (Ζήμιανη). Ιστορικολαογραφική αναδρομή*, ό.π.

⁵⁷⁰ Ελένη Παπαντωνίου, «Το προσφυγικό ζήτημα όπως το βίωσε η Φθιώτιδα: συγκρίνοντας το χθες με το σήμερα», στο Γεωργία Παντίδου (επιμ.), *Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου: Τοπική Ιστορία και Εκπαίδευση. Αναπτύσσοντας μια οργανική και αποτελεσματική σχέση μεταξύ τους, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (Λαμία 22-24 Νοεμβρίου 2019)*, Λαμία 2020.

(Διαθέσιμο σε ψηφιακή μορφή χωρίς αρίθμηση στις σελίδες:

https://docs.google.com/document/d/1vmia0AJe8E1YI9iuIDdaDTY_-GT-ZARjnExuBnw0CzI/edit)

[Ανάκτηση: 10/10/2020].

⁵⁷¹ Δήμητρα Καλλιώρα – Κωνσταντία Φράγκου – Άννα Παπαθανάση – Ευσταθία Χριστοδούλου – Βασιλική Μιχαηλίδου, «Μαγνησία Μικράς Ασίας – Νέα Μαγνησία Λαμίας: Η προσφυγιά μέσα στο χρόνο», στο Γεωργία Παντίδου (επιμ.), *Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου: Τοπική Ιστορία και Εκπαίδευση. Αναπτύσσοντας μια οργανική και αποτελεσματική σχέση μεταξύ τους, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (Λαμία 22-24 Νοεμβρίου 2019)*, Λαμία 2020.

(Διαθέσιμο σε ψηφιακή μορφή χωρίς αρίθμηση στις σελίδες:

<https://docs.google.com/document/d/1GaE7XSvDmZcBPshV17yRvmj6WofaG5REM-O5aB9VoTk/edit>)

[Ανάκτηση: 10/10/2020].

⁵⁷² Μαρία Μπλούνα, «“Είμαστε ό,τι χτίζουμε... χτίζουμε ό,τι είμαστε” - Πέτρινα κτίσματα νεότερων χρόνων στον Αχινό», στο Γεωργία Παντίδου (επιμ.), *Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου: Τοπική Ιστορία και Εκπαίδευση. Αναπτύσσοντας μια οργανική και αποτελεσματική σχέση μεταξύ τους, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (Λαμία 22-24 Νοεμβρίου 2019)*, Λαμία 2020.

(Διαθέσιμο σε ψηφιακή μορφή χωρίς αρίθμηση στις σελίδες:

<https://docs.google.com/document/d/11p1rm-X4NAQT6Xd8hI98HxwVh6ua3sAQ49IdPEgmKV/edit>

) [Ανάκτηση: 10/10/2020].

⁵⁷³ Γεώργιος Δ. Καψάλης (επιμ.), *Σαρακατσάνοι. Πορεία και Προοπτική στον Χώρο και τον Χρόνο (Πρακτικά Επιστημονικού Διεθνούς Συνεδρίου. Λαμία 4-5-6 Μαρτίου 2016)*, Ιωάννινα 2017.

Φθιώτιδας είναι έντονο το στοιχείο των Σαρακατσάνων, ωστόσο δεν ανακοινώθηκε καμία εργασία σχετικά με τους Σαρακατσάνους της Φθιώτιδας, πράγμα αξιοπερίεργο. Αυτό μπορεί να σημαίνει πως δεν υπάρχει διαδοχή, τουλάχιστον προς το παρόν, στις εργασίες των κύριων ερευνητών των Σαρακατσάνων της περιοχής, όπως του Ν. Ζυγογιάννη, του Θ. Καλοδήμου και της Μ. Τζιβελέκη-Πολυμεροπούλου.

Εκτός από τα συνέδρια αυτά, που διοργανώθηκαν στη Φθιώτιδα, θα αναφερθούμε σε μερικές ανακοινώσεις σχετικά με την έρευνα της περιοχής σε Πανελλήνια Συνέδρια και αντίστοιχες δημοσιεύσεις σε συλλογικούς τόμους. Μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα εργασία με θέμα τις συνθηματικές γλώσσες και ιδιαίτερα αυτή των φανοποιών στη περιοχή του Τυμφρηστού, στη δυτική Φθιώτιδα ανακοίνωσε στο Β΄ Συμπόσιο Γλωσσολογίας του Βορειοελλαδικού Χώρου ο Γ. Τσουκνίδας το 1978⁵⁷⁴. Ακόμη μια σημαντική εργασία που δημοσιεύτηκε σε συλλογικό τόμο και θα μπορούσε να αποτελεί και ειδική μονογραφία είναι η αναλυτική προσέγγιση (αναφορά σε ήθη και έθιμα, τραγούδια, γλέντια κ.ά.) του Θ. Καλοδήμου σχετικά με το γάμο των Σαρακατσαναίων στη Φθιώτιδα⁵⁷⁵. Το ενδιαφέρον για τους προσφυγικούς συνοικισμούς αποδεικνύεται και από την εργασία του Ι. Γκουτσίδη με θέμα τις αλλαγές στο χορό σε σχέση με τους κοινωνικούς μετασχηματισμούς στο Νέο Μοναστήρι της Φθιώτιδας, που δημοσιεύτηκε σε συλλογικό τόμο με θέμα τον χορό⁵⁷⁶. Επίσης ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η παρουσίαση ενός ιστορικού τραγουδιού για τα “Λαμιακά” του 1918 και για την πορεία του στην εμπορική δισκογραφία από τον Χ. Καλαντζή, που δημοσιεύτηκε σε πρακτικά συνεδρίου για το δημοτικό τραγούδι⁵⁷⁷. Τέλος θα πρέπει να αναφερθούμε στην εργασία της Μ. Κασιώτη, που αποτελεί μια ανθρωπολογική προσέγγιση για τα εικονοστάσια στο κεντρικό οδικό δίκτυο από τη Λαμία προς το νομό

---

⁵⁷⁴ Γιώργος Ι. Τσουκνίδας, «Τα μπολιάρικα. Η συνθηματική γλώσσα των φανοποιών του Τυμφρηστού Φθιώτιδας», *Πρακτικά Β΄ Συμποσίου Γλωσσολογίας του Βορειοελλαδικού Χώρου (13-15 Απριλίου 1978)*, Θεσσαλονίκη 1983, σελ. 345-360.

⁵⁷⁵ Θωμάς Γ. Καλοδήμος, «Ο γάμος των Σαρακατσαναίων στη Φθιώτιδα (Ηθη, έθιμα, τραγούδια)», στο *Οι Σαρακατσάνοι (Μελέτες, Δοκίμια)*, τ. Α΄, Θεσσαλονίκη 1984, σελ. 36-130.

⁵⁷⁶ Ιωάννης Δ. Γκουτσίδης, «Κοινωνική αλλαγή και παραδοσιακός χορός. Το παράδειγμα του Νέου Μοναστηρίου», στο Ευάγγελος Αυδίκος – Ρένα Λουτζάκη – Χρήστος Παπακώστας (επιμ.), *Χορευτικά Ετερόκλητα*, Αθήνα 2004, σελ. 139-162.

⁵⁷⁷ Καλαντζής, «Ένα τραγούδι για τα “Λαμιακά” του 1918 στην εμπορική δισκογραφία δημοτικών τραγουδιών», ό.π., σελ. 393-400.

Ευρυτανίας⁵⁷⁸, που δημοσιεύτηκε σε συλλογικό τόμο με εργασίες φοιτητών που ασκήθηκαν στην επιτόπια έρευνα στο μάθημα της Ανθρωπολογίας.

Πτυχιακές και Διπλωματικές Εργασίες / Διδακτορικές Διατριβές

Η τοπική λαογραφική έρευνα ενισχύονταν όλα αυτά τα χρόνια από τα Πανεπιστήμια, μέσω των αδημοσίευτων συλλογών που αναλάμβαναν οι φοιτητές στο πλαίσιο της διδασκαλίας του μαθήματος της Λαογραφίας. Ωστόσο τα τελευταία χρόνια κατατέθηκαν και υποστηρίχθηκαν από φοιτητές όλων των επιπέδων (προπτυχιακοί, μεταπτυχιακοί, υπ. διδάκτορες) σημαντικές πτυχιακές, διπλωματικές και διδακτορικές εργασίες για τη Φθιώτιδα. Κατά την προσπάθεια εύρεσης του υλικού αποδελτιώθηκαν 2 πτυχιακές εργασίες, 3 διπλωματικές εργασίες και 2 διδακτορικές διατριβές. Η Αγ. Ανέστη μελέτησε στην πτυχιακή της εργασία στο Τμήμα Επιστημών Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (Τ.Ε.Φ.Α.Α.) των Τρικάλων τα λαϊκά παιχνίδια και αγωνίσματα των παιδιών της Αταλάντης⁵⁷⁹. Επίσης η Αν. Μπέτσου ασχολήθηκε με τον χορό στο αντάμωμα των Σαρακατσάνων της Φθιώτιδας⁵⁸⁰. Η πτυχιακή της εργασία υποστηρίχθηκε στο Τμήμα Επιστημών Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (Τ.Ε.Φ.Α.Α.) της Αθήνας. Η Ουρ. Γκανά μελετά με διεπιστημονικό τρόπο το έθιμο της φρούτουλας⁵⁸¹, ενός παραδοσιακού γλυκού της Μαλεσίνας, και κάνει σημαντικές παρατηρήσεις για την επιβίωση του, αλλά και τη διαδικασία της μάθησης στις νεότερες γενιές από τους παλιότερους. Η διπλωματική αυτή εργασία παρουσιάστηκε στο Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην προσχολική ηλικία του

---

⁵⁷⁸ Μαρία Α. Κασιώτη, «Παρατηρώντας εικονοστάσια στο οδικό δίκτυο Λαμίας – Καρπενησίου – Προυσού: Μία εθνογραφική προσέγγιση», στο Βασίλης Δαλκαβούκης – Ιωάννης Μάνος – Χριστίνα Βέικου (επιμ.), *Ανυποψίαστοι ανθρωπολόγοι, καχύποπτοι φοιτητές. Διδάσκοντας ανθρωπολογία σ' αυτούς που "δεν την χρειάζονται"*, Αθήνα 2010, σελ. 63-78.

⁵⁷⁹ Αγγελική Ανέστη, *Λαϊκά παιχνίδια και αγωνίσματα στην περιοχή της Αταλάντης*, Πτυχιακή Εργασία, Τμήμα Επιστημών Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (Τ.Ε.Φ.Α.Α.), Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τρίκαλα 1998.

⁵⁸⁰ Αναστασία Μπέτσου, *Χορός και Πολιτισμική Ταυτότητα στο Σαρακατσάνικο αντάμωμα του Νομού Φθιώτιδας*, Πτυχιακή Εργασία, Τμήμα Επιστημών Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (Τ.Ε.Φ.Α.Α.), Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα 2003.

⁵⁸¹ Ουρανία Γκανά, *Μια ανθρωπολογική προσέγγιση του εθίμου της "φρούτουλας" στη Μαλεσίνα: περιγραφή του, αναφορά στη σημασία του και τη διαδικασία εκμάθησης του*, Διπλωματική Εργασία, Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην προσχολική ηλικία, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα 2014.

Πανεπιστημίου Πατρών. Η Ζ. Πεπονάκη, από την άλλη, μελέτησε την πεντάμορφη στα παραμύθια της Φθιώτιδας⁵⁸² στην διπλωματική της στο Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Την πρόταση της για την ανάδειξη της Τοπικής Ιστορίας και του Λαϊκού Πολιτισμού της Λαμίας μέσω των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.) στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση κατέθεσε με τη διπλωματική της η Αγ. Δροσοπούλου στη Σχολή Θετικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας⁵⁸³. Τέλος οι δύο διατριβές που αφορούν την Φθιώτιδα μιλούν, η μεν εργασία της Κ. Πολυμέρου για την πολιτιστική ταυτότητα της Φθιώτιδας, εστιάζοντας στην ιστορία του ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Ρούμελης και στους τοπικούς Εικαστικούς Αγώνες⁵⁸⁴, που υποστηρίχθηκε στο Τμήμα Επικοινωνίας, Μέσων και Πολιτισμού του Παντείου Πανεπιστημίου, η δε εργασία του Σ. Μαντζούκα στην εκμάθηση της μουσικοχορευτικής παράδοσης των Σαρακατσάνων σε μικρά παιδιά 10-15 ετών⁵⁸⁵, που υποστηρίχθηκε στο Τμήμα Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου.

Ειδική μνεία θα κάνουμε στη διδακτορική διατριβή της Ειρ. Λουτζάκη με θέμα τον χορό ως πολιτιστικό μήνυμα και μελέτη περίπτωσης τους πρόσφυγες από τη Βόρεια

---

⁵⁸² Ζαφείρα-Μαρία Πεπονάκη, *Αναπαραστάσεις νεών γυναικών σε λαϊκά παραμύθια της Φθιώτιδας. Η περίπτωση της Πεντάμορφης*, Διπλωματική Εργασία, Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Ρόδος 2019.

⁵⁸³ Αγγελική Δροσοπούλου, *Πρόταση ανάδειξης της Τοπικής Ιστορίας και του Λαϊκού Πολιτισμού στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, με την βοήθεια των Τ.Π.Ε. Το παράδειγμα της Λαμίας*, Διπλωματική Εργασία, Σχολή Θετικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Λαμία 2020. Η παρούσα πρώτη προσπάθεια και πρόταση, πρέπει να ενισχυθεί σημαντικά είτε από την ίδια τη γράφουσα, είτε και από άλλους ερευνητές. Είναι πλέον γεγονός, πως το πλούσιο υλικό του λαϊκού πολιτισμού μπορεί μέσω των Τ.Π.Ε. να εισέλθει στην εκπαιδευτική διαδικασία και συνεχώς σημειώνονται τέτοιες προσπάθειες. Για μια αναλυτική προσέγγιση τέτοιων προσεγγίσεων, βλ. Αλέξανδρος Γ. Καπανιάρης, *Ψηφιακή Λαογραφία και Εκπαίδευση. Εμπλουτισμένα Μέσα και Καινοτόμες Προσεγγίσεις στη Διδακτική του Λαϊκού Πολιτισμού*, Βόλος 2017.

⁵⁸⁴ Αξίζει να αναφέρουμε πως στην εργασία γίνονται μικρές αναφορές στον λαϊκό πολιτισμό της Φθιώτιδας, ως στοιχείο της πολιτιστικής της ταυτότητας. Βλ. Καλλιόπη Πολυμέρου, *Πολιτιστική Φθιώτιδα: Ζητήματα ταυτότητας και ανάπτυξης*, Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Επικοινωνίας, Μέσων και Πολιτισμού, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2006.

⁵⁸⁵ Μαντζούκας, *Σαρακατσαναίοι της Φθιώτιδας, Η διαμόρφωση της μουσικοχορευτικής ταυτότητας των νέων ηλικίας 10-15 ετών σε σχέση με τις προηγούμενες γενιές*, ό.π.

Θράκη στο Μικρό Μοναστήρι, το Νέο Μοναστήρι και το Αιγίνιο⁵⁸⁶, που υποστηρίχθηκε στο Queen's University στο Belfast της Βόρειας Ιρλανδίας. Κάνουμε ειδική αναφορά γιατί η μελέτη της Λουτζάκη⁵⁸⁷ δεν εστιάζει άμεσα στον λαϊκό πολιτισμό της Φθιώτιδας, αλλά έμμεσα μέσω των στοιχείων που μεταφέρουν οι πρόσφυγες στο Νέο Μοναστήρι Φθιώτιδας, ένα από τα τρία περιπτώσιολογικά χωριά. Η Λουτζάκη εστιάζει στη μεταφορά πολιτισμικού υλικού σε άλλο περιβάλλον, ήτοι από το Μοναστήρι της Ανατολικής Ρωμυλίας στο Νέο Μοναστήρι Φθιώτιδας. Είναι αυτό που η Ρ. Δαλιανούδη χαρακτηρίζει ως ετερο-τοπικότητα, είτε κυριολεκτικά (ως γεωγραφία) είτε μεταφορικά (ως πολιτισμός και κουλτούρα)⁵⁸⁸. Και φυσικά εμάς μας ενδιαφέρει αυτό, γιατί το πολιτισμικό υλικό που μεταφέρεται, μέσω των προσφύγων στη Φθιώτιδα, αποτελεί τον λαϊκό πολιτισμό τους, ως μέρος του ευρύτερου λαϊκού πολιτισμού της Φθιώτιδας. Είναι άλλωστε αυτή η μετάβαση που δημιουργεί τη νέα τους ιδιαίτερη ταυτότητα στη Φθιώτιδα, την μετα-ταυτότητα κατά τη Ρ. Δαλιανούδη⁵⁸⁹, η οποία, αφενός διατηρεί τα παραδοσιακά έθιμα και τους χορούς τους και αφετέρου

---

⁵⁸⁶ Irene Loutzaki, *Dance as a Cultural Message. A Study of Dance Style among the Greek Refugees from Northern Thrace in Micro Monastiri, Neo Monastiri and Aeginion*, PhD Thesis, The Queen's University of Belfast, Belfast 1989.

⁵⁸⁷ Η Λουτζάκη είναι η πρώτη κοινωνική ανθρωπολόγος (ανθρωπολόγος του χορού), που ασχολείται έστω και έμμεσα με το λαϊκό πολιτισμό της Φθιώτιδας. Άλλωστε η ερευνητική της ενασχόληση με τους πρόσφυγες του Νέου Μοναστηρίου έδωσε μια σειρά από άλλα σημαντικά της δημοσιεύματα. Βλ. Ρένα Λουτζάκη, «Χορός και έθιμα: εμπειρίες από την επιτόπια έρευνα σε χωριά της Αν. Ρωμυλίας», στο Παύλος Αλμπανούδης (επιμ.), *Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου "Ανατολική Ρωμυλία. Ιστορία και Πολιτισμός"* (Κομοτηνή 4-6 Απριλίου 2008), Θεσσαλονίκη 2009, σελ. 293-307. – Η ίδια, "Structure and Style of an Implement Dance in Neo Monastiri, Central Greece", *Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 33:1 (1991), p. 439-452. – Η ίδια, "Folk Dance in Political Rhythms", *Yearbook for Traditional Music* 33 (2001), p. 134-135.

⁵⁸⁸ Για την θεωρία της ετεροτοπικότητας, βλ. Ρενάτα Δαλιανούδη, «Νομός Κορινθίας. Η μουσική και ο χορός στο νομό Κορινθίας. Αρβανίτικο καγκέλι, "γιεμ", "γιαρέντης", "τράτα". Γλωσσικός ηγεμονισμός – Ετεροτοπικότητα – Μετα-ταυτότητα – Αστικοποίηση», στις ίδιες, *Εθνογραφίες Μετάβασης. Ηγεμονισμός – Ετεροτοπικότητα – Αστικοποίηση – Εκδυτικισμός. 5+1 ερμηνευτικά κείμενα για τη μουσική και τον χορό από επιτόπια έρευνα*, Θεσσαλονίκη 2020, σελ. 62-66.

⁵⁸⁹ Ο.π., σελ. 62-66.

επηρεάζεται από τις γενικότερες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συγκυρίες μέσα στο αστικοποιούμενο περιβάλλον⁵⁹⁰.

Οι παραπάνω εργασίες αποδεικνύουν τόσο την αύξηση της επιστημονικής ενασχόλησης ερευνητών με τον λαϊκό πολιτισμό της Φθιώτιδας, όσο και την πολυμέρεια, δηλαδή τις πολλές και διαφορετικές κατευθύνσεις που μπορεί να πάρουν οι μελλοντικές έρευνες. Βέβαια γίνεται σαφές πώς ο αριθμός των εργασιών είναι υπερβολικά μικρός σε σχέση με όμορους νομούς, καθώς και η σχετική καθυστέρηση έναρξης τέτοιων μελετών (σχεδόν όλες τον 21ο αιώνα).

Αδημοσίευτα Χειρόγραφα και Λαογραφικές Αποστολές

Μια σημαντική αλλαγή στον τρόπο λειτουργίας του Κ.Ε.Ε.Λ., επηρέασε φυσικά και τη Φθιώτιδα. Το Κέντρο σταδιακά ήδη από τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια ανέθετε στους ερευνητές του λαογραφικές αποστολές για την συλλογή υλικού, το οποίο με οργανωμένο τρόπο καταγραφόταν και ταξινομούσαν⁵⁹¹. Η σχεδόν ανεξερεύνητη Φθιώτιδα για πρώτη φορά θα απασχολήσει τους ερευνητές του Κέντρου και πιο συγκεκριμένα την Άννα Ι. Παπαμιχαήλ-Κουτρούμπα. Η Παπαμιχαήλ στις αρχές της δεκαετίας του 1980, θα αναλάβει δύο λαογραφικές αποστολές, με παραμονή στο πεδίο για ένα εύλογο χρονικό διάστημα περίπου 20 ημερών η καθεμία. Η πρώτη λαογραφική αποστολή θα γίνει το καλοκαίρι του 1980 (21 Αυγούστου – 10 Σεπτεμβρίου 1980). Στην πρώτη αυτή αποστολή η Παπαμιχαήλ θα ερευνήσει τη Λαμία και τις κοινότητες Αγλάδι, Παλιά και Νέα Σπαρτιά της ανατολικής Φθιώτιδας. Η επιτόπια έρευνα αυτή απέφερε πλουσιότατο υλικό από κάθε τομέα του καθημερινού βίου. Πιο συγκεκριμένα συγκεντρώθηκε υλικό για την κατοικία, τα έπιπλα – σκεύη, τις τροφές, την γεωργία, την αμπελουργία, για άλλες ασχολίες, την ποιμενική, την αλιεία, τη ναυπηγική, τον φυτικό και ζωϊκό κόσμο, τη βιοτεχνία, την κοινωνική οργάνωση, τη λαϊκή ιατρική, την αστρολογία, τη μετεωρολογία, τα ήθη και τα έθιμα της γέννησης, της βάφτισης, του

---

⁵⁹⁰ Για τις ιδιαιτερότητες της μετα-ταυτότητας των Νέο-Μοναστηριωτών βλ. Loutzaki, *Dance as a Cultural Message. A Study of Dance Style among the Greek Refugees from Northern Thrace in Micro Monastiri, Neo Monastiri and Aeginion*, ό.π., p. 262-286.

⁵⁹¹ Άννα Παπαμιχαήλ-Κουτρούμπα, «Κωδικοποίηση λαογραφικής ύλης κατά θέμα: Γεωγραφική χώρα, χρόνο και συλλογείς», *Επετηρίς Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας* 26-27 (1981-1986), σελ. 657-712. – Η ίδια, «Λαογραφικές αποστολές. Πορίσματα, προβληματισμοί και θεματική της επιτόπιας έρευνας», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας* 26-27 (1981-1986), σελ. 713-726.

γάμου, της τελευτής, για το εθιμικό δίκαιο, τη λαϊκή λατρεία, τη μαγεία και τη δεισιδαιμονία, για το ένδυμα, το θέατρο, αλλά και παραδόσεις, παροιμίες, αινίγματα, ευχές, κατάρες, τραγούδια, χαιρετισμούς και άλλες διηγήσεις. Μαζί με αυτά κατατέθηκαν οι ηχογραφήσεις και οι φωτογραφίες σε ένα σώμα υλικού που αριθμούσε 1006 σελίδες⁵⁹².

Την επόμενη χρόνια η Παπαμιχαήλ επέστρεψε στη Φθιώτιδα για ακόμη μία μακρά επιτόπια έρευνα (13 ή 18 Αυγούστου-3 Σεπτεμβρίου 1981). Οι τόποι διεξαγωγής της επιτόπιας λαογραφικής έρευνας ήταν η Λαμία και τα χωριά Ράχες, Άγιος Γεώργιος Πελασγίας και Μύλοι Πελασγίας της ανατολικής Φθιώτιδας. Κατά την έρευνα συγκεντρώθηκε ποικίλο λαογραφικό υλικό που περιλαμβάνει ειδήσεις για την κατοικία, το ένδυμα, τις τροφές, τη γεωργία, την ελαιοκομία, τον ποιμενικό βίο, την αλιεία, την υφαντική, τη βαφική, τα διάφορα άλλα επαγγέλματα, την γέννηση, τον γάμο, τη τελευτή, τη λαϊκή λατρεία, τη μαγεία και τις δεισιδαιμονίες, τη λαϊκή ιατρική, την αστρολογία και τη μετεωρολογία, τη μαντική, το λαϊκό θέατρο, αλλά και χαιρετισμούς, ευχές, κατάρες, διάφορες διηγήσεις, παραδόσεις, παροιμίες, αινίγματα, τραγούδια (κείμενα), παιχνίδια, επωδές, ηχογραφήσεις και φωτογραφίες, συνολικά 686 σελίδων⁵⁹³.

Αυτές οι δύο λαογραφικές αποστολές αποτέλεσαν ένα σημαντικό βήμα για την έρευνα του λαϊκού πολιτισμού της Φθιώτιδας από την επίσημη Λαογραφία. Ωστόσο και τα δύο χειρόγραφα παραμένουν μέχρι σήμερα αδημοσίευτα και εν πολλοίς αναξιοποίητα, ενώ κανείς άλλος ερευνητής του Κ.Ε.Ε.Λ. δεν ανέλαβε λαογραφική αποστολή στη Φθιώτιδα. Το ίδιο περίπου διάστημα (1977) ο Γ. Σπυριδάκης που έχει συνταξιοδοτηθεί και δεν υπηρετεί ως καθηγητής Λαογραφίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών καταθέτει εργασίες φοιτητών του στο Αρχείο του Κ.Ε.Ε.Λ., μερικές εκ των οποίων αναφέρονται στη Φθιώτιδα⁵⁹⁴. Πιο συγκεκριμένα έχουμε 6 συλλογές

---

⁵⁹² Η ίδια, *Λαογραφική αποστολή εις τον νομόν Φθιώτιδος από 21 Αυγούστου - 10 Σεπτεμβρίου 1980*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 04146, 1980

⁵⁹³ Η ίδια, *Λαογραφική αποστολή εις το ν. Φθιώτιδος (18 Αυγούστου - 3 Σεπτεμβρίου 1981)*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 04170, 1981. Βλ. επίσης, Η ίδια, «Λαογραφικές αποστολές. Πορίσματα, προβληματισμοί και θεματική της επιτόπιας έρευνας», ό.π., σελ. 717.

⁵⁹⁴ Βλ. Στέφανος Δ. Ήμελλος, «Εκθέσεις πεπραγμένων του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας κατά τα έτη 1977, 1978, 1979, 1980», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας* 25 (1977-1980), σελ. 670.

λαογραφικού υλικού από τη Φθιώτιδα που πραγματοποιήθηκαν το 1974 και κατατέθηκαν από τον Σπυριδάκη στο αρχείο τον Ιούλιο του 1977⁵⁹⁵. Βέβαια οι ίδιες συλλογές έχουν προηγουμένως κατατεθεί και στο Αρχείο του Πανεπιστημίου Αθηνών. Την ίδια πρακτική θα ακολουθήσει και τη δεκαετία του 1990 η Αικ. Πολυμέρου-Καμηλάκη⁵⁹⁶, καθώς θα καταθέσει στο αρχείο χειρόγραφες εργασίες από τα φροντιστηριακά της μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας⁵⁹⁷ και στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, όπου υπηρέτησε ως λέκτορας Λαογραφίας⁵⁹⁸. Τέλος θα πρέπει να αναφέρουμε πως δύο εργασίες από τη Φθιώτιδα βραβεύτηκαν με έπαινο από την Ακαδημία Αθηνών. Πρόκειται για την μελέτη του Γ. Σκούρα, με ενδυματολογικό θέμα, για την τοπική ενδυμασία του Νεοχωρίου Υπάτης (1990)⁵⁹⁹, που κέρδισε το πρώτο έπαινο με χρηματική αμοιβή και για την μελέτη του Ν. Αντωνόπουλου, επιθεωρητή εκπαίδευσης για τη συλλογή πλούσιου λαογραφικού υλικού από τον Άγιο Γεώργιο Τυμφρηστού (1976)⁶⁰⁰, που απέσπασε τον τέταρτο έπαινο χωρίς χρηματική αμοιβή⁶⁰¹.

Ταυτόχρονα συνεχίστηκαν να συλλέγονται αδημοσίευτα χειρόγραφα και στα πανεπιστημιακά αρχεία των Πανεπιστημίων Ιωαννίνων, Αθηνών και Θράκης. Η επιστήμη της Λαογραφίας στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων έχει περάσει μετά την φυγή

---

⁵⁹⁵ Μαρία Γιαννακάκη, *Λαογραφική συλλογή (1974)*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 03983, 1977. – Ευαγγελία Ευαγγελίου, *Λαογραφία (1974)*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 03984, 1977. – Ευγενία Παπατσούτσου, *Έθιμα εορταστικά (1974)*, Αριθμός χειρογράφου: 03985, 1977. – Αγγελική Σκλαβουνάκη, *Έθιμα εορταστικά (1974)*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 03991, 1977. – Χρυσούλα Τσιλίρη, *Συλλογή λαογραφικού υλικού (1974)*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 03992, 1977. – Αργυρώ Χρυσικού, *Λαογραφικό υλικό (1974)*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 03993, 1977.

⁵⁹⁶ Βλ. Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, «Πεπραγμένα έτους 1997», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνες της Ελληνικής Λαογραφίας* 28 (1987-1998), σελ. 368. – Η ίδια, «Πεπραγμένα έτους 1998», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνες της Ελληνικής Λαογραφίας* 28 (1987-1998), σελ. 409.

⁵⁹⁷ Ολυμπία Μαυράδα, *Οικισμός και κατοικία - Ελευθεροχώρι Φθιώτιδας (Βόλος 1992)*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 04585, 1997.

⁵⁹⁸ Άννα Κουκουβέτσου, *Λαογραφικά στοιχεία της περιοχής μου (1995)*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 04636, 1998.

⁵⁹⁹ Γεώργιος Αθ. Σκούρας, *Η κόκκινη φανέλα. Γυναικεία νυφιάτικη και γιορταστική φορεσιά στο Νεοχώρι Υπάτης*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 04429, 1990.

⁶⁰⁰ Νικόλαος Κ. Αντωνόπουλος, *Συλλογή λαογραφικών στοιχείων από την κοινότητα Αγίου Γεωργίου Τυμφρηστού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 03900, 1976.

⁶⁰¹ Βλ. Ανυπόγραφο, «Τιμητικές διακρίσεις σε συλλογείς λαογραφικής ύλης κατά τα έτη 1977-1980», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνες της Ελληνικής Λαογραφίας* 25 (1977-1980), σελ. 679.

του Δ.Σ Λουκάτου και την προσωρινή ανάθεση της Λαογραφίας στον βυζαντινολόγο καθηγητή Ν.Μ. Παναγιωτάκη (1969-1975), στην πιο σημαντική φάση της πορείας της. Η πρώτη μεταπολιτευτική δεκαπενταετία σφραγίστηκε με την επιστημονική παρουσία του Μ.Γ. Μερακλή και την επιστημονική σχολή που ο ίδιος δημιούργησε. Ο Μερακλής εισήγαγε την ιστορική και κοινωνική μέθοδο της Λαογραφίας⁶⁰². Κατάφερε έτσι να ανανεώσει τη θεωρία και τη μεθοδολογία της, αλλά και να διευρύνει σημαντικά τις θεματικές της, με την ισχυροποίηση της θέσης των “βάνουσων”, “ελάσσονων” τεχνών αλλά και του αστικού χώρου. Ως φυσική συνέχεια αυτών των καινούργιων εξελίξεων είχε τα λαογραφικά φαινόμενα να εξετάζονται μέσα στο κοινωνικό περιβάλλον, να αποφεύγονται οι εθνικές μονογραφίες και να προκρίνονται σε πρώτη φάση οι τοπικές μονογραφίες. Αυτό συνέβη και στα αδημοσίευτα χειρόγραφα του Αρχείου πιο συστηματικά. Οι εργασίες που αφορούν τη Φθιώτιδα προέρχονται από τα Φροντιστήρια των καθηγητών Μ.Γ. Μερακλή, Μηνά Αλ. Αλεξιάδη και Μαρίνας Βρέλλη-Ζάχου. Οι εργασίες αυτές διαφέρουν από τις σύγχρονες τους σε άλλα αρχεία. Οι συγκεκριμένες εργασίες εστιάζουν εκτός από τον τόπο και στο θέμα⁶⁰³. Αντίθετα στα άλλα αρχεία βλέπουμε συλλογές σύμμεικτου λαογραφικού υλικού από τα χωριά

---

⁶⁰² Ο ομότιμος καθηγητής, σήμερα, Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης σημειώνει για τον Μερακλή και την μέθοδο που εισήγαγε: «στα μαθήματα και στις έρευνές του εισάγει την ιστορική και κοινωνιολογική παράμετρο των λαογραφικών φαινομένων και προωθεί τους προσανατολισμούς της επιστήμης με τη συνδυαστική μελέτη των ιστορικών, κοινωνικών και σύγχρονων δεδομένων. Έτσι, όταν, με πρότασή του ιδρύθηκε ο Τομέας Λαογραφίας στα Ιωάννινα, εισηγήθηκε τη διδασκαλία και έρευνα της επιστήμης στις δύο βασικές εκδοχές της: Ως Λαογραφία της συνέχειας και ως Λαογραφία του παρόντος. Η Λαογραφία της συνέχειας, κατά τον Μερακλή, επιβαλλόμενη και από το μεγάλο διαχρονικό βάθος της Ελληνικής Ιστορίας και του Ελληνικού πολιτισμού, προβαίνει σε συγκρίσεις και συσχετίσεις νεότερων πολιτισμικών συμπεριφορών και μορφών ζωής με αρχαία πρότυπα, για να διαπιστώσει την έκταση των επιβιώσεων, των μεταβολών, ή των προσαρμογών που έχουν γίνει, των απωλειών κλπ. – Η Λαογραφία του παρόντος είναι ένα είδος Κοινωνικής Λαογραφίας, όπως υποστηρίζει, που εξετάζει τον σύγχρονο -ή και τον περισσότερο διευρυμένο, χρονικά νεότερο- λαϊκό πολιτισμό σε μια κοινωνικοϊστορική πλέον αυτοτέλεια». (Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης, «Ο καθηγητής της Λαογραφίας Μ.Γ. Μερακλής και το επιστημονικό έργο του», στο Μ.Α. Αλεξιάδης (επιμ.), *Θητεία. Τιμητικό αφιέρωμα στον καθηγητή Μ.Γ. Μερακλή*, Αθήνα 2002, σελ. 19).

⁶⁰³ Σε αυτή την περίπτωση οι καταγραφόμενες πληροφορίες είναι θεματολογικά περιορισμένες, ώστε να υφίσταται η δυνατότητα μεγαλύτερων εμβαθύνσεων αλλά και λεπτομερέστερων καταγραφών σχετικά με το θέμα της εργασίας. Βλ. Βαρβούνης, *Συμβολή στη μεθοδολογία της επιτόπιας λαογραφικής έρευνας*, ό.π., σελ. 19.

που ερευνώνται⁶⁰⁴. Αυτό εξηγείται από την ενασχόληση του διδακτικού προσωπικού με διαφορετικές θεματικές της λαογραφικής ύλης. Για παράδειγμα η καθηγήτρια, σήμερα, Μαρίνα Βρέλλη-Ζάχου που θεραπεύει τα αντικείμενα του λεγόμενου υλικού πολιτισμού, ήτοι τις παραδοσιακές λαϊκές τέχνες και ιδιαίτερα την ενδυμασία, αναθέτει σε φοιτητές της εργασίες με αντίστοιχη θεματολογία⁶⁰⁵. Συνολικά κατατέθηκαν, την περίοδο αυτή, 8 εργασίες από τη Φθιώτιδα, 4 από το φροντιστήριο του Μερακλή, 1 από του Αλεξιάδη και 3 από της Βρέλλη-Ζάχου. Οι εργασίες από το φροντιστήριο του Μερακλή έχουν ως θεματικές τα ήθη και τα έθιμα και τη λαϊκή λογοτεχνία⁶⁰⁶. Η μία εργασία που κατατέθηκε υπό την εποπτεία του Αλεξιάδη έχει θέμα τη συλλογή ειδών της λαϊκής λογοτεχνίας⁶⁰⁷. Τέλος οι τρεις εργασίες υπό την εποπτεία της Βρέλλη-Ζάχου έχουν σαφές ενδυματολογικό θέμα⁶⁰⁸. Επίσης θα πρέπει να τονισθεί πως ενθαρρύνονταν η συλλογή υλικού για συγκεκριμένο θέμα σε αρκετές όμορες κοινότητες, προκειμένου να βγαίνουν και συγκριτικά αποτελέσματα⁶⁰⁹.

---

⁶⁰⁴ Εδώ ο ερευνητής προσπαθεί να κατανοήσει και να καταγράψει το μεγαλύτερο δυνατό ποσό των εκδηλώσεων του παραδοσιακού πολιτισμού μιας περιοχής, ως οργανικό σύνολο. Ο.π., σελ. 18-19.

⁶⁰⁵ Βρέλλη-Ζάχου, «Η διδασκαλία της Λαϊκής Τέχνης και τα Αδημοσίευτα Φοιτητικά Χειρόγραφα στο Λαογραφικό Αρχείο του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (1964-2006)», ό.π., σελ. 281-300. – Η ίδια, *Η διδασκαλία και η έρευνα του ενδύματος στο πλαίσιο του λαϊκού πολιτισμού: Οι εργασίες των φοιτητών στο Λαογραφικό Αρχείο του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (Α.Α.Π.Ι. 1964-2014)*, ό.π.

⁶⁰⁶ Σωτηρία Αλεξοπούλου, *Συλλογή δημοτικών τραγουδιών (Λαμία)*, Κωδικός χειρογράφου Α.Α.Π.Ι.: Νέα Σειρά, Α-Β, 1978-1979, σελ. 83-114. – Μαρία Αντωνίου, *Δημοτικά τραγούδια και έθιμα γάμου Δομοκού*, Κωδικός χειρογράφου Α.Α.Π.Ι.: Νέα Σειρά, Α-Σ, 1975-1979, σελ. 95-108. – Η ίδια, *Λαογραφικά Σύμμεικτα Επαρχίας Δομοκού Φθιώτιδας*, Κωδικός χειρογράφου Α.Α.Π.Ι.: Νέα Σειρά, Α-Β, 1978-1979, σελ. 293-392. – Βασιλική Μαμαλάκη, *Η κηδεία στα χωριά της Λαμίας (Μάκρη, Σπερχειάδα, Πλατύστομο, Μακρακόμη)*, Κωδικός χειρογράφου Α.Α.Π.Ι.: Νέα Σειρά, Λ-Π, 1979-1980, σελ. 69-83.

⁶⁰⁷ Αναστασία Σκιαδά, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τα χωριά Ύπατο Βοιωτίας και Σπαρτιά Φθιώτιδας*, Κωδικός χειρογράφου Α.Α.Π.Ι.: Μ-Σ, 1985-1986.

⁶⁰⁸ Μαρία Μαμαλούδη, *Η γυναικεία παραδοσιακή φορεσιά στο χωριό Νέο Μοναστήρι Φθιώτιδας*, Κωδικός χειρογράφου Α.Α.Π.Ι.: τ. 16, Κρα-Μ, 1990-1991, σελ. 99-239. – Σπυρίδων Τσαμπάκαλος, *Η σαρακατσάνικη φορεσιά στην περιοχή της κομόπολης Στυλίδας στην Ανατολική Φθιώτιδα την περίοδο 1900-1960*, Κωδικός χειρογράφου Α.Α.Π.Ι.: τ. 24, Μ-Τσα, 1991-1992, σελ. 427-513. – Παναγιώτα Χάρλα, *Η ενδυματολογική πορεία της Ελένης Γκολφομήτσου από την Καριά Φθιώτιδας στον 20ό αιώνα*, Κωδικός χειρογράφου Α.Α.Π.Ι.: τ. 72, Ν-Ω, 2007-2008, σελ. 21.

⁶⁰⁹ Μαμαλάκη, *Η κηδεία στα χωριά της Λαμίας (Μάκρη, Σπερχειάδα, Πλατύστομο, Μακρακόμη)*, ό.π.

Ταυτόχρονα συνεχίζουν να κατατίθενται εργασίες και στο αρχείο του Πανεπιστημίου των Αθηνών. Είναι πολύ περισσότερες και με διαφορετική στόχευση, όπως προαναφέραμε. Άλλωστε αυτό σημειώνει και η Μ. Μηλίγκου-Μαρκαντώνη, τονίζοντας πως, «το περιεχόμενο της ύλης που συλλέγεται καταβάλλεται προσπάθεια να καλύπτει όλο το φάσμα των επί μέρους μορφών του λαϊκού βίου, δηλ. υλικό – φυσικό, κοινωνικό, πνευματικό»⁶¹⁰. Πράγματι οι συλλογές λαογραφικού υλικού κάλυπταν κατά το δυνατό τα περισσότερα θέματα της λαογραφικής ύλης, ενώ επισημάνθηκε από τους υπεύθυνους καθηγητές, ήδη από τα χρόνια του Σπυριδάκη, η ανάγκη της παρακολούθησης, εκτός των παραδοσιακών, και των εκδηλώσεων του ζωντανού λαϊκού πολιτισμού, που θα θέσει τις βάσεις για την δημιουργία συλλογών πρωτογενούς υλικού από τον αστικό χώρο⁶¹¹. Και εδώ, όπως και στα Ιωάννινα δόθηκε ιδιαίτερο βάρος στον υλικό βίο, όχι βέβαια με σχετικές θεματικές εργασίες, αλλά με σημαντικά κεφάλαια στα λαογραφικά σύμμεικτα που συνέλεξαν οι φοιτητές⁶¹². Προκειμένου να αναλυθούν αυτά τα θέματα του υλικού βίου και να γίνει πιο κατανοητή η περιγραφή τους όλες οι εργασίες περιλαμβάνουν σχέδια κατοικιών, κατόψεων, εργαλείων, αντικειμένων κ.ά. Επίσης τα κείμενα των φοιτητών συνοδεύονται από πολλές ασπρόμαυρες αρχικά και έγχρωμες αργότερα φωτογραφίες. Άλλωστε το φωτογραφικό υλικό βοηθά σημαντικά στην τεκμηρίωση του γραπτού κειμένου.

Μια σημαντική προσωπικότητα για το αρχείο ήταν η καταγόμενη από τη Φθιώτιδα Χρυσούλα Μακρή, η οποία δούλεψε επί δεκαπενταετία στο αρχείο και συνεισέφερε σημαντικά στην πορεία του. Από το 1983 η Χρυσούλα Μακρή εκπονώντας τη λαογραφική της συλλογή για την Τιθορέα Φθιώτιδας υπό τις οδηγίες και την εποπτεία της Μ. Μηλίγκου-Μαρκαντώνη ήρθε σε επαφή με τον χώρο τον οποίο υπηρέτησε πάντα ανιδιοτελώς και με υπευθυνότητα. Η έρευνα της Μακρή αποτελεί ίσως την

---

⁶¹⁰ Μηλίγκου-Μαρκαντώνη, «Χειρόγραφες συλλογές πρωτογενούς λαογραφικής ύλης του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών (1966-1986)», ό.π., σελ. 540.

⁶¹¹ Chryssanthopoulou, “Students’ Collections of Ethnographic Material in the Folklore Museum and Archives of the University of Athens: Continuity and Change in Folklore Theory and Methodology”, ό.π., p. 449.

⁶¹² Για τη στροφή αυτή, βλ. Μηλίγκου-Μαρκαντώνη, «Γεώργιος Κ. Σπυριδάκης (1963-1972). Το Αρχείο Χειρογράφων Συλλογών Πρωτογενούς Ύλης και το Σπουδαστήριο Λαογραφίας (Κατάθεση ψυχής)», ό.π., σελ. 10 στο ψηφιακό ανάτυπο.

(Διαθέσιμο σε ψηφιακό ανάτυπο: http://www.kentrolaografias.gr/sites/default/files/Miligkou-Markantoni_epetirida_33.pdf) [Ανάκτηση: 9/9/2020].

μεγαλύτερη ανέκδοτη χειρόγραφη εργασία για τη Φθιώτιδα. Αριθμεί συνολικά 1427 σελίδες και καλύπτει όλες τις πτυχές της καθημερινής ζωής της Τιθορέας⁶¹³. Η εργασία αυτή βραβεύτηκε και από την Ακαδημία Αθηνών και για αυτό έχει κατατεθεί και στο Αρχείο του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας⁶¹⁴. Επίσης να σημειώσουμε και μια άλλη ιδιαίτερη περίπτωση. Ο σπουδαίος τοπικός ερευνητής Δημήτριος Νάτσιος, που είναι ένας από τους πολυγραφότερους ερευνητές της περιοχής είχε ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 ερευνήσει τον λαϊκό πολιτισμό της ιδιαίτερης πατρίδας του, της Σπαρτιάς της ανατολικής Φθιώτιδας. Κατέθεσε, λοιπόν, μια σημαντική εργασία 120 σελίδων στο αρχείο του Πανεπιστημίου Αθηνών με υλικό από όλες τις εκφάνσεις της καθημερινής ζωής της Σπαρτιάς⁶¹⁵, η οποία απέδωσε στη συνέχεια άρθρα που δημοσιεύτηκαν σε τοπικά περιοδικά⁶¹⁶ και πολύ πρόσφατα μια μονογραφία, με περισσότερο ιστορικό προσανατολισμό, αλλά και με ψηφίδες λαογραφίας, για τη Σπαρτιά⁶¹⁷.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 ιδρύεται στην Κομοτηνή το Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης και μεταξύ άλλων στις άμεσες προτεραιότητες του τμήματος είναι η διδασκαλία και η έρευνα της Λαογραφίας. Ο Μανόλης Γ. Βαρβούνης εκλέγεται σε θέση ΔΕΠ στο τμήμα και θέτει ως μία από τις πρώτες προτεραιότητές του την δημιουργία ενός πανεπιστημιακού λαογραφικού αρχείου, στα πρότυπα όσων συνέβαιναν στα υπόλοιπα ελληνικά πανεπιστήμια. Έτσι στο πλαίσιο σεμιναρίων Λαογραφίας οι φοιτητές αναλαμβάνουν τη συλλογή και καταγραφή πρωτογενούς λαογραφικού υλικού από την ιδιαίτερη πατρίδα τους, συνήθως⁶¹⁸. Για τη συλλογή του λαογραφικού υλικού οι διδάσκοντες διανέμουν στους

---

⁶¹³ Χρυσούλα Μακρή, *Συλλογή λαογραφικής ύλης από το χωριό Τιθορέα (τέως Βελίτσα) επ. Λοκρίδος ν. Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Μ.Α. (πρώην Σ.Λ.Π.Α.): 3600, 1981-1982.

⁶¹⁴ Η ίδια, *Συλλογή λαογραφικής ύλης από το χωριό Τιθορέα (Βελίτσα) Λοκρίδος νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 04203, 1983.

⁶¹⁵ Δημήτριος Νάτσιος, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωρίου Σπαρτιά, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Μ.Α. (πρώην Σ.Λ.Π.Α.): 2217, 1974-1975.

⁶¹⁶ Ο ίδιος, «Σπαρτιώτικη νυφική φορεσιά», ό.π., σελ. 177-178.

⁶¹⁷ Ο ίδιος, *Ιστορία της Σπαρτιάς – Φθιώτιδος (15ος αιών. – σήμερα)*, Λαμία 2020.

⁶¹⁸ Ο Βαρβούνης επισημαίνει πέρα από την αγάπη για την ιδιαίτερη πατρίδα και άλλους πιο πρακτικούς λόγους για την έρευνα των μαθητών στον τόπο καταγωγής. Σημειώνει πως: «καθώς οι ερευνητές, φοιτητές εν προκειμένω, δεν διαθέτουν τα απαραίτητα εφόδια και την πείρα να οργανώσουν και να φέρουν

φοιτητές το ερωτηματολόγιο του Γ. Σπυριδάκη⁶¹⁹. Για αυτό και υπάρχει μια σχετική ομοιομορφία στα περιεχόμενα των εργασιών. Εκτός από τα χειρόγραφα κάθε επιτόπια έρευνα των φοιτητών αποφέρει ηχογραφήσεις σε κασέτες και CD και βίντεο σε βιντεοκασέτες και DVD⁶²⁰. Η στόχευση των συλλογών είναι ανάλογη με τις συλλογές του Πανεπιστημίου Αθηνών, όπου ο φοιτητής – συλλέκτης προσπαθεί να καλύψει κατά το μάλλον το φάσμα του λαϊκού πολιτισμού μιας κοινότητας. Έτσι δεν αποτελεί κριτήριο η θεματική του υλικού, αλλά η συλλογή των λαογραφικών σύμμεικτων των ερευνώμενων κοινοτήτων. Έτσι σε σύνολο 45 εργασιών που αφορούν τη Φθιώτιδα μόνο δύο εργασίες έχουν υλικό με βάση τη θεματική. Η μια αφορά τις επιτύμβιες επιγραφές σε νεκροταφεία του αστικού χώρου, δηλαδή της Λαμίας και έχει κατατεθεί από την Π. Παντίδου⁶²¹. Η δεύτερη είναι μια συλλογή μοιρολογιών από τη Σ. Μητσοπούλου⁶²². Ακόμη να παρατηρήσουμε πως οι εργασίες που αναλαμβάνουν οι φοιτητές αφορά σχεδόν πάντα μια και μόνο κοινότητα. Εξαίρεση αποτελεί μια εργασία που κατατέθηκε από τον Στ. Κεραμίδα, όπου σε αντίθεση με τους άλλους συναδέλφους του συνέλεξε υλικό από ομάδα κοινοτήτων, όμορων και γειτονικών⁶²³. Από τις υπόλοιπες συλλογές θα αναφερθούμε ενδεικτικά στην εργασία της Μ. Καψιώτη για τον

εις πέρας μια επιτόπια λαογραφική έρευνα σε άγνωστο τόπο, αλλά τουναντίον πραγματοποιούν την έρευνα για να ασκηθούν και να αποκτήσουν τα προσόντα αυτά, καταφεύγουν συνήθως στην λύση της καταγραφής μέσα από άτομα του συγγενικού ή του φιλικού περιβάλλοντος, τα οποία μπορούν εύκολα να πλησιάσουν και να χειριστούν». (Βαρβούνης, *Το “Λαογραφικό Αρχείο” του τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης*, ό.π., σελ. 9).

⁶¹⁹ Ο Βαρβούνης επισημαίνει ως κατάλληλα για ερωτηματολόγια τα *Ζητήματα Ελληνικής Λαογραφίας* του Γ.Α. Μέγα, τα οποία όμως θεωρεί πως δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν από φοιτητές για καθαρά πρακτικούς λόγους, όπως η έκταση και η αναλυτικότητα τους. *Ό.π.*, σελ. 13-14.

⁶²⁰ «*Η εικόνα, η στις διάφορες εκδοχές απεικόνιση της πραγματικότητας, η ζωγραφισμένη, η μινιατούρα, η εγχάρακτη πάνω σε νομίσματα πριν από τη φωτογραφία, ακίνητη ή κινούμενη, με ήχο ή χωρίς ήχο αποτυπώνει στιγμές και γεγονότα και μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως τεκμήριο και ως πηγή άντλησης δεδομένων από τους κοινωνικούς επιστήμονες*», όπως τονίζει η Λυδάκη, *Μέσα από την κάμερα. Κινηματογράφος και κοινωνική πραγματικότητα*, ό.π., σελ. 31-32.

⁶²¹ Σταματία Μητσοπούλου, *Συλλογή λαογραφικού υλικού Νεκροταφείου Λαμίας Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Α.Τ.Ι.Ε.: 1525, 2004-05.

⁶²² Παρασκευή Παντίδου, *Συλλογή μοιρολογιών από την Λαμία*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Α.Τ.Ι.Ε.: 529, 1999-00.

⁶²³ Σταύρος Κεραμίδας, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τις κοινότητες, Καρυά - Ρεγγίни - Καινούργιο Καμένων Βούρλων Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Α.Τ.Ι.Ε.: 1938, 2007-08.

Τυμφρηστό⁶²⁴. Η Καπιώτη καταθέτει μια αναλυτική συλλογή για ένα ορεινό χωριό της δυτικής Φθιώτιδας, από τις μεγαλύτερες σε έκταση, και από τις πιο εξαντλητικές ως προς τις θεματικές. Άλλωστε η Καπιώτη είχε στο πλαίσιο άλλου μαθήματος επιδείξει μια εξαιρετική εργασία που δημοσιεύτηκε σε συλλογικό τόμο⁶²⁵. Αναφερόμαστε στις μελέτες της γιατί δείχνουν μια φοιτήτρια που μπορεί να ασχοληθεί με τις ανθρωπολογικές σπουδές της Φθιώτιδας εν γένει, συνδυάζοντας το βιοματικό και το επιστημονικό. Τέλος, θεωρούμε ιδιαίτερα σημαντικό πως το αρχείο αυτό υπό την καθοδήγηση του καθηγητή Βαρβούνη έχει πετύχει αλλά δύο σημαντικά βήματα, στα χνάρια της “Σχολής των Ιωαννίνων”. Πρώτον, ότι τα χειρόγραφα αυτά εκτείνονται στις θεματικές όλης της λαογραφικής ύλης, σε σημείο που λιγοστά δεν αναφέρονται στον υλικό βίο και δεύτερον πως βλέπουμε να συλλέγεται πρωτογενές υλικό και για θέματα του αστικού χώρου, όπως οι επιγραφές στους τάφους του κοιμητηρίου της πρωτεύουσας του νομού⁶²⁶, αλλά και υλικό παρελθόντων ίσως χρόνων, όχι μονό των κοινοτήτων της αγροτοκτηνοτροφικής, θα λέγαμε, Φθιώτιδας, αλλά και προερχόμενο από την Λαμία, αναδεικνύοντας όψεις του προπολεμικού αστικού χώρου⁶²⁷.

---

⁶²⁴ Μαρία Καπιώτη, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τον Τυμφρηστό Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Α.Τ.Ι.Ε.: 2045, 2006-07.

⁶²⁵ Καπιώτη, «Παρατηρώντας εικονοστάσια στο οδικό δίκτυο Λαμίας – Καρπενησίου – Προυσού: Μία εθνογραφική προσέγγιση», ό.π.

⁶²⁶ Για την μελέτη των κοιμητηρίων στον αστικό χώρο, βλ. Μαρία Κ. Κουμαριανού, *Μνημεία και νεκροί. Το φαντασιακό του θανάτου στη σύγχρονη Ελλάδα: Μια ανθρωπολογική και σημειολογική προσέγγιση των αστικών νεκροταφείων*, Αθήνα 2008. Βλ. επίσης από την παγκόσμια βιβλιογραφία, για την ιστορία των κοιμητηρίων στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής Marilyn Yalom, *Τα αμερικάνικα νεκροταφεία. Τετρακόσια χρόνια ιστορίας μέσα από κοιμητήρια και τόπους ταφής*, Κατερίνα Χαλμούκου (μτφ.), Αθήνα 2010.

⁶²⁷ Ο Βαρβούνης επισημαίνει σχετικά με αυτό πως «υπάρχει γενικώς η λανθασμένη εντύπωση (...) ότι την επιστήμη της λαογραφίας αφορούν τα παλιά, τα παρωχημένα. Η άποψη, αυτή, λανθασμένη στη βάση της, αφήνει εκτός λαογραφικής θεώρησης όλα τα φαινόμενα της νεωτερικής λαογραφίας, και εγκλωβίζει την επιτόπια λαογραφική έρευνα σε μια ιστορική και μόνο προοπτική. Αν αυτά μάθαιναν, κυρίως παλαιότερα οι φοιτητές στις σπουδές τους, αυτά και εφάρμοζαν κατά τη συλλογή λαογραφικού υλικού, με αποτέλεσμα το υλικό αυτό των πανεπιστημιακών αρχείων, ιδίως το παλαιότερο, να αφορά μόνο παλιότερες μορφές του λαϊκού πολιτισμού (...) Οι παλαιότερες επιτόπιες έρευνες παρουσιάζουν όμως και θεματολογικές ελλείψεις, που πρέπει να διορθωθούν. Είναι γνωστό και γενικώς παραδεκτό ότι οι μορφές της αστικής λαογραφίας, αλλά και τα παραδοσιακά φαινόμενα της σύγχρονης μας καθημερινότητας, χρειάζονται ειδική επισήμανση και εκπαίδευση για να μπορέσουν αποτελεσματικά να καταγραφούν και να μελετηθούν». (Βλ. Μανώλης Γ.

Συμπερασματικά

Την τελευταία αυτή περίοδο, που φτάνει μέχρι τις μέρες μας, παρατηρήθηκε μια ραγδαία αύξηση στα τοπικά δημοσιεύματα, είτε αυτά ήταν μελέτες κοινότητας, είτε ήταν άρθρα με συγκεκριμένη λαογραφική θεματική. Σε αυτό συντελούν παράγοντες όπως η εσωτερική μετανάστευση στα μεγάλα αστικά κέντρα, όπου γεννά τη νοσταλγία για την ιδιαίτερη πατρίδα, η οριστική στροφή της επιστημονικής Λαογραφίας στις τοπικές μελέτες, αλλά και ο κρατικός παρεμβατισμός προς την κατεύθυνση της διάσωσης των παραδοσιακών μορφών της ζωής, με την καθιέρωση του Έτους Παράδοσης 1979. Έτσι, ήταν επόμενο, πολλά από τα περιοδικά της προηγούμενης περιόδου να παγιωθούν και ταυτόχρονα να δημιουργηθούν και άλλα. Πέραν, λοιπόν, των πολλών φιλότιμων ερασιτεχνικών μονογραφιών, σταδιακά άρχισαν να διοργανώνονται και τα πρώτα τοπικά συνέδρια, που απέφεραν σημαντικές μελέτες, σαφώς πιο τεκμηριωμένες και πιο επιστημονικές. Ταυτόχρονα συνέχιζαν να συγκεντρώνονται στα λαογραφικά αρχεία σημαντικές συλλογές, υπό τις οδηγίες των πανεπιστημιακών δασκάλων της Λαογραφίας, ενώ η ερευνήτρια του Κ.Ε.Ε.Λ. Άννα Παπαμιχαήλ-Κουτρούμπα οργάνωσε τις δύο πρώτες λαογραφικές αποστολές στη Φθιώτιδα, από τις οποίες προέκυψε πλούσιότατο υλικό. Το διάστημα αυτό προέκυψε φυσιολογικά μία θεματική διεύρυνση τόσο προς τον αστικό χώρο όσο και προς τον υλικό βίο, κάτι που τα προηγούμενα χρόνια δεν γινόταν, αλλά και μια μεθοδολογική εξέλιξη με περισσότερες εργασίες προερχόμενες από επιτόπια εθνογραφική έρευνα. Ωστόσο, οι ερευνητές της Φθιώτιδας εξακολουθούσαν, καθότι οι περισσότεροι ήταν ερασιτέχνες, να αργούν να αφομοιώσουν τις γενικότερες θεωρητικές και μεθοδολογικές εξελίξεις της Λαογραφίας. Αυτό εξηγείται, κάνοντας μία πρόχειρη σύγκριση με την αντίστοιχη ερευνητική δραστηριότητα όμορων νομών, και παρατηρώντας πως η επιστημονική Λαογραφία δεν έριξε το βλέμμα της στην Φθιώτιδα. Βέβαια και ο Σ. Παπαδόπουλος επισημαίνει, πως κατά την περίοδο της μετάβασης της Λαογραφίας σε μια εθνογραφική κατεύθυνση, κάτι που συντελείται σταδιακά μεταπολιτευτικά, *«ελάχιστη πρόοδος πραγματοποιείται στους λόγιους της*

Βαρβούνης, «Επιτόπια Λαογραφική Έρευνα: Από τη Θεωρία στην Πράξη», στο Μαρία Σ. Άνθη (επιμ.), *Επιστημονικές εργασίες Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης*, Αθήνα 2012, σελ. 77-78).

επαρχίας και την ευρύτερη κοινή γνώμη που πραγματοποιεί μια έντονη ‘‘στροφή προς τις ρίζες’’ (...) οι θέσεις (...) της παραδοσιακής Λαογραφίας παραμένουν σε πλήρη ισχύ»⁶²⁸.

Σημαντικοί ερευνητές της περιόδου αυτής που άφησαν το στίγμα τους και πολλοί συνεχίζουν ακόμη και σήμερα είναι ο Ζ. Ξηροτύρης, η Μ. Τζιβελέκη-Πολυμεροπούλου, ο ιστορικός, αλλά και με λαογραφικές ευαισθησίες, Δ. Νάτσιος, αλλά και άλλοι πολλοί ερευνητές, που ενδιαφέρονταν κυρίως για το χωριό τους ή και για μια ομάδα χωριών γύρω από αυτό. Σε αυτούς έρχονται να προστεθούν οι πιο σύγχρονοι ερευνητές σε θεματικές (αστικός χώρος/ περιθώριο/ φύλο κλπ.), όπως ο Κ. Μπαλωμένος, που έχει περισσότερο ιστορικά ενδιαφέροντα και ο Γ. Σταυρόπουλος, που με την ποικιλία των λαογραφικών του μελετών, μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένας εξαιρετικός τοπικός ερασιτέχνης λαογράφος. Επίσης, πολλοί ερευνητές με σπουδές άλλων κοινωνικών επιστημών, όπως η Κ. Πολυμέρου, που ερευνά θέματα πολιτιστικής πολιτικής, ο Σ. Μαντζούκας, που ερευνά την τοπική μουσικο-χορευτική παράδοση με κοινωνιολογική προσέγγιση, η Ειρ. Λουτζάκη, που ερευνά τον πολιτισμό των Νέο-Μοναστηριωτών της Φθιώτιδας με ανθρωπολογική οπτική, συνεισφέρουν με σημαντικές μελέτες, που αποδεικνύουν μια πρόοδο, ειδικά τα τελευταία χρόνια, στην έρευνα του λαϊκού πολιτισμού της Φθιώτιδας.

---

⁶²⁸ Παπαδόπουλος, «Ανασκόπηση της μεθόδου έρευνας του ‘‘υλικού βίου’’», ό.π., σελ. 32.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Συμπερασματικές Παρατηρήσεις και Προτάσεις (μελλοντικές ερευνητικές προοπτικές και σχεδιασμοί)

Η έρευνα του λαϊκού πολιτισμού της Φθιώτιδας μπορεί να ενταχθεί σε μια ομάδα ερευνών και σπουδών που συναντούμε στην ελληνική βιβλιογραφία με διάφορες ονομασίες, όπως τοπικές σπουδές⁶²⁹, τοπικές λαογραφικές σπουδές⁶³⁰, τοπική λαογραφία⁶³¹, σπουδές και μελέτες κοινότητας⁶³² και στη ξενόγλωσση βιβλιογραφία ως local studies, regional studies⁶³³, regional folklore ή regional folkloristics⁶³⁴ και community studies⁶³⁵. Σε όλες αυτές τις έρευνες κυρίαρχο στοιχείο, όπως αντιλαμβανόμαστε, είναι ο τόπος, που αποτελεί πεδίο έρευνας πολλών επιστημών, όπως η Ιστορία, η Λαογραφία και η Ανθρωπολογία. Πολλές φορές την ανάγκη διερεύνησης τοπικών θεμάτων γεννούν ιδιαίτερες συνθήκες, που με τη σειρά τους αναδεικνύουν φαινόμενα, όπως ο τοπικισμός, ο επαρχιωτισμός, ή στην ξενόγλωσση βιβλιογραφία localism⁶³⁶, regionalism⁶³⁷. Σε αυτές τις περιπτώσεις κύριο στοιχείο των μελετών είναι η έρευνα της ιδιαίτερης πατρίδας.

---

⁶²⁹ Βλ. Βαρβούνης, «Η ελληνική λαογραφία και οι τοπικές σπουδές», ό.π., σελ. 118-127. – Ο ίδιος, «Οι τοπικές σπουδές στην Ελλάδα, τέλη 19ου – αρχές 20ού αιώνα: ανάμεσα στην ιστορία και τη λαογραφία», ό.π., σελ. 175-187.

⁶³⁰ Βλ. Μ.Γ. Βαρβούνης, «Ανάπτυξη και οργάνωση των τοπικών λαογραφικών σπουδών», στο ίδιο, *Μικρά Λαογραφικά*, Αθήνα 2000, σελ. 65-70.

⁶³¹ Βλ. Βοζίκας, «Περί της τοπικής Λαογραφίας. Ο ιερομόναχος Γαβριήλ Κουντιάδης και το Λεύκωμα του Σουμπάσκιοϊ», ό.π., σελ. 225-252.

⁶³² Βλ. Βασίλης Νιτσιάκος, «Κοινότητα», στο ίδιο, *Παραδοσιακές κοινωνικές δομές*, Αθήνα 2016⁵, σελ. 49-82.

⁶³³ Βλ. Dimen, “Regional Studies and their Potential Value for the Ethnography of Modern Greece and Cyprus”, ό.π., p. 3-9.

⁶³⁴ Βλ. William E. Lightfoot, “Regional Folkloristics”, in Richard M. Dorson (ed.), *Handbook of American Folklore*, Bloomington 1983, p. 183-193.

⁶³⁵ Για μία αναλυτική και διεπιστημονική προσέγγιση, βλ. Damianakos, “Rural Community Studies in Greece”, ό.π., p. 73-123.

⁶³⁶ Βλ. Michael Herzfeld, “Localism and the Logic of Nationalistic Folklore: Cretan Reflections”, *Comparative Studies in Society and History* 45:2 (2003), p. 281-310.

⁶³⁷ Βλ. Richard M. Dorson, “A Theory of American Folklore”, *The Journal of American Folklore* 72: 285 (1959), p. 200-201, 209-210. – David Hopkin, “Regionalism and Folklore”, in Xose M. Nunez –

Η Λαογραφία, σύμφωνα με την Α. Κυριακίδου-Νέστορος, ακόμη και πριν την επιστημονική της θεμελίωση ασχολήθηκε σημαντικά με τον τόπο, με τις κοινότητες και επηρεάστηκε σημαντικά από τον κοινοτισμό, δηλαδή την πατροπαράδοτη οργάνωση των Ελλήνων σε αυτοδιοικούμενες κοινότητες⁶³⁸. Έτσι σε ένα επίπεδο λαογραφικό ξεπηδά ένας τοπικός πατριωτισμός, που εκφράζεται με το ενδιαφέρον των λογίων για τη γνώση του τόπου τους, για τη χωρογραφία και την τοπιογραφία του. Ο τόπος, λοιπόν, ως οικιστήριο ανθρώπων είναι μια γεωγραφική και πολιτιστική ενότητα, που αποτελεί καθιερωμένη μονάδα της σύγχρονης λαογραφικής, ιστορικής και ανθρωπολογικής, γενικότερα, έρευνας, που τιτλοφορείται μελέτη κοινότητας, περιοχής, περιφέρειας (community/area/regional studies). Αυτές οι τοπιογραφίες είναι οι πρώτες λαογραφικές πραγματείες για τον τόπο⁶³⁹.

Ωστόσο αυτό δεν ακολουθήθηκε από την επιστημονική Λαογραφία, όπου στο πλαίσιο της ανάδειξης μιας ενιαίας εθνικής ταυτότητας προσπάθησε να ερευνήσει συνολικά τον λαϊκό πολιτισμό και όχι τοπικά με τις ιδιαιτερότητες του. Ακολουθήθηκε κατά κόρον η λημματογραφική μέθοδος. Έτσι οι πρώτοι σημαντικοί λαογράφοι, όπως ο Ν.Γ. Πολίτης, έχοντας δημιουργήσει ένα δίκτυο συλλογών, κυρίως δασκάλων, τοπικών λογίων σε όλο τον ελλαδικό χώρο συνέλεγε λαογραφικό υλικό, το οποίο αξιοποιούσε μετέπειτα σε συνολικές μελέτες για ένα λαογραφικό θέμα. Ωστόσο, αυτό το δίκτυο των συλλογών που είχε επωμιστεί ένα τεράστιο εθνικό χρέος, αυτό της διάσωσης του υλικού, ερευνούσε τοπικά και όχι συνολικά και οι συνολικές πραγματείες προέκυπταν μετά την επεξεργασία του, κατά τόπους, υλικού από τους πανεπιστημιακούς Λαογράφους⁶⁴⁰. Έτσι σε αυτή την περίοδο, παραθέσαμε συλλογές μη τοπικές, αλλά γενικές με υλικό που προέρχεται από τη Φθιώτιδα.

Η σύνταξη αυτών των μονογραφιών με θεματικούς πυρήνες που θα κάλυπταν τη διάδοση και τις μορφές μιας συγκεκριμένης θεματικής του λαϊκού πολιτισμού σε

Eric Storm (eds.), *Regionalism and Modern Europe. Identity Construction and Movements from 1890 to the Present Day*, London 2019, p. 43-64.

⁶³⁸ Κυριακίδου-Νέστορος, *Η Θεωρία της Ελληνικής Λαογραφίας. Κριτική ανάλυση*, ό.π., σελ. 49, 53-54.

⁶³⁹ Η ίδια, «Η οργάνωση του χώρου στον παραδοσιακό πολιτισμό», στην ίδια, *Λαογραφικά Μελετήματα*, Αθήνα 1975, σελ. 41-55. – Η ίδια, *Η Θεωρία της Ελληνικής Λαογραφίας. Κριτική ανάλυση*, ό.π., σελ. 49, 53-54.

⁶⁴⁰ Βλ. ενδεικτικά από την πλούσια βιβλιογραφία για το θέμα, Μερακλής, «Θέσεις για τη Λαογραφία», ό.π., σελ. 17-18. – Κακάμπουρα-Τίλη, «Ο Ν.Γ. Πολίτης και οι εκπαιδευτικοί ως συλλογείς λαογραφικού υλικού», ό.π., σελ. 125-142.

ολόκληρο τον ελλαδικό χώρο έδωσε τη θέση της μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο σε μια τάση για τοπικές μελέτες, που θα μελετούν θέματα όπως εκδηλώνονται σε έναν τόπο γεωγραφικά και πολιτισμικά ενιαίο, που θα αποτελέσει ο τόπος αυτός αντικείμενο μελέτης. Φυσικά, στην στροφή αυτή συνέβαλε και η ανάπτυξη, τα χρόνια εκείνα, της ανθρωπολογικής και εθνολογικής έρευνας στον ελλαδικό χώρο. Η ανάπτυξη αυτή οργανώθηκε, επίσης, σε τοπική βάση. Ξένοι ερευνητές ανθρωπογεωγράφοι και κοινωνικοί ανθρωπολόγοι έρχονται στην Ελλάδα, κυρίως σε απομονωμένες ορεινές κοινότητες⁶⁴¹, για να πραγματοποιήσουν επιτόπια έρευνα με αφορμή την εκπόνηση της διδακτορικής τους διατριβής ή κάποιου ερευνητικού προγράμματος⁶⁴², ενώ στη συνέχεια και Έλληνες ανθρωπολόγοι μελετούν οικείες σε αυτούς κοινότητες ξεκινώντας την παράδοση της λεγόμενης “ανθρωπολογίας οίκοι”⁶⁴³. Έτσι και η επιστημονική Λαογραφία, μετά την ερασιτεχνική, που πάντα το έκανε, έστρεψε το ενδιαφέρον της στα τοπικά πολιτισμικά συστήματα. Σε αυτό συνετέλεσε, κατά κύριο λόγο, το ερευνητικό έργο του Τομέα Λαογραφίας στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, όπου με την καθοδήγηση του Μ.Γ. Μερακλή, προωθήθηκε η εξέταση των λαογραφικών φαινομένων μέσα στο κοινωνικό τους περιβάλλον. Αποτέλεσμα των παραπάνω ήταν να αυξηθούν οι τοπικές μελέτες, που, όμως,

---

⁶⁴¹ Το ανθρωπολογικό εγχείρημα εξακολούθησε να καθορίζεται από τους όρους και τις συνιστώσες που χαρακτήριζαν τις πρωτόγονες κοινωνίες. Αναζητούνταν και πάλι μικρές και απομονωμένες κοινωνικές ομάδες, με απλές τεχνικές δομές, καταδικασμένες πλέον σε δημογραφικό και οικονομικό μααρασμό, οι οποίες σε τελική ανάλυση δεν απείχαν πολύ από την εικόνα του εξωτισμού, που μέχρι τότε μετέφεραν τα ανθρωπολογικά κείμενα. Βλ. Ειρήνη Τουντασάκη, «Ανθρωπολογία και Λαογραφία: από την εκατέρωθεν αδιαφορία στην υπό όρους αναγνώριση αμοιβαίων ωφελημάτων», *Δοκίμης* 11-12 (2003), σελ. 15.

⁶⁴² Η εθνογραφική έρευνα και μελέτη των ελληνικών χωριών από τους ανθρωπολόγους τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια και μετά τη στροφή του ενδιαφέροντος τους στις δυτικές κοινωνίες, ταυτίζεται με το εγχείρημα να συγκροτηθεί ένα θεωρητικό παράδειγμα με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του μεσογειακού πολιτισμού. Μια σειρά από μελέτες επιχειρούν να αποδείξουν ότι η Μεσόγειος παρά τις πολιτικές, γλωσσικές ή θρησκευτικές διαφορές των επιμέρους κοινωνιών που τη συναποτελούν, συνιστά μια ιδιαίτερη περιοχή. Ό.π., σελ. 15. Για τα πρώτα βήματα της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας στη μεταπολεμική Ελλάδα, βλ. Ευθύμιος Παπαταξιάρχης, «Η Κοινωνική Ανθρωπολογία στη μεταπολεμική Ελλάδα. Τα πρώτα βήματα», στο Ι. Λαμπίρη – Δημάκη (επιμ.), *Κοινωνικές Επιστήμες και Πρωτοπορία στην Ελλάδα 1950-1967*, Αθήνα 2003, σελ. 115-154.

⁶⁴³ Βλ. ενδεικτικά, Ελευθέριος Π. Αλεξιάκης, «Η Λαογραφία ως Ανθρωπολογία και η Ανθρωπολογία ως Λαογραφία στην Ελλάδα. Μια κριτική από μέσα», στο ίδιου, *Λαογραφία ή Ανθρωπολογία οίκοι; Ζητήματα μεθόδου και θεωρίας*, Αθήνα 2015, σελ. 179-183.

υπολογίζει τον τόπο ως μια σημαντική διάσταση του λαϊκού πολιτισμού, ενός λαϊκού πολιτισμού που, πλέον ερευνάται εξαρτώμενος από οικονομικές, κοινωνικές, γεωγραφικές, δημογραφικές και άλλες παραμέτρους⁶⁴⁴.

Για να επιστρέψουμε στα βασικά χαρακτηριστικά της έρευνας του λαϊκού πολιτισμού της Φθιώτιδας και για να γίνουν αυτά σαφή, προηγήθηκε αυτή η σύντομη παράθεση των σχέσεων της Λαογραφίας με τις τοπικές σπουδές, μιας και δεν μπορεί εδώ να παρατεθεί το σύνολο των επιστημονικών θεωρήσεων.

Η λαογραφική έρευνα της Φθιώτιδας, όπως εδώ προσπαθούμε να την παρουσιάσουμε, στηρίζεται αφ' ενός στα βιβλιογραφικά δεδομένα και αφ' ετέρου στη συστηματική επιτόπια έρευνα, τα πορίσματα της οποίας, αν δεν δημοσιευτούν, καταγράφονται, συνήθως, σε χειρόγραφες συλλογές λαογραφικού υλικού, που κατατίθενται σε αρχεία Πανεπιστημίων ή Ερευνητικών Κέντρων. Σε αυτούς τους δύο άξονες κινήθηκε η αποδελτίωση του υλικού με σκοπό να έχουμε μια ολοκληρωμένη εικόνα⁶⁴⁵. Οι τοπικές λαογραφικές σπουδές της Φθιώτιδας έχουν προσδώσει πολλές μελέτες, που αφορούν είτε συνολικά το νομό, είτε μια από τις επαρχίες του, είτε μία ομάδα όμορων χωριών, είτε και μία κοινότητα. Βέβαια όπως συνέβη σε όλο τον ελλαδικό χώρο προέκυψε δύο ειδών υλικό, το πρώτο είδος που έχει ως θέμα τα λαογραφικά ζητήματα της Φθιώτιδας και το δεύτερο είδος που αποτελούν οι εργασίες που χρησιμοποιούν υλικό από τη Φθιώτιδα, στο πλαίσιο μιας ευρύτερης μελέτης ενός ζητήματος στην πανελλήνια προοπτική του.

Η Φθιώτιδα, μπορούμε να πούμε πως δεν έχει μελετηθεί λαογραφικά από επιστήμονες λαογράφους, αλλά από ερασιτέχνες. Αλλά και οι ερασιτέχνες τοπικοί λόγιοι δεν αυτό-χαρακτηρίζονται πάντα ως λαογράφοι, καθώς καταπιάνονται και με την ιστορία. Ο Π. Καμηλάκης, που παρεμπιπτόντως είναι από τους λιγοστούς επιστήμονες λαογράφους που έχει ασχοληθεί και με τη Φθιώτιδα, σε μία εργασία του πιθανολόγησε την υστέρηση αυτή των λαογραφικών σπουδών στη Φθιώτιδα στο

---

⁶⁴⁴ Βαρβούνης, «Η εξέλιξη της ελληνικής λαογραφία και η “Σχολή των Ιωαννίνων”», ό.π., σελ. 177-178.

⁶⁴⁵ Βαρβούνης, «Λαογραφική έρευνα και πρωτογενές λαογραφικό υλικό της Θράκης Α'», ό.π., σελ. 37-38.

μεγάλο ενδιαφέρον που παρουσιάζει η περιοχή για τη νεότερη ιστορία, ιδιαίτερα για τον μεγάλο αγώνα του 1821⁶⁴⁶.

Ο λαϊκός πολιτισμός της Φθιώτιδας μελετήθηκε σχεδόν καθολικά από ερασιτέχνες, όπως προείπαμε. Ακόμη και μεταπολεμικά οι ερασιτέχνες συλλογείς συνέχισαν την εργασία τους, παρά τις νέες εξελίξεις και τους ριζοσπαστικούς προσανατολισμούς της Λαογραφίας και μάλιστα κατά κανόνα ερήμην των εξελίξεων αυτών⁶⁴⁷. Η ελληνική Λαογραφία δέχτηκε τεράστια κριτική για την επιλογή της να αναθέσει το επιστημονικό της έργο σε ερασιτέχνες, τοπικούς λόγιους. Είναι κάτι, που δυστυχώς, έχει ταυτίσει τη Λαογραφία με κάτι απλό, χωρίς επιστημονική πειθαρχία, που μπορεί ο καθένας να κάνει⁶⁴⁸. Οι αδυναμίες της ερασιτεχνίας είναι προφανείς. Οι ερασιτέχνες συλλογείς διακατέχονταν από έναν έντονο συναισθηματισμό⁶⁴⁹, από μια τάση για εξιδανίκευση του παρελθόντος αλλά και της ιδιαίτερης πατρίδας⁶⁵⁰, κάτι που διακρίνεται και μόνο στους τίτλους και ακόμη περισσότερο στους προλόγους των κειμένων τους. Στους τίτλους παρατηρούμε την τάση να φανεί πως ο συγγραφέας μιλά για το δικό του

---

⁶⁴⁶ Καμηλάκης, «Παλιά επαγγέλματα της Φθιώτιδας. Επισημάνσεις για τον επαγγελματικό βίο των κατοίκων της Φθιώτιδας, 19ος-20ος αιώνας», ό.π., σελ. 794.

⁶⁴⁷ Βαρβούνης, *Σύγχρονοι προσανατολισμοί της Ελληνικής Λαογραφίας*, ό.π., σελ. 29-30. Αλλά η χρησιμοποίηση των ερασιτεχνών ως καταγραφέων πρωτογενούς λαογραφικού υλικού για πολλά χρόνια ύστερα από τον Πολίτη, ώθησε τον Δ.Σ. Λουκάτο, που σημειωτέον έχει τιμήσει πολλές φορές τους ερασιτέχνες συλλογείς, να σημειώσει πως η «σωστή εθνογραφία και λαογραφία δεν γίνεται με ερασιτεχνισμό». (Βλ. Δημ. Σ. Λουκάτος, «M. Maget, *Guide d' etude directe des comportements Culturels*, Paris 1953 (Βιβλιοκρισία)», *Ελληνικά* 13 (1954), σελ. 360).

⁶⁴⁸ Ο Μερακλής επισημαίνει πως «σε καμιάν άλλη περιοχή μελέτης δεν συγκεντρώθηκαν, αυθόρμητα, τόσο πολλοί φίλοι του αντικειμένου αυτού, ώστε καταρχήν να είναι δυνατό να συγχυθούν τα όρια ανάμεσα στην επιστημονική και τη μη επιστημονική δραστηριότητα». (Μερακλής, «Θέσεις για τη Λαογραφία», ό.π., σελ. 18).

⁶⁴⁹ Δεν είναι τυχαίο πως θεωρούσαν πως επιτελούσαν ύψιστο εθνικό χρέος. Ο Λ. Κορέλης προλογίζοντας το σημαντικό βιβλίο του Ε. Ζορμπά επισημαίνει πως «η συλλογή του λαογραφικού υλικού της Πατρίδας μας σήμερα που η αλματώδης ανάπτυξη του τεχνικού πολιτισμού και όλα τα άλλα γεγονότα της εποχής μας, μας απομακρύνουν από τη λαϊκή μας παράδοση, αποτελεί αξιόλογη εθνική προσφορά». (Λευτέρης Κορέλης, «Πρόλογος», στο Ευάγγελος Ζορμπάς, *Απ' τη ρουμελιώτικη ζωή. Ήθη κι έθιμα – ανέκδοτα – δημοτικά τραγούδια – παροιμίες – αινοίγματα*, ό.π., σελ. 8).

⁶⁵⁰ Άλλωστε και η ιδιαίτερη πατρίδα, μέσω ενός πολιτιστικού συλλόγου ή της κοινοτικής αρχής χρηματοδοτεί και αναλαμβάνει την έκδοση των βιβλίων των ερασιτεχνών λαογράφων, προκειμένου να συμμετέχουν και αυτοί σαν επίσημοι φορείς στην διάσωση της μνήμης της κοινότητας. Βλ. και Αυδίκος, «Λαογραφία, Λαογραφούντες και Επιτόπια Έρευνα: Προβλήματα και Προοπτικές», ό.π., σελ. 34.

χωριό⁶⁵¹, να αναδειξεί την ομορφιά του⁶⁵², να φανεί το έντονο συναίσθημα του⁶⁵³, να τονιστεί η διάσωση της συλλογικής μνήμης του χωριού⁶⁵⁴, αλλά και η μακραίωνη και “ένδοξη” ιστορική πορεία του⁶⁵⁵. Επομένως, είναι φανερό το στοιχείο της αυτοαναφορικότητας του συγγραφέα, που μας παραθέτει τα προσωπικά του βιώματα. Επίσης οι έρευνες αυτές χαρακτηρίζονται από έλλειψη συγκροτημένης επιστημονικής μεθόδου στην συλλογή και την καταγραφή του υλικού (λημματογραφική συγκέντρωση του υλικού), από έλλειψη τεκμηρίωσης⁶⁵⁶ και πολλές φορές, από έλλειψη της σύνδεσης του υλικού με τους ανθρώπους – φορείς της παράδοσης, λόγω της αποπλαισίωσης του⁶⁵⁷. Παρατηρείται επίσης κακή ταξινόμηση του υλικού, με θεματικές να αλληλοκαλύπτονται και ζητούμενα διαφορετικών επιστημών να αποτελούν ένα ενιαίο σώμα. Τέλος παρατηρείται μια έντονη αφηγηματική και ηθογραφική απόδοση των

---

⁶⁵¹ Χρ. Κίτσος, *Η ιστορία του χωριού μας. Άγιος Γεώργιος Φθ/δος*, Θεσσαλονίκη 1966. – Σωτηρόπουλος, *Λαογραφικά για το χωριό μου τον Ασβέστη*, ό.π. – Γεώργιος Ν. Καραβάς, *Το Κόμμα ο γενέθλιος τόπος μου*, Λαμία 2002. – Δημοσθένης Καλτσάς, *Πουγκάκια το χωριό μου*, Λαμία 2003. – Παντελής Μαντζαβίνος – Νίκη Οριγώνη-Μαντζαβίνου, *Το δικό μας Αχλάδι. Ιστορική, ανθρωπογεωγραφική, πολιτιστική και λαογραφική περιήγηση στο Αχλάδι Φθιώτιδας – πλάι στα όμορα χωριά*, Αθήνα 2015.

⁶⁵² Νικόλαος Κων. Παπανικολάου, *Τα Αργύρια. Ένα όμορφο χωριό της Δυτικής Φθιώτιδας*, Αθήνα 2005.

⁶⁵³ Δημήτρης Θ. Μαλκογιώργος, *Γη αγαπημένη...*, Αθήνα 2006. – Κατσάρας, *Γελάει στα βάθη μου η Ρούμελη. Η Ρούμελη μέσα από το Δημοτικό Τραγούδι, τη Γλώσσα, τα Έθιμα, την Ιστορία*, ό.π.

⁶⁵⁴ Αθανάσιος Δημ. Γκίκας, *Λουτρά Υπάτης (Ιστορία και στοργικές μνήμες)*, Υπάτη 2001. – Ευθυμίου, *Ξορκισμός στη λήθη. Σκόρπιες λαογραφικές σελίδες απ’ το χωριό μου Άγιο Γεώργιο Φθιώτιδας*, ό.π. – Ο ίδιος, *Άσβεστες μνήμες (Το χτες και το σήμερα σε απόσταση αναπνοής). Φωτογραφικό οδοιπορικό στο αγιοργίτικο παρελθόν*, ό.π.

⁶⁵⁵ Ρίζος, *Το Ροβολιάρι. Ένα αρχέγονο χωριό της Ρούμελης (ανατομία μίας κοινωνίας)*, ό.π. – Αναστάσιος Ι. Δαλιάνης, *Υάπολις – Βαλτέτσι – Καλαπόδι. Ιστορική αναδρομή 7.000 χρόνων μιας περιοχής της Ανατολικής Λοκρίδας*, Αθήνα 1998. – Βασίλειος Δ. Τσάμης, *Η πανάρχαια Ελλάδα και η ιστορία των Ράχων*, Αθήνα 2000.

⁶⁵⁶ Βέβαια υπάρχουν και ερευνητές που τεκμηριώνουν τα όσα γράφουν και μάλιστα για να αποφύγουν και υποκειμενικές θέσεις για τον ιδιαίτερο τόπο τους. Ο Ι. Μακρής στον πρόλογο της μελέτης για τον Σταυρό επισημαίνει: «Επειδή σε παρόμοιες περιπτώσεις μπορεί να κυριαρχήσει το υποκειμενικό στοιχείο και η αγάπη του ερευνητή για το αντικείμενο της έρευνάς του να τον εκτρέψει σε αθέλητες υπερεκτιμήσεις γεγονότων και καταστάσεων, θέτω υπόψη του αναγνώστη τις πηγές των πληροφοριών μου» (Μακρής, *Σταυρός (Μπεκή) Φθιώτιδας. Η ιστορία του*, ό.π., σελ. 6).

⁶⁵⁷ Βέβαια πολλοί σύγχρονοι λαογράφοι συγκλίνουν στο συμπέρασμα, πως οι ερασιτέχνες λαογράφοι θα έπρεπε να περιορίζονται αποκλειστικά στη συλλογή και τη δημοσίευση του υλικού τους και να παραλείπουν να το σχολιάσουν ή να συντάξουν βασιζόμενοι σε αυτό “επιστημονικές” εργασίες. Βλ. Μανόλης Γ. Σέργης, «Μνήμη Μανώλη Ιακ. Ψαρρά (1910-1997)», *Ναξιακά* 7 (2017), σελ. 119.

λαογραφικών φαινομένων. Οι ντόπιοι ερασιτέχνες συλλογείς κατηγορήθηκαν για πολλά, αλλά δεν μπορεί κανείς να αρνηθεί πως έχουν συλλέξει και αποθησαυρίσει σπουδαίο λαογραφικό υλικό, πράγμα πολύτιμο ειδικά από την στιγμή που οι σχετικές επιστημονικές αποστολές και έρευνες ήταν εξαιρετικά περιορισμένες⁶⁵⁸. Επίσης θα πρέπει να σημειώσουμε στα υπέρ των ερασιτεχνών ότι ήταν μέλη της κοινότητας που μελετούσαν και είχαν τη βιωματική γνώση του τόπου, με αποτέλεσμα να γνωρίζουν ποιοι είναι οι καλοί και πρόθυμοι πληροφορητές για το κάθε θέμα. Ειδικά οι δάσκαλοι εκπροσωπούσαν ένα είδος συμβολικού κεφαλαίου για τις αγράμματες τοπικές παραδοσιακές κοινωνίες, καθώς ήταν αποδεκτοί από όλα τα μέλη της κοινότητας και είχαν αναπτύξει σημαντικές διαπροσωπικές σχέσεις που διευκόλυναν τους συντοπίτες να εκφραστούν ελεύθερα⁶⁵⁹. Και ένα ακόμη θετικό, όπως επισημαίνει ο καθηγητής Λαογραφίας Μ.Γ. Σέργης, είναι πως «οι γενιές των καταγραφών του λαϊκού πολιτισμού που διήλθαν όλον τον 20ο αιώνα, είχαν την τύχη να παρατηρούν ζωντανό και λειτουργούντα τον λαϊκό πολιτισμό (εν όσω, δηλαδή, αυτός είχε οργανική σχέση με την κοινωνία/φορέα), αλλά και τον όποιο μετασχηματισμό του: τον συναπάντησαν, κυριολεκτικά, σε ιστορικές τομές και διάρκειες. Αυτό αποτελεί μέγα πλεονέκτημα των εργασιών τους, το ότι δηλαδή κατέγραψαν το τότε εθνογραφικό παρόν που πέρασε και πάει»⁶⁶⁰.

Έτσι, σημαντικές μελέτες εκπονήθηκαν και από τοπικούς ερευνητές. Δεν μηδενίζουμε το έργο τους για τον λαϊκό πολιτισμό της περιοχής. Άλλωστε, όπως είπαμε και πιο πάνω, πολλές εργασίες βραβεύτηκαν από την Ακαδημία Αθηνών, όπως η μελέτη του Γεώργιου Σκούρα για την χωρική ενδυμασία της Υπάτης, αλλά και οι συλλογές λαογραφικού υλικού του Ν. Αντωνόπουλου για τον Άγιο Γεώργιο Τυμφρηστού και της Χρυσούλας Μακρή για την Τιθορέα. Σημαντικές είναι, επίσης, οι

---

⁶⁵⁸ Ο Δ.Σ. Λουκάτος σημείωσε την συμβολή των ερασιτεχνών λαογράφων: «Άλλο στοιχείο συγκινητικής συνεργασίας είναι το πλήθος των ευσυνείδητων και ακούραστων επαρχικών λαογράφων, που από πολύ παλιά, και πολύ πριν από την εξόρμηση του 1909, είχαν σκύψει με στοργή και με παρατήρηση και συνεχίζουν να σκύβουν στα έργα και στις ημέρες των συγχωριανών και των συμπολιτών τους, και μας έδωσαν σε συλλογές και συγγραφές, που τύπωσαν με μόχθους και θυσίες, πολύτιμη ύλη για τη γενική επισκόπηση του πανελληνίου λαογραφικού θησαυρού». (Λουκάτος, *Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία*, ό.π., σελ. 16-17).

⁶⁵⁹ Κακάμπουρα, «Λαογραφικά αρχεία και εθνική ταυτότητα: Μια σχέση αλληλεπίδρασης», ό.π., σελ. 123-124.

⁶⁶⁰ Σέργης, «Μνήμη Μανώλη Ιακ. Ψαρρά (1910-1997)», ό.π., σελ. 118.

μελέτες, αρχικά, του Ξενοφώντα Αναγνωστόπουλου και του Σεραφείμ Τσιτσά και τα τελευταία χρόνια του Δημητρίου Νάτσιου, της Μαρίας Τζιβελέκη-Πολυμεροπούλου, του Κωνσταντίνου Μπαλωμένου και του Γ. Σταυρόπουλου. Σε όλες αυτές τις εργασίες υπάρχει σημαντική τεκμηρίωση των γραφομένων. Ο Νάτσιος μελετά περισσότερο τα ιστορικά της περιοχής, αλλά δημοσιεύει αρκετές φορές και θέματα λαογραφικού ενδιαφέροντος, με την πληρέστατη γνώση που έχει περί παντός τοπικού. Η Τζιβελέκη-Πολυμεροπούλου είναι μία ερευνήτρια που συνδυάζει την μελέτη της αγροτικής Φθιώτιδας και της αστικής Λαμίας και μάλιστα με πολύ γλαφυρό τρόπο. Ο Μπαλωμένος και ο Σταυρόπουλος αποτελούν μελετητές που αναδεικνύουν με εξαιρετικό τρόπο πολλές πτυχές του καθημερινού βίου της Λαμίας. Είναι, κατά τη γνώμη μας, αστικοί λαογράφοι και έχουν πολλά ακόμη να δώσουν. Όπως και πολλοί άλλοι ερευνητές, που αναφέρουμε στις προηγούμενες σελίδες. Όλοι αυτοί, λοιπόν, προσπαθούν να συνεισφέρουν στην έρευνα σημαντικά με ανιδιοτέλεια και με κυρίαρχο το συναίσθημα της αγάπης για την πατρίδα τους.

Εκτός από τους ερασιτέχνες λαογράφους και πολλοί φοιτητές συνεισέφεραν αποτελεσματικά γεμίζοντας τα αρχεία των Ελληνικών Πανεπιστημίων με πρωτογενές λαογραφικό υλικό. Η ανάθεση εργασιών σε φοιτητές από τους δασκάλους τους είχε και έχει ως στόχο τη συλλογή κάθε είδους μαρτυριών και άλλου υλικού για τον λαϊκό πολιτισμό των τόπων καταγωγής τους. Ακόμη στοχεύει στην άμεση επαφή των φοιτητών με τον λαϊκό πολιτισμό, την ευαισθητοποίησή τους και τη συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας της καταγραφής του στις ύστατες στιγμές της ύπαρξής του. Ταυτόχρονα οι φοιτητές ασκούνται στην επιτόπια έρευνα με την επιλογή και προσέγγιση των πιο ηλικιωμένων πληροφορητών και με τη χρήση ειδικά συντεταγμένου ερωτηματολογίου για τη συλλογή των μαρτυριών. Επίσης, γίνεται προσπάθεια να διακριθούν και να επισημανθούν τα στάδια της υποχώρησης του παραδοσιακού λαϊκού πολιτισμού μπροστά στα μεταπολεμικά οικονομικά και κοινωνικά δεδομένα. Τέλος ενθαρρύνεται πλέον και η μελέτη λαογραφικών ζητημάτων και φαινομένων των σύγχρονων αστικών κοινωνιών⁶⁶¹.

---

⁶⁶¹ Βλ. Βρέλλη-Ζάχου, *Η διδασκαλία και η έρευνα του ενδύματος στο πλαίσιο του λαϊκού πολιτισμού: Οι εργασίες των φοιτητών στο Λαογραφικό Αρχείο του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (Α.Α.Π.Ι. 1964-2014)*, ό.π., σελ. 26-27.

Πρόκειται για ένα υλικό με εκατοντάδες αδημοσίευτα χειρόγραφα. Σε ό,τι αφορά τη Φθιώτιδα συγκεντρώθηκαν μέχρι στιγμής 145 χειρόγραφα από το Λ.Μ.Α του Πανεπιστήμιου Αθηνών, 47 από το Λ.Α.Τ.Ι.Ε. του Πανεπιστήμιου Θράκης, 44 από το Λ.Φ. του Μέγα, 40 από το Κ.Ε.Ε.Λ.⁶⁶², 25 από το Λ.Α.Π.Ι. και 1 από την Παιδαγωγική Ακαδημία Λαμίας⁶⁶³. Πρόκειται για ένα υλικό χιλιάδων σελίδων, που συνοδεύεται από φωτογραφίες, σχέδια, έγγραφα, φωτοτυπίες, ηχητικές καταγραφές και καταγραφές βίντεο.

Αυτό το υλικό έχει επίσης δεχθεί κριτική, αλλά και την σχετική υποστήριξη από την επίσημη Λαογραφία. Το γεγονός, πως οι συλλογές προέρχονται από φοιτητές μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως απουσιάζει σίγουρα η επιστημονική πείρα, η πρακτική εμπειρία και η γνώση των ερευνητών. Η απειρία αυτή μπορεί να οδηγήσει στην ελλιπή άντληση πληροφοριών με τους συλλογείς να αρκούνται σε δειγματοληπτική παράθεση ειδήσεων χωρίς να εξαντλούν κάθε θέμα. Πολλές φορές μάλιστα μπορεί οι άπειροι συλλογείς να προχωρήσουν σε αντιγραφές από ήδη δημοσιευμένο υλικό για να διαφύγουν τον κόπο της επιτόπιας έρευνας. Ο καθηγητής, άλλωστε είναι αδύνατο να διασταυρώσει τέτοιες αντιγραφές μιας και οι εργασίες είναι πολλές και από όλο τον ελλαδικό χώρο. Έτσι είναι αδύνατο να γνωρίζει το σύνολο της τοπικής λαογραφικής βιβλιογραφίας κάθε περιοχής. Αυτό το έργο πρέπει να αναλάβουν οι ερευνητές κάθε τόπου. Θα πρέπει, άλλωστε, να το κάνουν προκειμένου να χρησιμοποιήσουν το υλικό των αδημοσίεωτων χειρογράφων. Επιβάλλεται, λοιπόν, σε κάθε περίπτωση να διαπιστώνεται και να εξακριβώνεται η αξιοπιστία τους⁶⁶⁴. Επίσης και στα χειρόγραφα παρατηρούνται δύο κυρίαρχα ιδεολογήματα, που είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με τις πρακτικές που ακολουθούσε η προπολεμική, πρωτο-επιστημονική Λαογραφία, με τους κατά τόπους ανειδίκευτους, ερασιτέχνες, πρακτικούς λαογράφους, αυτό της ‘‘αρχαιότητας’’ και αυτό της ‘‘τοπικής μοναδικότητας’’. Το πρώτο υποστηρίζει την αδιάσπαστη συνέχεια του καταγραφόμενου υλικού από την αρχαιότητα ως σήμερα, μέσα από την εύρεση των πολιτισμικών επιβιωμάτων, που επιτυγχάνονταν με την

---

⁶⁶² Τα χειρόγραφα του Κ.Ε.Ε.Λ. δεν είναι μόνο φοιτητών, αλλά και ερασιτεχνών λαογράφων.

⁶⁶³ Σίγουρα υπάρχουν και άλλες εργασίες, αλλά εξαιτίας του ότι δεν έχουν αρχειοθετηθεί, δεν κατορθώσαμε να βρούμε άλλες.

⁶⁶⁴ Βλ. ανάλογες παρατηρήσεις, Βαρβούνης, «Πανεπιστημιακά λαογραφικά αρχεία: Συγκρότηση, περιεχόμενο και αξιολόγηση», ό.π., σελ. 116-120. – Ο ίδιος, «Πρωτογενείς πηγές για την έρευνα του λαϊκού πολιτισμού των Σερρών και της περιοχής τους», ό.π., σελ. 383-384.

αντιμετώπιση των λαογραφικών φαινομένων ως στατικών και αναλλοίωτων και το δεύτερο πως τα καταγραφόμενα επιχωριάζουν εκεί και μόνο, στον τόπο της συλλογής⁶⁶⁵.

Όμως, το υλικό που παρέχουν τα λαογραφικά αρχεία είναι πολύτιμο. Η λαογραφία δεν το απορρίπτει συλλήβδην, πιστή στις αρχές της για την αξία των παλιότερων λαογραφικών έργων, αλλά το χρησιμοποιεί αποδίδοντάς του την αξία που του αρμόζει, αφού πρώτα το κρίνει και το αξιολογήσει. Άλλωστε το υλικό αυτό συγκεντρώθηκε για να συμβάλει στο επίπονο και δυσχερές έργο της καταγραφής των εκδηλώσεων του λαϊκού πολιτισμού σε όλο το εύρος τους και πράγματι πολλές φορές αποτέλεσε πρωτογενή καταγραφή και όχι αντιγραφή υλικού από άλλη πηγή. Η Μ. Βρέλλη-Ζάχου σημειώνει για ανάλογες συλλογές: *«Στα χειρόγραφα οι σπουδαστές κατέγραψαν (...) προσωπικά τους βιώματα και ακούσματα, καθώς και μνήμες των ηλικιωμένων συγχωριανών-πληροφορητών τους (...) Δεν συμβουλευτήκαν δημοσιευμένη βιβλιογραφία ή άλλο αρχειακό υλικό, δεν διασταύρωσαν ούτε εξακρίβωσαν με άλλους τρόπους τις λαογραφικές ειδήσεις που προσκόμισαν, ούτε προχώρησαν σε ερμηνείες, σχόλια και γενικευμένα συμπεράσματα. Ο σπουδαστικός σκοπός τους ήταν μόνο η διάσωση του λαογραφικού υλικού, το οποίο φρόντισαν (...) να καταγράψουν, όπως τους ‘παραδόθηκε’, στο τοπικό ιδίωμα (...) Η ανάμειξη των πληροφοριών με στοιχεία από άλλες πηγές δεν διακινδυνεύτηκε στο ελάχιστο. Το τελευταίο βέβαια θα προϋπόθετε καλή επιστημονική εμπειρία, που οι σπουδαστές δεν είχαν προλάβει να αποκτήσουν στον περιορισμένο (...) χρόνο της λαογραφικής τους εκπαίδευσης. Έχοντας επίγνωση αυτής της αδυναμίας τους, την ανέδειξαν τελικά σε αρετή. Πρόσφεραν ανόθευτες μαρτυρίες που αφενός εμπλουτίζουν τη λαογραφική γνώση και αφετέρου χρησιμεύουν για περαιτέρω συγκρίσεις, εξακριβώσεις, επιβεβαιώσεις, διασταυρώσεις και συμπληρώσεις»⁶⁶⁶. Κι αν κάποιος πει, πως όλες αυτές οι συλλογές αλληλοκαλύπτονται και αυτό μειώνει την αξία τους, η Βρέλλη-Ζάχου έδωσε την απάντηση της επίσημης Λαογραφίας στην τελευταία πρόταση του χωρίου που παραθέσαμε⁶⁶⁷. Τα λαογραφικά αρχεία αποτελούν*

---

⁶⁶⁵ Βαρβούνης, «Πανεπιστημιακά λαογραφικά αρχεία: Συγκρότηση, περιεχόμενο και αξιολόγηση», ό.π., σελ. 122-123.

⁶⁶⁶ Βρέλλη-Ζάχου, *Χειρόγραφα Λαογραφίας από Σπουδαστές της Ζωσιμαίας Παιδαγωγικής Ακαδημίας Ιωαννίνων (1966-1967)*. Αρχείο Καθηγ. Δημητρίου Σ. Λουκάτου, ό.π., σελ. 9-10.

⁶⁶⁷ Για την αντίστοιχη περίπτωση της Σάμου ο Μ.Γ. Βαρβούνης σημειώνει: *«η αυτονόητη, τοπική ή και χρονική επικάλυψη πολλών από τις συλλογές αυτές δεν μειώνει την αξία τους, αφού τη Λαογραφία*

πραγματική τράπεζα λαογραφικού υλικού, που μπορεί να βοηθήσει στην πρόοδο της επιστήμης της Λαογραφίας. Χρειάζονται συστηματική φροντίδα και αποτίμηση⁶⁶⁸.

Προς αυτή την κατεύθυνση η επιστημονική Λαογραφία, όλα αυτά τα χρόνια για να συγκεντρωθεί και για να ταξινομηθεί σωστά το υλικό, αποστέλλει αναλυτικά ερωτηματολόγια – οδηγούς⁶⁶⁹, που σίγουρα βοήθησαν τους τοπικούς συλλογείς που είχαν άμεση επαφή με την επιστημονική Λαογραφία, δηλαδή πολλούς δασκάλους και φοιτητές⁶⁷⁰. Βέβαια, σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει να γίνεται διασταύρωση των πληροφοριών και επαλήθευση τους. Αυτό μπορεί να γίνει μέσω της επιτόπιας έρευνας του λαογράφου, που μπορεί να αποσαφηνίσει ποια από τα γραφόμενα είτε στη δημοσιευμένη είτε στην αδημοσίευτη τοπική λαογραφική έρευνα αξίζουν για να χρησιμοποιηθούν σε μια ολιστική προσέγγιση θεμάτων του λαϊκού πολιτισμού της Φθιώτιδας.

Τα τελευταία χρόνια, όπως επισημαίνει η Β. Χρυσανθοπούλου σε εργασία της για τα χειρόγραφα του Λ.Μ.Α. -οι επισημάνσεις ταιριάζουν για τα χειρόγραφα όλων των

ενδιαφέρει η πιστοποίηση, μέσα από επάλληλες μαρτυρίες, των λαογραφικών φαινομένων, που αποτελεί και τρόπο διασταύρωσης του υλικού και προσφέρει τη δυνατότητα μελέτης μορφών και εξελίξεων (ή μη εξελίξεων) σε ένα συγκεκριμένο τόπο. (Βαρβούνης, «Η λαογραφική έρευνα στη Σάμο και οι προοπτικές της (19ος-20ός αι.)», ό.π., σελ. 343-344).

⁶⁶⁸ Ο καθηγητής Μ.Γ. Μερακλής έχει επισημάνει τα θετικά και τα αρνητικά τέτοιων συλλογών. Αλλά έχει υπεραμυνθεί της χρησιμοποίησης και ανάλυσης τους. Μάλιστα τα χαρακτηρίζει “εγχειρίδια τελετουργίας” για τις εξαιρετικές τελετουργικές πρακτικές που τα χειρόγραφα παραθέτουν. Και επισημαίνει πως η τελετουργική διάσταση των φαινομένων είναι η πιο ορατή και εμφανής διάστασή τους. Βλ. σχετικά, Μ.Γ. Μερακλής, «Λαογραφικές εργασίες φοιτητών για τη Β. Ελλάδα: Ορισμένα γνωρίσματά τους», στου ίδιου, *Θέματα Λαογραφίας*, Αθήνα 1999, σελ. 91-107.

⁶⁶⁹ Γεώργιος Α. Μέγας, «Ζητήματα Ελληνικής Λαογραφίας», *Επετηρίς Λαογραφικού Αρχείου* 1 (1939), σελ. 99-149, *Επετηρίς Λαογραφικού Αρχείου* 2 (1940), σελ. 118-205, *Επετηρίς Λαογραφικού Αρχείου* 3 (1941-1942), σελ. 77-195, *Επετηρίς Λαογραφικού Αρχείου* 4 (1943-1944), σελ. 86-144, *Επετηρίς Λαογραφικού Αρχείου* 5 (1945-1949), σελ. 3-100. – Γεωργ. Κ. Σπυριδάκης, «Οδηγία προς συλλογήν λαογραφικής ύλης», *Επετηρίς Λαογραφικού Αρχείου* 13-14 (1960-1961), σελ. 73-147. – Δ.Α. Πετρόπουλος, *Οδηγίες για τη συλλογή λαογραφικού υλικού*, Θεσσαλονίκη 1963.

⁶⁷⁰ Ο Μέγας είχε διαπιστώσει έγκαιρα το πρόβλημα. Έλεγε πως «οι πλείστοι των συλλογέων, και όταν τύχη να γνωρίζουν τας οδούς της λαογραφικής ερεύνης, έχουν όμως ελλιπή γνώσιν της ευρύτητος του λαογραφικού έργου και εκ τούτου περιορίζονται εις εξωτερικήν και επιπόλαιαν παρατήρησιν των φαινομένων του βίου του λαού». (Βλ. Αυδίκος, «Λαογραφία, Λαογραφούντες και Επιτόπια Έρευνα: Προβλήματα και Προοπτικές», ό.π., σελ. 33).

πανεπιστημιακών αρχείων- οι εργασίες των φοιτητών διαφέρουν σημαντικά από τις προηγούμενες. Παρατηρούνται σημαντικές διαφορές στα θέματα και την μεθοδολογία της έρευνας, καθώς και στη δομή και στην εμφάνιση των χειρογράφων. Αυτές οι αλλαγές αντικατοπτρίζουν το νέο κοινωνικό, οικονομικό και πολιτισμικό τοπίο της ελληνικής κοινωνίας, το οποίο έχει επηρεαστεί σημαντικά από την τεχνολογία, την αστικοποίηση, την παγκοσμιοποίηση και τη σοβαρή οικονομική κρίση. Οι συνθήκες αυτές δυσχεραίνουν τις ερευνητικές συνθήκες με αποτέλεσμα να έχουμε μικρότερες και λιγότερες εργασίες, καθώς λιγότεροι φοιτητές προθυμοποιούνται⁶⁷¹.

Ως προς τις θεματικές, όμως, έχει σημειωθεί τεράστια αλλαγή, καθώς αυξάνονται συνεχώς οι εργασίες για τον αστικό χώρο, ενώ και σε μαθήματα τα οποία πραγματεύονται παραδοσιακές θεματικές της Λαογραφίας, όπως η Φιλολογική Λαογραφία, οι φοιτητές ασχολούνται με νέα λαογραφικά φαινόμενα ή και με παλιά, αλλά με σύγχρονη προσέγγιση, όπως η σημασία της προφορικής επικοινωνίας στα σημερινά κοινωνικά μέσα, η ψηφιακή επικοινωνία, η έρευνα για τους αστικούς θρύλους, το κουτσομπολιό κλπ. Αυτό είναι φυσικό, καθώς οι φοιτητές ενδιαφέρονται περισσότερο να διεξάγουν επιτόπια έρευνα για θέματα της καθημερινότητάς τους. Οι νέες θεματικές είναι ανεξάντλητες και δείχνουν την αναμενόμενη εξέλιξη στην ιστορία των χειρογράφων των φοιτητών της Λαογραφίας στα Ελληνικά Πανεπιστήμια⁶⁷².

Ταυτόχρονα, ως προς τη μέθοδο, εκτός των γνωστών ερωτηματολογίων, πλέον οι καθηγητές προσφέρουν φροντιστηριακά μαθήματα, με στόχο να προετοιμαστούν κατάλληλα οι φοιτητές για τις επιτόπιες έρευνές τους. Τα χειρόγραφα των φοιτητών δεν αποτελούν πλέον μια απλή ξερή καταγραφή των απαντήσεων των συνομιλητών σε ερωτήσεις αποκλειστικά κατευθυνόμενες από τα ερωτηματολόγια. Αντίθετα, οι φοιτητές τείνουν να χρησιμοποιούν, κατά την επιτόπια έρευνα, και άλλα ερευνητικά εργαλεία, όπως τα ερευνητικά ημερολόγια (αναστοχαστικά). Επίσης, οι συνομιλίες μεταξύ ερευνητή και πληροφορητή πολλές φορές γίνονται σε ψηφιακό περιβάλλον (π.χ. Skype). Τέλος τα χειρόγραφα πλέον γράφονται σε ηλεκτρονικούς υπολογιστές και συνοδεύονται από CD με ηχητικά αρχεία και βίντεο πρωτογενών δεδομένων. Επομένως, κατά την Χρυσανθοπούλου, τα σύγχρονα χειρόγραφα διατηρούν την

---

⁶⁷¹ Chryssanthopoulou, "Students' Collections of Ethnographic Material in the Folklore Museum and Archives of the University of Athens: Continuity and Change in Folklore Theory and Methodology", ό.π., p. 450.

⁶⁷² Ό.π., p. 452-454.

παραδοσιακή προσέγγιση της διάσωσης του υλικού, μιας και σε παράρτημα παρατίθενται όλα όσα καταγράφηκαν, αλλά με διαφορετική έννοια: οι φοιτητές καταγράφουν ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών και πολιτισμικών φαινομένων, που απεικονίζουν την καθημερινή ζωή σήμερα, καθώς και τις αναμνήσεις των πληροφορητών από τις εμπειρίες τους. Τα νέα χειρόγραφα μπορούν να λειτουργήσουν ως “τόποι μνήμης” για διάφορες κοινότητες ή και άτομα. Όλες οι παραπάνω διαπιστώσεις αποδεικνύουν, πως μαζί με τις επιστημονικές εξελίξεις στην λαογραφική επιστήμη, έτσι και οι εργασίες των φοιτητών της Λαογραφίας έχουν σημαντικά μεταβληθεί, και σε τίποτα δεν θυμίζουν τις εργασίες περασμένων χρόνων, που δέχτηκαν σημαντική κριτική⁶⁷³.

Σε όλες αυτές τις προσπάθειες έρχονται να προστεθούν τελευταία, και άλλες, ερευνητών προερχόμενων από κοινωνικές επιστήμες, όπως η Λαογραφία, η Ανθρωπολογία, η Κοινωνιολογία, οι Πολιτισμικές Σπουδές, όπου αξιοποιώντας τις μεθόδους των σύγχρονων κοινωνικών επιστημών (επιτόπια εθνογραφική έρευνα/ αρχαιακή έρευνα κλπ.) στις πτυχιακές, διπλωματικές και διδακτορικές εργασίες τους, καθώς και σε άλλα δημοσιεύματα τους, καταφέρνουν να φέρουν στο φως ανεξερεύνητα και πρωτοπόρα θέματα, να ανοίξουν το δρόμο για μια διαφορετική αξιοποίηση του αποθησαυρισμένου υλικού και να δώσουν ελπίδες για μια διεπιστημονική προσέγγιση του λαϊκού πολιτισμού της Φθιώτιδας στο εξής.

Ευελπιστώ πως με αυτή την εργασία γίνεται μια πρώτη αποτύπωση της λαογραφικής έρευνας της Φθιώτιδας, εντός του ευρύτερου πλαισίου της Στερεάς Ελλάδας. Με κύρια χαρακτηριστικά, την ερασιτεχνική ενασχόληση τοπικών λογίων και την έλλειψη οργανωμένης επιστημονικής ενασχόλησης θα προχωρήσουμε σε κάποιες αναγκαίες, κατά τη γνώμη μου, προτάσεις που θα συνεισφέρουν έτσι ώστε η λαογραφική έρευνα της Φθιώτιδας να περάσει σε ένα άλλο στάδιο που θα εναρμονίζεται με την θεωρία και τη μέθοδο της σύγχρονης λαογραφικής επιστήμης, αλλά και των όμορων επιστημών της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, της Κοινωνιολογίας, της Ιστορίας και των Πολιτισμικών Σπουδών εν γένει⁶⁷⁴.

---

⁶⁷³ Ο.π., p. 455-456.

⁶⁷⁴ Όπως επισημαίνουν οι Βαρβούνης και Κούζας, «η σύγχρονη Λαογραφία έχει ως βασικά χαρακτηριστικά: την υιοθέτηση της ιστορικο-κοινωνικής μεθόδου, την απόρριψη του λημματογραφικού

Για μελλοντικές λαογραφικές έρευνες προτείνονται τα εξής:

- Η έρευνα του λαϊκού πολιτισμού της Φθιώτιδας, στο εξής, θα πρέπει να βασίζεται σε διεπιστημονικές προσεγγίσεις⁶⁷⁵.
- Η επιτόπια έρευνα πρέπει σαφώς να είναι πιο οργανωμένη να είναι εναρμονισμένη με τις σύγχρονες θεωρητικές και μεθοδολογικές θέσεις των κοινωνικών επιστημών⁶⁷⁶. Προτού οι ερευνητές πάνε στο πεδίο θα πρέπει να γνωρίζουν τη σχετική δημοσιευμένη βιβλιογραφία αλλά και τα αδημοσίευτα χειρόγραφα. Έτσι θα έχουν μια γνώση του θέματος και θα είναι πιο εύκολο να ερευνήσουν στο πεδίο.

μοντέλου ανάλυσης των θεμάτων, την ολιστική σύλληψη και προσέγγιση των θεμάτων, με μια διαρκή συνομιλία με την Κοινωνική και Πολιτισμική Ανθρωπολογία, την Κοινωνιολογία και την Ιστορία, την απουσία εθνοκεντρικής οπτικής και την στροφή προς σύγχρονα θέματα και προς τον αστικό χώρο» (Βαρβούνης – Κούζας, *Εισαγωγή στην Αστική Λαογραφία. Θεωρητικές προσεγγίσεις/ Μεθοδολογία/Θεματικές*, ό.π., σελ. 127-128). Για μια συνοπτική παρουσίαση της σύγχρονης λαογραφικής έρευνας, βλ. Μ.Γ. Βαρβούνης, «Οι Σύγχρονες Λαογραφικές Σπουδές στην Ελλάδα (τέλη 20ού – 21ος αι.)» *Kathedra of Byzantine and Modern Greek Studies* 6 (2020), σελ. 97-110. Και για μια παράλληλη παρουσίαση της πορείας της Λαογραφίας και της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας από την δεκαετία του 1980 και εξής, βλ. Jutta Lauth Bacas – Vassiliki Chrysanthopoulou, “The Ethnological Sciences in Greece Since the Late 1980s: The View from Folklore and Social Anthropology”, *Ethnologia Balkanica* 17 (2014), p. 105-162.

⁶⁷⁵ Από την εξαιρετικά πλούσια βιβλιογραφία ξεχωρίζουμε δύο σημαντικούς πρόσφατους τόμους με θέμα τον διάλογο μεταξύ Λαογραφίας και Ανθρωπολογίας. Βλ. Νιτσιάκος – Ποτηρόπουλος (επιμ.), *Λαογραφία και Ανθρωπολογία. Μια συμβολή στον διάλογο*, ό.π. – Μ.Γ. Βαρβούνης (επιμ.), *Ο Σύγχρονος Λαϊκός Πολιτισμός μεταξύ Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας (Πρακτικά Επιστημονικής Ημερίδας Αφιερωμένης στον Ομότιμο Καθηγητή Μηνά Αλ. Αλεξιάδη)*, Κομοτηνή 2020.

⁶⁷⁶ Προς τούτο, εκτός από τα παρωχημένα ερωτηματολόγια, πολλοί επιστήμονες αποτυπώνουν τις εμπειρίες τους από την έρευνα στο πεδίο, προκειμένου οι ερευνητές να αποφεύγουν λάθη και τα αποτελέσματα να είναι ποιοτικά. Βλ. Δημήτριος Ελ. Ράπτης, «Ο Σχεδιασμός μιας επιτόπιας Λαογραφικής Έρευνας. Τα πρακτικά της προβλήματα», *Διαβάζω* 245 (1990), σελ. 64-66. – Βαρβούνης, *Συμβολή στη μεθοδολογία της επιτόπιας λαογραφικής έρευνας*, ό.π. – Ο ίδιος, «Προβλήματα καταγραφής και συλλογής λαογραφικού υλικού», *στον ίδιο, Μικρά Λαογραφικά*, Αθήνα 2000, σελ. 95-105. – Αυδίκος, «Επιτόπια έρευνα και τοπικές εξουσίες», ό.π., σελ. 122-127. – Λυδάκη, «Η λαογραφική έρευνα: μέθοδοι και τεχνικές», ό.π., σελ. 583-606. – Άννα Παπαμιχαήλ-Κουτρούμπα, «Διδασκαλία της Λαογραφίας και επιτόπια έρευνα», *Λαογραφία* 42 (2010-2012), σελ. 731-760. – Ελευθέριος Π. Αλεξιάκης, «Από τη συλλογή λαογραφικού υλικού στην εξειδικευμένη εθνογραφική έρευνα διάρκειας. Εμπειρίες και προβλήματα», *στον ίδιο, Λαογραφία ή Ανθρωπολογία οίκοι; Ζητήματα μεθόδου και θεωρίας*, Αθήνα 2015, σελ. 149-168.

- Μεθοδολογικά και εκτός από την επιτόπια εθνογραφική έρευνα, μπορούν να αξιοποιηθούν και άλλου είδους «εθνογραφίες», όπως η αρχειακή εθνογραφία⁶⁷⁷ που προσπαθεί να ανακαλύψει συμφραζόμενα πίσω από τα αρχειακά τεκμήρια⁶⁷⁸ και η ψηφιακή ή διαδικτυακή εθνογραφία που ανακαλύπτει πολιτισμικά φαινόμενα που γεννιούνται ή μεταφέρονται σε περιβάλλον ψηφιακό, όπως του διαδικτύου⁶⁷⁹.
- Θεματολογικά θα πρέπει να καλυφθούν τα κενά που υπάρχουν. Οι ερευνητές θα πρέπει να μελετήσουν διεξοδικά τον αστικό χώρο και τον υλικό βίο. Μάλιστα είναι προτιμότερο οι τοπικοί λαογράφοι να εξειδικευτούν σε συγκεκριμένα θέματα.
- Επίσης οι έρευνες δεν πρέπει να εστιάζουν μόνο στο παρελθόν, αλλά και στο παρόν. Στη συγγραφή των εργασιών θα πρέπει να αποφεύγονται οι αχρονικές αναφορές, η αρχαιολατρεία, αλλά και η πατριδολατρεία.
- Η μελέτη των κοινοτήτων πρέπει να γίνεται ολιστικά, ως ένα ενιαίο σύνολο ενταγμένο σε συγκεκριμένο κοινωνικό περιβάλλον⁶⁸⁰.

⁶⁷⁷ Βλ. Δαλκαβούκης, *Γράφοντας ανάμεσα. Εθνογραφικές δοκιμές με αφορμή το Ζαγορί*, ό.π., σελ. 27-34. - Καπανιάρης, *Αρχειακή Εθνογραφία και Αναγνώσεις σε Ψηφιακό Περιβάλλον: "Συνομιλώντας" με τα Αρχεία των Πηλιορειτών Εν Αιγύπτω*, ό.π. - Βασίλης Δαλκαβούκης, «Λαογραφία και Κοινωνική Ανθρωπολογία: ορισμένες σκέψεις για μια σύγκλιση στο επίπεδο της μεθόδου», στο Μ.Γ. Βαρβούνης (επιμ.), *Ο Σύγχρονος Λαϊκός Πολιτισμός μεταξύ Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας (Πρακτικά Επιστημονικής Ημερίδας Αφιερωμένης στον Ομότιμο Καθηγητή Μηνά Αλ. Αλεξιάδη)*, Κομοτηνή 2020, σελ. 41-42.

⁶⁷⁸ Η Μ. Παπαχριστοφόρου σημειώνει σχετικά πως «είναι σημαντικό η αρχειακή έρευνα των "πηγών" της ελληνικής (αλλά όχι μόνο) λαογραφίας να αποτελεί και εθνογραφική "μετά"-έρευνα, λειτουργώντας συμπληρωματικά με τη έρευνα πεδίου: ο ερευνητής καλείται ουσιαστικά να συνομιλήσει με την ίδια τη λογική του χειρογράφου και να ανασυνθέσει, ακόμη και να μαντέψει, ανάμεσα στις γραμμές των καταγεγραμμένων "ειδήσεων" από τα συμφραζόμενα της έρευνας/συλλογής που δεν έχουν καταγραφεί έως το κυρίαρχο θεωρητικό – ιδεολογικό πλαίσιο της εποχής της καταγραφής, την ίδια τη μεθοδολογική προσέγγιση του συλλογέα, ακόμη και την προσωπικότητά του». (Μαριλένα Παπαχριστοφόρου, «Από τη συλλογή λαογραφικής ύλης στην επιτόπια έρευνα: Μια κριτική αναδρομή στην ιστορία της Ελληνικής Λαογραφίας», στο Βασίλης Νιτσιάκος – Παρασκευάς Ποτηρόπουλος (επιμ.), *Λαογραφία και Ανθρωπολογία. Μια συμβολή στον διάλογο*, ό.π., σελ. 102-103).

⁶⁷⁹ Βλ. Μαρία Γκασούκα – Ξανθίπη Φουλίδη, *Όψεις εθνογραφικής έρευνας στις λαογραφικές σπουδές. Φεμινιστική εθνογραφία - Διαδικτυακή εθνογραφία*, Αθήνα 2017, σελ. 115-206.

⁶⁸⁰ Βλ. ενδεικτικά, Νιτσιάκος, «Κοινότητα», ό.π., σελ. 49-82.

- Σε ό,τι αφορά το αξιόπιστο αδημοσίευτο λαογραφικό υλικό πρέπει να γίνει προσπάθεια έκδοσής τους για να γίνει ευρύτερα γνωστό⁶⁸¹. Για παράδειγμα θα πρέπει να δημοσιευτεί με σχετική επιστημονική επιμέλεια η συλλογή του λαογραφικού υλικού της Α. Παπαμιχαήλ-Κουτρούμπα.
- Επιβάλλεται να συνεχιστεί η συλλογή πρωτογενούς υλικού με σκοπό να καλυφθούν τα τοπικά και θεματολογικά κενά που διαπιστώνονται και να αποτυπωθεί η κατάσταση, ξανά, για να υπάρχει η βάση για διαχρονικές μελέτες και σύγχρονες τοποθετήσεις.
- Θα πρέπει να οργανωθεί το ήδη υπάρχον υλικό, περαιτέρω, με ενιαία ταξινόμηση και κωδικοποίηση⁶⁸². Έναν “οδικό χάρτη” για τη Λαογραφία της Φθιώτιδας, ευελπιστούμε, πως θα αποτελέσει και η παρούσα εργασία.
- Ταυτόχρονα απαιτείται να γίνει μια προσπάθεια ηλεκτρονικής οργάνωσης και καταγραφής αλλά και ψηφιοποίησης του υλικού, κατά τα πρότυπα του αδημοσίευτου υλικού που ανήκει στο Σπουδαστήριο Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών⁶⁸³. Έτσι οι κατάλογοι και τα περιεχόμενα των χειρογράφων αυτών θα μπορούν να βρίσκονται στο διαδίκτυο και να εντοπίζεται εύκολα το υπάρχον υλικό από κάθε τόπο, προς διευκόλυνση τοπικών ή συνθετικών λαογραφικών μελετών και μονογραφιών. Ήδη στη παρούσα εργασία παρουσιάζονται σε έντυπη μορφή τα αδημοσίευτα χειρόγραφα της Φθιώτιδας. Η ψηφιοποίηση είναι το επόμενο βήμα⁶⁸⁴.
- Στις μελλοντικές έρευνες, όπου θα συμμετέχουν και συγγενείς επιστήμες της Λαογραφίας, θα πρέπει να συνυπολογίζεται κριτικά και το αποθησαυρισμένο υλικό των λαογράφων⁶⁸⁵.

⁶⁸¹ Μια πρώτη προσπάθεια γνωστοποίησης αυτού του υλικού γίνεται μέσα από την παρούσα διπλωματική εργασία.

⁶⁸² Παπαμιχαήλ-Κουτρούμπα, «Κωδικοποίηση λαογραφικής ύλης κατά θέμα: Γεωγραφική χώρα, χρόνο και συλλογείς», ό.π.

⁶⁸³ https://pergamon.lib.uoa.gr/uoal/frontend/el/browse/col_folkbooks?p.tpl=list

[Ανάκτηση: 30/10/2020]

⁶⁸⁴ Βλ. Βαρβούνης, «Προβλήματα καταγραφής και συλλογής πρωτογενούς λαογραφικού υλικού», ό.π., σελ. 105. – Ο ίδιος, «Πανεπιστημιακά λαογραφικά αρχεία: Συγκρότηση, περιεχόμενο και αξιολόγηση», ό.π., σελ. 115.

⁶⁸⁵ Γενικώς η Ανθρωπολογία ασκεί δριμεία κριτική στο υλικό αυτό και δεν το χρησιμοποιεί. Ωστόσο ορισμένοι ανθρωπολόγοι, όπως ο Μ. Herzfeld, η Ε. Τουνταςάκη και η Φ. Τσιμπιρίδου, που προτρέπουν

- Θα πρέπει ο λαϊκός πολιτισμός της Φθιώτιδας να κεντρίσει το ενδιαφέρον σημαντικών επιστημόνων. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την ίδρυση λαογραφικών ομίλων και φορέων, που θα διεξάγουν συνέδρια Λαογραφίας και θα δημιουργήσουν αντίστοιχα περιοδικά. Οι όμιλοι θα πρέπει να συμβουλευονται επιστημονική επιτροπή από πανεπιστημιακούς λαογράφους⁶⁸⁶.
- Προς την ίδια κατεύθυνση μπορούν να βοηθήσουν με τις δράσεις τους οι πολιτιστικοί σύλλογοι. Είναι άλλωστε οι φορείς που σύμφωνα και με τον Μ.Γ. Μερακλή προσπάθησαν να μεταφέρουν τον λαϊκό πολιτισμό στα αστικά κέντρα⁶⁸⁷. Σεβόμενοι την παράδοση και δημιουργώντας καινούργια πράγματα, μπορούν να

τους συναδέλφους τους να ρίξουν το βλέμμα τους και στο υλικό που έχουν συγκεντρώσει οι λαογράφοι. Ο Μ. Herzfeld τονίζει πως «είναι της μόδας, μεταξύ των ανθρωπολόγων και άλλων μελετητών που εργάστηκαν στην Ελλάδα, να περιφρονούν τις τοπικές επιστημονικές λαογραφικές σπουδές, με το επιχείρημα πως ήταν προσαρμοσμένες σε στενά ιδεολογικά ενδιαφέροντα. (...) ακριβώς τέτοια κίνητρα είναι που κάνουν ενδιαφέρουσα την ιστορία της λαογραφίας και ότι πράγματι -καθώς η λαογραφία βοήθησε στην κυριολεξία να οριστεί ο εθνικός πολιτισμός, κάθε μελετητής της ελληνικής κοινωνίας πρέπει να τη λάβει υπόψη του. Η ανάπτυξη της ντόπιας λαογραφικής επιστήμης δεν ήταν ένα αλαζονικό μίγμα κωνικής πλαστογραφίας και πολιτικού ομοιομορφισμού (...) ήταν μια επίμονη, οδυνηρή συχνά προσπάθεια να δοθεί τάξη στο χάος από ένα λαό, η εθνική ταυτότητα του οποίου απειλήθηκε συχνά». (Michael Herzfeld, *Πάλι δικά μας. Λαογραφία, Ιδεολογία και η Διαμόρφωση της Σύγχρονης Ελλάδας*, Μαρίνος Σαρηγιάννης (μτφ.), Αθήνα 2002, σελ. 245). Αλλά και η Ε. Τουνταςάκη επισημαίνει πως «από την σκοπιά της ανθρωπολογίας, τα τελευταία χρόνια καθίσταται ολοένα και πιο φανερό ότι οι ερευνητές δεν δικαιούνται πλέον να παραβλέπουν το γεγονός ότι οι λαογράφοι, παρά την όποια προσήλωσή τους στην ιστορικο-φιλολογική προσέγγιση, αποδείχθηκαν πάντως εξαιρετικοί συλλογείς. Στην κοινή προσπάθεια τους να τεκμηριώσουν τη μοναδικότητα και τη συνέχεια του εθνικού πολιτισμού, τόσο ακαδημαϊκοί όσο και οι ερασιτέχνες λαογράφοι αρχίζοντας από τα τέλη του 19ου αιώνα, συγκέντρωσαν έναν τεράστιο όγκο εμπειρικού υλικού, το οποίο, έστω και αν καταγράφηκε με μοναδικά κριτήρια τη λημματική ταξινόμηση και τη διαχρονική σύγκριση, παραμένει εξαιρετικά πλούσιο, ενώ για ορισμένα θέματα αποτελεί και τη μοναδική πλέον πηγή που διαθέτουμε». (Τουνταςάκη, «Ανθρωπολογία και Λαογραφία: από την εκατέρωθεν αδιαφορία στην υπό όρους αναγνώριση αμοιβαίων ωφελημάτων», ό.π., σελ. 59). Βλ. επίσης Φωτεινή Τσιμπιρίδου, «Η λαογραφία ως “κληρονομιά” στην κοινωνική και πολιτισμική ανθρωπολογία του ελλαδικού χώρου», στο Χρυσούλα Χατζητάκη – Καψωμένου (επιμ.), *Ελληνικός Παραδοσιακός Πολιτισμός. Λαογραφία και Ιστορία. Συνέδριο στη μνήμη της Αλκης Κυριακίδου-Νέστορος*, Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 39.

⁶⁸⁶ Βλ. Μ.Γ. Βαρβούνης, «Η “Επιτροπή Ποντιακών Μελετών” και οι τοπικές σπουδές στην Ελλάδα», *Erytheia* 37 (2016), σελ. 341-355. – Ο ίδιος, «Ο “Μορφωτικός Όμιλος Κομοτηνής” και η μελέτη της ιστορίας και του πολιτισμού της Θράκης», *Erytheia* 38 (2017), σελ. 355-369.

⁶⁸⁷ Βλ. Μερακλής, *Σύγχρονος Ελληνικός Λαϊκός Πολιτισμός*, ό.π.

συνεχίσουν να εστιάζουν σε ποικίλες δράσεις για τη μουσικοχορευτική παράδοση, για τον παραδοσιακό ενδυματολογικό κώδικα⁶⁸⁸ κ.ά. και να κεντρίσουν το ενδιαφέρον πολλών ερευνητών για τον λαϊκό πολιτισμό της Φθιώτιδας, αρκεί να αποφεύγουν φαινόμενα φολκλορισμού⁶⁸⁹. Οι σύλλογοι αυτοί μπορούν επίσης να αναλαμβάνουν εκδόσεις τοπικών μονογραφιών. Απαραίτητο είναι οι σύλλογοι να έχουν επιστημονικό σύμβουλο.

- Οι παραπάνω όμιλοι και φορείς μπορούν να οργανώσουν μαθήματα e-learning⁶⁹⁰ ή και δια ζώσης με θέματα σχετικά με την τοπική ιστορία και τον λαϊκό πολιτισμό της Φθιώτιδας⁶⁹¹. Έτσι τόσο οι ντόπιοι ερασιτέχνες λαογράφοι και φοιτητές, όσο

---

⁶⁸⁸ Ιδιαίτερα σημαντικές είναι οι κριτικές παρατηρήσεις της Μαρίνας Βρέλλη-Ζάχου για τις αναβιώσεις των τοπικών παραδοσιακών φορεσιών από τους πολιτιστικούς συλλόγους, που πρέπει να αποτελούν οδηγό στις δράσεις τους. Βλ. Μαρίνα Βρέλλη-Ζάχου, «Χορός και Ένδυμα: Παράδοση και αναπαράσταση», στο Βασίλης Νιτσιάκος (επιμ.), *Χορός και Κοινωνία*, Κόνιτσα 1994, σελ. 97-109.

⁶⁸⁹ Ιδιαίτερα χρήσιμες και κατατοπιστικές, ειδικά για θέματα μουσικής και χορού, είναι οι προτάσεις της Ρ. Δαλιανούδη σε πρόσφατη μελέτη της. Βλ. Δαλιανούδη, «Πολιτιστικοί Σύλλογοι και Εθνογραφία. Διαχείριση της παράδοσης και πολιτιστική πολιτική. Κριτική προσέγγιση», ό.π., σελ. 301-352. Η Δαλιανούδη επισημαίνει μεταξύ άλλων πως «οι δράσεις αυτές (αναπαραστάσεις παλιών μουσικοχορευτικών δρωμένων) οδηγούν σε “εθμικές αναστηλώσεις” ή και “ανασυγκροτήσεις” και όχι μόνο σε τουριστικές φολκλοριστικές παραστάσεις και ψευδείς αναπαραστάσεις. Αρκεί όμως να συνδέονται με την παράδοση του σήμερα με τρόπο λειτουργικό/οργανικό και με κίνητρο και σκοπό την εθνογραφική καταγραφή, όχι σε αποπλαισιωμένο περιβάλλον, όχι με ομοιογενές ρεπερτόριο κι όχι μόνο με γνώμονα αστήριχτες εθνογραφικά προτιμήσεις αυτών των φορέων (...) Άλλωστε είναι στη διακριτική ευχέρεια των πολιτιστικών συλλόγων να δώσουν προτεραιότητα στον εθνογνωσιακό, εθνογραφικό και λαογραφικό σκοπό ή σε ψυχαγωγικούς, τουριστικούς ή άλλους ατομικούς σκοπούς (...) Οι πολιτιστικοί σύλλογοι, ως νέα κύτταρα κοινωνικής ζωής και “βιότοποι” της παράδοσης, μπορούν να αποτελέσουν τον κρίκο ανάμεσα στις παλαιότερες πρακτικές του παρελθόντος με τη ζώσα παράδοση του σήμερα». (ό.π., σελ. 338-339).

⁶⁹⁰ Για την λογική αυτή που καταθέτουμε, βλέπε το αξιόλογο παράδειγμα της Ακαδημίας Λαϊκού Πολιτισμού και Τοπικής Ιστορίας της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος και Αλμυρού, Alexandros Kapaniaris – Manolis Varvounis, “Design and Implementation of E-learning Programs in Foklore, Ethnography and History: Following the Logic of the Mass Open Internet Courses (MOOC)”, *World Wide Journal of Multidisciplinary Research and Development* 5:1 (2019), p. 22-29.

⁶⁹¹ Ανάλογες προσπάθειες έγιναν στο παρελθόν, αλλά βραχύβιες. Στα μέσα της δεκαετίας του 2000 το Λαογραφικό Μουσείο Φθιώτιδας σε συνεργασία με το Κέντρο Μεσογειακής Μουσικής διοργάνωσαν σειρά διαλέξεων με θέμα τη Μουσική Λαογραφία. Βλ. Θεοφάνης Αντ. Σουλακέλλης, *Μουσική Λαογραφία (Υλικό Α΄ Συνάντησης, με θέμα: Εισαγωγή στη Μουσική Λαογραφία – Περί της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής – Περί μουσικών λαογραφικών όρων)*, Λαμία 2005. – Ο ίδιος, *Μουσική*

και ξένοι επιστήμονες μπορούν να διδαχθούν θεωρία και μεθοδολογία της Λαογραφίας, αλλά και θέματα του λαϊκού πολιτισμού της Φθιώτιδας. Αυτό, θεωρούμε, θα αποφέρει περισσότερες επιστημονικές εργασίες και πολύ αξιόλογες ερασιτεχνικές έρευνες.

- Επίσης θα πρέπει να υποστηριχθεί ένα πρόγραμμα διδασκαλίας της Τοπικής Λαογραφίας σε όλες τις βαθμίδες της Εκπαίδευσης της Φθιώτιδας σε συνδυασμό με τις μεθόδους των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.)⁶⁹². Αυτό θα αναδείξει τον παιδευτικό ρόλο της Λαογραφίας και να προσελκύσει το ενδιαφέρον των νέων παιδιών για τον λαϊκό πολιτισμό⁶⁹³.
- Όλοι οι επίσημοι φορείς θα πρέπει να αναπτύξουν συνεργασία με το οικείο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και πιο συγκεκριμένα με το Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας.
- Αναγκαία είναι και η δημιουργία ενός τοπικού λαογραφικού αρχείου⁶⁹⁴, το οποίο θα αποτελεί τμήμα του Λαογραφικού Μουσείου Φθιώτιδας ή και των Γ.Α.Κ., που θα έχει άμεση επαφή με το Κ.Ε.Ε.Λ.⁶⁹⁵.

Λαογραφία (Υλικό Β' Συνάντησης, με θέμα: Κύκλος της ζωής και κύκλος του χρόνου – Ο λόγος και η μούσα – Αφηγηματική ποίηση και δίστιχα), Λαμία 2005 – Ο ίδιος, *Μουσική Λαογραφία (Υλικό Γ' Συνάντησης, με θέμα: Εισαγωγή στην Οργανολογία – Λαογραφικοί όροι στα δημώδη άσματα)*, Λαμία 2005. – Ο ίδιος, *Μουσική Λαογραφία (Υλικό Δ' Συνάντησης, με θέμα: Άσματα εαρινών εορτών – Η φυσιολατρεία στα δημώδη άσματα)*, Λαμία 2005.

⁶⁹² Βλ. Καπανιάρης, *Ψηφιακή Λαογραφία και Εκπαίδευση. Εμπλουτισμένα Μέσα και Καινοτόμες Προσεγγίσεις στη Διδακτική του Λαϊκού Πολιτισμού*, ό.π., σελ. 139-414. – Κακάμπουρα – Κασσαβέτη, *Οπτική Εθνογραφία και Εκπαίδευση. Θεωρητικές προσεγγίσεις και διδακτικές προτάσεις*, ό.π., σελ. 69-247.

⁶⁹³ Βλ. Μ.Γ. Μερακλής, *Παιδαγωγικά της Λαογραφίας*, Αθήνα 2001. – Δέσποινα Δαμιανού, «Οι παιδαγωγικές διαστάσεις της Ελληνικής Λαογραφίας και η διδασκαλία της Λαογραφίας στην Ελληνική Εκπαίδευση», *Λαογραφία* 42 (2010-2012), σελ. 217-230.

⁶⁹⁴ Τα τοπικά αρχεία (Γ.Α.Κ.) περιλαμβάνουν άπειρο υλικό, που μπορεί να χρησιμοποιηθεί και να συμβάλει στην έρευνα του τοπικού λαϊκού πολιτισμού. Για μια περίπτωση ανάδειξης της συμβολής αυτής, βλ. Δημήτριος Ελ. Ράπτης, «Τα τοπικά αρχεία ως πηγή του τοπικού πολιτισμού. Η περίπτωση της Πρέβεζας», στο Μαρίνα Βρέλλη-Ζάχου και Χρήστος Σταυράκος (επιμ.), *Πρέβεζα Β' (Πρακτικά του Δεύτερου Διεθνούς Συμποσίου για την Ιστορία και τον Πολιτισμό της Πρέβεζας. 16-20 Σεπτεμβρίου 2009)*, τ. Β', Πρέβεζα 2010, σελ. 459-468.

⁶⁹⁵ Βλ. Βαρβούνης, «Οργάνωση και λειτουργία Περιφερειακών Λαογραφικών Μουσείων: η περίπτωση του Λαογραφικού Μουσείου Φθιώτιδας», ό.π., σελ. 11-12.

- Θα πρέπει να στηριχθεί σημαντικά το Λαογραφικό Μουσείο Φθιώτιδας και να προσαρμοστεί στις νέες συνθήκες σύμφωνα με την επιστήμη της Μουσειολογίας⁶⁹⁶.
- Θα πρέπει να γίνει προσπάθεια να επαναλειτουργήσουν επίσημοι φορείς πολιτισμού, όπως το Κέντρο Μεσογειακής Μουσικής.
- Όλα τα παραπάνω προϋποθέτουν σχεδιασμένο πρόγραμμα. Τον σχεδιασμό θα αναλάβει επιτροπή, στην οποία θα μπορούσαν να συμμετέχουν εκπρόσωποι της Δημόσιας Βιβλιοθήκης της Λαμίας, των Γενικών Αρχείων του Κράτους – Αρχείο ν. Φθιώτιδας, των πολιτιστικών συλλόγων, των νέων ντόπιων επιστημόνων με σχετικές σπουδές, του οικείου Πανεπιστημίου, της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας και του Κ.Ε.Ε.Λ.
- Οι τοπικές μελέτες θα πρέπει να γράφονται κατόπιν σχεδιασμένου προγράμματος και να αποφεύγονται οι μαζικές λαογραφικές μελέτες, που υστερούν.
- Η προσπάθεια θα πρέπει να συνεχίσει να είναι συλλογική και να μην αποθαρρύνονται εργασίες από δασκάλους και τοπικούς λόγιους, υπό την προϋπόθεση, πως είναι αναγκαίο να υπάρξει σαφής και ενιαία καθοδήγηση και έλεγχος.
- Θα πρέπει να γίνει προσπάθεια ανάληψης ερευνητικών προγραμμάτων με επιστημονική κάλυψη.
- Θα πρέπει να αναζητηθούν δημόσιοι και ιδιωτικοί οργανισμοί που θα παρέχουν υποτροφίες σε ερευνητές για να ασχοληθούν με σχετικά θέματα.
- Σε όλα αυτά θα πρέπει να συνεισφέρει και το κράτος. Όχι με παρεμβατισμό, άλλα με ενίσχυση της τοπικής λαογραφικής έρευνας και όσων εδώ παραθέτουμε.

Εν κατακλείδι, θα λέγαμε, πως η έρευνα του λαϊκού πολιτισμού της Φθιώτιδας βρίσκεται αρκετά βήματα πίσω, αν την συγκρίνουμε με όμορων νομών. Μεταπολιτευτικά, είναι αλήθεια, πως έγιναν κάποιες πρώτες σημαντικές προσπάθειες με την διοργάνωση συνεδρίων, με την ανάληψη εργασιών από πλευράς των νέων ερευνητών. Έτσι, έχοντας ως βάση, αυτά τα πρώτα βήματα, που έχουν γίνει, καταθέτουμε σε όλους την παρούσα εργασία με τις προτάσεις της, προκειμένου, να γίνει μια, επί της ουσίας, οργανωμένη συστηματική εκκίνηση της έρευνας του λαϊκού πολιτισμού. Και θα αποτελούσε αχарιστία, αν θεωρούσαμε μόνο τις δικές μας

---

⁶⁹⁶ Ο.π., σελ. 5-22.

προτάσεις σωστές. Μπορούν να συμπληρωθούν με αρκετές περισσότερες, κατόπιν γόνιμου συλλογικού προβληματισμού, που ευελπιστούμε, πως αυτή η εργασία γεννά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ι. Πηγές

Χειρόγραφα

Αδάμ Δημήτριος, *Αγροτικά έθιμα εκ Ρεγγινίου Λοκρίδος*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 01746, 1952

Αλεξοπούλου Σωτηρία, *Συλλογή δημοτικών τραγουδιών (Λαμία)*, Κωδικός χειρογράφου Λ.Α.Π.Ι.: Νέα σειρά, Α-Β, 1978-1979, σελ. 83-114

Αναγνωστόπουλος Νικόλαος, *Τραγούδια, μοιρολόγια, κάλαντα (Λαμία)*, Κωδικός χειρογράφου Λ.Α.Π.Ι.: Σειρά τέταρτη, 1967-1968, Α-Β, σελ. 214-262

Αναγνωστοπούλου Φωτεινή, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από το χωριό Άγιος Γεώργιος της επαρχίας Δομοκού του νομού Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Μ.Α. (πρώην Σ.Λ.Π.Α.): 3500, 1980

Αντωνίου Μαρία, *Δημοτικά τραγούδια και έθιμα γάμου Δομοκού*, Κωδικός χειρογράφου Λ.Α.Π.Ι.: Νέα σειρά, Α-Σ, 1975-1979, σελ. 95-108

Η ίδια, *Λαογραφικά Σύμμεικτα Επαρχίας Δομοκού Φθιώτιδας*, Κωδικός χειρογράφου Λ.Α.Π.Ι.: Νέα σειρά, Α-Β, 1978-1979, σελ. 293-392

Αντωνόπουλος Νικόλαος Κ., *Συλλογή λαογραφικών στοιχείων από την κοινότητα Αγίου Γεωργίου Τυμφρηστού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 03900, 1976

Ανυπόγραφο, *Ο αρκουδογιαννάκης*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 00530, 1924

Βελέντζας Αθανάσιος, *Άμεσος συλλογή λαογραφικού υλικού εκ του Μοσχοχωριού Λαμίας*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Μ.Α. (πρώην Σ.Λ.Π.Α.): 193, 1968

Γαγάνης Ευστάθιος, *Αγροτικά έθιμα εξ Αμφίκλειας Λοκρίδος*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 01737, 1952

Γιαλούρη Μαρία, *Θρησκευτικά έθιμα, παραδόσεις, παραμύθια από την Λοκρίδα Φθιώτιδας*, Κωδικός χειρογράφου Λ.Α.Π.Ι.: Σειρά τέταρτη, Β-Δ, 1967-1968, σελ. 253-262

Γιαννακάκη Μαρία, *Λαογραφική συλλογή (1974)*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 03983, 1977

Ευαγγελίου Ευαγγελία, *Λαογραφία (1974)*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 03984, 1977

Ζιόγκος Ταξιάρχης, *Παραμύθια Ανάβρας Λοκρίδος Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Φ.: 418, 1963

Ζορμπάς Ευάγγελος, *Ο γάμος στο χωριό Τσούκα Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 03002, 1966

Ο ίδιος, *Λαογραφία εκ του χωριού Τσούκα Φθιώτιδος (1970)*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 03817, 1976

Ζωγράφου Μαρίνα, *Γεωργικά έθιμα Βελίτσας Λοκρίδος*, Αριθμός χειρόγραφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 01856, 1953

Καραθεοδώρου Δήμητρα, *Παραμύθια από το Λογγίσι Φθιώτιδας*, Κωδικός χειρογράφου Λ.Α.Π.Ι.: Σειρά πρώτη, Α-Ω, 1965-1966, σελ. 197-219

Καπιώτη Μαρία, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τον Τυμφρηστό Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Α.Τ.Ι.Ε.: 2045, 2006-07

Κεραμίδας Σταύρος, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τις κοινότητες, Καρυά - Ρεγγίσι - Καινούργιο Καμένων Βούρλων Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Α.Τ.Ι.Ε.: 1938, 2007-08

Κουκουλές Φ., *Εκ του βίου των κρεοπωλών*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 00705, 1925

Θεοφανόπουλος Ταξιάρχης, *Αγροτικά έθιμα Αταλάντης*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 01752, 1952

Ιωαννίδου Μαρία, *Λαογραφικά Αταλάντης από το έτος 1930*, Αριθμός χειρόγραφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 01312, 1938

Οικογένεια Νικολάου Πολίτη (καταθέτης), *Χειρόγραφα εκπαιδευτικών λειτουργιών εις απαντήσεις εις την υπ' αριθ' 1837 υπουργικήν εγκύκλιον*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 01591, 1948

Καντάς Καντάς Κ., *Ο γάμος στο Ζέλι Λοκρίδος άλλοτε και τώρα – Συλλογή δημοτικών τραγουδιών που λέγονται στο χωριό*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 02962, 1965

Κατσαούνος Αριστείδης, *Συλλογή λαογραφικού υλικού εκ του χωριού Βαθυκοΐλου (Σουβάλα), του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Μ.Α. (πρώην Σ.Λ.Π.Α.): 1612, 1972

Κατσιμάνη Ελένη, *Λαογραφική εργασία φοιτητριάς Ελένης Κατσιμάνη εκ περιφέρειας Σπερχειάδος (κοινωνική οργάνωσις, ζητήματα σχετικά με το παιδίον, με τον γάμον)*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 01598, 1949

Κορρές Γεώργιος, *Έθιμα λαϊκού εορτολογίου από τη Νάξο και τη Λαμία*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Φ.: 668, 1959

Κορτιμανίτσης Απόστολος, *Τα χαρακτηριστικά έθιμα της κωμοπόλεως Πελασγίας (Φθιώτιδος)*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Μ.Α. (πρώην Σ.Λ.Π.Α.): 191, 1968

Κουκουβέτσου Άννα, *Λαογραφικά στοιχεία της περιοχής μου (1995)*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 04636, 1998

Κυκκώτης Γεώργιος, *Παροιμίες από τη Λαμία*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Φ.: 749, χ.χ.

Λάππα Μαρία, *Παράδοση από τη Λαμία*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Φ.: 837, 1960

Μαθηταί του Γυμνασίου Αμφικλείας, *Συλλογή μαθητών του Γυμνασίου Αμφικλείας*, Αριθμός χειρόγραφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 01272, 1938

Μακρή Χρυσούλα, *Συλλογή λαογραφικής ύλης από το χωριό Τιθορέα (τέως Βελίτσα) επ. Λοκρίδος ν. Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Μ.Α. (πρώην Σ.Λ.Π.Α.): 3600, 1981-1982

Η ίδια, *Συλλογή λαογραφικής ύλης από το χωριό Τιθορέα (Βελίτσα) Λοκρίδος νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 04203, 1983

- Μαμαλάκη** Βασιλική, *Η κηδεία στα χωριά της Λαμίας (Μάκρη, Σπερχειάδα, Πλατύστομο, Μακρακόμη)*, Κωδικός χειρογράφου Λ.Α.Π.Ι.: Νέα σειρά, Λ-Π, 1979-1980, σελ. 69-83
- Μαμαλούδη** Μαρία, *Η γυναικεία παραδοσιακή φορεσιά στο χωριό Νέο Μοναστήρι Φθιώτιδας*, Κωδικός χειρογράφου Λ.Α.Π.Ι.: τ. 16, Κρα-Μ, 1990-1991, σελ. 99-239
- Μαυράδα** Ολυμπία, *Οικισμός και κατοικία - Ελευθεροχώρι Φθιώτιδας (Βόλος 1992)*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 04585, 1997
- Μέγας** Γ. Α. (καταθέτης), *Παροιμίες καταγραφείσαι παρά διαφόρων προσώπων υπό Γ. Α. Μέγα*, Αριθμός χειρόγραφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 01118, 1937
- Μητσοπούλου** Σταματία, *Συλλογή λαογραφικού υλικού Νεκροταφείου Λαμίας Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Α.Τ.Ι.Ε.: 1525, 2004-05
- Μπατοπούλου** Παναγιώτα, *Γάμος. Επιτόπια έρευνα*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 04669, 1999.
- Μπουμπουρίδης** Γεώργ., *Λαογραφική εργασία ποικίλης ύλης από την Υπάτη (1912)*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 00199, 1920
- Νάτσιος** Δημήτριος, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωριού Σπαρτιά, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Μ.Α. (πρώην Σ.Λ.Π.Α.): 2217, 1974-1975
- Ντελέζος** Ιωάννης, *Πανηγύρια, προλήψεις, ήθη, βρυκόλακες – φαντάσματα (Σπερχειάδα – Λαμία)*, Κωδικός χειρογράφου Λ.Α.Π.Ι.: Σειρά τέταρτη, Ν-ΠΕ, 1967-1968, σελ. 160-169
- Ντζιόδος** Γεώργιος, *Παραμύθια Καλλιθέας Φθιώτιδας*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Φ.: 1137, 1960
- Παντίδου** Παρασκευή, *Συλλογή μοιρολογιών από την Λαμία*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Α.Τ.Ι.Ε.: 529, 1999-00
- Παπαϊωάννου** Ιω., *Παραμύθια από το Δομοκό, τους Βελεσιώτες και τις Καρυές*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Φ.: 1258, 1958
- Παπαμιχαήλ-Κουτρούμπα** Άννα Ι., *Λαογραφική αποστολή εις τον νομόν Φθιώτιδος από 21 Αυγούστου - 10 Σεπτεμβρίου 1980*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 04146, 1980
- Η ίδια**, *Λαογραφική αποστολή εις το ν. Φθιώτιδος (18 Αυγούστου - 3 Σεπτεμβρίου 1981)*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 04170, 1981
- Παπατσούτσου** Ευγενία, *Έθιμα εορταστικά (1974)*, Αριθμός χειρογράφου: 03985, 1977
- Πιστόλη** Δροσούλα, *Συλλογή λαογραφικής ύλης εκ του χωριού Δρυμαία (Γλούνιστα), της επαρχίας Λοκρίδος, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Μ.Α. (πρώην Σ.Λ.Π.Α.): 1492, 1970
- Η ίδια**, *Λαογραφικά στοιχεία εξ αμέσου συλλογής εκ του χωριού Δρυμαία (Γλούνιστα) της επαρχίας Λοκρίδος Ν. Φθιώτιδος (Πάσχα 1970)*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 03792, 1974
- Ρίζος** Παντελής, *Συλλογή λαογραφικού υλικού εκ του χωριού Ροβολιαρίου, του νομού Φθιώτιδος*, Αριθμός χειρογράφου Λ.Μ.Α. (πρώην Σ.Λ.Π.Α.): 1611, 1972

- Σιώκη** Ειρήνη, *Τα λαογραφικά στοιχεία του Γαρδικίου Ομιλαίων. Εργασία στο μάθημα της Λαογραφίας*, Χειρόγραφο Παιδαγωγικής Ακαδημίας, 1985
- Σκιαδά** Αναστασία, *Συλλογή λαογραφικού υλικού από τα χωριά Ύπατο Βοιωτίας και Σπαρτιά Φθιώτιδας*, Κωδικός χειρογράφου Λ.Α.Π.Ι.: Μ-Σ, 1985-1986
- Σκλαβουνάκη** Αγγελική, *Έθιμα εορταστικά (1974)*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 03991, 1977
- Σκούρας** Γεώργιος Αθ., *Η κόκκινη φανέλα. Γυναικεία νυφιάτικη και γιορταστική φορεσιά στο Νεοχώρι Υπάτης*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 04429, 1990
- Σόρκου** Αικατερίνη, *Κάλαντα και έθιμα των Χριστουγεννιάτικων ημερών της περιοχής Φθιώτιδος και ιδιαίτερα της περιφέρειας Δομοκού*, Κωδικός χειρογράφου Λ.Α.Π.Ι.: Σειρά τρίτη, Ρ-Ω, 1966-1967, σελ. 95-102
- Η ίδια**, *Έθιμα γάμου (Δομοκός Φθιώτιδας)*, Χειρόγραφο Λ.Α.Π.Ι., σελ. 1031-1053
- Σταυρόπουλος** Κ., *Γλωσσικόν υλικόν συλλεγόν υπό Κ. Σταυροπούλου εις Ναυπακτίαν Φθιώτιδα και Φωκίδα εις τετράδιον*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 01460, 1940
- Ο ίδιος**, *Υλικόν συλλεγόν υπό Κωνστ. Σταυροπούλου εκ της Ναυπακτίας, Δωρίδος, Φθιώτιδος, Ευρυτανίας τον Σεπτέμβριον του 1928*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 01487, 1943
- Ταρσούλη** Γεωργία (καταθέτης), *Παραμύθια 52 συλλεγόντα από 1921 – 1928 εκ διαφόρων τόπων*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 01114, 1937
- Τσαμπάκαλος** Σπυρίδων, *Η σαρακατσάνικη φορεσιά στην περιοχή της κομόπολης Στυλίδας στην Ανατολική Φθιώτιδα την περίοδο 1900-1960*, Κωδικός χειρογράφου Λ.Α.Π.Ι.: τ. 24, Μ-Τσα, 1991-1992, σελ. 427-513
- Τσιλίρη** Χρυσούλα, *Συλλογή λαογραφικού υλικού (1974)*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 03992, 1977
- Τσουκαλός** Δημήτριος, *Τραγούδια – κάλαντα – μαντεία – μετεωρολογικά – προλήψεις – δεισιδαιμονίες (Καρδίτσα – Λαμία)*, Κωδικός χειρογράφου Λ.Α.Π.Ι.: Σειρά τέταρτη, ΤΖΑ-Ω, 1967-1968, σελ. 365-390
- Φοιτηταί Φιλολογίας**, *Έθιμα Λαζάρου και Βαΐων εκ Στερεάς Ελλάδος περιγραφόμενα υπό φοιτητών της φιλολογίας (εργασίαι 18)*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 02120, 1954
- Φοιτηταί Φιλολογίας**, *Αποκριάτικα έθιμα εκ διαφόρων τόπων περιγραφόμενα υπό φοιτητών της φιλολογίας, εργασίαι 28*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 02122, 1954
- Χάρλα** Παναγιώτα, *Η ενδυματολογική πορεία της Ελένης Γκολφομήτσου από την Καριά Φθιώτιδας στον 20ό αιώνα*, Κωδικός χειρογράφου Π.Ι.: τ. 72, Ν-Ω, 2007-2008, σελ. 21
- Χρυσικού** Αργυρώ, *Λαογραφικό υλικό (1974)*, Αριθμός χειρογράφου Κ.Ε.Ε.Λ.: 03993, 1977

Εφημερίδες

Εφημερίδα των Φιλομαθών, Έτος Θ' (1865), σελ. 1685

Νόμοι

ΦΕΚ 12/19-4-1833

ΦΕΚ 28/21-6-1836

ΦΕΚ 32/8-12-1845

ΦΕΚ 136/8-7-1899

ΦΕΚ 282/4-12-1909

ΦΕΚ 198/28-7-1911

ΦΕΚ Α΄ 72/31-3-1943

ΦΕΚ Α΄ 182/24-10-1964

ΦΕΚ Α΄ 87/7-6-2010 (Νόμος 3852/2010)

Εγκύκλιοι

Εγκύκλιος του Υπουργείου των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Εκπαίδευσης υπ. αριθ. 1837 της 22/5/1857

Χάρτες

Χάρτης Νομου Φθιώτιδας: *Έγχρωμη Εγκυκλοπαίδεια ΥΔΡΟΓΕΙΟΣ. Γενική Ελληνική και Παγκόσμιος*, τ. ΙΕ΄, εκδ. Δομική, Αθήνα 2003, σελ. 182

II. Βοηθήματα

Ελληνόγλωσσα

- Αβραάμ** Κώστας, «Οι γύφτοι της Λαμίας», *Στερεά Ελλάς* 68-69 (1975), σελ. 2-3
- Ο ίδιος**, «Η παράδοση που αργοπεθαίνει», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 135-136
- Αδαμοπούλου** Ελένη Δ., «Το δημοτικό μας τραγούδι», *Υπάτη* 6 (1981), σελ. 23-28 και *Υπάτη* 7 (1982), σελ. 8-18
- Αθανασιάδης-Νόβας** Γ., «Πρόλογος», στο Ξενοφών Γ. Αναγνωστόπουλος, *Ελληνικά Έθιμα (Λαογραφική Μελέτη)*, τ. Α', Αθήνα 1956, σελ. 7-8
- Αικατερινιδής** Γεώργιος Ν., «Συλλογή και διάσωση λαογραφικού υλικού. Στιγμές και φάσεις μιας μακράς προσπάθειας», *Λαογραφία* 41 (2007-2009), σελ. 443-452
- Αλβανός** Ραϋμόνδος, «Γοργοπόταμος. Σύμβολο της Εθνικής Αντίστασης, σημάδι της ιδεολογικής ηγεμονίας του ΠΑΣΟΚ», στο Βασίλης Βαμβακάς – Παναγής Παναγιωτόπουλος (επιμ.), *Η Ελλάδα στη δεκαετία του '80. Κοινωνικό, Πολιτικό και Πολιτισμικό Λεξικό*, εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2014, σελ. 90-91
- Αλεξάκης** Ελευθέριος Π., «Η Γαλλική Εθνολογική Σχολή και η Λαογραφία του Δημητρίου Λουκάτου», στο Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη – Παναγιώτης Καμηλάκης – Παρακευάς Ποτηρόπουλος (επιμ.), *Ο Δημήτριος Σ. Λουκάτος και η Ελληνική Λαογραφία (Πρακτικά Επιστημονικής Ημερίδας)*, Δημοσιεύματα του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας αρ. 27, Αθήνα 2008, σελ. 19-32
- Ο ίδιος**, «Από τη συλλογή λαογραφικού υλικού στην εξειδικευμένη εθνογραφική έρευνα διάρκειας. Εμπειρίες και προβλήματα», στου ίδιου, *Λαογραφία ή Ανθρωπολογία οίκοι; Ζητήματα μεθόδου και θεωρίας*, εκδ. Ηρόδοτος, Αθήνα 2015, σελ. 149-168
- Ο ίδιος**, «Η Λαογραφία ως Ανθρωπολογία και η Ανθρωπολογία ως Λαογραφία στην Ελλάδα. Μια κριτική από μέσα», στου ίδιου, *Λαογραφία ή Ανθρωπολογία οίκοι; Ζητήματα μεθόδου και θεωρίας*, εκδ. Ηρόδοτος, Αθήνα 2015, σελ. 169-191
- Αλεξιάδης** Μηνάς Αλ., *Ηπειρωτικά Χειρόγραφα Λαογραφίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Συλλογή Φοιτητών, 1964-1974*, εκδ. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (Σειρά Δημοσιευμάτων Λαογραφικού Μουσείου και Αρχείου αρ. 2.), Ιωάννινα 1980
- Ο ίδιος**, «Η λαογραφική έρευνα στην Ήπειρο (1970-1985). Επισκόπηση – Αιτήματα – Συμπεράσματα», *Ηπειρωτικά Χρονικά* 28 (1986-1987), σελ. 126-153
- Ο ίδιος**, «Η έρευνα του λαϊκού πολιτισμού και η περίπτωση της νήσου Κω (1980-1990)», *Τα Κωακά* 4 (1993), σελ. 189-202
- Ο ίδιος**, *Λαογραφική Έρευνα της Καρπάθου (1948-1997)*, Αθήνα 1997

- Ο ίδιος**, «Ο καθηγητής της Λαογραφίας Μ.Γ. Μερακλής και το επιστημονικό έργο του», στο Μ.Α. Αλεξιάδης (επιμ.), *Θητεία. Τιμητικό αφιέρωμα στον καθηγητή Μ.Γ. Μερακλή*, Αθήνα 2002, σελ. 15-70
- Ο ίδιος**, *Ελληνική και Διεθνής Επιστημονική Ονοματοθεσία της Λαογραφίας*, εκδ. Ινστιτούτο του Βιβλίου – Α. Καρδαμίτσα, Αθήνα 2010²
- Αλεξόπουλος** Κώστας, «Δύο λαογραφικά σημειώματα απ' την Ανατολική Φθιώτιδα», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 205
- Αλιβιζάτος** Νίκος, *Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση (1922-1974). Όψεις της ελληνικής εμπειρίας*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1995
- Αλπόγλου** Κώστας Μιχ., *Στυλίδος Ενθυμήματα. Λεύκωμα*, Στυλίδα 2017
- Αμπατζοπούλου** Φραγκίσκη (επιμ.), *Αγγελική Χατζημιχάλη*, εκδ. Ιδρύματος της Βουλής των Ελλήνων, Αθήνα 2020
- Αναγνωστόπουλος** Β.Δ., «Τοπωνύμια του Αγίου Γεωργίου», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 7 (1996), σελ. 84-87
- Ο ίδιος**, «Η μαθητεία των παιδιών μπροστά στους ίσκιους», *Εκφραση* 11 (2000), σελ. 84-89
- Ο ίδιος**, «Ο Δομοκός στη δημοτική μας ποίηση», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 12 (2002), σελ. 32-46
- Αναγνωστόπουλος** Ξενοφών Γ., *Λαογραφικά της Ρούμελης. Λαογραφική, Ιστορική και Τοπογραφική μελέτη*, Αθήνα 1955
- Ο ίδιος**, «Ρουμελιώτικες προφητείες», *Φθιώτις* 4 (1955), σελ. 68-69
- Ο ίδιος**, *Ελληνικά Έθιμα (Λαογραφική μελέτη)*, τ. Α', Αθήνα 1956
- Ο ίδιος**, «Ο τρύγος», *Φθιωτική Εστία* 5 (1958), σελ. 2
- Ο ίδιος**, *Ιστορία της Υπάτης από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ' ημάς*, Αθήνα 1959
- Ο ίδιος**, «Οι κουδουνάτοι του Αι-Γιάννη (7 Ιανουαρ.)», *Φθιωτική Εστία* 7 (1959), σελ. 1-2
- Αναγνωστοπούλου – Φιλίππου** Φωτεινή, «Επαγγελματικός βίος στον Άγιο Γεώργιο», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 7 (1996), σελ. 88-97
- Η ίδια**, «Από τον κοινωνικό βίο στον Άγιο Γεώργιο: η Γέννηση και η Βάπτιση», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 10 (1999), σελ. 30-35
- Η ίδια**, «Ο θάνατος στον Άγιο Γεώργιο», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 11 (2000), σελ. 14-23
- Αναστασόπουλος** Νικόλαος Α., *Η ληστεία στο ελληνικό κράτος (μέσα 19ου – αρχές 20ού αι.)*, εκδ. Βιβλιοπωλείου της Εστίας, Αθήνα 2018
- Ανδρουλάκη** Μαρία Γ., «Η δημοτική μουσική ως πεδίο έρευνας. Παλαιές εκφάνσεις και σύγχρονες προοπτικές», στο Μανόλης Γ. Βαρβούνης – Μανόλης Γ. Σέργης (επιμ.), *Ελληνική Λαογραφία. Ιστορικά, θεωρητικά, μεθοδολογικά, θεματικές*, τ. Α', εκδ. Ηρόδοτος, Αθήνα 2012, σελ. 695-719

Ανέστη Αγγελική, *Λαϊκά παιχνίδια και αγωνίσματα στην περιοχή της Αταλάντης*, Πτυχιακή Εργασία, Τμήμα Επιστημών Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (Τ.Ε.Φ.Α.Α.), Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τρίκαλα 1998

Ανυπόγραφο, «Λαογραφικά», *Φθιώτις* 6 (1956), σελ. 78-79

Ανυπόγραφο, «Τιμητικές διακρίσεις σε συλλογείς λαογραφικής ύλης κατά τα έτη 1977-1980», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνες της Ελληνικής Λαογραφίας* 25 (1977-1980), σελ. 679

Ανυπόγραφο, «Ηθη, έθιμα και τραγούδια των χωριών μας του κάμπου (Νέο Μοναστήρι, Θαυμακός, Βελεσιώτες, Γαβράκια)», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 10 (1999), σελ. 57-78

Αποστολόπουλος Βασίλης, «‘...και διηγώντας τα να κλαις’». Ο Άρης μπαίνει στην ελεύθερη Λαμία», στο Βασίλης Α. Μάργαρης, *Φθιώτιδα – Λαμία*, Λαμία 2000, σελ. 153-155

Ασημάκης Ε., «Λαϊκά δοξασία Παλαιοχωρίου Δωριέων», *Φθιώτις* 8 (1956), σελ. 34-35

Ασπρίδης Γιώργος Μ., *Εισαγωγή στην Πολιτική και Διοικητική Οργάνωση του Ελληνικού Κράτους*, εκδ. Προπομπός, Αθήνα 2013

Αυγέρης Μάρκος, «Τα δημοτικά τραγούδια», *Φθιωτικός Λόγος* 10 (1996), σελ. 55-57

Αυδίκος Ευάγγελος Γρ., «Προς μια λαογραφία του αστικού χώρου», *Διαβάζω* 245 (1990), σελ. 67-70

Ο ίδιος, «Λαογραφία: μια επιστήμη υπό αμφισβήτηση», *Δωδώνη* 23 (1994), σελ. 109-122

Ο ίδιος, «Λαογραφία του αστικού χώρου: ουτοπία ή πραγματικότητα;», *Εθνολογία* 3 (1994), σελ. 163-188

Ο ίδιος, «Λαογραφία, Λαογραφούντες και Επιτόπια Έρευνα: Προβλήματα και Προοπτικές», *Ενδοχώρα* 54 (1997), σελ. 33-38

Ο ίδιος, «Επιτόπια έρευνα και τοπικές εξουσίες», στο ίδιο, *Η Θράκη και οι άλλοι. Ιχνηλατώντας τα πολιτισμικά όρια και την ιστορική μνήμη*, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 2007, σελ. 122-127

Ο ίδιος, *Εισαγωγή στις σπουδές του λαϊκού πολιτισμού. Λαογραφίες – Λαϊκοί πολιτισμοί – Ταυτότητες*, εκδ. Κριτική, Αθήνα 2009

Αφρουδάκης Άγγελος Γ., «Τοπωνυμικό υλικό από την επαρχία Φθιώτιδας. Δοκιμή επεξεργασίας με υπολογιστή», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990)*, εκδ. Κοινότητας Λουτρών Υπάτης, Λαμία 1993, σελ. 361-371

Ο ίδιος, «Μηχανοργάνωση τοπωνυμίων. Παρατηρήσεις για τη μέθοδο και για το τροφοδοτημένο υλικό από την επαρχία Φθιώτιδας», *Λεξικογραφικό Δελτίο* 18 (1993), σελ. 5-38

Ο ίδιος, «Τοπωνύμια της Φθιώτιδας που δεν μαρτυρούνται ως προσηγορικά», *Ονόματα* 20 (2013) («Ονοματολογικά Φθιώτιδας». *Πρακτικά Ε΄ Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμία, 3-5 Οκτωβρίου 2008*), σελ. 65-70

- Βακιρτζηδέλη** Σοφία, «Η Ευρυτανία μέσα από τις Συμβολαιογραφικές Πράξεις των Γ.Α.Κ.-Αρχείων Ν. Φθιώτιδας», *Πρακτικά Συνεδρίου: Τα Άγραφα στη διαδρομή της Ιστορίας (Τροβάτο, Άγραφα, Μεγάλα Βραγγιανά 8,9,10 Αυγούστου 2008)*, τ. Β΄, εκδ. Πανευρυτανικής Ένωσης, Αθήνα 2009, σελ. 939-944
- Βαρβούνης** Μανόλης Γ., «Η διήγηση του Εβλιά Τσελεμπί για τον τάφο του Βελλιουλάχ στη Μενδένιτσα», *Φθιωτικά Χρονικά* 13 (1992), σελ. 18-29
- Ο ίδιος**, «Λαογραφική έρευνα και πρωτογενές λαογραφικό υλικό της Θράκης Α΄», *Θρακική Επετηρίδα* 9 (1992-1994), σελ. 37-69
- Ο ίδιος**, *Σύγχρονοι προσανατολισμοί της Ελληνικής Λαογραφίας*, εκδ. Πορεία, Αθήνα 1993
- Ο ίδιος**, *Συμβολή στη μεθοδολογία της επιτόπιας λαογραφικής έρευνας*, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1994
- Ο ίδιος**, *Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος ως ορόσημο για τον ελληνικό παραδοσιακό πολιτισμό*, Κομοτηνή 1994
- Ο ίδιος**, *Εισαγωγή στις Σαμιακές Σπουδές. Θεωρία – Μεθοδολογία – Βιβλιογραφία*, εκδ. Πνευματικού Ιδρύματος Σάμου “Νικόλαος Δημητρίου” (Βιβλιοθήκη Επιστημονικών Εκδόσεων Αρ. 4), Αθήνα 1994
- Ο ίδιος**, «Οργάνωση και λειτουργία Περιφερειακών Λαογραφικών Μουσείων: η περίπτωση του Λαογραφικού Μουσείου Φθιώτιδας», *Φθιωτικά Χρονικά* 16 (1995), σελ. 5-22
- Ο ίδιος**, «Λαογραφική έρευνα και πρωτογενές λαογραφικό υλικό της Θράκης Β΄», *Θρακική Επετηρίδα* 10 (1995-1998), σελ. 119-159
- Ο ίδιος**, «Η εξέλιξη της ελληνικής λαογραφίας και η “Σχολή των Ιωαννίνων”», *Εξώπολις* 8-9 (1997-1998), σελ. 173-180
- Ο ίδιος**, «Η λαογραφική έρευνα στη Σάμο και οι προοπτικές της (19ος-20ός αι.)», *Πρακτικά Συνεδρίου: Η Σάμος από τα βυζαντινά χρόνια μέχρι σήμερα*, τ. Β΄, εκδ. Πνευματικού Ιδρύματος Σάμου “Νικόλαος Δημητρίου”, Αθήνα 1998, σελ. 339-351
- Ο ίδιος**, «Ανάπτυξη και οργάνωση των τοπικών λαογραφικών σπουδών», στου ίδιου, *Μικρά Λαογραφικά*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2000, σελ. 65-70
- Ο ίδιος**, «Προβλήματα καταγραφής και συλλογής λαογραφικού υλικού», στου ίδιου, *Μικρά Λαογραφικά*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2000, σελ. 95-105
- Ο ίδιος**, «Η ελληνική λαογραφία και οι τοπικές σπουδές», στου ίδιου, *Μικρά Λαογραφικά*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2000, σελ. 118-127
- Ο ίδιος**, «Οι τοπικές σπουδές στην Ελλάδα, τέλη 19ου – αρχές 20ού αιώνα: ανάμεσα στην ιστορία και τη λαογραφία», *Πρακτικά ΚΑ΄ Πανελληνίου Ιστορικού Συνεδρίου*, Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 175-187
- Ο ίδιος**, *Το “Λαογραφικό Αρχείο” του τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης*, Παράρτημα Λαογραφίας – Δελτίου της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας Αρ. 13, Αθήνα 2010

- Ο ίδιος**, «Πανεπιστημιακά λαογραφικά αρχεία: Συγκρότηση, περιεχόμενο και αξιολόγηση», *Λαογραφία* 42 (2010-2012), σελ. 113-127
- Ο ίδιος**, «Ιστορική πορεία της ελληνικής Λαογραφίας: από τη λαογραφική παρατήρηση και καταγραφή στη σύγχρονη επιστημονική θεώρηση», στο Μανόλης Γ. Βαρβούνης – Μανόλης Γ. Σέργης (επιμ.), *Ελληνική Λαογραφία. Ιστορικά, Θεωρητικά, Μεθοδολογικά, Θεματικές*, τ. Α', εκδ. Ηρόδοτος, Αθήνα 2012, σελ. 27-55
- Ο ίδιος**, «Επιτόπια Λαογραφική Έρευνα: Από τη Θεωρία στην Πράξη», στο Μαρία Σ. Άνθη (επιμ.), *Επιστημονικές εργασίες Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης*, εκδ. Μ. Σιδέρη, Αθήνα 2012, σελ. 73-81
- Ο ίδιος**, *Ο Γεώργιος Α. Μέγας (1893-1976) και η επιστημονική οργάνωση των ελληνικών λαογραφικών σπουδών*, εκδ. Κ. & Μ. Αντ. Σταμούλη, Θεσσαλονίκη 2016
- Ο ίδιος**, «Πρωτογενείς πηγές για την έρευνα του λαϊκού πολιτισμού των Σερρών και της περιοχής τους», στο Π.Κ. Σαμσάρης – Γ.Α. Πάσχος (επιμ.), *Πρακτικά Γ' Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου "Οι Σέρρες και η περιοχή τους. 100 χρόνια από την απελευθέρωση (1913-2013)*, Σέρρες 2016, σελ. 381-420
- Ο ίδιος**, «Η "Επιτροπή Ποντιακών Μελετών" και οι τοπικές σπουδές στην Ελλάδα», *Erytheia* 37 (2016), σελ. 341-355
- Ο ίδιος**, «Ο "Μορφωτικός Όμιλος Κομοτηνής" και η μελέτη της ιστορίας και του πολιτισμού της Θράκης», *Erytheia* 38 (2017), σελ. 355-369
- Ο ίδιος**, «Παραδοσιακός και λαϊκός πολιτισμός στη Θράκη τον 20ο αιώνα», στο Χάρης Στρατιδάκης (επιμ.), *Μα 'σα μυρίζει ο φρόνιμος, βαρσάμια δε μυρίζουν. Εγκώμιον Σταμάτη Αποστολάκη*, εκδ. Πυξίδα, Χανιά 2019, σελ. 139-149
- Ο ίδιος**, «Οι Σύγχρονες Λαογραφικές Σπουδές στην Ελλάδα (τέλη 20ού – 21ος αι.)», *Kathedra of Byzantine and Modern Greek Studies* 6 (2020), σελ. 97-110
- Βαρβούνης Μ.Γ.** (επιμ.), *Ο Σύγχρονος Λαϊκός Πολιτισμός μεταξύ Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας (Πρακτικά Επιστημονικής Ημερίδας Αφιερωμένης στον Ομότιμο Καθηγητή Μηνά Αλ. Αλεξιάδη)*, εκδ. Παρατηρητής της Θράκης, Κομοτηνή 2020
- Βαρβούνης Μ.Γ. – Κούζας Γ.Χ.**, *Το αρχείο του "Λαογραφικού Φροντιστηρίου" του Γ.Α. Μέγα. Αναλυτικός κατάλογος*, Παράρτημα Λαογραφίας – Δελτίου της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας Αρ. 12, Αθήνα 2007
- Οι ίδιοι** (επιμ.), *Ο Γεώργιος Α. Μέγας και η Ελληνική Λαογραφία (Πρακτικά Ημερίδας)*, Παράρτημα Λαογραφίας – Δελτίου της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας Αρ. 19, Αθήνα 2018
- Οι ίδιοι**, *Εισαγωγή στην Αστική Λαογραφία. Θεωρητικές προσεγγίσεις/Μεθοδολογία/Θεματικές*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2019

- Βαρβούνης Μ. – Μαχά-Μπιζούμη Ν.**, «Νεοελληνική Λογοτεχνία και Ελληνικός Λαϊκός Πολιτισμός: Σχέσεις αμφίδρομες», *Kathedra of Byzantine and Modern Greek Studies* 1-2:3 (2018), σελ. 190-204
- Οι ίδιοι**, «Εισαγωγή», στον ίδιον, *Τέχνη του Λόγου και Ένδυμα. Μελετήματα για την ελληνική λαϊκή τέχνη*, εκδ. Κ.&Μ. Αντ. Σταμούλης, Θεσσαλονίκη 2019, σελ. 11-22
- Βελέντζας Θανάσης**, «Απ' το τοπωνυμικό της Βελίτσας», *Ονόματα* 9 (1984), σελ. 263-267
- Ο ίδιος**, «Το όνομα Τιθορέα», *Ονόματα* 12 (1988), σελ. 91-95
- Ο ίδιος**, *Το Μοσκοχώρι της νοσταλγίας. Λεύκωμα με παλιές ασπρόμαυρες φωτογραφίες*, εκδ. Πολιτιστικού Συλλόγου Μοσχοχωρίου, Λαμία 2019
- Βελούδης Γιώργος**, *Ο Jakob Philipp Fallmerayer και η γένεση του ελληνικού ιστορισμού*, εκδ. Ε.Μ.Ν.Ε. – Μνήμων, Αθήνα 1982
- Βερέττας Ιωάννης Φ.**, *Συλλογή παροιμιών των νεότερων Ελλήνων μετά του παραλληλισμού προς τας των αρχαίων*, Λαμία 1860
- Ο ίδιος**, «Παροιμίες των νεότερων Ελλήνων μετά παραλληλισμού προς τας των αρχαίων», *Βύρων* 3 (1878), σελ. 164-167, 281-285, 373-378, 435-441
- Βλάχος Παναγιώτης Κ.**, «Λαογραφικά θέματα», *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο* 2 (1958), σελ. 151-157
- Βοζίκας Γιώργος**, «Περί της τοπικής Λαογραφίας. Ο ιερομόναχος Γαβριήλ Κουντιάδης και το Λεύκωμα του Σουμπάσκιοϊ», *Σερραϊκά Χρονικά* 3 (2016), σελ. 225-252
- Ο ίδιος**, «Ζητήματα μεθόδου και έρευνας του δημοτικού τραγουδιού, με αφορμή μια τοπική συλλογή δημοτικών τραγουδιών περιοχής των Σερρών (Βιβλιοπαρουσίαση)», *Σερραϊκά Χρονικά* 19 (2019), σελ. 259-266
- Βορτσέλας Ιωάννης Γ.**, *Φθιώτις*, εκδ. Κασταλία, Αθήνα 1973 (Φωτοτυπική έκδοση του αρχετύπου με προσθήκες/ Α' έκδοση 1907)
- Βρέλλη-Ζάχου Μαρίνα**, «Χορός και Ένδυμα: Παράδοση και αναπαράσταση», στο Βασίλης Νιτσιάκος (επιμ.), *Χορός και Κοινωνία*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Δήμου Κόνιτσας, Κόνιτσα 1994, σελ. 97-109
- Η ίδια**, *Χειρόγραφα Ενδυματολογικής Λαογραφίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Συλλογή Φοιτητών (1964-1992)*, εκδ. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (Παράρτημα Επιστημονικής Επετηρίδας Φιλοσοφικής Σχολής Δωδώνη – αρ. 54), Ιωάννινα 1994
- Η ίδια**, «Επτανησιακά χειρόγραφα Λαογραφίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Συλλογή Φοιτητών, 1964-1992. Οι ενδυματολογικές ειδήσεις από την Κέρκυρα», *Δωδώνη* 27:1 (1998), σελ. 163-208
- Η ίδια**, *Χειρόγραφα Λαογραφίας από Σπουδαστές της Ζωσιμαίας Παιδαγωγικής Ακαδημίας Ιωαννίνων (1966-1967). Αρχείο Καθηγ. Δημητρίου Σ. Λουκάτου*, Ιωάννινα 1999
- Η ίδια**, «Μαρτυρίες υλικού βίου και πολιτισμού στα χειρόγραφα των μαθητών του Δημητρίου Σ. Λουκάτου (Λαογραφικό Αρχείο Πανεπιστημίου Ιωαννίνων)», στο Αικατερίνη Πολυμέρου-

Καμηλάκη – Παναγιώτης Καμηλάκης – Παρακευάς Ποτηρόπουλος (επιμ.), *Ο Δημήτριος Σ. Λουκάτος και η Ελληνική Λαογραφία (Πρακτικά Επιστημονικής Ημερίδας)*, Δημοσιεύματα του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας αρ. 27, Αθήνα 2008, σελ. 65-78

Η ίδια, «Η διδασκαλία της Λαογραφίας στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων (1964-2009)», *Λαογραφία* 42 (2010-2012), σελ. 171-192

Η ίδια, *Η διδασκαλία και η έρευνα του ενδύματος στο πλαίσιο του λαϊκού πολιτισμού: Οι εργασίες των φοιτητών στο Λαογραφικό Αρχείο του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (Λ.Α.Π.Ι. 1964-2014)*, εκδ. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Ιωάννινα 2014

Η ίδια, *Η ενδυματολογική έρευνα της Καρπάθου*, εκδ. Gutenberg-Ινστιτούτου Λαϊκού Πολιτισμού Καρπάθου, Αθήνα 2014

Η ίδια, «Η διδασκαλία της Λαϊκής Τέχνης και τα Αδημοσίευτα Φοιτητικά Χειρόγραφα στο Λαογραφικό Αρχείο του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (1964-2006)», στο Σοφία Χανδακά (επιμ.), *Λαϊκή Τέχνη. Νέα Ευρήματα – Νέες ερμηνείες, Πρακτικά προς τιμήν της Πόπης Ζώρα (2-5 Νοεμβρίου 2006)*, εκδ. Μουσείου Μπενάκη, Αθήνα 2015, σελ. 281-300

Η ίδια, «Παντελής Καβακόπουλος. Μια ευλογημένη μουσική – λαογραφική διαδρομή», στο Παντελής Καβακόπουλος, *Τραγούδι, Μουσική και Χορός στην Κρήτη*, εκδ. Ινστιτούτου Έρευνας Μουσικής και Ακουστικής – Κέντρου Μουσικής Τεκμηρίωσης, Αθήνα 2018, σελ. 21-45

Γαλλής Κώστας Δ., «Τα Λαμιακά του 1918. Ένα αντιπειθαρχικό κίνημα της φρουράς Λαμίας και οι συνέπειές του», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 3ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (4,5 και 6 Νοεμβρίου 2005)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων και Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων Ν. Φθιώτιδας, Λαμία 2007, σελ. 205-218

Γαλλής Λεωνίδα Δ., «Παροιμίες που λέγονται στην Επαρχία Δομοκού», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 1 (1980), σελ. 10-11 και *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 2 (1982), σελ. 72-74

Ο ίδιος, «Τέσσερα δημοτικά τραγούδια μιλούν για τον Δομοκό», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 1 (1980), σελ. 94-99

Ο ίδιος, «Δημοτικά τραγούδια που τραγουδιούνται στην επαρχία μας», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 1 (1980), σελ. 100-110, *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 2 (1982), σελ. 75-82, *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 3 (1987), σελ. 22-27

Ο ίδιος, «Δημοτικά τραγούδια που τραγουδιούνται στο Δομοκό», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 12 (2002), σελ. 169-185

Ο ίδιος, «Ελαφρά τραγούδια που τραγουδούσαν στο Δομοκό οι νέοι της δεκαετίας του 30», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 12 (2002), σελ. 186-192

Ο ίδιος, «Τοπωνύμια του Δομοκού», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 12 (2002), σελ. 86-96

Ο ίδιος, «Ένα ξεχασμένο έθιμο της Πρωτοχρονιάς», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 13 (2003), σελ. 18-21

Γαρδίκης Δημήτριος Γ., *Ο γύρος της Φθιώτιδος. Ιστορικολαογραφικά μελέται*, εκδ. Εθνικού Αγώνος, Λαμία 1958

Γεραντώνης Επαμειν., «Τραγούδια του ελληνοτουρκικού πολέμου ποιηθέντα υπό Μυδαλινής Δ. Γκίτζα», *Λαογραφία* 4 (1913), σελ. 688-690

Γεωργουσόπουλος Κώστας Χρ., «Τι μπορεί να προσφέρει η Ρούμελη στην υπηρεσία του πνεύματος», *Φθιώτις* 7 (1956), σελ. 59,62

Γιαννακοπούλου-Γάκη Αικατερίνη, «Το νοικοκυριό ενός λαμιώτικου σπιτιού στα αμέσως μετεπαναστατικά χρόνια», στο Ιωάννης Μακρής (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά Ιου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (3-4 Νοεμβρίου 2001 – Συνεδριακό Κέντρο Κάστρου Λαμίας)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων, Λαμία 2002, σελ. 226-231

Γιαννιτσιώτης Γιάννης, «Ο Άρης Βελουχιώτης επιστρέφει στη Λαμία: Χωρικές διαμάχες γύρω από έναν μνημονικό τόπο», στο Κώστας Γιαννακόπουλος – Γιάννης Γιαννιτσιώτης (επιμ.), *Αμφισβητούμενοι χώροι στην πόλη. Χωρικές προσεγγίσεις του Πολιτισμού*, εκδ. Αλεξάνδρεια – Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Αθήνα 2010, σελ. 267-314.

Ο ίδιος, «Αστικός χώρος και δημόσια κοινωνικότητα: οι συνοικιακοί – εξωραϊστικοί σύλλογοι της Αθήνας, 1914-1969», στο Έφη Αβδελά – Χάρης Εξερτζόγλου – Χρήστος Λυριντζής (επιμ.), *Μορφές δημόσιας κοινωνικότητας στην Ελλάδα του εικοστού αιώνα*, εκδ. Πανεπιστημίου Κρήτης, Ρέθυμνο 2015, σελ. 259-278

Γιαννόπουλος Ιωάννης, «Η περιήγησης του Εβλιά Τσελεμπί ανά την Στερεά Ελλάδα», *Επετηρίς Εταιρείας Στερεοελλαδικών Μελετών* 2 (1969-1970), σελ. 139-198

Ο ίδιος, *Η διοικητική οργάνωση της Στερεάς Ελλάδας κατά την Τουρκοκρατίαν (1393-1821). Συμβολή εις την μελέτην της Επαρχιακής διοικήσεως του κυρίαρχου Οθωμανικού Κράτους*, Εν Αθήναις 1971

Γιαννοπούλου-Τσιάκα Καλλίτσα, «Ανηφορίζοντας στον Τυμφρηστό (Βελούχι). Μερκάδα – Μαυρίλλο – Νεοχώρι (τοπωνύμια – ιστορία – παράδοση – ταυτότητα)», *Ονόματα* 20 (2013) («Ονοματολογικά Φθιώτιδας». Πρακτικά Ε' Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμία, 3-5 Οκτωβρίου 2008), σελ. 91-98

Γκανά Ουρανία, *Μια ανθρωπολογική προσέγγιση του εθίμου της ‘φρούτουλας’ στη Μαλεσίνα: περιγραφή του, αναφορά στη σημασία του και τη διαδικασία εκμάθησής του*, Διπλωματική Εργασία, Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην προσχολική ηλικία, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα 2014

Γκασούκα Μαρία – **Φουλίδη** Ξανθίππη, *Σύγχρονοι ορίζοντες των Λαογραφικών Σπουδών. Εννοιολογικό πλαίσιο, Έρευνα, Φύλο, Διαδίκτυο, Σχολείο*, εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2012

Οι ίδιοι, *Όψεις εθνογραφικής έρευνας στις λαογραφικές σπουδές. Φεμινιστική εθνογραφία - Διαδικτυακή εθνογραφία*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2017

Γκιάτης Απόστολος, «Τα έθιμα του γάμου του Νεοχωρίου Υπάτης», *Λαογραφία* 28 (1972), σελ. 316-327

Γκίκας Αθανάσιος Δημ., *Λουτρά Υπάτης (Ιστορία και στοργικές μνήμες)*, εκδ. Δήμου Υπάτης, Υπάτη 2001

Γκουτσίδης Ιωάννης Δ., «Κοινωνική αλλαγή και παραδοσιακός χορός. Το παράδειγμα του Νέου Μοναστηρίου», στο Ευάγγελος Αυδίκος – Ρένα Λουτζάκη – Χρήστος Παπακώστας (επιμ.), *Χορευτικά Ετερόκλητα*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2004, σελ. 139-162

Δαβανέλλος Νίκος Ταξ., *Λαμία. Η ρεκλάμα (1850-1967)*, Αθήνα 1999

Ο ίδιος, «Πλανόδιοι και στεγασμένοι φωτογράφοι της Λαμίας 19ος – 20ος αιώνας», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 2ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (20-21 Σεπτεμβρίου 2003)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων, Λαμία 2005, σελ. 281-289

Ο ίδιος, «Η Δημοτική Αγορά Λαμίας (1934-2004)», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 3ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (4,5 και 6 Νοεμβρίου 2005)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων και Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων Ν. Φθιώτιδας, Λαμία 2007, σελ. 527-535

Ο ίδιος, «Οίκοι Ανοχής στη Λαμία», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης – Χρήστος Γαλάνης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 4ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (9, 10 και 11 Νοεμβρίου 2007)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού Δήμου Λαμιέων και Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων ν. Φθιώτιδας, Λαμία 2010, σελ. 267-278

Δαβανέλλος Νίκος Ταξ. – **Σταυρόπουλος** Γεώργιος Παν., *Λαμία. Με τη γραφίδα των περιηγητών (1159-1940)*, εκδ. Οικονός, Λαμία 2005

Δαλιάνης Αναστάσιος Ι., *Υάπολις – Βαλτέτσι – Καλαπόδι. Ιστορική αναδρομή 7.000 χρόνων μιας περιοχής της Ανατολικής Λοκρίδας*, εκδ. Αρσενίδη, Αθήνα 1998

Δαλιανούδη Ρενάτα, «Μελοποίηση παραδοσιακού τραγουδιού: προσομοίωση ή νεωτερικότητα; Μελέτη περίπτωσης το τραγούδι “Πέρα στους πέρα κάμπους” για το θεατρικό έργο Καίσαρ και Κλεοπάτρα, 1962», στο Ιωάννης Φούλιας – Πέτρος Βούβαρης – Κώστας Καρδάμης – Κώστας Χάρδας (επιμ.), *7ο Διατμηματικό Μουσικολογικό Συνέδριο: “Μουσική, λόγος και τέχνες” (Πρακτικά διατμηματικού συνεδρίου υπό την αιγίδα της Ελληνικής Μουσικολογικής Εταιρείας, Κέρκυρα, 30 Οκτωβρίου – 1 Νοεμβρίου 2015)*, εκδ. Ελληνικής Μουσικολογικής Εταιρείας, Θεσσαλονίκη 2016, σελ. 401-408

Η ίδια, «Η συμβολή του Μουσικού Λαογράφου Παντελή Καβακόπουλου στην Εθνογραφία της Ηπείρου με αφορμή το βιβλίο του *Τραγούδι, Μουσική και Χορός στην Ηπειρο*, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα 2016», *Δωδώνη. Ιστορία και Αρχαιολογία* 45-46 (2019), σελ. 353-386

Η ίδια, «Νομός Κορινθίας. Η μουσική και ο χορός στο νομό Κορινθίας. Αρβανίτικο καγκέλι, “γιεμ”, “γιαρέντης”, “τράτα”. Γλωσσικός ηγεμονισμός – Ετεροτοπικότητα – Μεταταυτότητα – Αστικοποίηση», στις ίδιας, *Εθνογραφίες Μετάβασης. Ηγεμονισμός – Ετεροτοπικότητα – Αστικοποίηση – Εκδυτικισμός. 5+1 ερμηνευτικά κείμενα για τη μουσική και τον χορό από επιτόπια έρευνα*, εκδ. Κ.&Μ. Αντ. Σταμούλης, Θεσσαλονίκη 2020, σελ. 55-119

Η ίδια, «Ηπειρος. Μετα-εθνογραφική επισκόπηση της μουσικο-χορευτικής παράδοσης της Ηπείρου. Εν-κειμενικότητα και συν-κειμενικότητα στην Εθνογραφία», στις ίδιας, *Εθνογραφίες Μετάβασης. Ηγεμονισμός – Ετεροτοπικότητα – Αστικοποίηση – Εκδυτικισμός. 5+1 ερμηνευτικά κείμενα για τη μουσική και τον χορό από επιτόπια έρευνα*, εκδ. Κ.&Μ. Αντ. Σταμούλης, Θεσσαλονίκη 2020, σελ. 251-298

Η ίδια, «Πολιτιστικοί Σύλλογοι και Εθνογραφία. Διαχείριση της παράδοσης και πολιτιστική πολιτική. Κριτική προσέγγιση», στις ίδιας, *Εθνογραφίες Μετάβασης. Ηγεμονισμός – Ετεροτοπικότητα – Αστικοποίηση – Εκδυτικισμός. 5+1 ερμηνευτικά κείμενα για τη μουσική και τον χορό από επιτόπια έρευνα*, εκδ. Κ.&Μ. Αντ. Σταμούλης, Θεσσαλονίκη 2020, σελ. 301-352

Δαλκαβούκης Βασίλης, *Γράφοντας ανάμεσα. Εθνογραφικές δοκιμές με αφορμή το Ζαγορί*, εκδ. Επίκεντρο, Αθήνα 2015

Ο ίδιος, «Λαογραφία και Κοινωνική Ανθρωπολογία: ορισμένες σκέψεις για μια σύγκλιση στο επίπεδο της μεθόδου», στο Μ.Γ. Βαρβούνης (επιμ.), *Ο Σύγχρονος Λαϊκός Πολιτισμός μεταξύ Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας (Πρακτικά Επιστημονικής Ημερίδας Αφιερωμένης στον Ομότιμο Καθηγητή Μηνά Αλ. Αλεξιάδη)*, εκδ. Παρατηρητής της Θράκης, Κομοτηνή 2020, σελ. 36-46

Δάλκος Χρίστος, «Το τοπωνύμιο Λιμογάρδι: Ανάγκη ενδοσυγκριτικής μελέτης των σλαβικών (ή “σλαβοειδών”) τοπωνυμίων», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». Πρακτικά Ε' Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμίας, 3-5 Οκτωβρίου 2008), σελ. 99-112

Δαμιανού Δέσποινα, «Οι παιδαγωγικές διαστάσεις της Ελληνικής Λαογραφίας και η διδασκαλία της Λαογραφίας στην Ελληνική Εκπαίδευση», *Λαογραφία* 42 (2010-2012), σελ. 217-230

Δελημπύρας Χρήστος, «Οι υπέρ Ελευθερίας αγώνες της Επαρχίας Δομοκού», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 3ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (4,5 και 6 Νοεμβρίου 2005)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων και Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων Ν. Φθιώτιδας, Λαμία 2007, σελ. 273-281

Δελόπουλος Γιώργος, «Τοπωνύμια της Φθιώτιδας σε ενικό/πληθυντικό· διαχρονικότητα ενός φαινομένου και σήμερα ζωντανού», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990)*, εκδ. Κοινότητας Λουτρών Υπάτης, Λαμία 1993, σελ. 195-212

Ο ίδιος, «Στου Μπουγομίλου: Τοπωνύμιο “εποχής” με θρησκευτική ιστορική σημασία», *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου “Η Υπάτη στην εκκλησιαστική ιστορία, την εκκλησιαστική τέχνη και τον ελλαδικό μοναχισμό” (Υπάτη 8-10 Μαΐου 2009)*, εκδ. Ιεράς Μητροπόλεως Φθιώτιδος, Αθήναι 2011, σελ. 122-133

Ο ίδιος, «Ζητούνι: η τεθλασμένη διαδρομή ενός τοπωνύμιου», στο Ιωάννης Μακρής (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 5ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (16,17 και 18 Απριλίου 2010)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού Δήμου Λαμιέων, Λαμία 2013, σελ. 481-507

Ο ίδιος, «Υπάτη: Οι πολλές μεταμορφώσεις ενός και του ίδιου ονόματος», *Ονόματα 20 (2013) («Ονοματολογικά Φθιώτιδας»). Πρακτικά Ε΄ Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμία, 3-5 Οκτωβρίου 2008*), σελ. 113-130

Δημάκης Παναγιώτης Γεωργίου, *Οι περιηγητές στην Ελάτεια. Προσαρμογή κειμένων – Παρουσίαση – Σχόλια*, 2010

Ο ίδιος, *Λαϊκά λιθανάγλυφα. Χειρών ποιήματα και συναφή ιστορικά σημειώματα*, Αθήνα 2017

Δημούλης Στέργιος, «Λαογραφικά της Ρούμελης από το έργο του Ζάχου Ξηροτύρη», *Έκφραση 3 (1991)*, σελ. 127-131

Δουλαβέρας Αριστείδης Ν., «Λαογραφία και Λογοτεχνία. Επισημάνσεις σε μια πρώτη βιβλιογραφική απόπειρα», *Λαογραφία 42 (2010-2012)*, σελ. 231-294

Ο ίδιος (εισ. – επιμ.), *Λαογραφικά Σύμμεικτα Κορινθίας Κεντρικής και Ανατολικής. Λαογραφικό υλικό από Δασκάλους και Δασκάλες του Νομού Κορινθίας σχολικού Έτους 1964-1965. Από το αρχείο Ι.Θ. Κακριδή*, εκδ. Κατάγραμμα, Κιάτο 2018

Ο ίδιος, *Λαογραφία του Έντεχνου Λαϊκού Λόγου. Παράδοση και Νεωτερικότητα*, τ. Α΄, εκδ. Κ.&Μ. Αντ. Σταμούλης, Θεσσαλονίκη 2020

Δραγούμης Μάρκος, «Η συλλογή Παχτίκου και το πρόβλημα των μουσικών καταγραφών της», στο ίδιο, *Η παραδοσιακή μας μουσική*, τ. Α΄, εκδ. Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών – Φίλοι Μουσικού Λαογραφικού Αρχείου Μέλπωσ Μερλιέ, Αθήνα 2003, σελ. 52-60

Δροσοπούλου Αγγελική, *Πρόταση ανάδειξης της Τοπικής Ιστορίας και του Λαϊκού Πολιτισμού στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, με την βοήθεια των Τ.Π.Ε. Το παράδειγμα της Λαμίας*, Διπλωματική Εργασία, Σχολή Θετικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Λαμία 2020

Ένωση Ποντίων Φθιώτιδας, *Το χρονικό της εγκαταστάσεως των Ποντίων προσφύγων στη Φθιώτιδα (1939-1999)*, εκδ. Ενώσεως Ποντίων Φθιώτιδας, Λαμία 1999

Ευαγγελοπούλου – Τσελή Αναστασία, «Η μάχη του Δομοκού, 1897. Η τελευταία νικηφόρος μάχη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, σύμφωνα με τη γνώμη των Τούρκων», στο Ιωάννης

Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης – Χρίστος Γαλάνης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 4ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (9, 10 και 11 Νοεμβρίου 2007)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού Δήμου Λαμιέων και Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων ν. Φθιώτιδας, Λαμία 2010, σελ. 777-791

Ευθυμίου Τάκης, *Ξορκισμός στη λήθη. Σκόρπιες λαογραφικές σελίδες απ' το χωριό μου Άγιο Γεώργιο Φθιώτιδας*, εκδ. Εκπολιτιστικού – Μορφωτικού Συλλόγου Αγίου Γεωργίου, Λαμία 2005

Ο ίδιος, *Στα χνάρια της γενέτειρας Ζιώψης. Ιστορικολαογραφικό λεύκωμα*, Λαμία 2007

Ο ίδιος, *Ασβεστες μνήμες (Το χθες και το σήμερα σε απόσταση αναπνοής). Φωτογραφικό οδοιπορικό στο αγιοργίτικο παρελθόν*, εκδ. Εκπολιτιστικού – Μορφωτικού Συλλόγου Αγίου Γεωργίου, Λαμία 2008

Ο ίδιος, «Το ξυλόγλυπτο τέμπλο Κοίμησης της Θεοτόκου Παλαιόκαστρου Φθιώτιδας», στο Ιωάννης Μακρής (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 5ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (16, 17 και 18 Απριλίου 2010)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού Δήμου Λαμιέων, Λαμία 2013, σελ. 157-198

Ο ίδιος, *Άγιος Γεώργιος Φθιώτιδας. Τα ζωκλήσια, τα πανηγύρια τους και οι ντόπιοι οργανοπαίχτες*, εκδ. Εκπολιτιστικού Συλλόγου Αγίου Γεωργίου, Αθήνα 2015

Ευθυμίου Τάκης – **Κανέλλος** Βασίλης, *Απ' το "Ίσιασμα" ως τα "Ίπιστρόφια". Ήθη, έθιμα και τραγούδια του αρραβώνα και του γάμου απ' τα χωριά της δυτικής Φθιώτιδας*, εκδ. Συλλόγου Σπερχεαδιδιών Φθιώτιδας "Η Σπερχειάδα", Λαμία 2009

Οι ίδιοι, *Παγκύρια και Οργανοπαίχτες μιας άλλης εποχής στα χωριά της Δυτικής Φθιώτιδας. Λαογραφικό και Φωτογραφικό Οδοιπορικό*, Λαμία 2010

Οι ίδιοι, *Του Αργαλειού τα Πάθη και τα Κάλπη. Ο Αργαλειός και η Υφαντική Τέχνη στα χωριά της Δυτικής Φθιώτιδας*, Λαμία 2011

Ευθυμίου Τάκης – **Κολιόπουλος** Θανάσης, *Το ξυλόγλυπτο τέμπλο Κοίμησης της Θεοτόκου Παλαιόκαστρου Φθιώτιδας (ένα σπάνιο δείγμα λαϊκής τέχνης). Ιστορικοθρησκευτικό μελέτημα*, Λαμία 2008

Οι ίδιοι, *Το ξυλόγλυπτο τέμπλο του Αγίου Νικολάου Ζιώψης (ένα εξαιρετικό δείγμα λαϊκής τέχνης και παράδοσης). Ιστορικοθρησκευτικό μελέτημα*, Λαμία 2009

Ζαγγογιάννης Ε., «Λαογραφικά Άνω Βαρδάτων Φθιώτιδας», *Φθιώτις* 8 (1956), σελ. 34

Ζήση Ιωάννα Κ., «Η Λαμία στις περιγραφές ξένων περιηγητών: Έντουαρντ Σάρτον, "Ο Γύρος του κόσμου. Ταξίδι στην Ελλάδα. 1877"». Οι περιγραφές του περιηγητή Xentri Belle, για τη Φθιώτιδα – Λαμία», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης – Χρίστος Γαλάνης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 4ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (9, 10 και 11 Νοεμβρίου 2007)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού Δήμου Λαμιέων και Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων ν. Φθιώτιδας, Λαμία 2010, σελ. 63-73

- Ζήσης** Κώστας Ι., «Αγραφιώτες αγωνιστές του 1821 εγκατασταθέντες στο Νομό Φθιώτιδας», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 2ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (20-21 Σεπτεμβρίου 2003)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων, Λαμία 2005, σελ. 148-151
- Ζησόπουλος** Κωνσταντίνος Αθ., *Ανθήλη Φθιώτιδος (Ιστορική, κοινωνιολογική, λαογραφική μελέτη)*, εκδ. Κοινότητας Ανθήλης, Αθήνα 1972
- Ο ίδιος**, *Ντοπιολαλιές και τοπωνύμια Ανθήλης Φθιώτιδας*, Λάρισα 1987
- Ο ίδιος**, *Ταξίδι στο χτες της Φθιώτιδας και της Ανθήλης*, Λάρισα 2007
- Ζορμπά** Μυρσίνη, *Πολιτική του Πολιτισμού. Ευρώπη και Ελλάδα στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2014
- Ζορμπάς** Απ., «Λίγα για την “παράδοση”», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 137
- Ζορμπάς** Ευάγγελος, *Απ’ τη ρουμελιώτικη ζωή. Ήθη κι έθιμα – ανέκδοτα – δημοτικά τραγούδια – παροιμίες – αινοίγματα*, Λαμία 1979
- Ο ίδιος**, «Το σταβάρι των γεωργών (από τις παραδόσεις του ελληνικού λαού – περιοχής Φθιώτιδας)», *Φθιωτική Σκέψη* 2:1 (1979), σελ. 8-9
- Ο ίδιος**, «Ο χωρικός στην πόλη», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 162-163
- Ο ίδιος**, «“Γράψε γρήγορ’ στραβοσκούφ’...”». Παράδοση στο χωριό Τσουκά Φθιώτιδας», *Φθιωτική Σκέψη* 2:5-6 (1979), σελ. 267-268
- Ζώρα** Πόπη, «Λιθογλυπτική», στο Στέλιος Παπαδόπουλος (εισ. – επιμ.), *Νεοελληνική Χειροτεχνία*, εκδ. Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1969, σελ. 30-47
- Hering** Gunnar, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936*, τ. Β΄, εκδ. Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2006
- Herzfeld** Michael, *Πάλι δικά μας. Λαογραφία, Ιδεολογία και η Διαμόρφωση της Σύγχρονης Ελλάδας*, Μαρίνος Σαρηγιάννης (μτφ.), εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2002
- Ηλιόπουλος** Δημήτριος Ν., «Τοπωνύμια του χωριού Δίβρη Λαμίας, Φθιώτιδας», *Ονόματα* 20 (2013) («Ονοματολογικά Φθιώτιδας». Πρακτικά Ε΄ Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμία, 3-5 Οκτωβρίου 2008), σελ. 139-150
- Ήμελλος** Στέφανος Δ., «Εκθέσεις πεπραγμένων του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας κατά τα έτη 1977, 1978, 1979, 1980», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας* 25 (1977-1980), σελ. 670-677
- Ο ίδιος**, «Δάσκαλος και Λαογραφία», στο Γ.Κ. Παπάζογλου – Αγγ. Μ. Δαβάζογλου (επιμ.), *Παιδαγωγικά Τμήματα Δημοτικής Εκπαίδευσης (Παρόν και Μέλλον)*, εκδ. Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης – Gutenberg, Αθήνα 1994, σελ. 38-43
- Θανόπουλος** Γεώργιος Ι., «Γεώργιος Α. Μέγας: Πρώτος Καθηγητής Λαογραφίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Σύντομη αναφορά στο έργο του», *Επιστημονική Επετηρίς της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών* 43 (2011-2012), σελ. 210-217

- Θεοδώρου** Αφροδίτη, «Φθιωτικοί Σύλλογοι Γυναικών από το 1914-1999», στο Ιωάννης Μακρής (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 1ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (3-4 Νοεμβρίου 2001 – Συνεδριακό Κέντρο Κάστρου Λαμίας)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων, Λαμία 2002, σελ. 252-265
- Η ίδια**, «Τοπωνύμια του χωριού Φραντζή Φθιώτιδας και της περιοχής», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*»). *Πρακτικά Ε΄ Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμίας, 3-5 Οκτωβρίου 2008*), σελ. 151-155
- Θωμόπουλος** Θεόδωρος, «Ο Ρουμελιώτικος γάμος», *Φθιώτις* 4 (1955), σελ. 56-61
- Ο ίδιος**, «Ρουμελιώτικη φιλοξενία», *Φθιώτις* 7 (1956), σελ. 40-42
- Ο ίδιος**, «Οι γύφτοι στη Ρούμελη», *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο* 1 (1957), σελ. 108-110
- Ο ίδιος**, «Ρουμελιώτικη λαϊκή τέχνη», *Φθιώτις* 13 (1958), σελ. 16-18
- Ο ίδιος**, «Ο Πλάτανος (Ρουμελιώτικη Λαογραφία)», *Φθιώτις* 18 (1958), σελ. 363-364
- Ο ίδιος**, «Το ρουμελιώτικο πανηγύρι», *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο* 2 (1958), σελ. 39-42
- Ο ίδιος**, «Ο ξενιτεμός του Ρουμελιώτη», *Φθιώτις* 14 (1958), σελ. 99-101
- Ο ίδιος**, «Γιατροσόφια – φτιασίδια – μπογιές», *Φθιώτις* 15-16 (1958), σελ. 201-203
- Ο ίδιος**, «Ρουμελιώτικη λαϊκή αρχιτεκτονική. Τα βλαχοκόνακα», *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο* 3 (1959), σελ. 29-32
- Καβακόπουλος** Παντελής, «“Κλειστός”. Μουσική και χορευτική δομή», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990)*, εκδ. Κοινότητας Λουτρών Υπάτης, Λαμία 1993, σελ. 277-291 (Αναδημοσίευση στο: **Καβακόπουλος** Παντελής, *Ανθολογία Μουσικολογικών Ανακοινώσεων και Δημοσιευμάτων 1954-2008*, Αθήνα 2008, σελ. 267-280)
- Καινούργιος** Ηλίας, «Το χωρίον Μπράλλος. Τοπωνύμια – Ιστορία – Παραδόσεις», *Φθιώτις* 5 (1956), σελ. 12-13
- Κακαβάς** Γεώργιος – **Υφαντή** Αλεξία – **Κόρκος** Νικόλαος, «Η εκκλησιαστική τέχνη στην περιοχή της Σπερχειάδας από την ίδρυση του Νεοελληνικού κράτους έως την περίοδο του Μεσοπολέμου (1830 έως το 1940), στο Ιωάννης Μακρής (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 5ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (16,17 και 18 Απριλίου 2010)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού Δήμου Λαμιέων, Λαμία 2013, σελ. 157-198
- Κακάμπουρα-Τύλη** Ρέα, «Από τη συλλογή λαογραφικού υλικού στη διαθεματική προσέγγιση του λαϊκού πολιτισμού. Η καθοδήγηση των πανεπιστημιακών Λαογράφων και η ανταπόκριση των Δασκάλων», *Λαογραφία* 40 (2004-2006), σελ. 175-191
- Η ίδια**, «Λαογραφικά αρχεία και εθνική ταυτότητα: Μια σχέση αλληλεπίδρασης», στο Σωτήρης Δημητρίου (επιμ.), *Κριτική Διεπιστημονικότητα. Έθνος και ταυτότητα. Πολιτισμικές αντιστάσεις*, τ. Β΄, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα 2006, σελ. 108-135

Η ίδια, «Ο Ν.Γ. Πολίτης και οι εκπαιδευτικοί ως συλλογείς λαογραφικού υλικού», στο Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη κ.ά. (επιμ.), *Ο Νικόλαος Γ. Πολίτης και το Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας (Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου, Μέγαρον Ακαδημίας Αθηνών, 4-7 Δεκεμβρίου 2003)*, τ. Α΄, Δημοσιεύματα Κ.Ε.Ε.Λ. (αρ. 23), Αθήνα 2012, σελ. 325-342

Η ίδια, «‘Τα παλιά χρόνια ήταν δύσκολα, αλλά καλύτερα’». Ρεαλισμός και εξιδανίκευση του παρελθόντος σε αφηγήσεις ζωής», στο Τασούλα Δ. Τσιλιμένη (επιμ.), *Μες στον ανασασμό των φύλλων (Πρακτικά του 5ου Φεστιβάλ Αφήγησης Ολύμπου)*, εκδ. Εργαστηρίου Λόγου και Πολιτισμού Πανεπιστημίου Θεσσαλίας (Κατεύθυνση Λογοτεχνίας), Βόλος 2013, σελ. 27-40

Κακάμπουρα Ρέα – Κασσαβέτη Ορσαλία-Ελένη, *Οπτική Εθνογραφία και Εκπαίδευση. Θεωρητικές προσεγγίσεις και διδακτικές προτάσεις*, εκδ. Πεδίο, Αθήνα 2018

Κακάμπουρα Ρέα – Κασσαβέτη Ορσαλία-Ελένη – Σαμαρτζή Έλλη – Μπαμπάλης Θωμάς, «Οπτική Εθνογραφία και Εκπαίδευση: Μία διδακτική πρόταση», *Επιστήμες Αγωγής 1* (2018), σελ. 74-95

Κακάμπουρα Ρέα – Νουνανάκη Αφροδίτη, «Ο Γεώργιος Α. Μέγας και οι μετεκπαιδευόμενοι δάσκαλοι στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, στο Μ.Γ. Βαρβούνης – Γ.Χ. Κούζας (επιμ.), *Ο Γεώργιος Α. Μέγας και η Ελληνική Λαογραφία (Πρακτικά Ημερίδας)*, Παράρτημα Λαογραφίας – Δελτίου της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας Αρ. 19, Αθήνα 2018, σελ. 45-67

Καλαντζής Χρήστος Γ., «Ένα τραγούδι για τα ‘‘Λαμιακά’’ του 1918 στην εμπορική δισκογραφία δημοτικών τραγουδιών», *Πρακτικά 5ου Πανελληνίου Συνεδρίου ‘‘Δημοτικό Τραγούδι και Ιστορία’’ (Καρδίτσα 23-25 Οκτωβρίου 2015)*, εκδ. Κέντρου Ιστορικής και Λαογραφικής Έρευνας ‘‘Ο Απόλλων’’ Καρδίτσας και Τμήματος Ιστορίας Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Καρδίτσα 2015, σελ. 393-400

Καλλιώρα Δήμητρα – Φράγκου Κωνσταντία – Παπαθανάση Άννα – Χριστοδούλου Ευσταθία – Μιχαηλίδου Βασιλική, «Μαγνησία Μικράς Ασίας – Νέα Μαγνησία Λαμίας: Η προσφυγιά μέσα στο χρόνο», στο Γεωργία Παντίδου (επιμ.), *Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου: Τοπική Ιστορία και Εκπαίδευση. Αναπτύσσοντας μια οργανική και αποτελεσματική σχέση μεταξύ τους, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (Λαμία 22-24 Νοεμβρίου 2019)*, Λαμία 2020 (Διαθέσιμο σε ψηφιακή μορφή χωρίς αρίθμηση στις σελίδες:

<https://docs.google.com/document/d/1GaE7XSvDmZcBPsHV17yRvmj6WofaG5REM-O5aB9VoTk/edit>)

Καλογιάννης Αρ., «Ελληνική λαϊκή παράδοση και κληρονομιά», *Φθιωτική Σκέψη 2:3-4* (1979), σελ. 143-144

Καλοδήμος Θωμάς Γ., ««Θηλυκωτά Λαμπριάτικα τραγούδια της επαρχίας Δομοκού», *Φθιωτική Σκέψη 2:3-4* (1979), σελ. 164-169

Ο ίδιος, «Ο γάμος των Σαρακατσαναίων στη Φθιώτιδα (Ηθη, έθιμα, τραγούδια)», στο *Οι Σαρακατσάνοι (Μελέτες, Δοκίμια)*, τ. Α', εκδ. Πανελληνίας Ομοσπονδίας Συλλόγων Σαρακατσαναίων (Π.Ο.Σ.Σ.), Θεσσαλονίκη 1984, σελ. 36-130

Ο ίδιος, «Η πρώτη έγγειος ιδιοκτησία των Σαρακατσαναίων στο Νεοελληνικό Κράτος και ειδικότερα στην επαρχία του Ζητουνίου», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 2ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (20-21 Σεπτεμβρίου 2003)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων, Λαμία 2005, σελ. 205-216

Ο ίδιος, «Η ληστεία στην Επαρχία της Φθιώτιδας. Από την ίδρυση του Νεοελληνικού Κράτους (1833) ως την προσάρτηση της Θεσσαλίας στην Ελλάδα (1881)», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης – Χρίστος Γαλάνης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 4ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (9, 10 και 11 Νοεμβρίου 2007)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού Δήμου Λαμιέων και Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων ν. Φθιώτιδας, Λαμία 2010, σελ. 468-526

Καλτσάς Δημοσθένης, «Ο γάμος στο χωριό Πουγκάκια της Φθιώτιδας», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 197-199

Ο ίδιος, *Πουγκάκια το χωριό μου*, Λαμία 2003

Καμηλάκης Παναγιώτης Ιω., «Παλιά επαγγέλματα της Φθιώτιδας. Επισημάνσεις για τον επαγγελματικό βίο των κατοίκων της Φθιώτιδας, 19ος-20ος αιώνας», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης – Χρίστος Γαλάνης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 4ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (9, 10 και 11 Νοεμβρίου 2007)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού Δήμου Λαμιέων και Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων ν. Φθιώτιδας, Λαμία 2010, σελ. 793-801

Ο ίδιος, «Η εμπορική πανήγυρη (“παζάρι του Σταυρού”) της Υπάτης Φθιώτιδας», *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου “Η Υπάτη στην εκκλησιαστική ιστορία, την εκκλησιαστική τέχνη και τον ελλαδικό μοναχισμό” (Υπάτη 8-10 Μαΐου 2009)*, εκδ. Ιεράς Μητροπόλεως Φθιώτιδος, Αθήναι 2011, σελ. 167-204

Ο ίδιος, «Πατριδωνυμικά (εθνικά) επώνυμα στη Φθιώτιδα (τέλος 19ου-αρχές 20ου αιώνα): πατριδωνύμια Αμφίκλειας και Στυλίδας», *Ονόματα* 20 (2013) («Ονοματολογικά Φθιώτιδας». *Πρακτικά Ε' Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμία, 3-5 Οκτωβρίου 2008*), σελ. 157-172

Καναβούρας Βαγγέλης Αντ., «Ο Jakob Phillip Fallmerayer και η Ελληνική Λαογραφία», *Φιλολόγος* 13 (1978), σελ. 294-300

Κανέλλος Βασίλης Κ., *Η Σπερχειάδα. Ιστορική, κοινωνική και οικονομική μελέτη*, Σπερχειάδα 1997

Ο ίδιος, *Ο Γουλινάς και τα χωριά του. Ιστορικό και λαογραφικό οδοιπορικό στο Δήμο Σπερχειάδας*, Σπερχειάδα 2006

Καντάς Καντάς Κ., *Στο Ζέλι Λοκρίδος*, Αθήνα 1981

- Ο ίδιος**, *Το χωρίο μας. Παράδοση – ιστορικές μνήμες – κοινοτική ανάπτυξη του Ζελίου Λοκρίδος*, Αθήνα 1989
- Ο ίδιος**, «Ο φλάμπουρας και ο ακνάς στο γάμο του Ζελίου Λοκρίδος», *Λοκρικά Χρονικά* 1 (1995), σελ. 45-50
- Ο ίδιος**, «Τοπωνύμια αγροτικής περιοχής Ζελίου Λοκρίδας», *Λοκρικά Χρονικά* 2 (1996), σελ. 87-94
- Ο ίδιος**, *Ο Γάμος στο Ζέλι Λοκρίδος. Ήθη – έθιμα... άλλοτε και τώρα*, εκδ. Δήμου Ελάτειας, Ελάτεια 2000
- Ο ίδιος**, *Ανιχνεύοντας το παρελθόν*, Αθήνα 2007
- Καπανιάρης** Αλέξανδρος Γ., *Ψηφιακή Λαογραφία και Εκπαίδευση. Εμπλουτισμένα Μέσα και Καινοτόμες Προσεγγίσεις στη Διδακτική του Λαϊκού Πολιτισμού*, εκδ. Ήρα, Βόλος 2017
- Ο ίδιος**, *Αρχαιακή Εθνογραφία και Αναγνώσεις σε Ψηφιακό Περιβάλλον: “Συνομιλώντας” με τα Αρχεία των Πηλιορειτών Εν Αιγύπτω*, εκδ. Ιδιόμελον, Βόλος 2020
- Καπράλος** Κ.Δ., «Υπάτη. Οδοιπορικών σημείωμα», *Παρνασσός* 14 (1891), σελ. 167-174 [Αναδημοσίευση στο: *Απόλλων* 8 (1892), σελ. 88-90, 102-103]
- Ο ίδιος**, «Λαμιακά εντυπώσεις», *Εθνικόν Ημερολόγιον Κωνστ. Φ. Σκόκου έτους 1892*, σελ. 294-303
- Ο ίδιος**, «Λουτρά Υπάτης (Οδοιπορικών σημείωμα)», *Παρνασσός* 15 (1892), σελ. 820-833
- Καππές** Βασ., «Η Ντάμια (Φθιώτιδος) και οι μυθικοί θησαυροί της», *Στερεοελλαδική Εστία* 9-10 (1961), σελ. 194-195
- Καπόλη** Παρασκευή, *Η εσωτερική μετανάστευση στην Αθήνα (1950-1970)*, Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα 2014
- Καραβάς** Γεώργιος Ν., *Το Κόμμα ο γενέθλιος τόπος μου*, Λαμία 2002
- Καραγεωργίου** Χρήστος Ν., *Παλαιά Λαμιάτικα Έγγραφα (Πτυχές απ' τη ζωή της Λαμίας και της περιοχής της. Έτη 1833-1900). Ιστορικολαογραφικό ανάγνωσμα*, Λαμία 1961
- Ο ίδιος**, *Η ιστορία των τσιφλικιών της Φθιώτιδος και οι αγώνες των αγροτών*, Λαμία 1974³
- Καραμανές** Ευάγγελος, «Ο Άγιος Νικόλαος στο λαϊκό βίο και πολιτισμό», *Υπάτη* 51 (2007), σελ. 16-22
- Καραντζή** Χρυσούλα, «Τοπωνύμια και δημοτικό τραγούδι: Η περίπτωση της Φθιώτιδας», *Ονόματα* 20 (2013) («Ονοματολογικά Φθιώτιδας». Πρακτικά Ε' Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμία, 3-5 Οκτωβρίου 2008), σελ. 183-199
- Καραχρήστος** Ιωάννης Αθ., «Συμβολή στη μελέτη της ιστορίας της Φθιώτιδας κατά την Ύστερη Τουρκοκρατία (Μέσα του 18ου αιώνα – Δύο πρώτες δεκαετίες του 19ου)», *Φθιωτικά Χρονικά* 13 (1992), σελ. 36-56
- Καρπέτας** Β., «Λαογραφικά Ανατολικής Φθιώτιδος», *Φθιώτις* 13 (1958), σελ. 60-61

- Καρπέτας** Γιάννης, «Λαογραφικά της Χιλιαδούς», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 4 (1990), σελ. 65-71
- Ο ίδιος**, «Το πανηγύρι στη Χιλιαδού», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 8 (1997), σελ. 140-143
- Ο ίδιος**, «Τοπωνυμίες της Φιλιαδώρας (Χιλιαδούς) Δομοκού», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 11 (2000), σελ. 65-71
- Καρπούζης** Νικόλαος Ξ., «Αστική Λαογραφία: ορισμένες μεθοδολογικές προσεγγίσεις και παρατηρήσεις σχετικά με την έρευνα», *Λαογραφία* 42 (2010-2012), σελ. 423-448
- Καρφής** Λεωνίδα Ιωάννου, *Αρχιτεκτονική και Φυλαχτά σπιτιών στο Δίκαστρο*, εκδ. Συλλόγου Απανταχού Δικαστριωτών, Δίκαστρο 2017
- Κατσαούνος** Αρ., «Σπορά – θερισμός – αλώνισμα στις αρχές του αιώνα μας», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 170-171
- Ο ίδιος**, «Το “Ζεφ” στο χωριό Βαθύκουλο Πελασγίας», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 200-204
- Κατσάρας** Χαράλαμπος, *Γελάει στα βάθη μου η Ρούμελη. Η Ρούμελη μέσα από το Δημοτικό Τραγούδι, τη Γλώσσα, τα Έθιμα, την Ιστορία*, Άγιος Κωνσταντίνος – Φθιώτιδα 2008
- Ο ίδιος**, *Παραμύθια της Λοκρίδας*, Άγιος Κωνσταντίνος 2008
- Ο ίδιος**, *Σαν τον παλιό καλό καιρό. Στερεοελλαδίτικα παραμύθια. Λοκρίδα*, Φθιώτιδα 2009
- Καυάλης** Γεώργιος Δ. (επιμ.), *Σαρακατσάνοι. Πορεία και Προοπτική στον Χώρο και τον Χρόνο (Πρακτικά Επιστημονικού Διεθνούς Συνεδρίου. Λαμία 4-5-6 Μαρτίου 2016)*, εκδ. Πανελληνίας Ομοσπονδίας Συλλόγων Σαρακατσάνων, Ιωάννινα 2017
- Κασιώτη** Μαρία Α., «Παρατηρώντας εικονοστάσια στο οδικό δίκτυο Λαμίας – Καρπενησίου – Προυσού: Μία εθνογραφική προσέγγιση», στο Βασίλης Δαλκαβούκης – Ιωάννης Μάνος – Χριστίνα Βέικου (επιμ.), *Ανυποψίαστοι ανθρωπολόγοι, καχύποπτοι φοιτητές. Διδάσκοντας ανθρωπολογία σ’ αυτούς που “δεν την χρειάζονται”*, εκδ. Κριτική, Αθήνα 2010, σελ. 63-78
- Κιτρόεφ** Αλέξανδρος, «Η μεταπολεμική μετανάστευση», στο Ιωάννης Κ. Χασιώτης – Όλγα Κατσαρδή-Hering – Ευρυδίκη Α. Αμπατζή (επιμ.), *Οι Έλληνες στη Διασπορά (15ος-21ος αι.)*, εκδ. Βουλής των Ελλήνων, Αθήνα 2006, σελ. 75-91
- Κίτσος** Χρ., *Η ιστορία του χωριού μας. Άγιος Γεώργιος Φθ/δος*, Θεσσαλονίκη 1966
- Κόμης** Κώστας, *Τσιγγάνοι: Ιστορία, Δημογραφία, Πολιτισμός*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1998
- Ο ίδιος**, «Εποικισμοί και Πόλεις (1833-1862)», στο ίδιο, *Σύναμμα. Κοινωνικές Δομές και Όψεις του Νεοελληνικού Χώρου: Πόλεις, Πληθυσμιακές μετακινήσεις, Μηχανισμοί κυριαρχίας και άλλα σχετικά ζητήματα*, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων – Επιστημονική Επετηρίδα Φιλοσοφικής Σχολής Δωδώνη: Παράρτημα αρ. 78, Ιωάννινα 2007, σελ. 49-124
- Κορρέ** Κατερίνα, «Νεοελληνικά Αργυροχοϊκά Εργαστήρια. Ο Νεβεσκιώτης τεχνίτης της Λαμίας», *Αρχαιολογία* 9 (1983), σελ. 83-88

- Κορτιμανίτσης** Απόστολος Δ., «Ονομασία της Πελασγίας – Φθιώτιδας», *Έκφραση* 1 (1989), σελ. 98-100
- Ο ίδιος**, *Η Πελασγία μέσα από τους αιώνες. Ιστορία της Πελασγίας από τα προϊστορικά χρόνια μέχρι τη σύγχρονη εποχή*, Λαμία 2006
- Κούζας** Γεώργιος Χ., *Ελληνική Λαογραφική Εταιρεία. Η ιστορική διαδρομή της (1908-2008)*, εκδ. Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας, Αθήνα 2009
- Ο ίδιος**, «Αστική Λαογραφία: θεωρητικές διασταυρώσεις – ιστορική διαδρομή – θεματολογία. Από τη μελέτη των “βιομηχανικών επιτηδευμάτων” στην έρευνα των σύγχρονων μεγαλουπόλεων», στο Μανόλης Γ. Βαρβούνης – Μανόλης Γ. Σέργης (επιμ.), *Ελληνική Λαογραφία. Ιστορικά, θεωρητικά, μεθοδολογικά, θεματικές*, τ. Β΄, εκδ. Ηρόδοτος, Αθήνα 2012, σελ. 67-172
- Κουμαριανού** Μαρία Κ., *Μνημεία και νεκροί. Το φαντασιακό του θανάτου στη σύγχρονη Ελλάδα: Μια ανθρωπολογική και σημειολογική προσέγγιση των αστικών νεκροταφείων*, εκδ. Δωδώνη, Αθήνα 2008
- Κουμπάρος** Αθανάσιος Ι., «Λαϊκές παροιμίες», *Φθιώτις* 9 (1957), σελ. 62
- Κούτσικας** Κ., «Τα ήθη και έθιμα της πρωτοχρονιάς στη Μακρυρράχη», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 1 (1980), σελ. 20-23
- Ο ίδιος**, «Τα αινίγματα όπως τα έλεγαν κατά τα νυχτέρια στο χωριό Μακρυρράχη», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 2 (1981), σελ. 115-120
- Ο ίδιος**, «Τα παιχνίδια και πως τα έπαιζαν οι προ του 1940 γενιές στην Καΐτσα και στα άλλα χωριά μας», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 4 (1990), σελ. 90-97
- Ο ίδιος**, «Τοπωνυμίες του χωριού Μακρυρράχη (πρώην Καΐτσα), *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 5 (1992), σελ. 48-59
- Ο ίδιος**, «Το πανηγύρι στο χωριό Μακρυρράχη», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 8 (1997), σελ. 136-139
- Κράββα** Βασιλική, «Οι λαογράφοι, τα πράγματα και ο υλικός βίος: Θεωρητικές και μεθοδολογικές διαδρομές στη μακρά λαογραφική διάρκεια», στο Βασίλης Νιτσιάκος – Παρασκευάς Ποτηρόπουλος, *Λαογραφία και Ανθρωπολογία. Μια συμβολή στον διάλογο*, εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2018, σελ. 231-262
- Κυριακίδης** Στίλπων, «Εγκύκλιος προς τους λειτουργούς της Μέσης και Δημοτικής Εκπαιδεύσεως δια την συλλογήν λαογραφικής ύλης», *Λαογραφία* 8 (1921), σελ. 236-239
- Ο ίδιος**, *Ελληνική Λαογραφία. Μέρος Α΄. Μνημεία του λόγου*, εκδ. Ακαδημίας Αθηνών (Δημοσιεύματα του Λαογραφικού Αρχείου Αρ. 8), Εν Αθήναις 1965²
- Ο ίδιος**, «Τι είναι το δημοτικό τραγούδι. Ανδρικά και γυναικεία τραγούδια. Η γυνή ως λαϊκή ποιήτρια», του ίδιου, *Το Δημοτικό Τραγούδι*, εκδ. Ερμής, Αθήνα 1990, σελ. 77-109
- Κυριακίδου-Νέστορος** Άλκη, «Η οργάνωση του χώρου στον παραδοσιακό πολιτισμό», της ίδιας, *Λαογραφικά Μελετήματα*, εκδ. Ολκός, Αθήνα 1975, σελ. 41-55

Η ίδια, «Η οικολογική ερμηνεία στη λαογραφία», στις ίδιες *Λαογραφικά Μελετήματα*, εκδ. Ολκός, Αθήνα 1975, σελ. 78-85

Η ίδια, *Η Θεωρία της Ελληνικής Λαογραφίας. Κριτική ανάλυση*, εκδ. Εταιρείας Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Αθήνα 1978

Η ίδια, «Η λαϊκή παράδοση: σύμβολο και πραγματικότητα», στο Δημήτριος Γ. Τσαούσης (επιμ.), *Ελληνισμός Ελληνικότητα. Ιδεολογικοί και βιωματικοί άξονες της νεοελληνικής κοινωνίας*, εκδ. Εστία, Αθήνα 1983, σελ. 249-256

Κυροδήμος Ηρακλής Γ., «Εθιμα και χοροί Νεομοναστηριωτών Νομού Φθιώτιδας», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 2ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (20-21 Σεπτεμβρίου 2003)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων, Λαμία 2005, σελ. 184-195

Ο ίδιος, «Απάν' χορός Πελασγίας», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 3ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (4,5 και 6 Νοεμβρίου 2005)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων και Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων Ν. Φθιώτιδας, Λαμία 2007, σελ. 360-375

Κωστής Κώστας, «Τα κακομαθημένα παιδιά της Ιστορίας». *Η διαμόρφωση του Νεοελληνικού κράτους 18ος - 21ος αιώνας*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2015

Ο ίδιος, *Ο πλούτος της Ελλάδας. Η ελληνική οικονομία από τους Βαλκανικούς Πολέμους μέχρι σήμερα*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2019

Λαζάρου Αχιλλεύς Γ., «Οι εύζωνοι της Φθιώτιδας ως φορείς πανάρχαιας φορεσιάς», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά Α' Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990)*, εκδ. Κοινότητας Λουτρών Υπάτης, Λαμία 1993, σελ. 161-181

Λαζάρου Ευθ., «Τοπωνυμικά Δρυμαίας – Λοκρίδος», *Φθιώτις* 8 (1956), σελ. 35

Λάζου Βασιλική, *Η επιβολή του Κράτους. Ο εμφύλιος πόλεμος στη Λαμία, 1945-1949*, εκδ. Ταξιδευτής, Αθήνα 2016

Λαθύρης Ι.Κ., «Ο ταπεινός αγιογράφος της τουρκοκρατίας», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), 183-185

Λαϊνάς Θ.Α., «In memoriam. Ελένη Δ. Αδαμοπούλου (8.2.1948-9.8.1975). Δέκα χρόνια απ' την αποδημία της», *Υπάτη* 14 (1985), σελ. 3-16

Ο ίδιος, *Η λαϊκή ψυχή της Ρούμελης. Αναφορά στο λαογραφικό έργο του Ζάχου Ξηροτόρη*, Αθήνα 1989

Λέλης Γ., «354 Ασπροποταμίτες αγωνιστές του 1821 εγκατεστημένοι στη Νότια Ελλάδα το 1833», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο* 44 (2003), σελ. 307-318

Ο ίδιος, «Πρακτικά οροθετικής γραμμής (1832) του νεοσύστατου Ελληνικού Κράτους. Προσκήνιο – Παρασκήνιο», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 3ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (4,5 και 6 Νοεμβρίου 2005)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων και Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων Ν. Φθιώτιδας, Λαμία 2007, σελ. 282-340

Λουκάτος Δημ. Σ., «Ο σύζυγος εις τα κατά την γέννησιν έθιμα και λαογραφικά ενδείξεις περι αρρενολογείας», *Επετηρίς Λαογραφικού Αρχείου* 8 (1953-1954), σελ. 124-168

Ο ίδιος, «M. Maget, *Guide d' etude directe des comportements Culturels*, Paris 1953 (Βιβλιοκρισία)», *Ελληνικά* 13 (1954), σελ. 357-361

Ο ίδιος, *Λαογραφία – Εθνογραφία. Στοιχεία διδασκαλίας και απόψεις από τον εναρκτήριο λόγο της έδρας της Φιλοσοφικής Σχολής Ιωαννίνων (13 Ιανουαρίου 1967)*, Ιωάννινα 1968

Ο ίδιος, *Η άσκηση του λαογραφικού έργου στους σύγχρονους καιρούς. Η περίπτωση της Χίου*, Αθήναι 1984

Ο ίδιος, «Ελληνικά Χριστούγεννα (Λαογραφική μελέτη)», *Υπάτη* 17-19 (1987-1988), σελ. 25-28

Ο ίδιος, «Σύγχρονα Λαογραφικά VI: Ανανεωτικά κινήματα λαϊκής τέχνης από γυναίκες λαογράφους. Πρόσφατα δημοσιεύματα», *Λαογραφία* 37 (1993-1994), σελ. 142-144

Ο ίδιος, «Σύγχρονα Λαογραφικά VI: Θυμήματα παραμυθιών και συνέχειες εθίμων», *Λαογραφία* 37 (1993-1994), σελ. 145-147

Ο ίδιος, *Σύγχρονα Λαογραφικά (Folklorica Contemporanea)*, εκδ. Φιλιππότη, Αθήνα 2003²

Ο ίδιος, *Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία*, εκδ. Μορφωτικού Ιδρύματος Τραπέζης της Ελλάδος, Αθήνα 2015⁴

Λουκόπουλος Δημήτρης, «Τα παζάρια», *Νεοελληνικά Γράμματα* 25 (1935), σελ. 4

Ο ίδιος, «Ο Αηλιάς των Πουγκακίων», *Φθιώτις* 8 (1956), σελ. 29-30

Ο ίδιος, «Ποιμενική ραψωδία», *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο* 2 (1958), σελ. 18-88

Ο ίδιος, *Γεωργικά της Ρούμελης*, εκδ. Δωδώνη, Αθήνα 1983²

Λουτζάκη Ρένα, «Χορός και έθιμα: εμπειρίες από την επιτόπια έρευνα σε χωριά της Αν. Ρωμυλίας», στο Παύλος Αλμπανούδης (επιμ.), *Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου “Ανατολική Ρωμυλία. Ιστορία και Πολιτισμός” (Κομοτηνή 4-6 Απριλίου 2008)*, εκδ. Αφων Κυριακίδη – Πανελλήνια Ομοσπονδία Σωματείων Α. Ρωμυλίας (Π.Ο.Σ.Α.Ρ.), Θεσσαλονίκη 2009, σελ. 293-307

Λυδάκη Άννα, «Η λαογραφική έρευνα: μέθοδοι και τεχνικές», *Λαογραφία* 42 (2010-2012), σελ. 583-606

Η ίδια, *Μέσα από την κάμερα. Κινηματογράφος και κοινωνική πραγματικότητα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2012

Η ίδια, «Εισαγωγή», στο Άννα Λυδάκη (επιμ.), *Ρομά. Πρόσωπα πίσω από τα στερεότυπα*, εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2013, σελ. 11-28

Η ίδια, *Αναζητώντας το χαμένο παράδειγμα. Επιτόπια έρευνα – κατανόηση – ερμηνεία*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2016

Λύκειο Ελάτειας (Περιβαλλοντική Ομάδα), *Τοπωνύμια και Περιβάλλον στην ευρύτερη περιοχή της Ελάτειας Λοκρίδος. Τοπωνυμική βάση δεδομένων των χωριών Ελάτεια (Δραχμάνι) – Παναγίτσα (Σλέμπεϊ) – Λευκοχώρι (Μάνεσι) – Σφάκα – Προφήτης Ηλίας (Μεραλί)*, Αθήνα 1996

Λυμπέρης Ιωάννης, *Μουσικολογραφικές και Εθνομουσικολογικές προσεγγίσεις των Ελληνικών Δημοτικών Τραγουδιών. Θεωρίες, μέθοδοι και καταγραφές*, Διπλωματική Εργασία, Τμήμα Φιλολογίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα 2014

Mazower Mark, *Η Ελλάδα και η οικονομική κρίση του Μεσοπολέμου*, εκδ. Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2009

Μακρής Ιωάννης Ευαγ., *Σταυρός (Μπεκή) Φθιώτιδας. Η ιστορία του*, Λαμία 1998

Μαλκογιώργος Δημήτρης Θ., *Γη αγαπημένη...*, Αθήνα 2006

Μανικάρου Μεταξούλα, *Τα λογοτεχνικά περιοδικά της Ρούμελης (1950-1967) και η συμβολή τους στην πνευματική ζωή της περιοχής*, Διδακτορική Διατριβή, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα 2008

Η ίδια, «Τα λαογραφικά κείμενα στα λογοτεχνικά περιοδικά της Ρούμελης, κατά το χρονικό διάστημα 1950-1967», *Λαογραφία* 42 (2010-2012), σελ. 607-630

Η ίδια, «Λαϊκός πολιτισμός και Λογοτεχνία: Η περίπτωση του Σεραφείμ Τσιτσά», στο Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη (υπεύθ. έκδ. - γεν. επιστημ. επιμ.) – Γιώργος Βοζίκας (επιμ. ύλης - επιστημ. επιμ.), *Λαϊκός πολιτισμός και έντεχνος λόγος (ποίηση - πεζογραφία - θέατρο)*, Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου (Αθήνα, 8-12 Δεκεμβρίου 2010), τ. Β', εκδ. Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 2013, σελ. 57-70

Μαντζαβίνος Παντελής – **Οριγώνη-Μαντζαβίνου** Νίκη, *Το δικό μας Αχλάδι. Ιστορική, ανθρωπογεωγραφική, πολιτιστική και λαογραφική περιήγηση στο Αχλάδι Φθιώτιδας – πλάι στα όμορα χωριά*, Αθήνα 2015

Μαντζούκας Χρήστος (επιμ.), *Κέντρο Ελληνικής Παράδοσης 1996-2006. 10 χρόνια πολιτιστικής προσφοράς*, Λαμία 2006

Ο ίδιος, *Σαρακατσαναίοι της Φθιώτιδας, Η διαμόρφωση της μουσικοχορευτικής ταυτότητας των νέων ηλικίας 10-15 ετών σε σχέση με τις προηγούμενες γενιές*, Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2008

Μάργαρης Βασίλης Α., *Φθιώτιδα – Λαμία*, Λαμία 2000

Μαυρογορδάτος Γιώργος Θ., *1915: Ο Εθνικός Διχασμός*, Αθήνα 2015

Μαυρομύτης Ανάργυρος-Ιωάννης, «Κρικελλιώτες μαστόροι στην περιοχή της Λαμίας (19ος μ.Χ. αι.)», *Πρακτικά Συνεδρίου: Ιστορία και Πολιτισμός της περιοχής του Δήμου Δομνίστας Ευρυτανίας (Δήμος Δομνίστας Ευρυτανίας 23,24,25 Ιουλίο 2010)*, τ. Α΄, εκδ. Πανευρυτανικής Ένωσης, Αθήνα 2010, σελ. 309-316

Ο ίδιος, «Αμπλιανίτες κτηνοτρόφοι στον κάμπο της Λαμίας (19ος αιώνας)», *Πρακτικά Συνεδρίου: Ιστορία και Πολιτισμός της περιοχής του Δήμου Δομνίστας Ευρυτανίας (Δήμος Δομνίστας Ευρυτανίας 23,24,25 Ιουλίο 2010)*, τ. Β΄, εκδ. Πανευρυτανικής Ένωσης, Αθήνα 2010, σελ. 825-838

Μαχά-Μπιζούμη Νάντια, «Η συνομιλία Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας στη μελέτη του παραδοσιακού και σύγχρονου ενδύματος», στο Μ.Γ. Βαρβούνης (επιμ.), *Ο Σύγχρονος Λαϊκός Πολιτισμός μεταξύ Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας (Πρακτικά Επιστημονικής Ημερίδας Αφιερωμένης στον Ομότιμο Καθηγητή Μηνά Αλ. Αλεξιάδη)*, εκδ. Παρατηρητής της Θράκης, Κομοτηνή 2020, σελ. 79-96

Μέγας Γεώργιος Α., «Ζητήματα Ελληνικής Λαογραφίας», *Επετηρίς Λαογραφικού Αρχείου 1* (1939), σελ. 99-149, *Επετηρίς Λαογραφικού Αρχείου 2* (1940), σελ. 118-205, *Επετηρίς Λαογραφικού Αρχείου 3* (1941-1942), σελ. 77-195, *Επετηρίς Λαογραφικού Αρχείου 4* (1943-1944), σελ. 86-144 και *Επετηρίς Λαογραφικού Αρχείου 5* (1945-1949), σελ. 3-100

Ο ίδιος, «Δημήτριος Λουκόπουλος», *Νέα Εστία* 390 (1943), σελ. 1113-1114

Ο ίδιος, «Εκθέσεις των υπό του Λαογραφικού Αρχείου πεπραγμένων κατά τα έτη 1950 και 1951», *Επετηρίς Λαογραφικού Αρχείου 6* (1950-1951), σελ. 325-331

Ο ίδιος, «Η σημασία της ιδιαίτερης πατρίδος», *Πλάτων 1* (1952), σελ. 87-90

Ο ίδιος, «Εκθεσις πεπραγμένων κατά το έτος 1952», *Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου 7* (1952), σελ. 161-163

Ο ίδιος, «Εκθέσεις πεπραγμένων κατά τα έτη 1953 και 1954», *Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου 8* (1953-1954), σελ. 324-327

Ο ίδιος, «Επιστολή», *Φθιώτις 2* (1955), σελ. 81-82

Ο ίδιος, «Η Λαογραφία και η συμβολή των Δημοδιδασκάλων εις το έργον αυτής», *Λαογραφία 25* (1967), σελ. 43-56

Ο ίδιος, «Βιβλιογραφία (Χρ. Κυπριανού, *Το Παγκύπριον Γυμνάσιον και η Λαογραφία*)», *Λαογραφία 27* (1971), σελ. 429-430

Ο ίδιος, «Βιβλιογραφία (Κ.Α. Ζησόπουλου, *Ανθήλη Φθιώτιδος. Ιστορική, κοινωνιολογική, λαογραφική μελέτη*, εκδ. Κοινότητας Ανθήλης, Αθήνα 1972)», *Λαογραφία 29* (1974), σελ. 398-399

Ο ίδιος, *Εισαγωγή εις την Λαογραφίαν*, Αθήναι 1975³

Μερακλής Μ.Γ., «Λαογραφία και Λογοτεχνία», *Φιλολογικά 2* (1979-1980), σελ. 2-14

- Ο ίδιος**, «Ο Φαλλμεράγερ και η Ελληνική Λαογραφία», στο Ευάγγελος Χρυσός (επιμ.), *Ένας νέος κόσμος γεννιέται. Η εικόνα του Ελληνικού Πολιτισμού στη Γερμανική επιστήμη κατά τον 19ο αι.*, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1996, σελ. 269-276
- Ο ίδιος**, «Η Μέλπω Μερλιέ, το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών και η Λαογραφία», στο Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης (επιμ.), *Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών. Εξηνταπέντε χρόνια επιστημονικής προσφοράς. Αποτίμηση και προοπτική*, εκδ. Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών, Αθήνα 1996, σελ. 45-56
- Ο ίδιος**, «Φύση και πολιτισμός», *Ιωλκός* 4 (1997), σελ. 36-40
- Ο ίδιος**, «Η μελέτη του υλικού πολιτισμού. Μια όχι άσκοπη αναδρομή, στου ίδιου, *Θέματα Λαογραφίας*, εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 1999, σελ. 75-88
- Ο ίδιος**, «Λαογραφικές εργασίες φοιτητών για τη Β. Ελλάδα: Ορισμένα γνωρίσματά τους», στου ίδιου, *Θέματα Λαογραφίας*, εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 1999, σελ. 91-107
- Ο ίδιος**, *Παιδαγωγικά της Λαογραφίας*, εκδ. Ιωλκός, Αθήνα 2001
- Ο ίδιος**, «Η ιδιότυπη αστικοποίηση της ελληνικής κοινωνίας», στου ίδιου, *Νεοελληνικός Λαϊκός Βίος. Όψεις και Απόψεις*, εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2001, σελ. 19-33
- Ο ίδιος**, «Η ιστορικότητα των λαογραφικών φαινομένων», στου ίδιου, *Λαογραφικά Ζητήματα*, Αθήνα 2004, σελ. 15-25
- Ο ίδιος**, «Λαός και λαϊκός πολιτισμός», στου ίδιου, *Λαογραφικά Ζητήματα*, εκδ. Καστανιώτη & Διάττων, Αθήνα 2004, σελ. 26-32
- Ο ίδιος**, «Αστική Λαογραφία», στου ίδιου, *Λαογραφικά Ζητήματα*, εκδ. Καστανιώτη & Διάττων, Αθήνα 2004, σελ. 61-64
- Ο ίδιος**, «Τι είναι ο Folklorismus», στου ίδιου, *Λαογραφικά Ζητήματα*, εκδ. Καστανιώτη & Διάττων, Αθήνα 2004, σελ. 109-125
- Ο ίδιος**, «Η νατουραλιστική μαγεία της φωτογραφίας», στου ίδιου, *Λαογραφικά Ζητήματα*, εκδ. Καστανιώτη & Διάττων, Αθήνα 2004, σελ. 272-281
- Ο ίδιος**, «Η παλιά φωτογραφία», στου ίδιου, *Λαογραφικά Ζητήματα*, εκδ. Καστανιώτη & Διάττων, Αθήνα 2004, σελ. 282-287
- Ο ίδιος**, «Η ερασιτεχνία ως αξία (Ζητήματα θεωρίας της Λαογραφίας)», *Μεσσηνιακό Ημερολόγιο* 3 (2009), σελ. 17-28
- Ο ίδιος**, *Ελληνική Λαογραφία. Κοινωνική συγκρότηση – Ήθη και έθιμα – Λαϊκή τέχνη*, εκδ. Ινστιτούτο του Βιβλίου – Α. Καρδαμίτσα, Αθήνα 2011³
- Ο ίδιος**, *Σύγχρονος Ελληνικός Λαϊκός Πολιτισμός*, εκδ. Ηρόδοτος, Αθήνα 2016⁴
- Μερλιέ Μέλπω**, *Η Μουσική Λαογραφία στην Ελλάδα*, εκδ. Μουσικού Λαογραφικού Αρχείου, Αθήνα 1935
- Η ίδια**, *Το αρχείο της Μικρασιατικής Λαογραφίας. Πώς ιδρύθηκε – πώς εργάστηκε*, εκδ. Γαλλικού Ινστιτούτου Αθηνών – Ίκαρος, Αθήνα 1948

- Μηλίγκου-Μαρκαντώνη** Μαρία, «Χειρόγραφες συλλογές πρωτογενούς λαογραφικής ύλης του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών (1966-1986)», *Παρουσία* 5 (1987), σελ. 539-550
- Η ίδια**, «Γεώργιος Κ. Σπυριδάκης (1963-1972). Το Αρχείο Χειρογράφων Συλλογών Πρωτογενούς Ύλης και το Σπουδαστήριο Λαογραφίας (Κατάθεση ψυχής)», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας* 33-34 (2009), σελ. 551-591 (Διαθέσιμο σε ψηφιακό ανάτυπο: http://www.kentrolaografias.gr/sites/default/files/Miligkou-Markantoni_epetirida_33.pdf)
- Μηχιώτης** Χαρίλαος, *Γη Πατρώα. Το Νεοχώρι – Τυμφρηστού Φθιώτιδας. Βιογραφία μίας κοινωνίας*, εκδ. Κασταλία, Αθήνα 1991
- Ο ίδιος**, *Τυμφρηστός και Τυμφρήστιοι. Γεωγραφική – Χωροταξική – Ιστορική – Οικονομική – Πολιτιστική προσέγγιση*, εκδ. Κασταλία, Αθήνα 1991
- Ο ίδιος**, *Το εργαστήρι της φωτιάς. Οι μπαρουτόμυλοι του Μαυρίλου (1700-1914). Ο τόπος, οι άνθρωποι, η ιστορία*, εκδ. Κασταλία, Αθήνα 1996
- Μίχας** Γεώργιος Κ., *Αρβανίτικα (Πελασγικά) Επωνύμια – Φάρες – Τοπωνύμια – Λαογραφικά του τέως Δήμου Λαρύνης. Αρχαίοι και σύγχρονοι οικισμοί. Ερμηνεία επωνύμων και τοπωνυμίων*, εκδ. Λάρνακα, Αθήνα 2019²
- Ο ίδιος**, *Ιδιωματικές λέξεις και φράσεις στ' αρβανιτοχώρια Βοιωτίας και Λοκρίδας*, εκδ. Λάρνακα, Αθήνα 2019²
- Μπάδα** Κωνσταντίνα, «Η παράδοση στη διαδικασία της ιστορικής διαπραγμάτευσης της εθνικής και τοπικής ταυτότητας. Η περίπτωση της “φουστανέλας”», *Εθνολογία* 4 (1995), σελ. 127-150
- Η ίδια**, «Παλιά φωτογραφία: Μια πρόταση “ανάγνωσής” της», *Δωδώνη* 24:1 (1995), σελ. 221-227
- Μπαλτά** Ευαγγελία, «Η περιοχή Αταλάντης και Μουδουνίτσας στους πρώιμους Οθωμανικούς Χρόνους (15ος-16ος αι.)», στο Φανουρία Δακορώνια (επιμ.), *Λοκρίδα. Ιστορία και Πολιτισμός*, εκδ. Κτήματος Χατζημιχάλη, Αθήνα 2002, σελ. 139-172
- Μπαλωμένος** Κωνσταντίνος Αθ., «Η συνοικία και η ενορία των Αγίων Θεοδώρων Λαμίας (στο πρώτο μισό του 20ου αιώνα)», *Φθιωτικά Χρονικά* 27 (2006), σελ. 143-184
- Ο ίδιος**, «Η Βιοτεχνία – Βιομηχανία της Λαμίας στα χρόνια του Μεσοπολέμου», *Φθιωτικά Χρονικά* 28 (2007), σελ. 99-118
- Ο ίδιος**, *Η ζώνη της ενορίας του Αγίου Νικολάου Λαμίας (στο πρώτο μισό του 20ού αιώνα)*, Λαμία 2008
- Ο ίδιος**, «Οικισμός αγροτών προσφύγων Μεγάλης Βρύσης – Λαμίας», *Φθιωτικά Χρονικά* 37 (2016), σελ. 105-117
- Μπάμπαλης** Ηλίας, «Λαογραφικά χωριού Σπαρτιάς», *Φθιώτις* 7 (1956), σελ. 47-48, 80 και *Φθιώτις* 8 (1956), σελ. 44-45

- Μπάρκα** Μαρία, «Λαογραφικό Αρχείο Πανεπιστημίου Ιωαννίνων: Συλλογή Φοιτητών με θέματα Λαϊκής Τέχνης και Ενδυματολογίας (2006-2010). Αρχειακή επεξεργασία και θεματική ανάλυση», *Πρακτικά 3ης συνάντησης εργασίας μεταπτυχιακών φοιτητών του Τμήματος Φιλολογίας (Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 13-15 Μαΐου 2011)*, τ. Β', Αθήνα 2012, σελ. 74-83
- Μπασέα-Μπεζεντάκου** Χριστίνα, «Λαϊκή ‘ετυμολογία’ τοπωνυμίων. Περιπτώσεις από τον νομό Φθιώτιδας», *Ονόματα 20* (2013) («Ονοματολογικά Φθιώτιδας». *Πρακτικά Ε' Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμίας, 3-5 Οκτωβρίου 2008*), σελ. 243-249
- Μπατοπούλου** Παναγιώτα Γ., «Ο γάμος στην Αταλάντη», *Λοκρικά Χρονικά 2* (1990), σελ. 100-110
- Μπλούκας** Σταύρος Γ., «Τα 70 χρόνια της Νέας Μαγνησίας Λαμίας (1929-1999)», *Φθιωτικά Χρονικά 20* (1999), σελ. 127-134
- Μπλούνα** Μαρία, «‘Είμαστε ό,τι χτίζουμε... χτίζουμε ό,τι είμαστε’ - Πέτρινα κτίσματα νεότερων χρόνων στον Αχινό», στο Γεωργία Παντίδου (επιμ.), *Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου: Τοπική Ιστορία και Εκπαίδευση. Αναπτύσσοντας μια οργανική και αποτελεσματική σχέση μεταξύ τους, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (Λαμία 22-24 Νοεμβρίου 2019)*, Λαμία 2020 (Διαθέσιμο σε ψηφιακή μορφή χωρίς αρίθμηση στις σελίδες: <https://docs.google.com/document/d/11p1rm-X4NAQT6Xd8hI98HxwVh6ua3sAQ49IdPEgmKV/edit>)
- Μπούκας** Κώστας Γ., *Ελληνική Παράδοση. Τραγούδια – Ήθη και έθιμα του τόπου μας*, Λαμία 2007
- Μπουρογιάννης** Γεώργιος Θ., *Μαντασιά. Εικόνες απ' το παρελθόν*, Λαμία 2005
- Ο ίδιος**, *Παλιά μου χρόνια*, Λαμία 2010
- Ο ίδιος**, *Μαντασιά. Ρίζες και Κληρονομιά*, Λαμία 2010²
- Μπουσμπούκης** Αντώνιος, «Τοπωνύμια Πελασγίας και Μύλων Φθιώτιδας», *Ονόματα 20* (2013) («Ονοματολογικά Φθιώτιδας». *Πρακτικά Ε' Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμίας, 3-5 Οκτωβρίου 2008*), σελ. 261-273
- Μπρέκης** Σπύρος Λ., «Το πρόβλημα της ληστείας στη μεθοριακή Φθιώτιδα (1832-1881)», *Παρουσία 6* (1988), σελ. 163-203
- Ο ίδιος**, «Το γεωκτησιακό καθεστώς στη Φθιώτιδα, όπως αυτό διαμορφώθηκε την πρώτη 20ετία του ελεύθερου βίου», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 3ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (4,5 και 6 Νοεμβρίου 2005)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων και Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων Ν. Φθιώτιδας, Λαμία 2007, σελ. 341-349

- Μώκος** Μπάμπης Κ., *"Ναι, είναι ...παυσίλυπα..." (Μαγιά και ...Μαγεία!). "Οινοφιλοσοφία"... "Οινοδιαδρομή. Παρεΐστικη Μουσική στη Φθιώτιδα. Τα Στέκια, τα Τραγούδια, οι Άνθρωποι*, Λαμία 2012
- Νάτσιος** Δημήτριος Θ., *Ηπειρώτες αποκτήσαντες ελληνικήν ιθαγένειαν στη Λαμία*, Ιωάννινα 1977
- Ο ίδιος**, «Σπαρτιώτικη νυφική φορεσιά», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 177-178
- Ο ίδιος**, «Το λαμιώτικο εμπόριο κατά τον 19ον αιώνα», *Φθιωτικά Χρονικά* 6 (1985), σελ. 134-138
- Ο ίδιος**, «Τσαρουχάδικα και τσαρουχάδες της Λαμίας (19ου-20ου αιώνα). Λαογραφική και ιστορική μελέτη», *Φθιωτικά Χρονικά* 10 (1989), σελ. 1-34
- Ο ίδιος**, «Φθιωτικά λαογραφικά βιβλία 1860-1988», *Φθιωτικά Χρονικά* 10 (1989), σελ. 65-67
- Ο ίδιος**, «Λαμιώτικα προικοσύμφωνα 1837-1839», *Φθιωτικά Χρονικά* 14 (1993), σελ. 5-24
- Ο ίδιος**, *Η Λαμία (1881-1940). Ιστορική και κοινωνική έρευνα*, Λαμία 2002
- Ο ίδιος**, «Αγγραφιώτες, αποκτήσαντες την ελληνική ιθαγένεια στην Λαμία 1850-1859», *Πρακτικά Συνεδρίου: Τα Άγραφα στη διαδρομή της Ιστορίας (Τροβάτο, Άγραφα, Μεγάλα Βραγγιανά 8,9,10 Αυγούστου 2008)*, τ. Β', εκδ. Πανεργυτανικής Ένωσης, Αθήνα 2009, σελ. 883-888
- Ο ίδιος**, *Μετεπαναστατικό Χρονολόγιο της Λαμίας (1833-2013)*, εκδ. Δήμου Λαμιέων, Λαμία 2013
- Ο ίδιος**, «Ο Φθιώτης Λαογράφος Ξενοφών Γ. Αναγνωστόπουλος (1893-1965) και το έργο του», *Φθιωτικά Χρονικά* 37 (2016), σελ. 7-15
- Ο ίδιος**, «Η πνευματική παρουσία του Σεραφείμ Κ. Τσιτσά στη Λαμία (1945-1958)», *Φθιωτικά Χρονικά* 37 (2016), σελ. 23-27
- Ο ίδιος**, *Η λαμιώτικη "Γκαμήλα" (ένα πατροπαράδοτο αποκριάτικο έθιμο)*, εκδ. Παπ Press, Λαμία 2018
- Ο ίδιος**, *Θεματολογία Τοπικής Ιστορίας. Θεματολογικοί κύκλοι – προτεινόμενα θέματα – βιβλιογραφικός οδηγός*, εκδ. ΠαπPress, Λαμία 2019
- Ο ίδιος**, *Ιστορία της Σπαρτιάς – Φθιώτιδος (15ος αιών. – σήμερα)*, εκδ. Παπ Press, Λαμία 2020
- Νάτσιου** Βαρβάρα Δημ., «Εγκατάσταση ομογενών στη Φθιώτιδα (1833-1881)», *Φθιωτικά Χρονικά* 30 (2009), σελ. 59-75
- Νιτσιάκος** Βασίλης Γ., «Ανθρωπολογία του περιβάλλοντος: Ο τόπος και ο άνθρωπος», στου ίδιου, *Λαογραφικά Ετερόκλητα*, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1997, σελ. 45-52
- Ο ίδιος**, «Εισαγωγή», στο Βασίλης Νιτσιάκος (επιμ.), *Νομός Ιωαννίνων. Σύγχρονη πολιτισμική γεωγραφία*, εκδ. Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ιωαννίνων, Γιάννινα 1998, σελ. 9-17.
- Ο ίδιος**, «Λαογραφία και Οικολογία», στο Χρυσούλα Χατζητάκη – Καψωμένου (επιμ.), *Ελληνικός Παραδοσιακός Πολιτισμός. Λαογραφία και Ιστορία. Συνέδριο στη μνήμη της Άλκης Κυριακίδου-Νέστορος*, εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 106-113

- Ο ίδιος**, «Μεθοδολογικά», στου ίδιου, *Προσανατολισμοί. Μία κριτική εισαγωγή στη Λαογραφία*, εκδ. Κριτική, Αθήνα 2014², σελ. 53-109
- Ο ίδιος**, «Η οικολογική διάσταση», στου ίδιου, *Προσανατολισμοί. Μία κριτική εισαγωγή στη Λαογραφία*, εκδ. Κριτική, Αθήνα 2014², σελ. 127-142
- Ο ίδιος**, «Κοινότητα», στου ίδιου, *Παραδοσιακές κοινωνικές δομές*, εκδ. Ισνάφι, Αθήνα 2016⁵, σελ. 49-82
- Ντάτση** Ευαγγελή Αρ., «Ο “λαός” της Λαογραφίας. Το ιδεολογικό περιεχόμενο», *Ο Πολίτης* 108 (1990), σελ. 50-57
- Ξηροτύρης** Ζάχος Ν., «Το στοιχείο της Καστανιάς Υπάτης», *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο* 3 (1959), σελ. 109-111
- Ο ίδιος**, «Παλιές και σύγχρονες μάγισσες της Υπάτης», *Στερεά Ελλάς* 10 (1969), σελ. 33-34
- Ο ίδιος**, «Ο παλουκωμένος της Υπάτης», *Στερεά Ελλάς* 16 (1970), σελ. 7
- Ο ίδιος**, «Ο γάμος και η Προβέντα», *Στερεά Ελλάς* 42 (1972), σελ. 27
- Ο ίδιος**, «Νεράιδες και στοιχειά της Υπάτης», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 159-161
- Ο ίδιος**, «Ο μπαλωματής», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 181-182
- Ο ίδιος**, *Ήθη έθιμα και εθιμικό Δίκαιο του χωριού*, εκδ. Συλλόγου Καστανιωτών Φθιώτιδας, Αθήνα 1986
- Ο ίδιος**, *Έθιμα και δοξασίες του λαού μας*, τ. Α΄, Αθήνα 1987
- Ο ίδιος**, *Έθιμα και δοξασίες του λαού μας*, τ. Β΄, Αθήνα 1987
- Ο ίδιος**, *Έθιμα και δοξασίες του λαού μας*, τ. Γ΄, Αθήνα 1989
- Ο ίδιος**, *Έθιμα και δοξασίες του λαού μας*, τ. Δ΄, Αθήνα 1989
- Ο ίδιος**, *Λαϊκή τέχνη και χειροτεχνία*, Αθήνα 1990
- Ο ίδιος**, *Τραγούδια της Ρούμελης*, Αθήνα 1991
- Ο ίδιος**, *Λαϊκά όργανα και χοροί της Ρούμελης*, Αθήνα 1992
- Ο ίδιος**, «Στοιχειά και στοιχειώματα. Θρύλοι και παραδόσεις», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990)*, εκδ. Κοινότητας Λουτρών Υπάτης, Λαμία 1993, σελ. 307-314
- Ο ίδιος**, *Ο θρήνος του χωριού*, Αθήνα 1995
- Ο ίδιος**, «Η φλογέρα και ο φλογερολάλης», *Φθιωτικός Λόγος* 8-9 (1995), σελ. 144-150
- Ο ίδιος**, *Ήθη – έθιμα και δοξασίες του λαού μας*, τ. Ε΄, Αθήνα 1997
- Ο ίδιος**, *Ήθη – έθιμα – δοξασίες και βιώματα του λαού μας*, τ. ΣΤ΄, Αθήνα 1998
- Ο ίδιος**, «Το χωριό κύτταρο κοινωνικό και προφυλακή του Ελληνισμού», *Υπάτη* 42-45 (1999-2001), σελ. 115-117 [Αναδημοσίευση στο: *Στερεά Ελλάς* 373-374 (2000), σελ. 7]
- Ο ίδιος**, *Νυκτιπλανή Πνεύματα*, Αθήνα 2001
- Ο ίδιος**, «Τραγούδια της αγάπης και του έρωτα», *Φθιωτικός Λόγος* 19 (2003), σελ. 110-115
- Οικονομίδης** Δημήτριος Β., «Συμβολή εις την ιστορίαν της Ελληνικής Λαογραφίας», *Λαογραφία* 35 (1987-1989), σελ. 11-86

Οικονομόπουλος Χρίστος Θ., «Η Φθιώτιδα από τον μύθο στην ιστορία (Η σημασία των επιβιώσεων για την Ιστορία και τον Πολιτισμό της Φθιώτιδας)», *Έκφραση* 18-20 (2009), σελ. 86-90

Οικονομοπούλου Αλεξάνδρα Χρ., «Άγιοι προστάτες, θεραπευτές – τιμωροί, για τη μάνα και το παιδί στη λαϊκή ιατρική παράδοση στη Φθιώτιδα», *Ονόματα* 20 (2013) («Ονοματολογικά Φθιώτιδας». Πρακτικά Ε΄ Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμίας, 3-5 Οκτωβρίου 2008), σελ. 275-303

Οικονόμου Ανδρομάχη, «Ζητήματα ταυτότητας και ετερότητας των εθνοπολιτισμικών ομάδων στην Λαογραφία και στην Κοινωνική Ανθρωπολογία: Η περίπτωση των Αρβανιτών», *Λαογραφία* 42 (2010-2012), σελ. 673-692

Η ίδια, *Υλικός Πολιτισμός. Θεωρία – Μεθοδολογία – Αξιοποίηση*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2014

Ολυμπίου Ευδοκία, «Αναζητήσεις και προσανατολισμοί της εθνικής ιδεολογίας: η πρώτη εικοσαετία της επιστήμης της Λαογραφίας και η δημιουργία του Λυκείου των Ελληνίδων», στο Έφη Αβδελλά (επιμ.), *Το Λύκειο των Ελληνίδων. 100 χρόνια*, εκδ. Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα 2010, σελ. 339-363

Ορλάνδος Αναστ., «Το έργο του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας κατά την πεντηκονταετία από της ιδρύσεως αυτού (1918-1968)», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας* 20-21 (1967-1968), σελ. 5-13

Παλαιολόγου-Σίμου Βασιλική, «Τοπώνυμα δημοτικού διαμερίσματος Εξάρχου δήμου Αταλάντης», *Ονόματα* 20 (2013) («Ονοματολογικά Φθιώτιδας». Πρακτικά Ε΄ Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμίας, 3-5 Οκτωβρίου 2008), σελ. 351-356

Παναγής Θ., «Λαογραφικά Σκλήθρου Φθιώτιδος», *Φθιώτις* 10 (1957), σελ. 133-134

Πανταλέων Αγγελική, «ΔΗΠΕΘΕ. Η περιορισμένη επιτυχία της θεατρικής αποκέντρωσης», στο Βασίλης Βαμβακάς – Παναγής Παναγιωτόπουλος (επιμ.), *Η Ελλάδα στη δεκαετία του '80. Κοινωνικό, Πολιτικό και Πολιτισμικό Λεξικό*, εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2014, σελ. 117-119

Παπαδόπουλλος Θεόδωρος, «Η ανάπτυξις των τοπικών νεοελληνικών μελετών (Προλεγόμενα)», στο Γεώργιος Λουκάς, *Φιλολογικά Επισκέψεις των εν τω βίω των νεότερων Κυπρίων μνημείων των Αρχαίων*, εκδ. Κυπριολογικής Βιβλιοθήκης, Εν Λευκωσία 1974, σελ. 1-12

Παπαδόπουλος Στέλιος, *Η χαλκοτεχνία στον ελληνικό χώρο (1900-1975) κατά τις προφορικές μαρτυρίες των χαλκουργών. Συμβολή στην εθνογραφική τεχνολογία*, τ. Α΄, Διδακτορική Διατριβή, Ναύπλιο 1982

Παπαϊωάννου Σωτήριος, «Από την ζωή των Γύφτων της Λαμίας και της Σπερχειάδος», *Επετηρίς Εταιρείας Στερεοελλαδικών Μελετών* 3 (1971-1972), σελ. 321-337

Παπαλιάκου-Δημοπούλου Δήμητρα, *Φθιώτιδα. Ιστορία – Λαογραφία – Λογοτεχνία*, Αθήνα 2007

Παπαμάρκος Ανέστης Λ., «Απ' τα έθιμα της Μαλεσίνας Λοκρίδος», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 208-210

Παπαμιχαήλ-Κουτρούμπα Άννα Ι., «Κωδικοποίηση λαογραφικής ύλης κατά θέμα: Γεωγραφική χώρα, χρόνο και συλλογείς», *Επετηρίς Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας* 26-27 (1981-1986), σελ. 657-712

Η ίδια, «Λαογραφικές αποστολές. Πορίσματα, προβληματισμοί και θεματική της επιτόπιας έρευνας», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας* 26-27 (1981-1986), σελ. 713-726

Η ίδια, «Διδασκαλία της Λαογραφίας και επιτόπια έρευνα», *Λαογραφία* 42 (2010-2012), σελ. 731-760

Παπαναγιώτου Δημ. Χρ., *Νεχωρίτικα τραγούδια. Συλλογή αθησαύριστων δημοτικών τραγουδιών και παραλλαγών από το Νεχώρι Υπάτης*, Αθήνα 1977

Ο ίδιος, *Νεχωρ' Υπάτης. Το γλωσσικό ιδίωμα. Φωνητική, σημασιολογικά – ετυμολογικά. Μορφολογία του δημοτικού τραγουδιού*, Θεσσαλονίκη 2018

Ο ίδιος, «Κόσμος παλιός και καινούργιος», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά Α' Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990)*, εκδ. Κοινότητας Λουτρών Υπάτης, Λαμία 1993, σελ. 269-275

Παπαναγιώτου Τριαντάφυλλος Δ., «Τοπωνύμια της Άγναντης και τα σχετικά λαογραφικά στοιχεία», *Ονόματα* 20 (2013) («Ονοματολογικά Φθιώτιδας». *Πρακτικά Ε' Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμία, 3-5 Οκτωβρίου 2008*), σελ. 315-328

Ο ίδιος, *Η Παιδαγωγική Ακαδημία Λαμίας όπως την έζησα σπουδάζοντας και όπως την υπηρετήσαμε διδάσκοντας*, εκδ. Δημοτικής Κοινωφελούς Επιχείρησης Δήμου Λαμιέων, Λαμία 2019

Παπανικολάου Ν., «Λαογραφικά χωριού Αργυρίων Φθιώτιδος. Τα ξόρκια», *Φθιώτις* 9 (1957), σελ. 63

Ο ίδιος, *Τα Αργύρια. Ένα όμορφο χωριό της Δυτικής Φθιώτιδας*, Αθήνα 2005

Παπαντωνίου Ελένη, «Το προσφυγικό ζήτημα όπως το βίωσε η Φθιώτιδα: συγκρίνοντας το χθες με το σήμερα», στο Γεωργία Παντίδου (επιμ.), *Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου: Τοπική Ιστορία και Εκπαίδευση. Αναπτύσσοντας μια οργανική και αποτελεσματική σχέση μεταξύ τους*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (Λαμία 22-24 Νοεμβρίου 2019), Λαμία 2020

(Διαθέσιμο σε ψηφιακή μορφή χωρίς αρίθμηση στις σελίδες:

https://docs.google.com/document/d/1vmia0Aje8E1YI9iuIDdaDTY_-GT-ZARjnExuBnw0CzI/edit)

Παπαντωνίου Ιωάννα, «Συμβολή στη μελέτη της γυναικείας ελληνικής παραδοσιακής φορεσιάς», *Εθνογραφικά* 1 (1978), σελ. 5-53

Παπαπούλου Μαρία, «Φολκλόρ και φολκλωρισμός. Συγκλίσεις και αποκλίσεις», στο Παύλος Κάβουρας (επιμ.), *Φολκλόρ και Παράδοση. Ζητήματα ανα-παράστασης και επιτέλεσης της μουσικής και του χορού*, εκδ. Νήσος, Αθήνα 2010, σελ. 89-102

Παπασταματίου-Μπαμπαλίτης Χρ., «Η Λαογραφία και η συμβολή των διδασκάλων εις το έργον αυτής», *Θρακικά* 39 (1965), σελ. 279-293

Παπαταξιάρχης Ευθύμιος, «Η Κοινωνική Ανθρωπολογία στη μεταπολεμική Ελλάδα. Τα πρώτα βήματα, στο Ι. Λαμπίρη – Δημάκη (επιμ.), *Κοινωνικές Επιστήμες και Πρωτοπορία στην Ελλάδα 1950-1967*, εκδ. Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα 2003, σελ. 115-154.

Παπαχριστοφόρου Μαριλένα, «Παιδικές αφηγήσεις από τη Λιβαδειά και τη Θίεσβη Βοιωτίας: Παρατηρήσεις σε δύο χειρόγραφα της Συλλογής Μαθητών του Λαογραφικού Αρχείου», *Επετηρίς της Εταιρείας Βοιωτικών Μελετών* 4:2 (2008), σελ. 551-577

Η ίδια, «Ο Γεώργιος Α. Μέγας, η ιστορική – γεωγραφική θεωρία και η επιτόπια έρευνα», στο Μ.Γ. Βαρβούνης-Γ.Χ. Κούζας (επιμ.), *Ο Γεώργιος Α. Μέγας και η Ελληνική Λαογραφία (Πρακτικά Ημερίδας)*, Παράρτημα Λαογραφίας – Δελτίου της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας Αρ. 19, Αθήνα 2018, σελ. 105-117

Η ίδια, «Από τη συλλογή λαογραφικής ύλης στην επιτόπια έρευνα: Μια κριτική αναδρομή στην ιστορία της Ελληνικής Λαογραφίας», στο Βασίλης Νιτσιάκος – Παρασκευάς Ποτηρόπουλος (επιμ.), *Λαογραφία και Ανθρωπολογία. Μια συμβολή στο διάλογο*, εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2018, σελ. 99-125

Πασχαλίδου Έφη Σ., *Η διδασκαλία του μαθήματος της Λαογραφίας στα προγράμματα των Παιδαγωγικών Ακαδημιών. Η συμβολή των Δασκάλων στην ανάπτυξη των Λαογραφικών Σπουδών*, Διδακτορική Διατριβή, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα 2004

Παχτικός Γεώργιος Δ., *260 Δημόδη Ελληνικά Άσματα από του στόματος του Ελληνικού λαού*, τ. Α', εκδ. Τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου, Εν Αθήναις 1905

Πεγκλίδου Αθηνά, «‘Και της αρίστης δε περιγραφής, σαφεστέρα και διδακτικότερα είναι η εικόν του περιγραφομένου...’»: Λαογραφικές εικόνες, νεωτερικότητα και αποικιοκρατία», στο Βασίλης Νιτσιάκος – Παρασκευάς Ποτηρόπουλος (επιμ.), *Λαογραφία και Ανθρωπολογία. Μια συμβολή στον διάλογο*, εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2018, σελ. 199-230

Πεπονάκη Ζαφείρα-Μαρία, *Αναπαραστάσεις νεών γυναικών σε λαϊκά παραμύθια της Φθιώτιδας. Η περίπτωση της Πεντάμορφης*, Διπλωματική Εργασία, Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Ρόδος 2019

Πετρίδης Παύλος (επιμ.), *Αλέξανδρος Παπαναστασίου. Θεσμοί, Ιδεολογία και Πολιτική στο Μεσοπόλεμο*, εκδ. Πολύτυπο, Αθήνα 1987

Πετρόπουλος Δ.Α., *Οδηγίες για τη συλλογή λαογραφικού υλικού*, Θεσσαλονίκη 1963

Πικρός Ιωάννης, «Ο Ελληνοτουρκικός Πόλεμος του 1897», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΔ', Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1977, σελ. 125-159

- Πιστόλη** Δροσούλα Γ., «Αποκρίατικά έθιμα και τραγούδια από το χωριό Δρυμαία (Γλούνιτσα) Φθιώτιδος», *Στερεά Ελλάς* 60 (1974), σελ. 27-28
- Πλατής** Γεωργίος Αλεξ., *Λαμία. Ιστορική και κοινωνική έρευνα*, εκδ. Δήμου Λαμιέων, Αθήναι 1973
- Πλουμίδης** Γεώργιος (επιστ. εποπτ.) – **Αναστασόπουλος** Νικόλαος Α. – **Γιαννέλος** Αργύριος Ν. (έρευν. – επιμ.), *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Ιστορία και Εξέλιξη 1964-2004*, Ιωάννινα 2006
- Πολίτης** Αλέξης, *Το Δημοτικό Τραγούδι*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2011
- Πολίτης** Ν.Γ., *Μελέται περί του Βίου του Ελληνικού Λαού. Παροιμιαί*, τ. Α΄, εκδ. Τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου, Εν Αθήναις 1899
- Ο ίδιος**, *Τοπωνυμικά Α. Β. (Απόσπασμα της Λαογραφίας 4-5)*, εκδ. Τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου, Εν Αθήναις 1915
- Ο ίδιος**, *Τοπωνυμικά (Ανατύπωσις της Λαογραφίας 5)*, εκδ. Τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου, Εν Αθήναις 1916
- Ο ίδιος**, *Γνωστοί ποιηταί δημοτικών ασμάτων*, εκδ. Τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου, Εν Αθήναις 1916
- Ο ίδιος**, «Τοπωνυμικά», *Λαογραφία* 7 (1917), σελ. 221-236
- Πολυμέρου** Καλλιόπη, *Πολιτιστική Φθιώτιδα: Ζητήματα ταυτότητας και ανάπτυξης*, Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Επικοινωνίας, Μέσων και Πολιτισμού, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2006
- Πολυμέρου-Καμηλάκη** Αικατερίνη, «Λαϊκός υλικός βίος και πολιτισμός (Προβλήματα και απόψεις)» στο *Επιστημονικές Ανακοινώσεις (22-30 Νοεμβρίου 1979)*, εκδ. Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 1984, σελ. 93-104
- Η ίδια**, «Η υφαντική τέχνη στην Υπάτη», στο *Ημερολόγιο του Συνδέσμου Υπαταίων και φίλων Υπάτης “Ο άγιος Ηρωδίων”*, Αθήνα 1996
- Η ίδια**, «Πεπραγμένα έτους 1997», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας* 28 (1987-1998), σελ. 366-397
- Η ίδια**, «Πεπραγμένα έτους 1998», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας* 28 (1987-1998), σελ. 397-436
- Η ίδια**, «Από την πανσπερμία των αρχαίων στα φθινοπωρινά “πολυσπόρια” των νεοελλήνων», *Υπάτη* 50 (2006), σελ. 13-22
- Η ίδια**, «Ανέκδοτο λαογραφικό υλικό από την Υπάτη στο Αρχείο Ν.Γ. Πολίτη του Κέντρου Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών», *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου “Η Υπάτη στην εκκλησιαστική ιστορία, την εκκλησιαστική τέχνη και τον ελλαδικό μοναχισμό” (Υπάτη 8-10 Μαΐου 2009)*, εκδ. Ιεράς Μητροπόλεως Φθιώτιδος, Αθήναι 2011, σελ. 337-360
- Η ίδια**, «Αναδιφώντας την Ύλη Πολίτου. Ο Νικόλαος Πολίτης και οι συλλογείς λαογραφικού υλικού», στο Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη κ.ά. (επιμ.), *Ο Νικόλαος Γ. Πολίτης και το Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας (Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου,*

Μέγαρον Ακαδημίας Αθηνών, 4-7 Δεκεμβρίου 2003), τ. Β', Δημοσιεύματα Κ.Ε.Ε.Λ. (αρ. 23), Αθήνα 2012, σελ. 765-825

Πολυμέρου-Καμηλάκη Αικατερίνη – **Καμηλάκης** Παναγιώτης – Ποτηρόπουλος Παρασκευάς (επιμ.), *Ο Δημήτριος Σ. Λουκάτος και η Ελληνική Λαογραφία (Πρακτικά Επιστημονικής Ημερίδας)*, Δημοσιεύματα του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας αρ. 27, Αθήνα 2008.

Πομπός Γεώργ. Α., «Επωδαί εκ Φθιώτιδος», *Λαογραφία* 2 (1910), σελ. 464-465

Πούχγερ Βάλτερ, «Ποιος είναι, τελικά, ο λαός; (Εισαγωγή)», στου ίδιου, *Δοκίμια Λαογραφικής Θεωρίας*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2011, σελ. 19-26

Πριόνας Γ., «Δημήτρης Λουκόπουλος – Ο αξέχαστος λαογράφος της Ρούμελης», *Φθιώτις* 11-12 (1957), σελ. 220-221

Πρωτόπαπας Ζήσης, «Περίπατος στη Φθιώτιδα», *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο* 9 (1965), σελ. 159-162

Ράπτης Δημήτριος Ελ., «Ο Σχεδιασμός μιας επιτόπιας Λαογραφικής Έρευνας. Τα πρακτικά της προβλήματα», *Διαβάζω* 245 (1990), σελ. 64-66

Ο ίδιος, «Τα τοπικά αρχεία ως πηγή του τοπικού πολιτισμού. Η περίπτωση της Πρέβεζας», στο Μαρίνα Βρέλλη-Ζάχου και Χρήστος Σταυράκος (επιμ.), *Πρέβεζα Β' (Πρακτικά του Δεύτερου Διεθνούς Συμποσίου για την Ιστορία και τον Πολιτισμό της Πρέβεζας. 16-20 Σεπτεμβρίου 2009)*, τ. Β', εκδ. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων – Δήμου Πρέβεζας – Ιδρύματος Ακτία Νικόπολις, Πρέβεζα 2010, σελ. 459-468

Ρεμπέλης Νικ. Χ., «Ο διδάσκαλος και η ελληνική Λαογραφία», *Ηπειρωτική Εστία* 4 (1955), σελ. 458-459

Ρούσκας Ιωάννης Γ., «Απ' το ρουμελιώτικο γάμο», *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο* 11 (1967), σελ. 169-172

Ο ίδιος, «Νοσταλγικές εικόνες από τα παζάρια της Υπάτης», στο *Ημερολόγιο του Συνδέσμου Υπαταίων και φίλων Υπάτης "Ο άγιος Ηρωδίων"*, Αθήνα 1997

Σελέκος Πέτρος, «Προβιομηχανικά – Υδροκίνητα εργαστήρια στο φαράγγι της Λάρυμνας», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 3ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (4,5 και 6 Νοεμβρίου 2005)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων και Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων Ν. Φθιώτιδας, Λαμία 2007, σελ. 168-177

Ο ίδιος, «Στοιχεία Βιομηχανικού Πολιτισμού στη Λάρυμνα Λοκρίδας», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης – Χρίστος Γαλάνης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 4ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (9, 10 και 11 Νοεμβρίου 2007)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού Δήμου Λαμιέων και Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων ν. Φθιώτιδας, Λαμία 2010, σελ. 141-154

Σέργης Μανόλης Γ., «Ημερολόγια τοίχου των Εθνικοτοπικών Συλλόγων. Η περίπτωση των εν Αθήναις Ναξιακών Συλλόγων, 1980-2007», στο Κατερίνα Κορρέ-Ζωγράφου – Γ. Χ. Κούζας (επιμ.), *Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου “Η έρευνα και διδασκαλία του υλικού πολιτισμού των νεωτέρων χρόνων στα ελληνικά πανεπιστήμια”*, εκδ. Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα 2010, σελ. 467-515

Ο ίδιος, *Αστική Λαογραφία. Αναπαραστάσεις της Αθήνας (1880-1896) στο συγγραφικό έργο του Μιχαήλ Μητσάκη. Χώρος, κοινωνία, πολιτισμοί, ταυτότητες*, εκδ. Ηρόδοτος, Αθήνα 2015

Ο ίδιος, «Μνήμη Μανώλη Ιακ. Ψαρρά (1910-1997)», *Ναξιακά* 7 (2017), σελ. 117-138

Σέττας Κώστας Χρ., *Λαογραφικά της Ρούμελης. Δημοτικά τραγούδια και ζόρκια*, Αθήνα 1989

Σκούρας Γ., «Ιστορικό και λαογραφικό υλικό του χωριού μας», *Νεχωρίτικα Νέα* 3 (1974), σελ. 5-6

Ο ίδιος, *Το Κλειστό. Χορός και τραγούδι στο Νεοχώρι Υπάτης*, Αθήνα 1974

Ο ίδιος, *Η κόκκινη φανέλα. Νυφιάτικη και γιορταστική γυναικεία φορεσιά από το Νεοχώρι Υπάτης*, Αθήνα 1993

Σκουτέρη-Διδασκάλου Νόρα, «Ελληνική Παράδοση. Η ανάγκη για τον ιστορικό της ορισμό (Ένα σχόλιο)», *Φιλολογος* 17 (1979), σελ. 179-182

Η ίδια, «Η παράδοση της “παράδοσης” (από τον καθημερινό στον επιστημονικό λόγο)», *Πολίτης* 41 (1981), σελ. 44-56

Η ίδια, «Η σημασία της “τοπικής ιστορίας”: Ανθρωπολογική προσέγγιση», *Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου: Βελβεντό, χθες, σήμερα, αύριο. Ανάδειξη – ανάπτυξη της περιοχής ως πολιτισμικού και τουριστικού πόλου (Βελβεντό, 5-7 Νοεμβρίου 1993)*, Θεσσαλονίκη 1993, σελ. 220-234

Σμυρναίος Αντώνιος, «Μετακινήσεις Ηπειρωτών στη μετεπαναστατική Φθιώτιδα: Ένα περιηγητικό κείμενο του Μετσοβίτη Αναστάσιου Ι. Καραμίχου (1834)», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης – Χρίστος Γαλάνης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 4ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (9, 10 και 11 Νοεμβρίου 2007)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού Δήμου Λαμιέων και Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων ν. Φθιώτιδας, Λαμία 2010, σελ. 401-419

Σουλακέλλης Θεοφάνης Αντ., *Μουσική Λαογραφία (Υλικό Α΄ Συνάντησης, με θέμα: Εισαγωγή στη Μουσική Λαογραφία – Περί της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής – Περί μουσικών λαογραφικών όρων)*, εκδ. Κέντρου Μεσογειακής Μουσικής Λαμίας – Λαογραφικού Μουσείου Φθιώτιδας, Λαμία 2005

Ο ίδιος, *Μουσική Λαογραφία (Υλικό Β΄ Συνάντησης, με θέμα: Κύκλος της ζωής και κύκλος του χρόνου – Ο λόγος και η μούσα – Αφηγηματική ποίηση και δίστιχα)*, εκδ. Κέντρου Μεσογειακής Μουσικής Λαμίας – Λαογραφικού Μουσείου Φθιώτιδας, Λαμία 2005

- Ο ίδιος**, *Μουσική Λαογραφία (Υλικό Γ' Συνάντησης, με θέμα: Εισαγωγή στην Οργανολογία – Λαογραφικοί όροι στα δημώδη άσματα)*, εκδ. Κέντρου Μεσογειακής Μουσικής Λαμίας – Λαογραφικού Μουσείου Φθιώτιδας, Λαμία 2005
- Ο ίδιος**, *Μουσική Λαογραφία (Υλικό Δ' Συνάντησης, με θέμα: Άσματα εαρινών εορτών – Η φυσιολατρεία στα δημώδη άσματα)*, εκδ. Κέντρου Μεσογειακής Μουσικής Λαμίας – Λαογραφικού Μουσείου Φθιώτιδας, Λαμία 2005
- Σούλιος** Γεώργιος, «Η μάχη του Δομοκού της 5ης Μαΐου 1897: Μια “άτυχη” μάχη ενός “άτυχου” πολέμου», στο Ιωάννης Μακρής (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 1ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (3-4 Νοεμβρίου 2001 – Συνεδριακό Κέντρο Κάστρον Λαμίας)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων, Λαμία 2002, σελ. 44-48
- Σπαθάρη-Μπεγλίτη** Ελένη, *Οι Αγγειοπλάστες της Σίφνου. Κοινωνική συγκρότηση – Παραγωγή – Μετακινήσεις*, Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Αθήνα 1989
- Σπυριδάκης** Γεωργ. Κ., «Οδηγία προς συλλογήν λαογραφικής ύλης», *Επετηρίς Λαογραφικού Αρχείου* 13-14 (1960-1961), σελ. 73-147
- Ο ίδιος**, *Έδρα Λαογραφίας – Σπουδαστήριο Λαογραφίας μετά προσηρητημένης λαογραφικής συλλογής της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Σύντομον Χρονικόν: 1964-1972*, Αθήνα 1974
- Σπυριδάκης** Γεώργιος – **Μηλίγκου-Μαρκαντώνη** Μαρία – **Αικατερινίδης** Γεώργιος (επιμ.), «Λαογραφική και γλωσσική βιβλιογραφία της Στερεάς Ελλάδος», *Επετηρίς Εταιρείας Στερεοελλαδικών Μελετών* 1 (1968), σελ. 301-384
- Σπυρόπουλος** Ηλίας, «Οι μπαρουτόμυλοι του Μαυρίλου», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης – Χρίστος Γαλάνης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 4ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (9, 10 και 11 Νοεμβρίου 2007)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού Δήμου Λαμιέων και Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων ν. Φθιώτιδας, Λαμία 2010, σελ. 37-46
- Σταμέλος** Δημήτρης, «Η επιβίωση (Νεοελληνική λαϊκή τέχνη)», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 131-134
- Ο ίδιος**, *Νεοελληνική λαϊκή τέχνη. Πηγές, προσανατολισμοί και κατακτήσεις από τον ΙΣΤ' αιώνα ως την εποχή μας*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1993³
- Στάρα** Καλλιόπη, «Λαογραφία και Οικολογία. Ταξινομήσεις, αξίες και ερμηνείες της ελληνικής φύσης», στο Βασίλης Νιτσιάκος – Παρασκευάς Ποτηρόπουλος (επιμ.), *Λαογραφία και Ανθρωπολογία. Μια συμβολή στον διάλογο*, εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2018, σελ. 321-336
- Σταυρομήτρος** Σταύρος Στέργ., «Το χωριό Πετρωτό», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 4 (1990), σελ. 48-59

- Ο ίδιος**, «Κτηνοτροφία και ποιμενική ζωή στο Πετρωτό», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 6 (1995), σελ. 103-121
- Ο ίδιος**, «Τα κάλαντα στο Πετρωτό Δομοκού», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 8 (1997), σελ. 58-68
- Ο ίδιος**, «Το πανηγύρι στο Πετρωτό», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 8 (1997), σελ. 145-149
- Σταυρόπουλος** Γεώργιος Παν., «“...Συνιστώμεν εν Λαμία Φιλαρμονικὴν Εταιρείαν...”», *Φθιωτικά Χρονικά* 14 (1993), σελ. 99-102
- Ο ίδιος**, «Στεναγμός έρωτος», *Φθιωτικός Λόγος* 4 (1993), σελ. 67-70
- Ο ίδιος**, «Μέρες κινηματογράφου στη Λαμία», *Φθιωτικός Λόγος* 5 (1993), σελ. 62-65
- Ο ίδιος**, «Με τη βελόνα του φωνόγραφου», *Φθιωτικός Λόγος* 6 (1994), σελ. 49-53
- Ο ίδιος**, «Δύο άγνωστα συμβόλαια για το θέατρο στην παλιά Λαμία», *Φθιωτικός Λόγος* 7 (1994), σελ. 53-56
- Ο ίδιος** (επιμ.), *Η Αγία Παρασκευή Δομοκού (Έρευνα – Αναζήτηση). Με τη συμμετοχή των μαθητών Δ', Ε', ΣΤ' τάξης, του Δημοτικού Σχολ. Δομοκού*, Δομοκός 1994
- Ο ίδιος**, «Η Μουσική Παιδεία στη Λαμία», *Φθιωτικά Χρονικά* 16 (1995), σελ. 86-92
- Ο ίδιος**, «Το Θέατρο στη Λαμία (1837-1901)», *Φθιωτικά Χρονικά* 17 (1996), σελ. 17-39
- Ο ίδιος**, «Το Θέατρο στη Λαμία Β' (1901-1926)», *Φθιωτικά Χρονικά* 21 (2000), σελ. 17-39
- Ο ίδιος**, «Όψεις της γυναικείας παρουσίας στη Λαμία 1835-1922. Γυναικεία επαγγέλματα», στο Ιωάννης Μακρής (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά Ιου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (3-4 Νοεμβρίου 2001 – Συνεδριακό Κέντρο Κάστρου Λαμίας)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων, Λαμία 2002, σελ. 232-251
- Ο ίδιος**, «Στοιχεία για τη μαθητεία στα επαγγέλματα (Λαμία: Δεύτερο μισό του 19ου αιώ.)», *Φθιωτικά Χρονικά* 26 (2005), σελ. 71-78
- Ο ίδιος**, *Μουσική και μουσικοί, θέατρο και θεατρίνοι. Λαμία 1834-1940 και σκέψεις για τη μουσική αγωγή*, εκδ. Οικονόμος, Λαμία 2006
- Ο ίδιος**, «Φθιωτική Λαογραφία – Βιβλιογραφική απόπειρα», *Φθιωτικά Χρονικά* 27 (2006), σελ. 101-116
- Ο ίδιος**, «Η άνθηση της ασημουργίας στη Λαμία (τέλη 19ου – αρχές 20ου αιώνα)», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 3ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (4,5 και 6 Νοεμβρίου 2005)*, Λαμία 2007, σελ. 242-255
- Ο ίδιος**, «Καλιρρόης Παρρέν μικρό οδοιπορικό στην Οπούντια Λοκρίδα (Αταλάντη – Λιβανάτες – Οπούντια Λοκρίδα)», *Φθιωτικά Χρονικά* 32 (2011), σελ. 61-80
- Ο ίδιος**, «Μετακινήσεις πληθυσμών στη Φθιώτιδα (από τον 18ο ως τις αρχές του 20ου αιω.)», *Φθιωτικά Χρονικά* 37 (2016), σελ. 51-71

Ο ίδιος, «Τα “καφέ-αμάν” στη Λαμία (1981-1930)», *Φθιωτικά Χρονικά* 38 (2017), σελ. 93-104

Σταφυλάς Μιχάλης, «Ανεκτίμητη η προσφορά του Ζάχου Ξηροτύρη στη λαογραφία μας», *Στερεά Ελλάς* 345 (1998), σελ. 28

Στρωματιάς Στέλιος Ι., *Ένδυμα και Έντυπη Διαφήμιση στη Λαμία: Τέλη 19ου αι.-1940*, Ανέκδοτη Μεταπτυχιακή Εργασία, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα 2018

Ο ίδιος, *Η Μουσική στο Εθνικό Δίκτυο Πολιτιστικών Πόλεων. Η περίπτωση του Κέντρου Μεσογειακής Μουσικής Λαμίας*, Ανέκδοτη Μεταπτυχιακή Εργασία, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα 2019

Σύλλογος Νεοχωριτών Υπάτης, «Μια βασική υποχρέωση», *Νεχωρίτικα Νέα* 2 (1971), σελ. 17-18

Συμεωνίδης Χαράλαμπος, «Λήμματα του ετυμολογικού λεξικού των νεοελληνικών τοπωνυμίων που αφορούν τη Φθιώτιδα», *Ονόματα* 20 (2013) («*Ονοματολογικά Φθιώτιδας*». Πρακτικά Ε΄ Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμία, 3-5 Οκτωβρίου 2008), σελ. 369-370

Σύνταξη περιοδικού Φθιώτις, «Οι σκοποί μας», *Φθιώτις* 1 (1955), σελ. 2

Σύνταξη Ρουμελιώτικου Ημερολογίου, «Εμείς και ο λαϊκός πολιτισμός», *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο* 4 (1960), σελ. 5-6

Σύνταξη Φθιωτικής Σκέψης, «Μα... χρειάζεται δουλειά!», *Φθιωτική Σκέψη* 2: 3-4 (1979), σελ. 129-130

Συργουσιώτη-Τσακατίκα Βασιλική, «Μουσειακή δικαίωση της τοπικής συλλογικής μνήμης και πείρας. Η περίπτωση του Λαογραφικού Μουσείου Φθιώτιδας», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία* (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990), εκδ. Κοινότητας Λουτρών Υπάτης, Λαμία 1993, σελ. 293-306

Σωτηρόπουλος Νικόλαος Γ., *Λαογραφικά για το χωριό μου τον Ασβέστη*, Λαμία 1988

Ο ίδιος, «Σκέψεις – προτάσεις – απόψεις για την ίδρυση Λαογραφικού Μουσείου», *Σταυροδρόμι* 5 (2001), σελ. 27-30

Ο ίδιος, *Το Δίκαστρο (Ζήμιανη). Ιστορικολαογραφική αναδρομή*, εκδ. Πολιτιστικού Συλλόγου Απανταχού Δικαστριωτών, Λαμία 2002

Ο ίδιος, «Δημοτικά τραγούδια», *Φθιωτικός Λόγος* 21-22 (2006), σελ. 109-111

Σωτηροπούλου Σταυρούλα Γ., «Αλαφροΐσκιωτε καλέ, για πες απόψε τί ‘δες. Αφηγήσεις για τις νεράιδες από τον Ασβέστη Φθιώτιδας», στο Γεωργία Παντίδου (επιμ.), *Πρακτικά Ιου Πανελληνίου Συνεδρίου: Τοπική Ιστορία και Εκπαίδευση. Αναπτύσσοντας μια οργανική και αποτελεσματική σχέση μεταξύ τους*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (Λαμία 22-24 Νοεμβρίου 2019), Λαμία 2020

(Διαθέσιμο σε ψηφιακή μορφή χωρίς αρίθμηση στις σελίδες:

https://docs.google.com/document/d/16u6eqIR_yTass_V3kN6zjil0smzTKhiXAGMeTFrpKN/edit

- Τερζίδης Μ.**, «Οι Μοναστηριώτες», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 1 (1980), σελ. 46-93
- Ο ίδιος**, «Νέο Μοναστήρι, Χριστουγεννιάτικα έθιμα», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 2 (1982), σελ. 121-129
- Ο ίδιος**, «Δημοτικά τραγούδια των (Νέο)Μοναστηριωτών», *Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού* 10 (1999), σελ. 51-56
- Τζιβελέκη-Πολυμεροπούλου Μαρία**, *Τα Σαϊπαίικα. Συνοικία "Τρουμπέ" Λαμίας*, Λαμία 1994
- Η ίδια**, *Λαογραφικά της Φθιώτιδας*, εκδ. Λαογραφικού Μουσείου Φθιώτιδας, Λαμία 1997
- Η ίδια**, *Με τους "δικούς" μας στα Βουνά και τα Χειμαδιά. Σαρακατσαναίοι*, Λαμία 1999
- Η ίδια**, «Χάνια και χαντζήδες της Λαμίας, 19ος και 20ος αιώνας», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 2ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (20-21 Σεπτεμβρίου 2003)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων, Λαμία 2005, σελ. 112-140
- Η ίδια**, *Αγαπητοί μου συμπολίτες... Λαμιώτικα*, Λαμία 2003
- Η ίδια**, «Οίτη: Τοπωνύμια στο Λουπάκι, οικισμό Φθιώτιδας (βοσκότοποι και τσελιγκάτα σαρακατσαναίων κτηνοτρόφων)», *Ονόματα* 20 (2013) («Ονοματολογικά Φθιώτιδας. Πρακτικά Ε' Ονοματολογικού Συνεδρίου Λαμίας, 3-5 Οκτωβρίου 2008»), σελ. 371-392
- Τζούκας Βαγγέλης**, «Εθνική Αντίσταση. Η αναγνώριση της ως πράξη υπέρβασης του Εμφυλίου και ενίσχυσης του αντιδεξιού επιχειρήματος», στο Βασίλης Βαμβακάς – Παναγής Παναγιωτόπουλος (επιμ.), *Η Ελλάδα στη δεκαετία του '80. Κοινωνικό, Πολιτικό και Πολιτισμικό Λεξικό*, εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2014, σελ. 133-135
- Τζουμέκης Θωδωρής**, «Εγκαταστάσεις προσφύγων στη Φθιώτιδα κατά το Α' μισό του 20ού αιώνα», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 2ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (20-21 Σεπτεμβρίου 2003)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων, Λαμία 2005, σελ. 178-183
- Τουμανίδου-Πατσινακίδου Συμέλα**, «Η κατά καιρούς εγκατάσταση των Ελλήνων Ποντίων προσφύγων του Πόντου και Καυκάσου στη Φθιώτιδα», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 2ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (20-21 Σεπτεμβρίου 2003)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων, Λαμία 2005, σελ. 152-177
- Τουντασάκη Ειρήνη**, «Ανθρωπολογία και Λαογραφία: από την εκατέρωθεν αδιαφορία στην υπό όρους αναγνώριση αμοιβαίων ωφελημάτων», *Δοκίμες* 11-12 (2003), σελ. 7-63
- Τουσίμης Γεώργιος**, «Εγκατάσταση και επαγγελματικές παραδοσιακές επιδόσεις Δυτικομακεδόνων στη Φθιώτιδα στις αρχές του αιώνα μας», στο Γιώργος Δελόπουλος (επιμ.),

Πρακτικά Α Συνεδρίου Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα – Ιστορία – Λαογραφία (Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990), εκδ. Κοινότητας Λουτρών Υπάτης, Λαμία 1993, σελ. 249-265

Τριανταφύλλου Χαρίκλεια, *Φορεσιές του νομού Φθιώτιδας*, Λαμία 1988

Τσόμης Βασίλειος Δ., *Η πανάρχαια Ελλάδα και η ιστορία των Ράχων*, Αθήνα 2000

Τσαούσης Δημήτριος Γ., «Ελληνισμός και Ελληνικότητα», στο Δημήτριος Γ. Τσαούσης (επιμ.), *Ελληνισμός Ελληνικότητα. Ιδεολογικοί και βιωματικοί άξονες της νεοελληνικής κοινωνίας*, εκδ. Εστία, Αθήνα 1983, σελ. 15-25

Τσέλος Μπάμπης, «Μετεγκατάσταση της κοινότητας Βράχας Ευρυτανίας στο Σταυρό Φθιώτιδας», στο Ιωάννης Μακρής – Αναστάσιος Καραναστάσης (επιμ.), *Φθιωτική Ιστορία. Πρακτικά 2ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας (Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία) (20-21 Σεπτεμβρίου 2003)*, εκδ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού – Ν.Π.Δ.Δ. Δήμου Λαμιέων, Λαμία 2005, σελ. 198-204

Τσιμπιρίδου Φωτεινή, «Η λαογραφία ως “κληρονομιά” στην κοινωνική και πολιτισμική ανθρωπολογία του ελλαδικού χώρου», στο Χρυσούλα Χατζητάκη – Καψωμένου (επιμ.), *Ελληνικός Παραδοσιακός Πολιτισμός. Λαογραφία και Ιστορία. Συνέδριο στη μνήμη της Άλκης Κυριακίδου-Νέστορος*, εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 38-46

Τσιτσάς Σεραφείμ Κ. (Αγραφιώτης), *Στα Άγρια Όρη και Άκαρπα Ξύλα - Λαογραφική Δασική Φυτογνωσία*, Λαμία χ.χ.

Ο ίδιος, «Ρουμελιώτικες παροιμίες», *Φθιώτις* 1 (1955), σελ. 62, *Φθιώτις* 2 (1955), σελ. 76-77, *Φθιώτις* 3 (1955), σελ. 66-67, *Φθιώτις* 5 (1956), σελ. 74-76, *Φθιώτις* 6 (1956), σελ. 75-76, *Φθιώτις* 7 (1956), σελ. 56-57 και *Φθιώτις* 8 (1956), σελ. 71

Τσιτσιπής Δημήτρης Λ., «Το Δαδί. Δείγμα Ρούμελης. Λαογραφία – Οικολογία», *Στερεά Ελλάς* 211 (1987), σελ. 5-12, *Στερεά Ελλάς* 212 (1987), σελ. 9-15, *Στερεά Ελλάς* 214 (1987), σελ. 11-15, *Στερεά Ελλάς* 215 (1987), σελ. 8-10, *Στερεά Ελλάς* 216 (1987), σελ. 27-30, *Στερεά Ελλάς* 217 (1987), σελ. 10-14, *Στερεά Ελλάς* 218-219 (1987), σελ. 21-26, *Στερεά Ελλάς* 220 (1987), σελ. 16-17, *Στερεά Ελλάς* 221 (1987), σελ. 24-30 και *Στερεά Ελλάς* 222 (1987), σελ. 18-21

Τσιώνης Παναγιώτης Ι., *Ο Νομός Φθιώτιδας. Προβλήματα – Δυνατότητες – Προοπτικές*, Αθήνα 1983

Τσουκαλής Φώτης, «Η εσωτερική μετανάστευση των κατοίκων του Δήμου Δομνίστας (τ. δήμου Ευρυτάνων)», *Πρακτικά Συνεδρίου: Ιστορία και Πολιτισμός της περιοχής του Δήμου Δομνίστας Ευρυτανίας (Δήμος Δομνίστας Ευρυτανίας 23,24,25 Ιουλίου 2010)*, τ. Α', εκδ. Πανευρυτανικής Ένωσης, Αθήνα 2010, σελ. 573-576

Τσουκνίδας Γιώργος Ι., «Τα μπολιάρικα. Η συνθηματική γλώσσα των φανοποιών του Τυμφρηστού Φθιώτιδας», *Πρακτικά Β' Συμποσίου Γλωσσολογίας του Βορειοελλαδικού Χώρου (13-15 Απριλίου 1978)*, εκδ. Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη 1983, σελ. 345-360

Ο ίδιος, «Μικροτοπωνύμια, τοπική παράδοση και τοπική ιστορία. Η περίπτωση ενός χωριού (Θερμοπύλες Φθιώτιδας)», *Ονόματα* 11 (1987), σελ. 124-127

- Yalom** Marylin, *Τα αμερικάνικα νεκροταφεία. Τετρακόσια χρόνια ιστορίας μέσα από κοιμητήρια και τόπους ταφής*, Κατερίνα Χαλμούκου (μτφ.), εκδ. Άγρα, Αθήνα 2010
- Φαλλμεράνερ** Ι. Φ., *Περί της καταγωγής των σημερινών Ελλήνων*, Κ.Π. Ρωμανός (μτφ.), εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 1984
- Φασουλάκης** Στέρ., *Εισαγωγή στις Χιακές Σπουδές. Βιβλιογραφικός Οδηγός*, εκδ. Βιβλιοθήκης Κοραή, Χίος 1999
- Φλώρος** Αθ., «Το γλωσσικό ιδίωμα της Φθιώτιδος», *Στερεοελλαδική Εστία*, 1960, σελ. 190-191
- Φλώρος** Κωνσταντίνος Χρ. (Περαστικός), *Η Επαρχία Φθιώτιδας (Ιστορικά κι' άλλα ενδιαφέροντα)*, Αθήνα 1988
- Ο ίδιος**, «Η τρισδιάστατη μελωδική φωνή της Λαμίας», *Φθιωτικός Λόγος* 6 (1994), σελ. 75-89 και *Φθιωτικός Λόγος* 7 (1994), σελ. 67-90
- Χαλάτσας** Γιώργης, «Πνευματικός Τοπικισμός», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 136
- Χαλάτσας** Δημήτρης Χ., «Το δίκαιο στα ορεινά χωριά της Κεντρικής Ρούμελης επί Τουρκοκρατίας», *Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο* 14 (1968-1970), σελ. 81-88
- Ο ίδιος**, «Φθιωτική παράδοση», *Φθιωτική Σκέψη* 2:3-4 (1979), σελ. 140
- Χατζάκης** Μιχάλης, «Ένας Λαμιώτης караγκιοζοπαίχτης», *Φθιωτικά Χρονικά* 4 (1983), σελ. 180-185
- Ο ίδιος**, «Η επιβίωση και διατήρηση του Καραγκιοζη», *Φθιωτικά Χρονικά* 5 (1984), σελ. 119-125
- Ο ίδιος**, «Καραγκιόζης, ένας διαχρονικός επαναστάτης», *Φθιωτικός Λόγος* 14-15 (1999), σελ. 71-74
- Ο ίδιος**, «Ο Αθανάσιος Διάκος στο Θέατρο Σκιών», *Φθιωτικός Λόγος* 31 (2017), σελ. 151-156
- Χατζηιωσήφ** Χρήστος, *Η γηραιά σελήνη. Η βιομηχανία στην ελληνική οικονομία 1830-1940*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1993
- Ο ίδιος** (επιμ.), *Όψεις πολιτικής και οικονομικής ιστορίας 1900-1940*, εκδ. Βιβλιόραμα, Αθήνα 2009
- Χατζημιχάλη** Αγγελική, *Ελληνικά Εθνικά Ενδυμασία*, τ. Β', εκδ. Μουσείου Μπενάκη, Αθήνα 1954
- Η ίδια**, *Οι Σαρακατσάνοι*, τ. Α', Αθήνα 1957
- Η ίδια**, *Η Ελληνική Λαϊκή Φορεσιά*, τ. Α', εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 1978
- Χορμόβας** Ευάγγελος Κ., *Η Μακρακώμη Φθιώτιδος . Κοινωνιογραφική – Λαογραφική – Ιστοριογραφική μελέτη. Δυνατότητες βελτιώσεως βιοτικού και πνευματικού επιπέδου*, Αθήνα 1964
- Χριστόπουλος** Ευθύμιος Ν., *Η λαμιώτικη τέχνη του χαλκού. Παραδοσιακά λαμιώτικα χάλκινα σκεύη - εργαλεία κατασκευής - χρήση και διάδοση*, Λαμία 2011

Ψιμογιάννου Ευμορφία Κύρ., «Ιστορία φθιωτικών πόλεων, κωμοπόλεων και χωριών», *Φθιωτικά Χρονικά* 23 (2002), σελ. 14-26

Ξενόγλωσσα

Aarne A. – Thompson St., *The Types of Folktale. A Classification and Bibliography*, Helsinki 1928

Chryssanthopoulou Vassiliki, “Folklore Theory and Practice in Greece, 1945-1991: The Contribution of the Hellenic Folklore Research Center of the Academy of Athens”, in Aleksandar Boskovic – Chriss Hann (eds.), *The Anthropological Field on the Margins of Europe, 1945-1991*, Lit Verlag, Berlin 2013, p. 97-128

Η ίδια, “The Folklore Museum and Archives of the National and Kapodistrian University of Athens: Their Academic and Public Character”, in Marlen Mouliou – Sebastian Souriban – Sofia Talas – Roland Wittje (eds.), *Turning Inside Out European University Heritage: Collections, Audiences, Stakeholders. Proceedings of the 16th Annual Meeting of the Universeum European Academic Heritage Network (Athens 11-13/6/2015)*, N.K.U.A. Press, Athens 2018, p. 349-355

Η ίδια, “Students’ Collections of Ethnographic Material in the Folklore Museum and Archives of the University of Athens: Continuity and Change in Folklore Theory and Methodology”, in Evangelos Karamanes (ed.), *Du Terrain à l’Archive. Les Archives de Folklore et d’Ethnologie en tant que Pôles de Recherche, d’Education et de Culture (Actes: XXXIe Atelier du réseau FER-EURETHNO du Conseil de l’Europe – Ière Conférence du Groupe de Travail Francophone de la SIEF – Centenaire du Centre de Recherches du Folklore Hellénique de l’Académie d’Athènes (1918-2018). Athènes, 14-16 Septembre 2018)*, Publications of the Hellenic Folklore Research Centre – 34, Athènes 2019, p. 441-467

Danforth Loring M., “The Ideological Context of the Search for Continuities in Greek Culture”, *Journal of Modern Greek Studies* 2:1 (1984), p. 53-85

Damianakos Stathis, *Etudes rurales et monographies locales en Grèce*, Paris 1978

Ο ίδιος, “Rural Community Studies in Greece”, in Jean – Luis Durand – Drouhin etc. (eds.), *Rural Community Studies in Europe. Trends, Selected and Annotated Bibliographies, Analyses*, vol. 3, Pergamon Press, 1985, p. 73-123

Dimen Muriel, “Regional Studies and their Potential Value for the Ethnography of Modern Greece and Cyprus”, in Muriel Dimen – Ernestine Friedl (eds.), *Regional Variation in Modern Greece and Cyprus: Towards a Perspective on the Ethnography of Greece*, New York Academy of Sciences, New York 1976, p. 3-9

Dorson Richard M., “A Theory of American Folklore”, *The Journal of American Foklore* 72: 285 (1959), p. 197-215

- Dundes** Alan, “What is Folklore?”, in Alan Dundes (ed.), *The Study of Folklore*, Englewood Cliffs – N.J. 1965, p. 1-3
- Ο ἴδιος**, “Who are the Folks?”, in William R. Bascom (ed.), *Frontiers of Foklore*, Westview Press, Boulder – Colorado 1977, p. 7-35
- Herzfeld** Michael, “Localism and the Logic of Nationalistic Folklore: Cretan Reflections”, *Comparative Studies in Society and History* 45: 2 (2003), p. 281-310
- Hopkin** David, “Regionalism and Folklore”, in Xose M. Nunez – Eric Storm (eds.), *Regionalism and Modern Europe. Identity Construction and Movements from 1890 to the Present Day*, Bloomsbury Academic, London 2019, p. 43-64
- Kapaniaris** Alexandros – **Varvounis** Manolis, “Design and Implementation of E-learning Programs in Foklore, Ethnography and History: Following the Logic of the Mass Open Internet Courses (MOOC)”, *World Wide Journal of Multidisciplinary Research and Development* 5:1 (2019), p.22-29
- Langlois** Janet – **LaRonge** Philip, “Using a Folklore Archive”, in Richard M. Dorson (ed.), *Handbook of American Folklore*, Indiana University Press, Bloomington 1983, p. 391-396
- Lauth Bacas** Jutta – **Chrysanthopoulou** Vassiliki, “The Ethnological Sciences in Greece Since the Late 1980s: The View from Folklore and Social Anthropology”, *Ethnologia Balkanica* 17 (2014), p. 105-162
- Lightfoot** William E., “Regional Folkloristics”, in Richard M. Dorson (ed.), *Handbook of American Folklore*, Indiana University Press, Bloomington 1983, p. 183-193.
- List** George, “Archiving”, in Richard M. Dorson (ed.), *Folklore and Folklife. An Introduction*, University of Chicago Press, Chicago and London 1972, p. 455-463
- Loutzaki** Irene, *Dance as a Cultural Message. A Study of Dance Style among the Greek Refugees from Northern Thrace in Micro Monastiri, Neo Monastiri and Aeginion*, PhD Thesis, The Queen’s University of Belfast, Belfast 1989
- Η ἴδια**, “Structure and Style of an Implement Dance in Neo Monastiri, Central Greece”, *Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 33:1 (1991), p. 439-452
- Η ἴδια**, “Folk Dance in Political Rhythms”, *Yearbook for Traditional Music* 33 (2001), p. 134-135
- Öztürkmen** Arzu, “Dancing around Folklore. Constructing a National Culture in Turkey”, in Regina F. Bendix – Galit Hasan – Rokem (eds.), *A Companion to Folklore*, Wiley-Blackwell, Malden, MA 2012, p. 305-323
- Varvounis** M.G., “La Laografía y los Estudios Locales en la Investigacion del Folclore Grieco Contemporaneo”, *Estudios Neogriegos* 3 (1998), p. 77-90
- Ο ἴδιος**, “Los Estudios Locales en Grecia, Fines del S. XIX – Comienzos del S. XX”, *Estudios Neogriegos* 4-5 (2002), p. 91-95

III. Διαδικτυογραφία

http://www.kentrolaografias.gr/sites/default/files/Miligkou-Markantoni_epetirida_33.pdf

[Ανάκτηση: 9/9/2020]

<http://www.kentrolaografias.gr/el/content/αρχείο-χειρογράφων>

[Ανάκτηση: 15/9/2020]

<https://www.he.duth.gr/el/Κατάλογος%20χειρογράφων%20λαογραφικού%20αρχείο>

[Ανάκτηση: 15/9/2020]

https://www.ethnos.gr/apopseis/22223_i-ethnotiki-omada-kai-o-ethnotismos

[Ανάκτηση: 15/9/2020]

<https://onomatologiki.wordpress.com/διατελέσαντες-πρόεδροι> [Ανάκτηση: 22/9/2020]

https://www.frl.auth.gr/sites/congres/pdf/AFIEROMA_TSITSIPI.pdf [Ανάκτηση: 11/9/2020]

<https://docs.google.com/document/d/1GaE7XSvDmZcBPsHV17yRvmj6WofaG5REM-O5aB9VoTk/edit> [Ανάκτηση: 10/10/2020]

https://docs.google.com/document/d/1vmia0Aje8E1YI9iuIDdaDTY_-GT-ZARjnExuBnw0CzI/edit [Ανάκτηση: 10/10/2020]

<https://docs.google.com/document/d/11p1rm-X4NAQT6Xd8hI98HxwVh6ua3sAQ49IdPEgmKVs/edit> [Ανάκτηση: 10/10/2020]

https://docs.google.com/document/d/16u6eqIR_yTass_V3kN6zjil0smzTKhiXAGMeTFrpKNM/edit [Ανάκτηση: 10/10/2020]

https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/frontend/el/browse/col_folkbooks?p.tpl=list

[Ανάκτηση: 30/10/2020]

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΤΟΠΩΝ⁶⁹⁷

A

Αγία Παρασκευή Δομοκού 166
Αγία Παρασκευή Λοκρίδας 173
Άγιος Γεώργιος Δομοκού 265, 334, 335, 628, 934
Άγιος Γεώργιος Πελασγίας 845
Άγιος Γεώργιος Τυμφρηστού 67, 68, 69, 98, 422, 779, 825, 1074, 1078
Άγιος Κωνσταντίνος 882, 965
Άγιος Σεραφείμ 701
Άγιος Στέφανος Δομοκού 879, 1056, 1101
Άγναντη 252, 695
Αγόριανη (Ανω) Δομοκού 346, 474, 525, 565, 1090
Άλωνα 1081
Αμαλώτα Υπάτης 254
Αμούρι 125, 176
Αμφίκλεια (π. Δαδί) 14, 48, 66, 148, 160, 179, 180, 181, 225, 320, 331, 332, 446, 478, 667, 689, 700, 826, 829, 834, 835, 851, 852, 857, 860, 865, 871, 887, 900, 904, 953, 958, 973, 989, 1020, 1030, 1044, 1051, 1060, 1070
Άναβρα Λοκρίδας 892
Ανθήλη 72, 73, 661, 872, 935
Αργύρια 145, 489
Αρχάνι 295
Ασβέστης 93, 168, 472, 893
Αταλάντη 38, 106, 188, 261, 337, 366, 369, 372, 769, 847, 855, 868, 1029, 1114
Αυλάκι 895, 1091
Αχινός 791, 793, 991, 1057, 1105
Αχλαδέα 910, 1010
Αχλάδι 112, 844

B

Βαθύκοιλο 432, 964, 1072
Βαρδαλή 1111
Βαρδάτες (Ανω) 71

---

⁶⁹⁷ Εδώ ευρετηριάζονται οι τόποι συλλογής λαογραφικού υλικού, έτσι όπως προκύπτουν από την λίστα του Δευτέρου Μέρους της παρούσας εργασίας. Οι αριθμοί δίπλα από κάθε τοπωνύμιο δεν αντιστοιχούν σε σελίδα του κειμένου, αλλά στον κωδικό αρίθμησης των εργασιών του Δευτέρου Μέρους.

Βελεσιώτες 54, 553, 688, 899

Βίτωλη 962

Βούζι 882

Γ

Γαβράκια 54, 986

Γαρδίκι Ομιλαίων 50, 100, 111, 521, 552, 853, 894, 1053, 1124

Γερακλί Δομοκού 427, 666

Γιαννιτσού (Νέα) 1035

Γιαννιτσού (Παλιά) 947, 1022, 1075

Γλύφα 1072

Γοργοπόταμος 838

Γραμμένη 827, 914, 945, 1037

Δ

Δαμάστα 103

Δάφνη 851

Δίβρη 75, 505, 662, 1004

Δίκαστρο 96, 169, 829

Δίλοφο (π. Μπρούφλιανη) 723, 851, 966

Δομοκός 185, 197, 269, 273, 329, 339, 340, 362, 363, 438, 494, 500, 520, 561, 563, 564, 565, 567, 568, 569, 570, 572, 575, 644, 645, 710, 724, 876, 880, 889, 899, 908, 909, 920, 923, 979, 993, 1104, 1115

Δύο Βουνά 553, 1103

Δρυμαία (π. Γλούνιτσα) 108, 463, 678, 736, 846, 850, 902, 1015, 1036, 1048

Ε

Εκκάρα 365, 916

Ελάτεια (π. Δραχμάνι) 6, 65, 158, 370, 679, 702, 758, 838, 1108

Ελευθεροχώρι 840, 990

Έξαρχος 687, 838

Ζ

Ζέλι 84, 85, 86, 353, 354, 668, 836

Ζηλευτό 125

Η

Ηράκλεια 700, 1001

Θ

Θαυμακός (π. Κάτω Δομοκός/ Σκατμίτσα) 54, 147, 393, 461, 697, 1095

Θερμοπύλες 713

Κ

Καινούργιο 1089

Καλαμάκι 978, 1042

Καλαπόδι 63, 988

Καλλιθέα 896

Καλύβια Λαμίας 174

Καμένα Βούρλα 732, 1120

Καμπιά (Κάτω) 94, 95

Κανάλια 1066

Κάρνα 1109

Καρυά 931, 1089

Καρυές Δομοκού 670, 899, 1116

Καστανιά 542, 957, 1064

Καστρί 972, 974

Κλωνί 918

Κόμμα 60, 91

Κόμνινα 884

Κομποτάδες 177, 650, 1031, 1032

Κουμαρίτσι 513, 984

Κυριακοχώρι 933, 970, 1028, 1080

Κυρτώνη (π. Κολλάκα) 949

Κωσταλέξι 13, 58, 207, 208, 259, 281, 282, 283, 484, 634, 771, 790, 873, 985, 1047

Λ

Λαδικού 651, 707, 715

Λαμία 10, 37, 90, 92, 126, 167, 172, 199, 200, 201, 214, 219, 220, 224, 226, 228, 230, 247, 251, 274, 285, 292, 293, 294, 297, 324, 325, 326, 327, 333, 377, 398, 418, 481, 499, 553, 656, 726, 727, 732, 735, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 782, 783, 785, 787, 788, 803, 805, 806, 807, 808, 812, 822, 841, 844, 845, 851, 852, 854, 858, 859, 861, 867, 870, 874, 875, 885, 886, 888, 897, 906, 907, 917, 921, 926, 942, 959, 997, 1019, 1067, 1073, 1077, 1087, 1093, 1096, 1099, 1122, 1123

Λάρυμνα 118, 317, 318, 466

Λειανοκλάδι 125, 828

Λευκάδα 741, 1008

Λευκοχώρι 983

Λιβανάτες 38, 768, 1083

Λιμογάρδι 647, 1017

Λογγίτσι 924, 1069
Λογγός 1058
Λοκρίδα 38, 159, 188, 288, 510, 511, 553, 683, 731, 878, 911
Λουτρά Υπάτης 61, 62, 89, 1086, 1121
Λυγαριά 963, 999, 1025, 1084, 1102
Λυχνό 669, 913, 1045

M

Μακρακώμη 102, 186, 187, 630, 701, 858, 880, 922, 971
Μάκρη 922
Μακρυκάμπι 169
Μακρυρράχη (Καΐτσα) 361, 435, 436, 437, 488, 677, 1119
Μαλεσίνα 396, 457, 538, 672, 960
Μαντασιά 121, 122, 123, 1106
Μάρμαρα 877, 1065, 1117
Μαρτίνο 925
Μαυρίλο 117, 140, 178, 322, 646, 843
Μεγάλη Βρύση 248
Μεγάλη Κάψη 465, 1034
Μελιταία (π. Αβαρίτσα) 383, 415, 700, 927
Μενδενίτσα (π. Βοδόνιτσα) 107, 124, 519, 981
Μεξιάτες 650, 824, 985, 992, 1016, 1100
Μερκάδα 646
Μεσοποταμία (π. Χαλίλη) 79, 665, 800
Μεταλλεία 915
Μακρολίβαδο Δομοκού 387, 976
Μόδι 700, 1026
Μοσχοκαρυά 125, 630, 1055
Μοσχοχώρι 59, 878, 939
Μπράλος 76
Μύλοι 686, 845
Μώλος 99, 994, 1002, 1050

N

Νέα Αμπλιανη Λαμίας 119
Νέα Μαγνησία Λαμίας 239
Νέα Μάκριση 364
Νέο Μοναστήρι 54, 105, 253, 439, 473, 620, 748, 752, 755, 756, 757, 909, 929, 940

Νεοχώρι Δομοκού 368, 615, 627, 912

Νεοχώρι Τυμφρηστού 115, 646, 996, 1076

Νεοχώρι Υπάτης 34, 40, 138, 161, 162, 191, 196, 202, 203, 229, 233, 254, 262, 264, 276, 309, 310, 343, 507, 522, 523, 532, 557, 584, 599, 601, 604, 608, 609, 610, 611, 613, 614, 648, 649, 659, 692, 693, 694, 728, 730, 750, 754, 763, 764, 765, 776, 862, 928, 951, 977, 998, 1062

Ξ

Ξυλικοί 901, 1009, 1068

Ξυνιάδα (π. Δαουκλί) 152, 156, 701, 705

Ο

Οίτη 985, 1023, 1033

Ομβριακή 56, 198, 231, 459, 698, 1013, 1085

Π

Παλαιοβράχα 1047

Παλιόκαστρο 57, 778, 780, 938

Παλαιοχώρι Δωριέων 77, 338, 936, 943, 1014

Παλαιοχώρι Τυμφρηστού 1003

Παλαμάς 389, 690, 975, 1041

Παναγιά Δομοκού 696

Παναγίτσα 1043

Πάπα 685

Παύλιανη (Ανω) 1112

Πελασγία 101, 153, 460, 479, 676, 686, 749, 751, 952, 967, 1072

Περίβλεπτο 869

Περιβόλι Δομοκού (π. Δερελί) 154, 357, 706, 883, 987, 1027

Περιβόλι Μακρακώμης 948, 1040

Πετρωτό 165, 323, 470, 471

Πλάτανος (π. Στάγια) 853

Πλατύστομο 922, 1006

Πολυδένδρι 703, 1005, 1049

Πουγκάκια 81, 352, 443, 781, 946, 1082

Πουρνάρι 360

Πύργος (π. Σμόκοβο) 961, 100

Ρ

Ράχες 175, 845, 1054, 1098, 1113, 1118

Ρεγγίни 823, 884, 950, 982, 1089

Ροβολιάρη 142, 155, 784, 1021

Ροδωνιά 985

Σ

Σκαμνός 55, 936

Σκάρφεια 968

Σκλήθρο 139

Σοφιάδα 700

Σπαρτιά 120, 128, 761, 844, 881, 898, 919, 995, 1038

Σπερχειάδα 78, 82, 83, 211, 251, 367, 837, 864, 891, 917, 922, 1071, 1107

Σταυρός (π. Μπεκή) 110, 209, 680, 681, 1092

Στυλίδα 49, 537, 667, 890, 930, 954, 1007, 1097

Στύρφακα 87, 125, 937

Σφάκα 905

Τ

Ταβράκια 1094

Τιθορέα (π. Βελίτσα) 64, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 643, 702, 832, 839, 863, 933, 980, 1052

Τιθρόνιο (Ντερνίτσα) 80, 941

Τραγάνα 856, 1059

Τρίλοφο (π. Κούρνοβο) 1011, 1039, 1063

Τσούκα 74, 347, 527, 830, 831

Τυμφορηστός 116, 141, 355, 674, 712, 1088

Υ

Υπάτη 15, 51, 53, 98, 150, 182, 206, 210, 211, 212, 215, 218, 221, 222, 223, 272, 313, 314, 315, 316, 367, 376, 385, 386, 428, 447, 467, 482, 521, 528, 529, 540, 541, 543, 544, 545, 546, 577, 578, 585, 642, 653, 654, 655, 657, 658, 660, 682, 714, 720, 759, 773, 801, 804, 842, 903, 955, 956, 969, 1012, 1018, 1024, 1064, 1079

Φ

Φθιώτιδα 52, 109, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 143, 146, 149, 151, 170, 171, 183, 192, 193, 204, 213, 234, 235, 246, 255, 256, 263, 271, 280, 296, 308, 319, 351, 388, 400, 444, 452, 490, 517, 521, 549, 554, 556, 581, 587, 626, 629, 631, 632, 633, 652, 671, 675, 684, 699, 704, 708, 709, 716, 717, 718, 719, 721, 722, 735, 753, 760, 762, 766, 795, 798, 848, 849, 866, 920, 1110

Φθιώτιδα (ανατολική) 358, 504, 732

Φθιώτιδα (δυτική) 70, 94, 102, 279, 345, 350, 425, 433, 732, 770, 792, 1061

Φραντζή 650, 663

Φτέρη 833

Φυλιαδώνα (π. Χιλιαδού) 430, 539, 565, 664, 673, 700, 944

